

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

REVIEW OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Ειδικό τεύχος:

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ:

«Η Επιχειρηματικότητα ως Επαγγελματική Επιλογή &
η Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας»

Το Συνέδριο αφιερώθηκε στη συμβολή του Καθηγητή Μιχάλη Κασσωτάκη στην ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα

**PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
ENTERPRENEURSHIP AS A CAREER CHOICE AND CAREER COUNSELING**

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**ΤΡΙΜΗΝΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ –ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**Επίσημη Επιστημονική Περιοδική Έκδοση
της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
(ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)**

QUARTERLY REVIEW OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Official journal of the
HELLENIC SOCIETY OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Τεύχος 105, Ιανουάριος-Μάρτιος 2015

Συντακτική Επιτροπή:

- **Υπεύθυνος Έκδοσης:** Ουρανία Καλούρη, καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, rankalouri@gmail.com
- **Αναπληρωτές Υπεύθυνοι:** Παναγιώτης Σαμοίλης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, ranosam@tellas.gr, Σπύρος Κρίβας, Καθηγητής Παν/ου Πατρών, kriwas@upatras.gr
- **Μέλη:** Αρχ. Γαβριήλ, τ. Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ2, egavri@hotmail.com, Φωτεινή Κατσαμπούρη, Σύμβουλος Ε.Π., fkatsamp@sch.gr, Θεόδωρος Κατσάνεβας, Καθηγητής Παν/ου Πειραιά, kats@unipi.gr, Κουτσαύτη Μαρία, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, ccd@hol.gr, Μαστοράκη Έλενα, Σύμβουλος Ε.Π., hmastora@ath.forthnet.gr, Νίκος Φακιολάς, Δρ. Κοινωνιολογίας, fakio12@gmail.com.

Οι εργασίες για δημοσίευση στο περιοδικό και οι συνδρομές πρέπει να στέλνονται στο e-mail της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. elesyp@gmail.com, και στην Πρόεδρο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. καθηγ. Ράνυ Καλούρη, rankalouri@gmail.com, Ομήρου 19, 15451 Ν. Ψυχικό. Δικτυακός τόπος: www.elesyp.gr

Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Πρόεδρος: Ουρανία Καλούρη
Αντιπρόεδρος: Ευγενία Κατσάγιαννη
Γραμματέας: Αρχάγγελος Γαβριήλ
Ταμίας: Φωτεινή Κατσαμπούρη
Μέλος: Έλενα Μαστοράκη

Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού

Υπεύθυνοι Έκδοσης

Δημητρώπουλος Ευστάθιος, καθηγητής Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., 1986-1994

Σαμοίλης Παναγιώτης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, 1995-2001

Κασσωτάκης Μιχάλης, καθηγητής Παν/ου Αθηνών, 2002-2013

το ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ τους ευχαριστεί θερμά και τους τιμά! (Φθινόπωρο 2013)

Επιστημονική Επιτροπή

Van Esbroeck R., Prof Vrije Universiteit Brussel

Καλούρη Ουρανία, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ

Κασσωτάκης Μιχάλης, Καθηγητής Παν/ου Αθηνών

Κατσανέβας Θεόδωρος, Καθηγητής Παν/ου Πειραιά

Κρίβας Σπύρος, Καθηγητής Παν/ου Πατρών

Μαλικιώση-Λοΐζου Μαρία, Καθηγήτρια Παν/ου Αθηνών

Μελισσά-Χαλικοπούλου Χρυσούλα, Καθηγήτρια ΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Μπρούζος Ανδρέας, Καθηγητής Παν/ου Ιωαννίνων

Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δέσποινα, Καθηγήτρια Παν/ου Αθηνών

Στογιαννίδου Αριάδνη, Καθηγήτρια Παν/ου Θεσσαλονίκης

Φακιολάς Νίκος, Διευθυντής ερευνών ΕΚΚΕ

Χλέτσος Μιχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Παν/ου Ιωαννίνων

Τα ανυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις θέσεις της Εταιρείας. Τα ενυπόγραφα τις θέσεις των αρθρογράφων οι οποίοι έχουν την ευθύνη της σύνταξης και του περιεχομένου των κειμένων τους (βλ. οδηγίες στο τέλος του τεύχους 2-3, του τεύχους 36-37, του τεύχους 60-61 και του τεύχους 92-93 για τη σύνταξη εργασιών, καθώς και στην ιστοσελίδα της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. www.elesyp.gr

Ποιοι και πώς γίνονται μέλη της Εταιρείας: βλ. καταστατικό στο τ.1 του περιοδικού και στο τ. 60-61. Καθώς και στο www.elesyp.gr

Διάθεση του περιοδικού:

1. Στα μέλη της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. διατίθεται δωρεάν.
2. Στο εμπόριο και σε συνδρομές διατίθεται από τις εκδόσεις ΠΕΔΙΟ και μετά από επικοινωνία με την ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. elesyp@gmail.com

Λιανική πώληση (για το 2015): τιμή τεύχους 10 ευρώ

Αποστέλλεται και ταχυδρομικά.

Copyright 2015: ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ή η μετάδοση όλου ή μέρους του περιοδικού χωρίς την έγγραφη άδεια της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

ISSN 1105-2449

Εκδόσεις Πεδίο

Συντ. Δαβάκη 10 & Μυλοποτάμου, 11526, Αθήνα

Τηλ.: 210 3390204-5-6 • Fax: 210 3390209

e-mail: info@pediobooks.gr

<http://www.pediobooks.gr/>

Κεντρική διάθεση-Βιβλιοπωλείο

Στοά του Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5, 10564, Αθήνα

Τηλ.: 210-3229620 • Fax: 210-3390209

Ειδικό τεύχος

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

με θέμα

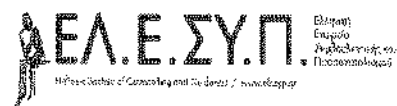
**«Η Επιχειρηματικότητα ως Επαγγελματική Επιλογή
&
η Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας»**

*Το Συνέδριο αφιερώθηκε στη συμβολή του Καθηγητή Μιχάλη Κασσωτάκη
στην ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής
και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα»*

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Καλλιθέα, 6 & 7 Δεκεμβρίου 2015

PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
ENTREPRENEURSHIP AS A CAREER CHOICE AND CAREER COUNSELING

Συνδιοργάνωση:

KENTRO
EUROGUIDANCE
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Erasmus+

Επιστημονική Επιμέλεια και Επιμέλεια Έκδοσης:

Αρχ. Γαβριήλ, Ράνυ Καλούρη, Φωτεινή Βλαχάκη, Φωτεινή Κατσαμπούρη,
Θεόδ. Κατσανέβας, Μαρία Κουτσαύτη, Έλενα Μαστοράκη,
Παναγ. Σαμοΐλης, Κατσόγιαννη Ευγενία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

*αφιερωμένο στη συμβολή του Καθηγητή Μιχάλη Κασσωτάκη
στην ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής
και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα»*

**6 & 7 Δεκεμβρίου 2015
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Θέμα
«Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
&
Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ»**

Οργάνωση

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ (ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)**

**ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ &
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.)**

Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου:

- **Καλούρη Ουρανία**, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ, Καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.
- **Βλαχάκη Φωτεινή**, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Προϊσταμένη Δ/σης Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ
- **Αθανασούλη Αγγελική**, Πολιτική Επιστημών, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργαλείων και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- **Γαϊτάνης Δημήτρης**, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- **Αντωνοπούλου Αλίκη MSc**, Οργανωτική Ψυχολόγος, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
- **Γαβριήλ Άγγελος**, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Γραμματέας της ΕΛΕΣΥΠ
- **Γαβριήλ Ευγενία**, MSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ψυχολόγος
- **Δρ. Καλαβιά – Μυλωνά Νίνα**, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
- **Δρ. Κατσαμπούρη Φωτεινή**, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ταμίας της ΕΛΕΣΥΠ
- **Κουτσοσύτη Μαρία**, MSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας ΕΛΕΣΥΠ
- **Μαστοράκη Έλενα**, Κοινωνική Λειτουργός Μ.Α., Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Μέλος ΕΛΕΣΥΠ
- **Ματσούκα Βασιλική**, Διδάκτωρ Μηχανικός Περιβάλλοντος
- **Βαϊανός Κωνσταντίνος**, MSc Πολιτικός Επιστήμων

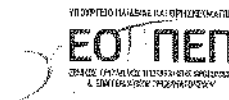
Επιστημονική Επιτροπή Συνεδρίου:

- Τύπας Γεώργιος, Πρόεδρος ΔΣ ΕΟΠΠΕΠ, Αντιπρόεδρος Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.
- Καλούρη Ουρανία, Καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
- Κρίβας Σπύρος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, Αντιπρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
- Κοντσελίνη Μαρία, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου
- Κατσανέβας Θεόδωρος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς
- Albert Cecile, Επικ. Καθηγήτρια UCO
- Συμεωνίδου Συμώνη, Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Δημητρίου Λουκία, Αναπλ. Καθηγ. Πανεπιστημίου Frederick της Κύπρου
- Δρ. Κατσαμπούρη Φωτεινή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ταμίας της ΕΛΕΣΥΠ
- Βλαχάδη Μαρία, Δέκτορας Πανεπιστημίου Κρήτης
- Δρ. Μπότου Αναστασία, Σχολική Σύμβουλος
- Δρ. Φακιολάς Νίκος, Δρ. Κοινωνιολογίας, τ. Διευθυντής Ερευνών ΕΚΚΕ
- Τσέγγας Νικόλαος, Δέκτορας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
- Ιωάννης Βουτσινάς, Διευθύνων Σύμβουλος ΕΟΠΠΕΠ
- Βλαχάκη Φωτεινή, Προισταμένη Διεύθυνσης Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ΕΟΠΠΕΠ
- Αθανασούλη Αγγελική, Πολιτική Επιστήμων, Προισταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργαλείων και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- Γαϊτάνης Δημήτρης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- Χρήστος Φώης, Γεωπόνος – Υπ. Διδάκτωρ Τοπικής Διακυβέρνησης και Βιώσιμης Ανάπτυξης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, Συνεργάτης Διευθύνοντας Σύμβουλος ΕΟΠΠΕΠ.

Γραμματεία Συνεδρίου:

Αντωνοπούλου Αλίκη, Γεωργαντά Χρυσάνθη, Ζαλούμη Ειρήνη, Ιωσηφίδου Βάσια, Κμουλάκης Νίκος, Κυρίτση Αλεξάνδρα, Χαλβαδάκη Βάσω

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.- Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.

Το συνέδριο αυτό υλοποιήθηκε στο πλαίσιο των δράσεων έτους 2014 του ΕΟΠΠΕΠ - Κέντρου Euroguidance της Ελλάδας με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (χρηματοδότηση 60% Erasmus+ Program - Euroguidance & 40% εθνική συμμετοχή).

Η έκδοση αυτή χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η κορούσα δημοσίευση δεσμεύει μόνο το συντάκτη της και η Επιτροπή δεν ευθύνεται για τυχόν χρήση πληροφοριών που παρέχονται σε αυτήν.

ΚΕΝΤΡΟ
EUROGUIDANCE
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Erasmus+

Το ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ ευχαριστεί τις εκδόσεις ΠΕΔΙΟ,
GUTENBERG και ΓΡΗΓΟΡΗΣ για την ευγενή τους χορηγία.

Στον παρόντα τόμο ηλεκτρονικής έκδοσης των Πρακτικών του Συνεδρίου με θέμα **«Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ & Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ»** που συνδιοργάνωσε η ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. και ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. περιλαμβάνονται μόνον οι εισηγήσεις που στάλθηκαν προς δημοσίευση. Παρουσιάσεις των εισηγήσεων βρίσκονται αναρτημένες σε μορφή ppt στην ιστοσελίδα της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., www.elesyp.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

CONTENTS

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Πρόγραμμα Εργασιών Συνεδρίου	13
Προσφωνήσεις – Χαιρετισμοί	17-22
Τύπας Γ., Πρόεδρος ΕΟΠΠΕΠ	22
Καλούρη Ρ., Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ	22
Τιμητική αναγνώριση της προσφοράς του Μιχάλη Κασσωτάκη στο θεσμό Συ.Ε.Π.	23
Αρσένης Γ. Μιχάλης Κασσωτάκης	23
Γαβριήλ Α., Μιχάλης Κασσωτάκης: ο άνθρωπος!	24
Κατσαμπουρή Φ., Για τον Άνθρωπο και τον Επιστήμονα Καθηγητή κο Μιχάλη Κασσωτάκη	28
Βλαχάκη Φ., Χαιρετισμός	30
Κασσωτάκης Μ., Αντιφώνηση	31

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Α' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ

Προεδρείο: Σαμοίλης Π., Αθανασούλη Α.

1. *Κατσανέβας Θ.* Καινοτομία. Απασχολησιμότητα και Επαγγελματικός Προσανατολισμός
2. *Τραχανάς Κ.* Οι δοξασίες των Ευρωπαίων οικονομολόγων για την επιχειρηματικότητα και η διαμόρφωση οικονομικών πολιτικών
3. *Καλεράντε, Ε.* Πολιτικές για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα: Εκπαιδευτικές λογο-αναλυτικές προσεγγίσεις και γνωσιακές θεωρήσεις
4. *Αρσένης, Γ.* Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

**Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ:
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ:
ΛΥΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ Ή ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ;**

Προεδρείο: Βλαχάκη, Φ., Καλούρη, Ρ.

1. Παπαδάκη, Κ. ΕΣΠΑ 2014-2020 και Επιχειρηματικότητα – Πολιτικές που αποτυπώνονται στα Επιχειρησιακά Προγράμματα και Προωθούμενες Δράσεις 73-84
2. Βουτσινάς Ι. Οι δράσεις του ΕΟΠΠΕΠ για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης και της διαβίου μάθησης 85-97

**Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ:
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ**

Προεδρείο: Κατσονέβας, Θ., Γαϊτάνης, Δ.

Στρογγυλό τραπέζι: Επιχειρηματικότητα και ΑμεΑ

1. Βαλλιανάτος, Δ. Προστατευόμενο εργαστήριο - Συνεταιρισμοί ΑμεΑ 98-103
2. Σταυριανόπουλος, Σ. Η Απασχόληση και η Επιχειρηματικότητα των ΑμεΑ, εξασφαλίζει την απόκτηση δεξιοτήτων και την ένταξη τους στο παραγωγικό και το κοινωνικό σύνολο της χώρας 104-107

**Ε' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ:
ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ –
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

Προεδρείο: Κουτσελίνη, Μ., Καλαβά-Μυλωνά, Ν., Κρίβας, Σ.

1. Καλούρη, Ρ. Μορφές επιχειρηματικότητας: «ελεύθερη επιλογή» ή «αναγκαία επιβολή» 108
2. Κατσαμπούρη, Φ. Η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού επιχειρείν 109-121
3. Σταυροπούλου, Ο. Σαλαμούρης, Ι., Λήγκας, Κ. Γυναικεία Επιχειρηματικότητα: Για κάποιους είναι trend, για κάποιους είναι επιλογή ζωής 122-130
4. Καλαβά-Μυλωνά, Ν. Ο παιδαγωγικός ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού και η επαγγελματική ηθική 131-142

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΕΣ:

Α' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΔΡΑΣΕΙΣ – ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Προεδρείο: Γαβριήλ, Ε., Κουτσαύτη, Μ.

1. Βασσάρα, Μ., Δεβετζίδης, Α., Σιδερά, Α. Η συμβολή των ΟΤΑ Α' βαθμού στην επιχειρηματικότητα & τη συμβουλευτική σταδιοδρομία. Η περίπτωση του συμβουλευτικού σταθμού Δήμου Νεάπολης-Συκεών. Εμπειρική Διερεύνηση 145-157
2. Αντωνοπούλου, Α., Δρ Παμουκτσόγλου, Α. Σύλλογοι Γυναικών και Γυναικεία Επιχειρηματικότητα: «Συν Αθηνά και χείρα κίνει» 158-168
3. Ρωσσίδης, Γ., Δρακόπουλος, Δ. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας ως παράγοντας ενίσχυσης της βιωσιμότητας των αγροτικών συνεταιρισμών. Παρουσίαση και ανάλυση επιτυχημένων επιχειρηματικών πρακτικών ... 169-182
4. Μητροπούλου, Π., Παληοθόδωρος, Ι., Κατσούλας, Ε. Επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο εκπαίδευσης των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης. Η περίπτωση του ΚΔΒΜ Χαϊδαρίου 183-188
5. Τσίντζος, Π. Από το «Σχολικό Δέκαθλο» στις δεξιότητες νέων επιχειρηματιών 189-200

Β' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Προεδρείο: Κατσαμπούρη, Φ., Αθανασίου, Α.

1. Ορφανού, Α. Η θέση της επιχειρηματικότητας στα σχολικά εγχειρίδια του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού 201-214
2. Τσαπουρνάς, Κ. Διεύρυνση θεματικών ενοτήτων της αγωγής σταδιοδρομίας με τρεις προτάσεις σχεδιασμού και εφαρμογής στην τοπική αγορά εργασίας και έμφαση στην ενίσχυση της πρώιμης επιχειρηματικής συνείδησης του μαθητή 215-222
3. Μακρογιάννης, Π., Αλαφροδήμος, Κ., Τσελές, Δ. Διαγωνισμοί Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ως αναπόσπαστο κομμάτι του επαγγελματικού προσανατολισμού των μαθητών των ΕΠΑΛ και των σπουδαστών των ΙΕΚ- μια πρωτοβουλία της Μονάδας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα 224-230

4. *Θοδωρομανωλάκη, Μ., Κορνηλάκη, Έ., Αντωνίου, Θ.* Διεύρυνση τάσεων πράσινης επιχειρηματικότητας των μαθητών των Επαγγελματικών Λυκείων Ηρακλείου Κρήτης 231-245
5. *Γεωργίου, Σ., Χατζημιχαήλ, Κ.* Δημοσιονομία πρότυπου εκπαιδευτικού συστήματος επιχειρηματικότητας από μαθητές κατά την εφαρμογή του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στο σχολείο 246-256

Γ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

Προεδρείο: Μαστοράκη, Ε., Γαϊτάνης, Δ.

1. *Κοτσιαφίτου, Α.* Γνώσεις - Δεξιότητες και Επιχειρηματικότητα 257-260
2. *Κασιμάνη, Ε.* Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα ως γέφυρα μεταξύ εκπαίδευσης και εργασίας 261-271
3. *Ζαχαροπούλου, Α.* Ψυχολογικές Δεξιότητες και στρατηγικές διαχείρισης ψυχολογικού χώρου και χρόνου για νέους επιχειρηματίες 272-274
4. *Γάτου, Ε.* Νέοι και επιχειρηματικότητα: γ για τον εντοπισμό και την καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων στους νέους 275-289
5. *Παραστατίδης, Κ., Φωτίου, Ν., Καζαντζίδης, Σ., Λούκα, Μ.* Η νεανική επιχειρηματικότητα μέσα από τα προγράμματα αγωγής και σταδιοδρομίας 290-294
6. *Καλούρη, Ο., Τσέργας, Ν., Μπότου, Α.* Οι μεταφορές στην προώθηση της επιχειρηματικότητας και τη διαμόρφωση της σταδιοδρομίας: Αφηγηματική προσέγγιση 295-312

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- Καλούρη Ράνυ, Βλαχάκη Φωτεινή* 313

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

- Απολογισμός απερχομένου Δ.Σ. Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014** 317
1. *Καλούρη Ράνυ, Πρόεδρος ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., Απολογισμός Δράσης του Δ.Σ., Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014* 317
 2. *Κατσαμπούρη Φωτεινή, Ταμίας ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., Οικονομικός Απολογισμός, Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014* 320
- Έγκριση και απαλλαγή απερχομένου Δ.Σ. Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014** 320
- Εκλογές για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. και ελεγκτικής επιτροπής** 320
- Αποτελέσματα εκλογών** 320-321

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Επιστημονικού Συνεδρίου
«Η Επιχειρηματικότητα ως Επαγγελματική Επιλογή & η Συμβουλευτική Σταδιοδρομία»

στις 6 & 7 Δεκεμβρίου 2014

στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

(Αμφιθέατρο «Γεώργιος Καραμπατζός», Ελευθερίου Βενιζέλου 70, Καλλιθέα)

Σάββατο 6 Δεκεμβρίου 2014

- 09.00-09.30: Προσέλευση - Εγγραφές - Παραλαβή Φακέλων
 09.30-10.00: Έναρξη Συνεδρίου - Χαιρετισμοί
 • Γεώργιος Τόπας Πρόεδρος ΕΟΠΠΕΠ
 • Ράνυ Καλούρη, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
- 10.00-11.45: Α' Συνεδρίαση Ολομέλειας (Αμφιθέατρο)
 Η ανάγκη ενίσχυσης της Επιχειρηματικότητας σήμερα και ο ρόλος της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας
 Προεδρεία: Παναγιώτης Σαμάλης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, ΕΛΕΣΥΠ - Αγγελική Αθανασούλη, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Υπηρεσιών και Εργασιών ΣΥΕΠ, ΕΟΠΠΕΠ
 • Η σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού για επιχειρησιακές και εργασιακές καινοτομίες
 Κατσάνεβας Θόδωρος, καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς
 • Οι δοξαρίες των Ευρωπαίων οικονομολόγων για την επιχειρηματικότητα και η διαμόρφωση οικονομικών πολιτικών
 Τραχανάς Κωνσταντίνος, επιστημονικός συνεργάτης ΑΣΠΑΙΤΕ
 • Απασχόληση, επιχειρηματικότητα και συμβουλευτική σταδιοδρομίας
 Καμινιώτη Ολυμπία, Διευθύντρια Ανάλυσης Αγοράς Εργασίας και Εργασιακών Σχέσεων, Εθνικά Ινστιτούτο Εργασίας & Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ)
 • Πολιτικές για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα: Εκπαιδευτικές λογο-παραλυτικές προσεγγίσεις και γνωσιακές θεωρήσεις
 Κολεράντε Ευαγγελία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας
 • Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη
 Αρσένης Γεράσιμος, Πρόεδρος Ινστιτούτου Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής (ΙΝΕΡΠΟΣΤ), πρώην Υπουργός
- Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση
- 11.45-12.00: Διάλειμμα
- 12.00-14.15: Β' Συνεδρίαση Ολομέλειας (Αμφιθέατρο)
 Πολιτικές και πλαίσιο ενίσχυσης της Επιχειρηματικότητας σε περίοδο οικονομικής κρίσης: λύση ανάγκης ή πραγματική ευκαιρία;
 Προεδρεία: Φωτεινή Βλαχάκη, Προϊσταμένη Δ/σης Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ - Ράνυ Καλούρη, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
 • ΕΣΠΑ 2014-2020 και Επιχειρηματικότητα - Πολιτικές που αποσκοπώντας στα Επιχειρησιακά Προγράμματα και Προνοηθέντες Δράσεις
 Παπαδόκη Γ. Κυριακή, Ειδική Σύμβουλος, Γραφείο Υφυπουργού Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας, Οδυσσέα Κωνσταντινίδου

- Νέες τεχνολογίες & Ψηφιακή Οικονομία: Πεδία Ευκαιριών για τις Γυναίκες
Βόσω Κόλλια, Γενική Γραμματέας Ισότητας
- Οι δράσεις του ΕΟΠΠΕΠ για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης
και δια βίου μάθησης
Ιωάννης Γερ. Βουτσάνας, Διευθύνων Σύμβουλος ΕΟΠΠΕΠ
- Επιχειρηματικότητα και καινοτομία
Λέντζας Φίλιππος, Πρόεδρος INEΔIBIM

Τιμητική αναγνώριση της προσφοράς του Μιχάλη Κασσωτάκη στο Θεσμό Στ.Ε.Π
Προσφώνηση: Άγγελος Γαβριήλ, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
Φωτεινή Κατσαμπούρη, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

14.15-15.00: Διάλειμμα - ελαφρύ γεύμα

15.00- 16.00: Γ' Συνεδρίαση Ολομέλειας (Αμφιθέατρο)
Επιχειρηματικότητα με ειδικά κοινωνικά χαρακτηριστικά
Προεδρείο: Θεόδωρος Κατσάνεβας, καθηγητής Παν/ου Πειραιώς - Γαϊτάνης Δημήτρης, Σύμβουλος
Σταδιοδρομίας, Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ, ΕΟΠΠΕΠ
Στρογγυλό τραπέζι:
Επιχειρηματικότητα και ΑμεΑ
Βαλλιαντάς Διονύσης, Ιατρός, Κοινωνιολόγος - Σταυριανόπουλος Σπύρος, Επίτιμος πρόεδρος
ΠΑΣΠΚΑ, Πρώην πρόεδρος Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής - Κοφινιώτη-Κατσούρη Βασιλική,
Μηχανολόγος-Μηχανικός, Γραμματέας ΠΑΣΠΚΑ - Θεοδωράκη Κορίνα, Δημοσιογράφος

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

16.30: Λήξη εργασιών πρώτης ημέρας

Κυριακή 7 Δεκεμβρίου 2014

10.00-11.45: Δ' Συνεδρίαση Ολομέλειας (Αμφιθέατρο)
Επιχειρηματικότητα και ο ρόλος κοινωνικών εταιριών και φορέων
Προεδρείο: Άγγελος Γαβριήλ, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας - Άγγελική Αθανασούλη, Πολιτική Επιστήμων,
Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργασιών και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
• Προσαρμογή της επιχείρησης στο μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον - Πρωτοβουλίες και
δράσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ
Πρωτοπαπαδάκης Πέτρος, Επιστημονικό Στέλεχος ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ
• Από τους ΚοιΣΠΕ στις ΚοινΣΕΠ: 15 χρόνια θεσμοθετημένης κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην
Ελλάδα-Προβλήματα και προοπτικές
Θεοδωρούλακης Μενέλαος, Πρόεδρος ΔΣ ΠΕΨΑΕΕ, μέλος ΔΣ ΚοιΣΠΕ «Eu zen»
• Η τέχνη του ζην τέχνη του επιχειρείν, η εμπειρία των γυναικών στη συμβουλευτική του ΚΕΘΙ
Μάρη Ειρήνη, ψυχολόγος, υπεύθυνη συμβουλευτικής ΚΕΘΙ
• "Πόσα επαγγέλματα έχετε εσείς?"
Κουτράκης Γιάννης, Area HR Leader, South East Europe
• Από την εμπειρία του INNOVATHENS: Καινοτομικές ιδέες που έχουν παρουσιασθεί στον κόμβο
καινοτομίας και επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων
Οικονόμου Αντώνης, Project Manager

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

11.45- 12.00: Διάλειμμα

12.00-12.40: Ε' Συνεδρίαση Ολομέλειας (Αμφιθέατρο)
Μορφές Επιχειρηματικότητας - Καινοτομία και αγορά εργασίας
Προεδρείο: Μάρια Κουτσέλη, καθηγήτρια Παν/ου Κύπρου - Νίνα Καλαβρά-Μυλωνά, Σύμβουλος
Σταδιοδρομίας - Σπύρος Κρίβας, καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
Στρογγυλό τραπέζι:
• Μορφές επιχειρηματικότητας: «ελεύθερη επιλογή» ή «αναγκασία επιβολή»;
Ράνου Καλούρη, καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ
• Η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού επιχειρείν
Κατσαμπούρη Φωτεινή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Επιστημονικός Συνεργάτης της ΑΣΠΑΙΤΕ.
• Τυνασκία επιχειρηματικότητας: για κάποιους είναι trend για κάποιους είναι επιλογή ζωής
Σταυροπούλου Όλγα, Πρόεδρος Μόλητος Συμβουλευτική Α.Ε., Πρόεδρος ΚοινΣΕΠ knowi -
Δρ. Σαλαμούρης Ιωάννης, Πρόεδρος ΚοινΣΕΠ knowi - Αίγας Κυριάκος, Μόλητος Συμβουλευτική

- Παρουσίαση της Πρωτοβουλίας «Ψηφιακή συμπαχία για την γυναικεία απασχόληση» Παντελής Νικολαΐδης, συντονιστής της Πρωτοβουλίας
- Τάσεις στη βιομηχανία Ψηφιακής Τεχνολογίας και Απασχόληση Σύλλογος Γιάννης, Γενικός Διευθυντής ΣΕΠΕ, Board Member DIGITALEUROPE, Vice Chairman Europe WITSA
- Οι ηθικές αρχές, η ηθική επιχειρηματική συμπεριφορά και ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού Καλαβρά-Μυλωνά, διδάκτωρ Συμβουλευτικής & Επαγγελματικού Προσανατολισμού (B.Sc., M.Ed., Ph.d.), επισημημονικός συνεργάτης ΕΚΠΑ, INEΔΙΒΙΜ, ΕΚΔΑΑ

12.45-13.00: Διάλειμμα

13.00-14.30: Α' Παράλληλη Συνεδρίαση (Αμφιθέατρο)

- Δράσεις - πρωτοβουλίες ενίσχυσης επιχειρηματικότητας και καλλιέργειας επιχειρηματικής κουλτούρας
- Προεδρείο: Ευγενία Γαβριήλ, MSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ψυχολόγος - Μαρία Κουτσαϊτή, MSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας ΕΛΕΣΥΠ
- Η συμβολή των ΟΤΑ Α' βαθμού στην επιχειρηματικότητα & τη συμβουλευτική σταδιοδρομίας. Η περίπτωση του συμβουλευτικού σταθμού του Δήμου Νέστολης-Συκεών. Εμπειρική Διερεύνηση Βασίλαρα Μάρω - Δεβετζίδης Αθανάσιος - Σιδερά Αναστασία
- Σύλλογοι Γυναικών και Γυναικεία επιχειρηματικότητα: «Συν Αθηνά και χείρα κίνει» Παμουκτσόγλου Αναστασία, π. πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου - Αντωνοπούλου Αλίκη, MSc Οργανωτική Ψυχολόγος, ΠΕΣΥΠ ΑΣΠΑΙΤΕ
- Η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας ως παράγοντας ενίσχυσης της βιωσιμότητας των αγροτικών συνεταιρισμών. Παρουσίαση και ανάλυση επιτυχημένων επιχειρηματικών πρακτικών Ρωσίδης Γιάννης, PhD, MSc, MBA, BA, στέλεχος του Υπουργείου Οικονομικών - Δρ. Δεοδότης Νίκος, MSc, BA, στέλεχος της Τράπεζας Πειραιώς
- Επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο εκπαίδευσης των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης (μελέτη περίπτωσης Δήμος Χαϊδαρίου - ΚΔΒΜ Χαϊδαρίου)
- Μητροπούλου Παναγιώτα, Προϊσταμένη Τμήματος Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης Δήμου Χαϊδαρίου, MSc - Παληροθόδωρος Ιωάννης, Καθηγητής Πληροφορικής, MSc - Κατσούλας Ευστάθιος, Καθηγητής Πληροφορικής, MSc
- Από το «(Scho)logique Δέκαβλο» στις δεξιότητες νέων επιχειρηματιών Τσίντζος Πέτρος, Υπεύθυνος ΣΕΠ ΚΕΣΥΠ Θέρμης, Δ.Δ.Ε. Ανατ. Θεσ/νίκης

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

13.00-14.30: Β' Παράλληλη Συνεδρίαση (παρακείμενη αίθουσα στο Αμφιθέατρο)

- Επιχειρηματικότητα και Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός: Προσεγγίζοντας τους επιχειρηματίες του μέλλοντος
- Προεδρείο: Φωτεινή Κασσαμπούρη, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας - Αγγελική Αθανασούλη, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργασιών και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- Η θέση της επιχειρηματικότητας στα σχολικά εγχειρίδια του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού Ορφανού Αλεξία, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Διεύρυνση θεματικών εννοιών της αγωγής σταδιοδρομίας με τρεις προτάσεις σχεδιασμού και εφαρμογής στην τοπική αγορά εργασίας και έμφαση στην ενίσχυση της πρώιμης επιχειρηματικής συνείδησης του μαθητή Τσοπουρνάς Κωνσταντίνος, υπεύθυνος ΣΕΠ στο ΚΕΣΥΠ Λευκού Πύργου
- Διαγνωσμοί καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ως αναπόσπαστο κομμάτι του επαγγελματικού προσανατολισμού των μαθητών των ΕΠΑΛ και των σπουδαστών των ΙΕΚ - μια πρωτοβουλία της Μονάδας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα Μακρυγιάννης Παναγιώτης Σ., 4ο Ε.Κ. Α' Πειραιά - Αλαφοδότης Κωνσταντίνος, 4ο Ε.Κ. Α' Πειραιά - Τσελές Δημήτριος, Καθηγητής ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα
- Δράσεις για την ενδίδειξη της νεανικής επιχειρηματικότητας και προτάσεις των μαθητών Μπέσκου Φιλώ, Υπεύθυνη ΣΕΠ ΚΕ.ΣΥ.Π. Κερατσινίου
- Διερεύνηση τάσεων πράσινης επιχειρηματικότητας των μαθητών των Επαγγελματικών Λυκείων του Ηρακλείου Κρήτης Θεοδωρομανωλάκη Μαρία, Διευθύντρια Σου ΕΠΑ.Λ. Ηρακλείου, MSc Οικονομολόγος - Κορνηλάκη Έρρικα, Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. του ΚΕ.ΣΥ.Π. Ηρακλείου, M.A. - Δρ. Αντωνίου Θεόδωρος, Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. του ΚΕ.ΣΥ.Π. Ηρακλείου

• Δημιουργία πρότυπου εκπαιδευτικού συστήματος επιχειρηματικότητας από μαθητές, κατά την εφαρμογή του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού
Γεωργίου Στυλιανή, Αρχιτέκτων Μηχανικός, Εκπαιδευτικός Β' /θμιας Εκπαίδευσης, Υπεύθυνη Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού Κέντρου Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης δυτικής Θεσσαλονίκης (ΚΕ.ΣΥ.Π.). Λαγκαδά - Χατζήμυχαήλ Κανέλλα, Φοιτήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Τμήμα Οργάνωσης και Διαίκησης Επιχειρήσεων

Ερωτήσεις – Συζήτηση – Ανατροφοδότηση

- 13.00-14.30: Γ' Παράλληλη Συνεδρίαση (παρακείμενη αίθουσα στο Αμφιθέατρο)
Παρεμβάσεις για την ενίσχυση των επιχειρηματικών δεξιοτήτων
Προεδρεία: Έλενα Μαστοράκη, Κοινωνική Λειτουργός, Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας - Γαϊτάνης Δημήτρης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
- Γνώσεις - Δεξιότητες και Επιχειρηματικότητα Κοτσιφάτου Άννα, Καθηγήτρια Θεολόγος-Φιλόλογος (Φ.Π.Ψ.), Υπεύθυνη ΚΕ.ΣΥ.Π. Πατρών
 - Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα ως γέφυρα μεταξύ εκπαίδευσης και εργασίας Κατσιγιάννη Ευγενία, Υπεύθυνη ΚΕΣΥΠ Λαμίας, ΜSc στη Διδακτική και την Αξιολόγηση, Πιστοποιητικό Εξειδίκευσης στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό της ΑΣΠΑΙΤΕ
 - Ψυχολογικές δεξιότητες και στρατηγικές διαχείρισης χώρου και χρόνου για νέους επιχειρηματίες Ζαχαροπούλου Άννα, Ψυχολόγος, Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Μ.Σc.)
 - Νέοι και επιχειρηματικότητα: για τον εντοπισμό και την καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων στους νέους Γάτου Εύη, Εκπαιδευτικός Α' & Β' /θμιας Εκπαίδευσης
 - Η νεανική επιχειρηματικότητα μέσα από τα προγράμματα αγωγής και σταδιοδρομίας Παραστατίδης Κων/νος, Εκπαιδευτικός, Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Βέροιας - Φωτίου Νικόλαος, Εκπαιδευτικός, Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Κατερίνης - Καζαντζίδης Ζαββάς, Εκπαιδευτικός, Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Νεάπολης - Λούκα Μαρίνα, Εκπαιδευτικός, Διευθύντρια στο Γυμνάσιο Πλατέως
 - Προγράμματα σπουδών της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με δομική αντιστοίχιση την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας Τσουτσίνης Χρήστος - Κότσης Κωνσταντίνος, Σύμβουλοι Σταδιοδρομίας
 - Οι Μεταφορές στην προώθηση της επιχειρηματικότητας και τη διαμερφόωση της σταδιοδρομίας: Αδηγηματική προσέγγιση Καλούρη Ράνη, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ - Τσέρνας Νικόλαος, Λέκτορας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης - Μπίκος Αναστάσιος, Σχολική Σύμβουλος

Ερωτήσεις – Συζήτηση – Ανατροφοδότηση

14.30-15.00: Συμπεράσματα – Κλείσιμο Συνεδρίου

Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου:

Καλούρη Ράνη, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ
Βλαχάκη Φωτεινή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Προϊστάμενη Δ/νσης Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ
Αθανασούλη Άγγελική, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργαλείων και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
Γαϊτάνης Δημήτρης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ

Αντιπροσώπου Αλλη ΜSc Οργανωτική Ψυχολόγος,

Σύμβουλος Σταδιοδρομίας

Γαβριήλ Άγγελος, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Γραμματέας της ΕΛΕΣΥΠ

Γαβριήλ Ευγενία, ΜSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ψυχολόγος

Δρ. Καλαβιά-Καλιανά Νίνα, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας

Δρ Καταρμπούρη Φωτεινή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας,

Τομέας της ΕΛΕΣΥΠ

Κωνσταντίνη Μαρία, ΜSc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας ΕΛΕΣΥΠ

Μαστοράκη Έλενα, Κοινωνική Λειτουργός Μ.Α.,

Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Μέλος ΕΛΕΣΥΠ

Μαστοράκη Βασιλική, διδάκτωρ Μηχανικός Περαιόλλαντας

Βασιάνος Κωνσταντίνος, ΜSc Πολιτικός Επιστήμων

Επιστημονική Επιτροπή Συνεδρίου:

Υάννης Γαϊτάνης, Πρόεδρος ΔΣ ΕΟΠΠΕΠ, Αντιπρόεδρος ΑΣΠΑΙΤΕ
Καλούρη Φωτεινή, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
Κρίστας Ζήτρος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, Αντιπρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ
Κωνσταντίνη Μαρία, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου
Καταρμπούρη Φωτεινή, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Περσίας
Albert Costa, Επίχ, Καθηγήτρια UCO
Συμεωνίδη Σοφία, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Δημητρίου Λευκά, Αναπλ. Καθηγ. Πανεπιστημίου Frederick της Κύπρου
Δρ Καταρμπούρη Φωτεινή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Τομέας της ΕΛΕΣΥΠ
Βλαχάκη Μαρία, Λέκτορας Πανεπιστημίου Κρήτης
Δρ Μπίκος Αναστάσιος, Σχολική Σύμβουλος
Δρ Φωκαλός Μίκο, Δρ. Κοινωνιολόγος, ι. Διεπιστηνής Ερευνών ΕΚΚΕ
Τσέρνας Νικόλαος, Λέκτορας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Ιωάννης Βασιτάνης, Διευθύνων Σύμβουλος ΕΟΠΠΕΠ
Βλαχάκη Φωτεινή, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ΕΟΠΠΕΠ
Αθανασούλη Άγγελική, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Εργαλείων και Υπηρεσιών ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
Γαϊτάνης Δημήτρης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας Προϊστάμενος Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ
Χρήστος Φώτης Γεωλόγος – Υπ. Διδάκτωρ Τονικής Ακουστικής και Βιολογίας Ανάπτυξης Χαρακτηρίων Πανεπιστημίου, Συνεργάτης Διευθύνοντας Σύμβουλος ΕΟΠΠΕΠ

Οργανωτική Γραμματεία Συνεδρίου: Αντιστοπούλου Αλίκη, Γεωργαντά Χρυσάνθη, Χαλβαδάκη Βάσια, Κιμούλας Νίκος, Βάσια Ιωσήφιδου, Ζαχαρούλη Ελπίδα, Αλεξάνδρα Κορίτσιου.

Η δράση αυτή υλοποιείται με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(80% Erasmus+/Euroguidance 2014 & 40% Εθνική Συμμετοχή)

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ - ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

*Γεώργιος Τύπας**

Κυρίες και κύριοι,

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση που μου δίνεται η ευκαιρία να χαιρετήσω την έναρξη του σημερινού Συνεδρίου, καθότι η θεματική διάρθρωση και δομή του περιεχομένου του, καθώς και η σύνθεση των εισηγητών – ομιλητών, διαμορφώνουν όλες εκείνες τις προϋποθέσεις και τα εχέγγυα για την συνολική και αποτελεσματική προσέγγιση του θέματος, κατά συνέπεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τους οργανωτές του Συνεδρίου και συγκεκριμένα την καθηγήτρια κυρία Καλούρη, Πρόεδρο της ΕΛΕΣΥΠ, για τη συνεργασία με τον ΕΟΠΠΕΠ καθώς και την κα Μαυρή Δέσποινα για την συγκέντρωση και παροχή των στοιχείων.

Ευχαριστίες επίσης οφείλονται στην Προϊσταμένη κα. Φωτεινή Βλαχάκη και τα στελέχη της Διεύθυνσης Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ.

Σε περιόδους όπως αυτή που διανύουμε, τόσο η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, όσο και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας αποτελούν προαπαιτούμενα για τη μεγιστοποίηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, την τόνωση του αναπτυξιακού αποτελέσματος και την έξοδο από την κρίση. Εκτιμώ πως το ζητούμενο ποιοτικό άλμα στην επιχειρηματικότητα, προϋποθέτει ανθρώπινο δυναμικό υψηλής εκπαίδευσης και κατάρτισης, ώστε να αξιοποιεί στην εργασία του:

- τις δυνατότητες που παρέχει η οικονομία της γνώσης,
- τις ευκαιρίες για νέες εξειδικεύσεις, για ανάληψη νέων, ίσως και πιο πολύπλοκων ρόλων,
- τα «παράθυρα ευκαιρίας» που δημιουργούνται για την αναβάθμιση του ρόλου του στην αλυσίδα αξίας.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας οι επιχειρήσεις –κυρίως μικρές και μεσαίες– συνιστούν ένα βασικό διαρθρωτικό χαρακτηριστικό του ελληνικού παραγωγικού συστήματος. Μέχρι πριν την κρίση, μπορούσαν –με δυσκολία μεν– να δείξουν ανθεκτικότητα στο χρόνο και στις αυξομειώσεις της συγκυρίας, ενώ σε κλάδους μεσαίων και χαμηλών τεχνολογικών απαιτήσεων, αύξαναν ταχύτερα την απασχόληση. Μπορούσαν κατά συνέπεια να αξιοποιήσουν την παράδο-

* Ο Γ.Τ. είναι Πρόεδρος του ΕΟΠΠΕΠ.

ση και την εμπειρία τους κι έτσι να προσαρμόζονται στη συγκυρία και να κατακτούν εξειδικευμένες νησίδες της αγοράς.

Σήμερα όμως, αυτό δεν αρκεί. Γι' αυτό, η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και η χρήση εργαλείων όπως στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας, ώστε η επιχειρηματικότητα να συνιστά συνειδητή επιλογή, είναι αναγκαία για τη διεύρυνση και περαιτέρω ανάπτυξη της επιχειρηματικής βάσης της χώρας, είτε πρόκειται για μικρομεσαίες επιχειρήσεις είτε για μεγαλύτερες.

Για να κατανοήσουμε την ανάγκη, αρκεί να δούμε την αφετηρία στην οποία βρισκόμαστε σήμερα. Γι' αυτό θα μου επιτρέψετε να σταθώ σε μερικά ελάχιστα σημεία που δίνουν το στίγμα της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, ιδίως σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη:

1. Στην πορεία προς την υλοποίηση των στόχων της ατζέντας για την Ευρώπη 2020, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 26η θέση, τη χαμηλότερη μεταξύ των χωρών της ΕΕ των 15. Η Ελλάδα:
 - εμφανίζει αρκετά καλές επιδόσεις σε ορισμένους επιμέρους δείκτες καθώς κατατάσσεται στη 2η θέση ως προς τη διαθεσιμότητα σε επιστήμονες και μηχανικούς, στη 2η θέση ως προς την εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην 11η θέση ως προς το δείκτη περιβαλλοντικής προσπάθειας, παρατηρούμε δηλαδή υψηλή αξιακή και τεχνική σύνθεση του ανθρώπινου κεφαλαίου,
 - αλλά, βρίσκεται στην 25η και τη 27η θέση αντίστοιχα σε ότι αφορά στην έξυπνη ανάπτυξη, και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Ειδικότερα:
 - Το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι αδύναμο σε ότι αφορά θέματα όπως η ανταγωνιστικότητα (27η), η επιχειρηματικότητα (21η), η ανάπτυξη δεσμών/clusters (27η), καθώς και η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων (28η), χαρακτηριστικό που επιδεινώθηκε ως συνέπεια της κρίσης.
 - Η ψηφιακή Ελλάδα υστερεί. Έτσι, ενώ θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση παραδοσιακών ελλείψεων και δυσλειτουργιών, η Ελλάδα κατατάσσεται σε μια από τις χαμηλότερες θέσεις (26η) στην Ευρώπη, ως προς τη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής & Επικοινωνιών.
 - Η ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς περιορίζεται από ανεπάρκειες που αποτυπώνονται στην αγορά εργασίας (26η), με πιο χαρακτηριστική τη δυσκολία πρόσβασης των γυναικών (22η) και των νέων στην αγορά εργασίας (27η).
2. Σύμφωνα με μελέτη του IOBE ως μέλος του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας, το 2012:
 - το 6,5% του πληθυσμού της Ελλάδας βρισκόταν σε φάση εκκίνησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, έναντι 8% το 2011, αποδεικνύοντας ότι «η ύφεση συρρικνώνει τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες»,

- η Ελλάδα βρίσκεται στην 12η θέση ανάμεσα στις χώρες καινοτομίας, ενώ το 2011 ήταν στην 4η θέση. Μάλιστα, πρώιμα στοιχεία από την έρευνα του 2013 καταγράφουν περαιτέρω πτώση του δείκτη.

Παράλληλα όμως,

- η επιχειρηματικότητα αποτελούσε καλή επιλογή σταδιοδρομίας για το 64,4% του δείγματος, έναντι αντίστοιχου ποσοστού 61% το 2011.
- οι Έλληνες εξακολουθούν να καταγράφουν υψηλή επίδοση στον δείκτη που αφορά τις ικανότητες, τις γνώσεις και την εμπειρία για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.

3. Σύμφωνα με το Doing Business Report της Παγκόσμιας Τράπεζας η Ελλάδα βελτίωσε τη θέση της (61η θέση ανάμεσα σε 189 χώρες το 2015, έναντι 65ης το 2014), εξαιτίας των νομοθετικών πρωτοβουλιών σε ένα εύρος τομέων, και κυρίως λόγω της απλοποίησης των διαδικασιών και της μείωσης του κόστους για τη δήλωση περιουσιακών στοιχείων (κτηματολόγιο). Ωστόσο, η κατάταξη παραμένει χαμηλή σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ, κυρίως εξαιτίας της γραφειοκρατίας.
4. Με βάση τα στοιχεία της EUROSTAT για το 2013, σε ένα σύνολο 654,4 χιλ. ελληνικών επιχειρήσεων που απασχολούν 2 εκ. άτομα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν το 99,9% αυτών (έναντι 99,8% στην ΕΕ), απασχολούν το 85,8% των ατόμων (έναντι 66,9% στην ΕΕ), και η προστιθέμενη αξία τους συνιστά το 72,1% (έναντι 58,1% στην ΕΕ).

Εκτός των προαναφερθέντων για την επιχειρηματικότητα, θα ήθελα να σημειώσω την υψηλή ανεργία, ιδίως των νέων, την ίδια περίοδο που αφενός η χώρα μας διαθέτει ένα υπερεκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, αλλά συνήθως με ελλείψεις σε δεξιότητες που απαιτούνται από την αγορά εργασίας. Δηλ. παρατηρείται μια σχετική αναντιστοιχία ανάμεσα στα εφόδια που προσφέρει το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα από τη μια, και στις ανάγκες των επιχειρήσεων και της οικονομίας από την άλλη. Γι' αυτό εκτιμώ πως μέσα στη σημερινή συγκυρία μια κοινή προσπάθεια που διατρέχει την εκπαίδευση, τη δια βίου μάθηση και τη συμβουλευτική σταδιοδρομίας μπορεί να δώσει ένα «παράθυρο ευκαιρίας» σε πολλά άτομα.

Επίσης εάν ληφθούν υπόψη και εφόσον ισχύουν:

- α. Οι παραδοχές πάνω στις οποίες εδράζεται ο προς ψήφιση προϋπολογισμός, ο οποίος συνιστά τον βασικό θεσμό άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής, οι οποίες είναι:
 - Η πρόβλεψη για οικονομική μεγέθυνση κατά 0,6% για το 2015
 - Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας

- Η ύπαρξη ενδείξεων σταθεροποίησης της ιδιωτικής κατανάλωσης, ανάκαμψη επενδύσεων, ενίσχυση των εξαγωγών, βάση προβλέψεων της ΕΛΣΤΑΤ και
- Η επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων.

Καθώς και:

β. Οι βασικοί άξονες του προϋπολογισμού όπως:

- Η αύξηση των επενδύσεων, η ενίσχυση των εξαγωγών καθώς και η διατήρηση της κατανάλωσης σε υψηλά επίπεδα και
- Η επίτευξη πιστωτικής επέκτασης και η εξομάλυνση της ρευστότητας.

Τότε σίγουρα σε συνδυασμό και με το αναξιολογητό υψηλής αξιακής και τεχνικής σύνθεσης όπως αναφέρεται ανθρώπινο δυναμικό, τεκμαίρεται η διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για την αποτελεσματική ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Γίνεται φανερό επίσης ότι, εργαλεία όπως η συμβουλευτική σταδιοδρομίας για την επιχειρηματικότητα έχουν μια διπλή σημασία για την αναπτυξιακή δυναμική της χώρας:

- Η καθοδήγηση των ατόμων, ιδίως των νέων, να ακολουθήσουν το σωστό είδος εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα μέσω της αποτελεσματικής –και συνεχούς– επαγγελματικής συμβουλευτικής είναι ένας σίγουρος τρόπος για τον περιορισμό της ανεργίας και για την οικοδόμηση μιας ευήμερουσας και πιο προηγμένης χώρας, επηρεάζοντας θετικά την ανταγωνιστικότητα της χώρας. Η παροχή συμβουλών σταδιοδρομίας μπορεί να εξοπλίσει τα άτομα ώστε να αποκτήσουν αυτογνωσία και να βελτιώσουν τις δεξιότητες διαχείρισης που απαιτούνται για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Μέσα από μια κουλτούρα διαρκούς προσαρμογής, τα άτομα αυτά «μαθαίνουν» να αξιοποιούν τις ικανότητες και δυνατότητες τους ώστε να γίνονται πιο τολμηροί για την επίτευξη της βιώσιμης απασχόλησης που με τη σειρά της συμβάλλει στην ανάπτυξη της χώρας.
- Πρόκειται επίσης για σοβαρή προσπάθεια αντιμετώπισης μιας χρόνιας αδυναμίας του παραγωγικού συστήματος της χώρας. Έτσι, με δεδομένη τη συγκέντρωση της πλειοψηφίας των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όσο και το γεγονός ότι ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού αφορά αυτοαπασχολούμενους, η συμβουλευτική σταδιοδρομίας ώστε η επιχειρηματικότητα να συνιστά συνειδητή επιλογή αίρει μια αδυναμία του παραγωγικού συστήματος της χώρας. Μέσα από τη συμβουλευτική διευκολύνεται ο εντοπισμός των ταλαντούχων ατόμων και παρέχεται η δυνατότητα να γαλουχηθούν στο βέλτιστο επίπεδο της κοινωνικής, εκπαιδευτικής και οικονομικής ανάπτυξης, ώστε η πολιτεία να «ενθαρρύνει» και να «υποστηρίζει» την επιχειρηματικότητα εκεί όπου η πρωτοβουλία, η ανάληψη ρίσκου, η καινοτομία και η δημιουργικότητα μπορούν να ευδοκιμήσουν.

Κυρίες και κύριοι,

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, στον ΕΟΠΠΕΠ έχει καταβληθεί μια μεγάλη προσπάθεια να διαμορφωθεί και να λειτουργήσει ένας συνεκτικός σχεδιασμός ο οποίος με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του δυναμικού της χώρας, να απαντώνται καιρία ζητήματα που αφορούν στην αγορά εργασίας.

Έχουμε διαμορφώσει ένα ικανό πλαίσιο για τη λειτουργία ενός αξιόπιστου συστήματος πιστοποίησης εισροών και εκροών που αφορά στη δια βίου μάθηση. Έχει διαμορφωθεί η αντιστοίχιση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων έναντι του Ευρωπαϊκού. Διαθέτουμε εργαλεία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού για έφηβους, αναπτύσσουμε τα αντίστοιχα και για ενήλικες, ενώ επενδύουμε στη διασύνδεση με τα απαιτούμενα ευρωπαϊκά εργαλεία, ώστε η παροχή των συμβουλευτικών υπηρεσιών να είναι ολοκληρωμένη, συμβατή με τις πρακτικές και τα εργαλεία της Ευρώπης.

Η νέα Προγραμματική Περίοδος 2014-20 είναι γεμάτη προκλήσεις. Η δια βίου μάθηση είναι υψηλά στην ατζέντα των πολιτικών της ΕΕ και της χώρας μας. Σ' αυτό το πλαίσιο, η Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας κατέχει σημαντική θέση για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, διευκολύνοντας συνεπώς και την επιχειρηματικότητα. Γι' αυτό και ο ρόλος του ΕΟΠΠΕΠ είναι πρωταρχικός και καθοριστικός.

Σας ευχαριστώ πολύ και εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου.

*Ράνη Καλούρη**

Αγαπητοί συνάδελφοι, αγαπητοί φοιτητές, όλοι εσείς αγαπητοί σύνεδροι,

Σας καλωσορίζουμε με ιδιαίτερη χαρά στο φετινό μας επιστημονικό συνέδριο που στο πλαίσιο της προώθησης του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού θέτει πρωτίστως ως κύριο και βασικό στόχο την ανάπτυξη και την ανατροφοδότηση της επιστημονικής μας δυναμικής και πρακτικής.

Το θέμα του Συνεδρίου μας έχει κεντρικό άξονα το ζήτημα της επιχειρηματικότητας «Η Επιχειρηματικότητα ως Επαγγελματική Επιλογή & η Συμβουλευτική Σταδιοδρομία» και στοχεύει στο να τεθούν μια σειρά από ερωτήματα και να δοθούν οι αντίστοιχες απαντήσεις που θα μπορούσαν να διευκολύνουν τη διερεύνηση και την καταγραφή και να φωτίσουν τις αιτιώδεις σχέσεις του φαινομένου αυτού.

Πιστεύοντας στην ενεργό συμμετοχή όλων των συνέδρων στα συζητήσεις, στις ολομέλειες και τις παράλληλες συνεδρίες, σας καλώ να συμβάλλετε ώστε να έχουμε τα θετικότερα αποτελέσματα και σ' αυτή την φετινή, ιδιαίτερα φιλόδοξη –λόγω θέματος– προσπάθεια της επιστημονικής μας κοινότητας.

Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη και συγκινημένη, μια και που την επιστημονική μας συνάντηση αφιερώνουμε στον δάσκαλό μου, τον καθηγητή και πρωτοπόρο του θεσμού κ. Μιχάλη Κασσωτάκη. Η τιμητική εκδήλωση θα γίνει στις 12.00.

Πριν προχωρήσουμε στις εργασίες του συνεδρίου, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους συνετέλεσαν στην ...ελπίδα... επιτυχία του συνεδρίου μας και ιδιαίτερα τους συναδέλφους και φοιτητές που υποστηρίζουν γραμματειακά και τεχνικά τη συνάντησή μας.

Θα ήθελα ακόμη να σας ενημερώσω ότι οι περιλήψεις του συνεδρίου έχουν ήδη αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της ΕΛΕΣΥΠ.

Καλή επιτυχία στο συνέδριό μας!

* Η Ρ.Κ. είναι Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Πρόεδρος της ΕΛΕΣΥΠ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΜΙΧΑΛΗ ΚΑΣΣΩΤΑΚΗ

Το Συνέδριό μας, μετά από απόφαση του Δ.Σ. της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., είναι αφιερωμένο στη συμβολή του καθηγητή Μιχάλη Κασσωτάκη στην ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα.

Για τον κ. Κασσωτάκη θα μας κάνουν την τιμή να μιλήσουν ο κ. Άγγελος Γαβριήλ και η κα Φωτεινή Κατσαμπούρη. Προηγουμένως, όμως, θα θέλαμε να παρακαλέσουμε τον κ. Αρσένη, που είχε την ευκαιρία να συνεργαστεί με τον κ. Κασσωτάκη, να μας πει δυο λόγια.

Γεράσιμος Αρσένης*

Κυρίες και κύριοι,
σας ευχαριστώ για την πρόσκληση.

Τους περισσότερους και τις περισσότερες από σας, σάς γνώρισα και σας θυμάμαι ως πνευματικά παιδιά του Μιχάλη Κασσωτάκη και χαίρομαι που σας ξαναβλέπω.

Ο Μιχάλης Κασσωτάκης είναι πράγματι ένας μεγάλος δάσκαλος, ένας από τους πιο σημαντικούς δασκάλους στον τομέα του, τις τελευταίες δεκαετίες.

Προσωπικά δεν τον γνώριζα, πριν αναλάβω το Υπουργείο Παιδείας, το 1996. Μου συστήθηκε τότε και το θετικό στοιχείο που αμέσως αναγνώρισα σ' αυτόν ήταν η καταγωγή του από την Κρήτη. Κεφαλλονίτης εγώ, κρητικός εκείνος, σκέφτηκα ότι θα μπορούσαμε να συνεργαστούμε δημιουργικά.

Θεωρώ ευτύχημα τη συνεργασία μου μαζί του κατά την πολιτική μου διαδρομή. Ήταν όχι απλώς σύμβουλός μου αλλά σημαντικός συντελεστής της διαμόρφωσης του πλαισίου της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης της περιόδου 1996-2000. Κατά τη θητεία μου στο Υπουργείο Παιδείας, ήταν πάντα κοντά μου. Εκτίμησα, ιδιαίτερα, την επιστημοσύνη του, το ήθος του, την ευσυνειδησία και την εργατικότητα του και, προπαντός, το θάρρος του να λέει, χωρίς δισταγμούς, την άποψή του, ακόμη και να διαφωνεί, μερικές φορές, μαζί μου. Με προφύλαξε, πολλές φορές, από διάφορα πράγματα, για τα οποία άκουσα τη συμβουλή του. Μερικές φορές, κακώς δεν τον άκουσα. Άλλες, πάλι, καλώς δεν τον άκουσα. Ήταν, πάντως, μια συνεργασία που δεν θα την ξεχάσω ποτέ.

Ο Μιχάλης Κασσωτάκης έχει να επιδείξει σημαντική συμβολή σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Υπήρξε ο εμπνευστής των προσπαθειών αναβάθμισης που αφορούσαν τον τομέα του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και όχι μόνο.

* Ο Γ.Α. είναι Πρόεδρος του Ινστιτούτου Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής (ΙΝΕΡΠΟΣΤ), πρώην Υπουργός.

Όταν προηγουμένως ανέφερα ότι η εκπαιδευτική κοινότητα πρέπει να αναλάβει πρωτοβουλίες σε μια περίοδο που είναι αναγκαία η ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης, για να δημιουργηθεί ένα παιδαγωγικό κίνημα για τη νέα παιδεία, για το νέο σχολείο, είχα υπόψη μου ότι άνθρωποι σαν τον Μιχάλη Κασσωτάκη θα μπορούσαν να προχωρήσουν μπροστά και να δείξουν το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσουμε για να πάμε μπροστά, για να αποκτήσουμε, επιτέλους, μια σύγχρονη παιδεία για την οποία πασχίζουμε τόσα χρόνια χωρίς επιτυχία.

Δεν πρέπει, τέλος, να παραλείψω να σας πω ότι όλα αυτά τα χρόνια είχα την ευκαιρία να γνωρίσω τον Μιχάλη Κασσωτάκη και ως άνθρωπο. Ο Μιχάλης συνδυάζει αυτό που είναι σπάνιο στους ανθρώπους: την επιστημονική γνώση και εμπειρία με τη ζεστασιά του ανθρώπου, τη ζεστασιά της φιλίας και το μεράκι. Νομίζω ότι αποτελεί ένα φωτεινό παράδειγμα ανθρώπου, το οποίο η νέα γενιά πρέπει να ακολουθήσει. Δεν μπορώ να φανταστώ καλύτερο παράδειγμα πανεπιστημιακού δασκάλου.

Μιχάλη, σου εύχομαι να συνεχίσεις το έργο σου. Η εκπαιδευτική κοινότητα σε χρειάζεται. Και για ό,τι δεν καταφέραμε τότε, μην απελπίζεσαι. Θα γίνει στο μέλλον, έστω και αργά.

*Αρχάγγελος Γαβριήλ**

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΚΑΣΣΩΤΑΚΗΣ: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ!

Αγαπητοί σύνεδροι, συνάδελφοι, φίλοι και φίλες,
πριν από εννιά χρόνια, στις 3 Δεκεμβρίου του 2005, σε αυτό ακριβώς το αμφιθέατρο του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου γιορτάσαμε πανηγυρικά τα είκοσι χρόνια δυναμικής παρουσίας και προσφοράς της Εταιρίας μας στον τόσο σημαντικό για τον τόπο μας τομέα της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Στο πλαίσιο εκείνου του εορτασμού τιμήσαμε δύο πολύ σημαντικούς ανθρώπους που, κατά γενική αποδοχή, έχουν αναδειχτεί σε πρωτεργάτες του θεσμού, τον οποίο όλοι μας υπηρετούμε. Ο ένας ήταν ο καθηγητής της τότε Σ.Ε.ΛΕ.Τ.Ε. Στάθης Δημητρόπουλος, που πρωτοστάτησε στην ίδρυση της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. και συνετέλεσε τα μέγιστα στην περήφανη και πετυχημένη πορεία της έως σήμερα. Ο άλλος ήταν ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Μιχάλης Κασσωτάκης, που ανήκει στους πρώτους

* Ο Γ.Α. είναι τ. Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ2, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας και Γραμματέας της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. *Επικοινωνία*: τηλ. 2107779122, email: egavri@hotmail.com.

πανεπιστημιακούς δασκάλους, οι οποίοι, μετά το 1980, εισήγαγαν τη διδασκαλία του Σ.Ε.Π. στα ελληνικά Πανεπιστήμια ως αντιστελούς γνωστικού αντικειμένου. Οι περισσότεροι Έλληνες επιστήμονες που δραστηριοποιούνται σήμερα στο χώρο της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού στην Ελλάδα υπήρξαν μαθητές του κ. Κασσωτάκη και είχαν ως βασική πηγή αναφοράς το πλούσιο ερευνητικό και συγγραφικό του έργο.

Όλα αυτά είναι βέβαια πολύ γνωστά στους πάντες, καθώς επίσης και το ότι ο σεβαστός μας Δάσκαλος ίδρυσε το 1991 το Κέντρο Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και το 1994 οργάνωσε το εξαιρετικό διετές μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός», από το οποίο έχουν αποφοιτήσει μερικά από τα ικανότερα στελέχη του θεσμού στη χώρα μας. Αν σε αυτά προσθέσουμε και τη σημαντικότητα συμμετοχής του επί πολλά έτη στο Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας μας και τον πολύχρονο εξαιρετικό συντονισμό του περιοδικού μας, της Επιθεώρησης Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, αντιλαμβανόμαστε γιατί η ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. θέλησε να τιμήσει τον καθηγητή Κασσωτάκη με επισημότητα για μια ακόμη φορά, ειδικά τώρα που έχει τερματίσει την απόλυτα επιτυχημένη μακρόχρονη πανεπιστημιακή του σταδιοδρομία.

Όσα σας ανέφερα, καθώς και άλλα πολύ περισσότερα και λεπτομερέστερα στοιχεία του πλουσιότατου βιογραφικού του τα είχα παρουσιάσει αναλυτικά στην ομιλία μου για τον Μιχάλη στην πανηγυρική εκδήλωση του 2005¹. Γι' αυτό σήμερα θα μου επιτρέψετε να καταθέσω για το σπουδαίο Δάσκαλο και Επιστήμονα την τελείως προσωπική μου μαρτυρία που στηρίζεται σε αναμνήσεις και διαπιστώσεις που είναι πια γραμμένες όχι τόσο στο μυαλό, όσο στην καρδιά μου.

Με τον Μιχάλη γνωριστήκαμε στο Κολυμπάρι Χανίων, όπου συμμετείχαμε σε ένα σεμινάριο για το Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό, που οργάνωσαν στις 19 Μαρτίου 1982 όλες οι Ε.Λ.Μ.Ε. της Μεγαλονήσου στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης². Στο σεμινάριο αυτό πήρα μέρος εκπροσωπώντας την Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και παρουσίασα την εισήγησή μου με τίτλο: «Το πρόβλημα των κλίσεων και ικανοτήτων»³. Στο πρώτο διάλειμμα, μετά την ομιλία μου, με πλησίασαν δυο χαμογελαστοί νέοι άντρες, απλά ντυμένοι, τους οποίους δε γνώριζα, και μου έσφιξαν εγκάρδια το χέρι. Μου συστήθηκαν αμέσως: Γιώργος Φλουρής και Μιχάλης Κασσωτάκης, καθηγητές στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Τα έχασα! Ωστε υπάρχουν στην Ελλάδα πανεπιστημιακοί

1. Γαβριήλ, Αρχάγγελος (2006α), Παρουσίαση του Μιχάλη Κασσωτάκη, *Πρακτικά Επισημονικής Ημερίδας: 20 Χρόνια ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.: Η Συμβολή της στην Ανάπτυξη του Θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα 3 Δεκεμβρίου 2005: *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τεύχος 78-79, σ.σ. 118-121.

2. Εφημ. *Χανιώτικα Νέα*, αρ. φύλλου 4343, 20 Μαρτίου, 1982.

3. Γαβριήλ, Αρχάγγελος (1982), Το πρόβλημα των κλίσεων και ικανοτήτων, Αθήνα: έκδ. Ο.Λ.Μ.Ε., *Περιοδικό: Λόγος και Πράξη*, Τόμος Γ', αρ. 17, Άνοιξη 1982, σσ. 19-26.

δάσκαλοι (μιλάμε βέβαια για μια εποχή τριανταδύο χρόνια πριν) χωρίς γραβάτα που είναι τόσο απλοί, ευγενικοί και φιλικοί; Και όμως έτσι ήταν η πρώτη τότε εξαιρετική εντύπωση για τους δύο αυτούς ανθρώπους, η οποία επαληθεύτηκε απόλυτα και με το παραπάνω έως σήμερα.

Με τον Μιχάλη ευτυχώς η καλή μου μοίρα μού είχε γράψει να ξανασυναντηθούμε και να συνεργαστούμε πολλές φορές, οπότε είχα την ευκαιρία να τον γνωρίσω σιγά-σιγά όλο και καλύτερα όχι μόνον ως επιστήμονα και ανώτατο κρατικό λειτουργό αλλά προπάντων ως άνθρωπο. Όταν κατέλαβε το 1990 τη θέση του Αντιπροέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, βρέθηκα πάλι μαζί του ως μέλος της Ομάδας Σ.Ε.Π. του Ινστιτούτου και εκτίμησα τη νηφαλιότητα και δημοκρατικότητά του στις επιστημονικές συζητήσεις για την εφαρμογή του θεσμού στην Ελλάδα και προπάντων για την επιμόρφωση των καθηγητών του Σ.Ε.Π. Φεύγοντας το 1993 από το Π.Ι. για να αναλάβω τη διεύθυνση του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών (Π.Σ.Π.Α.), βρέθηκα πάλι με τον Μιχάλη, το 1994, όταν αυτή τη φορά είχε γίνει Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και συζητήσα μαζί του θέματα λειτουργίας του θεσμού των Πειραματικών Σχολείων, ο οποίος τον ενδιέφερε πολύ, κάτι που το απέδειξε, όταν αργότερα ανέλαβε τα καθήκοντα του Επόπτη του Π.Σ.Π.Α., του ιστορικού σχολείου της οδού Σκουφά. Για μια ακόμη φορά επιβεβαίωσα τη γνώμη μου γι' αυτόν, ότι δηλαδή ήταν ένας οραματιστής που δεν έθετε την πείρα και τις γνώσεις του στην υπηρεσία των βραχυπρόθεσμα εξαγρυλώσιμων κομματικών πολιτικών, αλλά αγωνιζόταν πάνω απ' όλα για τους μακροπρόθεσμους στόχους της παιδείας.

Από το 2000 και μετά, συμμετέχοντας και οι δυο μας στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., αυτός ως Αντιπρόεδρος και εγώ πάντα ως Γραμματέας, είχαμε την ευκαιρία να αναπτύξουμε μεγαλύτερη οικειότητα, γιατί συναντιόμασταν πλέον πολύ συχνότερα και έτσι κουβεντιάζαμε σε ένα κλίμα καθαρά φιλικό⁴. Μαζί μας ήταν, φυσικά, και ο Πρόεδρος της Εταιρίας εκείνη την εποχή, ο Πάνος Σαμοίλης. Τότε είναι που μάθαμε από τον ίδιο τον Μιχάλη κάποια πράγματα για την πατρική του οικογένεια, για τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια, για τις επιστημονικές του σπουδές.

Γεννημένος το 1946 στη μικρή αγροτική κοινότητα του Αγίου Κωνσταντίνου Λασιθίου, ο καθηγητής Κασσωπάκης είναι χαρακτηριστική περίπτωση αυτοδημιούργητου ανθρώπου. Χωρίς φροντιστήρια, χωρίς ξένες γλώσσες, με γονείς που δεν μπορούσαν να του προσφέρουν τίποτε περισσότερο από την αγάπη και την ηθική τους συμπαράσταση, ο νεαρός Μιχάλης τέλειωσε τη Φιλοσοφική Σχολή του

4. Γαβριήλ, Αρχάγγελος (2006β), ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.: Πορεία στο Χρόνο (1985-2005), *Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας: 20 Χρόνια ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.: Η Συμβολή της στην Ανάπτυξη του Θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμός στην Ελλάδα. Αθήνα 3 Δεκεμβρίου 2005: Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τεύχος 78-79, σ.σ. 55-57.

5. Γαβριήλ (2006α), ό.π., σ. 118.

Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια ξεκίνησε στη Σορβόνη μεταπτυχιακές σπουδές στις Επιστήμες της Αγωγής αλλά και στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό⁵, έχοντας μάθει τα βασικά Γαλλικά μόνος του και τελειοποιώντας τα συνεχώς στη διάρκεια της φοίτησής του στο Παρίσι από το 1974 έως το 1978. Οι καθηγητές του τον ξεχώρισαν αμέσως, γιατί εκτίμησαν τις μεγάλες του αρετές, την εργατικότητα, το ήθος του, τη γενναιότητα και την επιμονή του να τελειώσει τις σπουδές του με ελάχιστη οικονομική υποστήριξη από τους δικούς του. Αυτές οι ξεχωριστές του αρετές ανταποκρίνονταν απόλυτα σε ό,τι διαισθανόμουναι και είχα καταλάβει για το χαρακτήρα και τον ψυχισμό του Μιχάλη, ο οποίος ένιωθα ότι εξέπεμπε γύρω του μια ήρεμη δύναμη που επηρέαζε θετικά και ενίσχυε όσους τον συναναστρέφονταν.

Με τούτο το χαρακτήρα και όλες αυτές τις ικανότητες δεν υπήρχε περίπτωση να μη πετύχει στη ζωή του το κρητικόπουλο που ξεκίνησε σχεδόν από το μηδέν και έφτασε στην κορυφή της επιστημονικής ιεραρχίας, διατηρώντας συνεχώς το σεβασμό, την εκτίμηση των Ελλήνων και ξένων συναδέλφων του και, κάτι που είναι το πιο σημαντικό για ένα πανεπιστημιακό δάσκαλο, τη βαθιά αγάπη, ευγνωμοσύνη και θαυμασμό όλων των μαθητών του. Τα συναισθήματα αυτά ο καθηγητής Κασσωτάκης τα ενέπνεε όχι μόνο με την επιστημοσύνη και την παιδαγωγική του ακτινοβολία, μα προπάντων με την ίδια του τη ζωή που χαρακτηριζόταν από απλότητα, αξιοπρέπεια, συνέπεια και γενναιότητα, υπερασπιζόμενος τις ιδέες του, αλλά και παλεύοντας σαν παλικάρι πολλές φορές με απρόοπτους εχθρούς, όπως ο εφιάλτης της αρρώστιας. Τον θυμάμαι σαν τώρα να με υποδέχεται ήρεμος στο δωμάτιό του στο Ιπποκράτειο, μετά τη δύσκολη επέμβαση που είχε κάνει μόλις πριν από δυο μέρες, με αυτό το υπέροχο χαμόγέλό του που ξέρουμε όλοι τόσο καλά. Το πρώτο που με ρώτησε ήταν τι κάνει η Ευγενία, η κόρη μου και μαθήτριά του, και η συζήτησή μας ήταν, όλη την ώρα που έμεινα κοντά του, για τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές του και βέβαια για την ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. Η μόνη του αγωνία ήταν για το πότε θα κατάφερνε να γυρίσει πίσω στις πανεπιστημιακές αίθουσες, για να συνεχίσει τη διδακτική αποστολή του και να ασχοληθεί και πάλι με τη μεγάλη του αγάπη, τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και τη Συμβουλευτική.

Τελικά, τα πέτυχε και τα δύο και έτσι τον έχουμε σήμερα κοντά μας νικητή, μαρathonοδρόμο της ζωής, έτοιμο, όπως πάντα, να αγωνιστεί και να πολεμήσει για ό,τι πιστεύει και αγαπά, δείχνοντάς μας με το παράδειγμά του το δρόμο του καθήκοντος και της αρετής.

Να είσαι πάντα καλά αγαπημένε μας Δάσκαλε και φίλε Μιχάλη Κασσωτάκη!

**ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΜΙΧΑΛΗ ΚΑΣΣΩΤΑΚΗ**

Το όνομα του καθηγητή κ. Μιχάλη Κασσωτάκη μου ήταν γνωστό πολύ πριν τον γνωρίσω, τόσο από τα βιβλία του, όσο και από όσα είχα ακούσει γι' αυτόν από φοιτητές και συνεργάτες του.

Για πρώτη φορά συνεργάστηκα μαζί του το 1997, για ένα χρόνο, στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, το οποίο μόλις είχε οργανώσει. Λίγο αργότερα, τον είχα καθηγητή σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα που είχε γίνει στη Φιλοσοφική Σχολή και απευθυνόταν σε Υπευθύνους Σ.Ε.Π.

Στη συνέχεια, επειδή γνώριζα ότι υπεύθυνος του Κέντρου Σ.Ε.Π. της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν. Αθηνών ήταν ο κ. Κασσωτάκης, αποφάσισα να ζητήσω να εργαστώ εκεί μαζί του.

Ως υπεύθυνη του Κέντρου Σ.Ε.Π. για επτά χρόνια, από 2004-2011, συνεργαζόμουν πολύ στενά, σχεδόν καθημερινά μαζί του. Ο κ. Κασσωτάκης ήταν, επίσης, ο επόπτης της διδακτορικής μου διατριβής. Μπορώ, λοιπόν, να πω ότι η επικοινωνία μου μαζί του είχε διάρκεια και χαρακτηρίζεται από διαφορετικές οπτικές: τον έχω ξήσει ως Δάσκαλό μου, ως Συνεργάτη και ως Μέντορα.

Μέσα από αυτές τις διαφορετικές πλευρές της συνεργασίας μου με τον καθηγητή θα ήθελα να επισημάνω κάποια στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν και που εμένα μου έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση.

Το πρώτο είναι η εργατικότητα και η αποτελεσματικότητά του σε οποιοδήποτε έργο αποφάσιζε να υλοποιήσει. Δεν έχω συναντήσει, εγώ τουλάχιστον, άλλον άνθρωπο τόσο εργατικό και τόσο γρήγορο στη συγγραφή, στην έρευνα ή σε οποιαδήποτε άλλη δουλειά, όσο ο κ. Κασσωτάκης. Όταν τη μια μέρα αποφασίζαμε να κάνουμε κάποια δουλειά, ο κ. Κασσωτάκης σε ελάχιστο χρόνο την έφερνε τελειωμένη, αφήνοντάς όλους όσοι συνεργαζόμασταν μαζί του άφωνους για το πόσο γρήγορα αλλά και αποτελεσματικά την ολοκλήρωνε. Σε βάρος του ύπνου του, της υγείας του και οποιασδήποτε προσωπικής άλλης απασχόλησης ο κ. Κασσωτάκης εργαζόταν με επιμονή, υπομονή αλλά και απίστευτη ταχύτητα και ολοκλήρωνε ό,τι είχε αποφασίσει πολύ πιο σύντομα από ότι κανείς μπορούσε να υπολογίσει. Το έργο του, επίσης, χαρακτηριζόταν πάντα από έμφαση στην λεπτομέρεια.

Το δεύτερο πράγμα που με εντυπωσίαζε πάντα ήταν η ενεργητικότητά του, ο δυναμισμός του, η ακούραστη ερευνητική και επιστημονική του όρεξη και περιέργεια που διέθετε για ο,τιδήποτε αφορούσε τους τομείς της Εκπαίδευσης, της Αξιολόγησης, της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Ακόμη και όταν είχε κάποιες δυσκολίες ή προβλήματα σε θέματα υγείας, που οποιοσδήποτε άλλον άνθρωπο θα τον έκαναν να αποσυρθεί για λίγο ίσως και να

* Η Φ.Κ. είναι Δρ. Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, επικοινωνία: fkatsamp@yahoo.gr

κλειστεί στον εαυτό του, ο κ. Κασσωτάκης δεν σταματούσε: σαν η επιστήμη, η έρευνα, η ενασχόληση με την εκπαίδευση να ήταν το φάρμακο του, σαν η δουλειά του να ήταν για αυτόν η πηγή της ζωντάνιας του και της ενεργητικότητάς του, το ελπίδιο της ζωής του. Για οτιδήποτε σχετιζόταν με κάτι που παρουσίαζε επιστημονικό ενδιαφέρον εργαζόταν με την όρεξη νεοφώτιστου νεαρού φοιτητή, αλλά με τις αντοχές δέκα νεαρών φοιτητών. Οι «καταχρήσεις» σε βάρος του ύπνου του, της ηρεμίας του και της ξεκούρασής του τον έτρεφαν· ήταν το κίνητρο για να ξεπεράσει το πρόβλημα που απασχολούσε το σώμα του. Το πείσμα του να τελειώσει τη δουλειά και οι αντοχές του ήταν για μένα πρωτόγνωρες.

Το πιο σημαντικό, όμως, κατά την άποψή μου είναι η ανθρωπιά του, η απλότητα και η αμεσότητά του. Ο κ. Κασσωτάκης ήταν προσηνής, φιλικός, απλός, καταδεκτικός σε όλους τους φοιτητές και συνεργάτες του. Έδειχνε ενδιαφέρον και ανθρωπιά στα προβλήματα που του εξέθεταν και μιλούσε σαν ίσος προς ίσο με όλους. Το δημοκρατικό πνεύμα του και η ευαισθησία του τον έκαναν πολύ αγαπητό στους φοιτητές του, τους οποίους δίδασκε πάντα με ζωντάνια και ενδιαφέρον. Ίσως αυτά τα προτερήματά του, σε συνδυασμό με τις γνώσεις του, συντελούν στο να τον αποκαλούν «Δάσκαλο» ακόμη και οι συνεργάτες του και οι συνάδελφοί του.

Για να αναφερθούμε εκτενώς στο έργο του κ. Κασσωτάκη θα χρειαζόμασταν πάρα πολύ χρόνο. Ενδεικτικά μόνο μπορούμε να αναφέρουμε ότι διητέλεσε Προεδρείων του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Κρήτης, πρώτος εκλεγμένος Κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του ίδιου Πανεπιστημίου, Διευθυντής της Σ.Ε.Λ.Μ.Ε. Ηρακλείου Κρήτης, Διευθυντής του Τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φ.Π.Ψ. της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Διευθυντής του Κέντρου Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού του Τμήματος Φ.Π.Ψ., Διευθυντής του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Φ.Π.Ψ. με αντικείμενο τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Πρόεδρος του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αναπληρωτής Πρόεδρος του Τμήματος Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έχει συμμετάσχει σε πλήθος διεθνών ερευνητικών και επιστημονικών προγραμμάτων της UNESCO, του Ο.Ο.Σ.Α. και άλλων εθνικών και διεθνών οργανισμών.

Έχει συγγράψει μόνος του ή μαζί με άλλους περισσότερα από τριάντα¹ βιβλία και περισσότερα από εκατό πενήντα άρθρα και μελέτες

Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Ελληνικής Παιδαγωγικής Εταιρείας, της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, της Ελληνικής Εταιρείας Συγκριτικής Εκπαίδευσης, της Ελληνικής Εταιρείας Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης, Έχει, επίσης, διατελέσει μέλος της Comparative Education Society in Europe, της European Association for Learning and Instruction (E.A.R.L.I.), της Association pour le Développement des Méthodologies d'Évaluation en Éducation (A.D.M.E.), της Association Internationale de Recherche sur la Personne de l'Enseignant. Έχει

1. Περιλαμβάνονται και αυτά των οποίων είχε την επιμέλεια μόνος του ή μαζί με άλλους.

συμμετάσχει σε πλήθος εθνικών και διεθνών συνεδρίων και επιμορφωτικών σεμιναρίων και έχει πραγματοποιήσει πάρα πολλές διαλέξεις. Για την προσφορά του στην επιστήμη και για το κοινωνικό του έργο έχει τιμηθεί πολλές φορές.

Η Ελληνική Εκπαίδευση, η Αξιολόγηση και ο χώρος της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού έχουν συνδεθεί με το όνομα του κ. Κασσωτάκη, εξαιτίας του σημαντικού έργου του και της διαρκούς επιστημονικής προσφοράς του.

Δάσκαλε, όλοι εμείς που βρισκόμαστε στο χώρο της εκπαίδευσης σας ευχαριστούμε από καρδιάς.

*Φωτεινή Βλαχάκη**

Ως εκπρόσωπος του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. και μαθήτρια του καθηγητή κ. Κασσωτάκη, θα ήθελα να πω ότι η εκδήλωση αυτή είναι πολύ συγκινητική για όλους μας, γιατί μας δίνεται η δυνατότητα να τον ευχαριστήσουμε για όλα όσα έχει προσφέρει για την ανάπτυξη της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα. Πέρα από το ακαδημαϊκό του έργο που έχει αναγνωριστεί διεθνώς, σε εθνικό επίπεδο αγωνίστηκε για τη διεύρυνση των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού προς όφελος των νέων, καθώς αποτέλεσε τον πρωτεργάτη για την ίδρυση διαφόρων δομών, όπως τα ΚΕ.ΣΥ.Π. και το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.), του οποίου το έργο συνεχίζει σήμερα ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. Παράλληλα, εργάστηκε συστηματικά για την επιστημονική αναβάθμιση των Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, μέσα από την ίδρυση του σχετικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος, την ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., τα πολυάριθμα επιμορφωτικά προγράμματα στο αντικείμενο του Σ.Ε.Π. για τα οποία υπήρξε επιστημονικός υπεύθυνος, τη σύνταξη της μελέτης για τα κριτήρια πιστοποίησης των Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, υπό την ιδιότητα του Προέδρου της επιτροπής του Ε.ΚΕ.Π. που την εκπόνησε και πολλά άλλα. Αρκετοί από μας που βρισκόμαστε στη θέση στην οποία είμαστε σήμερα το οφείλουμε σε εκείνον. Με χαρά, λοιπόν, συμμετέχουμε στην αναγνώριση της προσφοράς του.

Στη συνέχεια, απονεμήθηκε από την Πρόεδρο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., καθηγήτρια Ράνυ Καλούρη, τιμητική αναμνηστική πλακέτα στον καθηγητή Μιχάλη Κασσωτάκη για τη συμβολή του στην ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα. Η κα Καλούρη εξήρε, παράλληλα, την προσήνεια και αγάπη του τιμωμένου για τους φοιτητές του, και αναφέρθηκε σε προσωπικές της αναμνήσεις, λέγοντας ότι ο καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης της είχε παλαιότερα προσφέρει το βιογραφικό του υπόμνημα, με την ευχή να της σταθεί χρήσιμο.

*Η Φ.Β. είναι Προϊσταμένη της Δ/σης Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΧΑΛΗ ΚΑΣΣΩΤΑΚΗ

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ,
αξιότιμε κύριε Πρόεδρε του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.,
αξιότιμη κυρία Πρόεδρε της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.,
αξιότιμη κυρία Διευθύντρια του Τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας,
Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών,
αξιότιμε κύριε Αντιπρόεδρε της Πνευματικής Εστίας του Οροπεδίου Λασιθίου,
αγαπητά μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.
και της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.,

εκλεκτές/οί συναδέλφισσες/άδελφοι,
αγαπητές φοιτήτριες και αγαπητοί φοιτητές,
φίλες και φίλοι,
κύριες και κύριοι,

είμαι ιδιαίτερα συγκινημένος, γιατί η Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.) με τιμά, για τρίτη φορά, τα τελευταία 9 χρόνια και, για πρώτη φορά, ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.), αφιερώνοντας το παρόν συνέδριο στο έργο μου και στη γενικότερη συμβολή μου στην ανάπτυξη του θεσμού της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού στην Ελλάδα.

Όπως είχα και παλαιότερα πει σε ανάλογες περιπτώσεις, η τιμή αυτή δεν ανήκει μόνο σε μένα. Ανήκει σε πολλά πρόσωπα, τα οποία, επί τέσσερις περίπου δεκαετίες, στήριξαν ποικιλότροπα τους αγώνες και τις προσπάθειές μου που είχαν ως στόχο την προαγωγή του παραπάνω θεσμού στη χώρα μας, τη διάδοση της σχετικής επιστημονικής γνώσης και την ανάπτυξη της έρευνας σε ζητήματα σχετικά με την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος.

Ανήκει, επίσης, στα μέλη της οικογένειάς μου και ιδιαίτερα στην εκλεκτή σύζυγό μου, Κατερίνα, που επωμίστηκε, περισσότερο από μένα, τα οικογενειακά βάρη, για να μπορώ εγώ να αφοσιωθώ απερίσπαστος στο επιστημονικό μου έργο.

Ανήκει στις δεκάδες των συνεργατών που είχα, κατά καιρούς, στα Πανεπιστήμια Κρήτης, Αθηνών και Κύπρου, στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και σε άλλα ιδρύματα στα οποία υπηρέτησα με διάφορες ιδιότητες. Χωρίς αυτούς δεν θα είχα κατορθώσει τα λιγοστά, κατά την εκτίμησή μου, πράγματα που κατάφερα στο συγκεκριμένο τομέα.

Αφιερώνω την τιμή αυτή στις χιλιάδες των μαθητών μου, που με το ενδιαφέρον τους και τη δίψα τους για μάθηση με ενίσχυαν και με ενθάρρυναν, ιδιαίτερα δε στους αποφοίτους του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός» στη ίδρυση και στη λειτουργία του οποίου έπαιξα σημαντικό ρόλο. Φέτος συμπληρώθηκαν 21 χρόνια από την έναρξη της λειτουργίας του. Ο αριθμός των αποφοίτων του πρέπει να έχει υπερβεί τους 270, οι οποίοι, μαζί με τους αποφοίτους αντίστοιχων Προγραμμάτων, που

λειτουργούν στο Πανεπιστήμιο Πατρών και στην Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.), στελεχώνουν τους σημαντικότερους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς που προσφέρουν υπηρεσίες Επαγγελματικής Συμβουλευτικής στη χώρα μας. Αισθάνομαι υπερήφανος, γιατί μεγάλη μερίδα των στελεχών του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π., που προέρχονται από το πρώην Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.), καθώς και ορισμένα μέλη του διδακτικού προσωπικού της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. ανήκουν σ' αυτούς που μπορώ, κατά κάποιο τρόπο, να τους θεωρώ ως πνευματικά μου παιδιά.

Δεν θα ήθελα να παραλείψω τούτη την όμορφη στιγμή την αναφορά στους γονείς μου που, αν και αγράμματοι, με δίδαξαν, με το παράδειγμα τους, ήθος και αγωνιστικότητα. Η ευγνωμοσύνη μου στρέφεται, επίσης, στους δασκάλους μου, Έλληνες και ξένους. Τους ευχαριστώ θερμά για όσα μου έμαθαν.

Επιτρέψτε μου, ακόμη, να εκφράσω δημόσια τις ευχαριστίες μου στον πρώην Υπουργό Παιδείας Γεράσιμο Αρσένη για τα επαινετικά λόγια που είπε για μένα. Τον ευχαριστώ, όμως, πιο πολύ, γιατί δέχτηκε τις περισσότερες από τις εισηγήσεις μου για τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και τις έκαμε πράξη, θεσμοθετώντας τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π.), τα Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Γρα.Σ.Ε.Π.) και το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.), καινοτομίες που υπήρξαν τομές στην εφαρμογή του παραπάνω θεσμού στην Ελληνική Εκπαίδευση. Δυστυχώς, οι διάδοχοί του στο Υπουργείο Παιδείας δεν συνέχισαν, όπως γνωρίζετε, την προσπάθειά του και δεν επέδειξαν τον ίδιο ζήλο για την περαιτέρω ανάπτυξη του εν λόγω θεσμού. Τα τελευταία, μάλιστα, χρόνια η λειτουργία των Γρα.Σ.Ε.Π. έχει ανασταλεί, οι δραστηριότητες των ΚΕ.ΣΥ.Π. έχουν περιοριστεί και το Ε.Κ.Ε.Π. έπαυσε να λειτουργεί ως αυτόνομο ίδρυμα. Επιπρόσθετα, η κατάργηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, στο οποίο λειτουργούσε ο Τομέας Σ.Ε.Π., ως όργανο συντονισμού της εφαρμογής του θεσμού αυτού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, επηρέασε αρνητικά το εγχείρημα της αναβάθμισης των σχετικών δράσεων και την αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους. Όλα αυτά συνέβησαν σε μια χρονική περίοδο κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και εξάρσης της ανεργίας, η αντιμετώπιση της οποίας απαιτεί, μεταξύ άλλων μέτρων, την ενίσχυση των Υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Ας ελπίσουμε, όπως τόνισε ο κ. Αρσένης, ότι οι πολιτικοί ιθύνοντες και όσοι άλλοι έχουν την ευθύνη της λήψης των σχετικών αποφάσεων θα συνειδητοποιήσουν σύντομα το σφάλμα που διαπράχθηκε και θα προβούν στις αναγκαίες ενέργειες για τη διόρθωσή του.

Ευχαριστώ τις παλιές αγαπητές μου μαθήτρίες, Φωτεινή Βλαχάκη, Διευθύντρια σήμερα στον Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π., και Ουρανία Καλούρη, καθηγήτρια στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. και Πρόεδρο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., για τα εγκωμιαστικά τους λόγια. Παρόμοιες ευχαριστίες εκφράζω για τον ίδιο λόγο στην επί σειρά ετών πολύτιμη συνεργάτιδά μου στο Κέντρο Σ.Ε.Π. του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και

Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Φωτεινή Κατσαμπούρη, και στον αγαπητό φίλο και παλαιό συνεργάτη μου Άγγελο Γαβριήλ.

Τελειώνοντας τη σύντομη αντιφώνησή μου, επιθυμώ να ευχαριστήσω όλους εσάς, εκλεκτά μέλη της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., για την εμπιστοσύνη και την αγάπη που μου δείχνατε επί πολλά χρόνια, στοιχεία που υπήρξαν πολύτιμα στηρίγματα στον αγώνα μου για την προώθηση του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη χώρα μας και στην αντιμετώπιση ποικίλων δυσκολιών που συνάντησε η προσπάθειά μου. Ελπίζω να μπορέσω, κάποτε, να καταθέσω γραπτώς τα σχετικά με το ζήτημα αυτό βιώματά μου και τις συναφείς εμπειρίες μου, με την ελπίδα ότι θα φανούν χρήσιμες σε όποιον θα θελήσει να ασχοληθεί στο μέλλον με την ιστορία της εφαρμογής του παραπάνω θεσμού στην πατρίδα μας.

Θα ήθελα, ακόμη, να σας διαβεβαιώσω ότι, με όσες δυνάμεις μου απομένουν, θα συνεχίσω να σας συμπαρίσταμαι και να σας παρέχω όποια βοήθεια μπορώ στο έργο σας. Η εκ μέρους σας προσφώνησή μου με την προσανυμία: «Δάσκαλε» ενισχύει την απόφασή μου να παραμείνω συνεπής στο καθήκον που απορρέει από την ιδιότητα αυτή. Θα νιώσω, όμως, ακόμη πιο ευτυχής, αν οι μαθητές μου ξεπεράσουν το «δάσκαλο» και στη γνώση και στην προσφορά. Είμαι σίγουρος ότι αρκετοί από σας θα το επιτύχετε.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Α' Συνεδρία ολομέλειας

**Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ**

Προεδρείο: Παναγιώτης Σαμοΐλης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. –
Αγγελική Αθανασούλη, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης
Υπηρεσιών και Εργαλείων ΣΥΕΠ, ΕΟΠΠΕΠ

Θεόδωρος Κατσανέβας*

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ**

Περίληψη

Στο παρών άρθρο εξετάζεται η επαγγελματική καινοτομία η οποία ορίζεται ως κάθε νέα, πρωτότυπη επιχειρηματική δράση που με την εφαρμογή της στην πράξη, μπορεί να παράγει κέρδος, θέσεις εργασίας και διαρκή απασχολησιμότητα. Η απασχολησιμότητα ορίζεται ως η ευελιξία των εργαζομένων να προσαρμόζονται στις ταχύτατες εξελίξεις της αγοράς εργασίας στη σύγχρονη εποχή, ώστε να έχουν συνεχή απασχόληση μεταπηδώντας, ύστερα από σύντομη μετεκπαίδευση, σε νέες συνήθως συναφείς ή και διαφορετικές εργασιακές ειδικότητες με μεγαλύτερη ζήτηση. Με δεδομένη την ταχύτατη μετεξέλιξη της νέας τεχνολογίας στη σύγχρονη εποχή, η απασχολησιμότητα και η καινοτομία αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα, γεγονός που ενισχύεται επί πλέον σε περιόδους οικονομικής κρίσης όπως η σημερινή. Στο άρθρο γίνεται αναφορά σε βασικές αρχές της επιχειρηματικής καινοτομίας, στις μεθόδους οργάνωσής και τους τομείς εφαρμογής της. Τέλος, αναλύεται και τονίζεται η ανάγκη εμπλοκής της συμβουλευτικής επαγγελματικού προσανατολισμού στα ζητήματα αυτά, γεγονός που και αυτοτελώς αποτελεί μια καινοτόμα δράση του κλάδου της σύγχρονης επαγγελματικής συμβουλευτικής.

Abstract

In this article the professional innovation is examined and defined as any new, original business activity which by its application in practice, it can generate profit, jobs and sustained employability. Employability is defined as the employee flexibility to adapt to rapid labour market developments in modern times so as to have continuous employment jumping, after short training courses, usually in new similar or different working specialties with greater demand. Given the rapid evolution of new technology in the modern era, innovation and employability are of particular importance and this is further enhanced in times of economic crisis like the present. The article also refers to the fundamentals of business innovation, as

* Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

well as in their organization methods and application areas. Finally, the need of career counselling involvement on these issues is analyzed and emphasised and this independently, appears to be in itself, an innovative action for career guidance modern practices.

Key words: innovation, employability, career counseling, career guidance, technology, modern times

Στη σύγχρονη εποχή, η τεχνολογία και η οικονομία τρέχουν με ιλιγγιώδη ρυθμό που δεν έχει προηγούμενο στο παρελθόν. Στα τελευταία είκοσι χρόνια έχουν γίνει τόσες ανακαλύψεις όσες όλες μαζί σε προγενέστερους αιώνες. Νέα επαγγέλματα και ειδικότητες γεννιούνται, άλλα σβήνουν και ορισμένα πεθαίνουν. Η ταχύτητα με την οποία τρέχει η τεχνολογία και η οικονομία στην εποχή μας, αναδεικνύει νέες πραγματικότητες που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στα θέματα της επιχειρηματικότητας, της αγοράς εργασίας, αλλά και της συμβουλευτικής επαγγελματικού προσανατολισμού. Οι επιχειρηματίες, οι εργαζόμενοι και οι σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού και εργασίας, οφείλουν να παρακολουθούν τις εξελίξεις αυτές και να προσαρμόζονται κατάλληλα. Στο ίδιο πλαίσιο, αναδεικνύεται η βαρύτητα και σημασία της επιχειρηματικής καινοτομίας και απασχολησιμότητας, καθώς και η ανάγκη ενασχόλησης της συμβουλευτικής επαγγελματικού προσανατολισμού με τα θέματα αυτά.

Η ρίζα της λέξης καινοτομία συνδυάζει της έννοιες του καινού και της τομής. Αφορά ενέργειες ή τομές για την κάλυψη ενός υπαρκτού κενού. Η καινοτομία αναφέρεται σε οτιδήποτε

σχετίζεται με μια καινούρια έννοια, ιδέα, ενέργεια, δραστηριότητα. Ειδικότερα η επιχειρησιακή καινοτομία, ορίζεται ως κάθε νέα, πρωτότυπη επιχειρηματική δράση που με την εφαρμογή της στην πράξη, μπορεί να παράγει κέρδος, θέσεις εργασίας και διαρκή απασχολησιμότητα. Η απασχολησιμότητα που ως όρος έχει ενταχθεί πρόσφατα στη θεωρία της οικονομικής της εργασίας και στις πρακτικές της εφαρμογές, αναφέρεται στην ευελιξία των εργαζομένων να προσαρμόζονται στις ταχύτερες εξελίξεις της αγοράς εργασίας στη σύγχρονη εποχή, ώστε να έχουν συνεχή απασχόληση μεταπηδώντας ύστερα από σύντομη μετεκπαίδευση σε νέες συνήθως συναφείς ή και διαφορετικές εργασιακές ειδικότητες με μεγαλύτερη ζήτηση. Με την έννοια του καινούριου, του νέου, αυτή καθαυτή η έννοια της απασχολησιμότητας αποτελεί καινοτομία στη θεωρία και στην πράξη.

Οι καινοτόμες επιχειρηματικές δράσεις, οι νέες επιχειρηματικές ιδέες και δράσεις που κάλυπταν με επιτυχία ένα υπαρκτό κενό στην αγορά, αποτελούσαν πάντοτε μια επικερδή οικονομική δραστηριότητα. Αν στο παρελθόν μιας περισσότερο στατικής παρά μετεξελισσόμενης οικονομίας, η

καινοτομία ήταν επικερδής, στη σημερινή εποχή των τεχνολογικών και οικονομικών αλμάτων, συνιστά μια πολυαπλάσιως κερδοφόρα δραστηριότητα. Ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή, οι καινοτόμες επιχειρησιακές και εργασιακές δράσεις, μπορεί να οδηγήσουν σε αναπτυξιακή τροχιά και αύξηση της απασχόλησης. Οι επιχειρηματίες, οι εργαζόμενοι, οι άνεργοι, οι σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού και εργασίας, οφείλουν να κατανοήσουν τη σημασία των καινοτόμων επιχειρηματικών και εργασιακών δράσεων για την απασχολησιμότητα, την κερδοφορία, την επιτυχία της ανάπτυξης, το ατομικό και το γενικό συμφέρον της χώρας. Για τον ίδιο σκοπό, αναγκαία είναι η καταγραφή και ανάδειξη επιτυχημένων επιχειρηματικών καινοτομιών ως οδηγού για το μέλλον.

Βασικές αρχές επιχειρησιακής καινοτομίας

Βασική αρχή μιας επιχειρησιακής καινοτομίας, είναι η διαπίστωση της ύπαρξης κενού δραστηριότητας σε συγκεκριμένο οικονομικό χώρο σε δεδομένη χρονική στιγμή και η εξέταση των αναγκών που μπορεί να καλύψει. Συνεπάγεται δηλ. τη δυνατότητα σύλληψης μιας ιδέας στον κατάλληλο χρόνο και χώρο και στη συνέχεια, την αποτελεσματική υλοποίησή της. Η γέννηση μιας νέας επιχειρηματικής ιδέας θα πρέπει να απαντά στις ακόλουθες ερωτήσεις:

1. Ποιες είναι οι ανάγκες που καλύπτο-

νται από την επιχειρηματική ιδέα;

3. Υπάρχει κενό και ποιο στην αγορά;
4. Με ποιον τρόπο και σε πόσο χρόνο μπορεί να υλοποιηθεί;
5. Ποιο το κόστος και το προσδοκώμενο όφελος;
6. Με ποιους συνεργάτες θα υλοποιηθεί;
7. Ποια είναι τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της νέας ιδέας;

Ο άνθρωπος με το «μικρόβιο» της επιχειρηματικότητας αναζητά τις ευκαιρίες για να καταλήξει σε μια επιχειρηματική πρόταση που θα τον οδηγήσει στην επιτυχία και την κερδοφορία. Σημασία έχει η παρατηρητικότητα, η ευρηματικότητα, ο εντοπισμός ανθρώπινων αναγκών που δεν καλύπτονται σε συγκεκριμένο χρόνο και χώρο. Χρειάζεται να σκεφτεί κανείς έξω από τα καθιερωμένα, να στρέψει την προσοχή του σε βασικές ανθρώπινες ανάγκες. Βασικής σημασίας είναι να υπάρχει ευρηματικό πνεύμα που να κινείται μέσα στο πλαίσιο των σύγχρονων εξελίξεων, να αφουγκράζεται το βουητό της εποχής και των επιμέρους καταστάσεων. Μια επιτυχημένη επιχειρηματική ιδέα δίνει λύσεις σε ανάγκες για εξέλιξη, επικοινωνία, ασφάλεια, συναισθηματική κάλυψη, στέγαση, τροφή, εξοικονόμηση χρόνου, εξοικονόμηση χρήματος, ευκολία, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, καριέρα κ.λπ.

Η οργάνωση επιχειρηματικών ιδεών

Η αναζήτηση και οργάνωση επιχειρηματικών ιδεών γίνεται με διάφορους τρόπους. Οι εφημερίδες, τα περιοδικά

και οι ιστοσελίδες δημοσιεύουν πλούσιες πληροφορίες που είναι πιθανό να παράσχουν εμπνεύσεις για επιτυχημένες ιδέες. Οι πληροφορίες αναφέρονται σε επιχειρηματικές τάσεις της αγοράς, σε καινοτομίες από το εξωτερικό, σε επιτυχημένους αυτοδημιούργητους επιχειρηματίες, σε νέα προϊόντα που κυκλοφορούν. Άρθρα για επιχειρηματικές ιδέες από όλον τον κόσμο, βραβεύσεις νέων επιχειρηματικών προτάσεων σε διαγωνισμούς, εφευρέσεις και ανακαλύψεις παρέχουν το έδαφος για την εφαρμογή τους στην πράξη με κατάλληλη προσαρμογή. Διάφορες παρατηρήσεις και σχόλια δημοσίων προσώπων, επιστημόνων, αρθρογράφων, κλπ., μπορεί να αποκαλύπτουν ανθρώπινες ανάγκες που αυτή τη στιγμή δεν ικανοποιούνται από κάποιο προϊόν ή υπηρεσία. Στοχευμένες αναζητήσεις επιχειρηματικών ιδεών μέσα από μηχανές αναζήτησης όπως η Google, μπορεί να οδηγήσουν σε εκτεταμένη αρθρογραφία για καινοτόμες δράσεις. Συζητήσεις με φίλους, συνάδελφους, πελάτες πολλές φορές «ανάβουν ιδέες» για καινοτόμες επιχειρηματικές δράσεις. Αν ένας άνθρωπος θέλει να λύσει ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει και προτίθεται να πληρώσει γι' αυτό, τότε είναι πιθανό την ίδια ανάγκη να έχουν και πολλοί

άλλοι. Ειδικότερα, οι αλλαγές στη νομοθεσία μπορεί να οδηγήσουν σε επιχειρηματικές ευκαιρίες. Αυτό συμβαίνει όταν αίρονται περιορισμοί ή ψηφίζονται ευνοϊκές ρυθμίσεις για ένα επάγγελμα και παράλληλα υπάρχει ήδη διαπιστωμένη ζήτηση.

Για να έχει επιτυχία μια επιχειρηματική δράση δεν είναι ανάγκη να βασίζεται σε μια εντελώς νέα ιδέα. Δεν απαιτείται δηλ. ο επιχειρηματίας να «ανακαλύψει τον τροχό». Ιστορικά, η εξέλιξη έχει έρθει χτίζοντας σιγά-σιγά πάνω σε προηγούμενες δραστηριότητες και σε προϋπάρχουσα έρευνα. Σημασία έχει ο εντοπισμός ενός τμήματος της αγοράς, το οποίο έχει ήδη καταναλωτές που πληρώνουν, ο εστιασμός σε ένα κενό που υπάρχει στην αγορά αυτή, και η ανάπτυξη ενός προϊόντος ή υπηρεσίας που θα το καλύπτει.

Η οργάνωση της καινοτομίας επιχειρηματικής ιδέας γίνεται με καθημερινές ή συχνές σημειώσεις για επιχειρηματικές ιδέες οι οποίες θα ωριμάσουν στην πορεία και θα ξεχωρίσουν οι περισσότερες εφαρμοσίμες. Χρήσιμη είναι η δημιουργία μιας δεξαμενής, μιας λίστας ιδεών, από την οποία, όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή, ανασύρεται η πιο κατάλληλη και ακολουθεί η διερεύνησή για την εφαρμογή της.¹ Τα σχετικά θέματα, όσον αφορά τη μεθο-

1. Ενδεικτικές καινοτόμες επιχειρηματικές δραστηριότητες στην Ελλάδα μεταξύ άλλων είναι οι παρακάτω: Καλλιέργεια αγριαγκινάρας για την παραγωγή βιοκαύσιμου πέλετ στη Θεσσαλονίκη. Εξαγωγή εντόμων, Χειροποίητα ποδήλατα, e-shop: Greek - Bees. Com, με τρόφιμα και καλλυντικά, εφαρμογές για παιχνίδια για smartphones, Rebel Crew, Orama Group - σε τομείς business development, web design, mobile marketing, Buddy traffic για την κίνηση στους δρόμους, μετατροπή βενζινοκίνητων αυτοκινήτων σε ηλεκτρικά, deliveras.gr για τη διανομή τρoφίμων, ελληνικό κινητό τηλέφωνο M.L.S, κλπ. Στον αγροτικό και διατροφικό τομέα: συλλογή και επεξεργασία άγριων χόρτων και βοτάνων για θεραπευτικούς και διατροφικούς σκοπούς, καλλιέρ-

δολογία, την οργάνωση, αυτή καθ' αυτή την ιδέα, ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού, οφείλει να τα συζητά με τους ενδιαφερόμενους και να τους παροτρύνει να προωθήσουν τις ιδέες τους, αφού βέβαια τις μελετήσουν ενδελεχώς. Μια έξυπνη ιδέα βέβαια πρέπει να προστατεύεται από ευρεία κοινοποίηση, γιατί δεν αποκλείεται κάποιος άλλος να σπεύσει να την υλοποιήσει. Η εμπιστευτικότητα που επιβάλλεται να έχει ο σύμβουλος λόγω και του ειδικού κώδικα ηθικής που περιβάλλει το επάγγελμα, αποτελεί ένα πρόσθετο λόγο προσφυγής του ενδιαφερόμενου για επαγγελματική συμβουλευτική. Ευνόητο είναι ότι αυτό προϋποθέτει ικανοποιητικές γνώσεις και του ίδιου του συμβούλου για το τι είναι καινοτομία και απασχολησιμότητα. Για επιτυχημένη υλοποίηση καινοτόμων ιδεών, υπάρχει περιθώριο ενός έως δύο χρόνια, μέχρις ότου το κενό καλυφθεί από ανταγωνιστές. Το γεγονός ότι αυτή την περίοδο στην Ελλάδα, τα κόστη του κεφαλαιακού και εργασιακού εξοπλισμού είναι χαμηλά, δη-

μιουργεί αυξημένες ανταγωνιστικές δυνατότητες ανάληψης κινδύνων με καινοτόμες προοπτικές

Βασικοί τομείς επιχειρηματικής καινοτομίας

Οι βασικοί τομείς για καινοτόμες επιχειρησιακές ή εργασιακές δράσεις μπορεί να είναι οποιοσδήποτε τομέας και της οικονομικής πραγματικότητας. Αυτό ισχύει και στη χώρα μας με τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας. Ειδικότερα πρόσφορο είναι το έδαφος για καινοτόμες επιχειρηματικές δράσεις στη γη, στη θάλασσα, στον τουρισμό, στις νέες τεχνολογίες, στο διαδίκτυο, στο εμπόριο, στη δημιουργία συμπληρωματικών ανταγωνιστικών προϊόντων.² Σε αυτούς τους τομείς κυρίως, παρουσιάζονται επιχειρηματικές ευκαιρίες σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις της εγχώριας αγοράς και ειδικότερα, όπου υπάρχει κενό σε εθνικό ή και παγκόσμιο επίπεδο και κατά συνέπεια μικρότερος ανταγωνι-

για τρούφας, μανιταριών, αβυκάντο, σπαραγγιών, ροδόσταμον, μέλι με κρόκο, χυμού από ρόδι, βιολογική μπύρα, καλλιέργεια φραγκόσυκων, ιπποφαές, διάφορων βοτάνων, βιολογικό τριφυλλί για ζωοτροφή, παραγωγή στέβιας, αρώνιας, Goji Berry, προσούτο, αμπελόφυλλων, εκτροφή σαλγκαριών, παραγωγή αβγοτάραχου, παξιμαδάκια αμυγδάλου, λαδοπαξιμάδα Κυθήρων, έλαιο σολομού, έλαιο ελιάς, ανηθοτυράκια, βουβαλίσιος καβουριάς λουκάνικα με πορτοκάλι, ρέγγα καπνιστή, σάλτσα πάπρικα, βουβαλίσια λουκάνικα, αποξηραμένα σικά, στριφτάρια με λαχανικά, Νιώτικο σκυτόρι, βοτσάμικο ξύδι με μέλι, κατσικίσιο γιαούρτι, αμυγδαλωτό Χιώτικο μανταρίνι Citrus, μαρμελάδα μήλο με κανέλα Νάουσας, ντομάτα - ελιά, φρέσκο spread, σταρένιος τραχανάς, λευκός τόνος Αλοννήσου, βιολογικές σοκολάτες, ελληνική σοκολάτα χωρίς ζάχαρη, μουστοπιπεριές Φλωρίνης, μαρμελάδα πορτοκάλι-νεράντζι-λεμόνι, καπνιστό χέλι, παλαιωμένο τσίπουρο Dark Cave, σάλτσα ντομάτα με σκόρδο, βότανα Madras, σύγκλινο Μονεμβασιάς

2. Σύμφωνα με μελέτη του μη κερδοσκοπικού οργανισμού Endeavor Greece, εντοπίζονται εννέα τέτοιοι τομείς όπως: α) τεχνολογία και επικοινωνίες, 1) ηλεκτρονικό εμπόριο, 2) ενέργεια και πράσινη τεχνολογία, 3) βιοτεχνολογία και νανοτεχνολογία, 4) χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, 5) τουρισμός, 6) υγεία, 7) αγροτικά προϊόντα και τρόφιμα.

σμός και αυξημένες δυνατότητες κερδών. Σε ευρύτερο οικονομικό πεδίο, σύμφωνα με μελέτες μας στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς³ και σχετική βιβλιογραφία, οι περισσότεροι ανταγωνιστικοί και στρατηγικοί τομείς της ελληνικής οικονομίας πρέπει να αναζητηθούν στον ορυκτό, ενεργειακό πλούτο και την εναλλακτική ενέργεια, τον ποτιστικό τουρισμό, την ιατρική και κοινωνική φροντίδα, τη σύγχρονη και οικολογική γεωργία, τη βιομηχανία ποτών και τροφίμων, τη βιομηχανία λιπασμάτων, τη βιομηχανία αμυντικών προϊόντων, τη φαρμακοβιομηχανία, τις μηχανολογικές κατασκευές και ανταλλακτικά, τον ιματισμό και τη μόδα, τη ναυτιλία και τροφοδοσία πλοίων, τα ναυπηγεία και τις ναυπηγοεπισκευές, τις κατασκευές και τα δομικά υλικά, την τσιμεντοβιομηχανία και χαλυβουργία, τις μεταφορές και logistics, τις νέες τεχνολογίες, την πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες, την έρευνα, την καινοτομία και τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες, ειδικότερα με τη δημιουργία διεθνών Πανεπιστημιακών και ερευνητικών φορέων υψηλού επιπέδου που θα προσελκύσουν φοιτητές από όλο

τον κόσμο, με συνακόλουθα οικονομικά και εθνικά οφέλη⁴.

Επαγγελματικός προσανατολισμός, απασχολησιμότητα και καινοτομία

Η επαγγελματική συμβουλευτική οφείλει να εμπλακεί με την καινοτομία και την απασχολησιμότητα, να καινοτομήσει, να αναλάβει σχετικές πρωτοβουλίες και δράσεις. Με την έννοια αυτή, η ένταξη της έννοιας της επιχειρησιακής καινοτομίας και της απασχολησιμότητας στο πεδίο αρμοδιότητας της επαγγελματικής συμβουλευτικής αποτελεί και αυτή μια σημαντική καινοτόμα δράση που αν εφαρμοστεί κατάλληλα μπορεί να διευρύνει τους ορίζοντες της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και να συμβάλλει στον καλύτερο προσανατολισμό επιμέρους ατόμων αλλά και στις αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η συμβουλευτική ανάπτυξη σταδιοδρομίας, οφείλει να διαδραματίσει ρόλο εμπροσθοφυλακής σε καινοτόμες επιχειρησιακές και εργασια-

3. Βλ. σχετική βιβλιογραφία

4. Στη σύγχρονη Ελλάδα επαγγέλματα με υψηλή απασχολησιμότητα, είναι μεταξύ άλλων: Πληροφορικός Ψηφιακής Εικόνας, Πληροφορικός-Οικονομολόγος, Φοροτεχνικός-Λογιστής, Ορυκτός Ελεγκτής, Εμποροπλοίαρχος, Μηχανικός εμπορικού ναυτικού, Μηχανολόγος-Μηχανικός, Γεωπόνος σύγχρονων καλλιεργειών, Ζωοτεχνικός, Τεχνολόγος γεωργίας και τροφίμων, Μηχανολόγος-Τεχνολόγος ενέργειας, Τεχνολόγος-ακτινολογίας ή ιατρικών εργαστηρίων, Νοσηλεύτης, Φυσιοθεραπευτής, Κτηνίατρος, Ιχθυολόγος. Τα επαγγέλματα αυτά προέρχονται από την κυλιόμενη έρευνα της επιστημονικής μας ομάδα του Πανεπιστημίου Πειραιώς, που στηρίζεται σε δοκιμασμένη μεθοδολογία και ειδικότερα στο επονομαζόμενο ισοζύγιο της ζήτησης και προσφοράς επαγγελμάτων (balance of demand and supply of professions-βλ. σχετικά το βιβλίο του υπογράφοντος: Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος, Πατάκης, ανανεωμένη έκδοση 2007 και www.careergatetest.com).

κές δράσεις, οι οποίες, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή, μπορεί να οδηγήσουν σε ισχυρή αναπτυξιακή τροχιά και σημαντική αύξηση της απασχόλησης ή της απασχολησιμότητας. Οι σύμβουλοι θα πρέπει να κατανοήσουν τη σημασία της προσαρμογής καινοτόμων επιχειρηματικών ή εργασιακών προοπτικών με συγκεκριμένα άτομα και αυτό, αποτελεί από μόνο του καινοτόμο δράση στον τομέα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Για τον ίδιο σκοπό, οι σύμβουλοι καταγράφουν επιχειρηματικές ή εργασιακές καινοτομίες, τις συζητούν και κατά περίπτωση τις προτείνουν στη συμβουλευτική διαδικασία. Εντοπίζουν τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τα ταλέντα των συμβουλευόμενων και συζητούν εναλλακτικά, παραδοσιακές κατευθύνσεις απασχόλησης ή καινοτόμες προοπτικές. Βασική αρχή της επιχειρησιακής και εργασιακής καινοτομίας, όπως ειπώθηκε, είναι η διαπίστωση της ύπαρξης κενού δραστηριότητας σε συγκεκριμένο οικονομικό χώρο σε δεδομένη χρονική στιγμή και η εξέταση της ταύτισής του με συγκεκριμένα άτομα. Η καινοτομία συνεπάγεται τη δυνατότητα σύλληψης μιας ιδέας στον κατάλληλο χρόνο και χώρο και στη συνέχεια, την αποτελεσματική υλοποίησή της. Αλλά εκτός από την ιδέα, πρέπει και τα άτομα που θα την υλοποιήσουν να ταιριάζουν με μια τέτοια προοπτική. Στο σημείο αυτό, η παρέμβαση των συμβούλων επαγγελματικής συμβουλευτικής ή ανάπτυξης σταδιοδρομίας είναι καθοριστική.

Στη σημερινή εποχή της βαθύτατης

οικονομικής κρίσης η συμβουλευτική επαγγελματικού προσανατολισμού, οφείλει να εμπλακεί και να αναζητήσει καινοτόμες δράσεις και κατευθύνσεις. Να συμβάλλει στην αναγκαία αποκέντρωση και απαστικοποίηση του πληθυσμού με στροφή στη γη και στη θάλασσα, στη σύγχρονη τεχνολογία, σε αποδοτική πολυαπασχόληση, σε εργασία από απόσταση κλπ. Να παρέχει διεξόδους για νέες επαγγελματικές επιλογές στις οποίες υπάρχει προοπτική απασχολησιμότητας, σε ώριμους εργαζόμενους που εγκαταλείπουν μια παλαιότερη ειδίκευση λόγω κορεσμού της και απώλειας εργασίας. Να προωθήσει την ομαλή ένταξη στην αγορά εργασίας και ενσωμάτωση στην κοινωνία, των γυναικών, των ΑΜΕΑ, των αποφυλακισμένων, των μειονοτήτων, των μεταναστών. Να συμμετάσχει στον οικογενειακό προγραμματισμό, στην αναστροφή της υπογεννητικότητας του ελληνογενούς πληθυσμού και στην αναγκαία ενσωμάτωση των αλλογενών νόμιμων μεταναστών στο ελληνικό, οικονομικό κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι. Η συμβουλευτική επαγγελματικού προσανατολισμού, αν και αξιοποιείται συνήθως από τις περισσότερες εύπορες οικογένειες, είναι περισσότερο αναγκαία στα μεσαία και χαμηλά εισοδηματικά στρώματα. Η σωστή επιλογή επαγγέλματος στην περίπτωση τους έχει αυτονόητα μεγαλύτερη σημασία για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Με αυτήν την έννοια, η επαγγελματική συμβουλευτική μπορεί να συμβάλλει στο διεμβολισμό των ταξικών διαφορών και να επιτρέψει σε

ιδιαίτερα ικανά άτομα να αποδώσαν επαγγελματικά για το καλό το δικό τους και της κοινωνίας και σε τελευ-

ταία ανάλυση, για την οικονομική ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Δουκίδης, Γ.(2011). *Καινοτομία, ανάπτυξη και στρατηγική πληροφοριακών συστημάτων*. Gutenberg.
- Blanding,M. (2014). *Invention products are less valuable than inventing ideas*. HBS.
- Gay, B.(2014). *Open innovation networking and business models dynamics*. Journal for Innovation Sciences.
- Global entrepreneurship Monitor, Έρευνα για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, IOBE, 2014.
- Καρθούνης, Σ. (1995). *Διαχείριση τεχνολογίας και καινοτομίας*. Σταμούλης.
- Κασσωπάκης,Μ. (2004). *Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός*. Τυπωθείτω.
- Κατσανέβας,Θ. (2007). *Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος*. Πατάκης.
- Κατσανέβας, Θ. (2009). *Ο χρυσός κανόνας για επιλογές σταδιοδρομίας. Σύγχρονος επαγγελματικός προσανατολισμός*. Πατάκης.
- Kerr, W. (2014). *Firms and the economics of innovation*. Harvard Business School.
- Σαλαβού, Ε. (2013). *Καινοτομία και αλλαγή στο επιχειρείν*. Καστανιώτης.
- Κυριακίδου, Ο., Σαλαβού,Ε. (2014). *Κοινωνική επιχειρηματικότητα*.
- Spruijt, J.P. Spanjard,T.G., Demouge,K. (2013). *The golden circle of innovation*. Open innovation. E.U.
- Lore, N.(2003). *The pathfinder*. Fireside Books.
- Sultana,R.G. (2004). *Guidance policies in the learning process*. CEDEFOP.
- Tiihonen, P. (2011). *Rain spots in the future of work*. Institute of Economic research.
- Nobel, C. (2014). *Technology re-emergence of innovation*. Harvard Business School.

*Κωνσταντίνος Δ. Τραχανάς**

**ΟΙ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ**

Περίληψη

Η εργασία αυτή αναφέρεται στην προβληματική και στην ανάλυση της επιχειρηματικότητας στην οικονομική γραμματεία και την αποδοχή της ως συντελεστή παραγωγής ή μη από τους ευρωπαίους οικονομολόγους. Ιδιαίτερα, ερευνάται η συμβολή των οικονομολόγων της κλασικής ή φιλελεύθερης σχολής, όπως του Adam Smith, του Jean Baptiste Say και του John Stuart Mill, της σοσιαλιστικής με τις τοποθετήσεις του Simonde de Sismondi, του Karl Marx και του Thomas Hodgskin, της νεοκλασικής σχολής με τις αντιλήψεις του Leon Walras και του Alfred Marshall, με την αυστριακή σχολή με τις δοξασίες του αρχηγού της σχολής αυτής Carl Menger και τέλος με τις θεωρίες της κρατικής παρέμβασης από τον John Keynes για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Η μικρά αυτή περίοδος θεωρείται ιδιαίτερα παραγωγική για την ανάλυση και ερμηνεία του επιχειρηματία και της επιχειρηματικότητας, στα πλαίσια του φιλελεύθερου και του μονοπωλιακού καπιταλισμού, ενώ η συμβολή των παραπάνω ευρωπαίων οικονομικών επιστημόνων κρίνεται ως καθοριστικής σημασίας, για την καθιέρωση και εξέλιξη της οικονομικής σκέψης, των οικονομικών πολιτικών και γενικότερα της οικονομικής επιστήμης στο σύνολό της.

Λέξεις κλειδιά: επιχειρηματικότητα, οικονομική γραμματεία, κλασική ή φιλελεύθερη σχολή, σοσιαλιστικές αντιλήψεις, νεοκλασικοί οικονομολόγοι, κενύσιανή επανάσταση, φιλελεύθερος και μονοπωλιακός καπιταλισμός, οικονομικές πολιτικές.

Abstract

This paper focuses on the analysis of entrepreneurship in the economic literature during the period of industrial revolution, between 18th and 19th century in central and northern Europe.

Particularly, is considered the contribution of classical or liberal economists, like Adam Smith, Jean Baptiste Say and John Stuart Mill, the principles of socialists, like Simonde de Sismondi, Karl Marx and Thomas Hodgskin, also the beliefs of neoclassical economists like Leon Walras and Alfred Marshall, lastly the convictions of Austrian school of thought and especially of Carl Menger and J. M. Keynes.

This period might be seen as quite fruitful for the analysis and interpretation of entrepreneur and the entrepreneurship in the frame of liberal capitalism. In addition, the theories of the aforementioned economic scientist are judged as important, for the establishment and development of economic thought and economic science in general.

* Ο Κ.Τ. είναι επιστημονικός συνεργάτης στην ΑΣΠΑΙΤΕ.

1. Εισαγωγή

Η περίοδος των βιομηχανικών επαναστάσεων στο χώρο της Ευρώπης αρχίζει από τα μέσα του δέκατου όγδοου αιώνα και η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως η εποχή του καπιταλισμού και της λειτουργίας της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Στα πλαίσια αυτά η έννοια του επιχειρηματία συνδέεται στενά και ιστορικά κυρίως με το χώρο της οικονομικής επιστήμης. Αφενός ως μια προσπάθεια εξήγησης του ρόλου του στο οικονομικό γίνεσθαι και αφετέρου ως προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου της διανομής του κοινωνικού προϊόντος που παράγεται, μεταξύ των συντελεστών παραγωγής που συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία.

Έτσι, η προσπάθεια εξεύρεσης μιας βάσης για τη δικαιολόγηση της αμοιβής του επιχειρηματία και διατύπωσης αντίστοιχα μιας θεωρίας, όπως έχει γίνει με τη γαιοπρόσοδο και τον εργατικό μισθό, οδηγεί ορισμένους οικονομικούς επιστήμονες στη βαθμιαία διαμόρφωση της έννοιας του επιχειρηματία ως τέταρτου συντελεστή παραγωγής, μετά από την εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο.

Ο όρος επιχειρηματίας (*entrepreneur*) χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από τον γάλλο οικονομολόγο και τραπεζίτη Richard Cantillon (1680-1734) στο βιβλίο του "Essai sur la nature du commerce en general", το οποίο εκδίδεται στο Παρίσι το 1755, κατά τη διάρκεια της τελευταίας περιόδου του εμποροκρατισμού στη Γαλλία.

Ο Cantillon συλλαμβάνει το ρόλο του επιχειρηματία στο οικονομικό σύστημα ως διακεκριμένου συντελεστή παραγωγής και προσπαθεί να διαγράψει και να αναλύσει τις λειτουργίες του, έχοντας ως πρότυπο τον «γεωργό-παραγωγό» και την εκτελούμενη από αυτόν οικονομική λειτουργία (Κουτσομάρης Γ., 1972, σελ. 300). Συνεπώς κατά τον Cantillon επιχειρηματικότητα είναι η δραστηριότητα εκείνη που αναλαμβάνει όλους τους άγνωστους και απρόβλεπτους κινδύνους που οφείλονται στην αβεβαιότητα, η οποία επικρατεί στην οικονομική και κοινωνική ζωή και κατ' επέκταση και στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Αλλά και ο Turgot (1727-1781) αποκαλεί τους διευθυντές επιχειρήσεων «καπιταλιστές επιχειρηματίες στη γεωργία» (είναι οι γαιοκτήμονες) ή οι «καπιταλιστές επιχειρηματίες στη βιοτεχνία» (όσοι είναι διευθυντές μη αγροτικών επιχειρήσεων). Ως εκ τούτου για τον Francois Quesnay και για τον Turgot ο γαιοκτήμονας είναι το αρχέτυπο του επιχειρηματία (Jessua C., 2006, p. 4). Τέλος και ο Nicholas Baudeau (1767) ευθυγραμμίζεται με τον Cantillon για το ρόλο του επιχειρηματία, αφού θεωρεί ότι είναι εκείνος που φέρει τον κίνδυνο και την αβεβαιότητα, αντιμετωπίζοντας γνωστές δαπάνες και άγνωστα έσοδα.

Έτσι, «η γαλλική οικονομική σχολή διατήρησε πάντοτε διακεκριμένην αντίληψιν περί του ρόλου της "επιχειρηματικής" λειτουργίας εις την οικονομικήν διαδικασία» (Κουτσομάρης Γ., 1972, σελ. 300).

2. Η κλασική οικονομική σκέψη

Οι βάσεις πάνω στις οποίες στηρίζονται οι εκπρόσωποι της κλασικής ή φιλελεύθερης σχολής, για την ανάπτυξη των κοινών θεωριών τους, είναι:

- α. Η ύπαρξη ατομικής ιδιοκτησίας και ελευθερίας, ώστε το ατομικό κίνητρο και συμφέρον να ερμηνεύει και να προσδιορίζει όλες τις πράξεις των οικονομούντων ατόμων.
- β. Η επικράτηση του ελεύθερου εμπορίου και η μη ύπαρξη κρατικής παρέμβασης, γνωστή και ως θεωρία του *laissez faire, laissez passer*.
- γ. Το θέμα της αξίας και της κατανομής των παραγωγικών πόρων, που αποτελεί το θεμέλιο λίθο της οικονομικής πολιτικής.
- δ. Η εξέλιξη και η μακροχρόνια πορεία της οικονομίας στο σύνολό της.

Με βάση τις παραπάνω κοινές αρχές οι φιλελεύθεροι οικονομολόγοι αναλύουν και αναπτύσσουν σημαντικά οικονομικά ζητήματα της εποχής τους. Ένα από αυτά είναι και το ζήτημα του επιχειρηματία στα πλαίσια της λειτουργίας της επιχείρησης και του οικονομικού συστήματος, στο σύνολό του.

Οι οικονομολόγοι αυτοί είναι ο Adam Smith και ο John Stuart Mill στην Αγγλία και ο Jean Baptiste Say στη Γαλλία.

2.1. Adam Smith

Ο αρχηγός της φιλελεύθερης σχολής και πατέρας της πολιτικής οικονομίας Adam Smith (1723-1790) στο θεμελιώδες έργο του «Έρευνες πάνω στη Φύση και οι αιτίες του Πλούτου

των Εθνών», που εκδίδεται το 1776, ενώ αποδίδει πολλές πρωτοβουλίες και αποτελέσματα στη δράση των επιχειρηματιών, δεν αναλύει όμως με επαρκή τρόπο τη συμβολή τους στην παραγωγική διαδικασία. Τα οικονομούντα άτομα που δραστηριοποιούνται στην ίδρυση και λειτουργία των επιχειρήσεων θεωρούνται ότι είναι οι κεφαλαιούχοι-επιχειρηματίες, οι οποίοι κατέχουν ποσότητα κεφαλαίων που χρησιμοποιούνται με σκοπό την επένδυση και την είσπραξη κέρδους. Το κίνητρο του κέρδους είναι εκείνο που καθοδηγεί όλες τις ενέργειες των κεφαλαιούχων-επιχειρηματιών, οι οποίοι επενδύουν τα κεφάλαιά τους στις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες.

«Δεν είναι από την καλή διάθεση του κρεοπώλη και του αρτοποιού που περιμένουμε να δειπνήσουμε, αλλά από το ενδιαφέρον τους για το δικό τους συμφέρον. Δεν απευθυνόμαστε στον ανθρωπισμό τους, αλλά στον επιχειρηματικό τους εγωισμό, δεν τους μιλάμε για τις δικές μας ανάγκες, αλλά για το δικό τους όφελος» (Smith A., 1996, p. 13, Πετράκης Π., 2007, σελ. 31), έγραφε ο Adam Smith.

2.2. Jean Baptiste Say

Ο επιχειρηματίας και εκπρόσωπος της κλασικής σχολής στη Γαλλία Jean Baptiste Say (1774-1840) εκλαϊκεύει τις ιδέες του Adam Smith με τη δημοσίευση του βιβλίου του «*Traité d'économie politique*», διαφοροποιείται από αυτόν σε ορισμένες από τις απόψεις του, ενώ εισάγει για πρώτη φορά κάποιες άλλες, όπως στη θεωρία της αξίας και στο

ρόλο της βιομηχανίας και του επιχειρηματία (Lajugie J., 1976, p. 19). Ο Say παρόλα αυτά υπήρξε όχι μόνο ο κύριος εκπρόσωπος της διδασκαλίας του Smith στη Γαλλία, αλλά και εκλαϊκευτής των θεωριών του, ώστε να τις επηρεάσει με τις ιδέες του κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης στις αρχές του 19ου αιώνα (Χουμανίδης Λ., 1999, σελ. 201).

Ο Say ευθυγραμμίζεται στη γραμμή του Cantillon και προσπαθεί να δώσει στον επιχειρηματία μια ιδιαίτερη θέση στα πλαίσια της παραγωγικής διαδικασίας, διαχωρίζοντας αυτόν από τον κεφαλαιούχο. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προσωπικότητα του επιχειρηματία, ο οποίος συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής για παραγωγικούς σκοπούς, ενώ διαθέτει οργανωτικές και ηγετικές ικανότητες. Είναι δηλαδή κατά τον Say ο μοχλός όλης της οικονομικής δραστηριότητας, όλου του μηχανισμού της παραγωγής και της διανομής του πλούτου.

Η συμβολή του επιχειρηματία κατά τον Say συνίσταται στο ότι:

1. Οργανώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους συντελεστές παραγωγής
2. Λαμβάνει όλες τις οικονομικές και διοικητικές αποφάσεις που σχετίζονται με την παραγωγική διαδικασία, αλλά και γενικότερα με τη λειτουργία της επιχείρησής του.
3. Εφαρμόζει τεχνολογικές καινοτομίες στην παραγωγική διαδικασία, οι οποίες είναι αποτέλεσμα ερευνητικών διαδικασιών από τους επιστήμονες.
4. Αναλαμβάνει όλους εκείνους τους

κινδύνους που προέρχονται από την επιχειρηματική δραστηριότητά και ειδικότερα όσους απορρέουν από τη μελλοντική πορεία της επιχείρησής του (Δρακόπουλος Σ.-Καραγιάννης Α., 1999, σελ. 92).

Με τη διαμόρφωση, έστω και ατελέστατα, της έννοιας του επιχειρηματία από τον Say, γίνεται προσπάθεια για την εισαγωγή ενός τέταρτου συντελεστή παραγωγής στην παραγωγική διαδικασία. Ο επιχειρηματίας κατά τον Say εκμισθώνει, συγκεντρώνει και συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής, η δε αμοιβή του είναι το κέρδος.

2.3. John Stuart Mill

Τέλος, ο οικονομολόγος-φιλόσοφος και δημοσιολόγος John Stuart Mill (1806-1873), με την έκδοση του έργου του "Principles of Political Economy" το 1848 στο Λονδίνο, προσδίδει στον επιχειρηματία σαφή έννοια και εμφανίζει αυτόν ως τέταρτη οικονομική κατηγορία στο τρισδιάστατο σχήμα με τη μορφή των γαιοκτημόνων, των εργατών και των κεφαλαιούχων, που επιχειρείται από τους προηγούμενους οικονομολόγους.

Έτσι, είναι ο πρώτος που εισάγει τον όρο «επιχειρηματίας» στην αγγλική οικονομική βιβλιογραφία, ως του ατόμου εκείνου που συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής και ασκεί την επίβλεψη της οικονομικής παραγωγικής λειτουργίας. Η εφευρετικότητά του και η ικανότητά του προσδίδει δυναμική και προοδευτική εξέλιξη στην οικονομία, στο σύνολό της (Χουμανίδης Λ., 2005, σελ. 65). Αποκαλεί δε την

αμοιβή του επιχειρηματία πρόσοδο ικανότητας (*rent of ability*), ως μία πρόσθετη αμοιβή για την ανάληψη από αυτόν του επιχειρηματικού κινδύνου.

3. Οι σοσιαλιστικές απόψεις

Οι σοσιαλιστικές ιδέες βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στο χώρο της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης, τόσο κατά τη διάρκεια της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης, αλλά κυρίως της δεύτερης.

Η άνοδος της μεσαίας οικονομικής τάξης έχει ως αποτέλεσμα την άνιση διανομή του παραγόμενου πλούτου σε βάρος της εργατικής τάξης και υπέρ της αστικής τάξης. Βασική αιτία για τη δημιουργία των ιδιαίτερα έντονων οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων θεωρείται, για τους σοσιαλιστές οικονομολόγους, ο θεσμός της ατομικής ιδιοκτησίας που συντηρεί το κεφαλαιοκρατικό σύστημα. Για το λόγο αυτό επιζητούν την άμεση κατάργησή του και προτείνουν την αντικατάστασή του από ένα άλλο οικονομικό-κοινωνικό σύστημα, που στηρίζεται σε διαφορετική θεσμική βάση.

Ο όρος σοσιαλιστές οικονομολόγοι περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό από συγγραφείς διαφορετικών τάσεων, τους οποίους όμως ενώνουν κάποιες κοινές αρχές. Οι περισσότεροι από αυτούς εκφράζουν την εναντίωσή τους στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα και στην κοινή του βάση, που είναι η ατομική ιδιοκτησία.

Με τον επιχειρηματία και την έννοια της επιχειρηματικότητας ασχο-

λούνται στη Γαλλία ο *Simonde de Sismondi*, στη Γερμανία και στην Αγγλία ο *Karl Marx* και ο *Thomas Hodgskin*.

3.1. *Simonde de Sismondi*

Ένας από τους πρώτους οικονομολόγους που αντιτάσσεται στον οικονομικό φιλελευθερισμό είναι ο *Simonde de Sismondi* (1773-1842), παρότι προέρχεται από αριστοκρατική οικογένεια και έχει διασυνδέσεις με το παρελθόν και πατριαρχικές τάσεις (*Piéttre A.*, 1973, p. 165). Το 1819 δημοσιεύει το σημαντικότερο οικονομικό του έργο με τίτλο "*Nouveaux Principes d'Economie Politique*", στο οποίο επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στους τρόπους αριότερης κάλυψης των ανθρώπινων αναγκών και όχι στις μεθόδους συσσώρευσης του πλούτου. Θεωρεί ότι το κοινωνικό συμφέρον είναι διαφορετικό από το ατομικό συμφέρον, που αποβλέπει στην απόκτηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους για τους επιχειρηματίες και για το λόγο αυτό υποστηρίζει την παρέμβαση του κράτους, προκειμένου να υπερασπίσει τους αδύναμους ενάντια στους ισχυρούς. Για τον παραπάνω λόγο θεωρείται ως ο πρώτος οικονομολόγος υπέρ του κρατικού παρεμβατισμού.

Ο *Sismondi* ως απαισιόδοξος κοινωνικός ερευνητής θεωρεί ότι ο ανταγωνισμός της αγοράς ασκείται με την είσοδο νέας τεχνολογίας που εξοικονομεί εργασία και αποφέρει υπερκέρδη στους κεφαλαιούχους-επιχειρηματίες και αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων. Από την άποψη αυτή τάσ-

σεται εναντίον της μηχανοποίησης και των αρνητικών της αποτελεσμάτων για τους εργαζόμενους, ενώ σε κοινωνικό επίπεδο προβαίνει στη διάκριση της καπιταλιστικής κοινωνίας σε δύο τάξεις: τους κεφαλαιούχους-επιχειρηματίες και τους εργάτες χωρίς ιδιοκτησία (προλετάριοι).

Ο Sismondi, όπως αργότερα και ο Μάρξ, διαπιστώνει ότι οι κεφαλαιούχοι εκμεταλλεύονται τους εργάτες ανταμείβοντάς τους με χαμηλότερους μισθούς από το προϊόν που παράγουν, με στόχο να αυξήσουν τα κέρδη τους (Δρακόπουλος Σ.-Καραγιάννης Α., 1999, σελ. 156). Με τον τρόπο αυτό διατυπώνει την περί υπεραξίας θεωρία, την οποία θα επαναφέρει λίγο αργότερα ο Μάρξ (Χουμανίδης Α., 1999, σελ.215).

3.2. *Karl Marx*

Η οικονομική σκέψη του Karl Marx (1818-1883) παρουσιάζεται στα δημοσιευμένα έργα του: «Η Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας» που εκδίδεται το 1859 και «Το Κεφάλαιο», του οποίου δεν δημοσιεύεται παρά μόνο ο πρώτος τόμος το 1867, ενώ οι άλλοι δύο τόμοι εκδίδονται μετά το θάνατό του, το 1885 και το 1894 αντίστοιχα από τον Engels.

Η μαρξιστική οικονομική σκέψη επικεντρώνεται στα παρακάτω ζητήματα:

1. Στη θεωρία της αξίας και της υπεραξίας.
2. Στην πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους.
3. Στην απλή και διευρυνόμενη παραγωγή.

4. Στην κρίση του καπιταλιστικού συστήματος.

Σύμφωνα με τον Μάρξ στο καπιταλιστικό σύστημα τα μέσα παραγωγής κατέχονται από τους κεφαλαιούχους-επιχειρηματίες, ενώ οι εργαζόμενοι διαθέτουν μόνο την εργατική τους δύναμη.

«Θα τον βάλει, λοιπόν να εργάζεται κάθε μέρα δώδεκα, ας πούμε, ώρες. Θα πρέπει, δηλαδή, να εργάζεται άλλες έξι ώρες πέρα και πάνω από τις έξι ώρες που χρειάζεται για να αναπληρώσει το μισθό του ή την αξία της εργατικής του δύναμης και αυτές τις ώρες θα τις ονομάσω ώρες υπερεργασίας. Η υπερεργασία αυτή θα αντικειμενοποιηθεί σε μια υπεραξία και ένα υπερπροϊόν. Με την καθημερινή επανάληψη της ίδιας αυτής κίνησης θα πληρώνει ο κεφαλαιούχος κάθε μέρα τρία σελίνια και θα καρπώνεται κάθε μέρα έξι σελίνια, απ' τα οποία τα μισά θα πηγαίνουν ξανά για να πληρωθεί ο μισθός του εργάτη και τα άλλα μισά θα αποτελούν την υπεραξία, που γι' αυτή δεν πληρώνει κανένα ισοδύναμο» (Μάρξ Κ., 1981, σελ. 69).

Με βάση αυτό το είδος της συναλλαγής ανάμεσα στον κεφαλαιούχο-επιχειρηματία και τον εργαζόμενο στηρίζεται ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής ή διαφορετικά το σύστημα της μισθωτής εργασίας. Έτσι, το σύστημα αυτό αναπαράγει σταθερά τον εργαζόμενο σαν εργαζόμενο και τον κεφαλαιούχο σαν κεφαλαιούχο-επιχειρηματία.

Εξάλλου, αυτή η άνιση διανομή του παραγόμενου πλούτου δίνει τη δυνατότητα στους κεφαλαιούχους-επιχει-

ρηματίες να έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα έναντι των εργαζομένων, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι ως ανίσχυρα μέλη να αναγκάζονται να δέχονται τους όρους και τη διάθρωση της παραγωγής, αλλά και τη διανομή που επιβάλλουν τα ισχυρά μέλη, δηλαδή οι κεφαλαιούχοι-επιχειρηματίες.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, τόσο ο Μάρξ όσο και οι μαρξιστές οικονομολόγοι, δεν δέχονται την επιχειρηματικότητα ως συντελεστή παραγωγής και απορρίπτουν τόσο την έννοια του κεφαλαιούχου-επιχειρηματία, όσο και τη λειτουργία του. Οι παραπάνω αντιθέσεις μεταξύ κεφαλαιούχων-επιχειρηματιών και εργαζομένων οδηγούν αναπόφευκτα στην πάλη των τάξεων, στην επανάσταση των εργαζομένων, στην κατάρρευση του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και στην εγκαθίδρυση ενός συστήματος χωρίς ταξικές διακρίσεις και ανισότητες και την εφαρμογή οικονομικών πολιτικών στα πλαίσια του σοσιαλιστικού συστήματος.

3.3. *Thomas Hodgskin*

Ο Thomas Hodgskin (1787-1869) θεωρείται και αυτός ως επικριτής του κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Μάλιστα του δίνεται η ονομασία του «ρικαρτιανού σοσιαλιστή» γιατί υιοθετεί την εργασιακή θεωρία της αξίας του Ricardo, με την οποία οι εργάτες είναι οι μόνοι παραγωγοί αξίας. Χρησιμοποιεί μάλιστα την παραπάνω θεωρία στο σύνολό της, προκειμένου να ασκήσει την αυστηρή αντικαπιταλιστική κριτική του, υποστηρίζοντας ότι ο συνολικός παραγόμενος πλούτος από την

κοινωνία είναι δημιούργημα μόνο του συντελεστή εργασία.

Επιπλέον θεωρεί ότι οι άλλοι συντελεστές παραγωγής-έδαφος και κεφάλαιο, είναι τεχνικοί συντελεστές και ως εκ τούτου δεν πρέπει να δικαιούνται αμοιβής. Στο κεφαλαιοκρατικό όμως σύστημα την αμοιβή του κεφαλαίου και του εδάφους δεν την καρπώνεται ο συντελεστής εργασία, αλλά οι κάτοχοι των παραγωγικών μέσων που εκμεταλλεύονται την οικονομική της δύναμη.

Τέλος, οι καινοτομίες που αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας οφείλονται στη γνώση, την επιδεξιότητα και τις ικανότητες των εργαζομένων. Ως εκ τούτου τα αποτελέσματα της τεχνολογικής προόδου και του καταμερισμού της εργασίας ανήκουν αποκλειστικά στους εργαζόμενους. Για την αναδιανομή του παραγόμενου πλούτου υπέρ των εργαζομένων προτείνει την οργάνωση των εργαζομένων στα συνδικάτα, τα οποία πιστεύει ότι θα βοηθήσουν τους εργαζόμενους εναντίον της εκμετάλλευσης που υφίσταται (Θεοχάρης Ρ., 1980, τ. Β., σελ.67).

4. Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι

Γύρω στο 1870 οι υπερασπιστές της φιλελεύθερης ιδεολογίας προσπαθούν να επιτεθούν με επιστημονικό τρόπο στις δοξασίες των σοσιαλιστών οικονομολόγων, με την αναβίωση των αρχών της κλασικής σχολής.

Οι νεοκλασικοί συγγραφείς προσπαθούν να συνδυάσουν τις θεωρίες των κλασικών με εκείνες των ηδονι-

στών (Χουμανίδης Α., 1999, σελ.365), ενώ στη μεθοδολογία τους υπεισέρχονται τα μαθηματικά εργαλεία και η διατύπωση των οικονομικών προβλημάτων γίνεται με μαθηματικές συναρτήσεις, οι οποίες μεγιστοποιούνται ή ελαχιστοποιούνται κατά περίπτωση.

Έτσι, ο καταναλωτής διαχειρίζεται το εισόδημά του με τέτοιο τρόπο ώστε να έχει τη μεγαλύτερη δυνατή ικανοποίηση, ενώ ο επιχειρηματίας, με την ίδια περίπτωση, υπολογίζει τις αποφάσεις του με τέτοιο τρόπο ώστε να πετύχει όσο το δυνατό μεγαλύτερο κέρδος.

Η συμβολή τους στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική, αφού ο γαλλοελβετός οικονομολόγος Léon Walras είναι αυτός που διατυπώνει πρώτος την έννοια αυτή, ενώ ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Cambridge Alfred Marshall εμπλουτίζει την έννοια της επιχειρηματικότητας με την εισαγωγή ενός τέταρτου συντελεστή παραγωγής, της οργάνωσης.

4.1. Léon Walras

Γάλλος οικονομολόγος (1834-1910) και καθηγητής της πολιτικής οικονομίας στην Ακαδημία της Λοζάννης. Είναι ο ιδρυτής της Μαθηματικής Οικονομικής ή της Σχολής της Οικονομικής Ισορροπίας. Το κυριότερο έργο του είναι αναμφίβολα το "Éléments d'Économie Politique Pure", το οποίο εκδόθηκε το 1874.

Επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους γαλλόφωνους οικονομολόγους, κυρίως όμως από τις ιδέες του J. B. Say, του Contillac και του πατέρα

του Auguste Walras. Από τις ιδέες του Say επηρεάζεται αποφασιστικά στον πολύ σημαντικό ρόλο, που αποδίδει στον επιχειρηματία, ως τον γενικό μεσολαβητή μεταξύ των διαφόρων αγορών συντελεστών και αγαθών (Θεοχάρης Ρ., 1980, τ. Β. σελ. 197).

Έτσι και για τον Walras ο επιχειρηματίας βρίσκεται στο κέντρο της οικονομικής ζωής, ο οποίος κάτω από συνθήκες ισορροπίας (στατική οικονομία) είναι καταδικασμένος να μην πραγματοποιεί κανένα κέρδος. Ο ανταγωνισμός επιβάλλει στον επιχειρηματία να εξισώνει την τιμή πώλησης του προϊόντος με το επίπεδο του κόστους. Συνεπώς κατά τον Walras το επιχειρηματικό κέρδος είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα συνθηκών μη ανταποκρινομένων σε συνθήκες ισορροπίας, αλλά σε δυναμικές εξελίξεις (Κουτσομάρης Γ. 1972, σελ. 303, Piètre A., 1973, p. 121).

Ο επιχειρηματίας κατά τον Walras είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο εξασφαλίζει πρώτες ύλες από άλλους επιχειρηματίες, ενοικιάζει έδαφος από γαιοκτήμονες, προσωπικές υπηρεσίες και ειδικότητες από τους εργάτες, κεφαλαιουχικά αγαθά από τους κεφαλαιούχους (πρωτογενής αγορά) έναντι αμοιβής και πουλάει για λογαριασμό του τα προϊόντα που παράγονται από τον συνδυασμό και τη συνεργασία όλων των παραπάνω συντελεστών παραγωγής (δευτερογενής αγορά) στους γαιοκτήμονες, στους εργάτες και στους κεφαλαιούχους. Στην ανάλυσή του αυτή των λειτουργιών του επιχειρηματία ο Léon Walras επικρίνει τόσο τους οικονομολόγους από τη Βρετα-

νία, οι οποίοι ταυτίζουν την λειτουργία του επιχειρηματία με εκείνη του κεφαλαιούχου, αλλά και τους οικονομολόγους από τη Γαλλία, οι οποίοι την ταυτίζουν με την έννοια της εργασίας αφού θεωρούν ότι είναι είδος εργασίας.

Είναι ο πρώτος οικονομολόγος που διατυπώνει την έννοια της επιχειρηματικότητας (entrepreneurship), χωρίς όμως να κατορθώσει να προχωρήσει περισσότερο την έννοια του επιχειρηματία από έναν απλό αγοραστή παραγωγικών συντελεστών και πωλητή καταναλωτικών προϊόντων και χωρίς να ερευνήσει ενδεχόμενη συμμετοχή του στη διανομή του κοινωνικού προϊόντος, όπως γίνεται μερικά χρόνια αργότερα με τους F. B. Hawley (1907) και τον F. H. Knight (1921).

4.2. Alfred Marshall

Ο Alfred Marshall (1842-1924) σπουδάζει μαθηματικά και φυσική στο Πανεπιστήμιο του Cambridge, από το οποίο αναγορεύεται διδάκτωρ της Μαθηματικής Επιστήμης. Διδάσκει Πολιτική Οικονομία στο Πανεπιστήμιο του Bristol και στο Πανεπιστήμιο του Cambridge από το 1885 μέχρι το 1908. Το σημαντικότερο έργο του Marshall είναι το "Principles of Economics", το οποίο εκδίδεται το 1890 και στο οποίο «συναντά κανείς αρκετά στοιχεία από την κλασική παράδοση προσαρμοσμένα και εκφρασμένα στο πλαίσιο της οριακής σχολής» (Δρακόπουλος Σ.-Καραγιάννης Α., 1999, σελ. 238).

Για τον Alfred Marshall υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ του επιχειρηματία (entrepreneur) και του διοικητή

επιχείρησης (manager). Οι συντελεστές παραγωγής είναι η εργασία, το έδαφος, το κεφάλαιο και η οργάνωση (organization), ενώ την αμοιβή του συντελεστή της επιχειρησιακής διοίκησης την ονομάζει μισθό διοίκησης. Ο επιχειρηματίας εκτός από τον τόκο που λαμβάνει πάνω στο μέρος εκείνου του χρησιμοποιημένου στην επιχείρησή του κεφαλαίου, το οποίο ανήκει στον ίδιο, λαμβάνει επιπλέον και τον μισθό διοίκησης.

Στη διάκριση αυτή μεταξύ επιχειρηματικού κέρδους και τόκου κεφαλαίου, ο Marshall προσθέτει την έννοια του κανονικού ποσοστού κέρδους, έξω και πέρα από την αμοιβή της διοίκησης. Αυτό είναι εκείνο το ποσοστό κέρδους, το οποίο είναι αρκετό για να παρακινήσει τον επιχειρηματία να αναλάβει την επιχειρηματική δραστηριότητα και να θελήσει να παραμείνει σε αυτή. Με τον τρόπο αυτό το κέρδος της επιχείρησης διαχωρίζεται από το μισθό της διοίκησης της επιχείρησης, με συνέπεια ο Marshall να έρθει πιο κοντά στην πραγματικότητα της εποχής του.

Έτσι, μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο έχουν καθιερωθεί πλέον από την οικονομική επιστήμη οι σαφέστατοι διαχωρισμοί της έννοιας του επιχειρηματία από τον κεφαλαιούχο και της έννοιας του κέρδους από τον τόκο, ως αντίστοιχες αμοιβές.

Σημαντική επίσης θεωρείται η συμβολή του Marshall στη διατύπωση της αρχής της υποκατάστασης με βάση την οποία οι επιχειρηματίες μπορούν να υπολογίσουν την καθαρή αύξηση από οριακές μεταβολές στην ποσότητα κά-

θε συντελεστή που χρησιμοποιούν, υποκαθιστώντας ανάλογα συντελεστές ώστε να ελαχιστοποιηθεί το κόστος παραγωγής.

Τέλος, η εξέλιξη στην πρόοδο της οικονομίας προέρχεται και από την πρόοδο της τεχνολογίας, η οποία διέπει ολόκληρη την οικονομία δημιουργικά, με βάση την οργανική της ενότητας και της εξάπλωσης των τεχνολογικών προόδων. Με τη διάχυση της συνολικής γνώσης επιτυγχάνονται οι τεχνολογικές ανακαλύψεις και νεωτεριστικές μέθοδοι (Χουμανίδης Λ., 2005, σελ. 142-143). Με βάση αυτές τις απόψεις ο Marshall θεωρείται σήμερα ως πρόπομπός της οικονομικής της γνώσης.

5. Η συνεισφορά του ιδρυτή της αυστριακής σχολής Carl Menger

Η παραπάνω σχολή φέρει ακόμη και τα ονόματα της ψυχολογικής ή υποκειμενικής σχολής ή της σχολής της Βιέννης, οι δε δοξασίες των οικονομολόγων της σχολής αυτής στηρίζονται κυρίως στην ανάπτυξη της υποκειμενικής θεωρίας για την αξία και στην έννοια της οριακής χρησιμότητας.

Η σχολή αυτή απαρτίζεται από τρεις διαφορετικές γενιές οικονομολόγων, από τις οποίες θα ασχοληθούμε με την πρώτη και κυρίως με το δημιουργό και ιδρυτή της τον Carl Menger (1840-1921), ο οποίος εκδίδει την πρωτοποριακή για την εποχή του εργασία με τίτλο "Grundsätze der Volkswirtschaftslehre", το 1871.

Παρότι ο Menger δεν ανέπτυξε μια

συνολική θεωρία για την επιχειρηματικότητα, εντούτοις εκφράζει την άποψη ότι η λειτουργία του επιχειρηματία είναι σημαντική στην παραγωγική διαδικασία και θεωρεί ότι αυτός ο παραγωγικός συντελεστής αποβλέπει:

- α. Στη συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων οικονομικών και άλλων πληροφοριών, προκειμένου να τις αξιολογήσει με τον καλύτερο τρόπο, ώστε να λάβει ορθές αποφάσεις για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της επιχείρησής του.
- β. Στην εξεύρεση των μεταβλητών εκείνων που υπεισέρχονται στο επιχειρησιακό πρόβλημα και στον υπολογισμό της συμβολής της καθεμιάς από αυτές.
- γ. Στην επιθυμία του για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες για την παραγωγή «χρήσιμων» αγαθών και υπηρεσιών, από την άποψη ότι πρέπει να υπάρχει μια ανθρώπινη ανάγκη και το πράγμα να έχει ιδιότητες που να ικανοποιούν την ανάγκη αυτή (Θεοχάρης Ρ., 1980, σελ. 178).
- δ. Στο συνεχή έλεγχο για την υλοποίηση του επιχειρησιακού σχεδίου, ιδιαίτερα δε του σχεδίου παραγωγής.

Η θεωρία της επιχειρηματικότητας συμπληρώθηκε και βελτιώθηκε σημαντικά από τον Israel Kirzner, τον σημαντικότερο σήμερα εκπρόσωπο της αυστριακής σχολής, ο οποίος ακολουθώντας τη σκέψη του Ludwig von Mises, διατυπώνει την πιο πρόσφατη εκδοχή της με βάση την οποία η επιχειρηματική δράση περιστρέφεται γύρω από τη σφαίρα της παραγωγής, η οποία κινείται από μία ευκαιρία κέρ-

δους που γίνεται αντιληπτή «ως ευκαιρία να αγοράσει κανείς μέσα παραγωγής και να πουλήσει το τελικό προϊόν σε τιμή υψηλότερη από το συνολικό κόστος» (Ιωαννίδης Σ., 2001, σελ. 41).

6. Η κεύνσιανή επανάσταση

Ο John Maynard Keynes (1833-1946) θεωρείται από τους περισσότερους οικονομολόγους ως ο σημαντικότερος οικονομολόγος του 20ού αιώνα, αφού με την έκδοση του βιβλίου του «Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος» το 1936, έφερε πραγματική επανάσταση στην οικονομική επιστήμη, με τις προτάσεις του για διέξοδο από την ανεργία και την οικονομική κρίση που δημιουργεί το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας με τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές του.

Η φιλοσοφία του Keynes έχει ως κεντρικό σημείο τη δυνατότητα του καπιταλιστικού συστήματος να προσφέρει ταυτόχρονα οικονομική αποτελεσματικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ατομική ελευθερία, ενώ το πλαίσιο της κεύνσιανής πολιτικής οικονομίας βρίσκεται στην παρέμβαση του κράτους, την οποία θεωρεί απολύτως απαραίτητη για να μην καταρρεύσει το καπιταλιστικό οικοδόμημα.

«Πιο συγκεκριμένα, ο Κέινς συσχέτισε την οικονομική αποτελεσματικότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη με το επίπεδο της επένδυσης που διασφαλίζει την πλήρη απασχόληση των διαθέσιμων πόρων. Επίσης, θεωρούσε ότι η ατομική ελευθερία εξαρτάται από παρεμβάσεις στη διανομή του εισοδή-

ματος που αυξάνουν την κοινωνική δικαιοσύνη και τον όγκο των επενδύσεων και βελτιώνουν την οικονομική αποτελεσματικότητα. Συνεπώς, για τον Κέινς, πετυχημένο μοντέλο Καπιταλισμού είναι μόνο εκείνο που μπορεί να διασφαλίσει τη διανομή του εισοδήματος και τις επενδύσεις που θα διαμορφώσουν την ενεργό ζήτηση στο επίπεδο επίτευξης πλήρους απασχόλησης των διαθεσίμων πόρων» (Αργεήτης Γ., 2010, σελ. 10-11).

Όσον αφορά δε στην παρέμβαση του κράτους, την οποία θεωρεί καθοριστικής σημασίας, αυτή δημιουργεί, μέσω της αύξησης της ζήτησης, εισοδήματα και αποταμιεύσεις που διευκολύνουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη χρηματοδότηση των ιδιωτικών επενδύσεων. Ως εκ τούτου για τον Κέινς η αντρυθμιστική λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος δεν είναι σε καμία περίπτωση εφικτή, ανατρέποντας έτσι τις κλασικές και νέο-κλασικές αντιλήψεις στο θέμα αυτό.

Ο Κέινς στο θέμα της επιχειρηματικότητας σε γενικές γραμμές υιοθέτησε τη θεωρία της επιχειρηματικότητας του Alfred Marshall, αλλά έδειξε ότι για να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο η επιχειρηματικότητα, την οποία θεωρεί σημαντικό παράγοντα τόνωσης των επενδύσεων και μείωσης της ανεργίας, η παρέμβαση του κράτους πρέπει να είναι δεδομένη για να μπορέσουν οι κρατικές αρχές να δραστηριοποιηθούν για να εξασφαλίσουν τις παρακάτω κατευθυντήριες πολιτικές:

α. Τη θέσπιση και εφαρμογή ενός θεσμικού και νομικού πλαισίου για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, στο

- συντομότερο χρονικό διάστημα και την μεγαλύτερη δυνατή ανάπτυξη των ήδη υπαρχόντων επιχειρήσεων.
- β. Την ευνοϊκή ρύθμιση του ύψους των επιτοκίων χορηγήσεων από τις τράπεζες, ώστε οι επιχειρηματίες να έχουν σημαντικές προσδοκίες για κέρδη.
 - γ. Την ανάληψη και πραγματοποίηση σημαντικών έργων υποδομής και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών και δικτύων τηλεπικοινωνιών, μέσω κρατικών παραγωγικών επενδύσεων, ώστε να μειωθεί το κόστος των προϊόντων και των υπηρεσιών.

7. Αντί επιλόγου

Μαζί με τη Βιομηχανική Επανάσταση, σημειώνεται και μια άλλη επανάσταση, στην οικονομική σκέψη (Galbraith J. K, 1980, σελ. 25). Πράγματι κατά την περίοδο της πρώτης και της δεύτερης βιομηχανικής επανάστασης τίθενται τα θεμέλια του καπιταλιστικού συστήματος, ενός συστήματος που έχει τους υποστηρικτές του, έχει όμως και εκείνους οι οποίοι αντιτίθενται στο σύστημα αυτό και επιθυμούν την ανατροπή του. Η οικονομική σκέψη της περιόδου αυτής κυριολεκτικά απογειώνεται και οι οικονομολόγοι και γενικότερα οι κοινωνικοί επιστήμονες προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη λειτουργία αυτού του οικονομικού συστήματος και να διατυπώσουν νόμους για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του. Ο σημαντικότερος πυλώνας του συστήματος αυτού είναι ο επιχειρηματίας. Ένας άνθρωπος, ιδιοκτήτης

του συνόλου της περιουσίας της επιχείρησης, του οποίου οι ενέργειες και η συμπεριφορά του καθοδηγούνται και στηρίζονται αποκλειστικά στο ατομικό κίνητρο και συμφέρον και ο οποίος παίρνει μόνος του τις αποφάσεις και απολαμβάνει τα αποτελέσματα αυτών των αποφάσεων (Cotta A., 1968, p. 198). Χωρίς τον πυλώνα αυτόν δεν μπορεί να στηριχτεί το οικοδόμημα του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, το οποίο φέρνει και το όνομα του φιλελεύθερου καπιταλισμού για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, δηλαδή της πρώτης φάσης του. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαία μέχρι και σήμερα η δικαιολόγησή του από τους υποστηρικτές του ή η απόρριψή του από εκείνους τους οικονομικούς επιστήμονες που εναντιώνονται. Στην παραπάνω εργασία αναλύσαμε τις διατυπωμένες θεωρίες για την επιχειρηματικότητα από την πλευρά της οικονομικής επιστήμης από την περίοδο των βιομηχανικών επαναστάσεων και μέχρι το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Θεωρούμε όμως ότι ο ρόλος του επιχειρηματία και γενικότερα η επιχειρηματικότητα, αποκτούν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα πλαίσια της δεύτερης φάσης του συστήματος και πολύ περισσότερο στη «νέα οικονομία». Οι αλλαγές που αυτή θα επιφέρει στις ατομικές συμπεριφορές, στην κοινωνία ολόκληρη, αλλά και στην οικονομική επιστήμη δεν έχουν ακόμη προβλεφθεί στο σύνολό τους. Γνωρίζουμε σήμερα ένα πολύ μικρό μέρος. Και όπως έγραφε ο Joseph Schumpeter: «Ο καπιταλισμός είναι εκ φύσεως μια μέθοδος οικονομικής μεταβολής που

ούτε είναι αλλά και ούτε και θα μπορούσε ποτέ να είναι στάσιμη».

Τέλος, η επικράτηση κατά τις τελευταίες δεκαετίες των συντηρητικών νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων και των οικονομικών πολιτικών που εφαρμόζονται στη γηραιά ήπειρο, έχει ως αποτέλεσμα στην έκδοση της Πράσινης Βίβλου για την επιχειρηματικότητα από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Οι πέντε στρατηγικοί τομείς οικονομικής πολιτικής που πρέπει να υλοποιηθούν άμεσα από τις Κυβερνήσεις των Κρατών-μελών, από την αρχή του νέου αιώνα είναι οι παρακάτω:

1. Η καλλιέργεια επιχειρηματικής νοστροπίας
 2. Η παρότρυνση περισσότερων ατόμων να γίνουν επιχειρηματίες
 3. Η προετοιμασία των επιχειρηματιών για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα
 4. Η βελτίωση της ροής της χρηματοδότησης
 5. Η δημιουργία φιλικότερου κανονιστικού και διοικητικού πλαισίου.
- Παρά τη συνειδητή και υποστηρι-

κτική τόνωση της επιχειρηματικότητας στις χώρες-μέλη της Ε.Ε., δεν φαίνεται ότι αυτή μπορεί να αποτελέσει επαγγελματική επιλογή των νέων σήμερα, ιδιαίτερα στις νότιες χώρες της Ευρώπης, αφού το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα βρίσκεται σε μία φάση της οικονομικής συγκυρίας που δεν επιτρέπει αισιόδοξες προοπτικές για το μέλλον των νέων ανθρώπων, ιδιαίτερα δε των νότιων χωρών. Σε καμία περίπτωση οι εφαρμοζόμενες νεοφιλελεύθερες πολιτικές δεν μπορούν να επιλύσουν τα μακροχρόνια προβλήματα ανεργίας, που έχουν εμφανιστεί με πολύ έντονο τρόπο στις περισσότερες χώρες της ΕΕ και να οδηγήσουν σε έξοδο από την οικονομική κρίση.

Και όπως γράφει ένας έλληνας οικονομολόγος: «Η σαρωτική επέκταση της ανεργίας και της φτώχειας, οι περικοπές εισοδημάτων, μισθών και συντάξεων δεν προσφέρουν όραμα για το μέλλον, αλλά αντίθετα τροφοδοτούν εφιάλτες, απόγνωσης και φρίκης, ιδίως σε όσους έχουν να ονειρευτούν τη ζωή από την αρχή της» (Βεργόπουλος Κ., 2012, σελ. 226).

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αργεΐτης Γ. (2010): Πρόλογος στο John Maynard Keynes «Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος», Το Βήμα (εκδ), Αθήνα.
- Βεργόπουλος Κ. (2012): *Η Ανάγκη Σχέση. Ελλάδα - Ευρώπη*, Πατάκης (εκδ), Αθήνα.
- Cotta A. (1977): *Le Capitalisme*, Presse Universitaire de France, Que sais-je (ed), Paris.
- Deakins D., Freel M. (2007): *Επιχειρηματικότητα, Κριτική* (εκδ), Αθήνα.
- Δρακόπουλος Σ., Καραγιάννης Α. (1999): *Συνοπτική Ιστορία της Οικονομικής Σκέψης*, Interbooks (εκδ), Αθήνα.
- Galbraith J. K. (1980): *Η Εποχή της Αβεβαιότητας*, Παπαζήσης (εκδ), Αθήνα.
- Galbraith J. K. (1967): *The New Industrial State*, Houghton Mifflin (ed), Massachusetts.

- Gates B. (1999): *Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Ψηφιακή Οικονομία, Η επιτυχία μέσα από την καλύτερη χρήση της τεχνολογίας*, Κλειδάριθμος (εκδ), Αθήνα (Μετάφραση Τάσος Πανόπουλος, Κώστας Καρανικολός).
- Guitton H., Vitry D. (1978): *Economie Politique*, Dalloz (ed), Paris.
- Jessua C. (2006): *Le Capitalisme*, Presse Universitaire de France, Que sais-je (ed), Paris.
- Θεοχάρης Ρ. (1980): *Ιστορία της Οικονομικής Αναλύσεως*, Τόμος Β., Παπαζήσης (εκδ), Αθήνα.
- Ιωαννίδης Σ. (2001): *Επιχείρηση και Επιχειρηματικότητα*, Παπαζήσης (εκδ), Αθήνα.
- Καραγιάννης Α. (1999): *Επιχειρηματικότητα και Οικονομία*, Μελέτες, Interbooks (εκδ), Αθήνα.
- Καραγιάννης Α., Κορρές Γ., Ζαρίφης Α. (2002): *Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη*, Ο.Ε.Δ.Β (εκδ), Αθήνα.
- Karayannis A. (1990): *The Entrepreneurial Function in Economic Literature: A Synoptic Review*, *Rivista Internazionale di Scienze Economiche e Commerciali*, Vol. 37, No 2, pp. 245-268.
- Κουτσουμάρης Γ. (1972): *Επιχειρηματικότης, Επιχειρησιακή Διοίκησης και Οικονομική Ανάπτυξις, Σπουδαί*, Τόμος ΚΒ, Τεύχος 2, σσ. 297-324, Πειραιάς.
- Lajugie J. (1976): *Les Doctrines Économiques*, Presses Universitaires de France, Que sais-je? (ed), Paris.
- Μάρξ Κ. (1981): *Μισθός, Τιμή, Κέρδος*, Θεμέλιο (εκδ), Αθήνα.
- Μουρδουκούτας Π. (2001): *Η Επιχειρηματικότητα στη Νέα Οικονομία*, Ι. Σιδέρης (εκδ), Αθήνα.
- Μπουρλετίδης Κ., Σάμιτας Α. (2005): *Επιχειρηματικότητα και Κοινωνία, Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*, Τεύχος 8, σσ. 191-212, Πρέβεζα.
- Ντράκερ Π. (1990): *Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα, Βιβλιοθήκη Μάνατζμεντ*, Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις (εκδ), Θεσσαλονίκη (Μετάφραση, Διευθυντής Μάνος Ιατροίδης).
- Πετράκης Π. (2007): *Η Επιχειρηματικότητα*, Ε.Κ.Π.Α (εκδ), Αθήνα.
- Piètre A. (1973): *Pensée Economique et Théories Contemporaines*, Dalloz (ed), Paris.
- Samuelson A. (1988): *Les Grands Courants de la Pensée Economique*, Presses Universitaires de Grenoble (ed), Grenoble.
- Screpanti E., Zamagni S. (2002): *Η Ιστορία της Οικονομικής Σκέψης*, Α τόμος, Τυποθήτω (εκδ), Αθήνα.
- Smith A. (1996): *Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών*, Παπαζήσης (εκδ), Αθήνα.
- Tuma E. (1971): *European Economic History: Tenth Century to the Present*, Harper & Row (ed), N.Y.
- Χουμανίδης Α. (1999): *Ιστορία Οικονομικών Θεωριών, Από των Αρχαίων Χρόνων μέχρι των Ημερών μας*, Σύγχρονη Εκδοτική (εκδ), Αθήνα.
- Χουμανίδης Α. (2005): *Η Επίδρασις της Φιλοσοφίας επί της Λογικής της Εξελίξεως των Οικονομικών Δοξασιών, Από της Αρχαιότητος μέχρι των Ημερών μας*, Σύγχρονη Εκδοτική (εκδ), Αθήνα.
- Χουμανίδης Α. (2007): *Σκέψεις τινές επί της Επιχειρηματικής Πρωτοβουλίας, Προβλέψεις και Προσδοκίας*, Αρχαίον Οικονομικής Ιστορίας, Ειδική Έκδοση, Τόμος 1, σσ. 7-20, Αθήνα.

*Ευαγγελία Καλεράντε**

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΛΟΓΟ-ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΑΚΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ**

Στο άρθρο μας αναφερόμαστε στη κατασκευή της γνώσης μέσω της εκπαίδευσης που θα αναλύεται σε στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες θα ενισχύουν την γυναικεία επιχειρηματικότητα.

Το εκπαιδευτικό σύστημα σε μια περίοδο διαφορετικών, αντιτιθέμενων, συγκρουσιακών, γνωσιακών προτάσεων –που αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς τρόπους κατανόησης του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτισμικού πεδίου– επιβάλλεται να επαναφέρει τη συζήτηση και στην κοινωνική ανισότητα ως προς το φύλο.

Η διαπίστωση αυτή μας βοηθά να μελετήσουμε ένα νέο παράδειγμα επιστημονικής γνώσης μέσα από ευέλικτους διαθέσιμους λόγους, ώστε να δημιουργούνται συνθήκες επαναδιαπραγμάτευσης ταυτοτήτων. Στόχος είναι η δημιουργία γνωσιακών συναρθρώσεων που δίνουν στα άτομα τη δυνατότητα να εκδιπλώνουν προτιμήσεις και να φυσικοποιούνται επαγγελματικές επιλογές ανεξάρτητα από το φύλο.

Λέξεις-κλειδιά: κατασκευή γνώσης, κοινωνικό φύλο, επιχειρηματικότητα, κοινωνική ανισότητα

**POLICIES ABOUT FEMALE ENTREPRENEURSHIP: EDUCATIONAL
DISCOURSE ANALYSIS APPROACHES AND COGNITIVE VIEWS**

The present paper is concerned with knowledge construction in education which will be analyzed in attitudes and behaviors to reinforce female entrepreneurship.

Within a period of different conflicting and cognitive proposals representing different manners of understanding the social, political and cultural field, the educational system ought to bring back the discussion about social inequality in terms of gender.

This realization is conducive to a new paradigm of scientific knowledge through the flexibility of discourse available so that renegotiating identities conditions are created. The aim is to form cognitive articulations providing individuals with the possibility to unfold preferences and to be more natural in choosing vocation in terms of gender.

Key words: knowledge construction, social gender, entrepreneurship, social inequality

*Η Ε.Κ. είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Επικοινωνία: Τμήμα Νηπιαγωγών, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, 3ο χλμ. Εθνικής Οδού Φλώρινας – Νίκης, 53100, Φλώρινα, 23850-55120, ekalerante@yahoo.gr

Εισαγωγή

Σε περίοδο οικονομικής κρίσης οξύνεται η κοινωνική ανισότητα και αναιρούνται πολιτικές που συνέβαλαν σε ένα σχέδιο συλλογικής ευημερίας¹ των κοινωνιών (Allen, 2013). Σύμφωνα με την έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (2012) η ικανοποίηση των πολιτών από τις εργασιακές τους συνθήκες² και την καθημερινότητα τους παρουσιάζει πτωτική τάση. Η ζωή τους υποβαθμίζεται και ειδικότερα οι γυναίκες αισθάνονται να περιθωριοποιούνται και στις δυτικές κοινωνίες με τον περιορισμό των δομών ευκαιρίας.

Σε μια διαμορφούμενη κατάσταση ανασφάλειας και αβεβαιότητας είναι σημαντικό ότι οι πολίτες δεν εμπιστεύονται τους θεσμούς (Ferguson, 2010), αντιμετωπίζουν με δυσπιστία το κράτος και η προσδοκία τους για επιτυχία και κοινωνική καταξίωση δεν τους οδηγεί στην ανάληψη πρωτοβουλιών, καινοτόμων επιλογών και δράσεων για την ικανοποίηση προσωπικών στόχων

που μακροπρόθεσμα θα οδηγούσαν σε κοινωνική ανάταξη.

Οι γυναίκες αισθάνονται να περιθωριοποιούνται σε μια παγκόσμια «τάξη» που διαμορφώνεται με επικέντρωση σε παρωχημένα «παραδείγματα» διαχείρισης του φύλου στην εκπαίδευση και στους επιχειρησιακούς χώρους (Lorber, 2011). Με οικονομικούς όρους γίνεται συζήτηση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την αύξηση της παραγωγικότητας, την καινοτομία³ και την επιχειρηματικότητα.

Έτσι, ένα σύνθετο μοντέλο που θα εξυπηρετεί την οικονομική προτεραιότητα της οικονομικής ανάπτυξης αλλά και την πολιτική αρχή της κοινωνικής ισότητας ως προς το φύλο (De Welde & Stepnick, 2014) θα βασίζεται στις στρατηγικές ανάπτυξης ενός ανθρώπινου δυναμικού με την παροχή εκπαίδευσης που θα συνδέει τη γνώση με τη μελλοντική επιτυχία μέσω της διαχείρισης της οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής πραγματικότητας (Cole, 2012).

Στην εργασία μας εξετάζουμε ένα εργαλειώδη τρόπο διαμόρφωσης επι-

1. Προβλ. Τις παρατηρήσεις του (Layard, 2006) ότι η οικονομική επιστήμη οφείλει να θέσει ως κύριο στόχο όχι την αύξηση του ΑΕΠ αλλά την ευτυχία του ατόμου.

2. Βλ. (Ενδεικτικά) Τη σταδιακή απώλεια των εργασιακών δικαιωμάτων στην Ελλάδα μέσω κυρίως των νόμων (3843/2010, 3845/2010, 3899/2010, 3996/2011, 4024/2011, 4046/2012 και 4052/2012) (Κουκιάδης, 2009).

3. Σύμφωνα με τον Aghion (Aghion & Roulet, 2012; Aghion, 2014) σε περιόδους ύφεσης αντί να ενισχύονται τα εισοδήματα πρέπει να ενισχύεται διαρκώς η οικονομία των επιχειρήσεων. Επομένως, χρειάζεται ένα σύστημα διαρκούς επανεκπαίδευσης των ατόμων, προκειμένου να ανταποκριθούν στη πολιτική ανάπτυξη της οικονομίας μέσω της καινοτομίας. Μεταξύ των οικονομικών μέτρων που προτείνει είναι και οι επενδύσεις στην ανώτατη παιδεία, που θα βασίζεται σε ανεξάρτητα πανεπιστήμια. Βλ. και Παγκόσμια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) 2014, όπου τονίζεται ότι η ελληνική οικονομία για να γίνει ανταγωνιστική θα πρέπει να ενισχύσει την καινοτομία μέσω της βελτίωσης του εκπαιδευτικού συστήματος και επενδύσεων σε έρευνα. <http://www.weforum.org/>

χειρηματιών γυναικών που ως ανθρώπινο δυναμικό θα δημιουργήσει νέες ευκαιρίες μέσα από τη διαχείριση γνώσεων, την αναμόρφωση της κουλτούρας στους εργασιακούς χώρους με την προβολή της προσωπικής ακεραιότητας σε συνδυασμό με την καινοτομία ως στόχο. Η πρόταση βασίζεται σε ένα διαφορετικό περιεχόμενο γνώσης που το θεωρητικό επίπεδο θα εναρμονίζεται με δεξιότητες⁴ και εμπειρίες στο νέο οικονομικό περιβάλλον που διαμορφώνεται στην κοινωνία της πληροφορίας και στην οικονομία της γνώσης.

Το ζήτημα της ανεργίας των γυναικών και ειδικά των γυναικών με υψηλό μορφωτικό κεφάλαιο πρέπει να μας απασχολήσει ιδιαίτερα και να επανεξετάσουμε την εκπαίδευση ως προς το μορφωτικό κεφάλαιο που παρέχει και την κουλτούρα που ενισχύει την ανισότητα ως προς το κοινωνικό φύλο (Kalerante, Morgmory & Morgmory, 2013b). Μέσα σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, όπου οι επιχειρηματικοί χώροι γίνονται περισσότερο ανταγωνιστικοί και απαιτητικοί, η εκπαίδευση πρέπει να επανακαθορίσει τους στόχους της, λαμβάνοντας υπόψη ότι πρέπει να μετασχηματίσει τα «πακέτα γνώσης», ώστε με κατάλληλες παρεμβάσεις να διαμορφώσει μια εκπαιδευτική πολιτική αντιστοίχισης εκπαίδευσης και γυναικείας επιχειρηματικότητας.

Σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα εργασιακών δομών οι γυναίκες πρέπει να αποκτήσουν ένα κεφάλαιο, που θα τους δώσει τη δυνατότητα να επωφεληθούν της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, ώστε να αυξηθούν οι πιθανότητες ένταξης τους στις επιχειρήσεις και τις παραγωγικές μονάδες. Σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης ανεργίας (Krugman, 2009), όπου οι επιχειρήσεις αλλάζουν συνεχώς προκειμένου να ανταγωνιστούν και η εκπαίδευση πρέπει να αναπροσαρμόζει τα πακέτα γνώσης⁵.

Το οικονομικό παράδειγμα εντείνει τις διαδικασίες ρητά ή υπόρητα για τη μελέτη ενός άλλου εκπαιδευτικού συστήματος που θα λαμβάνει υπόψη του την οικονομική διαδικασία «δημιουργικής καταστροφής» με τη συνεχή αναδιάταξη θέσεων εργασίας ως τρόπου με τον οποίο οι οικονομίες της αγοράς δημιουργούν πλούτο, χωρίς με πολιτικούς όρους να λαμβάνουν υπόψη την κοινωνική ανισότητα που οξύνεται (Allessio, 2013).

Στην εργασία μας θα παρακολουθήσουμε πώς μπορεί να σχηματιστεί ένα μοντέλο εκπαίδευσης που θα επανεξετάσει την παρεχόμενη γνώση στις διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης και ταυτόχρονα με πολιτικούς όρους θα θέσει το ζήτημα της μείωσης της ανισότητας ως προς το κοινωνικό φύλο (Sernau, 2010).

4. Βλ. (Ενδεικτικά) Πορίσματα του 11ου Ετήσιου Συνεδριού HR Forum 2013 για τη σύνδεση των δεξιοτήτων με την ανάπτυξη της οικονομίας (ΣΔΑΔΕ www.gpma.gr)

5. Βλ. (Ενδεικτικά) Έρευνα Education to Employment: Getting Europe's Youth into Work 2014, όπου συνδέεται η ανταγωνιστική οικονομία με την εκπαίδευση των νέων. http://www.mckinsey.com/insights/social_sector/converting_education_to_employment_in_europe

Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα: Αναποτελεσματικές επιλογές και κοινωνικές αντιθέσεις

Όπως διαπιστώνουν πολλοί ερευνητές στην Ελλάδα δεν υπήρχε κουλτούρα επενδύσεων ούτε στον πρωτογενή ούτε στον δευτερογενή τομέα. Με επικέντρωση στον τριτογενή τομέα συγκροτήθηκε μια πολιτική οργάνωση που ενίσχυσε το πελατειακό σύστημα και ταυτόχρονα αποθάρρυνε νομοθετικές παρεμβάσεις για επενδύσεις σε παραγωγικούς τομείς. Μέσα και στο δημόσιο τομέα παρατηρήθηκε η κοινωνική ανισότητα ως προς το φύλο, δηλαδή αν και δεν είναι παραγωγικός τομέας, θέσεις που συνδέονται με αρμοδιότητες στην ιεραρχική κλίμακα με την αντίστοιχη επιβολή εξουσία κατέχονται από άνδρες.

Επομένως, η κουλτούρα ως προς την κοινωνική ισότητα που αφορά στο φύλο είναι ανενεργή σε όλους τους τομείς. Πριν από την οικονομική κρίση παρατηρήθηκε μειωμένη κοινωνική κινητικότητα (Heath, 1981) μέσω και της ανάληψης ηγετικών θέσεων από γυναίκες. Αν εξεταστεί όμως συνολικά το ζήτημα θα παρατηρηθεί ότι, αν και ο αριθμός των γυναικών που εκπαιδεύονται σε θετικές σπουδές – οικονομικούς τομείς και πολυτεχνεία αυξάνεται, οι γυναίκες σε επιτελικές θέσεις

διαμόρφωσης στρατηγικής και πολιτικής τμημάτων ή επιχειρήσεων υποαντιπροσωπεύονται⁶.

Φαίνεται επομένως ότι η εκπαίδευση μονομερώς ενίσχυσε την παροχή εκπαίδευσης και στις γυναίκες, χωρίς ωστόσο να συνδυαστεί με μια κουλτούρα, η οποία θα δημιουργούσε αντίστοιχες επιλογές και προτιμήσεις για συμμετοχή στους οικονομικούς τομείς⁷. Αντίθετα, φαίνεται ότι οι γυναίκες εγκλωβίστηκαν σε παραδοσιακούς εργασιακούς ρόλους μέσα από μια μετάλλαξη και των στερεοτύπων (Morris, 2012) που επικαιροποίησαν και στην εκπαίδευση την κοινωνική ανισότητα ως προς το φύλο.

Όπως ήδη αναφέραμε πριν από την οικονομική κρίση δεν είχαμε γενικά την κουλτούρα των επενδύσεων σε επιχειρήσεις, οι γυναίκες όπως και οι άντρες αναζητούσαν μια θέση στον τριτογενή τομέα και οι γυναίκες δεν αναδεικνύονταν σε επιτελικές θέσεις στο δημόσιο τομέα. Ταυτόχρονα, ο αριθμός των γυναικών που διακρίνονταν στον ιδιωτικό τομέα ήταν περιορισμένος και στις εξαιρέσεις της επιτυχημένης δραστηριότητας θα πρέπει να ληφθεί υπόψη του φαινόμενο του νεποτισμού, δηλαδή η διαχείριση επιχειρήσεων που ανήκαν στην οικογένεια.

Επομένως, ένα μοντέλο επενδύσεων και μια πολιτική εξομάλυνση του επι-

6. Πρβλ. Έκθεση από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO) 2014, όπου διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες εργάζονται σε χαμηλού επιπέδου εργασίες με κατώτερες αμοιβές και στις οικογενειακές επιχειρήσεις εντάσσονται στο αδήλωτο και απλήρωτο εργατικό δυναμικό.

7. Βλ. (Ενδεικτικά) Για ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού: Ινστιτούτο Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας (ΙΕΠΑΣ) <http://www.iepas.gr/>

χειρηματικού περιβάλλοντος με τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος θα πρέπει να συσχετιστεί με ένα διαφορετικό μοντέλο εκπαίδευσης, που αφενός θα δημιουργήσει κουλτούρα επιχειρηματικότητας, ώστε να διαμορφώσει ένα παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας, αφετέρου θα στοχεύει στην καινοτομία και την εξωστρέφεια. Το ζήτημα της επιχειρηματικότητας που φαίνεται να επιβάλλεται ως πολιτική και να διαμεσολαβούνται φορείς που κυρίως εστιάζονται στην απαγκίστρωση από τη γραφειοκρατία δεν μπορεί να είναι αποδοτικό όταν δεν μεταρρυθμιστεί η εκπαιδευτική πολιτική.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθούμε στις θετικές πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση του φιλικού αναπτυξιακού περιβάλλοντος με την απλοποίηση διαδικασιών για την αδειοδότηση επιχειρήσεων. Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε τις συνέπειες του αναπτυξιακού νόμου 4146/2013 «Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις» ως προς το συνολικό προσύπολογισμό των επενδυτικών σχεδίων⁸.

Σε μια περίοδο αυξανόμενης ανεργίας η επιχειρηματική δραστηριότητα φαίνεται να είναι λύση σε ένα περιβάλλον υπερβολικής ανισότητας ως προς τα εισοδήματα, όπου επιβραδύ-

νεται η οικονομική ανάπτυξη και αποδυναμώνεται η συλλογική ζήτηση.

Εκπαιδευτικές προτάσεις για λειτουργικές επιχειρηματικές προτιμήσεις

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με βάση και τα ανησυχητικά επίπεδα της ανεργίας των νέων που ξεπερνούν το 50%⁹ θα πρέπει να επενδύσει στην ανάπτυξη μιας κουλτούρας επιχειρηματικότητας και καινοτομίας. Η μείωση των δαπανών για την παιδεία δεν εξυπηρετεί το στόχο της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας. Δεν μπορεί σε ένα σχολείο που δεν καλλιεργείται η φαντασία, δεν χρησιμοποιούνται ποικίλα υλικά για δημιουργία να διαμορφωθούν ιδέες που θα ενισχύσουν την προοπτική ανάπτυξης νέων προϊόντων.

Η κατάργηση ή η συγχώνευση σχολείων, όπως και η μείωση ειδικοτήτων εκπαιδευτικών υποβαθμίζει τη λειτουργία του δημόσιου σχολείου, άρα ακυρώνει και το ίδιο το δικαίωμα στην εκπαίδευση με την παροχή υποβαθμισμένης εκπαίδευσης και με πολιτικούς όρους δεν συμβάλλει στην άμβλυνση της ανισότητας και στη μείωση της νεανικής ανεργίας (Καλεράντε & Κομποπούλου, 2012; Καλεράντε, 2013α).

Η ανισότητα ως προς το φύλο, όπως

8. Βλ. (Ενδεικτικά) Δημοσίευση της Έκθεσης της Τράπεζας της Ελλάδος για τις επενδύσεις του 2014.

9. Σύμφωνα με τους οικονομικούς αναλυτές η γενιά που πλήττεται περισσότερο από την ανεργία είναι η γενιά X, η οποία αντιμετωπίζει πολλαπλά προβλήματα ακόμη και όταν εργάζεται. Βλ. Για την ανακήρυξη του 2014 ως έτους συμφιλίωσης της εργασίας με την οικογενειακή ζωή. Helping hands, 2014, <http://www.helpinghand.org.au/about-us/research-and-development/>

και όλες οι μορφές της κοινωνικής ανισότητας φαίνεται να οξύνονται σε ένα δομικό σχολικό περιβάλλον, όπου δεν λαμβάνεται υπόψη η κοινωνική διάσταση του ατόμου. Το μοντέλο του οικονομικού παραδείγματος που αναπτύσσεται με επικέντρωση στην καινοτομία και επιχειρηματικότητα θα πρέπει να συνεξεταστεί με ένα διαφορετικό πολιτικό μοντέλο. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση επιβάλλεται να εναρμονιστεί με την ιδέα της επιχειρηματικότητας προς τους νέους και τις νέες εδραιώνοντας ένα μοντέλο δημιουργικής ενασχόλησης με τομείς που δημιουργούν επιχειρηματικές ιδέες. Ενισχύοντας πρωτοβουλίες εμπιστοσύνης στο θεσμό της επιχειρηματικότητας ενδυναμώνεται και η εκπαίδευση των νέων σε νέα επιστημονική γνώση μέσα από την προσήλωση στις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας. Αφενός η επιχειρηματικότητα είναι κουλτούρα, δηλαδή κάτι που διαμορφώνεται μέσα από τα γνωστικά αντικείμενα και την καθημερινότητα του σχολείου, αφετέρου είναι τρόπος σκέψης που σταδιακά θέτει τη δημιουργικότητα ως παράμετρο της ατομικής και κοινωνικής προόδου.

Το πολιτικό σύστημα θα πρέπει να επανεξετάσει το ζήτημα του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Είναι υποχρέωση προς τους νέους πολίτες να αποκτήσουν και να διαχειρίζονται γνωστικά πακέτα, τα οποία θα συμβάλλουν στην προσωπική τους ευημερία, μέσω της ικανοποίησης από την ενασχόληση

τους με τους επιστημονικούς τομείς, από την υλοποίηση αντίστοιχων έργων, από την επιτυχία τους ένταξη στους εργασιακούς χώρους σε ένα ανοικτό σύστημα εκπαίδευσης και οικονομίας.

Το ζήτημα της ισότητας ως προς το φύλο θα πρέπει να διερευνηθεί, ώστε και οι γυναίκες να εκπαιδευτούν μέσα σε μια κουλτούρα που θα τις προετοιμάζει για το μέλλον με γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου να γίνουν στελέχη και να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ του υψηλού μορφωτικού κεφαλαίου και της ένταξης ή διαχείρισης επιχειρήσεων. Συχνά γίνεται λόγος ότι οι γυναίκες δεν έχουν αυτοπεποίθηση, δεν πείθουν, δεν επιλέγουν τομείς αυξημένης ευθύνης. Όλα αυτά δομούν μια πραγματικότητα για την οποία έχει ευθύνη η εκπαίδευση, διότι δεν έχει ληφθεί υπόψη το αναπαράγόμενο ζήτημα της κοινωνικής ανισότητας ως προς το φύλο. Φαίνεται ότι το μορφωτικό κεφάλαιο δεν αρκεί για την ανάληψη πρωτοβουλίας ένταξης στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Απαιτούνται άλλες προϋποθέσεις τεχνοκρατικής συγκρότησης για την ενίσχυση του κοινωνικού εαυτού των γυναικών, ώστε να επιλέγουν και να προτιμούν την ένταξη τους σε επιχειρηματικούς κλάδους και να αναλαμβάνουν θέσεις ευθύνης.

Ταυτόχρονα, η ενίσχυση της κουλτούρας ως προς την ισότητα ως προς το φύλο θα συμβάλει και σε μια άλλη αφήγηση και για τους άνδρες¹⁰, όπου η νέα επιστημονική γνώση, η ενασχόληση με

10. Βλ. Το πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την ισότητα (HeForShe), όπου η έμφαση είναι στη συνεργασία ανδρών και γυναικών για την ισότητα. <http://www.heforshe.org/>

την έρευνα και την καινοτομία θα δημιουργήσει ευρύτερες ομάδες εργασίας, όπου η δημιουργικότητα, η ηγεσία, ο συντονισμός και ο έλεγχος δεν θα ερμηνεύονται ως προσόντα των ανδρών. Αντίθετα, η προβολή της ευθύνης, η συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη, η καινοτομία και η κοινωνική συνοχή στους επιχειρηματικούς χώρους θα αναδείξουν ως σημαντική την επιτυχία της ομάδας, δηλαδή θα μεταβιβάσουν την επικέντρωση από το φύλο στην επικέντρωση στη συλλογική επιτυχία.

Με οικονομικούς όρους βρισκόμαστε στον κόσμο των VUCA¹¹, με πολιτικούς όρους σε «ρευστούς καιρούς», δηλαδή σε περιβάλλον αστάθειας και αβεβαιότητας (Bauman, 2006). Με την εξέλιξη της τεχνολογίας και των ερευνητικών τομέων αυξάνεται η γνώση, αυξάνονται οι απαιτήσεις εκ μέρους των επενδυτών, αυξάνεται και η ανεργία. Το νέο περιβάλλον δημιουργεί νέες προκλήσεις και απαιτεί ταυτόχρονα νέους τρόπους προσέγγισης και διαχείρισης. Η εκπαίδευση θα πρέπει να διαμορφώσει μια πολιτική επιλογής των γνωστικών τομέων, διαμόρφωσης μεθοδολογικής προσέγγισης τους σε συνδυασμό με νέες δεξιότητες και συμπεριφορές. Το εκπαιδευτικό σύστημα προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις, σε ένα σύνθετο πολιτικο-οικονομικό βιόκοσμο επιβάλλεται να αναπροσαρμόσει τις λειτουργικές του δομές και να επανεξετάσει τους φορείς και τα στελέχη που εμπλέκο-

νται σε όλα τα στάδια διαμόρφωσης και διαχείρισης των «εκπαιδευτικών γνωστικών πακέτων». Επομένως, χρειάζεται αξιολόγηση των δομών αναπροσαρμογή των λειτουργιών και επανέλεγχος όλου του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η πολιτική των δικαιωμάτων σε συνδυασμό με την ανάπτυξη μιας κουλτούρας για την ισότητα των φύλων συνδέεται με την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία μέσω και της οικονομικής συνθήκης, της αύξησης των ατόμων, που θα μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανασυγκρότηση και στην κοινωνική ευημερία. Παρατηρούμε ότι το ζήτημα της κοινωνικής ανισότητας ως προς το φύλο δεν τίθεται μόνο με οικονομικούς όρους αλλά και με κοινωνικούς, διότι αν οι γυναίκες δεν αποκτούν το μορφωτικό κεφάλαιο με το οποίο θα ενταχθούν στην αγορά εργασίας δεν θα είναι αποδοτικές ή δεν θα συμβάλλουν στην οικονομική πρόοδο. Όλες οι κατηγορίες πληθυσμού επιβάλλεται να μπουν στην εκπαιδευτική διαδικασία με άλλους ρόλους, σήμερα, ώστε να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες, πειθαρχία, καινοτόμα σκέψη και επιχειρηματική διάθεση σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης. Δυστηκά η αύξηση των ατόμων σε μια σύγχρονη μορφή εκπαίδευσης θα συμβάλλει στην μεγιστοποίηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας που με κοινωνικούς όρους θα αμβλύνει και την κοινωνική ανισότητα.

11. Ακρωνύμιο των λέξεων Volatile (ασταθής), Uncertain (αβέβαιος), Complex (περίπλοκος), Ambiguous (ασαφής), που χαρακτηρίζουν το οικονομικό περιβάλλον και τις πολιτικές συνθήκες που επικρατούν σε παγκοσμιοποιημένες συνθήκες. (Manzoni & Barsoux, 2007).

Η Ελλάδα θα πρέπει να προβεί σε δαπάνες για την εκπαίδευση, προκειμένου να επιτευχθεί η οικονομική ανάπτυξη. Χρειάζεται όλο το ανθρώπινο δυναμικό να αποκτήσει χρηστική γνώση, όπως ορίζεται με οικονομικούς όρους, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί το προσωπικό, ατομικό όφελος και ταυτόχρονα και το συλλογικό. Το πολιτικό και οικονομικό σύστημα ίσως πλέον με φιλελεύθερους όρους να μην έχουν την πολυτέλεια κατασκευής αναδιανομής δικαιωμάτων σε μια κατάσταση προβληματισμού, όπου η βεβαιότητα αναιρείται, ο πειραματισμός και η δοκιμασία μετασχηματίζονται σε κυρίαρχα εργαλεία προς την κατεύθυνση της εξεύρεσης λύσης σε μια παγκοσμιοποιημένη μορφή οικονομικής κρίσης (Dove, 2011).

Συμπεράσματα

Η διαμορφούμενη οικονομική κατάσταση συσχετίζει την εκπαίδευση με την κοινωνική λειτουργία για την ισότητα ως προς το φύλο και τη θεσμική δυναμική για την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία. Μια επινοητική θεωρία για την αποτελεσματική εκπαιδευτική πολιτική θα πρέπει να βασιστεί στην εσωτερίκευση στάσεων και συμπεριφορών, που θα μετασχηματίσουν τις βασικές αξίες για τα όρια και τη δράση των κοινωνικών υποκειμένων. Από ερμηνευτική άποψη η εκπαίδευση θα συμβάλει σε μια συμβολική

κατασκευή ισότητας των φύλων, όπου τα άτομα άντρες και γυναίκες θα μπορούν να ενταχθούν με ίσους όρους στο κοινωνικό περιβάλλον συμβάλλοντας στις διαδικασίες υποδειγματισμού της επινοήσης και της χάραξης στρατηγικής για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.

Η μείωση δαπανών για την εκπαίδευση φαίνεται να είναι ασύμβατη με τις οικονομικές αφηγήσεις για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα, διότι το εσωτερικό περιβάλλον του σχολείου με τις εκπαιδευτικές δομές του πρέπει να δώσει εκείνα τα στοιχεία ως υλικό και δράση που θα διαμορφώσουν προδιαθέσεις. Τα θεσμικά συμπλέγματα στο οικονομικό πεδίο δεν αρκούν, αν δεν συγκεραστούν με δομικές διαστάσεις στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, ώστε να διαμορφωθούν προδιαθέσεις, προτιμήσεις και επιλογές, που να τροποποιήσουν την εννοιολογική σύλληψη των διασυνδέσεων μεταξύ πολιτικών, οικονομικών και εκπαιδευτικών δομών.

Οι δημοκρατικές ή συμμετοχικές αφηγήσεις για την ισότητα ως προς το φύλο μπαίνουν σε νέα βάση, καθώς πλέον είναι στόχος η μεγιστοποίηση και ο έλεγχος των οικονομικών πόρων. Έτσι, η κουλτούρα της οργάνωσης των επιχειρήσεων και η όποια μορφή καινοτομίας βασίζεται στις εκπαιδευτικές αφηγήσεις για την οικονομική αποτελεσματικότητα¹² και το ρόλο των ατόμων ανεξάρτητα από το φύλο τους.

12. Βλ. (Ενδεικτικά) Τη σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης με τη δημιουργία «ταλέντων» στην εκπαίδευση και την αξιοποίησή τους στις επιχειρήσεις. (CEO Challenge 2014, The Conference Board και το Βρετανικό Ινστιτούτο Μάνατζμεντ (Chartered Management Institute).

Το θέμα του ανταγωνισμού ως προς το φύλο μετασχηματίζεται σε μια κοινωνική αλληλεγγύη, όπου το θέμα των επιλογών βασίζεται σε επινοημένες στρατηγικές για την ορθολογικότητα της συγκρότησης πολιτικών για την επιχειρηματικότητα με τη κατανόηση των οικονομικών προαπαιτούμενων του οικονομικού συστήματος. Στην κουλτούρα της ισότητας ως προς το φύλο, στο συμβολικό της σύστημα ενσωματώνεται η κρυφή, λογική, οικονομική γραμματική που πρέπει να ληφθεί

υπόψη για τη μείωση της ανεργίας και την οικονομική ανάπτυξη.

Η πολιτική της σύγκλισης των στόχων της εκπαίδευσης με τους αντίστοιχους οικονομικούς στόχους λειτουργεί και ως ένας εξαναγκασμός προς δημοκρατικές μορφές οργάνωσης των κοινωνιών, όπου η δημοκρατική συγκρότηση προϋποθέτει δομές ευκαιρίας για τα άτομα, ώστε με ατομικούς όρους να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες και με οικονομικούς να μεγιστοποιήσουν την απόδοση τους συστήματος (Boudon, 1974).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Aghion, P. & Roulet, A. (2012). *Ο νέος ρόλος του κράτους. Για μια ανανεωτική σοσιαλδημοκρατία*. Αθήνα: Πόλις.
- Aghion, P. (2014). «Ανάπτυξη, Καινοτομία και το Ευφύες κράτος». Μαγνητοσκοπημένη διάλεξη: <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=1490>
- Allen, L. (2013). *The Global Economic Crisis: A Chronology*. United Kingdom: Reaktion Books.
- Allessio, J.C. (2013). *Social Problems and Inequality*. United Kingdom: Ashgate
- Bauman, Z. (2006). *Liquid Times*. Cambridge: Polity.
- Boudon, R. (1974). *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*. New York: John Wiley & Sons.
- Cole, D.R. (2012). *Surviving Economic Crises through Education*. New York: Peter Lang.
- De Welde, K. & Stepnick, A. (2014). *Disrupting the Culture of Silence: Confronting Gender Inequality and Making Change in Higher Education*. New York: Stylus Publishing.
- Dove, S. (2011). *What the Hell Is Going on with the Greek Financial Crisis*. Kindle Edition.
- Ferguson, N. (2010). "Complexity and Collapse" *Foreign Affairs*, March-April 2010.
- Heath, A.F. (1981). *Social mobility*. New York: Fontana Paperbacks
- Καλεράντε, Ε. & Κονιοπούλου, Α. (2012). «Πολιτική για τη συγχώνευση των σχολείων και η πολιτική ως αντιθετικός πολιτικός λόγος στην πολιτική των δικαιωμάτων». *Διαπολιτισμικότητα, Διοίκηση της Εκπαίδευσης και Οικονομική Κρίση στην Κοινωνία, το Σχολείο, την Οικογένεια και τα Ελληνικά ως Ξένη Γλώσσα*. 23-25 Νοεμβρίου 2012. Τόμος II, 445-452.
- Καλεράντε, Ε. (2013α). «Η εκπαιδευτική πολιτική των συγχωνεύσεων ή καταργήσεων νηπιαγωγείων και οι συνέπειες της στην οργάνωση της εκπαίδευσης των νηπίων: οικονομική, ορθολογική διεύθυνση σε μια μη ουμανιστική εκπαιδευτική πολιτική», στο: 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ο.Μ.Ε.Ρ. με θέμα: «Δεξιότητες ζωής: Προσωπική-κοινωνική ανάπτυξη στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία.» Ιωάννινα, 18-20 Οκτωβρίου 2013.

- Kalerante, E., Mormory, P. & Mormory, M. (2013b). Greek University Candidates' Targets in a Changing, Unstable and Unpredictable Economic Environment. *International Journal of Higher Education*, 2, 3, 12-22.
- Κονκιάδης, Ι. (2009). *Εργατικό δίκαιο - Ατομικές εργασιακές σχέσεις και το δίκαιο της ευελιξίας της εργασίας*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Krugman, P. (2009). *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. New York: W. W. Norton & Company.
- Layard, R. (2006). *Happiness: Lessons from a New Science*. New York: Penguin.
- Lorber, J. (2011). *Gender Inequality: Feminist Theories and Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Manzoni, J.F. & Barsoux, J.L. (2007). *Set-up-to-Fail Syndrome: Overcoming the Undertow of Expectations*. London: Harvard Business Review Press.
- Morris, E.W. (2012). *Learning the Hard Way: Masculinity, Place, and the Gender Gap in Education*. London: Rutgers University Press.
- Sernau, S.R. (2010). *Social Inequality in a Global Age*. London: Sage.

*Γεράσιμος Δ. Αρσένης**
**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

Θερμά ευχαριστώ τους διοργανωτές για την πρόσκλησή τους σ' αυτό το Συνέδριο όπου, με μεγάλη χαρά, βλέπω πρόσωπα που υπό την καθοδήγηση του Μιχ. Κασσωτάκη, συνεργάστηκαν μαζί μου στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση 1996-2000.

Ομιλητές πριν από εμένα επικέντρωσαν τις εισηγήσεις τους στο ρόλο της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στην επαγγελματική επιλογή της επιχειρηματικότητας. Συμφωνώ με τις προτάσεις και δεν βλέπω τι αξιόλογο θα έχω να προσθέσω. Προτείνω λοιπόν να προσεγγίσω το θέμα από μια άλλη οπτική γωνία, αντλώντας από την εμπειρία μου ως οικονομολόγος με ειδικευση στην ανάπτυξη και ως Υπουργός Παιδείας κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης 1996-2000.

Όλοι βέβαια εξαίρουν τη σημασία του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού και χωρίς αμφιβολία τα μέτρα που προτείνονται θα αναβαθμίσουν σημαντικά το ρόλο του επαγγελματικού προσανατολισμού. Αλλά μέτρα αναβάθμισης του ρόλου του εκπαιδευτικού προσανατολισμού, θα πέσουν στο κενό αν δεν συντρέχουν κά-

ποιες βασικές προϋποθέσεις. Το βασικό μήνυμα που θέλω να μεταφέρω σ' αυτό το Συνέδριο είναι ότι αν δεν πληρωθούν αυτές οι προϋποθέσεις, θα κτίσουμε στην άμμο.

Πιστεύω ότι στη συγκυρία αυτή, δύο είναι οι προϋποθέσεις για την επιτυχία του προγράμματος συμβουλευτικής σταδιοδρομίας:

- α. θετικό κλίμα και αισιοδοξία στην κοινωνία και
- β. κατάλληλο, δηλαδή καλό, σχολείο.

Λίγα λόγια γι' αυτές τις προϋποθέσεις.

Θετικό κλίμα και αισιοδοξία:

Η εκπαίδευση γενικά και ειδικά ο επαγγελματικός προσανατολισμός, λειτουργούν μέσα σ' ένα συγκεκριμένο οικονομικο-κοινωνικό περιβάλλον και επηρεάζονται βαθύτατα από αυτό. Όταν το κλίμα που επικρατεί στην κοινωνία είναι θετικό, όταν η κοινή γνώμη εκτιμά ότι το αύριο θα είναι καλύτερο από σήμερα, τότε υπάρχει η δυνατότητα επαγγελματικής επιλογής. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, ο επαγγελματικός προσανατολισμός μπορεί να προσφέρει πολλά.

* Ο Γ.Α. είναι Πρόεδρος Ινστιτούτου Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής (ΙΝΕΠΠΟΣΤ), πρώην Υπουργός.

Όταν όμως η οικονομία βρίσκεται σε κρίση χωρίς θετικές προοπτικές για απασχόληση, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να επιτελέσει το έργο του. Ιδιαίτερα, για τον επαγγελματικό προσανατολισμό, που το *raison d'être* στηρίζεται στην έννοια της επιλογής, οι συνθήκες καθίστανται απαγορευτικές.

Όταν ο μαθητής γνωρίζει ότι οι όποιες σπουδές του δεν πρόκειται να του εξασφαλίσουν απασχόληση, όταν βλέπει ότι σχεδόν 2 στα 3 μεγαλύτερα παιδιά είναι μακροχρόνια άνεργοι, όταν οι λίγοι που βρίσκουν δουλειά πληρώνονται μισθούς πείνας και αναγκάζονται να στηρίζονται στις οικογένειές τους, ο επαγγελματικός προσανατολισμός φαίνεται σ' αυτόν σαν μια μάταια άσκηση.

Η επαγγελματική επιδίωξη, καθορίζεται αποκλειστικά από το κατά πόσον ορισμένα επαγγέλματα θα έχουν κάποια ζήτηση. Άρα, το επάγγελμα δεν είναι προϊόν ελεύθερης επιλογής αλλά επιβολής των συνθηκών της αγοράς. Η δυνατότητα επαγγελματικής επιλογής υπάρχει μόνοδια της οδού της μετανάστευσης.

Όταν μιλάω για κρίση, δεν έχω υπ' όψιν μου βέβαια, τις κυκλικές διακυμάνσεις στην οικονομία. Αναφέρομαι στις κρίσεις διαρκείας, σαν αυτή που περνάει σήμερα η χώρα μας. Μιλάμε για τις θυσίες που υποβάλλεται ο μισθωτός, ο συνταξιούχος, ο επαγγελματίας για να βγει η οικονομία από την κρίση. Δεν έχουμε όμως κατανοήσει ότι το μεγάλο θύμα αυτής της περιπέτειας είναι η νέα γενιά και συνεπώς το εκπαιδευτικό σύστημα. Με άλλα λό-

για, στο βωμό της κρίσης, θυσιάζεται μια ολόκληρη γενιά.

Ανεξάρτητα από τις πολιτικές επιδιώξεις του καθενός, αν πιστεύουμε ότι η έξοδος από την κρίση πρέπει να επιδιωχθεί με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, η εκπαιδευτική κοινότητα οφείλει, κατά τη γνώμη μου, να πρωτοστατήσει σε μια καμπάνια, να τεθεί το εκπαιδευτικό σύστημα εκτός πεδίου βολής και να προωθηθούν ειδικά μέτρα απασχόλησης των νέων. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο επαγγελματικός προσανατολισμός έχει κάποιο ρόλο κάπως μειωμένο να παίζει.

Προχωρώ τώρα στη δεύτερη προϋπόθεση. Το καλό σχολείο:

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν σημαίνει απλά την παροχή πληροφοριών και συμβουλών από ειδικούς στο αντικείμενο, αλλά τη διδασκαλία και μάθηση των ικανοτήτων και του τρόπου σκέψης που χρειάζονται οι νέοι για να αποφασίσουν τις σπουδές και το επάγγελμα που θα διαλέξουν. Αυτό σημαίνει ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός γίνεται μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Οφείλω να σας πω ότι κατά τη γνώμη μου, το σημερινό σχολείο δεν μπορεί να ενσωματώσει αυτού του είδους τον επαγγελματικό προσανατολισμό στο πρόγραμμά του. Στην καλύτερη περίπτωση ο επαγγελματικός προσανατολισμός περιορίζεται στην παροχή πληροφοριών. Γιατί; Γιατί το εκπαιδευτικό σύστημα, φέρει βαθεία αποτυπώματα μιας παρωχημένης ιδεολογίας και παρωχημένων αναγκών που έχουν τις ρίζες τους στην εποχή της βιομηχανικής επανάστασης. Αυτή η

παιδεία, η «παθητική παιδεία», συσσωρεύει εγκυκλοπαιδικές γνώσεις στους μαθητές, επιμένοντας στην αποστήθιση και υποβαθμίζοντας τον ρόλο της στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, στην κριτική σκέψη και στην ενθάρρυνση λήψης πρωτοβουλιών από τον ίδιο τον μαθητή.

Είναι σαφές, πιστεύω, ότι ένα τέτοιο «κλειστό σύστημα» δεν μπορεί να ενσωματώσει δραστηριότητα που βασίζεται στην αρχή των ελεύθερων επιλογών.

Σήμερα, το σχολείο που χρειαζόμαστε είναι ένα άλλο σχολείο που υπηρετεί μια παιδεία ανοικτών οριζόντων και ελεύθερων επιλογών και που δίνει προτεραιότητα στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.

Το σχολείο αυτό προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση 1996-2000. Δεν έχω το χρόνο να αναφερθώ στα χαρακτηριστικά αυτής της μεταρρύθμισης αλλά θέλω να αναφερθώ, πολύ σύντομα, στο πρόγραμμα του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι πλήρως ενταγμένος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αρχίζει στο σχολείο και ολοκληρώνεται στην αγορά εργασίας και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ψυχοπαιδαγωγική καθοδήγηση και υποστήριξη των μαθητών. Έχω εδώ την Υ.Α. του 1997 που δίνει σαφή εικόνα του ρόλου του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Παραδίδω αντίγραφο αυτής της απόφασης για τα πρακτικά του Συνεδρίου. Θα επισημάνω μόνο μερικά στοιχεία για το ρόλο

του καθηγητή – συμβούλου. Είναι ένα πρόσωπο που:

- Έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί τον μαθητή σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής στο σχολείο και να τον βλέπει να δρα ως άτομο, ως προσωπικότητα συνολικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του και όχι αποσπασματικά και μεμονωμένα.
- Έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί τον μαθητή σε όλη την πορεία της ανάπτυξής του, στα χρόνια του Γυμνασίου και του Λυκείου,
- Έχει τα μέσα για να μάθει τους μαθητές του τον τρόπο και τη μέθοδο για να παρακολουθούν οι ίδιοι τον εαυτό τους.
- Μπορεί να παρεμβαίνει στις διαδικασίες της σχολικής ζωής και να υποκινεί τους μαθητές σε δράση και δραστηριοποίηση μέσα από την οποία θα αποκτούν εμπειρία και θα αναπτύσσουν τις ικανότητές τους.

Εν κατακλείδι, ο Καθηγητής Σύμβουλος έχει το ρόλο του προτροπέα, του εμπνευστή, του υποκινητή, του συνοδού και σε καμία περίπτωση δεν θα θεωρήσει τον εαυτό του «ειδικό και μοναδικό», αλλά ένα αναπόσπαστο μέρος της σχολικής κοινότητας μέσα από την οποία πρέπει να λειτουργήσει και τις δυνάμεις της οποίας πρέπει να αξιοποιήσει για να προετοιμάσει τους μαθητές για τις νέες απαιτήσεις της ζωής και της εργασίας.

Οι παρατηρήσεις που έκανα ίσως δημιουργούν ένα αίσθημα απαισιοδοξίας. Δεν είναι αυτή η πρόθεσή μου. Η

πρόθεσή μου είναι να σας καλέσω σε μια εκπαιδευτική κινητοποίηση για την Παιδεία, ακριβώς επειδή η κατάσταση είναι κρίσιμη και το πολιτικό σύστημα, από μόνο του, αδυνατεί να βρει λύση. Πιστεύω ότι η εκπαιδευτική κοινότητα οφείλει να κινητοποιηθεί, να ζητήσει εξαίρεση του εκπαιδευτικού συστήματος από κάθε μέτρο λιτότητας και μείωσης των πόρων και να επιμείνει στη σημαντική διεύθυνση των ειδικών προγραμμάτων απασχόλησης για τους νέους.

Τέλος, πρέπει να δημιουργηθεί ένα εκπαιδευτικό κίνημα για τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης σε στέρεες βάσεις, για το καλό σχολείο. Μόνο τότε, εσείς που ασχολείστε με την συμβουλευτική σταδιοδρομίας και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, θα μπορέσετε να επιτελέσετε το έργο σας.

[Παραδόθηκε στα πρακτικά του Συνεδρίου
η Υ.Α. Γ2/6646/20-11-97
«Επιμόρφωση καθηγητών στο ΣΒΠ
και την Επαγγελματική Συμβουλευτική»]

Β' Συνεδρία ολομέλειας
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΛΥΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ
Ἡ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ;

*Προεδρείο: Φωτεινή Βλαχάκη, Προϊσταμένη Δ/σης Συμβουλευτικής
και Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ - Ράνη Καλούρη,
Καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., Πρόεδρος ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.*

*Κυριακή Παπαδάκη**
ΕΣΠΑ 2014-2020 ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ -
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΟΥΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (Σ.Ε.Σ) 2014-2020 είναι το νέο ΕΣΠΑ και περιλαμβάνει στο Εθνικό Σκέλος 7 τομειακά. Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης, ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελεί κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας για την επανεκκίνηση της Ελληνικής οικονομίας. Ο σχεδιασμός της Νέας Προγραμματικής Περιόδου συμπίπτει με την χρονική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας επιδιώκεται να διαμορφωθεί ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης και να τεθούν οι βάσεις για τα επόμενα χρόνια. Ο χρονισμός εκκίνησης της νέας περιόδου δίνει συνολικά τη δυνατότητα να δράσει το νέο ΕΣΠΑ ως καταλύτης για μία στροφή προς την κατεύθυνση της υλοστήριξης της επιχειρηματικότητας. Στην παρούσα ανάλυση παρουσιάζονται το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση». Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ) έχει στρατηγικό στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων. Το ΕΠΑ-ΝΑΔ/ΕΔΒΜ έχει στόχο τη μείωση της ανεργίας και τη δυναμική ανέλιξη της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, με εστίαση στη δημιουργία ποιοτικών δυνατοτήτων εκπαίδευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και βιώσιμης απασχόλησης για όλους, με γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Ως εμπροσθοβαρείς δράσεις ονομάζονται οι δράσεις που προκηρύσσονται πριν από την έγκριση των ΕΠ του νέου ΕΣΠΑ. Στοχεύουν στις αναπτυξιακές λογικές της νέας προγραμματικής περιόδου, επιτρέπουν τη ταχύτερη απορρόφηση των πόρων αυτής και αντιμετωπίζουν τις σοβαρές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας.

Λέξεις κλειδιά: Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (Σ.Ε.Σ), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, εμπροσθοβαρείς δράσεις, νέα Προγραμματική Περίοδος

* Η Κ.Π. είναι Σύμβουλος Ανάπτυξης και Επιχειρηματικότητας. Επικοινωνία: Φειδιππίδου 5-7, Αθήνα, 6944529834, krapadaki@gmail.com

“NSRF 2014-2020 AND ENTREPRENEURSHIP - POLICIES REFLECTED IN OPERATIONAL PROGRAMS AND ACTIONS”

The Corporate Pact for Development Framework (S.E.S) from 2014 to 2020 is the new NSRF and includes the National Leg 7 sectoral. The partners agree to the Development Framework, NSRF 2014-2020 is a critical success factor for restarting the Greek economy. The design of the new programming period coincides with the period during which sought to establish a new model of development and lay the foundations for the coming years. The new season starting timing therefore allows to act the new ESPA as a catalyst for a turn towards supporting entrepreneurship. This analysis presents the Operational Programme “Competitiveness, Entrepreneurship and Innovation” and the Operational Programme “Human Resources Development - Education and Lifelong Learning”. The Operational Programme “Competitiveness, Entrepreneurship and Innovation” (Restart) has a strategic objective to strengthen the competitiveness and internationalization of enterprises. The redissolution / EDVM aims to reduce unemployment and the dynamic evolution of Greek society and economy, with a focus on creating quality educational opportunities, skills upgrading and sustainable employment for all, with a view to strengthening social cohesion. As a front-loading operations called actions launched before the adoption of the new OP NSRF. Aimed at reasonable development of the new programming period, allowing faster absorption of resources this and address the serious consequences of the economic crisis in our country.

Keywords: Corporate Pact for Development Framework (S.E.S), Operational Programme, front-loading operations, the new programming period

Η Ελλάδα καλείται στα επόμενα χρόνια να αλλάξει σελίδα και να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα. Για το σκοπό αυτό είναι απόλυτα αναγκαίο να σχεδιαστεί το εθνικό αναπτυξιακό πρότυπο, που θα ανταποκρίνεται στις αναγκαιότητες της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

Με αυτό το πνεύμα προχωρά η ολοκλήρωση του σχεδιασμού και η εφαρμογή των προγραμμάτων του νέου ΕΣΠΑ, του **Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης**, όπως θα ονομάζεται, συνολικής κοινοτικής συνδρομής 19,7 δισεκατομμυρίων ευρώ (δυνατότητα αύξησης κατά 2 δις ευρώ με την εφαρμογή της προβλεπόμενης

ρήτρας αναθεώρησης το 2016) και το οποίο εκ των πραγμάτων αναδεικνύεται σε βασικό μοχλό ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 εγκρίθηκε στις 23 Μαΐου 2014 και αναθεωρήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2014 για να περιλάβει και τον προϋπολογισμό του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας και Αλιείας

Η αρχιτεκτονική του νέου ΕΣΠΑ, προβλέπει 7 τομεακά (συμπεριλαμβανομένων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και του Ε.Π. Αλιεία και Θάλασσα) και 13 περιφερειακά προγράμματα, προκειμένου να διευκολύνονται οι συνέργειες και η συ-

μπληρωματικότητα μεταξύ των διαφόρων αναπτυξιακών τομέων. Συγκεκριμένα το νέο ΕΣΠΑ περιλαμβάνει:

A. Εθνικό Σκέλος

(i) Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία».

Το ΕΠΑνΕΚ, συνολικής κοινοτικής συνδρομής 3,64 δισεκατομμυρίων ευρώ, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πρόγραμμα του νέου ΕΣΠΑ καθώς δεσμεύει περίπου το 25% των συνολικών διαθέσιμων πόρων.

Το πολυταμειακό αυτό πρόγραμμα (ΕΤΠΑ και ΕΚΤ) χρηματοδοτεί δράσεις και έργα που ενισχύονται κυρίως από το ΕΤΠΑ, αλλά και από το ΕΚΤ προκειμένου να εξασφαλίζεται και η συντονισμένη με τις επενδύσεις αντιμετώπιση αναγκών κατάρτισης ανθρώπινων πόρων και διοικητικής μεταρρύθμισης. Στρατηγικός στόχος του ΕΠΑνΕΚ είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Σηματοδοτεί την κύρια στροφή στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα που αναδεικνύει σε κεντρικό ρόλο παραγωγικούς, ανταγωνιστικούς και εξωστρεφείς κλάδους, όπως ο τουρισμός, ο αγροδιατροφικός τομέας, αλλά και η μεταποίηση και οι υπηρεσίες υψηλής εγχώριας προστιθέμενης αξίας, ώστε να αυξηθούν η κλίμακα των μονάδων παραγωγής, να επιταχυνθεί η εισαγωγή νέων προϊόντων

που δημιουργούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στη χώρα και τις επιμέρους περιφέρειες και ενσωματώνουν νέα γνώση, **παράγοντας** προϊόντα υψηλής ποιότητας και ανταγωνιστικά σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο νέο περιβάλλον, ενισχύονται η ανάπτυξη συμπεριφορών (κουλτούρας) επιχειρηματικής συνεργασίας, η ανάπτυξη «έξυπνης εξειδίκευσης» για την ενίσχυση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας, η αναβάθμιση των ανθρώπινων πόρων και η δημιουργία ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων με υψηλή προστιθέμενη αξία σε κλάδους της οικονομίας που πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις. Προβλέπεται επίσης η διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) σε χρηματοδότηση με διαφοροποιημένες μορφές χρηματοδοτικής στήριξης ανάλογα με τις ανάγκες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις σε διαφορετικά στάδια του κύκλου ζωής τους και η δημιουργία μηχανισμών υποστήριξης των επιχειρήσεων στα κρίσιμα σημεία των διαδικασιών παραγωγής και εμπορίας.

Στην κατεύθυνση της στρατηγικής που επισημάνθηκε προηγουμένως, στο ΕΠΑνΕΚ **έχουν επιλεγεί εννέα τομείς προτεραιότητας** που παρουσιάζουν σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες και οι οποίες αναφέρονται επιγραμματικά:

- Αγροδιατροφή
- Ενέργεια
- Τουρισμός (με έμφαση στις ειδικές μορφές του)
- Πολιτιστικές & δημιουργικές βιομηχανίες
- Περιβαλλοντική βιομηχανία

- Υγεία (ιατρικός τουρισμός, φαρμακευτικά, υπηρεσίες υγείας)
- Εξοικονόμηση ενέργειας και Υλικά
- Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ)
- Logistics

Το Πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει παρεμβάσεις στη Δημόσια Διοίκηση για τη διευκόλυνση της καινοτομικής και εξωστρεφούς επιχειρηματικότητας. Στόχο των παρεμβάσεων θα αποτελέσουν, μεταξύ άλλων (1) ο περιορισμός των εμποδίων στην επιχειρηματικότητα και η παροχή επαρκούς πληροφόρησης στις επιχειρήσεις για τις ευκαιρίες στις ξένες αγορές, (2) η βελτίωση της εποπτείας της αγοράς για την ενίσχυση της υγιούς ανταγωνιστικότητας, (3) η αποτελεσματική εφαρμογή των ευρωπαϊκών προτύπων, (4) η κατάρτιση του επιστημονικού, τεχνικού και διοικητικού προσωπικού στις νέες τεχνικές και τις νέες μεθόδους οργάνωσης, (5) η παροχή υποστήριξης με όλους τους δυνατούς τρόπους για την παραγωγή νέων, καινοτόμων προϊόντων στην αγορά και (6) η δημιουργία περιβάλλοντος που ευνοεί τη συνεργασία εταιρειών για την εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών σε άλλες χώρες.

Η στρατηγική για τη μετάβαση στο νέο μοντέλο ανάπτυξης οικοδομείται και στηρίζεται σε τέσσερις (4) πυλώνες. Οι Στρατηγικοί Πυλώνες αναλύονται στη συνέχεια:

1. Ενίσχυση της προσαρμογής των επιχειρήσεων και του ανθρώπινου δυναμικού στις νέες αναπτυξιακές απαιτήσεις
2. Επικέντρωση σε τομείς παραγωγι-

κούς, ανταγωνιστικούς και δυνάμει εξωστρεφείς και καινοτόμους

3. Στοχευμένη επιλογή επενδύσεων / επιχειρήσεων/ δραστηριοτήτων που διαθέτουν τα ζητούμενα χαρακτηριστικά για το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα
4. Εξασφάλιση των παραγόντων που διευκολύνουν τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων στο Ελληνικό επιχειρησιακό περιβάλλον

Συνέργειες και συμπληρωματικότητα ΕΠΑνΕΚ με τα Προγράμματα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση & Δια βίου μάθηση (ΕΠΑΝΑΕΔΒΜ)» και «Μεταρρύθμιση Δημοσίου Τομέα (ΕΠΜΔΤ)»

Μέσω του Άξονα Προτεραιότητας 2 του ΕΠΑΝΕΚ «Προσαρμογή εργαζομένων, επιχειρήσεων και επιχειρηματικού περιβάλλοντος στις νέες αναπτυξιακές απαιτήσεις» υποστηρίζεται η ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης (επενδυτική προτεραιότητα 8γ), η ενίσχυση δραστηριοτήτων προσαρμοστικότητας επιχειρήσεων και εργαζομένων (επενδυτική προτεραιότητα 8ε), η σύνδεση των συστημάτων εκπαίδευσης με ανάγκες της αγοράς εργασίας σε συνδυασμό με την υποστήριξη συμμετοχής των επιχειρήσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση (επενδυτική προτεραιότητα 10δ) και η αναβάθμιση της ικανότητας της δημόσιας διοίκησης ώστε να υποστηρίξει την επιχειρηματικότητα (επενδυτική προτεραιότητα 11α). Το συνολικό εγχείρημα δρα συμπληρωματικά με τα Τομεακά Προγράμματα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-

Εκπαίδευση & Δια βίου μάθηση» και «Μεταρρύθμιση Δημοσίου Τομέα» καθώς και με τα ΠΕΠ.

Με το Τομεακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση & Δια βίου μάθηση», αναμένεται συμπληρωματική δραστηριοποίηση καθώς μέσω του ΕΠΑνΕΚ επιδιώκεται η προσαρμογή εργαζομένων, επιχειρήσεων και επιχειρηματικού περιβάλλοντος στις νέες αναπτυξιακές απαιτήσεις, ειδικότερα των επιχειρήσεων που διαθέτουν τα ζητούμενα χαρακτηριστικά του νέου αναπτυξιακού υποδείγματος της χώρας, λειτουργώντας ευνοϊκά προς την κατεύθυνση δημιουργίας βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, ιδίως σε τομείς αιχμής για την ελληνική οικονομία στο πλαίσιο του αναπτυξιακού υποδείγματος της χώρας που αποτελεί κύριο στόχο του ΕΠΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ.

Ειδικότερα,

Από το ΘΣ 8: Που αφορά στην Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας της εργασίας μέσω της προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές επιδιώκεται η ανάπτυξης δεξιοτήτων των εργαζομένων που θα υποστηρίξουν τα νέα οργανωτικά και παραγωγικά μοντέλα των επιχειρήσεων τα οποία θα αναπτύσσονται στη βάση των νέων αναπτυξιακών απαιτήσεων.

Και επιπροσθέτως ο ΘΣ 10 που αφορά στην Επένδυση στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην επαγγελματική προοπτική, επιδιώκει:

Τη βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας, τη διευκόλυν-

ση της μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία και της βελτίωσης των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και της ποιότητάς τους, μεταξύ άλλων μέσω μηχανισμών πρόβλεψης των αναγκών σε δεξιότητες, την προσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών και την καθιέρωση και ανάπτυξη συστημάτων. Ειδικότερα ο Θ.Σ. 10 στοχεύει στην

- Ανάγκη αναγνώρισης και συστηματικής παρακολούθησης των
- αναγκών της αγοράς σε δεξιότητες και επαγγέλματα
- Ανάγκη δημιουργίας σχέσεων και μεταφοράς γνώσης από την αγορά (επιχειρήσεις) στα συστήματα εκπαίδευσης σε σταθερή και οργανωμένη βάση

(ii) Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση». Το πρόγραμμα θα είναι πολυτομεακό και μονοταμειακό (ΕΚΤ). Το ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020» αποτελεί το κύριο υποστηρικτικό «εργαλείο» της Χώρας που σε συνέργεια και συμπληρωματικότητα με τα άλλα Ε.Π. θα συμβάλει στην οικονομική ανάκαμψη, καθώς περιλαμβάνει ολοκληρωμένες πολιτικές.

Στόχος του είναι η μείωση της ανεργίας και η δυναμική ανέλιξη της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, με εστίαση στη δημιουργία ποιοτικών δυνατοτήτων εκπαίδευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και βιώσιμης απασχόλησης για όλους με γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Στο πλαίσιο αυτό, έμφαση θα δοθεί στην ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας με βελτιωμένες και καινοτόμες πολιτικές ενεργοποίησης, στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και επάρκειας ενεργητικών πολιτικών για τους ανέργους, και ειδικότερα αυτών που πλήττονται περισσότερο από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας και της σύνδεσης της εκπαίδευσης/κατάρτισης και της διά βίου μάθησης με την αγορά εργασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, έχουν προκύψει οι ακόλουθες αναπτυξιακές ανάγκες, που αποτυπώνονται στο ανωτέρω Ε.Π:

- α. *Ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, με στόχο την ένταξη τους στην αγορά εργασίας, ιδίως των ατόμων με χαμηλά τυπικά προσόντα.*
- β. *Μείωση της ανεργίας των νέων 15 έως 29 ετών, με τη διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά εργασίας και την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους.*
- γ. *Αναβάθμιση και διασύνδεση των συστημάτων Τεχνικό – επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης με την αγορά εργασίας.*
- δ. *Ενδυνάμωση των δεσμών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και τον επιχειρηματικό κόσμο.*
- ε. *Ενίσχυση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της προώθησης της έρευνας και της καινοτομίας και της ενδυνάμωσης του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού*

Λίγα λόγια για τις αναπτυξιακές ανάγκες:

Κοινωνική Οικονομία

Στην παρούσα χρονική περίοδο που η οικονομική κρίση έχει πλήξει σημαντικά την ελληνική οικονομία και κατ' επέκταση την ελληνική κοινωνία με πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας, ειδικά για τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, η συστηματική ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας θα συμβάλλει τόσο στη δημιουργία θέσεων εργασίας, όσο και στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής που απειλείται λόγω του δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος. Πρέπει να σημειωθεί, ότι ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας (Κ.Ο.) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόσο στο πλαίσιο της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου (2007-2013), όσο και κατά τη νέα προγραμματική περίοδο (2014-2020), με μια σειρά μέτρων που προβλέπει η Κοινωνική Επιχειρηματική Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (SocialBusinessInitiative). Στόχοι και προκλήσεις αποτελούν μία σειρά από θέματα, όπως η ολοκληρωμένη πολιτική προσέγγιση, το θεσμικό πλαίσιο, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, η προώθηση του θεσμού στο κοινωνικό σύνολο και η δικτύωση. Η Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα θα συνεισφέρει στην διατηρήσιμη οικονομική Ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο ενδυναμώνοντας ταυτόχρονα την κοινωνική συνοχή και στην κοινωνική ένταξη των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

*Εγγύηση για τη νεολαία - Εθνικό
Σχέδιο Υλοποίησης του θεσμού
της Μαθητείας*

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η μη συμμετοχή των νέων στην αγορά εργασίας έχει τόσο οικονομικό, όσο και κοινωνικό κόστος (λιγότερη εμπιστοσύνη στους δημοκρατικούς θεσμούς και μικρότερη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή), το πρόβλημα της νεανικής ανεργίας αναμφισβήτητα δυναμιτίζει τις προοπτικές ανάπτυξης, ενώ υπονομεύει την κοινωνική συνοχή. Για τους παραπάνω λόγους και ακολουθώντας τη σχετική Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (για προσφορά στους νέους έως 24 ετών ποιοτικής θέσης απασχόλησης, επαγγελματικής κατάρτισης, μαθητείας ή πρακτικής άσκησης μέσα σε χρονικό διάστημα τεσσάρων (4) μηνών από τότε που θα αποχωρήσουν από την επίσημη εκπαίδευση ή που θα μείνουν χωρίς εργασία) η Ελλάδα υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή «Σχέδιο Δράσης για την Υλοποίηση της Εγγύησης για τη Νεολαία», στο οποίο περιγράφεται το πλαίσιο εφαρμογής, καθώς και συγκεκριμένες δράσεις που δύνανται να υλοποιηθούν με την αξιοποίηση των πόρων της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων.

Σε αυτό το σημείο η σύνδεση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου με το φαινόμενο των NEETs (δηλ. νέοι από 15 έως 24 ετών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης ή εργασίας για πάνω από 4 μήνες από την ώρα που εγκαταλείπουν το σχολείο) καθίσταται πρόδηλη. Το 2008, το 20,4%

των νέων 15-24 ετών που ήταν εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης είχε απασχόληση. Αντίθετα, το ποσοστό αυτό, μεσούσης της δημοσιονομικής κρίσης διαμορφώθηκε το 2013 στο 10,3%, υποδεικνύοντας ότι οι νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης διαθέτουν χαμηλά προσόντα και ως εκ τούτου περιορισμένες προοπτικές απασχόλησης. Αυτοί οι νέοι έχουν αυξημένη πιθανότητα να περιπέσουν στην κατηγορία των NEETs.

Επιπλέον οι νέοι που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, τα ΑμεΑ και τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες έχουν περισσότερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν πρόωρα την εκπαίδευση σε σχέση με άλλους νέους. Παιδιά Ρομά, παιδιά προερχόμενα από φτωχές οικογένειες ή γενικότερα από ευάλωτες κοινωνικά ομάδες λαμβάνουν συνήθως μικρότερη και όχι επαρκή στήριξη από τις οικογένειές τους και έχουν περιορισμένες ευκαιρίες πρόσβασης στη μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση. Όταν τα παιδιά αυτά εγκαταλείψουν το σχολείο η υποστήριξη για τη διαχείριση των συναισθηματικών, εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δυσκολιών που καλούνται να αντιμετωπίσουν είναι ανεπαρκής, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η πιθανότητα να μείνουν άνεργοι και να βιώσουν κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Ομάδα υψηλού κινδύνου είναι επίσης οι νέοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο, οι οποίοι στην Ελλάδα εμφανίζουν πολύ υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου (42% το 2012).

Παράλληλα, μέτρα απαιτούνται για την ουσιαστική ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος σε ό,τι αφορά την έξοδο και την πρόσβαση των αποφοίτων προς την αγορά εργασίας. Βασική προτεραιότητα αποτελεί εν προκειμένω η αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία στην Ελλάδα επιλέγεται από τους νέους ολοένα και πιο σπάνια.

Προς την κατεύθυνση της αύξησης της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης κινείται το Εθνικό Σχέδιο Υλοποίησης του θεσμού της Μαθητείας, το οποίο σε συνέχεια της πρόσφατης θεσμικής αλλαγής (ν. 186/2013) ενσωματώνει το σύστημα της Μαθητείας στο τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης και διευκολύνει την κινητικότητα των νέων, τόσο στην εκπαιδευτική όσο και στην εργασιακή τους πορεία, δημιουργώντας γέφυρες μεταξύ της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της αγοράς εργασίας. Η μαθητεία θα εφαρμόζεται σε πολυάριθμους κλάδους και επαγγέλματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται κλάδοι με προοπτικές απασχόλησης σε καιρίους αναπτυξιακούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως είναι ο αγροδιατροφικός τομέας, τα ναυτικά επαγγέλματα, ο τουρισμός και τα πράσινα επαγγέλματα. Στο πλαίσιο της αναβάθμισης του θεσμού της μαθητείας θα λειτουργήσουν οι Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ), οι οποίες έχουν ως σκοπό την παροχή υπηρεσιών αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης τόσο σε

αποφοίτους της υποχρεωτικής τυπικής εκπαίδευσης (Ημερήσιες ΣΕΚ) όσο και σε άτομα άνω των είκοσι ετών (Εσπερινές ΣΕΚ).

Η τοποθέτηση των σπουδαστών στις επιχειρήσεις θα γίνεται από τον ΟΑΕΔ, ενώ η διαδικασία πιστοποίησης των προσόντων θα οργανώνεται και θα πραγματοποιείται από τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ).

Με βάση το νέο θεσμικό πλαίσιο για την αναδιάρθρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ν.4186/2013), σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της ελκυστικότητας και της αποτελεσματικότητας της τεχνικής εκπαίδευσης θα διαδραματίσουν επίσης και τα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ). Βασική επιδίωξη είναι οι απόφοιτοι των ΕΠΑΛ, με την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία θα βασίζεται σε σύγχρονα προγράμματα σπουδών και σε υψηλής ποιότητας υποδομές, να διαθέτουν ολοκληρωμένες επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες που θα διευκολύνουν την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Επιπρόσθετα, οι απόφοιτοι της Τάξης Μαθητείας των ΕΠΑΛ αναβαθμίζουν τον τίτλο σπουδών τους μέσω της επιτυχούς συμμετοχής τους εξετάσεις πιστοποίησης υπό την επίβλεψη του ΕΟΠΠΕΠ.

Στο χώρο της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν τον ουσιαστικό τους ρόλο στην κατάρτιση νέων επαγγελματιών σε σημαντικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας.

Βασικός στόχος είναι η αύξηση της ελκυστικότητας της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης ως επιλογής μάθησης μέσα από την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών κατάρτισης που θα επιδιώκει τη δημιουργία ενός σύγχρονου πλαισίου κατάρτισης εναρμονισμένου με τις μαθησιακές ανάγκες των σπουδαστών.

Σημαντική κρίνεται επίσης η αμοιβαία σύνδεση των ΙΕΚ με τον θεσμό της μαθητείας, όπου διανοίγονται επιλογές τόσο για τους αποφοίτους των ΣΕΚ να εγγραφούν σε ΙΕΚ, όσο και σε αποφοίτους των ΙΕΚ, οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής σε προγράμματα μαθητείας-εκπαίδευσης στο χώρο εργασίας. Μια βασική ανάγκη που ανακύπτει σε αυτό το σημείο είναι η βελτίωση της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας μέσα από την εφαρμογή του συστήματος της μαθητείας και της αναβάθμισης της τεχνολογικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Βασικός στόχος σε αυτό το σημείο είναι η εκπαίδευση να είναι περισσότερο στοχευμένη στις ανάγκες και τη ζήτηση της αγοράς εργασίας, δημιουργώντας και αξιοποιώντας τους δεσμούς μεταξύ πανεπιστημίων/ερευνητικών ιδρυμάτων και του ιδιωτικού τομέα, δίνοντας παράλληλα έμφαση στην ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας.

Ειδικότερα, προκρίνονται:

- η ενίσχυση της αποτελεσματικής λειτουργίας των ιδρυμάτων τριτο-

βάθμιας εκπαίδευσης (οργάνωση / διοίκηση, υλικοτεχνικές υποδομές, φοιτητική μέριμνα),

- η διεύρυνση της εφαρμογής του συστήματος διασφάλισης της ποιότητας στη Γ/θμια Εκπαίδευση με αποτελεσματικότερη αποτίμηση – αξιολόγηση του εκπαιδευτικού – ερευνητικού έργου,
- η ενίσχυση της σύνδεσης της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτούμενες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που πρέπει να έχει ο απόφοιτος για την άσκηση ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος, αλλά και για την επαγγελματική του σταδιοδρομία γενικότερα.
- η δημιουργία και η αξιοποίηση δεσμών και συνεργασιών μεταξύ των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων,
- η σύνδεση της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και έρευνας με το εγχώριο και το διεθνές επιχειρηματικό περιβάλλον.

Έρευνα και καινοτομία

Οι κύριοι στόχοι για την υποστήριξη της έρευνας και της καινοτομίας και την ενδυνάμωση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού μέσω της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά την προγραμματική περίοδο 2014-20 είναι οι εξής:

- Η υποστήριξη προγραμμάτων, μεταπτυχιακής, διδακτορικής και μεταδιδακτορικής έρευνας, ιδίως σε τομείς που συνδέονται με τις αναπτυξιακές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας στο πλαίσιο

σιο της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης.

- Η υποστήριξη νέων ερευνητών για την απόκτηση και τη διάχυση ερευνητικής κουλτούρας στην Ελληνική οικονομία και η εκπαίδευση / κατάρτιση σε ζητήματα όπως η οικονομική διαχείριση της έρευνας.
- Η αξιοποίηση της εμπειρίας και η συγκράτηση στη χώρα του έμπειρου ερευνητικού δυναμικού.
- Η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην έρευνα.
- Η ενίσχυση της συμμετοχής του ελληνικού ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας.

εκχωρηθεί η διαχείριση σημαντικών πόρων του Τ.Σ. για το Περιβάλλον και κυρίως πόρων που θα κατευθυνθούν στην κάλυψη των υποχρεώσεων της χώρας και των Περιφερειών που αφορούν στα υγρά απόβλητα.

ΕΜΠΡΟΣΘΟΒΑΡΕΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Ως εμπροσθοβαρείς δράσεις κατ' αρχάς ονομάζονται οι δράσεις που προκηρύσσονται πριν από την έγκριση των ΕΠ του νέου ΕΣΠΑ. Στοχεύουν στις αναπτυξιακές λογικές αυτού, επιτρέπουν τη ταχύτερη απορρόφηση των πόρων της νέας προγραμματικής περιόδου και αντιμετωπίζουν τις σοβαρές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας, ειδικότερα στον τομέα της απασχόλησης. Μετά την έγκριση των ΕΠ, οι δράσεις αυτές θα ενταχθούν στα οικεία νέα ΕΠ.

Κάποιες από τις Ε.Δ που έχουν ήδη προκηρυχθεί είναι οι εξής:

1. **Λειτουργία Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας**
 - Πληροφόρηση και ενημέρωση για τα χαρακτηριστικά και τους σκοπούς της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας
 - Παροκίνηση και υποστήριξη της σύστασης Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων με την παροχή υπηρεσιών κινητοποίησης, υποστήριξης και συμβουλευτικής (coaching και mentoring)
 - Παροχή υπηρεσιών θερμοκοιτίδας που θα προσφέρουν κοινή επιχειρηματική έδρα, ή/και συμβουλευτική στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, κοινή διοικητική και λογιστική υποστήριξη, εξειδικευμένες υπηρεσίες επιχειρηματικής συμβουλευτικής ή μέρος αυτών κλπ.
- Επιπρόσθετα οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί θα επιδιώκουν:
- την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, μέσω της προώθησης τοπικών συμφωνιών συνεργασίας (localpacts) μεταξύ των Κοινωνικών επιχειρήσεων και δημοσίων οργανισμών ή ιδιωτικών επιχειρήσεων
 - τη δικτύωση των Κοιν.Σ.Επ. σε τοπικό επίπεδο, καθώς και τη δημιουργία συστάδων (clusters) κοινωνικών επιχειρήσεων

- την υποστήριξη διακρατικών συνεργασιών με φορείς κοινωνικής επιχειρηματικότητας του εξωτερικού
- την υποστήριξη νέων κοινωνικών επιχειρηματιών αναφορικά με τη συμμετοχή τους σε προγράμματα τύπου ERASMUS νέων κοινωνικών επιχειρηματιών.

Σε ποιους απευθύνεται

Αναπτυξιακές Συμπράξεις βάσει του άρθρου 18 του ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216/Α)

Περίοδος υποβολής

από 15/10/2014 έως 15/12/2014

Περιοχή εφαρμογής

Όλη η Ελλάδα

Προϋπολογισμός

19.466.00

Οι Ε.Δ που έχουν *θα προκηρυχθούν* άμεσα το επόμενο διάστημα είναι οι εξής:

Α. Επιχειρηματικότητα ΜμΕ

Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 50 εκατ. €) αφορά στην ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων κυρίως στους στρατηγικούς τομείς προτεραιότητας του ΕΠΑνΕΚ (πλην τουρισμού που θα αποτελέσει αντικείμενο χωριστής προκήρυξης) για δράσεις ποιότητας/καινοτομίας με έμφαση της εξωστρέφειάς τους και της διεξόδου τους σε νέες αγορές με νέα προϊόντα/υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Β. Ανθρώπινο Δυναμικό

Δράση 1: Ολοκληρωμένο σχέδιο ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης

Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 50 εκατ. €) αφορά στην ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων με κάλυψη των λειτουργικών εξόδων καθώς και θέσεις απασχόλησης.

Οι κύριες επιλέξιμες δαπάνες αφορούν μεταξύ άλλων: ασφαλιστικές εισφορές, υποχρεώσεις ΔΕΚΟ, αμοιβή συμβούλου, και πρόσληψη ενός ατόμου για ένα έως ενάμιση χρόνο.

Δράση 2: Στοχευμένες παρεμβάσεις στο ανθρώπινο δυναμικό των επιχειρήσεων κατάρτιση-συμβουλευτική με τη συνεργασία κοινωνικών εταιρών-κλαδικών φορέων, Επιμελητηρίων κ.λπ.

Οι παρεμβάσεις (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 25 εκατ. €) θα αφορούν κατά προτεραιότητα τους 9 τομείς του ΕΠΑνΕΚ και θα περιλαμβάνουν δράσεις (ενδεικτικά: στον Τουρισμό, στην Εξωστρέφεια, στις Δημιουργικές Βιομηχανίες, Εφοδιαστική Αλυσίδα κ.λπ.)

Γ. Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία

Παράλληλα, πρόκειται να «τρέξουν» τέσσερις πιλοτικές δράσεις στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας. Συγκεκριμένα:

Δράση 1: Πρόγραμμα Ανάπτυξης Βιομηχανικής Έρευνας & Τεχνολογίας (ΙΙΑΒΕΤ)

Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 30 εκατ. €) αφορά χρηματοδότηση ΠΑΒΕΤ, με Δικαιούχους: εγχώριες επιχειρήσεις οποιουδήποτε μεγέθους (προκήρυξη ανοιχτή για 6 μήνες, αξιολόγηση ανά τρίμηνο, εμπλουτι-

σμός μητρώων αξιολογητών με ιδιώτες) στους τομείς υγεία-φάρμακα, αγροδιατροφή, Περιβάλλον, Ενέργεια.

Δράση 2: Βιομηχανική (πιλοτική) Αξιοποίηση αποτελεσμάτων Έρευνας
Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 6 εκατ. €) αφορά στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων δημόσια χρηματοδοτούμενων ερευνητικών έργων (εθνικά καθώς και προηγούμενα Προγράμματα Πλαίσιο της Κοινότητας) μέσω συμπράξεων Ερευνητικών Κέντρων με επιχειρήσεις (δικαιούχοι: Ερευνητικά Κέντρα, Επιχειρήσεις).

Δράση 3: Αξιοποίηση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων (Δράσεις τύπου «Proof of Concept»)

Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 7 εκατ. €) αφορά στην ενίσχυση νέων επιστημόνων υψηλής κατάρτισης σε προκαταρκτικές ενέργειες μετασχηματισμού καινοτομικών ιδεών σε επιχειρηματικά σχέδια και υποστήριξη της εφαρμογής τους. Ωφελούμενοι / δικαιούχοι: Νέοι επιστήμονες ή ομάδες αυτών, κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού διπλώματος.

2. Ανάπτυξη πιλοτικής δομής καθετοποιημένης υποστήριξης επιχειρήσεων Αγρο-βιοδιατροφικού Κλάδου με εισαγωγή καινοτόμων διαδικασιών.

Η δράση (με ενδεικτικό προϋπολογισμό 30 εκατ. €) θα έχει ως δυνητικούς ωφελούμενους: επιχειρήσεις και επαγ-

γελματίες του κλάδου της αγροδιατροφής (παραγωγή, τυποποίηση, μεταποίηση και διάθεση προϊόντων αγρο-διατροφής).

Ακόμη θα ήθελα να επισημάνω ότι, οι παραπάνω δράσεις (όπως και οι επόμενες που θα ακολουθήσουν) θα ενταχθούν στη δέσμη των σχεδιαζόμενων ενεργειών μας για την απλοποίηση των διαδικασιών υποβολής, ένταξης, αξιολόγησης και αποπληρωμής των ενισχυόμενων επενδυτικών σχεδίων. Στόχος μας είναι η προώθηση δράσεων «φιλικών» στον επενδυτή και στον δικαιούχο με σκοπό την αποτελεσματικότερη, ταχύτερη και με διαφάνεια εφαρμογή τους. Για την υποβολή των επενδυτικών σχεδίων πρόκειται να ζητηθεί ο ελάχιστος δυνατός αριθμός δικαιολογητικών παράλληλα βέβαια με την υποχρέωση της συμμόρφωσης του επενδυτή με τον Οδηγό Εφαρμογής.

Βασικά Κείμενα Στρατηγικής:

1. McKinsey & Company, 10 Years Ahead-Defining Greece's new growth model and strategy, 2012.
2. Το Αναπτυξιακό Όραμα για την Ελλάδα του 2020: Προβλέψεις, Προϋποθέσεις ανάπτυξης και μηχανισμοί χρηματοδότησης, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Δεκέμβριος 2013.
3. Στρατηγικές προτεραιότητες και επιχειρησιακές προτάσεις στο νέο ΕΣΠΑ (ΣΕΣ) 2014-2020 για την ελληνική μεταποίηση, ΓΓΒ.

*Ιωάννης Βουτσινάς**

**ΟΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΟΠΠΕΠ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ
ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ**

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. είναι επιτελικός φορέας διοίκησης του Εθνικού Δικτύου Διά Βίου Μάθησης. Αναπτύσσει και εφαρμόζει ολοκληρωμένο εθνικό σύστημα πιστοποίησης της μη-τυπικής εκπαίδευσης (αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων) και παρέχει την επιστημονική υποστήριξη των υπηρεσιών του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής στην Ελλάδα. Μέσα από στοχευμένες δράσεις επενδύει σε περισσότερο ποιοτικές, αποτελεσματικές και αξιόπιστες υπηρεσίες Διά Βίου Μάθησης στην Ελλάδα προς όφελος των πολιτών, με στόχο την αναβάθμιση των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας.

*Ioannis Voutsinas**

**THE ACTIONS OF THE NATIONAL ORGANIZATION FOR
THE CERTIFICATION OF QUALIFICATIONS AND VOCATIONAL
GUIDANCE (EOPPEP) ENHANCING ENTREPREUNERSHIP
IN THE FIELD OF EDUCATION AND LIFELONG LEARNING**

EOPPEP is the National Organisation for the Certification of Qualifications and Vocational Guidance, an all-encompassing body investing on better quality and more efficient & reliable lifelong learning services in Greece. EOPPEP operates under the supervision of the Ministry of Education & Religious Affairs, following the merging of three national bodies, the National Centre for the Accreditation of Lifelong Learning Providers (EKEPIS), the National Organisation for the Certification of Qualifications (EOPP) & the National Centre for Vocational Guidance (EKEP). EOPPEP is responsible for a wide range of activities towards creating and maintaining a holistic policy framework for the development of lifelong learning and certification of qualifications in Greece, linked with the EU policies, the open market and the needs of the citizens. The ultimate goal is to upgrade the qualifications of human resources, contributing to the strengthening of competitiveness and entrepreneurship.

* Ο Ιωάννης Γερ. Βουτσινάς είναι Οικονομολόγος (MBA) – Πολιτικός Επιστήμων. Τον Ιούλιο του 2013 ορίστηκε Διευθύνων Σύμβουλος του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.). Επικοινωνία: info@voutsinasjohn.gr

Α. Η ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.

Ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, εποπτευόμενος φορέας του Υπουργείου Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων και αποτελεί το διάδοχο φορέα κατόπιν της συγχώνευσης του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων (Ε.Ο.Π.Π.), του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης Δομών Διά Βίου Μάθησης (Ε.Κ.Ε.Π.Ι.Σ.) και του Εθνικού Οργανισμού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.). Ο ΕΟΠ.Π.Ε.Π. είναι υπεύθυνος για ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων, που έχουν ως στόχο τη δημιουργία και διατήρηση ενός ενιαίου πλαισίου πολιτικής για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης, της πιστοποίησης προσόντων και της δια βίου συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στην Ελλάδα, σε συμφωνία με τις ευρωπαϊκές πολιτικές, την αγορά εργασίας και τις ανάγκες των πολιτών.

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π., με κομβικό ρόλο σε εθνικό επίπεδο και σημαντικό έργο στην αδειοδότηση και πιστοποίηση φορέων που παρέχουν υπηρεσίες Διά Βίου Μάθησης, συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και επαγγελματικού προσανατολισμού, προχωρά προς το μέλλον με την πιστοποίηση των προσόντων που αποκτώνται εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Κεντρική επιδίωξη του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. εί-

ναι η ουσιαστικότερη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας, η αναβάθμιση των προσόντων του εργατικού δυναμικού, η ενδυνάμωση των προοπτικών απασχόλησης και η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Ο ΕΟΠ.Π.Ε.Π. αντλεί από την διεθνή και Ευρωπαϊκή τεχνογνωσία στους τομείς των αρμοδιοτήτων του καθώς σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο είναι το Εθνικό Κέντρο Euroguidance της Ελλάδας, το Ελληνικό Κέντρο Eurorpass, το Εθνικό Σημείο Επαφής για το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων καθώς και ο αρμόδιος εθνικός φορέας για την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, το Εθνικό Σημείο Αναφοράς για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση –μέλος του ευρωπαϊκού δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (EQAVET) και μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Δια Βίου Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό (European Lifelong Guidance Policy Network – ELGPN). Επίσης, ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. είναι από τους πρώτους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ΝΠΙΔ) που έχει λάβει το Διεθνές Πιστοποιητικό «Δέσμευση στην Επιχειρηματική Αριστεία». Ειδικότερα ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π., έχει πιστοποιηθεί στο 1ο Επίπεδο Επιχειρηματικής Αριστείας του Διεθνούς προγράμματος Αναγνώρισης EFQM “Committed to Excellence”, με στόχο την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών προς τους ωφελούμενους φορείς και πολίτες, ως εξής:

- δυνητικοί πάροχοι υπηρεσιών δια βίου μάθησης και επαγγελματικού προσανατολισμού, σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (π.χ. Σχολεία και εκπαιδευτικοί οργανισμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, Εκπαιδευτικοί, Εκπαιδευτές Ενηλίκων, Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού / Σταδιοδρομίας, δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες συμβουλευτικής σταδιοδρομίας) αλλά και
- οι πολίτες κάθε ηλικίας όπως μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές, γονείς, άνεργοι, επαγγελματίες κλπ. που αναζητούν ευκαιρίες για αναβάθμιση δεξιοτήτων και προσόντων.

Μέσα από την επένδυση στον ενεργό πολίτη, ο ΕΟΠΠΕΠ συμβάλλει στην προσπάθεια της πολιτείας για την τόνωση της οικονομίας, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας, τη δημιουργία αναπτυξιακής προοπτικής, καθώς και τη διαμόρφωση μιας περισσότερο συνεκτικής κοινωνίας. Μέσα από στοχευμένες δράσεις, ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. προωθεί μια ολιστική ποιοτική προσέγγιση της μάθησης, που λαμβάνει χώρα εντός αλλά και εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος με στόχο να έχουμε αδειοδοτημένους εκπαιδευτικούς φορείς Διά Βίου Μάθησης (π.χ. ΠΕΚ, Κολλέγια, Κέντρα Διά Βίου Μάθησης, Φροντιστήρια, Κέντρα Ξένων γλωσσών κ.ά.), οι οποίοι να έχουν τη δυνατότητα να υλοποιούν προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης με πιστοποιημένες προδιαγρα-

φές, τα οποία να βασίζονται σε πιστοποιημένα επαγγελματικά περιγράμματα, και στα οποία να διδάσκουν εκπαιδευτές ενηλίκων με πιστοποιημένη εκπαιδευτική επάρκεια.

Β. ΚΟΜΒΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. υλοποιεί, πάντα σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, πληθώρα δράσεων σε αντικείμενα στα οποία η Πολιτεία αποδίδει υψηλή προτεραιότητα όπως είναι η δημιουργία και εφαρμογή του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, η παράλληλη συγκρότηση και εποπτεία του Συστήματος πιστοποίησης των εισροών και εκροών της μη τυπικής εκπαίδευσης και άτυπης μάθησης (πιστοποίηση παρόχων ιδιωτικής εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης –διδασκόντων και εκπαιδευτών ενηλίκων– επαγγελματικών περιγραμμάτων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων — πιστοποίηση προσόντων) καθώς και η ανάπτυξη βιώσιμων υπηρεσιών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού για την υποστήριξη των πολιτών κάθε ηλικίας στη δια βίου ανάπτυξης της σταδιοδρομίας τους.

Πιστοποίηση Προσόντων

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. πιστοποιεί:

- την Επαγγελματική Κατάρτιση των αποφοίτων ΙΕΚ σε κάθε ειδικότητα, δηλαδή τις γνώσεις και δεξιότητες που απέκτησαν μέσω παρακολούθησης προγράμματος αρχικής

επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης σε δημόσιο ή ιδιωτικό ΙΕΚ.

- την Εκπαιδευτική Επάρκεια για όσους ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν ως Εκπαιδευτές Ενηλίκων.
- την Επαγγελματική Επάρκεια για όσους ενδιαφέρονται να εργασθούν ως «Προσωπικό Ιδιωτικής Ασφάλειας» (security) και δεν διαθέτουν αναγνωρισμένο επαγγελματικό τίτλο για την ειδικότητα αυτή.
- την Επαγγελματική Επάρκεια για όσους λαμβάνουν με επιτυχία μέρος στη διαδικασία Εξετάσεων Πιστοποίησης «Φορτοεκφορτωτών Ξηράς - Λιμένος».

Για συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων η επαγγελματική επάρκεια αποτελεί προϋπόθεση για την άδεια άσκησης επαγγέλματος. Η πιστοποίηση προσόντων αφορά στην πιστοποίηση των εκροών, δηλαδή των μαθησιακών αποτελεσμάτων της μη-τυπικής εκπαίδευσης αλλά και της άτυπης μάθησης. Σε συνεργασία με την αγορά εργασίας ως προς τις προτεραιότητες που πρέπει να τεθούν, και σε σύνδεση με την πιστοποίηση εισροών, ο ΕΟΠ-ΠΕΠ διαμορφώνει το κανονιστικό πλαίσιο αναγνώρισης και πιστοποίησης των προσόντων που αποκτώνται μέσω μη-τυπικής εκπαίδευσης και άτυπης μάθησης, πιστοποιεί συγκεκριμένα προσόντα και αδειοδοτεί ανεξάρτητους φορείς (πχ φορείς Πληροφορικής που χορηγούν πιστοποιητικά πληροφορικής ή γνώσεων χειρισμού Η/Υ) που πιστοποιούν προσόντα που προσδιορίζονται βάσει των αναγκών και

προτεραιοτήτων της αγοράς εργασίας. Η πιστοποίηση των εκπαιδευτών ενηλίκων διασφαλίζει βασικούς όρους ποιότητας στη δια βίου μάθηση, καθώς μέσω αυτή διασφαλίζεται ότι το σύνολο των επαγγελματιών διαθέτει την εκπαιδευτική επάρκεια, τις παιδαγωγικές γνώσεις δεξιότητες και ικανότητες που απαιτούνται στην εκπαίδευση ενηλίκων. Η υλοποίηση της παραπάνω διαδικασίας, καθώς και η έγκριση των αναγγελιών έναρξης των εκπαιδευτικών, από κυβερνητικό οργανισμό διασφαλίζει την αμεροληψία, την αντικειμενικότητα και εν τέλει την ποιότητα στην εκπαίδευση και την κατάρτιση προς όφελος του συνόλου των πολιτών.

Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. είναι αρμόδιος για τη δημιουργία και ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων και την αντιστοίχισή του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων είναι ένα κομβικό αναπτυξιακό εργαλείο, σε μια περίοδο που η χώρα έχει ανάγκη την αναβάθμιση των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού της. Ως εκ τούτου, επιφέρει –θετικά– πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα τόσο για τον παραγωγικό ιστό της χώρας, όσο και τους πολίτες (εκπαιδευόμενους και καταρτιζόμενους, εργαζόμενους, άνεργους, εργοδότες, φορείς πιστοποίησης προσόντων, παρόχους εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμβούλους επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικούς κλάδους κοινωνικούς εταίρους και σε κάθε πολίτη,

κάτοχο τίτλου σπουδών). Είναι η βάση για την περιγραφή και αποτίμηση όλων των τίτλων σπουδών, οι οποίοι απονέμονται στην Ελλάδα και για τη δημιουργία ενός συνεκτικού και κατανοητού συστήματος κατάταξης των προσόντων, ήτοι των τίτλων για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης της χώρας. Οι ρυθμιστικές ενέργειες του ΕΟΠΠΕΠ στον τομέα της πιστοποίησης των εκροών (προσόντων) με τη «σφραγίδα» του κράτους είναι μεζονος σημασίας, καθώς ανταποκρίνεται σε κεντρικές θεσμικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες για τη συγκρότηση ενός συνεκτικού, ενιαίου θεσμικού πλαισίου πιστοποίησης των αποτελεσμάτων της μάθησης ανεξάρτητα από τη διαδρομή απόκτησης, στο πλαίσιο της ανώτερης δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης, της μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης και της πιστοποίησης επαγγελματιών. Επιπλέον, αυτά συμβάλλουν στην ικανοποίηση των αναγκών των ατόμων για καλύτερη εκπαίδευση / κατάρτιση σε όλες τις φάσεις της ζωής και κυρίως για κοινωνική και επαγγελματική αναγνώριση των αποκτηθέντων γνώσεων και ικανοτήτων (ιδίως των αποτελεσμάτων της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης εργαζομένων, εργοδοτών και ανέργων που μέχρι σήμερα δεν αναγνωρίζονται), στην διευκόλυνση της πρόσβασης στην εργασία για όσους/ες στερήθηκαν την τυπική εκπαίδευση, αλλά έχουν αποκτήσει επαγγελματικά προσόντα μέσω της επαγγελματικής εμπειρίας, στην επίτευξη ποιοτικότερων και αποδοτικότερων εργασιακών και επαγγελ-

ματικών αποτελεσμάτων, στην διευκόλυνση της επαγγελματικής εξέλιξης των ατόμων και κατ' επέκταση των επιχειρήσεων, στη διεύρυνση των επαγγελματικών αρμοδιοτήτων και των εργασιακών δικαιωμάτων και μέσω αυτών ανάληψη νέων και ποιοτικά καλύτερων ρόλων στην εργασία.

Ενίσχυση της διαφάνειας και κατανόησης των προσόντων και ικανοτήτων στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Ο ΕΟΠΠΕΠ, σε απόλυτη συνάφεια με την αρμοδιότητα για την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, συμβάλλει στην εφαρμογή του ενιαίου κοινοτικού πλαισίου για τη διαφάνεια των επαγγελματικών προσόντων και ικανοτήτων στο πλαίσιο των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη δημιουργία του προσωπικού συντονισμένου φακέλου εγγράφων «Europass» (2004) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πιστωτικών Μονάδων (ECVET) (2009), τα οποία μαζί με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων αποτελούν σημαντικά εργαλεία της ΕΕ για την προώθηση της κινητικότητας, της διαφάνειας και συγκρισιμότητας των τίτλων/προσόντων που χορηγούνται στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η ανάπτυξη τέτοιων εργαλείων που διευκολύνουν την αναγνώριση, μεταφορά και συγκέντρωση των μαθησιακών επιτευγμάτων που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο εκπαιδευτικών συστημάτων διαφορετικών χωρών αλλά και διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων μέσα στην ίδια χώρα, υποστηρίζουν την προσπάθεια των ατόμων να αποκτήσουν ένα τίτλο/προσόν ή την

κινητικότητα στην ΕΕ για λόγους εκπαίδευσης ή/και απασχόλησης, ενώ παράλληλα οι εκπαιδευόμενοι και οι εργοδότες είναι σε θέση να συγκρίνουν τα επίπεδα επαγγελματικών προσόντων που παρέχονται τόσο στη χώρα τους όσο και στο εξωτερικό. Διευκολύνεται επίσης η δια βίου μετάβαση των πολιτών μεταξύ εργασίας και μάθησης, σε όλους τους τομείς, και σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

Ισοτιμίες – Επαγγελματικά Δικαιώματα
Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. εξετάζει αιτήματα για χορήγηση ισοτιμιών τίτλων σπουδών Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, πλην αυτών της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ισοτιμούνται τίτλοι αυτού του επιπέδου οι οποίοι έχουν εκδοθεί από κατηργημένες σχολικές μονάδες της ημεδαπής ή ανάλογες σχολικές μονάδες του εξωτερικού. Επίσης, ο ΕΟΠΠΕΠ έχει την ευθύνη για την κατάρτιση σχεδίων Προεδρικών Διαταγμάτων για τον καθορισμό των επαγγελματικών δικαιωμάτων των διπλωματούχων μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης, των κατόχων πιστοποιητικού επιπέδου 1 και των πτυχιούχων δευτεροβάθμιας τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η Εισηγητική Επιτροπή Καθορισμού Επαγγελματικών Δικαιωμάτων (Ε.Ε.Κ.Ε.Δ) συντάσσει το προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για κάθε ειδικότητα ή ομάδα ειδικοτήτων, μετά την επεξεργασία και μελέτη της ισχύουσας νομοθεσίας που διέπει τη χορήγηση αδειών και τον καθορισμό των επαγγελματικών δικαιωμάτων της μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης

και της δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε συνεργασία με τα εκάστοτε συναρμόδια υπουργεία και τους κοινωνικούς εταίρους. Η νομοθετική κατοχύρωση των επαγγελματιών, η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. να αποδώσει επαγγελματικά δικαιώματα αποτελεί αρμοδιότητα των υπουργείων που τα εποπτεύουν. Επίσης, Ο ΕΟΠΠΕΠ, κατ' εφαρμογή του πρόσφατου θεσμικού πλαισίου (Ν. 3919/2011 (ΦΕΚ 32 Α'), άρθρα 1, 2 & 3) για την κατάργηση των αδικαιολόγητων περιορισμών στην πρόσβαση και άσκηση των επαγγελματιών και των αδικαιολόγητων απαιτήσεων προηγούμενης διοικητικής άδειας για την άσκηση επαγγελματιών, ασχολείται με τη διαδικασία ρύθμισης επαγγελματικών δικαιωμάτων ειδικοτήτων δευτεροβάθμιας τεχνικής εκπαίδευσης και Ι.Ε.Κ., μόνο για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι υπό εξέταση ειδικότητες εναρμονίζονται με ήδη νομικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα από τα αρμόδια υπουργεία, για την πρόσβαση στα οποία προβλέπονται όροι και προϋποθέσεις. Για ζητήματα νομοπαρασκευαστικά, μέσα από το εισηγητικό έργο του ΕΟΠΠΕΠ, προς τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και σε συνεργασία με τα συναρμόδια υπουργεία, καλύπτεται ένα σημαντικό κενό στον τομέα επαγγελματικών δικαιωμάτων και διευθετείται η υφιστάμενη μέχρι πρότινος εκκρεμότητα για χιλιάδες απόφοιτους ΕΠΑ.Λ. και ΕΠΑ.Σ. πλείστον ειδικοτήτων, οι οποίοι από το έτος 2008 δεν είχαν πρόσβαση στην αγορά εργασίας, καθώς δεν διέθεταν

επαγγελματικά δικαιώματα, εφόσον το θεσμικό πλαίσιο, έως τη ψήφιση του Νόμου 4115/2013, δεν ρύθμιζε τη μεταφορά επαγγελματικών δικαιωμάτων. Παράλληλα, το έργο του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. στον τομέα των ισοτιμιών αντιμετωπίζει με τον πλέον πρόσφορο και κοινωνικά δίκαιο τρόπο τα ζητήματα δυσκολιών πρόσβασης στην αγορά εργασίας καθώς και τις περιπτώσεις μη ολοκληρωμένης φοίτησης σε επαγγελματική σχολή, που ανακύπτουν για χιλιάδες Έλληνες πολίτες, οι οποίοι έχουν λάβει τίτλους που έχουν εκδοθεί από κατηργημένες σχολικές μονάδες της ημεδαπής ή για αλλοδαπούς που διαθέτουν τίτλους σπουδών Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης από ανάλογες σχολικές μονάδες του εξωτερικού.

Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Ο ΕΟΠΠΕΠ, σε συμφωνία με τις τελευταίες εξελίξεις στη δια βίου συμβουλευτική σταδιοδρομία και τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες και κατευθύνσεις, αναπτύσσει καινοτόμα εργαλεία με στόχο την στήριξη των εφήβων, νέων και ενηλίκων στην καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων διαχείρισης ζωής και σταδιοδρομίας που βοηθούν το άτομο στην ατομική πορεία ζωής, στην εκπαίδευση, την εργασία κλπ. Παράλληλα, με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου, ο ΕΟΠΠΕΠ διασφαλίζει ότι οι ενδιαφερόμενοι κάθε ηλικίας θα έχουν δωρεάν πρόσβαση σε εργαλεία και υπηρεσίες συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και πληροφόρησης, όταν εκείνοι

το χρειάζονται και όπου κι αν βρίσκονται. Ειδικά, η τρέχουσα κοινωνικοοικονομική συγκυρία έχει οδηγήσει σε αύξηση των αναγκών των πολιτών από διάφορες ομάδες του πληθυσμού για συμβουλευτική σε θέματα σχεδιασμού σταδιοδρομίας και επαγγελματικό προσανατολισμό.

Ο ΕΟΠΠΕΠ, ως ο αρμόδιος επιτελικός φορέας για τη Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού και ως Κέντρο Euroguidance της Ελλάδας, υλοποιεί δράσεις που συμβάλουν στην προώθηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής στην Ελλάδα και στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, σε συμφωνία με τις τελευταίες εξελίξεις στην επαγγελματική συμβουλευτική και τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες και κατευθυντήριες γραμμές. Διοργανώνονται συστηματικά δράσεις για την επιμόρφωση συμβούλων επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπονούνται μελέτες και επιστημονικό και πληροφοριακό υλικό για συμβούλους αλλά και άλλους ενδιαφερόμενους σε θέματα δια βίου ανάπτυξης σταδιοδρομίας και κινητικότητας. Σημαντικές δράσεις για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα έχουν υλοποιηθεί από τον ΕΟΠΠΕΠ όπως η ανάπτυξη του Ελληνικού Κώδικα Δεοντολογίας Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού και το Επαγγελματικό Περίγραμμα του Συμβούλου Επαγγελματικού Προσανατολισμού/Σταδιοδρομίας, ενώ παράλληλα προετοιμάζονται οι θεσμικές διαδικασίες για την Πι-

στοποίηση Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας. Αντίστοιχα αναπτύσσονται καινοτόμα εργαλεία με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, όπως είναι η Διαδικτυακή Διαδραστική Πύλη Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού για εφήβους και νέους www.eorper.gr/teens βοηθά τους έφηβους και νέους και Πύλη Διά Βίου Ανάπτυξης Σταδιοδρομίας για ενήλικες <http://e-stadiodromia.eorper.gr> και η Ελληνική Εθνική Βάση Δεδομένων Εκπαιδευτικών Ευκαιριών «Πλοηγός» <http://ploigos.eorper.gr> Τέλος, παράγεται συστηματικά πληροφοριακό υλικό για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των πολιτών στη δια βίου ανάπτυξη σταδιοδρομίας και την ενημέρωσή τους για την αγορά εργασίας, το οποίο είναι προσβάσιμο στην ιστοσελίδα του οργανισμού www.eorper.gr.

Γ. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΟΠΠΕΠ

Αδειοδότηση ιδιωτικών φορέων εκπαίδευσης, κατάρτισης και δια βίου μάθησης

Ο ΕΟΠΠΕΠ από την 1/5/2014 σύμφωνα με το Νόμο 4093/2012 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει είναι ο αρμόδιος εθνικός φορέας για την αδειοδότηση των ιδιωτικών παρόχων Δια Βίου Μάθησης. Συγκεκριμένα, είναι υπεύθυνος για την αδειοδότηση των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης 1 (ΚΔΒΜ1), των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης 2 (ΚΔΒΜ2), των Φροντιστηρίων και των Κέντρων Ξένων Γλωσσών, ενώ παράλληλα είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο της τήρησης των κριτηριακών κριτηρίων και την αντίστοιχη διατύπωση γνώμης προς το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων για τα Κολέγια, τα Ιδιωτικά ΙΕΚ, τα ιδιωτικά σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και για τα νηπιαγωγεία. Η αδειοδότηση των φορέων βασίζεται στην τεράστια και μοναδική για την ελληνική πραγματικότητα τεχνογνωσία του φορέα σε διαδικασίες πιστοποίησης και αδειοδότησης με τη διενέργεια επιτόπιων ελέγχων από κλιμάκια ελεγκτών-αξιολογητών του ΕΟΠΠΕΠ. Η αδειοδότηση των Παρόχων Δια Βίου Μάθησης από Κυβερνητικό Οργανισμό διασφαλίζει τη διαφάνεια και την αμεροληψία των ελέγχων, το σημαντικότερο όμως είναι ότι εξασφαλίζεται η ασφάλεια των υποδομών και συνεπώς η ασφάλεια τόσο των μαθητών, όσο και των εκπαιδευτών-εκπαιδευτικών και των εργαζομένων στους Φορείς αυτούς. Συνεπώς, οι ρυθμιστικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες του ΕΟΠΠΕΠ είναι μείζονος σημασίας, αφενός για το δημόσιο συμφέρον και αφετέρου για την ανάπτυξη ενός δυναμικού, υγιούς και εξωστρεφούς τομέα ιδιωτικής εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης, σε συνάρτηση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της κοινωνίας, με σκοπό την ενθάρρυνση της ανάπτυξης της σχετικής αγοράς υπηρεσιών, συμβάλλοντας στη βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και την ευρύτερη κοινωνική συνοχή.

Τύπος παροχών	Φορείς	Λοίπες
Κέντρα Ξένων Γλωσσών	5946	7088
Φροντιστήρια	2700	2909
Κέντρα Διά Βίου Μάθησης Επιπέδου 1	376	476
Κέντρα Διά Βίου Μάθησης Επιπέδου 2	118	200
Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης	223	464
Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών	115	145
Εξειδικευμένα Κέντρα	27	41
Σύνολο	9505	11323
Σύνολο φορέων για διατύπωση γνώμης	425	494

Πιστοποίηση Επαγγελματικών Περιγραμμάτων – Δημιουργία Εκπαιδευτικών Πλαισίων

Η πιστοποίηση των Επαγγελματικών Περιγραμμάτων θεσμοθετήθηκε με το Ν 3369/2005, ενώ σήμερα πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4115/2013 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. Ένα επαγγελματικό περίγραμμα περιλαμβάνει τις απαιτούμενες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες για την αποτελεσματική άσκηση του περιγραφόμενου επαγγέλματος. Υπεύθυνοι για την ανάπτυξη των επαγγελματικών είναι οι Κοινωνικοί Εταίροι διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την εργασιακή συναίνεση όσον αφορά τα προσόντα που απαιτούνται για κάθε επάγγελμα. Η πιστοποίηση με τη συμμετοχή του κράτους εξασφαλίζει την τριμερή συμφωνία κράτους-εργαζομένων-εργοδοτών αποτελώντας τη βάση για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, τα επαγ-

γελματικά περιγράμματα, περιέχουν τις διαδρομές, μέσω των οποίων αποκτώνται οι γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες, ενώ αποτελούν τη βάση για την εκπόνηση εκπαιδευτικών πλαισίων-οδηγούς σπουδών για την Αρχική και εν γένει τη Δια Βίου Μάθηση. Τέλος, η διαδικασία ανάπτυξης των εκπαιδευτικών πλαισίων – οδηγών σπουδών οδηγεί στη δημιουργία εθνικού συστήματος απόδοσης πιστωτικών μονάδων.

Τα επαγγελματικά περιγράμματα αποτελούν την απαραίτητη εισροή του Εθνικού Συστήματος Δια Βίου Μάθησης, ώστε να μπορεί να διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα των προσόντων, η εκπόνηση των εκπαιδευτικών πλαισίων-οδηγών κατάρτισης, καθώς και η ανάπτυξη του συστήματος απόδοσης πιστωτικών μονάδων. Ο πιο σημαντικός ρόλος τους είναι ότι αποτελούν το βασικό πυλώνα για την ανάπτυξη ενός εθνικού συστήματος πιστοποίησης των γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων του

ανθρώπινου δυναμικού, ανεξάρτητα του τρόπου και της διαδρομής που αποκτήθηκαν. Η συμμετοχή και κυρίως η εποπτεία του κράτους στη διαδικασία αυτή διασφαλίζει την αντικει-

μενικότητα και την αξιοπιστία ενός τόσο νευραλγικού τομέα της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας, σε άμεση σύνδεση και με ευκαιρίες επιχειρηματικότητας.

Παράδειγμα: Ανάπτυξη Περιγράμματος «Διαχειριστής Σύγχρονων Γεωργικών Επιχειρήσεων»

Στο πλαίσιο της διασύνδεσης της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας ο ΕΟΠΠΕΠ ανέλαβε την ανάπτυξη του περιγράμματος της ειδικότητας «Διαχειριστής Σύγχρονων Γεωργικών Επιχειρήσεων».

Η ανάγκη για τον καθορισμό συγκεκριμένου πλαισίου της συγκεκριμένης ειδικότητας προέκυψε από την ανάλυση των ειδικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας καθώς ο συγκεκριμένος κλάδος μπορεί να αποτελέσει εργαλείο αύξησης του εθνικού εισοδήματος και της απασχόλησης. Πιο αναλυτικά σε σύγκριση με τους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας η μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα κυμάνθηκε το 2012 σε μικρό, σχετικά, ποσοστό (-3,4%). Κατά την τελευταία διετία της δεκαετίας 2000-2010 και εν μέσω της οικονομικής κρίσης, καταγράφηκε αύξηση των απασχολούμενων σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες της χώρας με εξαίρεση την Πελοπόννησο και τα Ιόνια νησιά. Επίσης σε αρκετές περιφέρειες καταγράφεται αύξηση απασχολούμενων στις ηλικίες 15-44 και σε όλες τη χώρα στις ηλικίες 45-64 ως αποτέλεσμα της αναζήτησης επαγγελματικής αποκατάστασης και εισοδήματος (Δαμιάνος, Σπαθής, Παπαγεωργίου, 2006, Χασσίδ, 2006).

Με το συγκεκριμένο περίγραμμα καθορίστηκε ότι ο κάτοχος πτυχίου της συγκεκριμένης ειδικότητας είναι αυτός που συνδυάζει τους φυσικούς πόρους (έδαφος, νερό, αέρα), το κεφάλαιο (χρηματικό, επενδυόμενο σε κτίσματα ή μηχανήματα, δένδρωνες, ζώα), τους ανθρώπινους πόρους και τη γνώση με όρους βιώσιμης ανάπτυξης με στόχο την παραγωγή και διάθεση στην αγορά αγροτικών προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών (πρώτες ύλες, τρόφιμα, ζωοτροφές, ενέργεια) με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, προκειμένου να αποκομίσει από τη δραστηριότητα αυτή θετικά επιχειρηματικά αποτελέσματα. Ο διαχειριστής σύγχρονων γεωργικών επιχειρήσεων μπορεί να επεκτείνει τις δραστηριότητές του, πέρα από την παραγωγή, τόσο στη μεταποίηση όσο και στην εμπορία των προϊόντων του, με στόχο να αυξήσει περαιτέρω τα επιχειρηματικά αποτελέσματα. Πολλές φορές μάλιστα μπορεί να επεκτείνεται και σε παροχή υπηρεσιών (π.χ. αγροτουρισμός) έτσι ώστε να διασφαλίσει την μακροχρόνια απασχόληση και σε τοπικό επίπεδο. Σε επίπεδο κύριων επαγγελματικών λειτουργιών προσδιορίστηκε ότι ο διαχειριστής σύγχρονων γεωργικών επιχειρήσεων α) διασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος και εφαρμόζει αρχές και πρακτικές αιφόρου ανάπτυξης β) εφαρμόζει σύγχρονες αρχές οργάνωσης και διοίκησης των επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα γ) εφαρμόζει σύγχρονες πρακτικές διασφάλισης ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων δ) χρησιμοποιεί και συντηρεί γεωργικό εξοπλισμό και υποδομές ε) εφαρμόζει γνώσεις απαραίτητες για την άσκηση του σύγχρονου αγροτικού επιχειρείν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. ως ο αρμόδιος εθνικός φορέας για θέματα πιστοποίησης προσόντων και ανάπτυξης σταδιοδρομίας στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης:

- αποτελεί έναν ισχυρό πυλώνα για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής για τη Διά Βίου Μάθηση και ένα δυναμικό «εργαλείο» για την εφαρμογή στοχευμένων δράσεων αναβάθμισης των δεξιοτήτων και προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού, με στόχο την επίτευξη ενός νέου παραγωγικού μοντέλου της χώρας για την ανάπτυξη και την έξοδο από την κρίση.
- συμβάλει στην ανάπτυξη ενός δυναμικού και εξωστρεφούς πλαισίου για τη Διά Βίου Μάθηση μέσα από την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τη γνώση.
- διασφαλίζει υψηλού επιπέδου διαδικασίες πιστοποίησης που θα οδηγήσουν σε ανταγωνιστικές υπηρεσίες κατάρτισης και δια βίου μάθησης, προς όφελος της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και της ευρύτερης κοινωνικής συνοχής.
- διαθέτει υψηλή τεχνογνωσία και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και υποδομές για να φέρει σε πέρας την αποστολή του και τον «επιτελικό» ρόλο του με ταχύτητα, διαφάνεια και αποτελεσματικότητα, διασφαλίζοντας την αντικειμενικότητα και ποιότητα των εποπτευόμενων συστημάτων και παρεχόμενων υπηρεσιών στο πλαίσιο της δια βίου

μάθησης, της πιστοποίησης προσόντων και της συμβουλευτικής επαγγελματικού προσανατολισμού.

- προωθεί την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ κρατών, κοινωνικών εταίρων, παραγωγικού ιστού και πολιτών με στόχο τη διαμόρφωση ενός πλαισίου αναγνώρισης και κατοχύρωσης των προσόντων αλλά και ενίσχυσης της διαφάνειας των προσόντων.
- αξιοποιεί αποτελεσματικά τη δια βίου συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό για να διευκολύνει την πρόσβαση των πολιτών σε διαδικασίες διά βίου μάθησης και δια βίου ανάπτυξης σταδιοδρομίας, την καλλιέργεια κουλτούρας δια βίου μάθησης και ανάδειξης της σημασίας των μαθησιακών αποτελεσμάτων καθώς και τη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π., στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, ενισχύει:

- το πλαίσιο εφαρμογής του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων και της πιστοποίησης προσόντων για επαγγέλματα προτεραιότητας τόσο για την Ελλάδα όσο και την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- την ανάπτυξη αποτελεσματικών μηχανισμών για πιστοποίηση δομών δια βίου μάθησης με ταχύτητα, διαφάνεια και με στόχο την εύρυθμη λειτουργία της αντίστοιχης αγοράς.
- τη δημιουργία οδικού χάρτη και μηχανισμών για τη σύνδεση των προσόντων με την αγορά εργασίας και

την απασχόληση, μέσω των Επαγγελματικών Περιγραμμάτων και της Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

- την περαιτέρω συνεργασία με τους παραγωγικούς φορείς, τους κοινωνικούς εταίρους και τα συναρμόδια Υπουργεία ώστε να γίνει διάχυση των διαδικασιών πιστοποίησης και ΣΥΕΠ, και να διασφαλίζεται η αξιόπιστη εφαρμογή τους
- την ανάπτυξη και εφαρμογή κριτηρίων ποιότητας Διά Βίου Μάθησης, συμβάλλοντας μακροπρόθεσμα στην διατήρηση των αναγκών προϋποθέσεων για την αποτελεσματική λειτουργία των παρόχων δια βίου μάθησης προς όφελος των πολιτών.
- την ενδυνάμωση των πολιτικών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην εκπαίδευση και δια βίου μάθηση, καλύπτοντας με εξατομικευμένες υπηρεσίες ένα ευρύ φάσμα πληθυσμού.
- τη δικτύωση και την ουσιαστική συνεργασία με τους παραγωγικούς φορείς, τους κοινωνικούς εταίρους και τα συναρμόδια Υπουργεία και την ενδυνάμωση της προώθησης των ελληνικών θέσεων σε ευρωπαϊκά δίκτυα, θεσμικά όργανα και φορείς.
- την βέλτιστη αξιοποίηση κονδυλίων ΕΚΤ και ευρωπαϊκών και ιδίων πόρων για την υλοποίηση βιώσιμων συστημικών παρεμβάσεων με μακροπρόθεσμη προστιθέμενη αξία για τον τομέα της δια βίου μάθησης και συμβουλευτικής σταδιοδρομίας.
- την αξιοποίηση της σύγχρονης τε-

χνολογίας, της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την παροχή σύγχρονων ηλεκτρονικών υπηρεσιών για την ταχύτατη εξυπηρέτηση και την πληροφόρηση πολιτών και παρόχων δια βίου μάθησης.

Η συμβολή του ΕΟΠΠΕΠ στο πεδίο της Δια Βίου Μάθησης συνδέεται, μεταξύ άλλων, με την αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα του Οργανισμού ως προς την πιστοποίηση/αδειοδότηση φορέων και δομών

- κατά τρόπο διαφανή,
- με σαφείς διαδικασίες,
- σε εύλογα χρονικά διαστήματα,
- με μηδενική επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού,
- με τη χρήση εργαλείων πληροφορικής που επιτρέπουν τη διαχείριση μεγάλου όγκου πληροφοριών καθώς και
- με την αξιοποίηση των σχετικών πληροφοριών στο πλαίσιο της νέας εποχής της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης προς όφελος της υλοποίησης των δράσεων της πολιτείας για την καταπολέμηση της ανεργίας και την στήριξη της απασχόλησης.

Μέσα από τις ποικίλες δράσεις, οι πολίτες που έχουν παρακολουθήσει πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης θα μπορούν να πιστοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει μέσω του προγράμματος. Οι επαγγελματίες θα μπορούν να πιστοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που προκύπτουν από την επαγγελματική τους πείρα και την καθημερινή πρακτική. Κάθε πολίτης θα μπο-

ρεί να πιστοποιήσει γνώσεις και δεξιότητες, ανεξάρτητα από προηγούμενη εργασιακή ή εκπαιδευτική του πορεία και παράλληλα να

υποστηρίζεται μέσω της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού σε θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης σταδιοδρομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Δαμιάνος Δ., Σπαθής Π. & Παπαγεωργίου Κ. (2006). *«Η ελληνική αγροτική οικονομία στο παγκόσμιο πλαίσιο»*. Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
- Χασσίδ Ι. (2006). *«Επιχειρηματικότητα στον αγροτικό τομέα»*. Μελέτη για λογαριασμό του Υπουργείου Γεωργίας από το Κέντρο Ερευνών Πανεπιστημίου Πειραιώς.

**Γ' Συνεδρία ολομέλειας
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

*Προεδρείο: Θεόδωρος Κατσανέβας, Καθηγητής Παν/ου Πειραιώς –
Δημήτρης Γαϊτάνης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Προϊστάμενος Τμήματος
Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ, ΕΟΙΠΕΠ*

*Διονύσης Βαλλιανάτος**

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΑΜΕΑ

Η προστατευόμενη εργασία συμπεριλαμβάνει το «**προστατευόμενο εργαστήριο**» και τους συνεταιρισμούς, δηλαδή οποιαδήποτε μορφή εργασίας ειδική για τα ΑμεΑ. Αυτό το εργαστήριο δεν μπορεί να υπολογιστεί σαν ένα έργο οικονομικής προέκτασης, αλλά μία πειραματική μορφή ένταξης σε εργασιακό χώρο.

Με τον όρο προστατευόμενη εργασία ορίζεται κάθε μορφή εργασίας που παρέχεται σε άτομα με αναπηρίες, τα οποία λόγω της κατάστασης που αντιμετωπίζουν, είναι δύσκολο να απορροφηθούν από την ελεύθερη αγορά εργασίας. Σε ότι αφορά το νομικό καθεστώς, ο όρος προστατευμένη εργασία δεν έχει την ίδια σημασία σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε κάποια από τα κράτη μέλη, οι απασχολούμενοι θεωρούνται ως εργαζόμενοι και απολαμβάνουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα, ενώ σε κάποια άλλα δεν έχουν κανονικό συμβόλαιο εργασίας και πληρώνονται με το κατώτατο ημερομίσθιο.

Συγκεκριμένα σε ότι αφορά τα προστατευόμενα εργαστήρια και την προστατευόμενη απασχόληση στην Ευρώπη, ισχύουν τα ακόλουθα:

1. Το 1992 υπήρχαν περίπου 350.000 ανάπηροι εργαζόμενοι σε προστατευμένα εργαστήρια σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Υπάρχουν περισσότερα προστατευμένα εργαστήρια στις βόρειες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από ό, τι στα κράτη μέλη που βρίσκονται στην λεκάνη της Μεσογείου. Συγκεκριμένα, το 1992 μόνο το 0,2 % του Ιταλικού Εργατικού Δυναμικού αφορούσε τα προστατευμένα εργαστήρια, ενώ αντίθετα στην Δανία το ποσοστό αυτό ανέρχονταν στο 12,2%.
3. Ο πληθυσμός που αφορά τα 2/3 των εργαζομένων στα προστατευμένα εργαστήρια σε όλη την Ευρώπη, πάσχει από νοητική στέρωση, αν και αυτό το στοιχείο ποικίλει από κράτος σε κράτος.

* Ο Δ.Β. είναι ιατρός, κοινωνιολόγος.

4. Η προστατευμένη απασχόληση μπορεί να λάβει τις ακόλουθες μορφές:

- Ομαδική εργασία σε εργαστήρια σχεδιασμένα για αναπήρους.
- Εργασία σε προστατευμένες συνθήκες σε κανονικές επιχειρήσεις.
- Τοποθέτηση στην ελεύθερη αγορά, μέσα από μηχανισμούς συνοδευτικών και υποστηρικτικών δομών.
- Εργασία στο σπίτι.

Τα προστατευόμενα εργαστήρια επιχορηγούνται και εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας και αποτελούν εργασιακούς χώρους, οι οποίοι δεν διαφέρουν από τους κανονικούς και στους οποίους εργάζονται άτομα με σοβαρές μειονεξίες, των οποίων η επαγγελματική αποκατάσταση στην ελεύθερη αγορά θεωρείται αδύνατη. Έτσι λοιπόν απασχολούνται σε εργασίες προσαρμοσμένες προς τις δυνατότητές τους.

Τα προϊόντα αυτών των εργαστηρίων διατίθενται στην αγορά και αποφέρουν έσοδα, τα οποία, όμως, είναι ανεπαρκή για την κάλυψη μισθών – ασφάλισης και αποκλείουν την ύπαρξη πλεονάσματος. Τα εργαστήρια αυτά καλύπτονται οικονομικά από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση και επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό, προσφέρουν όμως ουσιαστική κάλυψη των αναγκών των ΑμεΑ. Από αυτή την μορφή εργασίας, δεν αποκλείεται μετά από μια μακρόχρονη παραμονή, ένας αριθμός ατόμων να αποκαθί-

σταται στην ελεύθερη αγορά. Τα προστατευόμενα εργαστήρια παρέχουν ασφάλεια στους εργαζόμενους σε αυτά, καθώς εργάζονται με τον δικό τους ειδικό ρυθμό και σύμφωνα πάντα με τον βαθμό των ικανοτήτων τους. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι εργάζονται και αμείβονται με το κατώτατο ημερομίσθιο και ασφαλίζονται, τους καλύπτει το συναίσθημα της ισότιμης μεταχείρισης στην εργασία και της μη διαφοροποίησής τους από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Εκτός από τα προστατευόμενα εργαστήρια έχουν ιδρυθεί και τα παραγωγικά εργαστήρια, τα οποία είναι ειδικά κέντρα παραγωγής και παροχής υπηρεσιών. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον συσταθέντα νόμο Ν.1836/89, στα Παραγωγικά Ειδικά Κέντρα *«απασχολούνται»* άτομα που προστατεύονται από τις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 1 του Ν.1648/86, το οποίο αναφέρει: *«Ανάπηρα άτομα, ηλικίας 15-65 ετών, που έχουν περιορισμένες δυνατότητες για επαγγελματική απασχόληση από οποιαδήποτε χρόνια σωματική ή πνευματική ή ψυχική πάθηση ή βλάβη, εφ' όσον είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα αναπήρων του ΟΑΕΔ»*.

Αν δεν είναι δυνατή η απασχόληση ΑμεΑ, μπορούν να ασχολούνται και άτομα που δεν προστατεύονται από τις διατάξεις αυτές, εφ' όσον δεν αποτελούν την πλειονότητα των απασχολομένων στα Κέντρα αυτά. Σε μερικές Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ιταλία, τα παραγωγικά εργαστήρια εμφανίζονται με την μορφή συνεταιρισμών (βλ. ακόλουθα κεφάλαια).

Μετά τα παραγωγικά εργαστήρια, εμφανίστηκε σαν θεσμός η εργασία σε προστατευμένες συνθήκες μέσα σε κανονικές επιχειρήσεις. Οι ανάπηροι εργαζόμενοι, υπό τον έλεγχο υπευθύνων, ασχολούνται σε διάφορους τομείς εργασίας σε έναν κανονικό εργασιακό χώρο. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση τους με τις άλλες ομάδες εργαζομένων και η συναλλαγή τους με το υπόλοιπο προσωπικό. Η συνέχεια της απασχόλησης σε προστατευμένες συνθήκες, είναι η τοποθέτηση των ΑμεΑ στην ελεύθερη αγορά εργασίας με την κατάλληλη συνοδεία υποστήριξης και μετά η εργασία στο σπίτι. Ο θεσμός της προστατευμένης απασχόλησης προβάλλει σαν μια προσωπική, που θα μπορούσε με την σωστή εφαρμογή της να δημιουργήσει διεξόδους στο μεγάλο αδιέξοδο της επαγγελματικής απασχόλησης των ΑμεΑ.

Τέτοιου είδους ενέργειες συνεισφέρουν ουσιαστικά και ενεργά στην εργασιακή κοινωνικοποίηση των ΑμεΑ. Όλες οι προαναφερόμενες δομές, δημιουργήθηκαν σαν μια προσπάθεια προκειμένου να προσφέρουν μια πιθανότητα εργασίας και μια μορφή απασχόλησης των ΑμεΑ σε ένα χρηστικό τομέα της κοινωνίας, που σε διαφορετικές περιπτώσεις και σε σύγκριση πάντα με τον βαθμό της αναπηρίας τους, δεν θα είχαν δυνατότητες επανένταξης στο κοινωνικό σύνολο. Τα προστατευόμενα εργαστήρια επίσης θεσπίστηκαν όχι για να δημιουργήσουν προστασία έναντι της κοινωνίας, αλλά σαν μια μορφή προστασίας που θα δημιουργήσει ειδικές συνθήκες εργασίας, που θα προσαρμόζονται στους

ρυθμούς και στις ικανότητες του κάθε ΑμεΑ ανάλογα με την περίπτωση.

Φυσικά η εργαστηριακή άσκηση σε κανονικές δραστηριότητες, πρέπει να είναι ο πρωταρχικός σκοπός οποιαδήποτε θεραπευτικής μορφής που υφίσταται σήμερα (για παράδειγμα τα ειδικά σχολεία ή τα προστατευόμενα εργαστήρια). Η προστατευόμενη εργασία όπως ήδη αναφέραμε μπορεί να γίνει και στο σπίτι, αλλά κάτι τέτοιο θα πρέπει να επιλέγεται ως ύστατη και αναγκαία λύση στην παρουσία έλλειψης άλλων δυνατοτήτων επανένταξης, ή σε ειδικά τμήματα σε βιομηχανικά συγκροτήματα και πάντοτε σε συμφωνία με τις προδιαγραφές του εργαστηρίου.

Στα τμήματα αυτού του εργαστηρίου, θα μπορούν να πραγματοποιηθούν ειδικοί ρυθμοί και βάρδιες εργασίας, όπου θα εισαχθούν ειδικές τεχνικές προδιαγραφές, που θα διευκολύνουν και θα καθιστούν λιγότερο δύσκολες τις χρήσεις των μηχανημάτων.

Επιβάλλεται βεβαίως η ειδική αρχιτεκτονική μελέτη των χώρων (σκάλες, κεκλιμένα επίπεδα, ειδικές πόρτες, ειδικές σημάνσεις ή/και προειδοποιήσεις, κ.α.), που θα μπορούν να διευκολύνουν τις κινήσεις και την διαμονή του ΑμεΑ, ακόμη και εάν θα ήταν αναγκασμένο το άτομο να χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο.

Η εργασία στο προστατευμένο εργαστήριο πρέπει να συνδυάζεται και με δραστηριότητες έξω από αυτό, αλλιώς κινδυνεύει να αποτελέσει μια «*περιθωριοποιημένη εγκατάσταση*» που δεν βοηθάει το ΑμεΑ στην επανένταξη. Αυτός ο χώρος πρέπει να θεωρηθεί

σαν ένα μέσο που θα συνεισφέρει στην μετέπειτα εξεύρεση κάποιας μορφής εργασίας του ΑμεΑ, χωρίς παράλληλα να μεταλλαχθεί σε μια και μοναδική αποκλειστικότητα ή μια μορφή περιθωριοποίησης. Σε αυτό το χώρο, η εργασία πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να οδηγεί σε ένα παραγωγικό αποτέλεσμα, χωρίς όμως να αποτελεί ταυτόχρονα μια μονότονη και ανιαρή διαδικασία. Έτσι αφού πετύχουμε μια συγκεκριμένη ασφάλεια και τεχνική υποδομή, οι ΑμεΑ θα ενταχθούν σε δραστηριότητες πιο σύνθετες, που θα του προκαλέσουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και θα είναι περισσότερο δημιουργικές.

Η εργασιακή απόδοση ενός ΑμεΑ εξαρτάται λοιπόν από την προηγούμενη εκπαίδευσή του, αλλά και από την σύμφωνη γνώμη και αποδοχή του για την μορφή απασχόλησης που κατέχει. Πάντως ο στόχος πρέπει να είναι πάντοτε τα άτομα με συγκεκριμένες δεξιότητες, να βρίσκουν δουλειά στην ανοικτή αγορά εργασίας. Για τα άτομα εκείνα που αυτό δεν είναι δυνατό, θα πρέπει να δημιουργηθούν εναλλακτικές δομές, με τη δημιουργία μικρών μονάδων προστατευμένης πάντα ή υποστηριζόμενης απασχόλησης, όπως προτάθηκε παραπάνω. Είναι απαραίτητο η ποιότητα αυτών των προγραμμάτων, να αξιολογείται με βάση την επάρκεια τους στην παροχή ίσων ευκαιριών και στην δυνατότητα τους για εύρεση εργασίας.

Έχοντας δεδομένη και αξιολογώντας όλη την Ευρωπαϊκή εμπειρία για την προστατευμένη απασχόληση των ΑμεΑ, έγκειται πια μόνο στην καλή θέ-

ληση του νομοθέτη, η μείωση του αριθμού των ανέργων ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι δομές, η εμπειρία και το κατάλληλο προσωπικό υπάρχουν. Υπολείπεται μόνο η κατάλληλη αξιοποίηση ανθρώπινου και τεχνικού δυναμικού.

Μαζί με το «*προστατευόμενο εργαστήριο*», αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια διαφορετικές μορφές εργασίας, εκ των οποίων η πιο ενδιαφέρουσα είναι η συνεταιριστική εργασία. Οι πρώτοι συνεταιρισμοί των ΑμεΑ στην Ευρώπη, στους οποίους πολλές φορές ως συνεργάτες απασχολούνται και άτομα χωρίς αναπηρία, αναπτύχθηκαν στην Ιταλία στην αρχή της δεκαετίας του 1970. Αυτοί οι συνεταιρισμοί ήταν ένας τρόπος αντίδρασης στην απομόνωση που είχαν βιώσει αυτά τα άτομα είτε μέσα στην οικογένειά τους, είτε μέσα στα κλασικά ιδρύματα για ΑμεΑ. Οι πρώτες δοκιμές μάλλον έγιναν προκειμένου να προωθηθούν ΑμεΑ που ζούσαν μέσα σε ιδρύματα προς το ευρύ κοινωνικό σύνολο, έτσι ώστε να επιτευχθεί η κοινωνική επανένταξη, όπως στην περίπτωση του προστατευόμενου εργαστηρίου του «*SANTO STEFANO DI PORTO POTENZA PICENA*». Άριστα αποτελέσματα απόδοσης επίσης είχε το ίδιο χρονικό διάστημα ο συνεταιρισμός των ΑμεΑ του «*PRATO*», για την παραγωγή του σε εκπαιδευτικά παιχνίδια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στη διδασκαλία.

Υπάρχουν επίσης συνεταιρισμοί ατόμων με αναπηρία που απασχολούνται μέχρι σήμερα με μεγάλη επιτυχία σε υπηρεσίες όπως παρκάρισμα και καθαριότητα. Τέτοιο παράδειγμα στην

Ιταλία είναι δύο μεγάλοι συνεταιρισμοί, ο «LARCA» που είναι ένα μεγάλο Bar-Restaurant-Pizzeria και ο συνεταιρισμός με τα γεωργικά προϊόντα «COMUNERIA» του κέντρου «AGAPE». Μπορεί τα αποτελέσματα να μην είναι πάντα ευνοϊκά, τα άτομα όμως που εργάστηκαν και εργάζονται εκεί, μπόρεσαν να απεργλωβιστούν από μια κλειστή μονάδα περιθαλψής και από το κοινωνικό περιθώριο.

Η λειτουργία των συνεταιρισμών αποτελεί την βιωματική απάντηση για την ολοκλήρωση και την χειραφέτηση του ΑμεΑ, σε έννοιες όπως το πνεύμα αλληλεγγύης, η ισότητα όλων των εταίρων και η αυτοδιαχείριση, αρχές δηλαδή που συμβάλλουν στην ολοκληρωτική ανάπτυξη του εργαζόμενου και παρέχουν τις προϋποθέσεις για μια οργανωμένη εργασία, η οποία θα μπορούσε να προσαρμοστεί στις εξειδικευμένες ανάγκες του κάθε ατόμου με αναπηρία.

Επιτρέπει επίσης μια ίση διανομή του μισθού, πέρα από τις διαφορές των επιπέδων της παραγωγικότητας. Δεν πρέπει να σκεφτόμαστε τους συνεταιρισμούς σαν μια εύκολη λύση και δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα εμπόδια με αδιαφορία μπροστά στο οποιοδήποτε κόστος παραγωγής, αλλά πρέπει πάντα να λαμβάνουμε υπόψη τα όρια του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Παρόλα τα θετικά αποτελέσματα, δεν λείπουν τα προβλήματα, ειδικότερα όταν μέσα στο συνεταιρισμό απασχολούνται και εργαζόμενοι που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα αναπηρίας. Οι τύποι της παραγωγής στους οποίους μπορούν να εξειδικευτούν τα ΑμεΑ, κυμαίνονται

από την ηλεκτρονική γνώση, την κατεργασία δέρματος, ξύλου, κεραμικών, την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων, την γεωργία, κ.α.

Η έλλειψη βέβαια της κατάλληλης υποστηρικτικής νομοθεσίας, δεν ενόησε σε πολλές περιπτώσεις την ύπαρξη των συνεταιρισμών και δεν μπόρεσε να δώσει στην πλειονότητα του πληθυσμού την πραγματική σημασιολογική της διάσταση.

Αυτό το νομοθετικό κενό, προσπάθησαν να το καλύψουν οι οργανώσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης σε όλη την Ευρώπη, με την προώθηση νόμων ανάλογα με την περιοχή και την κοινότητα. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν η διοργάνωση από την κοινότητα της Ρώμης ενός συνεταιρισμού στον οποίο συμμετείχαν νέοι χωρίς αναπηρία και νέοι με νοητική στέρωση, των οποίων καθήκον ήταν η διατήρηση ορισμένων πάρκων και κήπων μέσα στην πόλη. Είναι απαραίτητο για τη σημασία που έχουν αυτοί οι συνεταιρισμοί για την κοινωνική ολοκλήρωση των ΑμεΑ, να υποστηριχθούν και να προωθηθούν έως ότου μπορέσουν να εξαλείψουν πλήρως την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ως εκ τούτου είναι σαφές ότι τα κράτη και οι κοινωνίες πρέπει να στηρίξουν πραγματικά την ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην ανοικτή απασχόληση. Η υποστήριξη αυτή μπορεί να προέλθει μέσα από μια σειρά μέτρων, όπως τα δάνεια και επιχορηγήσεις για μικρές επιχειρήσεις, τα αποκλειστικά συμβόλαια ή δικαιώματα προτεραιότητας παραγωγής σε συνεταιρισμούς ΑμεΑ, οι ευνοϊκές φοροα-

παλλαγές, οι εργασιακές συμβάσεις, ως επίσης η τεχνική και οικονομική βοήθεια σε επιχειρήσεις που απασχολούν άτομα με ειδικές ανάγκες. Επίσης πρέπει να ενθαρρύνονται περισσότερο οι εργοδότες προκειμένου να πραγματοποιούν τις απαιτούμενες προσαρμογές για την πρόσβαση των ΑμεΑ.

Στον ελληνικό χώρο οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) θεσμοθετήθηκαν με τον ν. 2716/99 και είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Αποβλέπουν στην κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και στην επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, ενώ συμβάλλουν στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους αντήρξεια. Αποτελούν μονάδες ψυχικής υγείας και η ανάπτυξη και η εποπτεία τους ανήκουν στο υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και ασκούνται από τη διεύθυνση Ψυχικής Υγείας.

Οι Κοι.Σ.Π.Ε. έχουν εμπορική ιδιότητα και μπορούν να αναπτύξουν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, κτηνοτροφική, μελισσοκομική, αλιευτική, δασική, βιομηχανική, βιοτεχνική, εμπορική, παροχής υπηρεσιών κ.ά.), ενώ απαλλάσσονται από κάθε άμεσο ή έμμεσο φόρο, καθώς και από φόρο υπέρ τρίτων, εκτός από το ΦΠΑ. Μέλη του συνεταιρισμού, σε πο-

σοστό 35%, μπορούν να γίνουν ψυχικά ασθενείς ηλικίας τουλάχιστον 15 ετών, εργαζόμενοι στον χώρο ψυχικής υγείας σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 45%, και δήμοι, κοινότητες, ή άλλα φυσικά πρόσωπα, ιδιώτες, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 20% (Π. Θεοδωράκης - Κοι.Σ.Π.Ε. Δήμου Αθηναίων).

Σήμερα Κοι.Σ.Π.Ε. έχουν ιδρυθεί σε πολλά μέρη της Ελλάδας που έχουν ως στόχο την άσκηση οποιασδήποτε μορφής οικονομικής δραστηριότητας παραγωγικού, καταναλωτικού, εμπορικού, μεταφορικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα. Αποσκοπούν στη δημιουργία ίσων ευκαιριών για τα άτομα με ψυχικές διαταραχές, στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους, στην προάσπιση και στο σεβασμό των δικαιωμάτων τους, στην άρση των προκαταλήψεων απέναντι στην ψυχική ασθένεια, στην οικονομική τους αντήρξεια και στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Ο απώτερος στόχος όλων των συγκεκριμένων συνεταιρισμών είναι η διεύρυνση της δράσης τους, καθώς και η συμμετοχή σε αυτούς περισσότερων ομάδων ΑμεΑ.

(Από το βιβλίο του Διονύση Βαλλιανάτου
«ΑμεΑ - ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - Κοινωνική & Επαγγελματική Επανεένταξη», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2010.)

Σπύρος Σταυριανόπουλος*

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΑ, ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΕΙ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη Χώρα μας είναι η υφιστάμενη τεράστια ανεργία. Συγκεκριμένα καταγράφεται ποσοστό 27% (στο οποίο περιλαμβάνονται και τα ΑμεΑ) για τους Έλληνες πολίτες, ιδιαίτερα δε η υπάρχουσα ανεργία στους νέους έως 25 ετών ανέρχεται σε ποσοστό 62%...

Το ουσιαστικότερο μέσο, για την ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία στο κοινωνικό γίγνεσθαι και ιδιαίτερα των Κινητικά Αναπήρων, είναι η ένταξή τους στο εργατοπαραγωγικό δυναμικό της χώρας, δηλαδή η Απασχόληση, η Εργασία.

Η εργασία για όλα τα άτομα και όλες τις κοινωνικές ομάδες, θεωρείται και είναι δικαίωμα ίσης αξίας με την ελευθερία του ατόμου.

Γιατί ελευθερία του ατόμου δεν υπάρχει χωρίς οικονομική ανεξαρτησία στις σύγχρονες κοινωνίες.

Γι' αυτό δεν είναι δυνατόν το άτομο με αναπηρία να νοιώσει το ίδιο ίσο, αν δεν αποκτήσει πρωτίστως ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗ και αν δεν μπορεί να νοιώσει χρήσιμο και αποδοτικό στο κοινωνικό σύνολο.

Αν μου δώσεις ένα ψάρι,

Θα φάω μια μέρα.

Αν με μάθεις να ψαρεύω

θα τρώω... κάθε μέρα.

Κινέζικη Παροιμία

Τα μέλη μας, Κινητικά Ανάπηροι, και όλα τα άτομα με αναπηρία, και κυρίως τα νέα παιδιά ζουν με αυτή την προσμονή.

Όποιος έχει συζητήσει με τα παιδιά των 16 και 18 χρονών, των 25 χρονών θα διαπιστώσει ότι: Το περίφημο «πρόβλημά μας», δεν είναι πρωτίστο στη σκέψη τους. Το πρωτίστο είναι το «μετά τι κάνω;». Όποιος δεν ακούσει αυτή την κραυγή αγωνίας είναι εκτός πραγματικότητας.

Και όταν λέμε «όποιος» εννοούμε «όλους». Πολιτεία πρώτα από όλους, αλλά και Συλλογικοί φορείς και άτομα.

Βέβαια αυθόρμητα ανακύπτει το ερώτημα: Υπάρχουν οι δυνατότητες στον Κινητικά Ανάπηρο (και όχι μόνο) να είναι ή να γίνει παραγωγικό άτομο;

Η απάντηση είναι: ΝΑΙ ΥΠΑΡΧΟΥΝ.

* Ο Σ.Σ. είναι Επίτιμος Πρόεδρος Πανελλαδικού Συνδέσμου Παραπληγικών και κινητικά αναπήρων, τ. Πρόεδρος Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής, τ. Διοικητής ΕΚΑ (πρώην Ε.Ι.Α.Α.)

Η απάντηση δεν είναι ανατιολόγη-
τη. Σήμερα ιδιαίτερα που η σύγχρονη
τεχνολογία έχει αντικαταστήσει τη ρώ-
μη με το πνεύμα, είναι παράλογο, πα-
θήσεις της σπονδυλικής στήλης, των
σκελετικών μυών ή ένας ακρωτηρια-
σμός, να αποκλείουν ένα τέτοιο άτομο
από την παραγωγική διαδικασία. Συ-
γκεκριμένα η Νέα Τεχνολογία βοηθά
στο ξεπέρασμα χρονικών ή φυσικών
φραγμών, εξουδετερώνοντας τα χειρό-
τερα στερεότυπα σε βάρος των Κινητι-
κά Αναπήρων, που είναι η ρατσιστική,
αντικοινωνική συμπεριφορά του Κοι-
νωνικού Συνόλου.

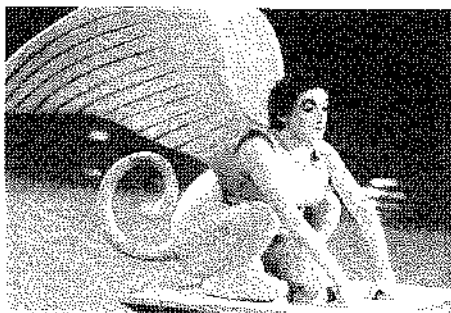
Και γιατί η Απασχόληση δίνει λύση;

Η απάντηση που θα σας μεταφέρω
είναι μέσα από την Ελληνική Μυθολο-
γία ως τη σημερινή πραγματικότητα.

Γι' αυτό η παρούσα εισήγηση επι-
κεντρώνεται «Στην αξία και το δικαί-
ωμα της συμμετοχής των Ατόμων με
Αναπηρία στο κοινωνικό γίνεσθαι ως
παραγόντας συνοχής». μιας κρυφής ή
φανερής αναπηρίας. Βλέπουν μάλιστα
την αναπηρία αντί το άτομο, π.χ., ο τυ-
φλός, ο κουτσός, ο κωφός.

1. Ευθύς γεννιέται το ερώτημα: Όλοι έχουν το δικαίωμα συμμετοχής;

Θα μου επιτρέψετε να απαντήσω,
μέσα από την αστείρευτη πνευματικό-
τητα, της Ελληνικής Μυθολογίας και
της Ελληνικής σκέψης.

«Ο τετράπους, δίπους, τρίπους γί-
γνεται» ρωτούσε, 3000 χρόνια πριν, το
μυθολογικό τέρας, η γνωστή μας σφίγ-
γα και ανέμενε την ορθή απάντηση,
προκειμένου να σταματήσει την κατα-
στροφική της μανία, σε βάρος των πο-
λιτών της Θήβας.

«Είναι ο άνθρωπος», Απάντησε
σωστά ο Οιδίποδας και η σφίγγα ευ-
θύς κατακρημνίσθηκε, μας λέει η μυ-
θολογία μας.

*Δεν είπε το παιδί, ο άνδρας ή η γυ-
ναίκα, ο γέρος ή η γριά. «Ο άνθρωπος»
είπε.*

Αναγνωρίζοντας έτσι, ότι η αν-
θρώπινη ύπαρξη, η χάρις του να είναι
κανείς άνθρωπος, προσδιορίζεται
από υπέρτερα γνωρίσματα, που το συ-
νοδεύουν από τη γέννηση έως τα βα-
θιά γεράματά του, που δεν μεταβάλ-
λονται από τον αριθμό ή την φυσική
κατάσταση, των κατά τη διάρκεια
της ζωής, χρησιμοποιούμενων άκρων
του.

Μάλιστα, οι Αρχαίοι Έλληνες,
προσδιόριζαν και τα γνωρίσματα, που
πρέπει να έχει κάποιος, για να δικαι-
ούται την ιδιότητα του ανθρώπου – του
ολοκληρωμένου ανθρώπου.

Ως πρώτο γνώρισμα, προσδιόριζαν
την ύπαρξη παιδείας. Στην παιδεία

όμως, ανήκουν και οι Τέχνες και ο Αθλητισμός, ως παιδευτικά εργαλεία και ανθρώπινη έκφραση.

Καταγράφουν μάλιστα, την τέχνη και τον αθλητισμό, ως αυτόνομη τάση της ανθρώπινης ψυχής – γι' αυτό και χωρίς κατάθεση ψυχής δεν γίνεσαι ούτε τεχνίτης ούτε αθλητής – αλλά και φορείς, που δίνουν νόημα στη ζωή.

Ακόμη, ότι βοηθάει τον άνθρωπο, ιδιαίτερα η κουλτούρα, να αισθάνεται λιγότερο μετέωρος, λιγότερο ταπεινωμένος.

Έτσι, η σχέση του ανθρώπου με την κουλτούρα και τον αθλητισμό, γίνεται βαθιά ερωτική, σχεδόν θρησκευτική που σε καταξιώνει ως άνθρωπο και ως κοινωνικό όν.

Σ' αυτή λοιπόν τη μέθεξη, της ανθρώπινης φύσης, ΟΛΟΙ οι άνθρωποι χωρίς καμία εξαίρεση, έχουν το δικαίωμα συμμετοχής.

Και τα άτομα με αναπηρία;

Κυρίως αυτά. Και ως ανθρώπινες οντότητες, και επιπροσθέτως, γιατί χρειάζεται, όπως όλες οι μειονότητες, να αποδείξουν τις ικανότητές τους και την χρησιμότητά τους στο κοινωνικό σύνολο.

1. Επίσης η Ελληνική μυθολογία – φιλοσοφία, καθρέπτης των κοινωνικών εμπειριών, μόνο το χαλό 'Ηφαιστο, ανάμεσα σε όλους τους θεούς και ήρωες προβάλλει ως παραγωγικό άτομο... Αλήθεια ΓΙΑΤΙ; Τι θέλει να επισημάνει; Μήπως τις δυνατότητες των ΑμεΑ;
2. **Ακόμη και η Ιστορία από τον τυφλό Όμηρο, τον παραπληγικό Ρωμαίο αυτοκράτορα Κλαύδιο, έως τον χθεσινό Ρούσβελτ και το σημε-**

ρινό Στίβεν Χόκινγκ, δεν επαληθεύει την άποψή μας;

Όμως τα ανάπηρα άτομα που ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ συνήθως με επιτυχία, χάνουν τον προσδιορισμό, του ρατσιστικού, ο τυφλός, ο κουτσός, ο κωφός, κ.τ.λ. και γίνονται ο «συνάδελφος».

Έτσι γίνεται βίωμα ότι το ανάπηρο άτομο απλά χρησιμοποιεί τις ικανότητές του (που λειτουργούν) και είναι αντίκano σε ορισμένες περιοχές δραστηριοτήτων του, που είναι και λιγότερες.

Ακόμη διδάσκει έμμεσα, ότι η αναπηρία είναι ένα γεγονός, που μπορεί να συμβεί στον καθένα μέσα στα χρονικά όρια της ζωής. Μήπως όμως κάνουμε ηθελημένα μια θεωρητική προσέγγιση που όμως είναι μακριά από την πραγματικότητα;

ΟΧΙ. Γιατί σήμερα υπάρχουν εκατοντάδες παραπληγικοί και εν γένει Κινητικά Ανάπηροι, Επιστήμονες – γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, καθηγητές, χιλιάδες επαγγελματίες, καλλιτέχνες, ακόμη και.. Ολυμπιονίκες.

Πολλοί μάλιστα έχουν συναντήσει τέτοιες περιπτώσεις αλλά... τις θεωρούν κατ' εξαίρεση, αντί της εκτίμησης ότι, όλοι αυτοί, κινούνται μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους.

Τέλος, ας έρθουμε στο σήμερα, όπως το έχουμε ζήσει, **ΟΛΟΙ ΜΑΣ.** πηγαίνετε σε ένα Υπουργείο, σε ένα οργανισμό και βρίσκεται σε μια ουρά, μπροστά από ένα γραφείο, μια άδεια καρέκλα, όπου κρέμεται μια... ζακέτα. Σε λίγο καταφθάνει μια κυρία κάθιδρος με 3 σακούλες ζαρξαβατικά στο χέρι. Φανερό ότι η κυρία είχε πάει στη λαϊκή, που λειτουργεί κοντά στο γρα-

φείο της... μιας και γρήγορα – γρήγορα θα επιστρέψει στο γραφείο της!!!

Αν... αν στη θέση της κυρίας βρισκόταν ένας – μία Παραπληγική, είναι βέβαιο ότι θα βρισκόταν συνεχώς στο γραφείο της, αφού δεν έχει την ευχέρεια τέτοιας κινητικότητας.

Συμπέρασμα: Η ευχέρεια κινητικότητας (της κυρίας) απολήγει σε έλλειψη παραγωγικότητας. Σε αντίθεση η δυσκολία κινητικότητας του Παραπληγικού ΑΠΟΛΗΓΕΙ σε μέγιστη ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ.

Κατά συνέπεια, ένας σοβαρός εργοδότης, ποιόν θα προσλάβανε για υπάλληλό τους;

Είναι φανερό λοιπόν, ότι ο παραπληγικός, αξιολογώντας την παραγωγικότητά του, εμφανίζεται ως πλέον προσοδοφόρος και παραγωγικός υπάλληλος!!

Δεκάδες όμοια παραδείγματα, επιβεβαιώνουν την άποψή μας.

Έτσι και η επιχειρηματικότητα, ως μέρος του γενικότερου όρου της Απασχόλησης, μετά από την απόκτηση Δε-

ξιοτήτων, γίνεται φανερό ότι έχει δυνατότητα επιτυχίας, μέσα από την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του, σε κάθε σχετικό πρόγραμμα της Ε.Ε., αντιμετωπίζοντας με επιτυχία την αναζήτηση των ελάχιστων θέσεων εργασίας, που διατίθενται λόγω της παρούσας οικονομικής κρίσης και των επικρατουσών στερεοτύπων και μυθολασιών που από δεκάδες χρόνια, κατασφυοφαντούν τις δυνατότητες των ΑμεΑ.

Τέλος, κλείνοντας όπως άρχισα, με συνήγορο την Ελληνική μυθολογία, θα υπενθυμίσω ότι η εξουσία, ο Δίας, προκειμένου να κάνει τον Ήφαιστο παραγωγικό και άριστο τεχνίτη, του έδωσε τα μέσα.

Του χορήγησε τη φωτιά.

Εμείς χρειαζόμαστε και ζητάμε απείρως λιγότερα, όπως: Σχετικά προγράμματα για την απόκτηση δεξιοτήτων για την ΠΡΟΒΟΛΗ, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ και ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ στο χώρο των ΑμεΑ, ως ισότιμοι πολίτες της Χώρας μας.

**Ε' Συνεδρία ολομέλειας
ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ – ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

*Προεδρείο: Νίνα Καλαβά-Μυλωνά, Δρ. Σύμβουλος Σταδιοδρομίας –
Σπύρος Κρίβας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών*

*Ράνυ Καλούρη**

**ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΠΙΛΟΓΗ»
Ή «ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΠΙΒΟΛΗ»;**

Στο σχεδιασμό του προγράμματος, έχοντας βάλει αρκετά περιορισμένο χρόνο για τις εισηγήσεις, προς όφελος του διαλόγου, δεν θαθελα να είμαι εγώ, ως πρόεδρος της ΕΛΕΣΥΠ που θα κάνει κατάχρηση.

Έτσι περιορίζομαι στο να θέσω τα ερωτήματα προβληματισμού που μου γεννά η «προώθηση» της επιχειρηματικότητας στη σημερινή συγκυρία.

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας –αν υπάρχει βέβαια– θα μπορούσε να θεωρηθεί αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης;

Θα μπορούσε να θεωρηθεί «καλή» πρόταση, εργαλείο στα χέρια του συμβούλου σταδιοδρομίας;

Αντιστάθμισμα ίσως, ως θετική δημιουργία, σε περιβάλλοντα ολοένα αυξανόμενης ανεργίας;

Μήπως απλά η ευθύνη της πολιτείας και της συλλογικότητας μεταφέρεται στην ατομική ευθύνη και οι αντικειμενικές συνθήκες αντιμετώπισης

της οικονομικής κρίσης και της ένταξης στην αγορά εργασίας μεταβάλλονται σε υποκειμενικές συνθήκες και στην ατομική ευθύνη για την έλλειψη εκείνων των προσωπικών χαρακτηριστικών και των δεξιοτήτων που θεωρούνται αναγκαίες για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός επιχειρηματικού πλάνου;

Μήπως το «όραμα» της επιχειρηματικότητας είναι μια αναγκαστική λύση με περιορισμένη χρονική ισχύ;

Μήπως όταν στην περιγραφή των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαβάζουμε μεταξύ άλλων ότι «τα παιδιά θα μπορέσουν «να αποκτήσουν ικανότητες εύρεσης εργασίας», δεν οδηγούμαστε στο να αναρωτηθούμε εάν η ανεργία είναι θέμα έλλειψης «τεχνικής»;

Μήπως –όπως μου ειπε η κα Κασταμπούρη ότι έλεγε η Δήμητρα Σκαΐδη-μοιράζουμε το ανύπαρκτο;

* Η Ρ.Κ. είναι καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Επικοινωνία: rkalouri@hotmail.com

*Φωτεινή Κατσαμπούρη**

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ

Η ηλεκτρονική επιχειρηματικότητα και το ηλεκτρονικό εμπόριο παρουσιάζουν ανοδική τάση στη χώρα μας, ενίοτε εντυπωσιακή, όμως σαφώς απέχονσα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Επανεκκίνηση της πραγματικής οικονομίας σημαίνει ανάπτυξη και η ανάπτυξη απαιτεί ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και εξωστρέφεια. Πώς μπορούν το η-επιχειρείν και το η-εμπόριο να συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας εν γένει και να προάγουν την ανταγωνιστικότητα της εκτός συνόρων ειδικότερα; Πώς μπορεί η νεανική επιχειρηματικότητα και οι μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις –ομάδες ιδιαιτέρως ευάλωτες εν μέσω παρατεταμένης κρίσης– να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της τεχνολογίας του η-επιχειρείν και του η-εμπορίου για να αναστρέψουν το κλείσιμο των επιχειρήσεων και να επιτύχουν άμβλυνση της ανεργίας, η οποία μαστίζει την ηλικιακή ομάδα 18-45 ετών μεσοσταθμικά κατά 54%;¹

Λέξεις-κλειδιά

Ηλεκτρονικό επιχειρείν, ηλεκτρονικό εμπόριο, ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, οικονομική ανάπτυξη, τεχνολογία και διαχείριση πληροφορικής/τηλεπικοινωνίας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

DEVELOPMENT E-BUSINESS AND E-COMMERCE

E-business and e-commerce have registered an upward trend in our country, sometimes impressive, but discerningly lagging behind the European median equivalent. Re-launching real economy means growth and growth calls for competitive business and international markets orientation. How e-business and e-commerce might contribute to further enhancing entrepreneurship in general and boost its competitiveness beyond borders in particular? How might juvenile-entrepreneurship and small-medium size enterprises take stock of e-business and e-commerce technology advancements in order to reverse the shutdown of enterprises and hopefully mitigate unemployment, which scourges the 18-45 age group up to 54% equivalently.

Key-words

E-business, e-commerce, entrepreneurship development, economic growth, information – communication technology and management (I.C.T / I.C.M), competitive advantage.

* Η Φ. Κ. είναι Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, μέλος του Δ.Σ. της ΕΛΕΣΥΠ, Διδάκτωρ του τμήματος Φ.Π. Ψ του Παν. Αθηνών. Επικοινωνία: fkatamp@yahoo.gr

1. Σύμφωνα με τη κοινή βάση στατιστικών δεδομένων ΕΕ – ΟΟΣΑ ο αριθμός των επίσημα καταγεγραμμένων ανέργων για το Α' τετράμηνο του 2014 ανέρχονταν σε 1.315.000 άτομα. Δεν μπορεί να γίνει εκτίμηση των ανέργων του ανεπίσημου τομέα της οικονομίας. Η ανεργία της ηλι-

Εισαγωγή

Η Ηλεκτρονική Επιχειρηματικότητα κυριάρχησε στη δεκαετία του 2000 ως στρατηγικό εργαλείο ανάπτυξης των επιχειρήσεων σε ένα οικονομικό περιβάλλον, που καθοδηγείται από τη ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνίας και την Παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα δηλαδή των επιχειρήσεων στις παγκόσμιες αγορές. Το ηλεκτρονικό εμπόριο –διακριτός και σημαντικός τομέας της η-επιχειρηματικότητας– κερδίζει σημαντικό μερίδιο στο συνολικό τζίρο των πωλήσεων παγκοσμίως, υποκαθιστώντας βαθμιαία την προσωπική επαφή του αγοραστή τόσο με τον πωλητή, όσο και με το προϊόν καθεαυτό. Το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στις τάσεις που κυριαρχούν στην ελληνική πραγματικότητα, στα πολλαπλά πεδία δυναμικής εφαρμογής της ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας και του ηλεκτρονικού εμπορίου και ως στρατηγικών εργαλείων για την επίτευξη ανάπτυξης και την επανεκκίνηση της πραγματικής οικονομίας.

Από τη πλευρά των επιχειρήσεων, ο μετασχηματισμός τους σε δικτυακή

αποτελεί όρο επιβίωσης μέσα στην εσωτερική και διεθνή αγορά. Ιδιαίτερα επωφελούμενες είναι οι μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες μπορούν να διεκδικήσουν μερίδιο στην αγορά για προϊόντα ή υπηρεσίες ανταγωνιζόμενες μεγάλες και γνωστές επιχειρήσεις. Ο ιδιώτης επιχειρηματίας και μάλιστα ο νεο-εισερχόμενος στην αγορά, βασιζόμενος σε ένα καλό επιχειρηματικό σχέδιο και εκμεταλλευόμενος τις δυνατότητες της η-επιχειρηματικότητας διασφαλίζει τη βιωσιμότητα /επέκταση της επιχείρησής του. Ο ιδιώτης καταναλωτής μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου μπορεί να ανακουφίσει τον προσωπικό ή οικογενειακό του προϋπολογισμό.

Για λόγους οικονομίας του κειμένου μέρος της αναγκαίας εννοιολόγησης θα ενσωματωθεί στις σημειώσεις και στα διαγράμματα.

Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (HEX)

Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Αγοράς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής², η-επιχειρείν *είναι η αυτοματοποίηση των επιχειρηματικών διαδικασιών -τόσο των*

κιακής ομάδας 18-25 είναι της τάξης του 60%, το οποίο πλήττει σχεδόν εξίσου αποφοίτους της δευτεροβάθμιας, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, αν και οι τελευταίοι έχουν ελαφρώς μειωμένα ποσοστά σε σύγκριση με τις δύο άλλες υποομάδες. Η καταγεγραμμένη ανεργία της ηλικιακής ομάδας 25-65 ετών είναι της τάξης του 48% με σαφείς διαφορές ανά φύλο. Μεσοσταθμικά λοιπόν το ποσοστό για την ηλικία 18-45 (prime-age) ανέρχεται σε 54% επί του συνολικού εργατικού δυναμικού.

2. Το Παρατηρητήριο Αγοράς ηλεκτρονικού επιχειρείν, είναι Οργανισμός της Επιτροπής της Ε.Ε, ο οποίος επισκοπεί την εξέλιξη του η-επιχειρείν και του η-εμπορίου στις χώρες-μέλη της. Εξ αρχής υιοθέτησε τον ορισμό τόσο του ΗΕΠ, όσο και του ΗΕΜ, τους οποίους καθιέρωσε ο ΟΟΣΑ το 2001 (WIP. Π. 2001) και πιστεύουμε, ότι μέσω αυτού η διάκριση του επιχειρείν από το εμπόριο καθίσταται σαφής, παρόλο που σύνολο και υποσύνολο ακουμπούν σε πολλές ενδο και δι-επιχειρησιακές διεργασίες αλληλοτεταγμένα. Π.χ. Εθνική Κοινότητα μπορεί να υπάρξει τόσο στο ΗΕΠ, όσο και στο ΗΕΜ με τη διαφορά, ότι η πρώτη εστιάζεται στην πληροφόρηση, που

ΠΑΡΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ Η- ΕΜΠΟΡΙΟΥ: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

- ✦ Δυνατότητα παγκόσμιας παρουσίας
- ✦ Άμεση αποστολή προϊόντος
- ✦ Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας
- ✦ Παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών στον πελάτη
- ✦ Βελτίωση εφοδιαστικής αλυσίδας

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

- Αυξημένη δυνατότητα επιλογής
- Άμεση λήψη προϊόντος
- Εξειδίκευση αγορών & προϊόντων
- Λήψη εξειδικευμένων αγαθών
- Άμεση κάλυψη αναγκών σε αποθέματα

Πηγή: ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, δρ. Ε. Μάγκος, Κέρκυρα 2007

ενδοεπιχειρησιακών, όσο και των διεπιχειρησιακών- η οποία μεσολαβείται από υπολογιστικά δίκτυα. Με απλά λόγια είναι το σύνολο των ενδοεπιχειρησιακών και διεπιχειρησιακών λειτουργιών, οι οποίες υποστηρίζονται από τις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας. Ο όρος η-επιχειρείν (HEX) συχνά συγχέεται με το η-εμπόριο (HEM) εξαιτίας της αύξησης του τελευταίου σε σχέση με άλλους τομείς του HEX και της ευρύτερης δημοσιοποίησης του.

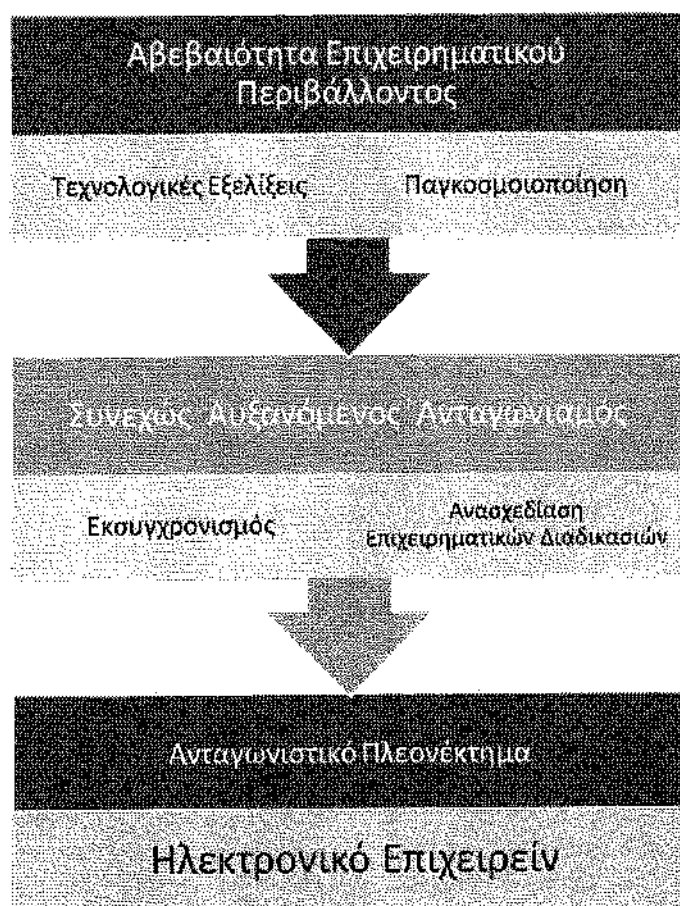
Το HEX περιλαμβάνει το HEM, αλ-

λά εστιάζει στις εσωτερικές διεργασίες της επιχείρησης, όπως στην παραγωγή, στη διαχείριση εταιρικών πόρων, στη διαχείριση αποθεμάτων, στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη διαχείριση κινδύνου, στη διαχείριση γνώσης, στη διαχείριση σχέσεων με πελάτες, στα χρηματοπιστωτικά και στα λογιστικά. Οι στόχοι του HEX είναι δύο: μείωση των εξόδων μέσω της αυτοματοποίησης και δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

Η στρατηγική του HEX είναι σύνθετη: αφορά στο μετασχηματισμό και

στοχεύει στην εξατομίκευση προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ η δεύτερη είναι συναλλακτικά προσανατολισμένη. Η αναπροφοδότηση του ενδο και εξω-δικτύου καθορίζει τον κοινό τόπο, που σχηματίζουν σύνολο και υποσύνολο. Η διαχείριση αποθεμάτων μέσω αυτοματοποίησης, αποτελεί κλασσικό παράδειγμα. Οι μεν επιχειρήσεις –αγοραστές προμηθειών γνωρίζουν ανά πάσα στιγμή μέσω ενδοδικτύου τις ποσότητες διαθέσιμων αποθεμάτων και σχεδιάζουν την αναπλήρωσή τους (ενδο-επιχειρησιακή διαχείριση αποθεμάτων *HEX*). Οι προμηθευτές έχουν τη δυνατότητα, μέσω εξωδικτύου, να ενημερωθούν για την ζήτηση και να προετοιμάσουν τις παραγγελίες (*HEX*). Η συναλλαγή μεταξύ των Επιχειρήσεων (αγοραπωλησία ποσοτήτων σε προκαθορισμένη τιμή) αποτελεί *HEM*.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΚΙΝΗΤΗΡΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟ Η-ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ

στην ενσωμάτωση των εσωτερικών λειτουργιών με στόχο τη μείωση των εξόδων μέσω της αύξησης της αποτελεσματικότητας και της παραγωγικότητας. Πυλώνες της αποτελούν η διαχεί-

ριση της εφοδιαστικής αλυσίδας και η εξυπηρέτηση των πελατών με την παροχή υπηρεσιών φιλικών προς τον πελάτη, οι οποίες θα διασφαλίσουν υψηλό επίπεδο της ικανοποίησης του³.

3. Ο ικανοποιημένος πελάτης προστίθεται στη πελατειακή βάση της επιχείρησης δημιουργώντας συν τω χρόνο πιο προσωπικές σχέσεις με αυτήν και εξελισσόμενος σε «πιστό πελάτη», η αφοσίωση του οποίου επιβραβεύεται από την επιχείρηση μέσω ειδικών προσφορών ή άλλων παροχών. Κοστίζει έξι φορές περισσότερο η πώληση ενός προϊόντος ή υπηρεσίας σε νέο πελάτη από ότι στον ήδη υπάρχοντα. Οι πιθανότητες πώλησης στους υπάρχοντες πελάτες ενός νέου προϊόντος είναι 60%, ενώ σε νέους πελάτες 15%.

Ποιές είναι οι κινητήριες δυνάμεις (βλ. Διάγραμμα 1), που επιτάσσουν την επιτυχή είσοδο των παραδοσιακών επιχειρήσεων στο κόσμο της ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας; Η επιτομή βρίσκεται στη διατύπωση των Turban et al (2002): «Επειδή ο ρυθμός της αλλαγής και ο βαθμός αβεβαιότητας στο αυριανό ανταγωνιστικό περιβάλλον αναμένεται να αυξηθούν, οι επιχειρήσεις θα λειτουργούν κάτω από μεγαλύτερη πίεση για *παραγωγή περισσότερων προϊόντων, σε λιγότερο χρόνο και χρησιμοποιώντας λιγότερους πόρους*».

Το *HEX αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα*, μηδενίζοντας τις γεωγραφικές αποστάσεις και επιτρέποντας στην επιχείρηση να είναι πανταχού παρούσα, να διεισδύσει σε νέες αγορές ή να παράξει νέα προϊόντα/υπηρεσίες σε ταχύτερο χρόνο. Η συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση, αρχειοθέτηση και διαχείριση της πληροφορίας, η οποία μεγιστοποιείται μέσω των εφαρμογών της ΤΠΕ, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο επιχειρηματικό πόρο της σημερινής επιχείρησης και κάνει τη διαφορά μεταξύ επιτυχίας και αποτυχίας κατά το γνωστό απόφθεγμα του ιδρυτή της Microsoft Bill Gates.⁴

Η ομαλή ροή πληροφοριών τόσο ενδοεπιχειρησιακά, όσο και διεπιχει-

ρησιακά, επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση του ενδο-δικτύου και του εξω-δικτύου και την ανατροφοδότηση τους. Στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, η απρόσκοπτη ροή της πληροφορίας καθέτως και οριζοντίως υποστηρίζει τη συνεργασία, την επικοινωνία και το συντονισμό. Στο εξωτερικό περιβάλλον διασφαλίζει τη ροή πληροφορίας προς προμηθευτές, συνεργαζόμενες επιχειρήσεις, ειδικούς πελάτες και αντιπροσώπους για τη διαθεσιμότητα προϊόντων, τις τιμές, τις παραδόσεις, καθώς και την ηλεκτρονική διαμεταγωγή δεδομένων.

Κατά την άποψη μας, από τις πολλαπλές εφαρμογές της ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας, τρεις είναι εκείνες, που μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην *ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην ελληνική πραγματικότητα*:

- Η *Διευρημένη Επιχείρηση*, η οποία είναι μια πολυ-επιχειρηματική εφοδιαστική αλυσίδα με *κοινή πληροφοριακή δομή*.
- Η *Εικονική Επιχείρηση* μέσω της οποίας *καταμερίζονται οι εργασίες* για τη κατασκευή ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας σε διάφορες επιχειρήσεις⁵.
- Η *Εικονική Κοινότητα* και οι δυνατότητες που παρέχει για τον σχε-

4. «Σήμερα το εμπόριο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ενιαίο προϊόν εκτός από τη *διαχείριση της πληροφορίας*. Η διαχείριση της πληροφορίας είναι αυτή που κάνει τη διαφορά μεταξύ επιτυχίας και αποτυχίας».

5. Η εικονική επιχείρηση συστήνεται για την κατασκευή ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Άλλη εταιρεία κάνει τον σχεδιασμό, άλλη την κατασκευή μέρους ή ολόκληρου του προϊόντος, άλλη τα ανταλλακτικά κ.ο.κ. Ο καταμερισμός εργασιών περιλαμβάνει την κοινή χρήση πόρων, δεδομένων και ηλεκτρονικού εξοπλισμού.

διασμό εξατομικευμένων υπηρεσιών σε διάφορους σημαντικούς τομείς, όπως ο τουρισμός (Τσιριγώτης Φ., 2013) και οι λιμενικές υπηρεσίες, καθώς και οι δικτυακές υπηρεσίες τελευταίας τεχνολογίας.⁶

Η δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, που μεσολαβείται από τις εφαρμογές του η-επιχειρείν είναι βασικό κλειδί για περαιτέρω ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και μάλιστα εν μέσω κρίσης, διότι η δυναμική της συνέργειας υπερβαίνει κατά πολύ τη δυναμική της απλής άθροισης.

Ηλεκτρονικό εμπόριο (HEM)

Ηλεκτρονικό Εμπόριο (HEM) είναι η αγορά, πώληση και ανταλλαγή αγαθών/υπηρεσιών μέσω υπολογιστικών δικτύων μεταξύ επιχειρήσεων, ιδιωτών, νοικοκυριών, κυβερνήσεων και άλλων οργανισμών ιδιωτικών ή δημόσιων. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες παραγγέλλονται μέσω δικτύου, αλλά η πληρωμή και η διανομή μπορούν να γίνουν είτε on-line είτε off-line. (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και

Ανάπτυξης – Παρατηρητήριο Η-επιχειρείν της Ευρωπαϊκής Ένωσης.)

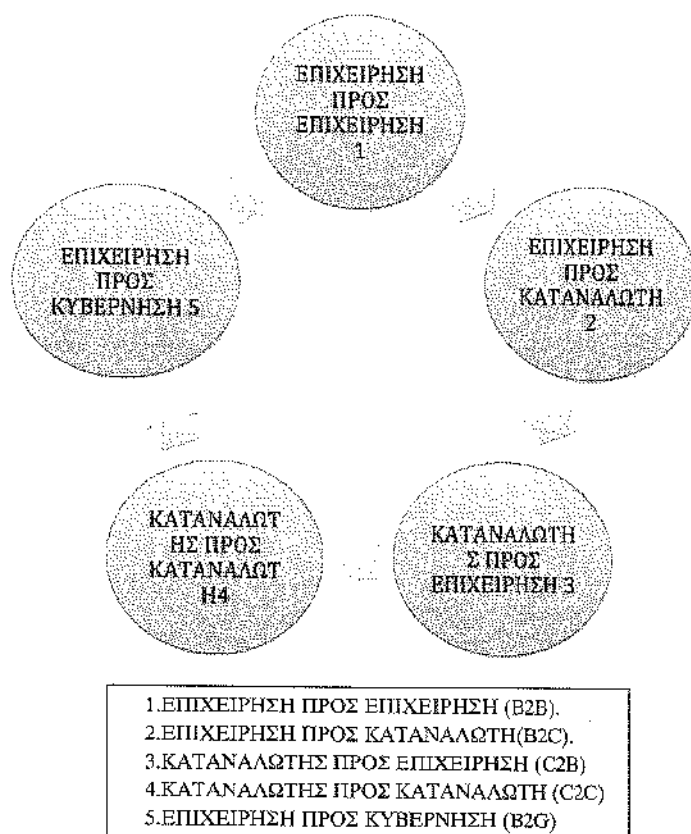
Το η-εμπόριο καλύπτει ευρύ φάσμα συναλλαγών (βλ. Διάγραμμα 2) μεταξύ επιχειρήσεων (B2B), επιχειρήσεων και καταναλωτών (B2C), καταναλωτών και επιχειρήσεων (C2B), καταναλωτή προς καταναλωτή (C2C), επιχειρήσεων και δημόσιου φορέα (B2G). Σταθερά ανοδικές τάσεις εμφανίζει και το ΗΕΜ μέσω κινητών τηλεφώνων και άλλων ασυρμάτων συσκευών. Παρόλο, που πολύς κόσμος έχει συνδέσει το η-εμπόριο με καταλόγους και αγορές μέσω ίντερνετ, η αλήθεια είναι ότι το μεγαλύτερο τμήμα η-εμπορίου καλύπτουν οι συναλλαγές μεταξύ των επιχειρήσεων (80%) και οι ειδικοί εκτιμούν, ότι στο μέλλον το κομμάτι αυτό θα συνεχίσει να αναπτύσσεται ταχύτερα από εκείνο μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών.

Στο B2B πωλητές και αγοραστές συγκεντρώνονται σε μία η-αγορά (*e-marketplace*), η οποία διευκολύνει την αναζήτηση (κυρίως προμηθευτών) και τη σύγκριση τιμών, σε ελάχιστο χρόνο και κυρίως με σημαντικά μειωμένο κόστος. Έτσι αφενός μειώνεται η ασυμμετρία στην πληροφόρηση μεταξύ αγοραστή και πωλητή προς όφελος

5. Η εικονική επιχείρηση συστήνεται για την κατασκευή ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Άλλη εταιρεία κάνει τον σχεδιασμό, άλλη την κατασκευή μέρους ή ολόκληρου του προϊόντος, άλλη τα ανταλλακτικά κ.ο.κ. Ο καταμερισμός εργασιών περιλαμβάνει την κοινή χρήση πόρων, δεδομένων και ηλεκτρονικού εξοπλισμού.

6. Η εικονική κοινότητα αποτελεί δικτυακή συνάθροιση ατόμων, που σχηματίζουν ιστούς προσωπικών σχέσεων και μεταξύ των άλλων ανταλλάσσουν γνώσεις και εμπειρίες. Το κόστος της πληροφορίας μειώνεται σημαντικά και αυξάνεται η ταχύτητα απόκτησης της. Μεταξύ των άλλων συρρικνώνει την γεωγραφική απόσταση, καταργώντας ταυτόχρονα τα εμπόδια στην επικοινωνία. Διασφαλίζει όχι μόνον την επικοινωνία, που αφορά στην εφοδιαστική αλυσίδα, αλλά και την αφοσίωση των πελατών προς την επιχείρηση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΜΟΡΦΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

τον πρώτου, αφετέρου διασφαλίζεται η επάρκεια και η προσβασιμότητα στη πληροφορία. Ουσιαστικά είναι ένας ιστότοπος, όπου οι πληροφορίες για τα προϊόντα της επιχείρησης και τις τιμές είναι διαθέσιμες σε όλες τις ενδιαφερόμενες εταιρείες μέλη της αγοράς. Αυτό οδηγεί όχι μόνο στη βελτίωση της αλυσίδας προμηθειών, αλλά και στο συνεργατικό εμπόριο μέσω της επικοινωνίας, της συνεργασίας, της διάχυσης της πληροφορίας, της σχεδίασης και του προγραμματι-

σμού ανάμεσα τους επιχειρηματικούς εταίρους.

Εκτός από τις η-αγορές, οι η-δημοπρασίες είναι σημαντικό μέσο για τη μορφή B2B. Οι δημοπρασίες μεταξύ επιχειρήσεων διευκολύνουν την δυναμική διαμόρφωση των τιμών, που προκύπτει από την άμεση (real-time) αλληλεπίδραση αγοραστών και πωλητών. Με αυτό τον τρόπο προσδιορίζεται δυναμικά η πραγματική αξία του αντικειμένου στη δεδομένη στιγμή (Παπαθανασίου Ε.).

Για ορισμένες επιχειρήσεις, οι πλέον σημαντικοί πελάτες είναι άλλες επιχειρήσεις. Η δημιουργία μιας σταθερής και πιστής επιχειρηματικής βάσης είναι εξίσου σημαντική με την πελατειακή βάση, που δημιουργεί η μορφή B2C. Όπως έχει ήδη τονισθεί, η σύγχρονη επιχείρηση δρα κάτω από αυξανόμενη πίεση να παράξει περισσότερα προϊόντα ή να διαφοροποιήσει ήδη υπάρχοντα στο ταχύτερο δυνατό χρονικό διάστημα, για να διατηρήσει την ανταγωνιστικότητα της. Οι προμήθειες και η ανανέωση των αποθεμάτων παίζουν καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση.

Αν οι προμήθειες και τα αποθέματα είναι οι κύριες εφαρμογές του B2B, το μάρκετινγκ και οι πωλήσεις είναι οι κατ' εξοχήν εφαρμογές του η-εμπορίου μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών. Ο τομέας πωλήσεων και αγοράς υπηρεσιών τείνει να καταλάβει εξίσου σημαντικό μερίδιο με εκείνων των υλικών αγαθών. Εφόσον ο ιστότοπος μιας εταιρείας είναι εύκολα προσβάσιμος μέσω της μηχανών αναζήτησης, ο πελάτης σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη και εάν βρίσκεται με ένα απλό κλικ μπορεί να αγοράσει μία υπηρεσία ή ένα προϊόν. Η χρήση του m-εμπορίου (m-commerce) επιτρέπει π.χ. σε ένα στέλεχος επιχείρησης, το

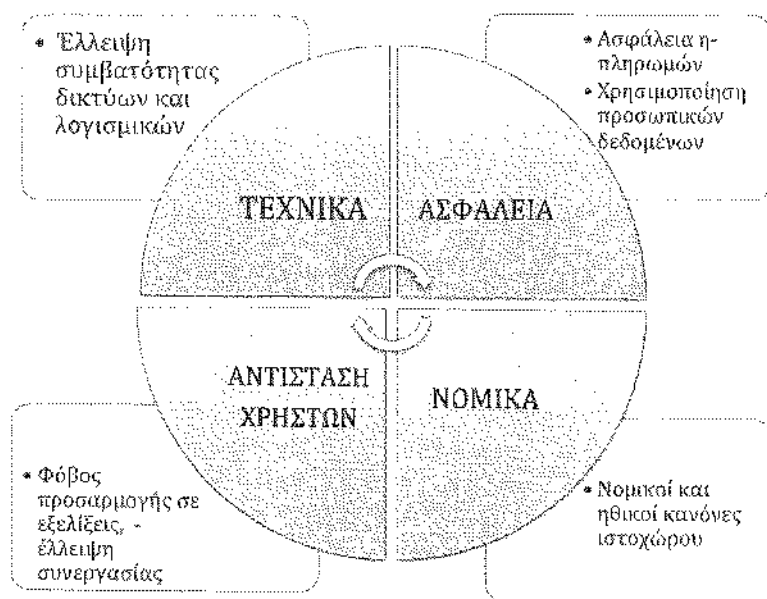
οποίο ταξιδεύει στο εξωτερικό για δουλειά, να έχει πρόσβαση σε όλα τα αποθηκευμένα και αρχειοθετημένα δεδομένα ή περιεχόμενα της επιχείρησής του με ένα απλό κλικ από το κινητό του στον ιστότοπο του παρόχου της δικτυακής υπηρεσίας ή άλλης παρόμοιας υπολογιστικής υπηρεσίας.

Το ΗΕΜ στη μορφή B2C συρρικνώνει τα έξοδα της επιχείρησης, τον τόπο και τον χρόνο συναλλαγής. Δεν έχει μόνο επαναστατικοποιήσει το εμπόριο, αλλά αποτελεί τον *μεγάλο εξισωτή* των μικρών επιχειρήσεων προς τις μεγάλες. Κάτι που δεν τονίζεται επαρκώς είναι η *δυνατότητα εισόδου*, που παρέχεται μέσω του η-εμπορίου B2C σε νέες επιχειρήσεις, δίνοντας ώθηση στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Τα Η-Καταστήματα, τα Η-Πολυκαταστήματα, τα Η-Ανταλλακτήρια και οι Η-Δημοπρασίες είναι τα κυρίως μέσα για την ηλεκτρονική αγορά, ανταλλαγή και πώληση υλικών αγαθών. Οι «κατάλογοι», τα «καλάθια» και οι «διαφημιστικές πύλες» επιτρέπουν στην επιχείρηση να αυξήσει τη πελατειακή της βάση και να διεισδύσει σε νέες αγορές. Ο καταναλωτής έχει περισσότερο έλεγχο των αγορών του μέσω της πληροφόρησης/σύγκρισης για την ποιότητα, τις

7. Η Ιρλανδία κατά την διαπραγμάτευση του δικού της Μνημονίου, προέταξε τη δικαίωμα της για διατήρηση της χαμηλής φορολόγησης των επιχειρήσεων (15%). Με αυτό τον τρόπο ξένες εταιρείες όπως η Apple μετά από ολιγοετή διακοπή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους επέστρεψαν εκ νέου στην Ιρλανδία επωφελούμενες από την ομαλοποίηση του γενικότερου οικονομικού περιβάλλοντος αλλά και τη διατήρηση του χαμηλού συντελεστή φορολόγησης. Οι θέσεις εργασίας επανακτήθηκαν και η διευκόλυνση της επιχειρηματικότητας συνέβαλλε στην γρήγορη έξοδο από το Μνημόνιο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΕΜΠΟΔΙΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

τιμές και την έγκαιρη παράδοση. Υπάρχουν εταιρείες, οι οποίες δι-κτυακά προσφέρουν σχολιασμό (κρι-τική) προϊόντων και υπηρεσιών του η-εμπορίου. Η συρρίκνωση κόστους, χώρου και χρόνου ακουμπά τόσο την επιχείρηση, όσο και τον πελάτη. Τα οφέλη, που προκύπτουν από αυτή τη μορφή η-εμπορίου, μπορούν να απει-κονισθούν ως εξής:

Στο η-εμπόριο καταναλωτή προς επι-χείρηση (C2B), ο αγοραστής θέτει εκ των προτέρων μία τιμή οι δε επιχειρή-σεις αποφασίζουν, αν θα πουλήσουν. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί ο ιστότοπος, της *priceline.com.uk*, στην οποία ο καταναλωτής δηλώνει το ποσό, που είναι διατεθειμένος να πληρώσει ανά διανυκτέρευση σε ξενοδοχείο συ-γκεκριμένης κατηγορίας και περιοχής.

Το η-εμπόριο καταναλωτή προς κα-ταναλωτή αφορά κυρίως στην ανταλλα-γή αγαθών και υπηρεσιών και πραγμα-τοποιείται μέσω ηλεκτρονικών ανταλ-λακτηρίων.

Τέλος το η-εμπόριο μεταξύ επιχεί-ρησης και κυβέρνησης πραγματοποιεί-ται μέσω συμμετοχής της επιχείρησης σε διαγωνισμούς προμηθειών και ανα-θέσεις δημόσιων έργων. Το B2G συμ-βάλλει στη διαφάνεια και την αποτε-λεσματικότητα των προμηθειών του δημόσιου φορέα.

Οι φραγμοί του ΗΕΜ (βλ. Διά-γραμμα 3) είναι ποικίλοι: τεχνικοί, οι-κονομικοί, νομικοί και συμπεριφορι-κοί. Ένα σημαντικό ζήτημα που απα-σχολεί τους καταναλωτές είναι η ασφάλεια των ηλεκτρονικών τους συ-ναλλαγών και η τυχόν έκθεση των προ-

σωπικών τους δεδομένων σε αναρμόδια πρόσωπα. Παρόλες της εφαρμογής τελευταίας τεχνολογίας που χρησιμοποιούνται (ψηφιακές υπογραφές, ψηφιακά πιστοποιητικά κ.α.) οι καθόβουλες παρεμβάσεις δεν μπορούν ακόμα να εξαλειφθούν παντελώς. Σοβαρό εμπόδιο για το άνοιγμα μίας επιχείρησης στις διεθνείς αγορές αποτελούν οι εθνικές νομοθεσίες, οι κανονισμοί (σήμανση, αναγνωσιμότητα), οι διαδικασίες και τα τεχνικά πρότυπα. Το HEX και το HEM εντός της «ενιαίας αγοράς» της ΕΕ δεν αντιμετωπίζει τέτοιους νομικούς φραγμούς, δεδομένου, ότι το «κοινοτικό κεκτημένο» έχει προ καιρού επιτύχει την εναρμόνιση νομοθεσιών, διαδικασιών και προτύπων. Εκτός συνόρων όμως ΕΕ υπάρχουν σοβαρά προβλήματα. Ορισμένες νομοθεσίες π.χ απαγορεύουν την ηλεκτρονική διαμεταγωγή δεδομένων.

Οι ερευνητές και τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας εστιάζουν πολύ στην αντίσταση των ανθρώπων στην αλλαγή που επιφέρουν οι τεχνολογικές εξελίξεις. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι σε σχετικά πρόσφατη έρευνα του Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών (2011) για τη συμπεριφορά των Ελλήνων Καταναλωτών και το HEM, από εκείνους

που δεν χρησιμοποιούν το Ιντερνετ για αγορές το 30% δήλωσε, ότι δεν έχει πιστωτική κάρτα, το 25%, ότι δεν εμπιστεύεται τις αγορές από το Διαδίκτυο, το 10% φοβάται για την ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων και άλλο ένα 16% δήλωσε, ότι δεν το έχει συνηθίσει.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Είναι γνωστό, ότι η ελληνική επιχειρηματικότητα λειτουργούσε και εξακολουθεί να λειτουργεί σε ένα περιβάλλον, το οποίο κάθε άλλο παρά ευνοεί την ανάπτυξη της. Ο χρόνος που απαιτείται για την αδειοδότηση έναρξης της επιχείρησης, η συχνή αλλαγή του φορολογικού καθεστώτος, η υψηλή φορολόγηση⁸ και η απίστευτη για τα διεθνή δεδομένα καθυστέρηση στην εκδίκαση εταιρικών αγωγών ήταν και είναι η τροχοπέδη της ελληνικής επιχειρηματικότητας. Η παρούσα κρίση απλά επιδεινώνει το ήδη αρνητικό status quo, οξύνοντας τα προβλήματα ρευστότητας και επενδύσεων.

Ο ευρύτερος Δημόσιος τομέας από την άλλη, έχει πάψει προ καιρού να αποτελεί τον «μεγάλο εργοδότη», ο οποίος απορροφούσε μέρος –καθόλου

8. Δομική ανεργία είναι η μακροχρόνια ανεργία, που προκαλείται, όταν η προσφορά εργασίας με συγκεκριμένο ημερομίσθιο, υπερβαίνει τη ζήτηση. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός, ότι οι εργάτες δεν έχουν τις τεχνικές δεξιότητες, που απαιτεί η συγκεκριμένη εργασία, ή υπάρχουν μεν θέσεις εργασίας αλλά σε άλλες περιοχές, οπότε απαιτείται μεταγκατάσταση. Σε κάθε περίπτωση δημιουργείται αναντιστοιχία μεταξύ ζήτησης και προσφοράς εργασίας. Η δομική ανεργία ενδεχομένως να οξύνεται από εξωγενείς παράγοντες, όπως αλλαγές στο ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον ή θεσμικές ρυθμίσεις της αγοράς εργασίας. Η Ελλάδα και πριν από την κρίση είχε υψηλό ποσοστό δομικής ανεργίας επί της συνολικής, το οποίο αυξήθηκε, με τα επίσημα στοιχεία να καταγράφουν για το έτος 2012 ποσοστό της τάξης του 13%. Σήμερα το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες.

ευκαταφρόνητο- της δομικής ανεργίας(8) στην χώρα μας. **Η κρίση αποτελεί κατά τη γνώμη μας μια κινητήρια δύναμη για αλλαγή**, τόσο για την επιχειρηματικότητα, όσο και για την απασχόληση, εφόσον και εάν κατορθωθεί κατ' αρχάς η αλλαγή αντιλήψεων και συμπεριφοριακών μοντέλων και δη εφόσον ξεπερασθεί η αντίσταση για αλλαγή και συνεργασία.

Ωστόσο, επιτυχείς προσπάθειες υπάρχουν και είναι αξιοσημείωτες. Αφορούν τόσο σε μεγάλες, γνωστές επιχειρήσεις, οι οποίες επεκτείνουν και διαφοροποιούν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα, όσο και σε νεοφυείς εταιρείες (start-up) κατά κανόνα ολιγομελείς, που συνδυάζουν την καινοτομικότητα με την ψηφιοποίηση της επιχείρησης, ξεπερνώντας πολλούς σκοπέλους, όπως αυτόν της χρηματοδότησης.

Η αξία των αγορών στην Ελλάδα μέσω Διαδικτύου έχει πενταπλασιασθεί κατά την πενταετία 2007-2011, ενώ οι χρήστες, που πραγματοποιούν ηλεκτρονικές αγορές αυξήθηκαν το ίδιο διάστημα κατά 30%. Το ΗΕΜ(B2C) δεν υπολείπεται του μέσου ευρωπαϊκού όρου⁹. Οι άλλες μορφές όμως του ΗΕΜ και του ΗΕΧ σαφώς υστερούν. Πόσες π.χ. ομάδες παραγωγών αγροτικών προϊόντων πωλούν στην εσωτερική και διεθνή αγορά μέσω η-δημοπρασιών; Πόσες λιμενικές επιχειρήσεις είναι δικτυακές;

Οι βιομηχανίες στην Ελλάδα που θα επωφεληθούν τα μέγιστα από τις εφαρμογές του ΗΕΠ και του ΗΕΜ είναι: η γεωργία, η ναυτιλία, ο τουρισμός, οι μεταφορές και οι η-τραπεζικές συναλλαγές. Στην γεωργία καθοριστικό ρόλο μπορεί να παίξει η παραγωγή και πώληση εξειδικευμένων προϊόντων, η κερδοφορία της οποίας μπορεί να δώσει ώθηση νέους ανθρώπους να απασχοληθούν σε αυτόν τον τομέα και να αυξήσει την νεανική επιχειρηματικότητα. Η εμπορική και επιβατηγός ναυτιλία, καθώς και οι λιμενικές επιχειρήσεις επιβάλλεται να μετασχηματισθούν σε δικτυακές, ενώ η οριζόντια και κάθετη συνεργασία τους αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση του ανταγωνιστικού τους πλεονεκτήματος και την υπερίσχυση στις διεθνείς αγορές. Η βιομηχανία του τουρισμού μπορεί να αξιοποιήσει ακόμα περισσότερο τις καινούργιες δικτυακές εφαρμογές κυρίως κατά την σχεδίαση εξειδικευμένων νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Τα ωφέλη του η-επιχειρείν μπορούν να εφαρμοσθούν όχι μόνον στις ταχυμεταφορές, αλλά σε κάθε τομέα των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων και των αστικών, σε συνδυασμό πάντοτε με ένα αποτελεσματικό δίκτυο διανομής.

Τα αντικειμενικά εμπόδια είναι πολλά, αλλά όχι μη αναστρέψιμα σε περίπτωση βελτίωσης του ευρύτερου οι-

9. Η έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε από το Ερευνητικό Κέντρο Η-Επιχειρείν του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κατέδειξε, ότι ο μ.ο Ηλεκτρονικών πωλήσεων στην Ελλάδα συμβαδίζει με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό όρο. Αντίθετα, απόκλιση εμφανίζει ο δείκτης Ηλεκτρονικής Επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία του Παρατηρητηρίου Αγοράς στο ΗΕΠ της Επιτροπής ΕΕ.

οικονομικού περιβάλλοντος. Εκτιμούμε όμως, ότι πρέπει να επιτευχθεί **αλλαγή κουλτούρας**, όσον αφορά στις αναπόφευκτες οργανωτικές διεργασίες και στην ανάπτυξη του πνεύματος συνεργασίας. **Η προσαρμογή στις αλλαγές και η συνεργασία σαν ενδιάθετες τάσεις διαμορφώνονται σε νεαρή ηλικία.** Συμμετοχική συμβολή προς το επιθυμητό αποτέλεσμα μπορεί να έχει το **εκπαιδευτικό σύστημα**. Ευχάριστη έκπληξη αποτελεί η πιλοτική δημιουργία «εικονικών επι-

χειρήσεων», που πραγματοποιείται σε σχολεία καθώς και τα ερευνητικά κέντρα ΑΕΙ, που επικεντρώνονται στο ΝΕΠ και τις νεοφυείς επιχειρήσεις¹⁰.

Συμπερασματικά: η η-επιχειρηματικότητα και το η-εμπόριο δεν αποτελούν απλώς στρατηγικά εργαλεία για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, αλλά πρέπει να αξιοποιηθούν στο έπακρο ως ένα –μεταξύ άλλων σημαντικών– μέσο για την έξοδο από την κρίση και την επανεκκίνηση της οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Δουκίδης Γ., Θεμιστοκλέους Μ., Δράκος Β., Παπαζαφειροπούλου Ν.: «Ηλεκτρονικό Εμπόριο» Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1998.
- Μάγκος Ε.: «Από τις Υπηρεσίες Πληροφόρησης στο Ηλεκτρονικό Επιχειρείν», Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 2007.
- Παπαθανασίου Ε.: «Εισαγωγή στις Νέες Τεχνολογίες και το Ηλεκτρονικό Εμπόριο», Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2002.
- Παπαπανάγος Χ.: «Ανάπτυξη Ηλεκτρονικής Επιχειρηματικής Δράσης. E-business, E-commerce» Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Πηλείδου Α.: «Η Πρόκληση του Η-Επιχειρείν για τις Ελληνικές ΜΜΕ», Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας / Τμήμα Οικονομικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2008.
- Πολέμη Δ.: «Ηλεκτρονικό Επιχειρείν» Πανεπιστήμιο Πειραιά, [http:// thalis.es.unipi.gr/dpolemi/e-commerce/index.htm](http://thalis.es.unipi.gr/dpolemi/e-commerce/index.htm)
- Τσαμύγκος Τιμολέων: «Η μετάλλαξη του Εργασιακού Περιβάλλοντος και οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας», Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2008.
- Τσιριγώτης Φ.: Παρουσίαση Σειρά 10, « Ηλεκτρονικό Επιχειρείν», Πανεπιστήμιο Πειραιά, Δεκέμβριος 2013.

ΞΕΝΗ

- Barnes D., Hinton M., Miechzkowska S.: "Competitive Advantage through e-opreration" Business Excellency 14 (6) p. 659-675, 2003.
- Βάλβης Γ., Σκλάβος Π., Παπαδάκη Κ., Πολέμη Δ.: « Overview of a Network Based IDS Solutions», Applied Text Suites Conference, Αθήνα Μάρτιος 2002.

10. Πέραν του Ερευνητικού Κέντρου που αναφέρθηκε ήδη, στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Κομοτηνής έχει δημιουργηθεί Κέντρο για τις Νεοφυείς Επιχειρήσεις.

Bolcer G., Kaiser G.: "SWAP- Leveraging the WEB to Manage Workflow", IEEE Internet Computing 1999.

ELECTRONIC DATA INTERCHANGE: UNIDEFACT: www.unece.org/trade/untdid.

Kaplan S., Sawhney M." "E-commerce Hubs: Towards a Taxonomy of Business Models, University of Chicago, December 1999, www.openapplication.org.

Kommerskollegium: "E- Commerce, New Barriers, New Opportunities" National Board of Trade Sweden, ISBN 978-91-86575-53-3, November 2012.

Lessons from European Business Surveys 2: E-Business w@tch.; www.e-business.org

OECD: "The Role of Telecommunications and Information Infrastructure in Advancing Electronic Commerce" OECD. 1999, Paris.

Pilikiene V., Kurschus R. J., Auskalnyte G.: "E-Business Benefits and Competitive Advantage", ISSN 2029-9338, 2013.18 (1) E-Business w@tch. www.E-business.org-

The Difference between E-Business and E-Commerce: www.computer.world.com/article/2588708.

10 Barriers and Solutions: Voloper Creations Inc. 2008 (Copyright)

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

www.epixeireite.duth.gr (6,9,12 / 11 /2014)

www.epixeirein.gr (2 /11 / 2014)

www.epixeirimatikotita.gr. (5, 7,/ 11 /2014)

www.computerworld.com (8,10 / 11/ 2014)

www.startup.gr. (4,7,8, /11 / 2014)

www.en.wikibooks.org. (7,11 / 11/2014)

www.dx.doiorg. (11 /11/ 2014)

www.e-business-watch.org (4,6,7 / 11/2014)

www.kommers.se (4.7 / 11/2014)

www.voloper.com (3,5 / 11 /2014)

www.2make2.eu/archives/ (5, 8,9 /11/2014)

[www.economy.watch. Com/ business/e-business-strategy.html](http://www.economy.watch.Com/business/e-business-strategy.html) (5,9,11 /11/2014

www.unece.org (7,8 /11/2014)

www.openapplications.org (2,5,7 /11 /2014)

www.xcbl.org (12 /11/ 2014)

www.o.e.c.d.org (3,5,6,8,10, /11 /2014)

Όλγα Σταυροπούλου* - Ιωάννης Σαλαμούρης **. Κυριάκος Λέγκας ***

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΕΙΝΑΙ TREND, ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΕΣ ΕΠΙΛΟΓΗ ΖΩΗΣ

Στην εργασία αυτή ανιχνεύονται οι τρόποι με τους οποίους η επιχειρηματικότητα διαμεσολαβείται από το φύλο στην Ελλάδα και αποτυπώνεται στην πραγματικότητα. Διαθέσιμα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα παρουσιάζονται και αναλύονται, ενώ στη βάση διαπιστώσεων γίνεται στη συνέχεια αναφορά σε ένα μοντέλο προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης που μπορεί να εφαρμοσθεί στις εκπαιδευτικές και υποστηρικτικές διαδικασίες για την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Το μοντέλο αυτό εστιάζει στα δυνατά σημεία και την αξιοποίησή τους, αποφορτίζοντας ταξινομήσεις όπως αυτές στη βάση του φύλου και των κοινωνικών ρόλων που λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό ανασταλτικά στην προσπάθεια προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, και ειδικότερα στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από τις γυναίκες.

Λέξεις-κλειδιά: επιχειρηματικότητα, φύλο, γυναίκες, υποστήριξη, δυνατά σημεία

WOMEN ENTREPRENEURSHIP: FOR SOME IT IS A TREND, FOR WOMEN IT'S A LIFE CHOICE

In this paper we explore how gender is affecting attitudes towards entrepreneurship in Greece. Available quantitative and qualitative data will be presented and analysed, forming the basis for the presentation of a model for personal and professional development, which can be put in action for supporting women entrepreneurship. This model is fashioned in a way, which focuses on strengths and how they can be exploited to “discharge” gender-based social roles, which act as barriers in personal and professional development, and more specifically for women who wish to take up entrepreneurial activity.

Keywords: entrepreneurship, gender, women, support, strengths

Εισαγωγή

Στην εργασία αυτή θα δοκιμάσουμε να ανιχνεύσουμε τους τρόπους με τους οποίους η επιχειρηματικότητα διαμε-

σολαβείται από την έννοια του φύλου στην Ελλάδα, αντλώντας κυρίως από διαθέσιμα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε σε ένα μοντέλο προσωπικής και επαγ-

* Η Ο.Σ. είναι Πρόεδρος της Μίλητος Συμβουλευτική Α.Ε., Πρόεδρος ΚοινΣΕΠ know

** Ο Ι. Σ. είναι Πρόεδρος ΚοινΣΕΠ know

*** Ο Κ.Λ. είναι μέλος της Μίλητος Συμβουλευτική

γελματικής ανάπτυξης που μπορεί να εφαρμοσθεί στις εκπαιδευτικές και υποστηρικτικές διαδικασίες για την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Το μοντέλο αυτό εστιάζει στις θετικές διαστάσεις, τα δυνατά σημεία και την αξιοποίησή τους, αναστέλλοντας προκαταλήψεις όπως αυτές στη βάση του φύλου και των κοινωνικών ρόλων που λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό ανασταλτικά στην προσπάθεια προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης. Το μοντέλο είναι ικανό μέσα από μια διαδικασία επίγνωσης και μάθησης να φέρει στην επιφάνεια αυτές τις ατομικές ποιότητες που μπορούν να εξουδετερώσουν εμπόδια που είναι απόρροια κοινωνικών αντιλήψεων, όπως για παράδειγμα σε σχέση με το φύλο ή την ηλικία, στο βαθμό που οι αντιλήψεις αυτές έχουν καταφέρει να συγκροτήσουν υποκειμενικές στάσεις, περιορίζοντας τον ορίζοντα της δράσης και των πραγματικών του δυνατοτήτων. Καθιστά έτσι την απόφαση για δράση στο πεδίο της επιχειρηματικότητας ως τρόπο ζωής και συνειδητή επιλογή, βασισμένη στην θέληση και την επιστροφή ικανοτήτων και ταλέντων.

Είναι γεγονός, ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της, ιδιαίτερα στο χώρο της απασχόλησης, λειτουργούν καταλυτικά προς αυτήν την κατεύθυνση, καθιστώντας την επιχειρηματικότητα ως βασικό εργαλείο για την έξοδο από την κρίση. Αυτό αντανακλάται στις προτεραιότητες και τις σχεδιαζόμενες πολιτικές στο χώρο της Ευρωπαϊκής

Ένωσης, αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Την ίδια στιγμή, οι έννοιες του/της επιχειρηματία και της επιχειρηματικότητας αντιμετωπίζονται κυκλοθυμικά από την ελληνική κοινωνία. Η ανεξαρτησία κι η δυνατότητα για αυξημένο εισόδημα που προσφέρει η επιχειρηματικότητα ως ατομική και επαγγελματική επιλογή σε σχέση πάντα με τη μισθωτή εργασία, είναι ιδιαίτερα ελκυστικοί παράγοντες για την ελληνική κοινωνία, ενώ παράλληλα, οι ίδιοι αυτοί παράγοντες καλούνται να συγκρουσθούν με αντιλήψεις για τον επιχειρηματία που τον συνδέουν με την ιδιοτέλεια και την επιδίωξη ατομικών οφελών σε βάρος τρίτων. Αυτό μας δείχνουν έρευνες, οι οποίες προσπαθούν να αποτυπώσουν αντιλήψεις για την επιχειρηματικότητα, που με τη σειρά τους συγκροτούν τους όρους σύμφωνα με τους οποίους δομείται η σχέση του επιχειρηματία και του «επιχειρείν» με το κοινωνικό περιβάλλον (FlashEurobarometer 354).

Από την άλλη μεριά, το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό γυναικών επιχειρηματιών στην Ελλάδα που υπολείπεται κατά 15 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ευρωπαϊκού μέσου όρου (20% έναντι 34,4%), μας επιτρέπει να υποθέσουμε με μεγάλη ασφάλεια ότι αυτό δεν οφείλεται, όπως θα δούμε στα σχετικά στοιχεία που θα παραθέσουμε, ούτε στο μορφωτικό επίπεδο των γυναικών, ούτε στην απουσία επιχειρηματικού πνεύματος και δυνατοτήτων, ούτε στην έλλειψη θέλησης για επιχειρηματική δράση. Οφείλεται σε εδραιωμένες αντιλήψεις που συνδέονται με τον τρόπο που ο ατομικός, κοι-

νωνικός και οικονομικός βίος οργανώνεται στη βάση του φύλου. Οι προσπάθειες λοιπόν που καταβάλλονται για να καταστήσουν την επιχειρηματικότητα ως ένα πρόσφορο πεδίο ατομικής και επαγγελματικής ανάπτυξης για τις γυναίκες στην Ελλάδα, θα πρέπει να περνούν μέσα από τη βούληση να αλλάξουν νοοτροπίες και αντιλήψεις, οι οποίες εκλαμβάνουν τους κοινωνικά αναμενόμενους ρόλους ανδρών και γυναικών ως σταθερούς και αμετάβλητους παράγοντες.

Ειδικότερα, οι πρωτοβουλίες και τα μοντέλα υποστήριξης, συμβουλευτικής και καθοδήγησης για την ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας θα πρέπει να προσβλέπουν σε μια διπλή απενοχοποίηση: Την απενοχοποίηση της επιχειρηματικότητας γενικά, και την απενοχοποίηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας ειδικότερα. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο θα πρέπει να έχουμε στη διάθεσή μας μοντέλα υποστήριξης και καθοδήγησης για τονενοτισμό, την ενίσχυση και αξιοποίηση ατομικών και κοινωνικών ποιτήτων και δεξιοτήτων, αλλά και δυνατών σημείων, καθώς και τη χειραγώγηση αδυναμιών, που είναι ικανά να οδηγήσουν τα μέλη μιας κοινωνίας στη συνειδητή επιλογή ή απόρριψη της επιχειρηματικότητας ως πρότασης καριέρας και ζωής, ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας. Ως αποτέλεσμα συνειδητής και υπεύθυνης ατομικά και κοινωνικά επιλογής, η επιχειρηματικότητα δε μπορεί παρά να απαλλαχθεί τόσο από το αρνητικό πρόσημο που τη συνοδεύει, όσο και από τις διακρίσεις στη βάση του φύλου που περιορίζουν τη δυναμική της.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα: Δεδομένα και τάσεις

Ο θετικός ρόλος της επιχειρηματικότητας στην οικονομική ανάπτυξη αναγνωρίζεται σαφώς, και πολύ περισσότερο, αυτός της επιχειρηματικότητας ως έννοιας και πρακτικής που πρέπει συνεχώς να διαστέλλεται, ώστε να συμπεριλαμβάνει ολοένα και περισσότερες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες στο παρελθόν θεωρούνταν λιγότερο συμβατές με αυτήν, όπως για παράδειγμα οι γυναίκες. Παρά το γεγονός ότι δεν έχουμε στη διάθεσή μας ικανό αριθμό στοχευμένων ερευνών για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, μπορούμε να παρουσιάσουμε συγκεκριμένες διαστάσεις της, οι οποίες θα μας επιτρέψουν να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα για την τρέχουσα κατάσταση στη χώρα μας, ειδικότερα υπό τη σκιά της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών, και των αρνητικών επιπτώσεών της σε όλα σχεδόν τα επίπεδα της κοινωνικοοικονομικής ζωής, και κυρίως στην απασχολησιμότητα και την ανεργία.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης δυσχεραίνουν την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας και ειδικότερα την επιχειρηματική πρωτοβουλία, τουλάχιστον σε σχέση με δομές του πρόσφατου, προ της οικονομικής κρίσης παρελθόντος. Τότε δηλαδή που οι προκλήσεις, τα εμπόδια, οι ευκαιρίες αποτελούσαν αντικείμενο διαχείρισης ή αξιοποίησης αντίστοιχα, εντός ενός οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος του οποίου οι όροι και οι κανόνες ήταν λίγο-πολύ γνώριμοι και σε μεγα-

λύτερο βαθμό προβλέψιμοι. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο επιλέγουμε ως σημείο αναφοράς πρόσφατα, εντός της κρίσης, στοιχεία για την γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, όχι δηλαδή τόσο στη βάση της επικαιρότητας τους γενικά, αλλά σε αυτήν της αντίχρευσσης του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνικοοικονομικές ανακατατάξεις που φέρνει η οικονομική κρίση μας επιτρέπει να διερευνήσουμε κατά πόσο αντιλήψεις και στερεότυπα ανατρέπονται, επιβεβαιώνονται, ή ακόμη και ενισχύονται. Με άλλους όρους, χρησιμοποιούμε δεδομένα, στοιχεία, τάσεις που παρατηρούνται για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην ελληνική πραγματικότητα της κρίσης, εκλαμβάνοντας την κρίση ως φαινόμενο που έχει επιπτώσεις – οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές – και παράλληλα αποκαλύπτει (Morin, 1968). Αποκαλύπτει δομές, διαστάσεις, αντιλήψεις οι οποίες προϋπήρχαν και τώρα ανασυντάσσονται, επαναδιαπραγματεύονται, ενισχύονται ή αποδυναμώνονται.

Ας ξεκινήσουμε με την παράθεση κάποιων στατιστικών στοιχείων για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα. Σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδιαίτερα στις πλουσιότερες χώρες του πλανήτη, βλέπουμε ότι η γυναικεία επιχειρηματικότητα υπολείπεται σταθερά της ανδρικής. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμένα οι γυναίκες επιχειρηματίες αποτελούν μόλις το 34,4% των αυτοαπασχολούμενων, ενώ το σύνολο των γυναικών επιχειρηματιών στην Ελλάδα ανέρχεται στο 20% περίπου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Ευρωπαϊκή πύλη για τις μικρομεσαίες επι-

χειρήσεις http://ec.europa.eu/small-business/index_el.htm). Πρόκειται για ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά και στις δύο περιπτώσεις.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, και σύμφωνα με τελευταία στοιχεία που έχουμε από σχετική έρευνα του IOBE (IOBE, 2014) για την εξέλιξη και τη δυναμική της γυναικείας επιχειρηματικότητας για τα έτη 2012 και 2013, παρατηρούμε έντονες διαφορές στην ποσοστιαία κατανομή αρχικής και καθιερωμένης επιχειρηματικότητας κατά φύλο – δηλαδή την εκκίνηση επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη συνέχισή της για 2 με 3 τρία χρόνια περίπου. Βλέπουμε ότι η συμμετοχή των γυναικών στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων υπολείπεται σταθερά της ανδρικής συμμετοχής. Για το 2012 για παράδειγμα το ποσοστό των γυναικών που ξεκινούσαν μια επιχειρηματική δραστηριότητα σε σχέση με το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού ήταν 4,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους άνδρες ήταν 8,6%, δηλαδή διπλάσιο. Αντίστοιχες κατά φύλο κατανομές και διαφορές συναντάμε και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το ύψος των ποσοστών αυτών φέρνουν την Ελλάδα περίπου στην 6^η θέση στην ΕΕ.

Μελετώντας τα δεδομένα για την καθιερωμένη επιχειρηματικότητα για την τελευταία πενταετία, τα χρόνια δηλαδή της οικονομικής κρίσης από το 2008 και μετά, παρατηρούμε σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών. Δηλαδή, ενώ τα ποσοστά ανδρών καθιερωμένων επιχειρηματιών ανεβαίνουν, τα αντίστοιχα ποσοστά για

τις γυναίκες παραμένουν στα επίπεδα συμμετοχής των γυναικών στην επιχειρηματικότητα αρχικών φάσεων. Δεν έχουμε με άλλα λόγια αύξηση στο ποσοστό καθιερωμένων γυναικών επιχειρηματιών, η οποία παρακολουθεί τη γυναικεία συμμετοχή στην επιχειρηματικότητα αρχικών φάσεων. Φαίνεται δηλαδή ότι οι επιχειρήσεις που δημιουργούνται από γυναίκες περνούν στη συνέχεια σε ανδρικά χέρια, όπως ακριβώς υποστηρίζεται και στη σχετική έρευνα του IOBE. Στην προσπάθειά μας να ερμηνεύσουμε την κατάσταση στη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, θα πρέπει λοιπόν να κινηθούμε πέρα από τους όρους του οικονομικού πεδίου και να καταπιαστούμε με γενικότερες αντιλήψεις που προδιαγράφουν την επιχειρηματική δραστηριότητα ως κατεξοχήν ή τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό ανδρική υπόθεση.

Στο επίπεδο της ανεργίας, η σημαντική αύξησή της, οδηγεί προφανώς άνδρες και γυναίκες στην εναλλακτική κάποιας μορφής επιχειρηματικής δράσης, αυτό δηλαδή που ονομάζουμε επιχειρηματικότητα ανάγκης. Στο προ της κρίσης διάστημα οι πορείες των ποσοστών συμμετοχής στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων ήταν περίπου παράλληλες για τα δύο φύλα, με τη γυναικεία συμμετοχή να υστερεί, αλλά να ακολουθεί μια πορεία σύγκλισης σε σχέση με την ανδρική συμμετοχή. Στη συνέχεια όμως, και κατά τη διάρκεια της κρίσης, τα ποσοστά συμμετοχής των δύο φύλων στην καθιερωμένη πλέον επιχειρηματικότητα αρχίζουν να αποκλίνουν σημαντικά.

Τα παραπάνω δεδομένα μας οδηγούν

στη διαπίστωση, ότι οι ποσοτικές μεταβολές στη συμμετοχή των γυναικών στην επιχειρηματικότητα δεν πρέπει να αποτελούν οπωσδήποτε τεκμήριο για την αλλαγή του τοπίου στο πεδίο των κοινωνικών αντιλήψεων που συνδέουν το φύλο με την επιχειρηματικότητα. Αν εξετάσουμε από πιο κοντά το προφίλ των Ελληνίδων επιχειρηματιών βλέπουμε τα εξής:

Πρώτον, συγκριτικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανδρών επιχειρηματιών, οι γυναίκες επιχειρηματίες δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές, ενώ ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας είναι ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες στην Ελλάδα πουν είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ξεπερνούν ποσοστιαία κατά πολύ την αντίστοιχη ομάδα των ανδρών (σύμφωνα με την έκθεση του IOBE κατά 8 περίπου ποσοστιαίες μονάδες). Σε επίπεδο λοιπόν προοπτικών ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας σε τομείς καινοτομίας, τεχνολογίας και γνώσης που είναι και το ζητούμενο σήμερα, οι γυναίκες επιχειρηματίες έχουν να προσφέρουν πολλά.

Δεύτερον, οι γυναίκες επιχειρηματίες αξιοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις νέες τεχνολογίες στα επιχειρηματικά τους εγχειρήματα όποια και αν είναι αυτά και ανεξαρτήτως κλάδου. Αν συνδυάσουμε αυτήν την τάση με το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών επιχειρηματιών, και ιδιαίτερα στο επίπεδο της τριτοβάθμιας και μετατριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρατηρούμε τόσο το εύρος του αναξιοποίητου γυναικείου επιχειρηματικού δυναμικού στη χώρα, όσο και τις δυνατότη-

τες της γυναικείας επιχειρηματικότητας για την ανάπτυξη επιχειρηματικότητας εντάσεως γνώσης, πέρα δηλαδή από τα παραδοσιακά μοντέλα επιχειρηματικής στρατηγικής και δράσης. Επίσης, οι γυναίκες επιχειρηματίες αρχικών σταδίων δείχνουν στις έρευνες να υιοθετούν σε μεγαλύτερο βαθμό τάσεις εξωστρέφειας όπως και καινοτομίας. Το θέμα είναι ότι στην πορεία αυτή η δεξαμενή ικανοτήτων και επιχειρηματικής φιλοδοξίας μένει χωρίς ουσιαστική υποστήριξη. Αυτό λοιπόν που πρέπει να επιδιώξουμε μέσα από πολιτικές και πρωτοβουλίες υποστήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας είναι η αξιοποίηση των διαπιστωμένων υψηλών προσόντων των γυναικών, η ενίσχυση των τάσεων για καινοτομία που διαφαίνονται, αλλά και η τόνωση του εξωστρεφούς χαρακτήρα των εγχειρημάτων των γυναικών που φαίνεται προγραμματικά να αποτελεί σημαντικό κομμάτι των επιχειρηματικών τους φιλοδοξιών ανεξαρτήτως κλάδου.

Περνώντας σε πιο ποιοτικά δεδομένα για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, ιδιαίτερα διαφωτιστικά είναι τα ευρήματα της πανελλαδικής έρευνας με τίτλο «Η γυναίκα επιχειρηματίας "ευθέως"» που διεξήχθη το 2013 από την εταιρεία «Μίλητος Συμβουλευτική Α.Ε.» σε συνεργασία με την εταιρεία ερευνών FocusBari και την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση // Κοιν. Σ.ΕΠ knowl. Η έρευνα ανιχνεύει τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες επιχειρηματίες συνδιαλέγονται με τον όρο «γυναικεία επιχειρηματικότητα», την έννοια της «επιτυχίας» και τις διαστάσεις του φύλου που συνδέονται με

αυτά. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα πέντε πρώτα χαρακτηριστικά που οι γυναίκες επιχειρηματίες θεωρούν απαραίτητα συστατικά για την επιτυχία είναι κατά σειρά αξιολόγησης η αποφασιστικότητα, το όραμα, η μόρφωση/κατάρτιση, τα ηγετικά προσόντα και η επιμονή. Στο σύνολο των πέντε αυτών χαρακτηριστικών οι γυναίκες επιχειρηματίες υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών, δηλαδή στη βάση του φύλου. Επιπλέον, 8 στις 10 γυναίκες δηλώνουν ότι θα έδιναν την ίδια απάντηση αν το ερώτημα απευθυνόταν σε άνδρες. Ως εκ τούτου θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι η επιτυχημένη επιχειρηματικότητα δεν έχει φύλο στο βαθμό που οι απαιτούμενες ποιότητες του ατόμου που χειρεύει ανιχνεύονται στον ίδιο βαθμό σε άνδρες και γυναίκες. Τα βασικά χαρακτηριστικά στα οποία όμως οι γυναίκες δηλώνουν ότι υπερτερούν έναντι των ανδρών είναι αυτά της ικανότητας επικοινωνίας, της υπομονής, της διαχείρισης σχέσεων, και της υπευθυνότητας.

Την ίδια στιγμή, όσον αφορά τη χρήση του όρου «γυναικεία επιχειρηματικότητα», αξίζει να σημειώσουμε ότι οι μισές από τις ερωτώμενες θεωρούν τον όρο παρωχημένο, υποστηρίζοντας ότι η επιχειρηματικότητα δεν έχει φύλο. Το υπόλοιπο 50% που θεωρεί τον όρο αναγκαίο και χρήσιμο προέρχεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την περιφέρεια. Το δεδομένο αυτό μας οδηγεί στην υπόθεση ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιφέρεια έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό την ανάγκη ενός κατά φύ-

λο διαχωρισμού της επιχειρηματικότητας, που πιθανότατα οφείλεται στην επιθυμία τους να αποτελέσουν μια διακριτή κοινωνική και οικονομική ομάδα απέναντι σε περισσότερο παραδοσιακές, πατριαρχικές και ανδροκρατούμενες κοινωνίες. Σε ένα μητροπολιτικό χώρο αντιθέτως, παρόμοιες ίσως σχέσεις εξουσίας και δυναμικές συναντώνται σε μικρότερο βαθμό, αλλά και όταν συναντώνται, οι διαθέσιμες πρακτικές του αστικού τρόπου ζωής (π.χ. αυτονόμηση, ευρύ φάσμα επαγγελματικών επιλογών, διαφορετικό πλαίσιο επιλογής συντρόφου και οικογενειακής στρατηγικής, δυνατότητα δημιουργίας περισσότερων κοινωνικών δικτύων εκτός του συγγενικού κύκλου) βοηθούν στην ευκολότερη υπέρβασή τους.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της ίδιας έρευνας βλέπουμε ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες υποστηρίζουν απολογιστικά σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό τη συνειδητή απόφασή τους να ενεργοποιηθούν επιχειρηματικά. Θεωρούν εαυτούς επιτυχημένες ως επιχειρηματίες, ενώ καταθέτουν ότι απολαμβάνουν σεβασμό και αποδοχή από τον οικογενειακό και κοινωνικό τους κύκλο. Από την άλλη μεριά, αρκετές γυναίκες επιχειρηματίες νιώθουν την ανάγκη να επιβεβαιώνουν την αξία τους ως τέτοιες σε καθημερινή βάση, κάτι που μάλλον δε συναντάμε τόσο συχνά στην περίπτωση των ανδρών επιχειρηματιών.

Παράλληλα όμως, οι γυναίκες επιχειρηματίες διακατέχονται σε αρκετά μεγαλύτερο βαθμό από το φόβο της αποτυχίας στην εκκίνηση μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας απ' ότι οι άνδρες, γεγονός που μας κάνει να ανα-

ρωτηθούμε γιατί κάποιος πρέπει να νιώθει σε μεγαλύτερο βαθμό υπόλογος για μια αποτυχία στη βάση του φύλου. Αν οι γυναίκες θέλουν και μπορούν να ενεργοποιηθούν επιχειρηματικά αλλά δεν τολμούν όπως έδειξε άλλωστε και η έρευνα, αυτό συνδέεται με τις σημασίες με τις οποίες έχουμε περιβάλλει την έννοια του φύλου γενικότερα παρά με τις γυναίκες και τους άνδρες ως φιλόδοξους, ενεργούς, επιτυχημένους ή αποτυχημένους επιχειρηματίες.

Είναι φανερό λοιπόν, ότι υπάρχει ένα κενό ανάμεσα στο διαθέσιμο και σαφώς εκφρασμένο δυναμικό των γυναικών, και την αποτύπωσή του στο επιχειρηματικό πεδίο στην Ελλάδα. Ο τρόπος με τον οποίο η επιχειρηματική δράση επενδύεται κοινωνικά και συμβολικά από τη διάσταση του φύλου μπορεί να αποδομηθεί από τις ίδιες τις γυναίκες. Η ανατροπή των όρων για συμμετοχή στην επιχειρηματική δράση μπορεί να συντελεστεί με τη βοήθεια μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, ενός μοντέλου υποστήριξης και καθοδήγησης, το οποίο μπορεί να απελευθερώσει και να αξιοποιήσει θετικές προδιαθέσεις και δυνατά σημεία, που ξεπερνούν και ακυρώνουν κοινωνικά κατασκευασμένα εμπόδια.

Το μοντέλο STARS®: Η πορεία προς ένα θετικό εαυτό

Το μοντέλο STARS® αποτελεί μέρος του περιεχομένου του πιστοποιημένου από το International Coach Federation, εργαστηρίου προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, «STARS

Success Yourself®». Το εργαστήριο υλοποιείται αποκλειστικά από την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση knowl για την Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.

Το μοντέλο STARS® προτείνει μία διαδικασία για προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη, που ξεκινάει με μια δυναμική «χαρτογράφηση» επίγνωσης (φάση RealityCheck) και ολοκληρώνεται μέσα από πέντε προσδιορισμένες, αλληλοσυνδεόμενες και διαδραστικές φάσεις (strengthsawareness and spotting, trial and success, appreciativeself-talk and visualization, roadmapforward, και successyourself).

Το μοντέλο δημιουργεί μια γέφυρα μεταξύ επίγνωσης και μάθησης, διευκολύνοντας τη διαδικασία της αυτοαξιολόγησης, της αλλαγής και της επιτυχίας μέσα από μια εμπειρία έμπνευσης, παρακίνησης και πρακτικής καθοδήγησης.

Το μοντέλο STARS® αναπτύχθηκε βάσει state-of-the-art επιστημονικών ερευνών για την ανθρώπινη δυνατότητα και εξέλιξη, και διέπεται από τις αρχές της θετικής ψυχολογίας, των ταλέντων και δυνατών σημείων, τη θετική αξιολόγηση, τον οραματισμό, τη στοχοθέτηση και το σχεδιασμό ενεργειών, καθώς και την αξιολόγηση της επιτυχίας. Οι φάσεις του μοντέλου είναι οι εξής:

- *realitycheck*: Μια δυναμική συνεδρία «χαρτογράφησης» προσωπικής επίγνωσης, η οποία θέτει το μοντέλο σε εκκίνηση και λειτουργεί και ως προ-απαιτούμενό του. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης αναγνωρίζονται, εκφράζονται

και αποσαφηνίζονται στόχοι και επιθυμίες σε σχέση με το περιβάλλον και τη δυναμική του, τις συνθήκες, τις ευκαιρίες, τα άτομα που εμπλέκονται κ.λπ. Πρόκειται για μια σημαντική φάση εκκίνησης που δημιουργεί το δικό της χρονικό πλαίσιο, χωρίς περιορισμούς.

strengthsawareness&spotting

Η φάση αυτή αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα. Στον εντοπισμό των δυνατών σημείων του ίδιου του ατόμου, και τον εντοπισμό δυνατών σημείων τρίτων, μέσα από επιστημονικά τεστ, ή/και συζητήσεις «δυνατών σημείων», ή/και αυτοστοχασμό για μέγιστη απόδοση και συχνή χρήση δυνατών σημείων. Αυτή η φάση μας δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε, να κατανοήσουμε και να χρησιμοποιήσουμε τα δυνατά μας σημεία, ώστε να πετύχουμε τους στόχους μας. Το στάδιο αυτό είναι σημαντικό, καθώς μπορεί να μας βοηθήσει να ξεκινήσουμε ένα ταξίδι αυτογνωσίας, μια διαδικασία κατανόησης και αυτό-αξιολόγησης, που μας βοηθά να κατανοήσουμε τα δυνατά μας σημεία, αλλά και τους πιθανούς τρόπους συνδυασμού και εφαρμογής τους στις δραστηριότητές μας, ώστε να επιτύχουμε τον εκάστοτε στόχο μας. Η προσωπική αυτή γνώση εμπλουτίζει την ικανότητά μας, σε συνδυασμό με τις κατάλληλες δεξιότητες, να εντοπίζουμε και τα δυνατά σημεία των άλλων.

- *trial & success*: Μια αναζωογονητική διαδικασία, που προκύπτει μέσα από τη θετική αναδρομή και το θετικό συλλογισμό, που εμπνέει και παρακινεί τα άτομα να θυμηθούν, να εστιάσουν και να επαναλάβουν προηγούμενες επιτυ-

χίες τους, προσφέροντας τους παράλληλα μια μοναδική εμπειρία συνειδητοποίησης και ενδυνάμωσης ... «το έχω καταφέρει, μπορώ να το κάνω και πάλι». Για καλύτερα αποτελέσματα, η κατάσταση την οποία επιλέγει το άτομο για τη θετική αναδρομή πρέπει να έχει ομοιότητες με το στόχο που θέλει να επιτύχει, ώστε να ορίσει και τους δείκτες επιτυχίας, χρησιμοποιώντας τα (μη αξιοποιημένα) δυνατά σημεία και τις αποτελεσματικές συμπεριφορές.

•*appreciativeself-talk & visualization:*

Μια διαδικασία προσωπικής συζήτησης που εστιάζει και αναγνωρίζει το θετικό εαυτό στο παρόν, και η οποία μέσα από θετική νοητική απεικόνιση δημιουργεί ένα σύστημα προσωπικής ανταμοιβής. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης ευθυγραμμίζονται σκέψεις, συμπεριφορές και συναισθήματα με τη ρεαλιστική στοχοθέτηση. Οριοθετείται και περιγράφεται το «τι, πώς, ποιος, πότε», κ.λπ. σε ένα ρεαλιστικό, εφικτό, μετρήσιμο, και χρονικά προσδιορισμένο πλάνο ενεργειών. Παρόλο που το πλάνο αυτό είναι δυναμικό και επιδέχεται αλλαγές και βελτιώσεις, η ουσία του βρίσκεται στη δέσμευση, τόσο ως προϋπόθεση αλλά και ως εργαλείο.

•*successyourself:* Η τελευταία φάση του μοντέλου είναι μια φάση αξιολόγησης της επιτυχίας που αναδεικνύει τον ορισμό, τη διαχείριση, το συντονισμό και τη μέτρηση των δεικτών επιτυχίας ώστε να επιτευχθεί ο στόχος και να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της επιτυχίας.

Η προσέγγιση του μοντέλου STARS® μπορεί να αξιοποιηθεί συμβουλευτικά και υποστηρικτικά για την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, επειδή ακριβώς θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία ρηγμάτων σε καθιερωμένες κοινωνικές αντιλήψεις που δρουν περιοριστικά στην πορεία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης. Ανασυνθέτει ατομικές στάσεις και αντιλήψεις, προσφέροντας εφόδια για την υπέρβαση αντιλήψεων που προέρχονται από το περιβάλλον εντός του οποίου το άτομο δραστηριοποιείται – ατομικά και συλλογικά. Βοηθά τέλος να γίνει κατανοητό, ότι δικαίως μπορούμε να καταλογίζουμε μικρότερο ή μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης στην κοινωνία εντός της οποίας ζούμε, αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αυτή η κοινωνία είμαστε εμείς. Ως μέτοχοί της, αλλά και ως φορείς αλλαγής.

ΠΗΓΕΣ

- Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), GlobalEntrepreneurshipMonitor (GEM), Φεβρουάριος 2014, «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2013-2013: Ενδείξεις ανάκαμψης της μικρής επιχειρηματικότητας»
- Μίλητος Συμβουλευτική Α.Ε. - Παρουσίαση αποτελεσμάτων έρευνας «Η γυναίκα επιχειρηματίας “ευθέως”»
- Flash Eurobarometer 354: *Entrepreneurship – Country Report Greece, European Commission, June 2012*
- Morin, Edgar. “Pour une Sociologie de la Crise.” *Sociologie*. Paris:Fayard (1984): 139-153. Orig. pub. in *Communications* 25 (1968)

*Nína-Aικατερίνη Καλαβά-Μυλωνά**
**Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ
ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ**

Η παρούσα μελέτη αναδεικνύει την αναγκαιότητα της εφαρμογής των ηθικών αρχών στο χώρο της εργασίας και τη συμβολή του Επαγγελματικού Προσανατολισμού προς αυτή την κατεύθυνση, εφόσον είναι ο κατ' εξοχήν επιστημονικός κλάδος, ο οποίος προετοιμάζει τους νέους να μεταβούν από το χώρο της εκπαίδευσης στο χώρο της εργασίας. Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, με ένα μεθοδευμένο προγραμματισμό, παρέχει τη δυνατότητα στους νέους να εξοικειωθούν με τις ηθικές αρχές και αξίες, οι οποίες θα τους είναι απαραίτητες, όχι μόνο στο ρόλο τους ως μελλοντικοί εργαζόμενοι, αλλά και ως ενεργοί πολίτες. Το θεωρητικό μέρος αναφορικά με τις ηθικές αρχές βασίζεται σε επιστημονικά δεδομένα όπως, στοιχεία από το έργο του Αριστοτέλη «Ηθικά Νικομάχεια» καθώς και από το ερευνητικό έργο και τις προτάσεις σύγχρονων ειδικών επιστημόνων στον τομέα της οικονομίας και των επιχειρήσεων.

Λέξεις κλειδιά: ηθικές αρχές, επαγγελματική ηθική, ηθική επαγγελματική διαπαιδαγώγηση.

Nina-Ekaterini Calava-Mylona
**THE EDUCATIONAL ROLE OF CAREER EDUCATION
AND THE ETHICAL BUSINESS BEHAVIOR**

The present study points out the importance of the application of the ethical principles in the business world and the contribution of career education towards this goal, as career guidance is the main scientific field which prepares youth for their transition from the domain of education to the world of work. A proper plan of career education provides the opportunities to familiarize and train the students with the necessary ethics and values, not only as future professionals but also, as future active members of society. The theoretical part about ethics is derived from scientific data, such as, documents from the Aristotle's masterpiece «Ethica Nicomachea» as well as, the research work and proposals of contemporary specialists in the field of economy and the business world.

Key words: ethics, ethical business behavior, ethical career education.

* Η Ν.Α. Καλαβά-Μυλωνά είναι Δρ. Συμβουλευτικής & Επ. Προσανατολισμού, επιστημονικός συνεργάτης ΕΚΠΑ, ΕΚΔΑΑ και ΙΝΕΔΙΒΙΜ. επικοινωνία: ninacalmyl@gmail.com κιν. 6975062546

Εισαγωγή

Καθημερινά αναδεικνύονται φαινόμενα διαφθοράς σε όλους τους επαγγελματικούς τομείς, ενώ η οικονομική κρίση μαστίζει όλο και περισσότερα κοινωνικά στρώματα, δηλαδή βιώνουμε την ανηθικότητα σε όλο της το μεγαλείο και ταυτόχρονα νιώθουμε πολύ έντονα το αίσθημα της αδικίας.

Με βάση λοιπόν την άποψη πολλών αναλυτών, ότι «η οικονομική κρίση είναι κυρίως κρίση ηθικών αρχών και αξιών» θα επιδιώξω να αναδείξω την αναγκαιότητα της εφαρμογής των ηθικών αρχών στο χώρο της επιχείρησης και κατά συνέπεια και στον ευρύτερο χώρο της εργασίας και στη συνέχεια, θα επισημάνω τη συμβολή του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην ηθική επαγγελματική διαπαιδαγώγηση των νέων. Ο ελάχιστος χρόνος ο οποίος μου διατέθηκε, με ανάγκασε να περιοριστώ σε μια πολύ συνοπτική παρουσίαση του θέματος και με αναγκάειες παραλήψεις.

Με τον όρο «Επαγγελματικός Προσανατολισμός» εννοώ όλο το εύρος του θεσμού, ενώ με τον όρο «Επαγγελματική Διαπαιδαγώγηση» αναφέρομαι στην παιδαγωγική του διάσταση.

Η έννοια της ηθικής

Εφόσον λοιπόν η εισήγησή μας εντάσσεται στον επιστημονικό τομέα της Ηθικής, καταρχήν να διευκρινίσουμε ότι η Ηθική αποτελεί ένα κλάδο της Φιλοσοφίας και «ασχολείται με τους κανόνες οι οποίοι διέπουν τη συ-

μπεριφορά, τη λήψη ηθικών αποφάσεων και τις ανθρώπινες σχέσεις.» (Herlihy, B. & Remley, Th., 2001).

Επίσης, θα ήταν αδιανόητο να μην αναφερθούμε στο σημαντικό και διαχρονικό έργο του Αριστοτέλη, τα «Ηθικά Νικομάχεια». Από το έργο αυτό καθώς και από τις αναλύσεις σύγχρονων επιστημόνων αναφορικά με την επαγγελματική ηθική, δανειζόμαστε στοιχεία τα οποία σχετίζονται με το θέμα μας.

Η ηθική αρετή κατά τον Αριστοτέλη

Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι ο τελικός στόχος του ανθρώπου είναι η **ευδαιμονία**, η οποία επιτυγχάνεται μόνο με την ενάρετη ζωή. Ταυτίζει λοιπόν την ηθική με την αρετή, η οποία δεν είναι έμφυτη στον άνθρωπο ούτε του επιβάλλεται με το φόβο, αλλά αποκτάται από εξή.

Η ηθική συμπεριφορά είναι προϊόν του νου, επιλέγεται οικειοθελώς με λογική και φρόνηση και υπαγορεύει τη συνεχή άσκηση και τον εθισμό σε ηθικές πράξεις.

Ο ηθικός άνθρωπος δεν περιορίζεται στη γνώση των ηθικών αρετών, αλλά τις εφαρμόζει και στην πράξη. Ένα τέτοιο φωτεινό και διαχρονικό παράδειγμα υπήρξε ο Σωκράτης.

Ένας ηγέτης μιας χώρας μπορεί να αντεπεξέλθει στα καθήκοντά του πολύ καλύτερα όταν είναι ενάρετος και ακολουθεί τους ηθικούς κανόνες ωστόσο, για να επιτευχθεί πλήρως η **καλή λειτουργία ενός πολιτεύματος**, θα πρέπει ταυτόχρονα και οι πολίτες να είναι ενάρετοι.

Ο άνθρωπος λοιπόν, με την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση και τη συνεχή καθημερινή πράξη συνηθίζει να ζει ενάρετα και αυτή η έξη του παρέχει τη δύναμη να αντιστέκεται στους εξωτερικούς πειρασμούς οι οποίοι τον προτρέπουν σε ανήθικες πράξεις. (Γεωργούλης, Κ.)

Η ηθική συμπεριφορά στη σύγχρονη επιχείρηση

Σύμφωνα με το λεξικό Cambridge Business Dictionary η ηθική συμπεριφορά (ethical behavior) τείνει να θεωρείται ωφέλιμη για την επιχείρηση και συνίσταται στο σεβασμό των βασικών ηθικών αρχών δηλαδή, την **τιμιότητα** (honesty), τη **δίκαιη μεταχείριση** (fairness), την **ισότητα** equality), την **αξιοπρέπεια** (dignity), την **πολυμορφία** (diversity) και τα **ατομικά δικαιώματα**.

Ως προς την ωφελιμότητα της ηθικής συμπεριφοράς, μεταξύ της σκέψης του Αριστοτέλη και της διοίκησης μιας επιχείρησης παρατηρείται η εξής ειδοποιός διαφορά: ενώ ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η αρετή εξασφαλίζει στον άνθρωπο την ευδαιμονία, οι οικονομολόγοι θεωρούν ότι η ηθική συμπεριφορά λειτουργεί προς όφελος της επιχείρησης.

Η οικονομία της αγοράς οι ηθικές αρχές και οι συνέπειες των άνομων πράξεων

Το θέμα των ηθικών αρχών στο χώρο της οικονομίας έχει απασχολήσει

την επιστημονική κοινότητα λόγω της μεγάλης διαφθοράς και ασυδοσίας η οποία παρατηρείται εδώ και πολλά χρόνια και τις επιπτώσεις τους. Διαπιστώθηκε λοιπόν στην πράξη ότι, η κατάληξη των άνομων και ανήθικων πράξεων στο χώρο της επιχείρησης, ως επί το πλείστον, είχε καταστροφικές συνέπειες, όπως πτωχεύσεις, ποινικές συνέπειες, διασυρμό προσώπων, εταιρειών και κρατών με ό,τι συνεπάγονται αυτά.

Βεβαίως, αυτό δε σημαίνει ότι όλες οι πτωχεύσεις των επιχειρήσεων οφείλονται αποκλειστικά σε ανήθικες πράξεις. Ωστόσο, πολλοί οικονομολόγοι διερεύνησαν τις επιπτώσεις των παραβάσεων σε διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και κατέληξαν σε αντίστοιχες εκτιμήσεις. Σε τέτοιες ενδεικτικές εκτιμήσεις, οι οποίες ως επί το πλείστον συμπίπτουν στα συμπεράσματά τους, θα αναφερθώ πολύ συνοπτικά.

Ενδεικτικές εκτιμήσεις ερευνητών αναφορικά με την παραβίαση των ηθικών αρχών στο χώρο της επιχείρησης

Η Mary Guy (1990) περιγράφει ότι: «όπου εφαρμόζονταν οι ηθικοί κανόνες αυτοί λειτουργούσαν προς όφελος της επιχείρησης»

Ο Donald Seibert (2003) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι: «η βασική προϋπόθεση για την επιτυχία μιας επιχείρησης σε βάθος χρόνου είναι, οι αποφάσεις οι οποίες παίρνονται για την επιχείρηση να βασίζονται σε ηθικά

κριτήρια (βλέπε στο Solomon, 2003)

Ο Robert Solomon (1994) υποστηρίζει ότι: «η επιχείρηση είναι μια ηθική δραστηριότητα, διότι οποιαδήποτε δραστηριότητα στοχεύει την αρίστευση (excellence) έχει ως αφηρητά την ηθική» και προσθέτει ότι: «η τιμότητα δεν αποτελεί την καλύτερη στρατηγική για μια επιχείρηση ωστόσο, γενικά είναι και η μόνη δυνατή στρατηγική».

Τέλος, ο Thomas Donaldson (2003) επισημαίνει ότι «είναι καιρός πλέον να πάρουμε το θέμα της ηθικής στα σοβαρά»

Επιστημονικές δραστηριότητες για την προαγωγή των ηθικών αρχών στο χώρο της επιχείρησης

Με σκοπό την προαγωγή των ηθικών αρχών στο χώρο της επιχείρησης λειτουργούν:

A. Επιστημονικές Οργανώσεις όπως:

- The International Society for Business, Economics and Ethics
- The International Society for Business Ethics
- The Society for Business Ethics in America
- The European Business Ethics Network.

B. Έκδοση πολλών επιστημονικών βιβλίων, συγγραμμάτων, περιοδικών όπως:

- Encyclopedia of Business Ethics
- Business Ethics Quarterly
- Journal of Business Ethics

• Business Ethics: A European Review

Γ. Διοργάνωση πολλαπλών συνεδρίων σε τοπικό και διεθνές επίπεδο

Όλες αυτές οι επιστημονικές δραστηριότητες έχουν δύο βασικές κατευθύνσεις:

1. **την έρευνα και την αξιολόγηση της τήρησης των ηθικών αρχών στον χώρο της επιχείρησης**
2. **το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των μελλοντικών στελεχών επιχειρήσεων ώστε, οι σπουδές τους να μη περιορίζονται μόνο στη γνώση των ηθικών αρχών, αλλά να συνδυάζονται με την καλλιέργεια της ορθολογικής σκέψης και τα ηθικά κριτήρια (moral judgment).**

Ο Patrick MacLagan (1998) υιοθετώντας την αριστοτελική προσέγγιση παρατηρεί ότι: «η απλή γνώση των ηθικών αρχών δεν είναι αρκετή, διότι πολλοί άνθρωποι, ενώ κατέχουν τη γνώση περί ηθικής, επιδίδονται σε ανήθικες πράξεις» και καταλήγει: «η ηθική πράξη πρέπει να πραγματοποιείται συνειδητά και όχι από το φόβο μιας ποινής».

Βεβαίως, δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πώς διδάσκεται η επαγγελματική ηθική (Business Ethics) σε όλα τα Οικονομικά Πανεπιστήμια· ωστόσο, εκείνο που έχει διαπιστωθεί είναι ότι, ενώ οι περισσότερες υγιείς επιχειρήσεις εφαρμόζουν τους ηθικούς κανόνες, σε πολλές επιχειρηματικές δραστηριότητες οι ηθικές αρχές παραβιάζονται κατάφωρα. Επομένως, ή η εκπαίδευση των στελεχών δε φαίνεται να είναι τόσο αποτελεσμα-

τική, ή κάποιοι άλλοι λόγοι αποτρέπουν την εφαρμογή των ηθικών αρχών.

Η επιχειρηματική ηθική στην Ελλάδα

Σχετικά με την επιχειρηματική ηθική στην Ελλάδα πολλοί διακεκριμένοι Έλληνες επιστήμονες και διανοούμενοι έχουν εκφράσει τις απόψεις τους όπως, οι καθηγητές των Οικονομικών **Γιώργος Μπήτρος και Αναστάσιος Καραγιάννης** (2014) οι οποίοι, σε άρθρο τους στην εφημερίδα Καθημερινή μεταξύ άλλων, αναφέρουν ότι: «στην Ελλάδα η επιχειρηματική ηθική επηρεάζεται από την ηθική που επικρατεί στην κοινωνία γενικά, το εκπαιδευτικό σύστημα, το οικογενειακό περιβάλλον καθώς και το επίπεδο μόρφωσης των επιχειρηματιών.»

Η παραβίαση των ηθικών αρχών σε όλους τους επαγγελματικούς τομείς της χώρας μας είναι σε όλους μας γνωστή. Κατά συνέπεια και λόγω του μεγέθους του προβλήματος, έχουμε διάφορους μηχανισμούς ελέγχου φοροδιαφυγής, αυστηρούς νόμους για τους παραβάτες και έναν επιπλέον ειδικό κρατικό φορέα για την καταπολέμηση της διαφθοράς πλαισιωμένο από ειδικό συμβουλευτικό σώμα.

Επομένως, αντί όλων αυτών των κατασταλτικών και μάλλον αναποτελεσματικών μέτρων, μήπως θα ήταν πιο ουσιαστική και ταυτόχρονα ωφέλιμη για μια πιο ανθρωποκεντρική κοινωνία, η κατάλληλη ηθική διαπαιδαγώγηση των νέων μας, όπως μας δίδαξε ο Αριστοτέλης;

Διάκριση μεταξύ της εφαρμογής των ηθικών αρχών και του κώδικα δεοντολογίας

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, η τήρηση των «ηθικών αρχών» και ο «κώδικας δεοντολογίας» ενός επαγγέλματος, δεν είναι ταυτόσημες έννοιες. Βεβαίως, ένας Κώδικας Δεοντολογίας εμπεριέχει τους ηθικούς κανόνες οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την άσκηση ενός επαγγέλματος ωστόσο, ένας κώδικας αποτελεί ένα κανονισμό αρχών τον οποίο οι εργαζόμενοι έχουν την ηθική υποχρέωση να τηρούν. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι ηθικές αρχές αποκτούνται από το άτομο σταδιακά μέσα από μια συνεχόμενη διαπαιδαγώγηση και εφαρμόζονται τη δεδομένη στιγμή από το άτομο αβίαστα (από έξη) και όχι γιατί συμμορφώνεται με ένα κανονισμό ή γιατί φοβάται τις συνέπειες της παράβασης του.

Οι ηθικοί κανόνες οι οποίοι αποτελούν τη βάση για την επιτυχημένη διοίκηση μιας επιχείρησης

Πολλοί οικονομικοί αναλυτές, όπως και ο Solomon (1994:203-208), έχουν διατυπώσει τις εκτιμήσεις τους αναφορικά με τους ηθικούς κανόνες οι οποίοι πρέπει να εφαρμόζονται στο χώρο μιας επιχείρησης ώστε να εξασφαλίζεται η ευδόκιμη μακροχρόνια ανάπτυξη της. Θεωρώ, ωστόσο ότι αυτές οι αρχές αφορούν τους εργαζόμενους στο σύνολο τους, ανεξάρτητα από τη θέση τους στην επαγγελματική τους

ιεραρχία. Σας παραθέτω συνοπτικά αυτούς τους βασικούς κανόνες.

Μια επιχείρηση οφείλει:

- να προάγει τη βελτίωση, όχι μόνο της ποιότητας των προϊόντων της αλλά και το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων καθώς και την εξυπηρέτηση των πελατών της.
- να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων της χώρας, όπου εντάσσεται η δραστηριότητα της. Σε αυτές τις υποχρεώσεις εντάσσεται και η «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη»
- να αποτελεί μια πηγή καταξίωσης και υπερηφάνειας και όχι μόνο κερδοσκοπίας
- να εκλαμβάνει τους ηθικούς κανόνες ως βασικούς σταθερούς κανόνες, οι οποίοι αποτελούν το κλειδί για την επιτυχία της και όχι σαν μια παρελκυστική διαδικασία.

Τα απαραίτητα ηθικά προσόντα του διευθύνοντα μιας επιχείρησης/ ενός ηγέτη

Τα κυριότερα προσόντα τα οποία οφείλει να διαθέτει ο διοικητής μιας επιχείρησης όπως αναφέρονται από τον Snell (1993: 229) και άλλους, θεωρώ ότι ισχύουν και για κάθε άτομο το οποίο κατέχει ένα ηγετικό ρόλο σε οποιοδήποτε τομέα (πολιτικό, επαγγελματικό, κοινωνικό, οικογενειακό) και οι αποφάσεις του επηρεάζουν τις τύχες των συνανθρώπων του. **Τέτοια προσόντα είναι:**

- Η ακεραιότητα και η αυθεντικότητα

- Η αυτοπεποίθηση
- Η ευρύτητα πνεύματος και η απαλλαγή από προκαταλήψεις
- Ο σεβασμός και η κατανόηση των διαφορετικών απόψεων των άλλων
- Η σταθερή αφοσίωση του στις ηθικές αρχές
- Η ετοιμότητα υπέρβασης του προσωπικού του συμφέροντος προς όφελος του κοινού συμφέροντος

Η ικανότητα:

- να διακρίνει, να κατανοεί και να αντιμετωπίζει τα ηθικά διλήμματα
- να διατηρεί την ορθολογική του κρίση ακόμα και κάτω από πίεση
- να σχεδιάζει υψηλούς στόχους χωρίς να παρεκκλίνει από τις αρχές του

Τα χαρακτηριστικά ενός ηγέτη μιας επιχείρησης σύμφωνα με τον Warren Bennis

Ιδιαίτερώς αναφερόμαστε στον Warren Bennis (2009) επειδή θεωρείται από τους συναδέλφους του ως δημιουργός μιας νέας αντίληψης, του ηγέτη στο σύγχρονο χώρο των επιχειρήσεων. Ο Bennis λοιπόν υποστηρίζει ότι: «ο ηγέτης μιας επιχείρησης δε γεννιέται αλλά γίνεται» και θεωρεί ως απαραίτητα προσόντα του τα εξής:

- **Ακεραιότητα** (integrity)
- **Αφοσίωση** (dedication)
- **Μεγαλοψυχία** (magnanimity)
- **Μετριοφροσύνη** (humility)
- **Ευρύτητα πνεύματος** (openness)
- **Δημιουργικότητα** (creativity).

Τα ηθικά κριτήρια για την επίλυση προβλημάτων σε μια επιχείρηση

Τα ηθικά κριτήρια τα οποία προτείνει ο Solomon (1994: 66) ως αναγκαία για την επίλυση ενός προβλήματος στον τομέα της επιχείρησης, μπορούμε να πούμε ότι ισχύουν και για τη λήψη μιας οποιασδήποτε απόφασης ή και για τη σύναψη μιας συμφωνίας, όταν μάλιστα αυτή έχει άμεση με την αξιοπρέπεια του συμβαλλόμενου ή την επίδρασή της στο κοινωνικό σύνολο.

Για την επίλυση προβλημάτων σε μια επιχείρηση, με ηθικά κριτήρια («ethical problem solving») προτείνεται η παρακάτω διαδικασία λήψης απόφασης:

A. Προσδιορισμός του προβλήματος:

1. Διευκρίνιση εάν το πρόβλημα είναι ηθικό ή απλά τεχνικό
2. Εντόπιση της ηθικής του διάστασης.
3. Προσδιορισμό των ηθικών θεμάτων τα οποία θα προκύψουν από την επίλυση του προβλήματος, π.χ. σύγκρουση συμφερόντων, διεκδίκηση δικαιωμάτων κ.τ.λ.

B. Απαραίτητες διευκρινήσεις:

1. Ποιον θα βοηθήσει ή θα ωφελήσει αυτή η λύση;
2. Ποιος θίγεται από αυτή την απόφαση (να λαμβάνεται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας);
3. Μείωση των εναλλακτικών λύσεων σε δύο ή τρεις
4. Αξιολόγηση των εναλλακτικών προτάσεων για περιπτώσεις:
 - Παραβίασης της νομιμότητας
 - Παρέκκλισης από τους ηθικούς κανόνες

- Προσβολής των ηθών και εθίμων της τοπικής κοινωνίας

Μια απόφαση η οποία δεν πληροί τους ηθικούς κανόνες, (δηλαδή είναι ανήθικη) χαρακτηρίζει, τόσο το άτομο που έχει την ευθύνη της λήψης απόφασης, όσο και την επιχείρηση στο σύνολο της. Επίσης μπορεί να προκαλέσει στην επιχείρηση τις εξής ζημιωγόνες συνέπειες:

- Την αγανάκτηση των θιγόμενων
- Την βίαιη αντίδραση των εργαζομένων
- Το διασυνρόμ της από τα ΜΜΕ
- Την παρέμβαση της πολιτείας
- Τη δυσφήμιση της επιχείρησης, η οποία θα επιδράσει δυσμενώς προς τους πελάτες, τους προμηθευτές, τους πιστωτές, τους επενδυτές, κ.α.

Η σημασία των διαπροσωπικών σχέσεων στο χώρο της εργασίας με βάση την τήρηση των ηθικών κανόνων

Ο καθηγητής των Οικονομικών Χαρίδημος Τσούκας, (2004) σε μια εισήγησή του με τίτλο «Αν ο Αριστοτέλης ήταν Διευθύνων Σύμβουλος» μεταξύ άλλων παρατηρεί ότι: «Πλούτος παράγεται μόνον αφενός μεν, αν τα μέλη της επιχείρησης συστοιχηθούν για την επίτευξη κοινών σκοπών, αφετέρου δε, αν επιτύχει η επιχείρηση να κερδίσει την ηθική νομιμοποίηση από την κοινωνία, μέσα στην οποία λειτουργεί.»

Επίσης, ο Grojean, (2004) επισημαίνει ότι «η ηθική επαγγελματική συμπεριφορά προάγει μια εποικοδομητική σχέση μεταξύ των συναδέλφων, η

οποία λειτουργεί προς όφελος, τόσο των εργαζομένων όσο και της επιχείρησης».

Επομένως οι εργαζόμενοι οφείλουν να επιδεικνύουν:

- Υπευθυνότητα
- Τιμιότητα
- Αφοσίωση
- Προσαρμοστικότητα
- Εργατικότητα
- Ομαδικό πνεύμα
- Ενδιαφέρον για την εργασία τους

Ταυτόχρονα προσδοκούν:

- Εκτίμηση,
- Αναγνώριση,
- Αξιοποίηση των προσόντων τους
- Δίκαιη μεταχείριση

Ο ρόλος του εργοδότη και η επίδρασή του στις διαπροσωπικές σχέσεις των εργαζόμενων

Για την επίτευξη εποικοδομητικών διαπροσωπικών σχέσεων στο χώρο της εργασίας ο εργοδότης συμβάλλει σημαντικά, γι' αυτό επιδιώκει:

1. Να δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα για συνεργασία με τους εργαζόμενους.
2. Να φροντίζει ώστε ο κάθε εργαζόμενος να νιώθει χρήσιμος στην επιχείρηση όπου δουλεύει και η επιτυχία της, στο βαθμό που του αναλογεί, να είναι και δική του υπόθεση.
3. Να καθιστά υποχρεωτική την τήρηση των ηθικών κανόνων από το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού (συμπεριλαμβανομένου και του ιδίου)
4. Να είναι δίκαιος

5. Να εκτιμάει, να αναγνωρίζει και να επιβραβεύει κάθε θετική ενέργεια των εργαζομένων
6. Να ενθαρρύνει τη συνεχόμενη επαγγελματική εξέλιξη
7. Να εξασφαλίζει υγιείς, ασφαλείς και ευχάριστες συνθήκες εργασίας
8. Να τηρεί την εργασιακή νομοθεσία και να σέβεται τα ατομικά δικαιώματα.

Η διαπαιδαγώγηση των νέων με ηθικές αρχές στα πλαίσια του επαγγελματικού προσανατολισμού

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι, οι ηθικές αρχές στο χώρο της εργασίας, τις οποίες συνοπτικά αναφέραμε, αποτελούν επίσης τους (ιδίους βασικούς στόχους της Επαγγελματικής Διαπαιδαγώγησης. Ωστόσο, για να αναπτύξουμε την Επαγγελματική Ηθική πρέπει, πρωτίστως, να διαπαιδαγωγήσουμε τους νέους με ηθικές αρχές.

Η διαπαιδαγώγηση των νέων με ηθικές αρχές θεωρείται μια αυτονόητη λειτουργία του συνολικού εκπαιδευτικού μας συστήματος, όπως ορίζεται άλλωστε και από το σύνταγμα της Ελλάδας. Ωστόσο, ο ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού έχει ιδιαίτερη σημασία διότι με τις ειδικά διαμορφωμένες δράσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην ενημέρωση των μαθητών γύρω από τα επαγγέλματα, τους παρέχει ταυτόχρονα τη δυνατότητα διαπαιδαγώγησης τους και με τις ηθικές αρχές προσαρμοζόμενες σταδιακά με το επίπεδο της προσωπικής τους ανάπτυξης.

Οι παιδαγωγικές δράσεις με στόχο την ηθική διαπαιδαγώγηση δεν αποτελούν αποκλειστικά εργαλεία του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, αλλά και άλλων ειδικοτήτων ωστόσο, στα πλαίσια της Επαγγελματικής Διαπαιδαγώγησης όπου συνδυάζεται η θεωρία με την πράξη ως μια ενότητα, μπορούν να καταστούν πιο αποτελεσματικές.

Τέτοιες παιδαγωγικές δράσεις είναι:

- Projects
- Έρευνα αγοράς εργασίας
- Προσομοιώσεις ρόλων σε εικονικές καταστάσεις
- Ασκήσεις επιχειρηματικότητας και καινοτομίας
- Ασκήσεις επίλυσης προβλημάτων και ανάληψης ρίσκου.

Οι παιδαγωγικές δράσεις της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης και η καλλιέργεια των ηθικών αρχών

Οι μαθητές, με τη συμμετοχή τους σε βιωματικές δράσεις, παράλληλα με τις γνώσεις τις οποίες αποκτούν γύρω από τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας, **επιδιώκουν και τους εξής στόχους:**

A. Την ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης τους

B. Την ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως:

- φαντασία, δημιουργικότητα, αυτενέργεια και ευρηματικότητα
- οργανωτική ικανότητα και αυτοπειθαρχία
- κριτική και συνθετική σκέψη

Γ. Την καλλιέργεια ηθικών στάσε-

ων και συμπεριφορών, όπως:

- σεβασμό της προσωπικότητας του άλλου χωρίς καμία διάκριση.
- κατανόηση και αποδοχή της διαφορετικής γνώμης του άλλου.
- ομαδικό πνεύμα και ευσυνειδησία
- κοινωνική ευαισθησία και αλληλεγγύη.
- εξοικείωση με τις ηθικές αρχές και αξίες
- σεβασμό και τήρηση της νομιμότητας

Κάθε παιδαγωγική δραστηριότητα ολοκληρώνεται με την αξιολόγησή της και ειδικότερα στα εξής:

- τη συνολική εκτίμηση της έκβασης της δράσης και προτάσεις για αναγκαίες τροποποιήσεις.
- την ανάδειξη και επιδοκιμασία των ατόμων που συνέβαλαν στην επιτυχία της δράσης, με ιδιαίτερη έμφαση σε όσους επέδειξαν ήθος και αλληλεγγύη συμπεριφορά
- την επισήμανση των ενδεχομένων αρνητικών συμπεριφορών και την αποδοκιμασία όσων παραβίασαν βασικές ηθικές αρχές καθώς και τους κανόνες τους οποίους είχαν ήδη συμφωνήσει
- την αναζήτηση τρόπων βελτίωσης της απόδοσης και της συμπεριφοράς, τόσο της ομάδας ως συνόλου, όσο και του κάθε συμμετέχοντος ξεχωριστά.

Η αξιολόγηση μιας παιδαγωγικής δράσης και ο ρόλος του συμβούλου επαγγελματικού προσανατολισμού

- Η αξιολόγηση μιας δράσης προέρχεται από την ίδια την ομάδα, ενώ ο

ρόλος του Συμβούλου είναι καθοδηγητικός –συντονιστικός ο οποίος υποβοηθάει τους μαθητές:

- να κατανοήσουν τη σημασία των ηθικών αρχών
- να εθίζονται στην εφαρμογή τους και να μην ανέχονται την παραβίαση τους από άλλους
- να καλλιεργούν ευσυνειδησία και υπευθυνότητα
- να αναπτύσσουν την ικανότητα κριτικής σκέψης με αντικειμενικά κριτήρια και τους ηθικούς κανόνες
- να αντιλαμβάνονται την αξιολόγηση ως ένα μέσο για την προσωπική τους βελτίωση και όχι για εκφοβισμό ή τιμωρία.
- να αποδέχονται τους δημοκρατικούς θεσμούς ως μια διαδικασία η οποία λειτουργεί προς όφελος του συνόλου και όχι ως μία επιβαλλόμενη υποχρεωτική συμπεριφορά.

Η αντιμετώπιση της παραβίασης των ηθικών αρχών στα πλαίσια μιας δραστηριότητας

Οι αρνητικές συμπεριφορές δεν αντιμετωπίζονται ως ποινικά παραπτώματα, αλλά ως περιπτώσεις επίλυσης προβλημάτων. Όσοι δε συμμορφώνονται με τους ηθικούς κανόνες προτρέπονται σε αυτοκριτική και υποκινείται στην κρίση της ομάδας ώστε να κατανοούν τις πιθανές συνέπειες της παραβίασης των ηθικών κανόνων. Περαισσότερη έμφαση δίνεται στις θετικές πράξεις και λιγότερο στις αρνητικές, εκτός και αν συμβεί κανένα σοβαρό παράπτωμα και ειδικότερα αν πρόκει-

ται για προσβλητική ή βίαιη πράξη εις βάρος κάποιου μέλους της ομάδας. Τέτοιες διαδικασίες μπορούν ακόμα, να συμβάλλουν αποτρεπτικά και σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού (bullying). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ενδεχομένως, να χρειαστεί μια διακριτική προσέγγιση του συμβούλου με το άτομο ή τα άτομα τα οποία παρεκτράπηκαν, χωρίς τη συμμετοχή της ομάδας. Ενίοτε μπορεί να λάβει γνώση και ο διευθυντής του σχολείου.

Η συστημική προσέγγιση της επαγγελματικής ηθικής και ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού

Οι ηθικές αρχές δεν καλλιεργούνται μόνο στα πλαίσια του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Πρωταρχική επίδραση στη διαπαιδαγώγηση των νέων έχει το οικογενειακό και στη συνέχεια, το κοινωνικοοικονομικό, το πολιτισμικό περιβάλλον καθώς και το συνολικό παιδαγωγικό έργο του σχολείου. Εξίσου έντονη επίδραση στους νέους ασκούν τα ΜΜΕ και η ηλεκτρονική επικοινωνία. Σε όλα αυτά πρέπει να συνεκτιμήσουμε και τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας δηλαδή σε ποιο βαθμό εφαρμόζεται η νομιμότητα, το κοινωνικό κράτος, η αξιοκρατία και η παροχή ίσων ευκαιριών στους νέους για επαγγελματική αποκατάσταση και την εκπλήρωση των ονείρων τους. Ένας άλλος ισχυρός παράγοντας επίδρασης στους νέους αποτελεί το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον των αιματηρών συγκρούσεων, της βίας, της κατα-

πίεσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.α. Κατά συνέπεια, όλοι αυτοί οι αρνητικοί παράγοντες δεν ευνοούν την ευαισθητοποίηση των νέων με τις ηθικές αρχές.

Είναι αυτονόητο ότι ο θεσμός του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, μεμονωμένα δε μπορεί να δημιουργήσει ένα κόσμο «ηθικά σκεπτόμενο» Για την καλλιέργεια και προάσπιση της Επαγγελματικής Ηθικής, ως απόρροια μιας συνειδητής σκέψης και νοοτροπίας, πρέπει όλοι οι φορείς του συστήματος της πολιτείας να αποδέχονται και να εφαρμόζουν τις ίδιες ηθικές αρχές. Επομένως, σε μια συλλογική προσπάθεια όλων των φορέων του συστήματος, με συνειδητούς και κα-

τάλληλα εκπαιδευμένους Συμβούλους και ένα παιδαγωγικό σύστημα το οποίο θα παρέχει τον απαιτούμενο χρόνο και τα μέσα για την υλοποίηση του έργου τους, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια της Επαγγελματικής Ηθικής, εφόσον αποτελεί το βασικό φορέα προετοιμασίας των νέων για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας και οι βασικοί του στόχοι ταυτίζονται με τις ηθικές αρχές. Επιπλέον, η συμβολή του αυτή δε θα περιορίζεται μόνο στο χώρο της εργασίας, αλλά θα παρέχει τις δυνατότητες και για μια ευρύτερη ηθική διαπαιδαγώγηση με τελικό στόχο μια πιο ανθρώπινη κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Bennis, Warren, (2009). *On Becoming A Leader*. New York: Basic Books.
- Brown, D. & Brooks, L. Associates (1996). *Career Choice and Development*. San Francisco: Jossey – Bass Publishers.
- Business Ethics: *A European Review* (2006). vol. II issue 4.
- Γεωργούλης, Κ. Δ.(άνευ ημερομηνίας). *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*. Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεώρησης Ήλιος, Τόμος Η, σελ. 920-927.
- Cambridge Business Dictionary. Cambridge: University Press.
- Car, D. (2000). *Professionalism and ethics in Teaching*. London, New York: Routledge.
- Donaldson, Th. (2003). Taking Ethics Seriously. A Mission Now More Possible, *Academy Of Management Review*, 28 (3), 363-366.
- Goldman, A.H. (1980). *The Moral Foundations of Professional Ethics*. Totowa, New Jersey: Rowman and Littlefield.
- Grojean, M.W., Resick, Ch., Dickson, M. W., Smith, D.B. (2004). Leaders, Values and organizational Climate: Examining Leadership Strategies for Establishing an Organizational Climate Regarding Ethics. Netherlands: *Journal of Business Ethics*, vol. 55, issue 3, pps 223-241.
- Guy, M. (1990). *Ethical Decision Making in Every Work Situations* Westport: Greenwood Publishing Group.
- Herlihy, B. & Remley, Th. (2001). *Ethical, Legal and Professional Issues in Counseling*. New York: Pearson.

- Hughes, G. I. (2013). (μετάφραση Γκολίτσας, Π.) *Ηθικά Νικομάχεια: Ένας Οδηγός Ανάγνωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ.
- Lock, Don C., Myers, J.E., Herr, Ed. L. (2001). *The Handbook of Counseling*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- MacLagan, P.(1998). *Management and Morality*. London: Sage Publications Ltd.
- Meikle, S, (1995), *Aristotle's Economic Thought*, Oxford: Clarendon Press.
- Μπότης, Γ. & Καραγιάννης, Αν. (2014) Άποψη / Επαγγελματική ηθική στην Ελλάδα Αθήνα: *Η Καθημερινή*, 11/12/2014
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Snell. R.S. (1993). *Developing Skills for Ethical Management* London, Glasgow, N.Y.: Chapman & Hall
- Solomon, R. (2003). *A Better Way To Think About Business: How Personal Integrity Leads To Corporate Success*. New York: Oxford University Press.
- Solomon, R. (1992). *Ethics and Excellence: Cooperation and Integrity in Business*, New York: Oxford University Press, σ. 101-102,
- Solomon, R. (1994). *The New World of Business. Ethics and free Enterprise in the Global 1990s* N.Y.: Rowman & Littlefield Publishers. Inc.
- Τζωρτζόπουλος, Δ.(άνευ ημερομηνίας) Αριστοτέλους: Ηθικά Νικομάχεια (Διδακτική και ερμηνευτική προσέγγιση)
- Τσούκας, Χ. (2004). Αν ο Αριστοτέλης ήταν Διευθύνων Σύμβουλος, *Κείμενο ομιλίας σε εκδήλωση της Εταιρείας Ανωτάτων Στελεχών Επιχειρήσεων (ΕΑΣΕ)*, 29/3/2004.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΕΣ

Α' Παράλληλη συνεδρίαση
ΔΡΑΣΕΙΣ - ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Προεδρείο: *Ευγενία Γαβριήλ, Ε. Μsc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ψυχολόγος -*
Μαρία Κοντσαύτη, Μsc Σύμβουλος Σταδιοδρομίας

Μάρω Βασσάρα, Αναστασία Σιδερά**, Αθανάσιος Κ. Δεβετζίδης ****
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΤΑ Α' ΒΑΘΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
& ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΣΥΚΕΩΝ - ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η αποτύπωση των δυνατοτήτων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' βαθμού (Δήμοι) για τη προαγωγή της επιχειρηματικότητας μέσω της παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης, ενημέρωσης και εκπαίδευσης, στα πλαίσια των διερευνόμενων αρμοδιοτήτων τους και της νέας προγραμματικής περιόδου – στρατηγικής για την Ε.Ε. (ec.europa.eu/europe2020). Άποψη της μελέτης μας είναι πως στις σημαντικές συνθήκες της ριζοσπαστικής νεωτερικότητας (Α. Giddens, 2001), το κράτος βρίσκεται αντιμέτωπο με τις απροσδιόριστες συνέπειες της παγκοσμιοποίησης (Ξ. Κοντιάδης, 2006), έτσι προβάλλουμε την ανάγκη συνεργιών ανάμεσα σε δημόσιους, ιδιωτικούς και συνεργατικούς φορείς (Γ. Τσομπάνογλου, 2008). Επιπλέον, θα αναφερθούμε στο αναγκαίο υπόβαθρο του υποψήφιου επιχειρηματία αλλά και στις κριτικές που έχουν διατυπωθεί σχετικά με την επιχειρηματικότητα ως επαγγελματική επιλογή για τους νέους. Από μεθοδολογική σκοπιά, πέραν της βασικής βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης, κινήσαμε προς ένα μεικτό μοντέλο έρευνας, με ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, από τη λειτουργία του Συμβουλευτικού Σταθμού Δήμου Νεάπολης-Συκεών, απ' την οποία προκύπτουν στοιχεία άμεσα και πρωτογενώς, ενώ χρήσιμες είναι οι παρατηρήσεις για τις παραπομπές σε άλλους φορείς του ίδιου Δήμου που συνεπικουρούν είτε με την παροχή εκπαίδευσης, είτε με τον σχεδιασμό και υλοποίηση ενός επιχειρηματικού σχεδίου. Στα συμπεράσματα της εργασίας μας

* Η Μ.Β είναι Ψυχολόγος με εμπειρία στη Συμβουλευτική από το 1990, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Δια Βίου Μάθησης Πα.Μακ και επιστημονικά υπεύθυνη του Γραφείου Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου Νεάπολης - Συκεών, Στφ. Σαράφη 1, ΤΚ 56625 Συκίες, 2313 313 151,

** Η Α.Σ είναι απόφοιτη Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ΑΠΘ, φοιτήτρια του ΠΕΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ και Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Δια Βίου Μάθησης Πα.Μακ., Ανδρεοπούλου 1, ΤΚ 54643, 6942-492-475, siderana@yahoo.gr

*** Ο Α.Κ.Δ είναι Θεολόγος, Μ.Θ. - Τελειόφοιτος του ΠΕΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ και Μεταπτυχιακός Φοιτητής Δια Βίου Μάθησης Πα.Μακ., Καρατάσου 1, Σίνδος, ΤΚ 57400, 6974-431-412, nasos_tertius@windowsslive.com

επισημαίνουμε τις δυνατότητες ανάπτυξης της Συμβουλευτικής στο πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε αλληλεξάρτηση με τους φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων, τις τοπικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες. Τέλος, η εισήγησή μας δύναται να ενταχθεί στη θεματική ενότητα που τιτλοφορείται «*επιχειρηματικότητα-εκπαίδευση-αγορά εργασίας*».

Λέξεις – κλειδιά: Συμβουλευτική στους Δήμους, Επιχειρηματικότητα, Συνέργιες στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Πολιτών

THE CONTRIBUTION OF THE MUNICIPALITIES ON ENTREPRENEURSHIP & CARRER COUNCELLING. THE CASE OF THE COUNSELING CENTER OF MUNICIPALITY NEAPOLIS – SYKEON

Aim of this study is the depiction of the contribution may have the social services bureau's of Municipalities, in order to promote entrepreneurship, through a complete network of Counseling, Guidance, Education and information in terms of their jurisdiction in social policy and of the EU's growth strategy 2020 (ec.europa.eu/europe2020). Under the contemporary circumstances of radical modernity (A. Giddens, 2001), the state faces undefined challenges due to globalization (X. Kontiadis, 2006), thus we display the necessity of cooperation (synergies) between public sector, private sector and the "third sector" (G. Tsompanoglou, 2008). Furthermore, we mention the necessary background of the candidate entrepreneur but also the reviews for entrepreneurship as vocational option for people out of work. Methodologically, we used a mixed model of research combining quantitative and qualitative figures from the operation of the Counseling Center of Municipality Neapolis – Sykeon. In addition there are remarks about the references to other departments of the Municipality providing adult education or assisting on a business plan. In our conclusions we note that there are a lot of opportunities for the development of career counseling and guidance through the Municipalities in Greece today, highlighting the interrelationship with other structures, ie. Adult education, keeping in mind the special local conditions and needs. Finally, our proposal is related to the topics of the Congress "Entrepreneurship – Education - Labour Market".

Keywords: *Counseling, Municipalities, Entrepreneurship, Civic Society and the "third sector"*

Εισαγωγή

Με την παρούσα εργασία επιχειρούμε να καταδείξουμε τις δυνατότητες που παρέχονται στους ΟΤΑ για την προαγωγή της επιχειρηματικότητας μέσω της παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής στήριξης, ενημέρωσης, κατάρτισης και εκπαίδευσης στο πλαίσιο

των διευθυμένων αρμοδιοτήτων τους.

Βασικό συστατικό στοιχείο της μελέτης μας, αποτελεί η πολυετής δράση και πολυεπίπεδη προσφορά των Συμβουλευτικών Σταθμών του δήμου Νεάπολης-Συκεών στην τοπική κοινωνία, όψεις της οποίας εκθέτουμε με την εργασία μας ως μια καλή πρακτική, τόσο για την καταπολέμηση της ανεργίας όσο

και για την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού. Ωστόσο, όσον αφορά την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, παρόλη την υποστήριξη και ενδυνάμωση την οποία οι επωφελούμενοι εισπράττουν από τις υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης, τα αποτελέσματα μέχρι σήμερα δεν είναι ενθαρρυντικά. Το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με τη γενικότερη μέχρι τώρα τάση, αφού και σε εθνικό επίπεδο οι κοινοτικοί πόροι δεν οδήγησαν στην προσέλευση παραγωγικών επενδύσεων, στη διεύρυνση της παραγωγικής της βάσης και στη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας – δηλ στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας (ΕΕΤΑΑ, 2013). Προκειμένου να ενισχυθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα, ο δήμος Νεάπολης-Συκεών συμμετέχει σήμερα στην αναπτυξιακή σύμπραξη ΣΥΝΤΟΠΟΣ, η οποία ως Τοπικό Σχέδιο για την Απασχόληση, επιδιώκει να αναδείξει τις νέες προοπτικές που σήμερα παρουσιάζονται στη χώρα μας με την ψήφιση του ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216/Α) για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Η προοπτική αυτή, που υποστηρίζεται από τις υπηρεσίες του δήμου Νεάπολης-Συκεών, είναι ελπιδοφόρα και έρχεται να διαμορφώσει μια δημοσυργική πρόταση για τα άτομα ευάλωτων κοινωνικά ομάδων.

Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ενίσχυση της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας

Στο σύγχρονο ελληνικό κράτος παρατηρείται μια συνεχώς αυξανόμενη συμμετοχή της αυτοδιοίκησης στην

άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Παρόλο που το θεσμικό πλαίσιο, δεν προέβλεπε στις αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης δραστηριότητες που να αφορούν τη μέριμνα και φροντίδα των ευπαθών κοινωνικά ομάδων, οι δήμοι εδώ και αρκετά χρόνια αναπτύσσουν συστηματικά δράσεις για τη στήριξη των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων και για την καταπολέμηση της αυξανόμενης ανεργίας.

Ουσιαστικά μόλις το 2006 με το ν.3463 «Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων» ορίζονται για πρώτη φορά στο άρθρο 75 ότι «Οι δημοτικές και οι κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας» (ν.3463/2006, σελ.125). Βάσει των αρμοδιοτήτων που περιγράφονται στον παραπάνω νόμο, η Τοπική Αυτοδιοίκηση σε ό,τι αφορά την απασχόληση έχει τη δυνατότητα:

- να σχεδιάζει, να συμμετέχει και να υλοποιεί ολοκληρωμένα τοπικά σχέδια δράσης,
- να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την απασχόληση,
- να ιδρύει Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Κέντρα Επαγγελματικού Προσανατολισμού για την κάλυψη των τοπικών αναγκών,
- να δημιουργεί Δημοτικά Γραφεία Ενημέρωσης για την απασχόληση σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς και τις επιχειρήσεις της περιοχής,

- να παρέχει υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης σε ανέργους με στόχο την απορρόφησή τους από την τοπική αγορά,
- να ενισχύει την επιχειρηματικότητα.

Σύμφωνα με τον «Καλλικράτη» δε, (άρθρο 97, ν.3852/2010) οι νέοι δήμοι που δημιουργούνται από τις συνενώσεις που προβλέπονται, υποχρεούνται για πρώτη φορά να περιλάβουν υπηρεσιακή μονάδα που αφορά ανάμεσα σε άλλα αρμοδιότητες άσκησης κοινωνικής πολιτικής και πολιτικής ισότητας των φύλων, στις οποίες μονάδες είναι ενταγμένες οι δράσεις για την ενίσχυση της απασχόλησης.

Στρατηγική ΕΕ 2020 – Προοπτικές

Παράλληλα με τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις που συντελούνται σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τις αρμοδιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η νέα στρατηγική για την Ε.Ε. «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, θέτει νέες προτεραιότητες και διαφοροποιεί προοπτικά το πλαίσιο στο οποίο καλείται να δράσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η νέα στρατηγική περιλαμβάνει επένδυση στην κοινωνία της γνώσης, έμφαση σε έναν οικολογικότερο προσανατολισμό της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και ταυτόχρονη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (ec.europa.eu/europe2020).

Βασικός πυλώνας της στρατηγικής αυτής είναι η τήρηση της αρχής της «εταιρικής σχέσης» που σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία

ανάμεσα στις δημόσιες αρχές (σε όλα τα επίπεδα εξουσίας), τους ιδιωτικούς φορείς και την κοινωνία των πολιτών (ΕΕΤΑΑ, 2013). Επιπλέον τίθεται ως στόχος η δημιουργία και διατήρηση ποιοτικών θέσεων εργασίας με το χαρακτηριστικό της ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity).

Η πρόκληση για τη νέα περίοδο στοιχειοθετείται σε δύο άξονες, πρώτα στην επιτυχημένη αποκέντρωση της διαχείρισης των πόρων και δεύτερον στην ουσιαστική επίτευξη τοπικής αναπτυξιακής πολιτικής. Στην κατεύθυνση αυτή προτεραιότητα κρίνεται η βελτίωση της θεσμικής ικανότητας και της αποτελεσματικότητας και της τοπικής αυτοδιοίκησης ως προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός φιλικού προς τις επιχειρήσεις περιβάλλοντος, αλλά και για την αναβάθμιση των μηχανισμών σχεδιασμού, διαχείρισης, υλοποίησης των αναπτυξιακών προγραμμάτων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. (ΕΕΤΑΑ, 2013). Σημαντική προϋπόθεση είναι η εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών (Τσομπάνογλου, 2008), η ενεργοποίηση των πολιτών και η συμμετοχή τους σε μια αμφίδρομη και διαδραστική διαδικασία όπου οι διαμορφωτές της πολιτικής λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους τα μέρη στα οποία πρόκειται να εφαρμοστεί η όποια πολιτική.

Η περίπτωση του Συμβουλευτικού Σταθμού Δήμου Νεάπολης-Συκεών

Ο Δήμος Νεάπολης-Συκεών έχει να καταδείξει σημαντικό έργο καθιερώ-

νοντας τη Συμβουλευτική στην Απασχόληση ως βασικό τομέα άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής για την τοπική κοινωνία από το 1995 υπό την ίδια πάντοτε δημοτική αρχή. Μέσα από την αξιοποίηση δημοτικών, εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων απέκτησε βαθμιαία υποδομές, τεχνογνωσία, ανθρώπινους και υλικούς πόρους. Έκτοτε χαρακτηρίζεται από πλήθος αρμοδιοτήτων με κεντρικό στόχο την αύξηση της απασχόλησης με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την τόνωση της τοπικής αγοράς και την παράλληλη καθοδήγηση των ανέργων στην εύρεση εργασίας και στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Συγκεκριμένα, ένα ολοκληρωμένο δημοτικό δίκτυο παροχής ΣΥΕΠ (συμβουλευτικοί σταθμοί) λειτουργεί σε κάθε δημοτική ενότητα, ως χώρος υποδοχής όλων των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των δημοτών και των κατοίκων, προκειμένου να λαμβάνουν υπηρεσίες κοινωνικής στήριξης σαν «ανοιχτή πόρτα στους πολίτες». Η πρόθεση αυτή επιτυγχάνεται με το διευρυμένο ωράριο λειτουργίας των σταθμών, από τις 8:00 έως τις 21:00. Έτσι, οι απευθυνόμενοι σ' αυτές εξυπηρετούνται με την άρση οποιουδήποτε γραφειοκρατικού εμποδίου, καθώς δεν απαιτείται κάποια προηγούμενη αίτηση ή ραντεβού, αλλά αναλαμβάνονται από κάποιο στέλεχος της δομής άμεσα (αναγνωριστική συζήτηση, συμπλήρωση εντύπου με τις γνώσεις – δεξιότητες του ενδιαφερομένου και την περιγραφή του αιτήματος, καθορισμός των επόμενων βημάτων στη «συμβουλευτική συμμαχία»).

Πλαίσιο λειτουργίας του Σ.Σ

Αξίζει στο σημείο αυτό να τονίσουμε την εξατομικευμένη υποστήριξη και ενδυνάμωση (προσωποκεντρική προσέγγιση) στο πλαίσιο ατομικών συνεδριών με έναν σύμβουλο με τον οποίο θεμελιώνεται η συμβουλευτική συμμαχία, πρακτική που ακολουθείται για όλους όσους απευθύνονται στους Σ.Σ του δήμου Νεάπολης-Συκεών.

Αναφορικά με το προφίλ των στελεχών Σ.Σ σημειώνουμε ότι έχουν πολυετή εμπειρία και οι ειδικότητες τους είναι κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, σύμβουλοι απασχόλησης και επιχειρηματικότητας αλλά και νομικός σύμβουλος προκειμένου να ανταποκριθούν στα αιτήματα που προκύπτουν, γεγονός που εκτός των άλλων επιτυγχάνει μια διεπιστημονική προσέγγιση.

Πρωταρχικός άξονας δράσης τους, είναι η συστηματική παροχή βοήθειας για την εύρεση εργασίας, μέσω της παροχής δωρεάν πληροφόρησης και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην πληροφόρηση. Επιπλέον, παρέχεται υποστήριξη στη διευθέτηση πρακτικών ζητημάτων, όπως συμπλήρωση αιτήσεων σε προκηρύξεις, επικουρία στη σύνταξη του βιογραφικού σημειώματος και της συνοδευτικής επιστολής, προετοιμασία για τη συνέντευξη για εργασία, διεκπεραίωση αιτημάτων που απαιτούν γνώση Η/Υ και διαδικτύου. Επιπρόσθετα, οργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα δωρεάν επιμορφωτικά σεμινάρια, που απευθύνονται σε νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, προκειμένου να οργανώσουν

τον προσωπικό τους φάκελο και να διαδραχτούν τεχνικές συνέντευξης.

Κανένα αίτημα δεν κρίνεται απλό και ασήμαντο, αντιθέτως υπάρχει προθυμία από τους συμβούλους να συζητήσουν και να προτείνουν λύσεις για τις ανάγκες που εκφράζει ο συμβουλευόμενος. Η ενδυνάμωση και στήριξη που παρέχεται στους ωφελομένους, για την αντιμετώπιση των αρνητικών συναισθημάτων που σχετίζονται με την παρατεταμένη ανεργία, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική με σκοπό την ενίσχυση της προσαρμοστικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας.

Παράλληλα, έπειτα από την αξιολόγηση του συμβουλευόμενου και των αναγκών που εκφράζει, ορίζεται και η κατεύθυνση της συμβουλευτικής διαδικασίας. Εκτός από τον επαγγελματικό προσανατολισμό (συχνά ο στόχος σταδιοδρομίας είναι ήδη εκτεφρασμένος), πολύ συχνά κρίνεται αναγκαία η παροχή και εκπαιδευτικού προσανατολισμού, όπου πραγματοποιούνται οι παραπομπές στους κατάλληλους εκπαιδευτικούς φορείς (ΣΔΕ, ΚΑΒΜ, ΙΕΚ, ΚΕΚ, Μεταπτυχιακές σπουδές κλπ). Η πρακτική αυτή άλλωστε συνάδει και με το πνεύμα της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής 2020 βάσει του οποίου η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας προϋποθέτει την ενδυνάμωση της καινοτομικής επιχειρηματικής κουλτούρας, τη βελτίωση των δράσεων επιχειρηματικής συμβουλευτικής και την ενίσχυση της εκπαίδευσης σε θέματα επιχειρηματικότητας (ΕΕΤΑΑ, 2013).

Ως προς την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν αποτελεί πρακτική των

συμβούλων να κατευθύνουν τον ωφελούμενο προς την επιλογή αυτή, αλλά να αντιλαμβάνονται και να αξιοποιούν την επιθυμία του για επιχειρηματική δραστηριότητα. Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε ότι η επιχειρηματικότητα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ανάγκη και ως αντίδοτο στην ανεργία συλλήβδην, καθώς ως τέτοια θα είναι θνησιγενής (Κακούρης, 2010). Επιπλέον, ο ρόλος του Συμβούλου δεν είναι καθοδηγητικός, καθώς «*Η Συμβουλευτική, δηλαδή, δεν αποσκοπεί στην άμεση παροχή έτοιμων συμβουλών, συστάσεων και υποδείξεων στο άτομο ή στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων. Επιδιώκει τη δραστηριοποίηση του ίδιου του ατόμου και την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που διαθέτει, τις οποίες δεν αξιοποιεί πάντα κατά τον καλύτερο τρόπο, για να ξεπεράσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες που συναντά*» (Κασσωτάκης, 2003, σ. 47).

Έτσι, οι σύμβουλοι είναι θεμιτό να διερευνούν από κοινού για την ύπαρξη της καινοτομίας στο προβαλλόμενο εγχείρημα, τις προσφερόμενες δυνατότητες και τις ευκαιρίες, ενώ πολλές φορές είναι αυτονόητη η αναγκαιότητα παραπομπής στους συμβούλους επιχειρηματικότητας για τη σύνταξη επιχειρηματικού σχεδίου.

Στον Σ.Σ του δήμου Νεάπολης-Συκεών κάθε χρόνο προβλέπεται ανατροφοδότηση από τους χρήστες των υπηρεσιών του Σ.Σ με τηλεφωνική επικοινωνία, ώστε να διαπιστωθεί αν τελικά εκπληρώθηκε ο στόχος εύρεσης απασχόλησης για την ενημέρωση και της βάσης δεδομένων στο Μητρώο.

	2011	2012	2013
Άτομα που αιτήθηκαν συμβουλευτική στην εργασία	1.182	1.929	1.636
Άτομα που βρήκαν εργασία	171	462	467
Άτομα που εντάχθηκαν σε επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης	13	54	26
Ποσοστό εύρεσης εργασίας	16%	27%	30%

Στοιχεία για την αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής στην απασχόληση 2011-2013
(πηγή: Γραφείο Κοινωνικής Πολιτικής Δήμου Νεάπολης-Συκεών)

Στόχος είναι το follow up να διεξάγεται κάθε εξάμηνο.

Όσον αφορά τα αριθμητικά στοιχεία προσέλευσης τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια σημαντική αύξηση στην προσέλευση των ατόμων για ψυχοκοινωνική βοήθεια – το 2013 μόνο ήταν 2.785 άτομα, ενώ το 60% αυτών περίπου, όντας άνεργοι, ζητά βοήθεια στην εύρεση εργασίας. Όσον αφορά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών, το 21% ανήκει σε ευπαθή κοινωνική ομάδα (αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, ΑμεΑ, μετανάστες, ψυχικά ασθενείς που διαβιούν εκτός ιδρυμάτων, μακροχρόνια άνεργοι άνω των 45 ετών, ομογενείς, απεξαρτημένοι, αποφυλακισμένοι και λοιπές ομάδες όπως πρόσφυγες, Ρομά, μουσουλμάνοι κ.ά) το 79% ανήκει στο γενικό πληθυσμό.

Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της συμβουλευτικής στην απασχόληση

Ένας βασικός δείκτης αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των υπηρε-

σιών για την απασχόληση, είναι προφανώς το ποσοστό εύρεσης εργασίας των ανέργων. Μέσα από το follow up των συμβούλων διαπιστώνεται το ποσοστό εύρεσης εργασίας των ωφελούμενων που ζήτησαν στήριξη από τις υπηρεσίες του δήμου Νεάπολης-Συκεών, το οποίο το 2013 έφτασε το 30%. Ωστόσο το μερίδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε αυτά τα ποσοστά είναι μικρό έως ανύπαρκτο. Οι άνεργοι μέχρι σήμερα δεν τολμούν να αναλάβουν το ρίσκο της επιχειρηματικότητας καθώς παραμένει συνυφασμένο με μεγάλες δαπάνες και κινδύνους.

Πέραν τούτου, από τη σχετική επιστημονική βιβλιογραφία, αναδεικνύεται ότι, η συμβουλευτική στήριξη των ανέργων είναι σημαντικός παράγοντας στην ενίσχυση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας (της ικανότητάς τους να διαχειριστούν με επιτυχία τη δύσκολη συνθήκη της ανεργίας) η οποία με τη σειρά της είναι καθοριστική ως προς την επιτυχή εύρεση εργασίας: άτομα με υψηλή ψυχική ανθεκτικότητα έχουν περισσότερες πιθανότητες να βρουν

εργασία από ότι άτομα με χαμηλή ψυχική ανθεκτικότητα (Βασσάρα, 2013). Η αξιολόγηση επομένως του ρόλου της συμβουλευτικής στήριξης και η ανάδειξη εκείνων των παραγόντων που οι ίδιοι οι άνεργοι θεωρούν σημαντικούς για την υποστήριξή τους και την ενίσχυση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών.

Κατά το χρονικό διάστημα Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2013 πραγματοποιήθηκε έρευνα με στόχο την αξιολόγηση των υπηρεσιών που παρέχονται από τους Σ.Σ του δήμου Νεάπολης – Συκεών σε άνεργους. Συνολικά συμμετείχαν 134 άτομα που συμπλήρωσαν σχετικό ανώνυμο ερωτηματολόγιο αντιπροσωπεύοντας περίπου το 7% των συνολικών ατόμων που απευθύνθηκαν το 2012 στους συμβουλευτικούς σταθμούς με αίτημα την εύρεση εργασίας. Τα δημογραφικά τους στοιχεία συμφωνούν απόλυτα με τα δημογραφικά στοιχεία του συνόλου των ατόμων που απευθύνθηκαν στους συμβουλευτικούς σταθμούς του δήμου το 2012, δεδομένο το οποίο ενισχύει την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Στο πλαίσιο λοιπόν αξιολόγησης των υπηρεσιών, ερωτήθηκαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα σχετικά με τη χρησιμότητα των ενεργειών αυτών καθώς και σε ότι αφορά τη σχέση τους με τους συμβούλους.

Εντυπωσιακό είναι κατ' αρχάς το γεγονός, ότι οι ωφελούμενοι σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζουν τους συμβουλευτικούς σταθμούς ως πηγή στήριξης, στον ίδιο βαθμό σχεδόν που βασίζο-

νται και στις δικές τους δυνάμεις (ποσοστό 58%).

Για την αποτίμηση της χρησιμότητας των υπηρεσιών των Σ.Σ, ρωτήθηκαν τόσο τα άτομα που έχουν βρει εργασία με τη βοήθεια του Σ.Σ, όσο και τα άτομα που δεν έχουν βρει εργασία. Όσον αφορά τις διαφορετικές υπηρεσίες των συμβουλευτικών σταθμών για τους άνεργους, ξεχωρίζει κατ' αρχήν το γεγονός ότι όλες οι υπηρεσίες θεωρούνται εξαιρετικά βοηθητικές και αξιοποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Επίσης, φαίνεται ότι η καθοδήγηση των συμβούλων σχετικά με τις ενέργειες που χρειάζεται να κάνουν οι ίδιοι οι άνεργοι για να βρουν εργασία, εκτιμάται ως πάρα πολύ βοηθητική ενέργεια, όπως και η πολύ συγκεκριμένη πρακτική υποστήριξη, που αφορά τη συμπλήρωση αιτήσεων και τη βοήθεια στη σύνταξη βιογραφικού σημειώματος.

Ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά στη σχέση των συμβουλευόμενων με τους συμβούλους εργασίας, οι άνεργοι εκτιμούν καθοριστικό παράγοντα την προθυμία των συμβούλων να βοηθήσουν και αυτό αξιολογείται πάρα πολύ θετικά. Ενδιαφέρον έχει επίσης, ότι η θετική εκτίμηση της συμπαράστασης που εισπράττουν από τους συμβούλους δε μειώνεται από το αν έχουν βρει εργασία οι άνεργοι με τη βοήθεια των συμβούλων απασχόλησης ή όχι. Το δεδομένο αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το 84% θεωρεί πολύ βοηθητικό ότι οι συμβουλευτικοί σταθμοί είναι ανοιχτοί από τις 8πμ μέχρι τις 9μμ, δικαιώνει τη δήλωση για τους Σ.Σ του Δήμου ως «ανοιχτή πόρτα στους πολίτες», ενώ αποδεικνύει ότι η συμβου-

λευτική στήριξη χρειάζεται πρώτα από όλα να είναι μια ανθρωπιστική πράξη συμπαράστασης και αλληλεγγύης.

Ενθάρρυνση των συνεργειών και συμπράξεων

Σύμφωνα και με την διατύπωση του Γιώργου Τσομπάνογλου (2008) οι συμπράξεις κατάγονται από ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικές διεργασίες οι οποίες θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από χρηστή διακυβέρνηση, ανοικτές και συμμετοχικές διαδικασίες που θα συμπεριλαμβάνουν τους κοινωνικά αποκλεισμένους. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα οι δήμοι εφαρμόζουν την αναπτυξιακή και κοινωνική τους πολιτική με βάση τις αρχές της Επικουρικότητας και της Αναλογικότητας, κίνητρο και κριτήριο των οποίων οφείλει να είναι η κάλυψη των τοπικών αναγκών και η ανταπόκριση στις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Ιδιαίτερα με τη νέα στρατηγική της Ε.Ε «Ευρώπη 2020» προτάσσεται η καλλιέργεια των συνεργειών ανάμεσα στο κράτος, την ιδιωτική πρωτοβουλία και την κοινωνία των πολιτών. Για την επιτυχία των φιλόδοξων στόχων που τίθενται με τη νέα στρατηγική θεωρούμε εκ των ων ουκ άνευ την υπευθυνότητα και την αποτελεσματικότητα των θεσμών, την διαφάνεια στην επιβολή του νόμου, καθώς η κοινωνική δικαιοσύνη εγκαθιδρύεται στις καθημερινές πρακτικές.

Στο πνεύμα αυτό ο δήμος Νεάπολης-Συκεών, αξιοποιώντας ευρωπαϊκά προγράμματα και χρηματοδοτήσεις, όλα αυτά τα χρόνια υλοποιεί προ-

γράμματα στήριξης της απασχόλησης με τη συνέργεια τοπικών φορέων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υλοποίηση του προγράμματος «ΣΥΝΤΟΠΟΣ» Τοπικό Σχέδιο για την Απασχόληση στο δήμο Νεάπολης-Συκεών, το οποίο ως αναπτυξιακή σύμπραξη φορέων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, επιδιώκει την ενίσχυση της απασχόλησης των ανέργων που κατοικούν στο δήμο. Το πρόγραμμα είναι ενταγμένο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» του ΕΣΠΑ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Στην αναπτυξιακή σύμπραξη συμμετέχουν ο Δήμος Νεάπολης – Συκεών, το Κέντρο Εργάνη, η Ανατολική Α.Ε, η Κοινωφελής Επιχείρηση Υπηρεσιών Νεάπολης-Συκεών, το Κέντρο Πρόληψης της Εξάρτησης από Ναρκωτικά και Προαγωγής της Υγείας ΠΥΕΙΑΑ, το Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης ΑΤΕΙΘ και το Δίκτυο Γυναικών Επιχειρηματιών του Κέντρου Εργάνη. Πρωταρχικός σκοπός του έργου είναι η βελτίωση της κατάστασης 180 ανέργων του Δήμου Νεάπολης – Συκεών, που βιώνουν τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Οι άνεργοι αυτοί προετοιμάζονται συστηματικά, μέσω πολυεπίπεδων εξειδικευμένων παρεμβάσεων, που αφορούν στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στην προώθησή τους σε κατάρτιση, αλλά και στην αγορά εργασίας.

Επίσης, οι άνεργοι που στοχεύουν να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση υποστηρίζονται στην εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων με στόχο τη

χρηματοδότησή τους (www.syntopos.gr). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο πρόγραμμα αυτό στην ενθάρρυνση των ανέργων να δημιουργήσουν Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚοινΣΕπ), μιας και μοιάζει να είναι μια πολλά υποσχόμενη προοπτική για τη χώρα μας. Στην κατεύθυνση αυτή διοργανώνονται επιμορφωτικά σεμινάρια ενώ επιδιώκεται η δικτύωση των υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων με τους νέους υποψήφιους συνεταιριστές. Η δυσκολία είναι προφανής καθώς «η καινοτόμος μετάβαση από την συνολική και κοινωνική προσέγγιση στην τοπική κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη υπολαμβάνει μια αντίστοιχη μετάθεση του ενδιαφέροντος από την προσφορά των υπηρεσιών στη ζήτηση και τις ανάγκες των κοινωνικών εταίρων» (Τσομπάνογλου, 2008).

Η κοινωνική οικονομία – μια πρόταση επιχειρηματικής δραστηριότητας

Στα περιορισμένα πλαίσια της μελέτης μας αρκούμαστε να αναφέρουμε ότι υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί για την Κοινωνική Οικονομία εξαιτίας της πολυμορφίας και της εναλλακτικότητας που προσφέρει στο πεδίο. Έτσι, σύμφωνα με μια κλασική προσέγγιση πρόκειται για τον ενδιαμέσο χώρο ανάμεσα στο κράτος και την αγορά (Νικολόπουλος & Καπογιάννης, 2012), ενώ κατά το πνεύμα του νομοθέτη ορί-

ζεται ως «το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων με επιδίωξη το συλλογικό όφελος» (ΦΕΚ 216, τ. Α': 6369). Κατά την διατύπωση του Γιώργου Τσομπάνογλου για την ενίσχυση των βιώσιμων τοπικών κοινοτήτων (Τσομπάνογλου, 2008) πρόκειται για την «καινοτομία που δημιουργεί υπηρεσίες προς την κοινότητα, από την κοινότητα, σε μεταβιομηχανικές καταστάσεις».

Ανάμεσα στους συλλογικούς σκοπούς –άρα και στα συνθήκη αντικείμενα δραστηριότητας μιας ΚοινΣΕπ¹– συγκαταλέγονται οι πολιτιστικές, οι περιβαλλοντικές –οικολογικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση και ανάδειξη τοπικών προϊόντων, η παραγωγή και μεταποίηση αγροτικών προϊόντων αλλά και η παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας.

Στην περίπτωση της Κοινωνικής Οικονομίας, προϋπόθεση για τη συμμετοχή είναι η υιοθέτηση και λειτουργία των συνεταιριστών με βάση τις αρχές και αξίες του Συνεργατισμού (δημοκρατία, ισότητα, δικαιοσύνη, αλληλεγγύη, σεβασμός στο ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον, συνεργασία ανάμεσα στους Συνεταιριστές αλλά και με τις άλλες συλλογικότητες του είδους), ώστε να έχει επιτυχία το όλο εγχείρημα. Τέτοιες ενώσεις εξάλλου είναι οριζόντιοι σχηματισμοί (οικονομία των αναγκών) σε αντίθεση με αυτούς που

1. Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚοινΣΕπ) και δευτερευόντως η Αστική Μη-Κερδοσκοπική Εταιρεία λογίζεται ως φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως η πρώτη έχει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα, ενώ η διανομή των πλεονασμάτων οφείλει να διατίθεται στον κοινωνικό σκοπό για τον οποίο έχει συσταθεί όπως αποτυπώνεται στο Καταστατικό της.

χαρακτηρίζονται από σχέσεις πάτρω-
να και πελάτη (οικονομία των αγα-
θών). Επίσης, κρίνεται ως πολύ σημα-
ντική η ύπαρξη των παρακάτω ειδικό-
τερων προϋποθέσεων για τη συμμετο-
χή ενός υποψήφιου κοινωνικού επιχει-
ρηματία σε μια ΚοινΣΕπ:

- Να προσέρχεται ελεύθερα και αυ-
τοβούλως στο υπό διαμόρφωση συ-
νεργατικό εγχείρημα.
- Να κατέχει τις λεγόμενες «οριζό-
ντιες δεξιότητες», ιδίως αυτές που
είναι κατάλληλες για τη δια βίου
μάθηση², ώστε να είναι σε θέση να
δεχθεί νέα γνώση από σχετικές εκ-
παιδευτικές και επιμορφωτικές
δράσεις (Παπαγιάννης, 2011) και
να μπορεί να την εφαρμόσει στην
πράξη με πνεύμα ομόνοιας και συ-
νεργασίας με τους άλλους.
- Να συμμετέχει με την οικονομική
του συνδρομή και να είναι ενεργός
δρών σε όλο το φάσμα των δραστη-
ριοτήτων που αφορούν στη σύστα-
ση, στρατηγική, λειτουργία, διαχεί-
ριση, προβολή, επι-κοινωνία του
συνεργατικού εγχειρήματος.

Για την εμπέδωση της κοινωνικής
οικονομίας πιστεύουμε πως τόσο η
Συμβουλευτική όσο και η Δια Βίου
Μάθηση μπορούν να συνεισφέρουν τα
μέγιστα για την εμπέδωση μιας νέας
κουλτούρας στον γενικό πληθυσμό

(Δεβετζίδης, 2014), ο οποίος θα είναι
ενημερωμένος, ευαισθητοποιημένος
και φιλικός προς το κοινωνικό επιχει-
ρείν. Ειδικότερα, οι Σύμβουλοι καλούν-
ται να είναι ενημερωμένοι και συνει-
δητοποιημένοι για τους θεσμούς και
τις εφαρμογές της Κοινωνικής Οικο-
νομίας ώστε να βοηθήσουν τους συμ-
βουλευομένους με πληροφόρηση, ενί-
σχυση της αυτογνωσίας, λήψη της από-
φασης και υποστήριξη.

Η μεγάλη πρόκληση, τέλος, για τον
λεγόμενο και τρίτο τομέα της οικονο-
μίας, είναι να επιτευχθεί η βιώσιμη και
πολύπλευρη ανάπτυξή του, δίχως να
μετεξελιχθεί σε ένα σύνολο κρατικοδί-
αιτων μορφωμάτων, αλλά ως το πεδίο
της ανθρώπινης δραστηριότητας που
συμβάλλει στην πρόοδο, την ευημερία
και την κοινωνική δικαιοσύνη για
όλους (www.univsse.gr).

Συμπεράσματα

Κρίνεται ιδιαίτερα αισιόδοξη η
διαπίστωση ότι στη σημερινή δύσκολη
συγκυρία η πρωτοβάθμια Τοπική Αυ-
τοδιοίκηση είναι σε θέση να αναπτύξει
ένα αποτελεσματικό δίκτυο στη Συμ-
βουλευτική Σταδιοδρομίας μέσω του
οποίου θα προωθήσει την επιχειρημα-
τικότητα.

2. Το 2006 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσαν το ευρωπαϊκό πλαι-
σιο των βασικών ικανοτήτων για τη δια βίου μάθηση, που περιλαμβάνει τις βασικές ικανότητες:
Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα, επικοινωνία στις ξένες γλώσσες, μαθηματική ικανότητα, ψη-
φιακή ικανότητα, μεταγνωστικές ικανότητες (μαθαίνω πως να μαθαίνω), κοινωνικές ικανότη-
τες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα, πολιτι-
σμική συνείδηση και έκφραση. Περισσότερα σχόλια βλ. Βεργίδης Δ. (2011), «Ανθρωποκεντρική
και Κοινωνιοκεντρική εκπαίδευση ενηλίκων» στο *Δια Βίου Μάθηση: Διεπιστημονικές προσεγ-
γίσεις* (επιμ. Βασ. Καραβάκου), Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΠαΜακ. (σσ. 35-47).

Το παράδειγμα του δήμου Νεάπολης-Συκεών, πέρα από τη λειτουργία του Σ.Σ καταδεικνύει ότι η τοπική ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσα από το συντονισμό των υπηρεσιών και των δυνάμεων που είναι διαθέσιμες, αφού οι κοινωνικοί παράγοντες είναι αλληλοεξαρτώμενοι και συνεπώς μόνο η συνεργατική προσπάθεια και η διεπιστημονική προσέγγιση μπορεί να τελεσφορήσει.

Στο πνεύμα αυτό μια πρόταση για πολλούς ανέργους θα μπορούσε να είναι η επιχειρηματική δραστηριότητα στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας. Η συμβουλευτική σταδιοδρομία

είναι θεμιτό σήμερα να εστιάσει σε αυτό, ενώ προβλέπονται μηχανισμοί στήριξης και χρηματοδότησης αυτών, όπως έχουν ήδη εξαγγελθεί.

Εν τέλει, η λειτουργία και αποτελεσματικότητα της ΣΥ.Ε.Π. στο δήμο Νεαπόλεως-Συκεών έχει κριθεί από το αποτέλεσμα και το έργο της μπορεί να αποδειχθεί ωφέλιμο όχι μόνο για τους δημότες και κατοίκους της περιοχής, αλλά εν δυνάμει για όλους τους πολίτες, εάν αξιοποιηθεί ως μια καλή πρακτική και από άλλους δήμους της χώρας που δεν έχουν αναπτύξει μέχρι σήμερα αντίστοιχες υπηρεσίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βοηθήματα

- Βασσάρα, Μ. (20013, Νοέμβριος). Ανεργία και ψυχική ανθεκτικότητα – Ενισχύοντας την ικανότητα ανάκαμψης σε κρίσιμους καιρούς. Ανακοίνωση στο Συνέδριο της ΚΕΔΕ Κοινωνία σε κρίση – Αυτοδιοίκηση σε δράση, Θεσσαλονίκη.
- Βεργίδης, Δ. (2011), «Ανθρωποκεντρική και Κοινωνιοκεντρική εκπαίδευση ενηλίκων» στο *Δια Βίου Μάθηση: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, (35-49), Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΠαΜακ.
- Δεβετζίδης, Α. (2014). Ο αλληλοσυμπληρωματικός χαρακτήρας δια βίου μάθησης και κοινωνικής-αλληλέγγυας οικονομίας. Εμπειρική Διερεύνηση. Υπό δημοσίευση στα *πρακτικά του Ιου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. (<http://lsyn-kte.uoi.gr>)
- Θαλερτζή, Μ. (Επιμ.) (2008). Η άσκηση κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Αθήνα: Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Συγγλίσσεις».
- Κακούρης, Α. (2010). *Εννοιολογικές προσεγγίσεις στην επιχειρηματικότητα καινοτομίας*. Αθήνα: Διάυλος.
- Κασσωτάκης, Μ. (2003). Εννοιολογικές διασαφήσεις, σκοποί και στόχοι. Στο Μ. Κασσωτάκης (Επιμ.), *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός – Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Γ. Δάρδανος.
- Κοντιάδης, Ξ. (2006). *Δημοκρατία, Κοινωνικό Κράτος και Σύνταγμα στην Ύστερη Νεωτερικότητα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κοντιάδης, Ξ. & Απίστουλας, Δ. (2006). *Μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους και Τοπική Αυτοδιοίκηση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Νικολόπουλος, Τ. & Καπογιάννης, Δ. (2012). *Εισαγωγή στην κοινωνική & αλληλέγγυα οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις των συναδέλφων.

- Παπαγιάννης, Γ. (2011). «Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση – Επιχειρηματικότητα» στο *Δια Βίου Μάθηση: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (407-427). Θεσσαλονίκη: εκδ. ΠαΜακ.
- Παπαδόπουλος, Α. (2009). *Επιχειρηματικότητα και επιχειρηματικές αποφάσεις*. Θεσσαλονίκη: εκδ. ΠαΜακ.
- Πετράκης, Π. (2008). *Η Επιχειρηματικότητα*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
- Τσομπάνογλου Γ. (2008). «Ενισχύοντας τις βιώσιμες κοινότητες: ο ρόλος του κοινωνικού κεφαλαίου, της κοινωνικής οικονομίας και των τοπικών συμπράξεων» στο *Ανάδυση της Κοινωνικής Οικονομίας* (17-42). Αθήνα: Παπαζήσης.

Ηλεκτρονικές πηγές

- http://ec.europa.eu/europe2020/index_el.htm – Η επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (προσπελάστηκε 05/10/2014)
- http://www.eetaa.gr/eu2020/eu2014_2020/01_ec_anakoinosi_europe_2020.pdf – Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: ΕΥΡΩΠΗ 2020 – Στρατηγική για μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. (προσπελάστηκε 27/11/2014)
- http://www.eetaa.gr/eu2020/01102013_dimoi_eu2020.pdf – Οι Δήμοι στο κατώφλι της νέας προγραμματικής περιόδου (προσπελάστηκε 27/11/2014)
- http://www.eetaa.gr/eu2020/ellada/2nd_egkyklios_sxediasmou_2014_2020.pdf – 2η Εγκύκλιος σχεδιασμού και κατάρτισης αναπτυξιακού προγραμματισμού 2014-2020 (προσπελάστηκε 27/11/2014)
- http://www.eetaa.gr/eu2020/ellada/3rd_egkyklios_sxediasmou_2014-2020.pdf – 3η Εγκύκλιος σχεδιασμού και κατάρτισης αναπτυξιακού προγραμματισμού 2014-2020 (προσπελάστηκε 27/11/2014)
- <http://univsse.gr> – Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (προσπελάστηκε 02/12/2014).

*Αλίκη Αντωνοπούλου**, *Δρ Αναστασία Παμουκτσόγλου***
ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:
«ΣΥΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΧΕΙΡΑ ΚΙΝΕΙ»

Εισαγωγή

Η καταπολέμηση των επίμονων ανισοτήτων μεταξύ των φύλων σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας είναι μια μακροπρόθεσμη πρόκληση, δεδομένου ότι συνεπάγεται διαρθρωτικές αλλαγές και αλλαγές συμπεριφοράς, καθώς και επαναπροσδιορισμό των ρόλων των γυναικών και των ανδρών. Η πρόοδος είναι αργή και οι διαφορές μεταξύ των φύλων επιμένουν όσον αφορά στα ποσοστά απασχόλησης, στις αμοιβές, τις ώρες εργασίας, τις θέσεις ευθύνης, τον επιμερισμό της φροντίδας του νοικοκυριού και των οικιακών καθηκόντων, καθώς και τον κίνδυνο φτώχειας.

Παρόλο, λοιπόν, που τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια θετική τάση για μια κοινωνία και αγορά εργασίας με μεγαλύτερη ισότητα των φύλων, ωστόσο οι ανισότητες επιμένουν, κυρίως εις βάρος των γυναικών.

Η ισότητα των φύλων δεν είναι μόνο θέμα πολυμορφίας και κοινωνικής δικαιοσύνης, αλλά και προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, της απασχόλησης, της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνι-

κής συνοχής. Η επένδυση σε πολιτικές για την ισότητα των φύλων έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη υψηλότερων ποσοστών απασχόλησης των γυναικών, αύξηση της συμβολής τους στο Α.Ε.Π., έσοδα από τη φορολογία και βιώσιμα ποσοστά γονιμότητας.

Η προώθηση της ισότητας των φύλων γίνεται τόσο με παρεμβάσεις που απευθύνονται αποκλειστικά στις γυναίκες και αποσκοπούν στη μείωση των ανισοτήτων των φύλων σε τομείς όπως η αγορά εργασίας, η οικογένεια, η πολιτική, το εισόδημα, η κοινωνική ασφάλιση, η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, ο ελεύθερος χρόνος κλπ., όσο και με παρεμβάσεις που αποσκοπούν στην ένταξη του στόχου της ισότητας των φύλων σε όλες τις δημόσιες πολιτικές (gender mainstreaming), καθώς και στις δημοσιονομικές πολιτικές αλλά και τους κρατικούς προϋπολογισμούς (gender budgeting).

Η έννοια της κατάρτισης δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου αναδύθηκε για πρώτη φορά στην Ευρώπη πριν από περίπου δέκα χρόνια, προκαλώντας ιδιαίτερο προβληματισμό.

* Η Α.Α. είναι Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Εργαστηριακή Συνεργάτης Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., Υποψήφια Διδάκτωρ, Επικοινωνία: antonopouloulaliki@gmail.com.

** Η Α. Π. είναι π. Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Επικοινωνία: anpam@otenet.gr.

Από τότε τα πράγματα έχουν αλλάξει αρκετά και σε ορισμένες περιπτώσεις, έχει δημιουργηθεί ένα στέρεο υπόβαθρο για την κατάρτιση δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου. Σε ορισμένες χώρες, η κατάρτιση κρατικών προϋπολογισμών ευαισθητοποιημένων ως προς τη διάσταση του φύλου έχει ήδη τεθεί σε μια νομοθετική βάση. Σε κάποιες άλλες, όπου η ένταξη της διάστασης του φύλου αποτελεί μέρος των κυβερνητικών δραστηριοτήτων, των συστημάτων, των διαδικασιών και των εργαλείων, προς το παρόν εφαρμόζονται στις διαδικασίες κατάρτισης των προϋπολογισμών η αποκτηθείσα γνώση και εμπειρία. Σε άλλες πάλι χώρες, υιοθετούνται πρωτοβουλίες κατάρτισης δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου, υπό τη μορφή πιλοτικών προγραμμάτων, ως μια αναγνωριστική προσπάθεια.

Η κατάρτιση δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου αποτελεί ένα φιλόδοξο πλάνο που απαιτεί, όμως, σημαντικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης και δράσης. Προϋποθέτει «άνοιγμα» της διαδικασίας κατάρτισης των δημόσιων προϋπολογισμών σε μια ευρύτερη ομάδα ενδιαφερομένων μερών, απαιτεί επανασχεδιασμό των προτεραιοτήτων στα ζητήματα της ισότητας, καθιστά αναγκαίο το συγκεκριισμό των πολιτικών δεσμεύσεων με την ανακατανομή των πόρων και επιμένει στην αναγνώριση της οικονομίας της φροντίδας, καθώς και σε μια αλλαγή του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνονται και υλοποιούνται οι εθνικοί προϋπολογισμοί.

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε, από την αρχή, ότι προκειμένου να πραγματοποιηθεί η στρατηγική αυτή θα πρέπει να υπάρξουν οργανωτικές αλλαγές που θα οδηγούν σε καλύτερες πολιτικές και σε προϋπολογισμούς που θα προάγουν την ισότητα των φύλων, καθώς και την ενδυνάμωση των γυναικών.

Η εργασία μας αναφέρεται στις προσπάθειες προώθησης της γυναικείας επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο ενός Προγράμματος ενίσχυσης των ανέργων γυναικών στη περιφέρεια Αιτικής. Η περιοχή όπου διεξήχθη το πρόγραμμα κατοικείται από ένα πολυπολιτισμικό πληθυσμό βάσει εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών και άλλων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών των ομάδων είναι χαμηλό εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο, έλλειψη ειδίκευσης και ευκαιριών και γκετοποίηση των περιοχών κατοικίας τους, χαρακτηριστικά που οδηγούν σε μεγάλα ποσοστά ανεργίας, χαμηλό βιοτικό επίπεδο και έλλειψη κοινωνικοποίησης. Στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος ενίσχυσης συνεργάστηκε ένας τοπικός Σύλλογος Γυναικών.

Τα Πανεπιστήμια και τα ερευνητικά ιδρύματα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας μέσω της παροχής εκπαιδευτών και συμβούλων, καθώς και μέσω της άμεσης έρευνας για την επιχειρηματικότητα, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες, και τονίζοντας τη συμβολή τους στην τοπική, περιφερειακή και εθνική οικονομία. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν αναπτύξει τεχνολογίες για τη βελτίωση

της παραγωγικότητας και τη μείωση του χρόνου σε βάρος των γυναικών. Μελέτες για τις γυναίκες επιχειρηματίες στις βιομηχανικές χώρες δείχνουν ότι οι γυναίκες ιδιοκτήτες επιχειρήσεων προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από μεσαίο κοινωνικό στρώμα, μορφωμένες, και με εμπειρία στις επιχειρήσεις – εμπόριο μέρος του γυναικείου πληθυσμού. Οι ελάχιστες μελέτες που μελετούν τις γυναίκες επιχειρηματίες στις αναπτυσσόμενες χώρες σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις πολύ φτωχές, αγράμματες οι γυναίκες στις αγροτικές περιοχές που εμπλέκονται σε δραστηριότητες με στόχο την επιβίωση στο περιθώριο της οικονομίας.

Τυπικά η Κοινωνική Οικονομία ή ο Τρίτος Τομέας αποτελεί το χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον Ιδιωτικό και το Δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς και στόχους.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ή οργανισμοί του τρίτου τομέα είναι επιχειρήσεις ή οργανισμοί, με οικονομικό και κοινωνικό σκοπό, οι οποίες καλύπτουν ανάγκες, που ο δημόσιος ή ιδιωτικός τομέας αδυνατούν να καλύψουν, κυρίως στους τομείς της πρόνοιας (παροχή υπηρεσιών για ηλικιωμένους, πρόσφυγες, μετανάστες, κτλ.), του περιβάλλοντος, του τουρισμού ή του πολιτισμού.

Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις συλλογικές δηλαδή επιχειρήσεις, οι οποίες συνήθως λειτουργούν με τη νομική μορφή των Συνεταιρισμών, των Αστικών Μη Κερ-

δοσκοπικών Εταιρειών (Α.Μ.Κ.Ε.), της Ο.Ε., της Ε.Ε., της Ε.Π.Ε. ή της Α.Ε. Η επικρατέστερη μορφή στην Ελλάδα είναι αυτή των Συνεταιρισμών και των Α.Μ.Κ.Ε. Ενδεχομένως είναι κερδοσκοπικού ή μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, αρκεί βέβαια να πληρούν τα χαρακτηριστικά που διέπουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις.

Ο κοινωνικός σκοπός των κοινωνικών επιχειρήσεων συνίσταται στο ότι παράγουν κοινωνική προστιθέμενη αξία (κοινωνική δραστηριοποίηση, τοπική ανάπτυξη, ανάδειξη περιβαλλοντολογικών και πολιτισμικών στοιχείων), εργασία σε άτομα άνεργα και αποκλεισμένα, οικογενειακό εισόδημα, ποιότητα στα προϊόντα και τις υπηρεσίες και χαμηλότερες τιμές (από τις συμβατικές επιχειρήσεις).

Τα κύρια χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων όπως διαμορφώθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι:

- Αντιμετώπιση του αποκλεισμού για ομάδες με ανισότητες στην αγορά εργασίας,
- Δημιουργία δυνατοτήτων απασχόλησης (employment potential),
- Κινητοποίηση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου σε παραγωγικές πρωτοβουλίες (human capital mobilization),
- Κάλυψη αναγκών του κοινωνικού συνόλου που δεν καλύπτονται ούτε από το κράτος, ούτε από την αγορά στους τομείς κυρίως της πρόνοιας, του περιβάλλοντος, των υπηρεσιών (unmet needs).

Στον Ελληνικό χώρο ο 3ος τομέας, παρότι είναι δυναμικός χώρος οικονο-

μικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ακόμη παρά το νομοθετικό, θεσμικό πλαίσιο, δεν θεωρείται αναγνωρισμένος τυπικά, σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρώπη.

Στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό επιχειρήσεις που λειτουργούν με την μορφή των Συνεταιρισμών (π.χ. Γυναικείοι συνεταιρισμοί), των Κοινωνικών Συνεταιρισμών (Κοι.Σ.Πε), των Ε.Π.Ε, των Ο.Ε των Μη κερδοσκοπικών Επιχειρήσεων Εταιρειών, της Κοινωνικής Δικαιόχρησης, καθώς και πολλές ΜΗ.ΚΥ.Ο.

Η έρευνα

Η Διάσταση του φύλου

Η ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων υφίσταται ακόμη και σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι γυναίκες εξακολουθούν να κερδίζουν λιγότερα χρήματα, να επιβαρύνονται με την επιπλέον φροντίδα εξαρτημένων ατόμων (παιδιά, ηλικιωμένοι κλπ.), να πέφτουν θύματα σωματικής και σεξουαλικής βίας, να συναντούν εμπόδια στην ανέλιξη τους στην αγορά εργασίας και να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση με ποικίλους τρόπους.

Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο δημιουργούνται οι έμφυλες ανισότητες αποτελεί το κλειδί για την αντιμετώπιση των τρόπων με τους οποίους εκδηλώνονται. Παρόλ' αυτά ειδικά προγράμματα για γυναίκες, ενώ παρέχουν ένα πλαίσιο πρόνοιας ή στήριξης σε αυτόν τον συγκεκριμένο τομέα, συχνά παρουσιάζονται ως ανεπαρκή.

Τα τελευταία χρόνια τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι υπερεθνικοί οργανισμοί έχουν αναπτύξει σταδιακά νομοθετικό πλαίσιο και πολιτικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων, τόσο στην απασχόληση, όσο και στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή, όπου οι γυναίκες συχνά γίνονται θύματα τόσο σωματικής όσο και ψυχολογικής βίας, αλλά και διακρίσεων.

Οι διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και οι άνισοι ρόλοι τους σε σχέση με τους αντίστοιχους των ανδρών εντοπίζονται σε ποικίλους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.

Αρχικά, συνεχίζουν ακόμη και σήμερα σε πολλές χώρες παγκοσμίως να υφίστανται έμφυλες διακρίσεις μέσα στην **οικογένεια**. Έτσι, παρά τις σημαντικές αλλαγές στην δομή της σύγχρονης οικογένειας, με την αποδοχή των μονογονεϊκών οικογενειών, του διαζυγίου, της ελεύθερης συμβίωσης κλπ., καθώς και τις νομικές ρυθμίσεις που έχουν θεσπιστεί με σκοπό την ισότητα στις οικογενειακές σχέσεις, συνεχίζουν στον σύγχρονο κόσμο να υπάρχουν διακρίσεις εντός της οικογένειας μεταξύ των ρόλων των ανδρών και των γυναικών διατηρώντας το «σύνδρομο κυριαρχία/υποταγή» συνήθως εις βάρος των γυναικών.

Ταυτόχρονα, οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τα φύλα αποδίδουν τις περισσότερες ευθύνες για την **φροντίδα** των εξαρτώμενων μελών της οικογένειας (παιδιά και ηλικιωμένοι) στις γυναίκες, ενώ η **οικιακή εργασία** βαρύνει επίσης δυσανάλογα τις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες, παρόλο που στις σύγχρονες κοινωνίες απασχολούνται

αντίστοιχα με τους άνδρες στην αμειβόμενη εργασία.

Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στην **αμειβόμενη εργασία**, οι γυναίκες έχουν σημαντικά λιγότερες ευκαιρίες «επαγγελματικής εξέλιξης», δύσκολα απασχολούνται σε υψηλόβαθμες θέσεις, ενώ οι αμοιβές και οι συντάξεις τους είναι χαμηλότερες από αυτές των ανδρών.

Τέλος, η **βία** κατά των γυναικών αποτελεί μία ακόμη διάκριση με βάση το φύλο, η οποία εκτείνεται από την ενδοοικογενειακή βία και την σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, ως τον βιασμό και την εμπορία και διακίνηση γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση (trafficking).

Η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί σήμερα αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναγνωρίζεται ως κρίσιμος παράγοντας για την οικονομική της ανάπτυξη και την κοινωνική της συνοχή.

Η ένταξη της διάστασης του φύλου θεωρείται συχνά καινοτόμος έννοια, εμπεριέχοντας πολύ περισσότερα στοιχεία από την «παραδοσιακή» πολιτική των ίσων ευκαιριών.

Για την καταπολέμηση των παραπάνω μορφών διακρίσεων έχουν θεσπιστεί νομοθεσίες και έχουν ασκηθεί πολιτικές, τόσο σε εθνικό όσο και σε διακρατικό επίπεδο. Μέχρι στιγμής, όμως, παρά την ύπαρξη θεσμικού πλαισίου και κοινωνικού κράτους, σε πολλές χώρες η θέση των γυναικών συνεχίζει να είναι εξαιρετικά μειονεκτική.

Σημαντική προσπάθεια για την επίτευξη της ισότητας αποτέλεσε η ένταξη

της οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (**gender mainstreaming**), δηλαδή η αναπροσαρμογή του σχεδιασμού, της υλοποίησης, της παρακολούθησης και της αξιολόγησης των δημόσιων πολιτικών με τρόπο ώστε, ταυτόχρονα με τους βασικούς στόχους τους, να προωθείται και η ισότητα των φύλων.

Αντίστοιχα, εργασία των πολιτικών ισότητας των φύλων αποτελούν η βελτίωση του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου και η ένταξη σε αυτό της οπτικής τους φύλου (**gender budgeting**), η δημιουργία κατάλληλων δημόσιων μηχανισμών, η εφαρμογή θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών, η υλοποίηση δράσεων ενθάρρυνσης και ενδυνάμωσης των γυναικών, η εκτίμηση των επιπτώσεων στο φύλο (**gender impact assessment**) και η ανάπτυξη εξειδικευμένων δεικτών φύλου (**gender indicators**) των εκροών, των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων για τη μέτρηση της προόδου.

Η αρχή των ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες, με στόχο μέσω της εφαρμογής θετικών μέτρων και δράσεων υπέρ των γυναικών, επικεντρώθηκαν κυρίως στην ισότητα στην απασχόληση και στην εργασία, ξεκίνησε στην κοινοτική νομοθεσία το 1988. Από το 1999 υιοθετήθηκε η διπλή στρατηγική για την επίτευξη της ισότητας: η ένταξη της διάστασης του φύλου (**gender mainstreaming**) στο σύνολο των πολιτικών και μέτρων που χρηματοδοτούνται από τα Ε.Α.Τ. και η εφαρμογή θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών όπου εντοπίζεται η αναγκαιότητά τους.

Τα κανονιστικά και νομικά κείμενα που ρυθμίζουν την ισότητα των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μια σειρά οδηγιές και η Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα νομικά κείμενα αφορούν σε ένα μεγάλο μέρος τους την ισότητα στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, όπως στην:

- ίση μεταχείριση στα θέματα και στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης,
- προστασία της μητρότητας και στη γονική άδεια,
- ίση πρόσβαση στην απασχόληση, την ένταξη και επανένταξη,
- Την επαγγελματική κατάρτιση, τις συνθήκες εργασίας και στην προστασία της αξιοπρέπειας των γυναικών και ανδρών στην εργασία, φύλαξη παιδιών,
- προώθηση θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών,
- προστασία της αξιοπρέπειας των ανδρών και των γυναικών,
- καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών,
- ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας (αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών).
- Η ενίσχυση της οπτικής του φύλου στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση.
- Βελτίωση της χρήσης των διαρθρωτικών ταμείων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Με αυτό το τρόπο διαμορφώθηκαν τα τέσσερα βήματα της ένταξης της διάστασης του φύλου:

- **Οργάνωση.** Το επίκεντρο σε αυτό το πρώτο βήμα έγκειται στην εφαρμογή και την οργάνωση, καθώς και στην ανάπτυξη ευαισθητοποίησης και συνειδητής συμμετοχής.
- **Μαθαίνοντας για τις διαφορές των δύο φύλων.** Στόχος του δεύτερου βήματος είναι να περιγράψει την ανισότητα των δύο φύλων σε σχέση με τη συμμετοχή, τους πόρους, τους κανόνες και τις αξίες και τα δικαιώματα, και να αξιολογήσει τις τάσεις χωρίς παρέμβαση πολιτικής.
- **Εκτιμώντας τις επιπτώσεις της πολιτικής.** Το τρίτο βήμα είναι να αναλυθούν οι πιθανές επιπτώσεις της πολιτικής σε σχέση με τη συμμετοχή, τους πόρους, τους κανόνες και τις αξίες και τα δικαιώματα.
- **Ξανασχεδιάζοντας την πολιτική.** Το τέταρτο βήμα είναι να εντοπιστούν τρόποι με τους οποίους η πολιτική θα μπορούσε να ξανασχεδιαστεί ώστε να προάγει την ισότητα των δύο φύλων.

Επίσης αναγνωρίστηκε η σημασία της αναγνώρισης και ανάδειξης άτυπων δεξιοτήτων. Οι άτυπες δεξιότητες προέρχονται από δραστηριότητες μη αμειβόμενες, στο χώρο της οικιακής και ευρύτερα κοινωνικής ενασχόλησης των γυναικών αλλά συνήθως «δεν είναι σε θέση» να τις αποτιμήσουν οι ίδιες ως επαγγελματικά προσόντα

Θεωρητική Στήριξη

Σκοπός της εργασίας μας είναι να καταγράψει και να αναλύσει το ρόλο

του Συλλόγου Γυναικών σε ένα πλαίσιο ευαισθητοποίησης σε θέματα φύλου για την προώθηση μιας αντίληψης της επιχειρηματικότητα των γυναικών.

Η ανάλυση μας βασίζεται στο υπάρχον μοντέλο διάθρωσης (αγορά, χρήμα και διαχείριση). Σύμφωνα με την Οργανωτική θεωρία (institutional theory) το μοντέλο αυτό εμπλουτίζεται και με τη διάσταση της «Μητρότητας» και του «μεσο / μακρο περιβάλλοντος»

Η «μητρότητα» είναι μια μεταφορά που αντιπροσωπεύει το νοικοκυριό και την οικογένεια, των γυναικών επιχειρηματιών, η οποία μπορεί να έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις στις γυναίκες παρά στους άνδρες ενώ το μεσο / μακρο περιβάλλον συλλαμβάνει σκέψεις πέρα από την αγορά, όπως: τις προσδοκίες της κοινωνίας, τα πολιτιστικά πρότυπα, και τις ενδιάμεσες δομές και θεσμούς. Για την ολοκλήρωση της εργασίας χρησιμοποιήσαμε ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους έρευνας.

Μέσα λοιπόν από την **φυσικοποίηση του φύλου** οι γυναίκες κλήθηκαν να υπηρετήσουν μια «ιερή» **υποχρέωση** και ένα **κοινωνικό καθήκον** μέσω της **μητρότητας** (αποκλειστική ανατροφή των παιδιών) και της **παροχής φροντίδας** (έγνοια, προστασία, θαλπωρή, αυτοθυσία, ασχολία, κ.α), δύο εννοιών άρρηκτα συνδεδεμένων, να διαμορφώνουν μια **νόρμα**, που καθόρισε τη ζωή και τη σκέψη τους, προς την προφορά και την ανιδιοτέλεια.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της λογικής, διαμορφώθηκαν **κοινωνικές αντιλήψεις και πολιτικές**, καθορίστηκαν οι μορφές εργασίας και εκπαίδευσης, δικαιολογήσαν οι **διακρίσεις των φύ-**

λων, και **εδραίωσαν αντιλήψεις**, που καθήλωσε τις γυναίκες σε παραδοσιακά υποστηρικτικούς ρόλους.

Βεβαίως οι **μετάβαση στην μεταβιομηχανική κοινωνία και ιδιαίτερα την κοινωνία της Πληροφορίας**, ανέπτυξαν νέους συσχετισμούς, τόσο σε κοινωνικό όσο και οικονομικό επίπεδο, και **νέους κοινωνικούς ρόλους**.

Η ραγδαία εξέλιξη στην επιστήμη και την τεχνολογία, η σημαντική βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και επαγγελματικής ταυτότητας των γυναικών, η αύξηση της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας και στην κατανομή του εισοδήματος, επέφεραν δομικές αλλαγές στην σύγχρονη κοινωνία.

Σε ότι αφορά την **γυναικεία επιχειρηματικότητα** η αλληλεπίδραση των ατομικών και κοινωνικών παραγόντων έχει επιπτώσεις στις επιχειρήσεις τους. Η κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν, μέσω της προσφοράς ενημέρωσης, υποστήριξης γνώσεων από θεσμοθετημένες κοινωνικές δομές (γυναικείους φορείς -συνλόγους γυναικών) **ενδέχεται να βοηθήσει σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας.**

Ο Σύλλογος

Ο Σύλλογος Γυναικών, που μελετάμε, δραστηριοποιείται από το 1996 στην περιοχή της Ανατολικής Αττικής σε ένα πλαίσιο πολιτικής ευαισθητοποίησης σε θέματα φύλου την κατάργηση των κοινωνικών ανισοτήτων και την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών. Παράλληλα όμως

δραστηριοποιείται και στο κοινωνικό χώρο της περιοχής με πολιτισμικές – πολιτισμικές δραστηριότητες και την προώθηση μιας αντίληψης της επιχειρηματικότητας των γυναικών.

Χαρακτηριστικά της γυναικείας απασχόλησης και Παράγοντες ανεργίας

Τα χαρακτηριστικά της γυναικείας απασχόλησης και Παράγοντες ανεργίας που επηρεάζουν τη ζωή των γυναικών της περιοχής οφείλονται κυρίως σε:

- Το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησής τους σε σχέση με αυτό των ανδρών,
- τα υπερδιπλάσια ποσοστά ανεργίας,
- η μεγαλύτερης διάρκειας ανεργία (μακροχρόνια μακροχρόνια) και το μεγαλύτερο ποσοστό μερικής απασχόλησης,
- η εκτεταμένη συμμετοχή των γυναικών στον άτυπο τομέα της οικονομίας χωρίς ασφάλιση και με χαμηλές αμοιβές,
- ο διαχωρισμός σε ανδρικά και γυναικεία επαγγέλματα και η στερεοτυπική επιλογή του επαγγέλματος.
- η άνιση κατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων.

Ακόμη παρατηρήσαμε ότι έχει διαμορφωθεί ένα δυσμενές εργασιακό πλαίσιο για τις γυναίκες που οφείλεται κυρίως στις:

- εσωτερικές συγκρούσεις των γυναικών,

- αντικειμενικές δυσκολίες προσαρμογής τους (έλλειψη απαιτούμενων προσόντων προσόντων, έλλειψη αυτοπεποίθησης),
- περιορισμένες θέσεις εργασίας, και το διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον.

Ο Σύλλογος στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του οργανώνει σεμινάρια ενημέρωσης με θέματα που αφορούν:

- την εργασία και δικαιώματα
- την υγεία,
- την παιδεία

Εργαστήρια εκπαίδευσης και ενίσχυσης δεξιοτήτων και ικανοτήτων όπως:

- Χρήση Η/Υ
- Κοπτικής – Ραπτικής
- Ζωγραφικής
- Κατασκευών

Από τη συζήτηση με τα μέλη του Συλλόγου προέκυψε ότι οι περισσότερες εργάζονται συνεισφέροντας στον οικογενειακό προϋπολογισμό χρησιμοποιώντας τις άτυπες δεξιότητες τους σε δραστηριότητες μη αμειβόμενες, στο χώρο της οικιακής και ευρύτερα κοινωνικής ενασχόλησης των γυναικών καθώς είναι η μόνη «αγορά» όπου μπορούν υπάρχει εν μέρει εργασία. Το θεσμοθετημένο πλαίσιο προστασίας της φτωχής αυτοαπασχολούμενης γυναίκας είναι ανύπαρκτο. Περιορίζεται στις υποβαθμισμένες παροχές του Οργανισμού Απασχόλησης Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ) που ολοένα και επιδεινώνονται λόγω της κρίσης.

Ελάχιστες από αυτές συμμετέχουν ως εκλεγμένα μέλη διοικήσεων σε πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες εργασιακές ενώσεις με αποτέλεσμα περιορίζεται συνολικά την η ικανότητά τους στη συσπείρωση δυνάμεων για την επίτευξη των στόχων τους

Οι αυτοαπασχολούμενες δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί, λογίστριες αντιμετωπίζουν δραματική συρρίκνωση του επαγγελματικού τους αντικείμενου, την υποαπασχόληση.

Για τη βελτίωση των εργασιών τους συνθήκων προτείνουν την ανάπτυξη στρατηγικών με στόχο την προώθηση της ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές που επηρεάζουν τη θέση των γυναικών στην οικονομία (π.χ. φορολογική, δημοσιονομική, οικονομική, εκπαιδευτική πολιτική, πολιτική μεταφορών, έρευνας και κοινωνική πολιτική).

Την ανάγκη για τη λήψη μέτρων που θα προωθήσουν την ισότητα των φύλων όπως:

- α. η γεφύρωση του χάσματος της απασχόλησης και η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών,
- β. η γεφύρωση του χάσματος της ανεργίας και η μείωση των ποσοστών ανεργίας των γυναικών,
- γ. η μείωση του χάσματος των αμοιβών που αποτελεί έναν από τους κεντρικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και
- δ. η άρση της έμφυλης ανισότητας στην εργασία και η άρση του έμφυλου εργασιακού διαχωρισμού (κάθετου και οριζόντιου).

Συμπεράσματα

Η προώθηση της ισότητας των φύλων βρίσκεται στο επίκεντρο των ευρωπαϊκών κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών. Παρά την πρόοδο, όμως, των τελευταίων ετών, εξακολουθούν να υπάρχουν ανισότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών σε διάφορους τομείς.

Αυτό, ουσιαστικά, σημαίνει πως οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση, την υγεία, την απασχόληση, καθώς και συγκεκριμένα προγράμματα αυτών των τομέων, όπως για παράδειγμα συστήματα φορολογίας, κοινωνικής ασφάλειας και επιδομάτων, θα πρέπει σε κάθε κράτος να σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη την οπτική του φύλου και τις συγκεκριμένες, κάθε φορά, ανάγκες γυναικών και ανδρών, δεδομένου πως οι δημόσιες δαπάνες και η είσπραξη των εσόδων έχουν διαφορετικές επιπτώσεις στο κάθε φύλο.

Στην Ελλάδα, καθώς μέχρι στιγμής δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο που να εντάσσει στους κρατικούς προϋπολογισμούς την οπτική του φύλου, κρίνεται απαραίτητη η προαγωγή της ενσωμάτωσης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές, η ανάπτυξη εργαλείων για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών ως προς την προώθηση της ισότητας των φύλων, η λήψη μέτρων για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των γυναικών στην εργασία και την ενδυνάμωση της βιώσιμης εργασιακής συμμετοχής και εξέλιξης των γυναικών, προκειμένου να εναρμονιστεί η εργασιακή με την ιδιωτική τους ζωή, καθώς και η

ευρύτερη ανάπτυξη παρεμβάσεων για την προώθηση της ισότητας των φύλων.

Αντίστοιχα, θα πρέπει να ενταχθεί η οπτική του φύλου στις κρατικές πολιτικές με σκοπό την μείωση των μισθολογικών διαφορών μεταξύ των φύλων, την διασφάλιση της συμμετοχής των γυναικών σε διοικητικά συμβούλια και θέσεις ευθύνης, τη βελτίωση των μέτρων συμφιλώσης τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των αδειών που σχετίζονται με την οικογένεια, των υπηρεσιών φροντίδας, των ρυθμίσεων ευέλικτου ωραρίου εργασίας και της ενθάρρυνσης για ίσο επιμερισμό των ιδιωτικών και των οικογενειακών ευθυνών, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η εργασία πλήρους απασχόλησης τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες.

Σε αυτό το επίπεδο οι τοπικοί Σύλλογοι Γυναικών μπορούν ακόμη να συμβάλλουν στην ενίσχυση της διάστασης του φύλου στον εργασιακό χώρο και ιδιαίτερα σε τομείς των τοπικών πολιτικών που αφορούν στην διάσταση του φύλου ως προς την πολιτική διακυ-

βέρνηση, τον αστικό χώρο, την απασχόληση, τη συμφιλώση οικογενειακής –προσωπικής ζωής, την κοινωνική πολιτική, την ένταξη «ευπαθών ομάδων» στην τοπική κοινωνία, καθώς και την καταπολέμηση της βίας.

Έτσι, συμπερασματικά, κρίνεται απαραίτητη η εντατικοποίηση των προσπαθειών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας που συνδέεται με το φύλο, η διασφάλιση της σημασίας των γυναικών (και ιδίως εκείνων που είναι σε ευάλωτη θέση – για παράδειγμα, οι γυναίκες με επισφαλή εργασία, οι ηλικιωμένες εργαζόμενες γυναίκες, οι γυναίκες που είναι επικεφαλής μονογονεϊκών οικογενειών, οι γυναίκες με αναπηρία, οι γυναίκες μετανάστριες, όσες ανήκουν σε εθνοτικές μειονότητες και οι γυναίκες Ρόμα) σε όλες τις κρατικές πολιτικές, καθώς και η διασφάλιση της ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων στις λύσεις που θα δοθούν στην υπάρχουσα οικονομική κρίση, δεδομένου ότι έχει διαφορετικό αντίκτυπο στις γυναίκες και στους άνδρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Γυναικεία επιχειρηματικότητα –συγκεκριμένες πολιτικές για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της απασχόλησης στην ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012/C299/05, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:299:0024:0028:EL:PDF>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών – 2010, 2009, από http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES/isotita_2010.pdf.

Ντουλιά Θ. & Δόλυρα Κ. (1997). «Οι οικονομικές εξελίξεις και η εργασία των γυναικών», στο: *Οδηγός προώθησης των ίσων ευκαιριών με Έμφαση στην απασχόληση των γυναικών*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, 43-55.

- Ντούλια, Θ., Θεοδωροπούλου, Ε. Μαρκούση, Χ. (2011). «*Κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα για ενήλικους εκπαιδευόμενους*». Αθήνα: Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Παζαρτζή, Ε. Ν. «*Γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*».
- Παζαρτζή, Ε. Ν. «*Ισότητα φύλων και επιχειρήσεις*».
- Στρατηγάκη, Μ. (2006). «*Το φύλο της κοινωνικής πολιτικής*». Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Στρατηγάκη, Μ. (2008). «1957 – 2007: Πενήντα χρόνια πολιτικών ισότητας στην Ε.Ε. Μια κριτική ανασκόπηση» στο Στρατηγάκη Μαρία (Επίμ.) *Πολιτικές ισότητας των φύλων, Ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και εθνικές πρακτικές*, Αθήνα: Gutenberg).
- Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 2010/2275 (INI) με τίτλο «*Γυναίκες στις ιθύνουσες θέσεις μικρομεσαίων επιχειρήσεων*», <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONGML+TA+P7-TA-2011-0367+0+DOC+PDF+V0//EL>.

*Δρ. Γιάννης Ρωσσίδης** *Δημήτρης Δρακόπουλος***
**Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ
ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ**

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα αποτελούν βασικό άξονα ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας. Η συντριπτική πλειοψηφία των αγροτών είναι ενταγμένοι σε συνεταιριστικές οργανώσεις μέσω των οποίων οργανώνουν και πωλούν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους. Παρόλα αυτά οι σοβαρές ελλείψεις που χαρακτηρίζουν τις εν λόγω οργανώσεις σε επίπεδο οργάνωσης και διοίκησης σε συνδυασμό με τον κοινωνικό τους προσανατολισμό καθιστούν υπό αμφισβήτηση τη βιωσιμότητά τους. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται αφενός μεν στην απουσία ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων αφετέρου δε στη διαμορφούμενη κουλτούρα των συνεταιρισμών από την οποία εκλείπει το επιχειρηματικό πνεύμα. Οι κυριότεροι επικριτές των συνεταιρισμών εστιάζουν την κριτική τους στην αρνητική οικονομική πορεία των συνεταιριστικών οργανώσεων όπως αυτή διαφαίνεται από βασικά οικονομικά στοιχεία όπως είναι ο υπέρμετρος δανεισμός, οι συσσωρευμένες ζημιές, οι ελλειμματικοί προϋπολογισμοί, τα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα οι δυσμενείς προβλέψεις κ.λπ. Σύγχρονη τάση των συνεταιρισμών διεθνώς, αποτελεί η πρόσθετη δραστηριοποίηση με επιχειρηματικές δραστηριότητες προκειμένου να θωρακιστεί η επιβίωση των οργανώσεων δια της βελτίωσης των οικονομικών αποτελεσμάτων. Χαρακτηριστικά, πλήθος συνεταιρισμών έχουν προβεί στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων αξιοποιώντας περαιτέρω τις πρώτες ύλες που εκπορεύονται από την παραγωγική τους λειτουργία είτε σε δευτερογενές επίπεδο (βιομηχανία/ μεταποίηση) είτε σε τριτογενές επίπεδο (εμπόριο). Μάλιστα τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί από ιδιαίτερα πρωτοποριακές συνεταιριστικές οργανώσεις η επιχειρηματική δραστηριοποίηση σε τομείς οι οποίοι δεν σχετίζονται με την παραγωγική λειτουργία αξιοποιώντας συντελεστές παραγωγής που παραμένουν αδρανείς (π.χ. έδαφος, κεφάλαιο). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται εκτός της κύριας παραγωγικής τους λειτουργίας σε τομείς όπως είναι οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, οι μεταφορικές επιχειρήσεις κ.α. Το άρθρο επικεντρώνεται στην ενεργητική επίδραση που δύναται να προσφέρει η επιχειρηματικότητα στην οικονομική αποδοτικότητα των συνεταιρισμών (σε απάντηση των επικριτών τους), ενισχύοντας τη «φαρέτρα» των παραγωγικών εργαλείων τους και διασφαλίζοντας τελικά τη βιωσιμότητά τους. Η μεθοδολογία της έρευνας συνίσταται στη δευτερογενή ανάλυση και συγκριτική προτυποποίηση επιτυχημένων επιχειρηματικών πρακτικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Αποστολή του άρθρου αποτελεί η τεκμηρίωση της θεωρίας ότι η επιχειρηματικότητα δύναται να θωρακίσει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς δια της βελτίωσης των οικονομικών τους επιδόσεων παρέχοντας τους τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν την ύπαρξη τους διανθίζοντας παράλληλα το κοινωνικό τους έργο.

Λέξεις κλειδιά: Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, Επιχειρηματικότητα, Βιωσιμότητα

* Ο Δρ. Γ.Ρ. (PhD MSc, MBA, BA) είναι στέλεχος του Υπουργείου Οικονομικών (giannisrossidis78@gmail.com).

** Ο Δ.Δ. (MSc, BA, PMP) είναι Οικονομολόγος – Σύμβουλος Επιχειρήσεων (ddrako@dexteraconsulting.com).

1. Εισαγωγή

Οι σύγχρονες δυσμενείς εργασιακές συνθήκες σε συνδυασμό με τις πολυδιάστατες δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογική ανάπτυξη και οι δομικές κοινωνικοοικονομικές μεταβολές έχουν οδηγήσει στην αυξανόμενη επιχειρηματική δραστηριοποίηση εστιάζοντας στην καινοτομία και στην επιχειρηματικότητα (Καραγιάννης Η., Μπάκουρος Ι. (2010) *Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα: Θεωρία και Πρό-ξη*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σοφία). Το δίκτυο και η πρόσβαση σε πολύπλευρες μορφές χρηματοδότησης (υπερβαίνοντας συχνά τα εγχώρια σύνορα) προσauξάνει τις δυνατότητες επιτυχούς ανάπτυξης επιχειρηματικών επιχειρημάτων. Η προοπτική ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας έχει επικρατήσει σε όλους ανεξαιρέτους τους παραγωγικούς κλάδους. Ιδιαίτερη επίδραση έχει προκαλέσει στον γεωργικό τομέα ο οποίος για πολλά χρόνια λειτουργούσε με αναχρονιστικές διοικητικές μεθόδους, με ελλιπή κριτήρια αποτελεσματικότητας και μέχρι πρόσφατα με απαρχαιωμένα τεχνολογικά συστήματα. Επίκαιρη τάση αποτελεί η ανάπτυξη αγροτικών μονάδων κατά τα πρότυπα σύγχρονων επιχειρηματικών μοντέλων. Η επιχειρηματική προοπτική εκτός της χρήσης ιδιωτικοοικονομικών πρακτικών έχει επιφέρει ριζικές μεταβολές στον στρατηγικό σχεδιασμό των οικονομικών μονάδων, διασπώντας σταδιακά το επενδυτικό τους χαρτοφυλάκιο χρηματοδοτώντας πλέον εκτός των βασικών τους γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κλάδους μη γεωργι-

κούς όπως είναι επιχειρηματικές δραστηριότητες που ανήκουν στον δευτερογενή ή ακόμα και στον τριτογενή τομέα. Η εν λόγω τάση τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό και συνεταιριστικές οργανώσεις του αγροτικού τομέα οι οποίες μάλιστα εμφανίζουν ιδιαίτερος εντυπωσιακά αποτελέσματα δημιουργώντας ένα «ρεύμα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης» το οποίο δύναται να προσφέρει θωράκιση της οικονομικής τους βιωσιμότητας δια του περιορισμού του κινδύνου που απορρέει από την ευπαθή γεωργική παραγωγή (Van Bakkum O. (2001). *Cooperative Models and Farm Policy Reform*, Breukelen, Van Gorcum Ltd). Είναι γεγονός πως λόγω της κοινωνικής διάστασης που καλείται να προσεπαστεί, η συνεταιριστική οργάνωση οφείλει να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα της, εμπλουτίζοντας το επιχειρηματικό της προφίλ και επεκτείνοντας τις πηγές εισοδημάτων της με γνώμονα την οικονομική αποδοτικότητα.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα

Οι συνεταιριστικές οργανώσεις αποτελούν μια ιδιαίτερα διαδεδομένη μορφή οργάνωσης στην Ελλάδα με αιχμή του δόρατος τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Οι συνεταιρισμοί συνίστανται σε αυτόνομες ενώσεις προσώπων που συγκροτούνται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων τους δια μέ-

Πίνακας 1

Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα 2012	αριθμός επιχειρήσεων	αριθμός θέσεων εργασίας	αριθμός μελών
Συνεταιρισμοί κι άλλες παρόμοιες επιχειρήσεις - ΣΥΝΟΛΟ	7.197	14.983	1.052.785
- Συνεταιριστικές τράπεζες	25	1.238	196.179
- Αγροτικοί Συνεταιρισμοί	5.376	11.300	718.714
- Οικιστικοί συνεταιρισμοί	545	n/a	120.342
- Συνεταιρισμοί ηλεκτρολόγων	23	200	600
- Συνεταιρισμοί Υδραυλικών	33	200	2.500
- Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί γυναικών	130	100	2.000
- Συνεταιρισμοί φαρμακοποιών	41	1500	5.500
- Περιορισμένης ευθύνης κοινωνικοί συνεταιρισμοί	16	400	2.000
- Συνεταιρισμοί αμοιβαίας ασφάλισης	7	40	10.000
- Ναυτικοί Συνεταιρισμοί αμοιβαίας ασφάλισης	1	5	50
Ταμεία αμοιβαίας ασφάλισης και άλλες παρόμοιες μορφές - ΣΥΝΟΛΟ	11	1.140	180.000
- Ταμεία Αλληλοβοήθειας	4	1.100	150.000
- Ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης	7	40	30.000
Ενώσεις, Ιδρύματα και άλλοι μη κερδοσκοπικοί και εθελοντικοί οργανισμοί - ΣΥΝΟΛΟ	50.600	101.000	1.500.000
- Ενώσεις γενικά	50.000	100.000	1.500.000
- Ιδρύματα	600	1000	-
- Αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες	n/a	n/a	n/a
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΣΥΝΟΛΟ			

Πηγή: Ι. Νασιούλας, 2012

σου συνιδιοκτητών και δημοκρατικά διοικούμενων επιχειρήσεων» (Παπαγεωργίου, Κ. (2004). *Βιώσιμη συνεταιριστική Οικονομία*. Αθήνα, εκδ. Αθ. Σταμούλης). Οι συνεταιρισμοί υπόκεινται σε ένα σύνολο αρχών που καθορίζει την υπόστασή και τη λειτουργία τους. Οι εν λόγω αρχές αναφέρονται: α) στην εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή προσώπων με ομοειδείς δραστηριότητες και κοινή γεωγραφική θέση, β) στη δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών, γ) στην οικονομική συμμετοχή των μελών, δ) στην αυτονομία και στην οικονομική και διοικητική ανεξαρτησία, ε) στη διάχυση πληροφοριών, εκπαίδευση των μελών και στην πρακτική εξάσκηση, στ) στη συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς, ζ) στο ενδιαφέρον για την κοινότητα.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούν τη βασική μορφή κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα (βλέπε Πίνακα 1) ενώ παράλληλα κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην συνολική αγροτική παραγωγή της Ελλάδος συμβάλλοντας σημαντικά στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (Nasioulas I. (2012). *Social Cooperatives in Greece – Introducing New Forms of Social Economy and Entrepreneurship*, International Review of Social Research). Η συνεταιριστική οργάνωση δίνει τη δυνατότητα στους αγρότες να συνασπιστούν σε ομάδες ομοειδών επιδιώξεων προκειμένου να διεκδικήσουν συλλογικά τα συμφέροντά τους.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα αποτελούν βασικό άξονα ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας. Η συ-

ντριπτική πλειοψηφία των αγροτών είναι ενταγμένοι σε γεωργικούς συνεταιρισμούς μέσω των οποίων συγκεντρώνουν και πωλούν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους. Παρόλα αυτά οι σοβαρές ελλείψεις που χαρακτηρίζουν τις εν λόγω οργανώσεις σε επίπεδο οργάνωσης και διοίκησης σε συνδυασμό με τον ιδιαίτερο «κοινωνικό» τους προσανατολισμό, θέτουν υπό διαρκή αμφισβήτηση τη βιωσιμότητα τους. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται αφενός μεν στην απουσία ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων αφετέρου δε στη διαμορφούμενη κουλτούρα των συνεταιρισμών από την οποία εκλείπει το επιχειρηματικό πνεύμα. Στην Ελλάδα το συνεταιριστικό κίνημα παρότι έχει συνεισφέρει τα μέγιστα στην μάχη των αγροτών για επιβίωση, αποτέλεσε μια ιδιαίτερα παθογενή μορφή οργάνωσης η οποία έχριζε διαρκούς υποστήριξης από χρηματοπιστωτικούς φορείς προκειμένου να διασφαλισθεί η βιωσιμότητά τους. Η κατάσταση δυσχεράνηκε από τις προβληματικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά καιρούς από τις εκάστοτε κυβερνήσεις οι οποίες δεν επιχείρησαν ποτέ να εξοπλίσουν τους συνεταιρισμούς με τεχνογνωσία και επιχειρηματική δυναμική προκειμένου να καταστούν ικανοί να ανταπεξέλθουν στις μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Δρ. Κ. Ηλιόπουλο Διευθυντή του Ινστιτούτου Αγροτικής Οικονομίας & Πολιτικής, ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.: «Οι οικονομικές παθογένειες των αγροτικών συνεταιρισμών, σε ένα σημαντικό βαθμό δημιουργούνται επειδή οι εκάστοτε κυβερνήσεις εφάρμοσαν πολιτι-

κές επιδοτήσεις ενώ θα έπρεπε να εφαρμόσουν πολιτικές ενίσχυσης της συλλογικής επιχειρηματικότητας. Είναι γεγονός πως σε όλο τον αναπτυσσόμενο κόσμο, τα υπουργεία γεωργίας περιορίζονται στο να παρέχουν στους συνεταιρισμούς τεχνική βοήθεια, εκπαιδευτικά προγράμματα, ένα ευέλικτο νομικό και θεσμικό πλαίσιο και να χρηματοδοτούν ερευνητικές δράσεις με αντικείμενο τη συνεταιριστική οικονομική. Εν αντιθέσει με την Ελλάδα, η σχετική προσέγγιση στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαρκώς υποβαθμίζεται». Είναι γεγονός πως οι συνεταιρισμοί όντας ο κυριότερος φορέας διεκδίκησης των συμφερόντων των αγροτών και λαμβάνοντας υπόψη ότι οι αγρότες αποτελούν μια από τις κρισιμότερες κοινωνικές ομάδες (λόγω της ιδιαίτερα ευπαθούς τους υπόστασης), σχηματίστηκε μια τάση κρατικού παρεμβαισμού προκειμένου να διασφαλισθεί η βιωσιμότητά τους. Η εν λόγω τάση δημιούργησε μια κατάσταση αδράνειας η οποία απομάκρυνε τις συνεταιριστικές οργανώσεις από τη διαμόρφωση επιχειρηματικού πνεύματος η οποία θα τους οδηγούσε με ασφάλη βήματα στη διεκδίκηση μια υγιούς οικονομικής πορείας.

Οι κυριότεροι επικριτές των συνεταιρισμών εστιάζουν την κριτική τους ακριβώς σε αυτή την αρνητική οικονομική πορεία όπως αυτή διαφαίνεται από βασικά οικονομικά στοιχεία που διαμορφώνουν τη λογιστική εικόνα των συνεταιρισμών (όπως είναι ο υπέρμετρος δανεισμός, οι συσσωρευμένες ζημιές, οι ελλειμματικοί προϋπολογισμοί, τα αρνητικά οικονομικά

αποτελέσματα, οι δυσμενείς προβλέψεις, οι αρνητικοί δείκτες κυκλοφοριακής ρευστότητας κ.λπ.).¹ Όπως είναι προφανές η προβληματική λογιστική εικόνα των συνεταιρισμών δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της ελλιπούς επιχειρηματικής δυναμικής που χαρακτήριζε τις συνεταιριστικές οργανώσεις. Οι περιορισμένοι δίαυλοι διανομής (μηδενικές προσπάθειες για εξαγωγική διάθεση ή διασπορά των πελατών ή σύναψη στρατηγικών συνεργασιών), η παντελής έλλειψη σύγχρονης τεχνογνωσίας, η αδυναμία παρακολούθησης των τάσεων της αγοράς, οι απαρχαιωμένες μορφές καλλιέργειας, η έλλειψη ουσιαστικών υποδομών, η ελλιπής κατάρτιση των μελών, η πρόωγη αποξίωση των παγίων στοιχείων του ενεργητικού, αποτελούν μόνο λίγες από τις «επιχειρηματικές αποτυχίες» των διοικήσεων των συνεταιρισμών. Η προαναφερθείσα κατάσταση σε συνδυασμό με τα αναρίθμητα φαινόμενα διαφθοράς και κακοδιαχείρισης, οδήγησαν τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στην Ελλάδα σε μια εξαιρετικά δυσμενή κατάσταση.

Την κατάσταση αυτή επιχείρησε να διορθώσει ο Ν. 4015/2011 σύμφωνα με τον οποίο οι συνεταιρισμοί υποχρεώθηκαν να προσκομίσουν επιχειρηματικά σχέδια στους βασικούς χρηματοδότες τους προς αξιολόγηση (παραθέτοντας σχέδια εξυγίανσης, μελλοντικές χρηματοροές, μέτρα αναδιάρθρωσης κ.α.), προκειμένου να διαπιστωθεί η βιωσιμότητά τους. Όπως διαφαίνεται από τις

πολιτικοοικονομικές εξελίξεις οι κυβερνητικές προθέσεις συνίστανται στη στροφή των συνεταιρισμών προς την επιχειρηματικότητα. Παρόλα αυτά τα στεγανά των συγκεκριμένων οργανισμών δεν τους επέτρεψαν να προσαρμοστούν ακόμα στις σύγχρονες εξελίξεις, αποδεχόμενοι τον νέο ρόλο τους.

Χαρακτηριστικά σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2013 από τον Τομέα Αγροτικής Οικονομίας του Τμήματος Γεωπονίας του Α.Π.Θ. με τίτλο «*Στρατηγικές των Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα για την αύξηση της Ανταγωνιστικότητας τους*» διαμορφώθηκε το συμπέρασμα ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί: «δεν αγαπούν τον επιχειρηματικό κίνδυνο». Η πλειοψηφία των συνεταιρισμών (82%) επιλέγει να ακολουθήσει μια στάση αναμονής ως προς τα επενδυτικά και αναπτυξιακά τους σχέδια προκειμένου να ελαχιστοποιήσει πιθανά λάθη που θα ζημιώσουν τα μέλη τους. Το 31% των συνεταιρισμών δε θεωρούν ότι έχουν επιθετική στάση έναντι των ανταγωνιστών τους. Μόνο το 21% ακολουθεί τη στρατηγική της γρήγορης επίθεσης έναντι της πολιτικής που ακολουθούν οι κεφαλαιουχικές ανταγωνίστριες επιχειρήσεις τροφίμων. Η πλειοψηφία των συνεταιρισμών στην Ελλάδα ενδιαφέρονται κυρίως για τη δυνατότητα εξυπηρέτησης συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών με προϊόντα χαμηλού κόστους και στη συνέχεια για την ανάπτυξη νέων προϊόντων. Οι μισοί (47%) συνεταιρισμοί εί-

1. Τα εν λόγω στοιχεία προκύπτουν από την συνεντεύξεων με στελέχη της Διεύθυνσης Επιχειρήσεων της πρώην Αγροτικής Τράπεζας.

ναι επιφυλακτικοί όσον αφορά στις αλλαγές που μπορούν να κάνουν στα υπάρχοντα προϊόντα αλλά και στην εισαγωγή νέων προϊόντων στην αγορά, καθώς προτιμούν να κινούνται με μικρά και σταθερά βήματα, ακολουθώντας πολλές φορές άλλες πρωτοπόρες επιχειρήσεις τροφίμων. Δηλαδή, βασίζονται περισσότερο σε προϊόντα που έχουν γίνει ήδη αποδεκτά από τους καταναλωτές. Συγκεκριμένα, δίνεται μεγαλύτερη έμφαση (56,2%) στα ήδη δοκιμασμένα προϊόντα, όπως φρούτα, λαχανικά, ελαιόλαδο, καθώς είναι επιφυλακτικοί, μη θέλοντας να ρισκάρουν εισάγοντας καινοτόμα προϊόντα. Τα προϊόντα που παράγει και εμπορεύεται ο Συνεταιρισμός, αποτελούν κριτήριο για τη συχνότητα εισαγωγής νέων προϊόντων στην αγορά.

Σύμφωνα με την Επ. Καθηγήτρια Π. Σεργάκη η οποία ήταν υπεύθυνη της προαναφερθείσας έρευνας: «Οι Συνεταιρισμοί για να είναι ανταγωνιστικοί, θα πρέπει να εξελιχθούν με γνώμονα τις τάσεις και τις εξελίξεις της αγοράς. Η επιβίωση τους εξαρτάται από το "πώς" και "πόσο έγκαιρα" θα προσαρμοστούν, "πώς" θα αξιοποιήσουν την τεχνολογία, αν θα εισαγάγουν καινοτομίες και πως θα διατάξουν τους πόρους τους. Παράλληλα, οι πολιτικοί θα πρέπει να εδραιώσουν τους κατάλληλους μηχανισμούς προκειμένου να βοηθήσουν τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες των παραγωγών».

Συνολικά, όπως προκύπτει από την έρευνα οι συνεταιρισμοί που επιλέγουν να πουλούν διαφοροποιημένα προϊόντα σε υψηλότερες τιμές τολμούν να ρισκάρουν, θέλοντας να είναι πρω-

τοπόροι στον κλάδο τους. Σε αντίθεση με αυτούς, οι συνεταιρισμοί που πουλούν προϊόντα χαμηλού κόστους εμφανίζονται πιο επιφυλακτικοί στην αγορά καθώς λόγω της φύσης των προϊόντων που εμπορεύονται, συχνά δεν έχουν τη δυνατότητα μεταποίησης. Αξιίζει να σημειωθεί ότι οι συνεταιρισμοί συνιστούν έναν ιδιαίτερα σημαντικό θεσμό διότι ανέκαθεν αποτελούσαν αναπτυξιακούς φορείς στην ύπαιθρο, με σημαντική οικονομική και κοινωνική συμβολή στο ατομικό επίπεδο των μελών αλλά και στο τοπικό επίπεδο. Όπως υποστηρίζει η έρευνα, οι συνεταιρισμοί συμβάλλουν στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων, στην αποτροπή μονοπωλιακών πρακτικών προς όφελος του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, στη διατήρηση και προβολή της πολιτισμικής κληρονομιάς, στηρίζουν τον κοινωνικό ιστό της τοπικής κοινωνίας και καλλιεργούν συνθήκες συγκράτησης του πληθυσμού στις εστίες του. Σήμερα, επιπλέον, καλούνται να στηρίξουν ανθρώπους που επιστρέφουν στην ύπαιθρο για να ασχοληθούν με τη γεωργία.

3. Επιχειρηματική δραστηριοποίηση των αγροτικών συνεταιρισμών

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στους αγροτικούς συνεταιρισμούς αποτελεί μια πραγματικότητα στο διεθνές στερέωμα (Schilthuis G., Van Bekkum O. (2000). *Agricultural Cooperatives in Central Europe: Trends and Issues in Preparation for EU Accession*, Breukelen, Van Gorcum Ltd). Οι συ-

νεταιριστικές οργανώσεις στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες εξελίσσονται σε ανταγωνιστικές οικονομικές μονάδες οι οποίες εφαρμόζουν σύγχρονες επιχειρηματικές πρακτικές ως εξής:

- Βελτιώνουν την παραγωγική τους διαδικασία (χρησιμοποιώντας σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, προωθώντας νέες καλλιέργειες, αναπτύσσοντας τις υποδομές τους κ.α.)
- Αναπροσαρμόζουν τους τομείς και τους τρόπους διενέργειας πωλήσεων
- Εφαρμόζουν στρατηγικό management (σχεδιάζοντας όραμα και αποστολή, χαράσσοντας μακροπρόθεσμους στόχους, επιχειρώντας να εντοπίσουν ευκαιρίες/αδυναμίες/κινδύνους/απειλές κ.α.)
- Εστιάζουν σε σύγχρονα μοντέλα επιχειρησιακού management (χρησιμοποιώντας επιτυχημένα μοντέλα διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού, εφαρμόζοντας ευέλικτα οργανωτικά σχήματα, τηρώντας αποτελεσματικά ελεγκτικά συστήματα, εφαρμόζοντας συστήματα διοίκησης ολικής ποιότητας όπως είναι ISO κ.λπ.)
- Επιχειρούν να αναπροσαρμόσουν τον προσανατολισμό τους στοχεύοντας στην οικονομική αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους, στην επίτευξη θετικών οικονομικών αποτελεσμάτων, στη σημείωση διαχρονικής οικονομικής προόδου και τελικά στην πραγματοποίηση μιας μορφής αέναης οικονομικής βιωσιμότητας.

Είναι γεγονός πως πολλοί επιτυχη-

μένοι ευρωπαϊκοί αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν προχωρήσει το επιχειρηματικό τους πνεύμα σε σημείο να διεκδικούν πλέον την επιχειρηματική αριστεία (Ρωσσίδης Ι. (2014). Η επιχειρηματική αριστεία ως εργαλείο ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών εγχειρημάτων, *Τόμος Επιστημονικών Αρθρών της Μονάδας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του Παντείου Πανεπιστημίου*). Μια τέτοια διοικητική οπτική ανάγει τους εν λόγω συνεταιρισμούς σε οργανισμούς υψηλής επιχειρηματικής δυναμικής εμφανίζοντας υψηλά επίπεδα αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας.

Σύγχρονη τάση των συνεταιρισμών διεθνώς, αποτελεί η πρόσθετη δραστηριοποίηση σε λοιπές επιχειρηματικές δραστηριότητες προκειμένου να θωρακιστεί η επιβίωση των οργανώσεων δια της βελτίωσης των οικονομικών αποτελεσμάτων. Χαρακτηριστικά, πλήθος συνεταιρισμών έχουν προβεί στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων αξιοποιώντας περαιτέρω τις πρώτες ύλες που εκπορεύονται από την παραγωγική τους λειτουργία είτε σε δευτερογενές επίπεδο (βιομηχανία/ μεταποίηση) είτε σε τριτογενές επίπεδο (εμπόριο). Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί από ιδιαίτερα πρωτοποριακές συνεταιριστικές οργανώσεις η επιχειρηματική δραστηριοποίηση σε τομείς οι οποίοι δε σχετίζονται με την παραγωγική λειτουργία αξιοποιώντας συντελεστές παραγωγής που παραμένουν αδρανείς (π.χ. έδαφος, κεφάλαιο). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται εκτός της κύριας παραγωγικής τους

λειτουργίας σε τομείς όπως είναι το λιανεμπόριο, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, οι μεταφορικές επιχειρήσεις κ.α. Το άρθρο επικεντρώνεται στην ευεργετική επίδραση που δύναται να προσφέρει η επιχειρηματικότητα στην οικονομική αποδοτικότητα των συνεταιρισμών (σε απάντηση των επικριτών τους), ενισχύοντας τη «φαρέτρα» των παραγωγικών εργαλείων τους και διασφαλίζοντας τελικά τη βιωσιμότητά τους (Ρωσσίδης Ι. (2014) *Εφαρμογές του Επιχειρησιακού Management στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση*, Αθήνα, εκδ. Αθ. Σταμούλη).

Οι προαναφερθείσες τάσεις διαμορφώνουν ένα πλαίσιο σύγχρονης επιχειρηματικής δραστηριοποίησης το οποίο διαμορφώνει την αναγκαιότητα εφαρμογής σύγχρονων ιδιωτικοοικονομικών κανόνων και στους ελληνικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν στον εγχώριο αλλά και στον διεθνή ανταγωνισμό. Ενθαρρυντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το παράδειγμα των επιτυχημένων συνεταιρισμών του εξωτερικού, έχουν ήδη ξεκινήσει να εφαρμόζουν με αξιοσημείωτη επιτυχία και αρκετοί ελληνικοί συνεταιρισμοί.

4. Επιτυχημένες επιχειρηματικές πρακτικές αγροτικών συνεταιρισμών

Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις ελληνικών συνεταιρισμών οι οποίες χάρη στη διορατικότητα και την υψηλή τεχνογνωσία των διοικήσεών τους καθώς επίσης και στην αδιαμφισβήτητη ποι-

ότητα των παραγόμενων προϊόντων, έχουν καταφέρει να εδραιωθούν στον χώρο τους, παρουσιάζοντας υψηλές επιχειρηματικές προοπτικές. Οι συγκεκριμένοι συνεταιρισμοί διαχειρίζονται το παραγωγικό τους κύκλωμα και τα πάγια στοιχεία του ενεργητικού τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε επιτυγχάνουν σημαντικά επίπεδα οικονομικής αποδοτικότητας, παραγωγικότητας και ποιότητας. Το σύγχρονο management που εφαρμόζουν, τις ανάγει περισσότερο σε ανταγωνιστικές επιχειρηματικές μονάδες παρά σε παραδοσιακές συνεταιριστικές οργανώσεις. Βασικός τους στόχος (εκτός της προαγωγής των συμφερόντων των μελών τους) αποτελεί η διασφάλιση της οικονομικής τους βιωσιμότητας και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας τους δυναμικής. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις επιτυχημένων αγροτικών συνεταιρισμών οι οποίοι έχουν ενστερνιστεί το επιχειρηματικό πνεύμα αποτελούν ο Α.Σ. Ζαγοράς και ο Α.Σ. Κολαβρύτων. Κατωτέρω παρατίθενται επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν την προοδευτική επιχειρηματική οπτική των συγκεκριμένων συνεταιρισμών.

Η περίπτωση του αγροτικού συνεταιρισμού Ζαγοράς

Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου αποτελεί τον σημαντικότερο φορέα εμπορικής δραστηριότητας και ανάπτυξης της περιοχής του Ανατολικού Πηλίου και μία από τις πιο δυναμικές συνεταιριστικές οργανώσεις της Ελλάδας (βλέπε www.ellinikifoni.gr/zagorin.htm). Στις 27

Οκτωβρίου 1916, 199 Ζαγοριανοί ίδρυσαν τον συνεταιρισμό με την επωνυμία «Συνεταιρισμός Πωλήσεως Γεωργικών Προϊόντων Ζαγοράς» συνιστώντας μια από τις πρώτες συνεταιριστικές οργάνωσης της χώρας (βλέπε www.zagorin.gr). Κατά την πρώτη περίοδο της λειτουργίας του οι βασικές καλλιέργειες ήταν εκείνες της πατάτας και του φουντουκιού. Στη διάρκεια της πορείας του ο Συνεταιρισμός παρουσίασε πολλές μεταπτώσεις ακμής και παρακμής, οφειλόμενες άλλοτε στις ειδικότερες συνθήκες της περιοχής Ζαγοράς και άλλοτε στις γενικότερες συνθήκες της χώρας. Η τελευταία του φάση ξεκινά από τα μέσα της δεκαετίας του '60 και συνδέεται με την εξάπλωση στην περιοχή της ποικιλίας μήλων Στάρκιν Ντελίσσιους, που αποδείχτηκε ιδανική για τις κλιματικές και εδαφικές συνθήκες της Ζαγοράς ώστε να αποδίδει προϊόντα υψηλής ποιότητας και γεύσης. Από τότε αρχίζει και η αλματώδης ανάπτυξη του Συνεταιρισμού, που στη δεκαετία του '80 γίνεται πραγματικά εκρηκτική και έφτασε σήμερα να συγκεντρώνει το 98% των παραγωγών. Ο Συνεταιρισμός Πωλήσεως Γεωργικών Προϊόντων Ζαγοράς το 1982 ανακηρύχθηκε συνεταιρισμός «πλήτος» από το Υπουργείο Γεωργίας ενώ το 1985 ο Συνεταιρισμός Ζαγοράς μπαίνει σε νέα φάση δράσης οργανωμένης εμπορικής επιχείρησης.

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο συνεταιρισμός κατά τη δεκαετία του 1990 λαμβάνει μια σειρά από ιδιαίτερα προοδευτικές αποφάσεις. Με την έγκριση του νέου καταστατικού αλλάζει η επωνυμία σε «Αγροτικός Συνεταιρισμός

Ζαγοράς Πηλίου» με διακριτικό σήμα και λογότυπο εταιρικής ταυτότητας. Τα Μήλα ΖΑΓΟΡΙΝ όντας από τα καλύτερα στον κόσμο., επισφραγίζουν την αναγνώριση τους το 1996 από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την ετικέτα «Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης» (κανονισμός Ε.Ε.Κ. 1107/96), μια σημαντική διάκριση που δίνεται σε προϊόντα υψηλών προδιαγραφών (διακριτικός τίτλος: ΖΑΓΟΡΙΝ – ΖΑΓΟΡΙΝ). Παράλληλα, συγκεντρώνονται και διακινούνται το σύνολο των αγροτικών προϊόντων που παράγονται στην περιοχή, όπως και άλλες ποικιλίες μήλων (γκόλντεν, ρενέδες, φυρίκια), αχλάδια, ακτινίδια, κάστανα, ελιές, κεράσια κ.α. Σχεδιάζονται νέες συσκευασίες των προϊόντων με το διακριτικό σήμα, τα μήλα φέρουν ειδικό αυτοκόλλητο του λογότυπου και τα μεταφορικά μέσα κυκλοφορούν με τη νέα εταιρική ταυτότητα. Ο Α.Σ. εφαρμόζοντας αρχές της διοίκησης ολικής ποιότητας, παράγει το 100% των μήλων Ζαγορίν με τη μέθοδο της «Ολοκληρωμένης Παραγωγής», που εγγυάται ότι είναι απαλλαγμένα από υπολείμματα φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων (όντας πιστοποιημένα από τον επίσημο ελληνικό οργανισμό AGROCERT). Παράλληλα ο συνεταιρισμός, λόγω της περιορισμένης στρεμματικής έκτασης, ακολουθεί τη μέθοδο της πυκνής φύτευσης μηλιών, που έχουν μεγαλύτερη στρεμματική απόδοση κατά 10% – 20%. Τα εν λόγω συστήματα παραγωγής πραγματοποιούνται χάρη στην παρέμβαση του Συνεταιρισμού στις επιμέρους παραγωγικές διαδικασίες των μελών με φυτώρια, αναλύσεις, συμβουλές καλ-

λιεργητικές από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, εκπαιδευτικά ταξίδια σε ομοειδείς παραγωγικές περιοχές (π.χ. βόρεια Ιταλία) κ.α. Οι πολιτικές ποιότητας αναδεικνύονται δια των πιστοποιήσεων ISO και HACCP.

Ο Συνεταιρισμός Ζαγοράς διαθέτει σήμερα ένα υπερσύγχρονο ιδιόκτητο συγκρότημα ψυγείων –διαλογητηρίων, που θεωρείται από τα μεγαλύτερα των Βαλκανίων και αποδεικνύει το συνεχές επενδυτικό έργο που πραγματοποιείται στον τομέα εκσυγχρονισμού της υλικοτεχνικής του υποδομής (βλέπε www.zagorin.gr). Οι σύγχρονοι ψυκτικοί χώροι των 55.000 m³ (με θαλάμους ελεγχόμενης ατμόσφαιρας ULO σε ποσοστό άνω του 50%) έχουν δυνατότητα αποθήκευσης, συντήρησης πάνω από 10.000 τόνους, ενώ η διαλογή γίνεται με αυτόματα ηλεκτρονικά διαλογητήρια με δυνατότητα 180 τόνους το 8ωρο (ανάλογα με το βάρος και το χρώμα). Στις εγκαταστάσεις των ψυγείων λειτουργούν επίσης ηλεκτρονικές μηχανές μικροσυσκευασίας. Σήμερα ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς συγκεντρώνει, συντηρεί, συσκευάζει και διακινεί το 100% σχεδόν της παραγωγής των μήλων της περιοχής (10.000-15.000 τόνους ετησίως), καθώς και των υπόλοιπων προϊόντων που παράγονται, και είναι από τις σημαντικότερες οικονομικές μονάδες της Μαγνησίας με ετήσιο τζίρο πάνω από 15.000.000.

Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές marketing οδηγούν στη διακίνηση των προϊόντων στην εσωτερική αγορά ήτοι στα πρατήρια του Συνεταιρισμού, στις λαχαναγορές Αθηνών και Θεσσαλονί-

κης καθώς επίσης σε όλες τις αλυσίδες super market (όπως είναι: ο Α.Β.Βασιλόπουλος, το CARREFOUR, ο Μαρινόπουλος, ο Μασούτης, τα LIDL, ο Σκλαβενίτης, το METRO, ο Βερόπουλος, τα MAKRO κ.α.). Σημαντική ποσότητα εξάγεται σε χώρες της ΕΕ ή σε τρίτες χώρες (Ισραήλ, Αίγυπτο, Ιράν). Η εγχώρια διακίνηση γίνεται από τον ιδιόκτητο στόλο ψυγείων αυτοκινήτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει ο Συν/μός στη διαφήμιση, στη συμμετοχή σε εκθέσεις κλπ.

Ο αριθμός των μελών είναι 700 με συνεταιριστική μερίδα 1.200 και συνολικό συνεταιριστικό κεφάλαιο 840.000. Ο Α.Σ. Ζαγοράς επιβεβαιώνοντας την άριστη οικονομική του πορεία στις 31-12-2008 εξόφλησε το σύνολο των δανειακών του οφειλών στον αποκλειστικό τραπεζικό χρηματοδότη, την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος. Κάθε χρόνο υλοποιεί Επιχειρησιακά Σχέδια ύψους 800.000-900.000 τα οποία διαρθρώνονται ως εξής 50% επιχορήγηση και 50% συμμετοχή του Συν/μού τα οποία επιβαρύνεται ο συνεταιρικός με εισφορά 4 λεπτών/κιλό προϊόντος.

Σύμφωνα με τον διευθυντή του Αγροτικού Συνεταιρισμού Ζαγοράς κ. Διονύση Βαλασσά (βλέπε www.paseges.gr), στο πενταετές αναπτυξιακό πρόγραμμα του Συνεταιρισμού εντάσσεται η επεξεργασία των μήλων για την παραγωγή χυμών κατ' αρχήν με τη δημιουργία μίας μικρής μονάδας μεταποίησης. Εκτιμάται ότι η παραγωγή χυμών μετά από μία τριετία θα μπορεί να υλοποιηθεί, καθώς διενεργείται σχετική έρευνα αγοράς, με την προοπτική επέ-

κτασης στην παραγωγή γλυκών, μαρμελάδας, σνακς μήλου κ.α. Ο Α.Σ. Ζαγοράς κάθε χρόνο υλοποιεί επενδύσεις εκσυγχρονισμού των ψυγείων – αποθηκών, εφαρμόζοντας μία νέα τεχνολογία ελεγχόμενης ατμόσφαιρας, που μειώνει το ποσοστό του οξυγόνου από 21% σε 2,5%, εμποδίζοντας έτσι την ωρίμανση των φρούτων. Μέχρι σήμερα, η νέα τεχνολογία εφαρμόστηκε στο 60% των αποθηκευτικών θαλάμων έκτασης 2,5 στρεμμάτων. Υπολογίζεται ότι θα διατεθούν επιπλέον 2 εκατ. ευρώ για το σκοπό αυτό.

Ο Α.Σ. Ζαγοράς εκτός των ανωτέρω επεκτείνει περαιτέρω την προσδυτική οπτική του δραστηριοποιούμενος επιχειρηματικά και σε άλλους τομείς εκτός αυτών που σχετίζονται άμεσα με τη γεωργία (αγροτική παραγωγή, αποθήκευση, εμπορία, μεταποίηση) όπως είναι ο τουρισμός και το λιανεμπόριο. Ειδικότερα ο συνεταιρισμός τηρεί super market με προϊόντα του συνεταιρισμού, των μελών, της τοπικής κοινωνίας και λοιπά προϊόντα καθώς επίσης και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις στην ευρύτερη περιοχή της Ζαγοράς Πηλίου εκμεταλλευόμενος την υψηλή τουριστική κίνηση της περιοχής. Οι επενδύσεις αυτές έχουν θωρακίσει σημαντικά τη οικονομική δυναμική του συνεταιρισμού διαμορφώνοντας ένα είδος «προστατευτικού ιστού» εις αντιπαράβολή με τα ευπαθή αγροτικά προϊόντα (είναι γεγονός πως το σύνολο των αγροτικών μονάδων εξαρτάται άμεσα από τις καιρικές συνθήκες και την απόδοση που θα έχει κάθε καλλιεργητική περίοδος). Χαρακτηριστικά το οικονομικό έτος 2011 οι πωλήσεις των μήλων ανήλθαν

σε 12.000.000 (με την ποσότητα πωληθέντων να ανέρχεται σε 10 εκατ. κιλά μήλων). Το έτος 2012 όμως λόγω δυσμενών καιρικών φαινομένων η παραγωγή και οι αντίστοιχες πωλήσεις ανήλθαν σε 9 εκατ. κιλά μήλων με την συνεπαγόμενη επίπτωση στα οικονομικά αποτελέσματα του συνεταιρισμού. Παρόλα αυτά, ο συνολικός κύκλος εργασιών προσαυξημένος από τις λοιπές δραστηριότητές του (σουπερμάρκετ, εταιρεία προμήθειας φυτοφαρμάκων, αγροτικών μηχανημάτων, παροχής γεωπονικών συμβουλών, ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις), κυμάνθηκε περί των 18 εκατ. ευρώ.

Η περίπτωση του αγροτικού συνεταιρισμού Καλαβρύτων

Ο Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Καλαβρύτων, αποτελεί τη μετεξέλιξη της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Καλαβρύτων (η ανάγκη αλλαγής επεβλήθη βάσει του Νόμου 4015/2011 – διαδικασία κατά την οποία συγχωνεύθηκαν/απορροφήθηκαν 34 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί, πρώην μέλη της Ένωσης). Η Ένωση ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1963 από τους κτηνοτρόφους της περιοχής της Επαρχίας Καλαβρύτων, οι οποίοι διαμέσου των πρωτοβάθμιων πιστωτικών και γαλακτοκομικών συνεταιρισμών δημιούργησαν ένα δευτεροβάθμιο όργανο (βλέπε www.kalavritacoop.gr). Αρχικά δραστηριοποιήθηκε σε πιστωτικές και προμηθευτικές εργασίες για λογαριασμό των Συνεταιρισμών μελών της, τη διαχείριση επιδοτήσεων, τη λογιστική εξυπηρέτηση των μελών της

κλπ. Το 1972 αποφασίσθηκε η ίδρυση εργοστασίου επεξεργασίας γάλακτος για παραγωγή τυροκομικών προϊόντων μέσω της συγκέντρωσης και αξιοποίησης του γάλακτος της περιοχής σε συνεταιριστική βάση. Το 1974 το εργοστάσιο ξεκίνησε τη λειτουργία του με την παραγωγή κυρίως παραδοσιακής βαρελίσιας φέτας, γνωστής ως «ΦΕΤΑ Καλαβρύτων». Από το 1982 και μέχρι το 2007 η Ένωση υπάχθηκε σε αναπτυξιακά και επενδυτικά προγράμματα καθώς επίσης επανεπένδυσε ίδια διαθέσιμα, για τον εκσυγχρονισμό των μονάδων της και τη δημιουργία σύγχρονων υποδομών. Στα πλαίσια αυτά, μεταξύ των άλλων δημιουργήθηκε το 1986 η μονάδα παραγωγής φυραμάτων στα Καλάβρυτα και το 2004 αντίστοιχη στην Κλειτορία. Η προσαρμογή στις διατάξεις του Νόμου 4015/2011, ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2013 κατά την οποία μετεξελίχθηκε σε πρωτοβάθμιο συνεταιρισμό, συγχωνεύοντας/απορροφώντας παράλληλα 34 πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς (μέλη της Ένωσης).

Ο Α.Σ. Καλαβρύτων ενστερνιζόμενος την επιχειρηματική κουλτούρα, προωθεί στρατηγικές ενέργειες προς θωράκιση της οικονομικής και επιχειρηματικής του πορείας, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του ηγετικού οργανισμού ο οποίος συμβάλει ενεργά στη διαμόρφωση των κλαδικών εξελίξεων. Ειδικότερα:

- Συγκεντρώνει αιγοπρόβειο γάλα από τουλάχιστον 1.100 κτηνοτροφικές μονάδες, παραγωγών μελών της και μη, στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων, καθώς και από

παραγωγούς όμορων ορεινών περιοχών, με ιδιόκτητο στόλο ισοθερμών βυτίων γάλακτος.

- Διαθέτει σύγχρονο εργοστάσιο παραγωγής τυροκομικών προϊόντων (σε οικόπεδο έκτασης 16.042 τ.μ. με κτίρια 3.940 τ.μ.), που λειτουργεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές των εθνικών κανονισμών και της Ε.Ε., εφαρμόζοντας συστήματα HACCP και ISO 9001.
- Χρησιμοποιεί ιδιόκτητο συγκρότημα ψυκτικών θαλάμων στεγασμένου χώρου περίπου 3.000 τ.μ. και χωρητικότητας 18.000 κ.μ για την ωρίμανση και αποθήκευση των προϊόντων της.
- Έχει επενδύσει στην δημιουργία μονάδας βιολογικής επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων (επιφάνεια 28.430 τ.μ.) σε έκταση του συνεταιρισμού που αγοράστηκε για τον σκοπό αυτό.
- Λειτουργεί σύγχρονο πλήρως εξοπλισμένο χημικό και μικροβιολογικό εργαστήριο ελέγχου πρώτης ύλης γάλακτος, πρώτων υλών ζωοτροφών και ετοιμών προϊόντων.
- Παράγει την υψηλής ποιότητας παραδοσιακή βαρελίσια ΦΕΤΑ Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.) ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ όπως επίσης κατοικίσιο τυρί, ημί-σκληρο τυρί (φουρμαέλα), ανθότυρο, ξηρή μυζήθρα, γιαούρτι και βούτυρο γάλακτος.
- Τα προϊόντα της διατίθενται στην εγχώρια αγορά, ενώ για την εξυπηρέτηση των παραγωγών της περιοχής διαθέτει: α) 2 συγκροτήματα αποθήκευσης και παραγωγής μιγ-

μάτων ζωοτροφών, β) 4 υποκαταστήματα εμπορίας ζωοτροφών, λιπασμάτων και πολλαπλασιαστικού υλικού, στα Καλάβρυτα, την Κλειτορία, την Ψωφίδα και τη Δάφνη, γ) κατάσταση πώλησης κτηνιατρικών και γεωργικών φαρμάκων, στα Καλάβρυτα, δ) κατάσταση λιανικής πώλησης των τυροκομικών προϊόντων της, στα Καλάβρυτα.

- Τον Δεκέμβριο του 2011 η ΕΑΣ Καλαβρύτων προχώρησε σε μηχανολογική επέκταση και εκσυγχρονισμό της μονάδας, η οποία από 62 αυξάνει την παραγωγή στους 95 τόνους πρώτης ύλης/ημέρα.

Ο συνεταιρισμός έχει κάνει τη στρατηγική επιλογή να διαθέτει τα προϊόντα του κατ' αποκλειστικότητα στην αλυσίδα λιανικού εμπορίου «Σκλαβενίτης».

Ο συνεταιρισμός εξετάζει νέες επενδύσεις προκειμένου να διατηρήσει τη δυναμική του στον κλάδο των γαλακτοκομικών. Με αμιγώς τεχνοκρατική οπτική, σημειώνεται υψηλή κερδοφορία υποστηρίζοντας παράλληλα την παραγωγική λειτουργία των ντόπιων παραγωγών. Παράλληλα αξιοποιεί επιχειρηματικές/επενδυτικές ευκαιρίες βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα του στην εσωτερική αγορά.

Ο Α.Σ. Καλαβρύτων διαθέτοντας ίδια κεφάλαια άνω των 8.000.000, σταθερό κύκλο εργασιών άνω των 18.000.000 (για το έτος 2013 ο κύκλος εργασιών ξεπέρασε τα 20.000.000) και κερδοφορία που προσεγγίζει το 1.500.000, αποτελεί μια από τις πιο κερδοφόρες και συνεχώς εξελισσόμενες συνεταιριστικές οργανώσεις, συ-

νιστά μοχλό ανάπτυξης για την περιοχή. Ο Α.Σ. διαμορφώνει πλέον μια μονάδα υψηλών αποδόσεων εμφανίζοντας άριστα επίπεδα ποιότητας προσφέροντας μια εκλεκτή σειρά προϊόντων, με κορυφαίο όλων την ΦΕΤΑ του Συνεταιρισμού Καλαβρύτων (βλέπε <http://www.paseges.gr>).

5. Εν είδει επιλόγου

Η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας στους αγροτικούς συνεταιρισμούς όπως διαφαίνεται από την ανάλυση που προηγήθηκε, δύναται να συμβάλλει δραστικά στη βιωσιμότητα των συνεταιριστικών οργανώσεων δια του εξορθολογισμού της διοίκησης η οποία πλέον προσβλέπει εκτός της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των μελών και στην επίτευξη των υψηλότερων δυνατών επιπέδων αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας. Φυσικά η επιχειρηματική δραστηριοποίηση δεν αποτελεί πανάκεια για τη λειτουργία των οικονομικών μονάδων. Αποτελεί όμως ένα σημαντικό οδηγό τεχνοκρατικής διοίκησης η οποία θα συμβάλλει ενεργά στην προσπάθεια υλοποίησης προκαθορισμένων στόχων. Αυτή η οπτική μπορεί να προσδώσει στους αγροτικούς συνεταιρισμούς την απαιτούμενη οικονομική και επιχειρηματική δυναμική προκειμένου να καταστούν ικανοί να επιβιώνουν και να συνεχίσουν να αναπτύσσονται, σχηματίζοντας αυτόνομες, υγιείς οικονομικές μονάδες που θα μπορούν να επιτελέσουν τον συνεταιριστικό τους ρόλο και παράλληλα να διατηρήσουν υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Nasioulas I. (2012). *Social Cooperatives in Greece – Introducing New Forms of Social Economy and Entrepreneurship*, International Review of Social Research.
- Καραγιάννης Η., Μπάκουρος Ι. (2010) *Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα: Θεωρία και Πράξη*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σοφία.
- Παπαγεωργίου, Κ. (2004). *Βιώσιμη συνεταριστική Οικονομία*. Αθήνα, εκδ. Αθ. Σταμούλης.
- Ρωσσίδης Ι. (2014). Η επιχειρηματική αριστεία ως εργαλείο ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών εγχειρημάτων, *Τόμος Επιστημονικών Άρθρων της Μονάδας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του Παντείου Πανεπιστημίου*.
- Ρωσσίδης Ι. (2014) *Εφαρμογές του Επιχειρησιακού Management στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση*, Αθήνα, εκδ. Αθ. Σταμούλη.
- Schilthuis G., Van Bekkum O. (2000). *Agricultural Cooperatives in Central Europe: Trends and Issues in Preparation for EU Accession*, Breukelen, Van Gorcum Ltd.
- Van Bekkum O. (2001). *Cooperative Models and Farm Policy Reform*, Breukelen, Van Gorcum Ltd.
- www.ellinikifoni.gr
- www.kalavritacoop.gr
- www.paseges.gr
- www.zagorin.gr

Παναγιώτα Μητροπούλου, Ιωάννης Παληοδόδωρος**,
Ευστάθιος Κατσούλας****

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΜ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ.**

Η γρήγορη εισβολή των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου στην ζωή μας, δεν θα μπορούσε να αφήσει «αδιάφορη» την επιχειρηματικότητα. Ένα μεγάλο εύρος υπηρεσιών εδώ και αρκετά χρόνια είτε συνυπάρχει με τις νέες τεχνολογίες, είτε ακόμα περισσότερο, δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αυτές.

Είναι γεγονός, πως το διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες τονώνουν την επιχειρηματικότητα και γίνονται απαραίτητο πλέον εργαλείο για κάθε επιχείρηση.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο, η κοινή συνισταμένη της επιχειρηματικότητας και των νέων τεχνολογιών γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη και έχει εισβάλει ορμητικά στις συναλλαγές και στην αγοραπωλησία αγαθών, προϊόντων και υπηρεσιών.

Ηλεκτρονικό εμπόριο (e-commerce) ορίζεται το εμπόριο που πραγματοποιείται με ηλεκτρονικά μέσα, αποτελεί δηλαδή μια ολοκληρωμένη συναλλαγή αγαθών, πληροφοριών και υπηρεσιών που πραγματοποιείται μέσω διαδικτύ-

ου –internet χωρίς να είναι απαραίτητη η φυσική παρουσία των συμβαλλομένων μερών (δηλαδή του πωλητή και του αγοραστή).

Ηλεκτρονικό εμπόριο δεν σημαίνει απλά πως μια επιχείρηση διαθέτει ιστοσελίδα, ούτε μόνο πως πουλάει τα προϊόντα της μέσω του διαδικτύου. Πρόκειται για ένα σύνολο εφαρμογών που περιλαμβάνει διαπραγετικές συναλλαγές, οικονομικές συναλλαγές με πελάτες και προμηθευτές, διεξαγωγή δημοπρασιών, ηλεκτρονικών συνεργασιών, δημοσίευση προσφορών, κλπ. Δεν είναι λίγες οι επιχειρήσεις που ξεκίνησαν αποκλειστικά με την χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου ή άλλες που αναπτύχθηκαν και γιγαντώθηκαν με την βοήθειά του. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η amazon.com, ebay.com, κλπ.

Πλεονεκτήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου αποτελούν το μικρό κόστος δημιουργίας και συντήρησής του (σε σχέση με ένα φυσικό κατάστημα), η 24ωρη λειτουργία του, η άμεση ικανο-

* Η Π.Μ. είναι Προϊσταμένη Τμήματος Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης Δήμου Χαΐδαρου, MSc ΠΕ 18.02

** Ο Ι.Π. είναι Καθηγητής Πληροφορικής MSc ΠΕ19

*** Ο Ε.Κ. είναι Καθηγητής Πληροφορικής MSc ΠΕ19

ποίηση και ενημέρωση των πελατών, η βελτίωση της επικοινωνίας με τους πελάτες και η πραγματοποίηση συναλλαγών με γεωγραφικό χώρο πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με αυτόν που μπορεί να καλύψει ένα φυσικό κατάστημα.

Εκτός από τις επιχειρήσεις, οφέλη από το ηλεκτρονικό εμπόριο έχουν και οι πελάτες: Έχουν την δυνατότητα άμεσης πρόσβασης στα προϊόντα, μπορούν με ευκολία να συγκρίνουν τιμές και χαρακτηριστικά προϊόντων του ίδιου ή διαφορετικού ηλεκτρονικού καταστήματος, το κόστος των προϊόντων σε αρκετές περιπτώσεις είναι πιο χαμηλό, κερδίζουν χρόνο αλλά και δυνατότητα αγοράς προϊόντων που δεν θα μπορούσαν να αγοράσουν αν δεν υπήρχε ηλεκτρονικό κατάστημα.

Σύμφωνα με έρευνα (Καθημερινή) αυξάνεται η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στην Ελλάδα προς το ηλεκτρονικό εμπόριο. Έξι στους δέκα online καταναλωτές θα αυξήσουν το 2015 την αξία των online αγορών τους και μόνο ένας στους δέκα θα τη μειώσουν, όπως προκύπτει από τα συμπεράσματα ετήσιας έρευνας για τους Έλληνες online καταναλωτές του Εργαστηρίου Ηλεκτρονικού Εμπορίου (ELTRUN) του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών που διεξήχθη την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2014 και συμμετείχαν 1.197 online αγοραστές.

Τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που βρίσκονται πιο ψηλά στις προτιμήσεις των Ελλήνων καταναλωτών είναι οι ταξιδιωτικές υπηρεσίες, η διαμονή σε καταλύματα και τα εισιτήρια σε εκδηλώσεις. Ακολουθούν ο εξοπλισμός Η/Υ, η αγορά ειδών ένδυσης και υπόδυσης

και οι αγορές ηλεκτρονικών ειδών. Ακόμα και από καταναλωτές που ψωνίζουν από φυσικό κατάστημα, σχεδόν 1 στους 3, πριν ψωνίσει, έχει κάνει έρευνα αγοράς και σύγκριση τιμών – προϊόντων μέσω του διαδικτύου.

Βασικά εργαλεία για την επιτυχή ενασχόληση με το ηλεκτρονικό εμπόριο αποτελούν η ύπαρξη ιστοσελίδας – ηλεκτρονικού καταστήματος (e-shop) αλλά και η ενασχόληση – εμπλοκή με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media). Πλέον θεωρείται απαραίτητη η ύπαρξη ηλεκτρονικού καταστήματος για επιχειρήσεις που μπορούν να πωλήσουν προϊόντα και υπηρεσίες μέσω του διαδικτύου και οι οποίες έχουν την δυνατότητα αποστολής των προϊόντων αυτών. Επίσης απαραίτητη θεωρείται πλέον η «ενδυνάμωση» των ηλεκτρονικών καταστημάτων με τα social media, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι: facebook, twitter, Instagram, pinterest, youtube, google +.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχή λειτουργία ενός ηλεκτρονικού καταστήματος, αποτελεί η συνεχής ενημέρωσή του σε θέματα εμφάνισης και περιεχομένου, η παροχή εύκολης πλοήγησης στους επισκέπτες – εν δυνάμει πελάτες, η προώθησή του στις μηχανές αναζήτησης και στα social media, η γρήγορη αποστολή των προϊόντων, κυρίως όμως βασική και απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ασφάλεια στις συναλλαγές με τον πελάτη. Επίσης πρέπει να παρέχονται διάφοροι εναλλακτικοί τρόποι για την οικονομική συναλλαγή με τον πελάτη.

Στον Δήμο Χαϊδαρίου, μέσω του Κέντρου Διά Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ)

τα τελευταία χρόνια υλοποιούνται προγράμματα εκπαίδευσης τα οποία ασχολούνται με τα πιο πάνω ζητήματα. Σκοπός των προγραμμάτων που προσφέρονται στα Κ.Δ.Β.Μ. είναι η απόκτηση νέων βασικών δεξιοτήτων, αλλά και η αναβάθμιση και επικαιροποίηση των ήδη υπαρχουσών, ώστε να εξασφαλισθούν καλύτερες προϋποθέσεις ισότητας ευκαιριών και ένταξης των εκπαιδευομένων στην αγορά εργασίας.

Το πρόγραμμα το οποίο μας απασχόλησε είχε ως στόχο την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στους δημότες του δήμου Χαϊδαρίου.

Το πρόγραμμα είναι το **Ηλεκτρονικό Εμπόριο-e-Επιχειρείν με την χρήση Διαδικτυακών Εργαλείων** και έχει ως σκοπό να αναγνωρίσουν οι εκπαιδευόμενοι τις δυνατότητες του υπολογιστή ως βασικό εργαλείο της επιχείρησης τους και να αποκτήσουν βασικές γνώσεις οργάνωσης και λειτουργίας της σύγχρονης επιχείρησης με τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνίας.

Το εν λόγω πρόγραμμα πραγματοποιείται σε πέντε Διδακτικές Ενότητες (σύνολο $5 \times 10 = 50$ ώρες) και υλοποιείται από έναν εκπαιδευτή σε 40 ημέρες (5 ώρες ανά Ενότητα).

Χρησιμοποιήσαμε ερωτηματολόγια με κατάλληλη επιλογή ερωτήσεων ώστε να μπορούν να καλυφθούν πολλά από τα θέματα αυτοαξιολόγησης, δίνοντάς μας έτσι μια πολύ χρήσιμη ανατροφοδότηση. Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήσαμε χωρίστηκαν στις παρακάτω 4 κατηγορίες:

α. Ερωτήσεις σχετικές με δημογραφικά και άλλα στοιχεία (ηλικία, φύλο,

επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο, τόπος διαμονής)

β. Ερωτήσεις σχετικά με το πρόγραμμα κατάρτισης (λόγοι που το επέλεξαν, τι θεωρούν σημαντικό σε σχέση με το πρόγραμμα, αν θεωρούν πως ήταν χρήσιμο)

γ. Ερωτήσεις σχετικές με την επιχειρηματικότητα και την αγορά εργασίας.

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 157 ενήλικες εκπαιδευόμενοι, από 10 τμήματα του ΚΔΒΜ Χαϊδαρίου, οι οποίοι είχαν συμμετάσχει σε ένα από τα παρακάτω τμήματα:

- Καινοτομία Επιχειρηματικότητα – Διοίκηση Επιχειρήσεων
- Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα
- Ηλεκτρονική Επιχειρηματικότητα – e – επιχείρη
- Δημιουργώ τη δική μου επιχείρηση
- Πράσινη Επιχειρηματικότητα
- Επαγγελματική Ενεργοποίηση Ανέργων Γυναικών
- Ηλεκτρονικά μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης
- Διαδικτυακά Εργαλεία και Υπηρεσίες στην καθημερινή ζωή

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γινόταν ηλεκτρονικά μετά το τέλος των μαθημάτων.

Σχετικά με το προφίλ των εκπαιδευομένων, στην έρευνα συμμετείχαν γυναίκες (σε ποσοστό 65%) και άντρες (σε ποσοστό 35%).

Υπήρχε διακύμανση στις ηλικίες με σχεδόν το μισό δυναμικό να συσπειρώνεται γύρω από την ηλικιακή ομάδα των 31 – 45. Αναλυτικότερα, το 32% ήταν μεταξύ 18 και 30 ετών, το 47%

ήταν μεταξύ 31 και 45 ετών και το 21% ήταν μεταξύ 46 και 70 ετών.

Επαγγελματικά οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχοντες στην έρευνα, διακυμάνθηκαν ως εξής: Ανεργες και άνεργοι (21%), εργαζόμενες και εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα (22%), στον δημόσιο τομέα (10%), αυτοαπασχολούμενες και αυτοαπασχολούμενοι (47%).

Ήταν όλοι τους δημότες του Δήμου Χαϊδαρίου, ωστόσο στο Χαϊδάρι μένει το 87%, ενώ ένα μικρό ποσοστό μένει σε γειτονικούς δήμους (Αιγάλεω 6% και Περιστέρι 7%)

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο, υπήρξαν Απόφοιτοι Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (4%), Απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (57%), Απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (32%) και Κάτοχοι Μεταπτυχιακού / Διδακτορικού τίτλου σπουδών (7%).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσίασαν τα αποτελέσματα της έρευνας ως προς τους λόγους για τους οποίους οι εκπαιδευόμενοι ήθελαν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα.

Οι απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν (και τα αντίστοιχα ποσοστά) ήταν οι παρακάτω:

- Για να πάρω περισσότερες θεωρητικές γνώσεις (6%)
- Για να χρησιμοποιήσω όσα θα μάθαινα στην εργασία μου –επαγγελματικό μου χώρο (80%)
- Για να αποκτήσω γενικές γνώσεις σχετικά με το διαδίκτυο και τους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές (12%)
- Για να περνάω ευχάριστα την ώρα μου (2%)

Στην ερώτηση αν θεωρούν χρήσιμη την παρακολούθηση του προγράμμα-

τος, το 73% απάντησε θετικά διότι απέκτησε νέες γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο, το 85% επίσης απάντησε θετικά, γιατί πρόκειται όσα έμαθε να τα χρησιμοποιήσει στην εργασία του, ορισμένοι (13%) θεωρούν ότι παρότι απέκτησαν νέες γνώσεις δεν είναι εφικτό να τις χρησιμοποιήσουν στην εργασία τους, ενώ ένα πολύ μικρότερο ποσοστό (2%) θεωρεί πως έχασε τον χρόνο του με κάτι που του φάνηκε βαρετό.

Το 62% απαντάει «παρά πολύ» σε ερώτηση σχετικά με τον βαθμό επίτευξης των προσδοκιών. Αντίστοιχες απαντήσεις («πολύ» - 32%, «λίγο» - 5%, «καθόλου» - 2%) αναδεικνύουν ότι σε γενικές γραμμές οι εκπαιδευόμενοι έμειναν ικανοποιημένοι από το πρόγραμμα.

Στην ερώτηση σχετικά με το τι θεωρείται σημαντικό για το πρόγραμμα κατάρτισης, οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν οι παρακάτω:

- Να παραμείνει ο θεσμός σε μόνιμη βάση / να επαναληφθεί το πρόγραμμα (23%)
- Η μεταδοτικότητα / αρτιότητα των εκπαιδευτών (11%)
- Να επικαιροποιείται / ανανεώνεται / διαμοιράζεται το εκπαιδευτικό υλικό (16%)
- Να προωθεί επαφή με επαγγελματίες (15%)
- Να παρέχει περισσότερη εξάσκηση (7%)

Σχεδόν 6 στους 7 θεωρούν ότι οι νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο έχουν σημασία στην αγορά εργασίας («πάρα πολύ» - 48%, «πολύ» - 37%), ενώ ένα μικρό ποσοστό δεν έχει ιδιαίτερα καλή

εικόνα και γνώμη για το πόσο παίζουν ρόλο οι νέες τεχνολογίες («μέτρια» - 9%, «λίγο» - 5%, «καθόλου» - 1%).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις που λάβαμε σε ερωτήσεις σχετικά με τις δυνατότητες του e - επιχειρείν. Η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί πως τα διαδικτυακά εργαλεία παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας επιχείρησης.

- Ύπαρξη ιστοσελίδας (87%)
- Ύπαρξη ηλεκτρονικού καταστήματος (eshop) (64%)
- Σύνδεση με social media (facebook, κλπ) (67%)
- Να βγαίνει η επιχείρησή μου στις πρώτες θέσεις στις μηχανές αναζήτησης (πχ google) (89%)
- Να ενημερώνω τους πελάτες για νέες υπηρεσίες και προϊόντα (91%)
- Η συντριπτική πλειοψηφία (89%) θεωρεί πως είναι σημαντικό οι χρήστες μιας ιστοσελίδας να έχουν την δυνατότητα άνετης πλοήγησης σε αυτήν μέσω κινητών τηλεφώνων, ενώ ένα μικρό ποσοστό αδιαφορεί μην θεωρώντας σημαντική την δυνατότητα αυτή («Δεν χρησιμοποιώ κινητό για να μπω στο internet. Γιατί να το κάνει αυτό κάποιος άλλος; - 7%», «Ναι. Αρκετά μεγάλο ποσοστό χρηστών του διαδικτύου, επισκέπτεται ιστοσελίδες και ηλεκτρονικά καταστήματα μέσω του κινητού τηλεφώνου» - 89%)

«Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν οι απαντήσεις που λάβαμε στο ερώτημα «Αν είχατε μια επιχείρηση θα επιλέγατε να ξοδέψετε χρήματα στην

έντυπη (σε εφημερίδες) ή στην ηλεκτρονική διαφήμιση (σε ιστοσελίδες);»

Οι απαντήσεις που λάβαμε ήταν οι παρακάτω:

- Θα επέλεγα εφημερίδα. Είναι ο παραδοσιακός και σίγουρος τρόπος για να διαφημίσω την επιχείρησή μου (13%)
- Θα επέλεγα την ηλεκτρονική διαφήμιση. Πλέον όλοι μπαίνουν στο διαδίκτυο (39%)
- Θα έκανα μια έρευνα αγοράς και αναλόγως με το κοινό στο οποίο απευθύνομαι και τις αντίστοιχες ηλικίες θα επέλεγα αναλόγως (48%)

Οι παραπάνω απαντήσεις δεν είναι άσχετες με την εξοικείωση που παρουσιάζουν σε γενικές γραμμές, οι συμμετέχοντες στην έρευνα, με τις ηλεκτρονικές συναλλαγές.

Το 77% έχει πραγματοποιήσει ηλεκτρονικές συναλλαγές σαν πελάτες, ενώ το 23% όχι. Από όσους διατηρούν κατάσταση ή επιχείρηση, σε ηλεκτρονικές συναλλαγές έχει προχωρήσει το 68%, σε σχέση με το 32% που δεν έχει πραγματοποιήσει ακόμα καμιά τέτοιου είδους συναλλαγή.

Το 43% έχει χρησιμοποιήσει το internet banking, το 57% το paypal ενώ το 34% έχει χρησιμοποιήσει και τους δύο τρόπους, έστω μια φορά στην ζωή του.

Στην ερώτηση σχετικά με το αν θα παρακολουθούσαν ξανά το πρόγραμμα, οι απαντήσεις που λάβαμε ήταν εξαιρετικά ενθαρρυντικές.

Το 80% απαντάει θετικά, το 13% απαντάει «ίσως», ενώ αρνητικά απαντάει το 7%.

Συμπερασματικά:

- Η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί πως οι νέες τεχνολογίες βοηθούν στην δημιουργία ή ανάπτυξη μιας επιχείρησης
- Έχει διάθεση για απόκτηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων στις νέες τεχνολογίες
- Θεωρεί πως οι γνώσεις που απέκτησε από το πρόγραμμα που παρακολούθησε θα βοηθήσουν στην επιχειρηματικότητα και στην παροχή νέων ευκαιριών

*Πέτρος Τσίντζος**
**ΑΠΟ ΤΟ «ΣΧΟΛΙΚΟ ΔΕΚΑΘΛΟ»
ΣΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΝΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ**

Το «Σχολικό (Scho)olympic Δέκαθλο» ή «Δέκαθλο δεξιοτήτων/εκπαίδευσης/γνώσης/μάθησης/ανάπτυξης» είναι ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό «εργαλείο» το οποίο απευθύνεται σε μαθητές 13-16 ετών, με στόχο μέσα από το παιχνίδι, και την διαθεματική προσέγγιση, ο μαθητής να αναπτύξει δεξιότητες και ικανότητες προσωπικής εξέλιξης και ανάπτυξης.

Οι συμμετέχοντες μαθητές μέσα από το παιχνίδι-τεστ, αναπτύσσουν δεξιότητες επικοινωνίας στη μητρική γλώσσα, σε ξένες γλώσσες, δεξιότητες διαχείρισης βασικών μαθηματικών και φυσικών εννοιών, δεξιότητες χρήσης ΤΠΕ, δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας, δημιουργικότητα-καλλιτεχνική έκφραση και καινοτομία, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, λήψης απόφασης, ικανότητα ανάληψης ρίσκου, διαχείρισης επιτυχίας/αποτυχίας, κριτική ικανότητα, αναλυτική σκέψη κ.α.

Όλες οι παραπάνω δεξιότητες ζωής είναι απαραίτητες και στον νέο επιχειρηματία. Η εργασία αυτή περιγράφει πλήρως το προτεινόμενο «Δέκαθλο», όπου καταρρίπτονται οι μύθοι που σχετίζονται με την νεανική επιχειρηματικότητα και παρουσιάζεται ένα ολοκληρωμένο διαθεματικό πλαίσιο ανάπτυξης των δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας μέσα στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με καταλυτικό τον ρόλο των εκπαιδευτικών και του συμβούλου Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Λέξεις κλειδιά: δεξιότητες ζωής, Δέκαθλο δεξιοτήτων/εκπαίδευσης/γνώσης, νεανική επιχειρηματικότητα, διαθεματικό πλαίσιο

Petros Tsintzos
**FROM THE “SCHO-OLYMPIC DECATHLON” TO YOUNG
ENTREPRENEURS SKILLS.**

The “(Scho)olympic Decathlon” or “skills/education/knowledge/learning/ development Decathlon” is an innovative educational tool that focused to the 13-16 year olds teens. Through the game the student develop skills and abilities for personal development. Participating students through tests and quizzes, develop communication skills in the mother language and foreign languages, basic mathematical skills, physical terms, ICT skills, cooperation and communication skills, creativity, artistic expression and innovation, problem solving skills, making decision, risk taking ability, success/ failure management, critical ability, analytical thinking, etc.

* Ο Π. Τ. είναι Υπεύθυνος ΣΕΠ στο ΚΕΣΥΠ Θέρμης, Δ.Δ.Ε. Ανατ. Θεσσαλονίκης, Επικοινωνία: Σακελλαρίδη 25, 54248 Θεσσαλονίκη, isplus@gmail.com

All these life skills needed to the young entrepreneurs. This paper fully describe the proposed "Decathlon", where shot down the myths related to youth entrepreneurship and presented a comprehensive framework for developing entrepreneurship skills in the secondary education, with the catalytic role of teachers and vocational guidance counselors.

Key Words: life skills, skills/education/knowledge Decathlon, youth entrepreneurship, interdisciplinary framework.

Εισαγωγή

Η ικανότητα αποτελεί μία τυποποιημένη απαίτηση, προκειμένου ένα άτομο να εκτελεί υπεύθυνα και αυτόνομα κάποια προκαθορισμένη εργασία ή λειτουργία. Η ικανότητα βασίζεται σε ένα συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών (προσωπικών, κοινωνικών στο περιβάλλον εργασίας). Η αποτελεσματικότητα της συνδυασμένης εφαρμογής αυτών στην πράξη καθορίζει και το επίπεδο της ικανότητας.

Οι ικανότητες αναπτύσσονται και βελτιώνονται με την εκπαίδευση και την εμπειρία, ενώ μπορεί να είναι γενικές ή ειδικές για κάποιο εξειδικευμένο επάγγελμα (επαγγελματικές ικανότητες, όπως πχ η πτητική ικανότητα για έναν πιλότο αεροσκαφών).

Οι βασικές ικανότητες είναι εκείνες τις οποίες χρειάζονται τα άτομα για την προσωπική τους ολοκλήρωση και ανάπτυξη, την ενεργό ιδιότητα του πολίτη, την κοινωνική ένταξη και την απασχόληση.

Οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες των νέων είναι σημαντικοί παράγοντες όσον αφορά την καινοτομία, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της χώρας. Η διεθνο-

ποίηση, ο ταχύς ρυθμός των αλλαγών και η συνεχής εισαγωγή νέων τεχνολογιών σημαίνουν ότι οι νέοι θα πρέπει να διαθέτουν γενικές ικανότητες που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να προσαρμοστούν στις αλλαγές.

Οι ικανότητες των ατόμων συμβάλλουν επίσης στην εξασφάλιση κινήτρων και στην ικανοποίησή τους στο χώρο εργασίας, επηρεάζοντας έτσι και την ποιότητα της εργασίας τους. Ιδιαίτερα οι νέοι από την εφηβεία τους, θα πρέπει να αναπτύξουν τις δεξιότητες και τις ικανότητές καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, όχι μόνο για να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και να μπορέσουν να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία στην οποία ζουν, αλλά και να είναι σε θέση να επιτυγχάνουν σε έναν μεταβαλλόμενο εργασιακό κόσμο. Ο επιχειρηματικός τομέας είναι ένας χώρος που μεταβάλλεται συνεχώς. Για να μπορέσουν οι νέοι να προετοιμαστούν και να μπουν με αξιώσεις στον κόσμο της επιχειρηματικότητας θα πρέπει η προετοιμασία αυτή να ξεκινήσει από τα εφηβικά χρόνια.

Ως δεξιότητα χαρακτηρίζεται η δυνατότητα ενός ατόμου να επιτυγχάνει κάποιο συγκεκριμένο επιθυμητό αποτέλεσμα, με την ελάχιστη δυνατή προ-

σπάθεια και χρόνο (αξιοποίηση και εφαρμογή γνώσεων για την εκπλήρωση εργασιών και την επίλυση προβλημάτων). Οι δεξιότητες, βασισμένες στην ανάπτυξη ικανοτήτων, δεν είναι έμφυτες στα άτομα, αλλά αποκτώνται/αναπτύσσονται με τη μάθηση μέσω του συνόλου της εκπαίδευσης και της πρακτικής εξάσκησης.

Οι δεξιότητες διακρίνονται σε γενικές και σε ειδικές. Οι γενικές δεξιότητες αφορούν σε ευρεία γκάμα επαγγελματιών, μπορεί για παράδειγμα να είναι η διαχείριση του χρόνου, η ομαδικότητα, η ηγεσία, ενώ οι ειδικές δεξιότητες χρησιμεύουν μόνο στη διεξαγωγή κάποιου εξειδικευμένου έργου (επαγγέλματος), π.χ. δεξιότητα χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών. Επίσης, οι δεξιότητες μπορεί να είναι νοητικές (χρήση λογικής, διαισθητικής και δημιουργικής σκέψης, πχ για την επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων, κτλ) και πρακτικές (αφορούν στη χειρωνακτική επιδεξιότητα και στη χρήση μεθόδων, υλικών, εργαλείων και οργάνων).

Στην πράξη, πολλές δεξιότητες αποκτώνται κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης και στο χώρο εργασίας, όπου στο υπόβαθρο των γνώσεων έρχεται να προστεθεί η εμπειρία από την επαγγελματική ενασχόληση με κάποιο ειδικό εργασιακό αντικείμενο.

Σκοπός της εργασίας

Ο σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση ενός πρωτότυπου εκπαιδευτικού εργαλείου που απευθύνεται νέ-

ους 13-16 ετών. Μέσα από το παιχνίδι και την διαθεματική προσέγγιση, ο νέος αναπτύξει δεξιότητες προσωπικής εξέλιξης και ανάπτυξης.

Είναι με έρευνες αποδεδειγμένη η παιδαγωγική αξία των διαδραστικών παιχνιδιών, των παιχνιδιών ρόλων και προσομοίωσης. Ο έφηβος συμμετέχοντας σε αυτά έρχεται αντιμέτωπος με καταστάσεις, προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες. Οι νέοι καθώς παίζουν και διασκεδάζουν ενισχύεται η προσωπική ανάπτυξη, αποκτούν σωματογνωσία και αυτοεκτίμηση. Ταυτόχρονα καλλιεργείται η γνωριμία του άλλου, η έκφραση και το μοίρασμα των συναισθημάτων, η αλληλεπιδραστική συμπεριφορά, η συνεργασία. Μέσα από τις δραστηριότητες του παιχνιδιού, ο νέος γνωρίζει με βιωματικό τρόπο τις υποχρεώσεις της ενήλικης ζωής γενικότερα, τον κόσμο της εργασίας αλλά και ειδικότερα στοιχεία και απαιτήσεις της νεανικής επιχειρηματικότητας.

Βασικές ικανότητες δια βίου μάθησης - Ένα Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς

Οι Βασικές ικανότητες για τη δια βίου μάθηση –ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς είναι ένα παράρτημα της σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 30 Δεκεμβρίου 2006/L394. Σύμφωνα με τα

παραπάνω οι βασικές ικανότητες είναι οι ακόλουθες:

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα
2. Επικοινωνία στις ξένες γλώσσες
3. Μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και την τεχνολογία
4. Ψηφιακή ικανότητα
5. Μεταγνωστικές ικανότητες
6. Κοινωνικές ικανότητες & ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη
7. Αίσθημα πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητα
8. Πολιτιστική γνώση και έκφραση

Δεξιότητες ζωής

Σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο του μαθήματος «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός» της Γ' Γυμνασίου «Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον» στην τρίτη ενότητα (Ανακαλύπτω τον εαυτό μου) υπάρχει το κεφάλαιο που έχει τίτλο «Ικανότητες και δεξιότητες». Ειδικότερα στην σελίδα 66 αναφέρονται και περιγράφονται σύντομα οι δεξιότητες ζωής, ενώ αναλυτική περιγραφή υπάρχει στο βιβλίο Δημητρόπουλος Ε. (2002). Σύμφωνα με τα παραπάνω οι δεξιότητες ζωής είναι:

Δεξιότητες επικοινωνίας, προσαρμογής, ευελιξίας, ενεργούς αναζήτησης και κριτικής ανάγνωσης πληροφοριών, χρήσης Η/Υ, συνεργασίας/ομαδικότητας, διαχείρισης και οργάνωσης χρόνου, αυτοπαρουσίασης, ανάληψης πρωτοβουλιών, καινοτομίας και λήψης απόφασης.

Ένα πλαίσιο προσωπικής ανάπτυξης

Το προτεινόμενο «Σχολικό Δέκαθλο» όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικά στην εργασία αυτή στοχεύει στην καλλιέργεια και ανάπτυξη όλων των δεξιοτήτων ζωής που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το ακόλουθο διάγραμμα προτείνει ότι οι δεξιότητες ζωής αναπτύσσονται με κατάλληλη προετοιμασία μέσα και έξω από το σχολείο.

Μια πληθώρα από εξετάσεις μέσα και έξω από το σχολείο, διαγωνισμοί, ολυμπιάδες, πρωταθλήματα, πιστοποιήσεις σε ποικίλα γνωστικά αντικείμενα υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Κάποια από αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Εξετάσεις πιστοποίησης ξένων γλωσσών
- Πανελλήνιοι Μαθητικοί Αγώνες Επιδεικνυσιολογίας (Αντιλογίας)
- Μαθητικοί Διαγωνισμοί του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, MONTELO HINOMENON EONON (M.U.N.).
- Μαθηματική Ολυμπιάδα αλλά και εθνικοί διαγωνισμοί Ευκλείδης – Θαλής κ.α.
- Ευρωπαϊκή Ολυμπιάδα Φυσικών Επιστημών – EUSO
- Διαγωνισμοί και ολυμπιάδες πληροφορικής & ρομποτικής.
- Ολυμπιάδες-σχολικά πρωταθλήματα σκακιού

- Καλλιτεχνικοί διαγωνισμοί, Σχολικοί καλλιτεχνικοί αγώνες, κ.α.
- Μαθητικές ολυμπιάδες –παγκόσμια πρωταθλήματα αθλημάτων ατομικών & ομαδικών.
- Junior High Academic Decathlon – ΗΠΑ, www.usad.org (αφορά νέους-φοιτητές > 17 ετών και διεξάγεται μόνο με ακαδημαϊκές δοκιμασίες)

Τι είναι το «Σχολικό Δέκαθλο»;

Το «Σχολικό Δέκαθλο» είναι μια καινοτόμα πρόταση που συνδυάζει τα αντικείμενα πολλών από τους ποικίλως διαγωνισμούς. Είναι ένα ομαδικό παιχνίδι που αποτελείται από 10 δοκιμασίες-τεστ. Οι ομάδες είναι τετραμελείς αγοριών, κοριτσιών ή μικτές, ίδιας περιόδου ηλικίας. Όλες οι δοκιμασίες διεξάγονται σε κλειστό χώρο, 5 δοκιμασίες ανά ημέρα. Το μέγιστο σκορ κάθε δοκιμασίας είναι 1.000 βαθμοί, έτσι με την ολοκλήρωση των 10 δοκιμασιών η κάθε ομάδα έχει ένα σκορ με μέγιστο τους 10.000 βαθμούς. Ανάλογα με τον αριθμό των ομάδων υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργούνται πρωταθλήματα ανά σχολείο, πόλη, περιοχή ακόμα και εθνικά ή διεθνή για την ηλικία των 13-14 ετών (Α' & Β' γυμνασίου) και για την ηλικία των 15-16 ετών (Γ' γυμνασίου & Α' Λυκείου). Μετά την πρώτη πιλοτική υλοποίηση του «Σχολικού Δεκάθλου» σχεδιάζεται να συνταχθεί αναλυτικό εγχειρίδιο οδηγιών, το οποίο θα περιγράφει αναλυτικά όλες τις δοκιμασίες ώστε να μπορούν οι ομάδες των νέων που θα συμμετέχουν να προετοιμάζονται κατάλληλα.

Οι δέκα δοκιμασίες του «Σχολικού Δεκάθλου» είναι:

1. Ελληνική γλώσσα

Περιγραφή δοκιμασίας: Πραγματοποιείται ατομικά για κάθε μέλος της ομάδας με ηλεκτρονικό διαδραστικό τεστ-κουίζ 50 ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής /συμπλήρωσης κενού/αντιστοίχισης. Οι ερωτήσεις είναι γλωσσολογικές, συντακτικές, ορθογραφικές, κατανόησης κειμένου κλπ. Το τεστ πραγματοποιείται σε Η/Υ και με την ολοκλήρωσή του σε χρόνο 60' υπάρχει άμεσα η αξιολόγηση και το σκορ-βαθμοί στην συγκεκριμένη δοκιμασία.

Δεξιότητες και στάσεις: γραπτή έκφραση, διάκριση στερεοτυπικών αντιλήψεων, διεύρυνση του λεξιλογίου, η γλώσσα ως δομικό σύστημα, γλώσσα και ποικιλότητα, η γλώσσα ως κείμενο, γλώσσα και είδη κειμένου, γλώσσα και κατανόηση κειμένων, καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών, διαχείριση χρόνου.

2. Ξένη γλώσσα

Περιγραφή δοκιμασίας: Από τα μέλη της ομάδας γίνεται επιλογή της ξένης γλώσσας που θα εξεταστεί ο καθένας μεταξύ των Γαλλικά/Γερμανικά/Ιταλικά/Ισπανικά. Πραγματοποιείται ατομικά για κάθε μέλος της ομάδας με ηλεκτρονικό διαδραστικό τεστ-κουίζ 50 ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής /συμπλήρωσης κενού/ αντιστοίχισης. Οι ερωτήσεις είναι γλωσσολογικές, ορθογραφικές, ακουστικές, κατανόησης κειμένου κλπ. Το τεστ πραγματοποιείται σε Η/Υ και με την ολοκλήρωσή του σε χρόνο 60' υπάρχει άμεσα η

αξιολόγηση και το σκορ-βαθμοί στην συγκεκριμένη δοκιμασία.

Δεξιότητες και στάσεις: επικοινωνίας, ικανότητα κατανόησης προφορικών μηνυμάτων, έναρξης, διεκπεραίωσης και ολοκλήρωσης συνομιλιών, ανάλυσης, κατανόησης και εκπόνησης κειμένων κατάλληλων αναγνώριση της πολιτισμικής ποικιλότητας, ενδιαφέρον και περιέργεια για άλλες γλώσσες, διαπολιτισμική επικοινωνία, διαχείριση χρόνου.

3. Μαθηματικά

Περιγραφή δοκιμασίας: Πραγματοποιείται ατομικά για κάθε μέλος της ομάδας με ηλεκτρονικό διαδραστικό τεστ-κουίζ 20 ερωτήσεων/προβλήματα πολλαπλής επιλογής /συμπλήρωσης κενού/ αντιστοίχισης. Οι ερωτήσεις/προβλήματα αφορούν την Άλγεβρα και την Γεωμετρία και είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας Το τεστ πραγματοποιείται σε Η/Υ και με την ολοκλήρωσή του σε χρόνο 60' υπάρχει άμεσα η αξιολόγηση και το σκορ-βαθμοί στην συγκεκριμένη δοκιμασία.

Δεξιότητες και στάσεις: μαθηματική λογική, κατανόηση της μαθηματικής απόδειξης, επικοινωνία με μαθηματική γλώσσα, ευκολία εκτέλεσης αριθμητικών πράξεων, επίλυσης μαθηματικών προβλημάτων, ρεαλιστικής επίλυση προβλημάτων, φαντασία, δημιουργικότητα, αίσθηση του χώρου, διαχείριση χρόνου.

4. Φυσικές επιστήμες

Περιγραφή δοκιμασίας: Πραγματοποιείται ατομικά για κάθε μέλος της ομάδας με ηλεκτρονικό διαδραστικό

τεστ-κουίζ 30 ερωτήσεων/προβλήματα πολλαπλής επιλογής /συμπλήρωσης κενού/ αντιστοίχισης. Οι ερωτήσεις/προβλήματα/πειράματα προσομοίωσης αφορούν την Φυσική, την Χημεία, την Βιολογία και είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας Το τεστ πραγματοποιείται σε Η/Υ και με την ολοκλήρωσή του σε χρόνο 60' υπάρχει άμεσα η αξιολόγηση και το σκορ-βαθμοί στην συγκεκριμένη δοκιμασία.

Δεξιότητες και στάσεις: βασικές αρχές του φυσικού κόσμου, θεμελιώδεις επιστημονικές έννοιες, αρχές και μεθόδους, επιστημονικά δεδομένα, αναλυτική –συνθετική– κριτική σκέψη, λήψη απόφασης εξαγωγή συμπερασμάτων, χαρακτηριστικά της επιστημονικής έρευνας, κριτική αποδοχή και περιέργεια, διαχείριση χρόνου, ασφάλεια, αειφορία.

5. Πληροφορική/ρομποτική

Περιγραφή δοκιμασίας: Πραγματοποιείται ομαδικά με την χρήση Η/Υ, προγραμματιζόμενων ελεγκτών χαμηλού κόστους και κατάλληλων υποστηριζόμενων αισθητήρων. Στην ομάδα δίνεται ένα πρόβλημα το οποίο θα πρέπει να επιλυθεί-υλοποιηθεί μέσα σε 120' με την χρήση του απαραίτητου εξοπλισμού ο οποίος διατίθεται κοινός σε όλες τις ομάδες. Επιτροπή αποτελούμενη από 2-3 ειδικούς, βαθμολογεί την ολοκλήρωση-επίλυση του προβλήματος ή τα ενδιάμεσα στάδια ολοκλήρωσης της διαδικασίας στον κατάλληλο χρόνο με το αντίστοιχο σκορ. Τα ενδιάμεσα στάδια, ο τελικός στόχος, οι ενδιάμεσοι/τελικός χρόνοι και η σχέση τους με την βαθμολογία είναι προδια-

γεγραμμένα και περιγράφονται με λεπτομέρειες πριν την έναρξη της δοκιμασίας.

Εξοπλισμός: Η/Υ, κατάλληλο λογισμικό, προγραμματιζόμενος ελεγκτής χαμηλού κόστους (Arduino ή Raspberry PI ή Lego Mindstorms), τουλάχιστον 3 αισθητήρες και ένας κινητήρας.

Δεξιότητες: νέες τεχνολογίες & αυτοπληροφόρηση, δημιουργία υποθέσεων και εξαγωγή συμπερασμάτων, ψηφιακή ικανότητα, συλλογή & επεξεργασία πληροφοριών, χρήση εργαλείων για την παραγωγή, την παρουσίαση και την κατανόηση σύνθετων πληροφοριών, λήψη απόφασης, αναλυτική - συνθετική, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα & καινοτομία.

6. Σκάκι

Περιγραφή δοκιμασίας: Πραγματοποιείται ομαδική σκακιστική συνάντηση με 4 σκακιέρες ματαξύ δυο ομάδων με τους κανονισμούς του γρήγορου σκακιού (RAPID) και χρόνο σκέψης 30' για τον κάθε παίκτη. Το σκορ-βαθμολογία της κάθε ομάδας είναι συνάρτηση του αποτελέσματος της συνάντησης (τα δυνατά αποτελέσματα είναι: 4-0, 3½-½, 3-1, 2½-1½, 2-2) και της δυναμικότητας των αντιπάλων.

Εξοπλισμός: 4 σκακιέρες και 4 σκακιστικά ρολόγια.

Δεξιότητες και στάσεις: διανοητική άσκηση αυτοσυγκέντρωση, βελτίωση της μνήμης, συναισθηματική νοημοσύνη, κρίση -λήψη απόφασης, στρατηγική σκέψη, ανάληψη ρίσκου, σταθερή και αντικειμενική ανατροφοδότηση, διαχείριση χρόνου & άγχους-στρες,

διορατικότητα & αποφασιστικότητα, σεβασμό στον αντίπαλο.

7. Οπτικοακουστικά μέσα

Περιγραφή δοκιμασίας: Είναι μια ομαδική δοκιμασία όπου δίνεται ένα θέμα και σε μέγιστο χρονικό διάστημα 120' η ομάδα καλείται να ετοιμάσει μια ταινία μικρού μήκους διάρκειας 3'-6'. Το μεγαλύτερο μέρος είναι πλάνα που γυρίζονται και σκηνοθετούνται από την ομάδα, ενώ ένα μικρό ποσοστό 20%-30% του συνολικού χρόνου, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και έτοιμα πλάνα και φωτογραφίες από το διαδίκτυο. Επιτροπή αποτελούμενη από 2-3 ειδικούς, βαθμολογεί το τελικό αποτέλεσμα τόσο για την για την καλλιτεχνική του αξία, όσο και για την τεχνική του αριότητα. Η βαθμολογία-σκορ βασίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια αισθητικής και τεχνικής αξιολόγησης.

Εξοπλισμός: Η/Υ, φωτογραφική μηχανή/βιντεοκάμερα και λογισμικό επεξεργασίας και μοντάζ οπτικοακουστικού υλικού.

Δεξιότητες και στάσεις: δημιουργικότητα & φαντασία, αποδοτική συνεργασία, καθορισμό στόχων, προγραμματισμός δραστηριοτήτων, βιωματική επικοινωνιακή μάθηση, εξοικείωσης με τη σημερινή οικονομική/κοινωνική πραγματικότητα, πρωτοβουλία, ηγεσία & υπευθυνότητα, ανάληψη κοινής ευθύνης, διαχείριση συγκρούσεων και χρόνου.

8. Μουσική

Περιγραφή δοκιμασίας: Στην ομάδα δίνονται τουλάχιστον 6 διαφορετικά κρουστά μουσικά όργανα, Σε μέγιστο χρονικό διάστημα 60' η ομάδα καλείται

να παρουσιάσει μια μουσική σύνθεση/μοτίβο όπου χρησιμοποιούνται τουλάχιστον 3 κρουστά αλλά και φωνή και ίσως κάποια μέλη του ανθρώπινου σώματος, διάρκειας τουλάχιστον 2'. Επιτροπή αποτελούμενη από 2-3 ειδικούς, βαθμολογεί το τελικό αποτέλεσμα τόσο για την για την καλλιτεχνική-μουσική του αξία, όσο και για την εκτελεστική-τεχνική του αρτιότητα. Η βαθμολογία-σκορ βασίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης.

Εξοπλισμός: 6 κρουστά μουσικά όργανα (πχ ντέφι, πλατίνια, ταμπούρλο, ξυλόφωνο, μεταλόφωνο, καστανιέτες, κουδουνάκια, τρίγωνο κ.α.), ξύλα, μεμβράνες και χορδές για αυτοσχέδια μουσικά όργανα, μετρονόμος.

Δεξιότητες και στάσεις: καλλιτεχνική έκφραση, δημιουργικότητα & φαντασία, αυτενέργεια στο σχεδιασμό και την οργάνωση, αποδοτική συνεργασία, ανάληψη κοινής ευθύνης, διεκδίκηση ίσων ευκαιριών, ενεργού συμμετοχής, πρωτοβουλία, διαχείριση χρόνου, ηγεσία, υπευθυνότητα.

9. Επιτραπέζια αντισφαίριση (πινγκ-πονγκ)

Περιγραφή δοκιμασίας: Διεξάγεται ομαδική αναμέτρηση επιτραπέζιας αντισφαίρισης (πινγκ-πονγκ). Οι αγώνες γίνονται με το σύστημα των επτά (7) αγώνων ως εξής: Α-Υ, Β-Χ, C-Z, ΔΠΛΟ, Α-Χ, C-Y, Β-Z. Κάθε ομάδα επιλέγει με κλήρωση το Α, Β, C ή το Χ, Υ, Z και αντιστοιχεί στους 3 παίκτες της ένα γράμμα. Ο τέταρτος μετέχει στο ΔΠΛΟ υποχρεωτικά. Νικήτρια ομάδα είναι αυτή που θα φτάσει στις τέσσερις (4) νίκες. Οι αγώνες θα διε-

ξαχθούν με το σύστημα «ο καλύτερος των πέντε σετ», τρία νικηφόρα. Το σκορ-βαθμολογία της κάθε ομάδας είναι συνάρτηση του αποτελέσματος της αναμέτρησης (τα δυνατά αποτελέσματα είναι 4-0, 3-1, 2-2) και της δυναμικότητας των αντιπάλων.

Εξοπλισμός: 1 τραπέζι πινγκ-πονγκ, 4 ρακέτες (οι αγωνιζόμενοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν και τις δικές τους ρακέτες), τουλάχιστον 2 μπαλάκια.

Δεξιότητες και στάσεις: Η επιτραπέζια αντισφαίριση βελτιώνει τα αντανakλαστικά, τον συντονισμό χειριού-ματιού, βελτιώνει την ισορροπία, την ταχύτητα, βελτιώνει την μυϊκή ενδυνάμωση, γρήγορος σχεδιασμός στρατηγικής, αυξάνονται τα επίπεδα συγκέντρωσης και η ικανότητα λήψης αποφάσεων, ενεργοποιεί διάφορες περιοχές του εγκεφάλου ταυτόχρονα, σεβασμός στον αντίπαλο.

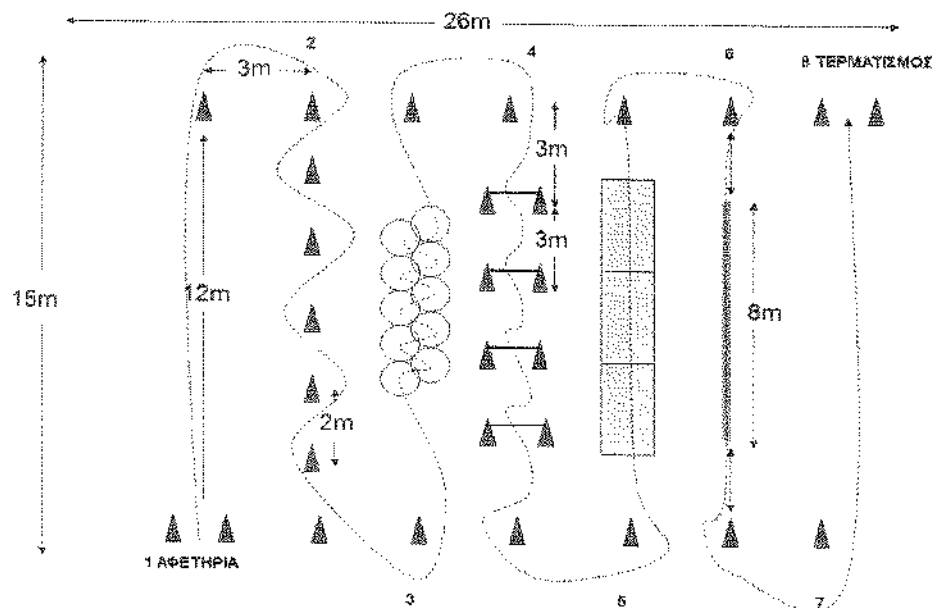
10. Κινητική δοκιμασία

Περιγραφή δοκιμασίας: Η σύνθεση της ακόλουθης κινητικής δοκιμασίας είναι μια πρόταση του γυμναστή-εκπαιδευτικού Δρ. Θεοδοσίου Αργύρη. Υλοποιείται εύκολα σε κλειστό χώρο 15μ X 26μ (είναι κατάλληλο ένα κλειστό γυμναστήριο καλαθοσφαίρισης) με λίγα υλικά χαμηλού κόστους.

Η δοκιμασία αυτή είναι ομαδική σε μορφή σκυταλοδρομίας, όπου το σκορ-βαθμολογία είναι συνάρτηση του χρόνου ολοκλήρωσης της δοκιμασίας και από τους 4 παίκτες και της ακρίβειας των κινήσεων των διαγωνιζομένων μέσα στην διαδρομή (ποινές βαθμών σε ανεπιτυχή τμήματα της διαδρομής).

Διεξαγωγή δοκιμασίας:

1. Αφετηρία - Τρέξιμο ταχύτητα	2. Ζικ-ζακ
3. Αλματάκια με τα δυο πόδια	4. Πέρασμα εμποδίων
5. Πέρασμα κάτω από εμπόδιο 50 cm
(λάστιχα - καρτέλες)	6. Ισορροπία σε γραμμή 10 cm
(χαρτοταινία 5cm 2)
7. Τρέξιμο ταχύτητα	8. Τερματισμός

Εξοπλισμός: 21 Κώνοι απλοί, 8 Κώνοι με τρύπες ύψους 42cm, 4 Πλαστικοί ράβδοι, 10 Στεφάνια γυμναστικής διαμέτρου 70cm, 3 Στρώματα γυμναστικής, 10μ λάστιχο γυμναστικής, Χαρτοταινία 5cm

Δεξιότητες και στάσεις: Αξιολογεί Ταχύτητα, ρυθμική ικανότητα, επιδεξιότητα, ισορροπία, αντοχή, συντονισμό άκρων.

Πλεονεκτήματα του «Σχολικού Δεκάθλου» είναι:

- Έχει εκπαιδευτικό & παιδαγωγικό χαρακτήρα
- Είναι ομαδικό (4/μελή ομάδες)
- Είναι διασκεδαστικό και έχει ποικιλία δοκιμασιών
- Είναι σύγχρονο και διαθεματικό.
- Είναι σύντομο (2/μερο, 5 δοκιμασίες/ημέρα).

- Είναι οικονομικό και εύκολο στην υλοποίηση.
- Είναι για όλους.
- Αξιοποιεί πολλές ικανότητες και αναπτύσσει πολύ περισσότερες δεξιότητες.
- Προετοιμάζει τον έφηβο για την ενήλικη ζωή και το εργασιακό περιβάλλον.

Ποιός ασχολείται με την επιχειρηματικότητα των νέων σήμερα στην Ελλάδα;

Στην χώρα μας τα τελευταία χρόνια εν μέσω οικονομικής κρίσης, υπάρχει πληθώρα φορέων και ενεργειών που στοχεύουν στην ανάπτυξη επιχειρηματικότητας των νέων. Κάποιοι από αυτούς είναι οι ακόλουθοι:

- Υπουργείο Ανάπτυξης, «Νεανική καινοτόμα επιχειρηματικότητα», ΕΣΠΑ.
- Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων: INEADIBIM (ideatree), ΚΕΣΥΠ, Γ.Γ. Έρευνας και Τεχνολογίας, Γ.Γ. Νέας Γενιάς (θυρίδες νεανικής επιχειρηματικότητας).
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΔΑΣΤΑ, διαγωνισμοί καινοτομίας από πολλά πανεπιστήμια και ΤΕΙ).
- ΣΕΒ «Μηχανισμός ιαγνώσης Αναγκών των Επιχειρήσεων σε Επαγγέλματα και Εξιώτητες», Παρατηρητήριο Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος.
- Επενδυτικά κεφάλαια (Venture Capital), επιχειρηματικοί άγγελοι (angel), κεφάλαια Jeremie & ETEAN-ΤΕΠΙΧ κ.α.
- Τράπεζες (VC, διαγωνισμοί-bank Καινοτομία & Τεχνολογία κ.α.)

- Άλλοι ιδιώτες: κοιτίδες επιχειρηματικότητας, open coffee κ.α.

Όλες οι παραπάνω προσπάθειες είναι προσανατολισμένες κυρίως στην δημιουργία νεοφυών επιχειρήσεων (startups) και σχεδόν καμία με το πώς θα εκπαιδύσουμε νέους επιχειρηματίες από την εφηβική τους ηλικία. Το προτεινόμενο «Σχολικό Δεκάθλο» απαντά στην παραπάνω ανάγκη. Όλες οι δεξιότητες και τάσεις που παρουσιάστηκαν παραπάνω και στις δέκα δοκιμασίες του «Σχολικού Δεκάθλου» είναι οι δεξιότητες που απαιτούνται από τον νέο επιχειρηματία. Παρουσιάζεται αυτούσια η περιγραφή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2007) για την βασική ικανότητα «αίσθημα πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητας»: Το αίσθημα πρωτοβουλίας και η επιχειρηματικότητα αναφέρονται στην ικανότητα ενός ατόμου να μετατρέπει τις ιδέες του σε δράση. Περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και την ανάληψη ρίσκου, καθώς και την ικανότητα σχεδιασμού προκειμένου να επιτυγχάνονται συγκεκριμένοι στόχοι. Στηρίζει τους ανθρώπους, όχι μόνο στην καθημερινή ζωή τους, τόσο στο σπίτι όσο και στην κοινωνία, αλλά και στον χώρο εργασίας, ειδικά σε ό, τι αφορά την κατανόηση του πλαισίου της εργασίας τους και στην αξιοποίηση των ευκαιριών. Αποτελεί το θεμέλιο για τις ειδικότερες δεξιότητες και γνώσεις που χρειάζονται όσα άτομα δραστηριοποιούνται ή συμβάλλουν σε κοινωνικές ή εμπορικές δραστηριότητες. Κάτι τέτοιο οφείλει να περιλαμβάνει τη συνειδητοποίηση των ηθικών αξιών και να προωθή τη χρηστή διακυβέρνηση.

Προτάσεις-Σχολιασμός

Η καινοτόμα πρόταση του «Σχολικού Δεκάθλου» το οποίο μπορεί και να ονομαστεί και «Δεκάθλο δεξιότητων/εκπαίδευσης/γνώσης/μάθησης/ανάπτυξης» παρουσιάζεται για πρώτη φορά με την εργασία αυτή. Η επιλογή των δέκα δοκιμασιών του Δεκάθλου είναι τέτοια που να συνδυάζει ποικίλες και απαραίτητες γνώσεις -ικανότητες και δεξιότητες για τον έφηβο του 21ου αιώνα. Μετά την πιλοτική του εφαρμογή και την αξιολόγηση του από όλους του συμμετέχοντες συντελεστές, θα γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις και προσαρμογές, όχι τόσο στην επιλογή των δέκα δοκιμασιών όσο στην υλοποίηση και τον τρόπο εφαρμογής αυ-

τών που προτάθηκαν. Με την πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση μπορούν να εξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα για τον παιδαγωγικό του χαρακτήρα, την αποτελεσματικότητά του, την ευκολία υλοποίησής των δοκιμασιών και το κατά πόσο ισχύουν τα αναμενόμενα και προφανή πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν.

Το «Σχολικό Δεκάθλο» φιλοδοξεί να γίνει θεσμός και σημείο αναφοράς για τους εφήβους, οι οποίοι θα προετοιμάζονται όλο τον χρόνο μέσα και έξω από το σχολείο για την συμμετοχή τους σε αυτόν, σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο.

Το «Σχολικό Δεκάθλο» προετοιμάζει τους επιχειρηματίες του αύριο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Α.Π.Θ., ΔΑΣΤΑ, Γραφείο Διασύνδεσης, «Οδηγός Επιχειρηματικότητας του Γραφείου Διασύνδεσης Α.Π.Θ.»
- Δημητρώπουλος, Ε., (1999). *Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας. Εκπαιδευτικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Μέρος Β, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρης.
- Δημητρώπουλος, Ε., (2002). *Συμβουλευτική - Προσανατολισμός*. Τόμος Δεύτερος: Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας - Σχολικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός (Θ' έκδοση), Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρης.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007), **ΒΑΣΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ ΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ**, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf
- Κάντας, Α., (1996), *Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Επαγγελματικές αποφάσεις των νέων στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα.
- Κασσωτάκης, Μ., (2002), *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Εννοιολογικές διασαφήσεις, σκοποί και στόχοι. Στο Μ. Κασσωτάκης, (επιμ.), *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Εκδ. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.
- Μαυρογιώργος, Γ. (2005), *Το σχολείο και ο εκπαιδευτικός: Μια σχέση ζωής και σχετικής*

αυτονομίας στην υπόθεση της επαγγελματικής ανάπτυξης, στο Μπαγάκης Γ., (Επιμέλεια), *Επιμόρφωση και επαγγελματική Ανάπτυξη του Εκπαιδευτικού*, Αθήνα, Εκδ. Μεταίχμιο.

Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αλεξοπούλου, Γ., Αργυροπούλου, Αι., Δρόσος, Ν. & Ταμπούρη, Σ., (2008). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*, Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τομέας Ψυχολογίας.

Cedefop, Ενημερωτικό Σημείωμα (12/2011), «Διαμορφώνοντας τη δια βίου μάθηση: η αξιοποίηση των κοινών ευρωπαϊκών εργαλείων και αρχών».

Cedefop, Ενημερωτικό Σημείωμα (2/2012), «Μια στρατηγική για πράσινες δεξιότητες».

Β' Παράλληλη συνεδρίαση
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ
ΤΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Προεδρείο: *Φωτεινή Κατσαμπουρή, Δρ. Σύμβουλος Σταδιοδρομίας - Αγγελική Αθανασούλη, Πολιτική Επιστήμων, Προϊσταμένη Τμήματος Ανάπτυξης Υπηρεσιών και Εργαλείων ΣΥΕΠ, ΕΟΠΠΕΠ*

*Αλεξία Ορφανού**

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην ανάλυση περιεχομένου εγχειριδίων του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) με σκοπό την ανίχνευση της έννοιας της επιχειρηματικότητας σε αυτά. Δεκατέσσερα (14) εγχειρίδια μελετήθηκαν από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα. Η έρευνα στοχεύει στην αποτύπωση της «θέσης» που δίνουν στην επιχειρηματικότητα και στην περιγραφή του είδους της που προκρίνεται από τα εγχειρίδια. Τέλος, επιχειρείται η αποτίμηση του ρόλου των εγχειριδίων του Σ.Ε.Π. ως παραγόντων δημιουργίας μιας κουλτούρας επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα.

Λέξεις κλειδιά: Επιχειρηματικότητα, Σ.Ε.Π., Σχολικά Εγχειρίδια, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

This research focuses on content analysis of School Vocational Guidance's (S.V.G.) manuals in order to detect the meaning of entrepreneurship in them. Fourteen (14) manuals of S.V.G. were studied from the 1970s until today. The study aims to define the importance that is given in entrepreneurship and the kind of entrepreneurship that is described in the manuals. Finally, this paper attempts to assess the role of S.V.G.'s manuals as factors which create an entrepreneurship culture in Greece.

Keywords: Entrepreneurship, S.V.G, textbooks, Secondary Education

* Η Α.Ο. είναι Ε.ΔΙ.Π. στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επικοινωνία: Μαράσλειο, Μαρασλή 4, 13245 Αθήνα, alorf@primedu.uoa.gr

1. Εισαγωγή

Στην αρχαία Ελλάδα ο «Κερδώς Ερμής» ήταν προστάτης της επιχειρηματικότητας, η οποία απασχόλησε τους Έλληνες φιλοσόφους και αργότερα τους Ρωμαίους και τους Πατέρες της Εκκλησίας. Τον 17ο αιώνα, οι οικονομικές καινοτομίες οδήγησαν στη συστηματικότερη προσέγγισή της. Ο Α. Σμιθ (*Πλούτος των εθνών*, 1776) έδωσε νέα διάσταση στους συντελεστές παραγωγής και στην επιχειρηματικότητα. Ο όρος *επιχειρηματίας* πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον ο R. Cantillion, τον 18ο αιώνα (Πετράκης, 2007). Η λέξη *επιχειρηματικός* μαρτυρείται, το 1868, στον Δημ. Ν. Βερναρδάκη (Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, 2007). Από τον 19ο αιώνα υπήρξαν σημαντικές και αντικρουόμενες απόψεις για την επιχειρηματικότητα. Οι ριζοσπάστες στράφηκαν εναντίον της, με κύριο εκπρόσωπο τον Μαρξ. Η Νεοκλασική Σχολή την συνέδεσε με την οικονομική ανάπτυξη. Οι ορισμοί ποικίλλουν. Οι Braseal και Herbert την όρισαν εστιάζοντας στην καινοτομία, στη μεταβολή, στη δημιουργικότητα και στους ανθρώπους που δημιουργούν αυτά τα στοιχεία. Στα βασικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματία εντάσσεται η δημιουργικότητα που συνεπάγεται παραγωγή καινοτόμων ιδεών και πρακτικών (Πετράκης, 2007). Η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση* ορίζει ότι οι άνθρωποι χρειάζονται δεξιότητες, γνώσεις και ανάλογη νοοτροπία για να παράγουν δημιουργικές ιδέες, και επιχειρηματική ικανότητα και πρωτοβουλία για να με-

τατρέψουν αυτές τις ιδέες σε δράση (European Commission, 2014b). «Σε αντίθεση με άλλους οικονομικούς πόρους, η επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να αγοραστεί στην αγορά, ούτε μπορεί να μεταφερθεί από άλλη εταιρεία, άλλο κλάδο ή άλλη χώρα πρέπει να καλλιεργηθεί στο πλαίσιο θεσμών και πολιτικών που αποδεσμεύουν την εφευρετικότητα, την ευστροφία και τη δημιουργικότητα του ατόμου και της ομάδας» (Μουρδουκούτας, κ.ά., 2004, 212). Οι πολιτικές κυβερνήσεις δεν μπορούν να πετύχουν άμεσες αλλαγές στην επιχειρηματική κουλτούρα, μπορούν μόνο να εφαρμόσουν πολιτικές αποβλέποντας στη μακροχρόνια αλλαγή της (Μουρδουκούτας, κ.ά., 2004). Βασικός σύμμαχος στην πολιτική βούληση για τη διαμόρφωση της κουλτούρας είναι η εκπαίδευση που, ως μέσο παροχής γνώσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, συνιστά ουσιαστικό παράγοντα διαμόρφωσης της επιχειρηματικότητας σε μία δεδομένη κοινωνία (Πετράκης, 2007). Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην επίδραση του Σ.Ε.Π. στη διαμόρφωση της ελληνικής επιχειρηματικής κουλτούρας.

2. Επιχειρηματικότητα και Σ.Ε.Π στην Ελλάδα (1950-2014)

Στις δεκαετίες 1950-1970, πρωταγωνίστησαν μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Έμποροι, καταστηματάρχες, επιχειρηματίες που εντάσσονταν στον κατασκευαστικό κλάδο, στον τουριστικό, στον εφοπλιστικό, στον βιοτεχνικό-βιομηχανικό και στις επιχειρήσεις θεάματος. Επισημαίνεται επίσης, ένας

σημαντικός ρόλος της πολιτικής και του κρατικού παρεμβατισμού στις επιχειρήσεις (Μυλωνάκη, 2008). Η Ελλάδα υιοθέτησε το μοντέλο του φιλελεύθερου εκλεκτικισμού, και, παρόλο που έμεινε μακριά από τον συγκεντρωτικό κρατικό σχεδιασμό των σοσιαλιστικών χωρών, αναγνώριζε έναν σημαντικό ρόλο στο κράτος (Ι.Ε.Ε., 2000). Αυτός ο ιδιαίτερος οικονομικός συνδυασμός οικονομικού φιλελευθερισμού και πολιτικού ελέγχου είχε ως αρνητικές συνέπειες την ευνοιοκρατία, τη μεροληψία και την άνιση κατανομή προνομίων στον τομέα της επιχειρηματικότητας (Μυλωνάκη, 2008). Στην Ελλάδα η εισαγωγή του Σ.Ε.Π. στην εκπαίδευση υπήρξε αίτημα της δεκαετίας του 1950. Το μάθημα άρχισε να διδάσκεται από το 1952-1953. Με Β.Δ. (ΦΕΚ 76/30-3-1953, τ. Α') ορίστηκε η εισαγωγή του στο Διδασκαλείο της Μέσης Εκπαίδευσης, στη μετεκπαίδευση των δημοδιδασκάλων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Παράλληλα, το 1953, το Υπουργείο Παιδείας ίδρυσε το Πρότυπο Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Π.Κ.Ε.Π.) με αρμοδιότητες την επιλογή της μεθόδου διδασκαλίας, τη συγκέντρωση πληροφοριακού υλικού για τα επαγγέλματα και την κατάρτιση εκπαιδευτικού υλικού. Το 1957, με εγκύκλιο (ΥΠ.Ε.Π.Θ., αριθμ. πρωτ. 21360/23-2-1957) ορίστηκε οι μετεκπαιδευθέντες καθηγητές στον Ε.Π. να διδάξουν το μάθημα υπό την άμεση εποπτεία και καθοδήγησή του Π.Κ.Ε.Π.. Έτσι, ο Ε.Π. εφαρμόστηκε σε μερικά γυμνάσια της χώρας (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1957).

Ένα χρόνο αργότερα, το 1958, ιδρύθηκε η ΕΟΚ και η Ελλάδα εγκαινίασε τις διαβουλεύσεις για να αποτελέσει σύντομα το πρώτο συνδεδεμένο μέλος της (Ι.Ε.Ε., 2000).

Η δικτατορία (1967-1974) θεώρησε αναγκαία τη συνεργασία με τους επιχειρηματίες και επεδίωξε την προσέλκυσή τους (Ι.Ε.Ε., 2000), αν και αντιπροσώπευαν ένα μικρό τμήμα του πληθυσμού. Το 1971, η Αθήνα συγκέντρωνε το 1/3 του πληθυσμού της Ελλάδας. Από τον ενεργό πληθυσμό της πόλης μόνο το 12% ασκούσε ελεύθερα επαγγέλματα ή ήταν στελέχη με ανώτατες θέσεις σε επιχειρήσεις. Ενώ υπήρχαν ελάχιστοι ιδιοκτήτες μέσων παραγωγής (Burgel, 1976). Στο χρονικό διάστημα 1967-1975 έγιναν οι πρώτες απόπειρες εισαγωγής του Σ.Ε.Π στο γυμνάσιο με βραχυχρόνια αποτελέσματα. Το μάθημα «Επαγγελματική Εξερεύνησις και Επαγγελματικός Προσανατολισμός» σύντομα αντικαταστάθηκε από την «Αγωγή του Πολίτη» (Κασσωπάκης & Φωτιάδου-Ζαχαρίου, 2004).

Η μεταπολίτευση είχε να αντιμετωπίσει έντονα συμπτώματα ανισορροπίας στην οικονομία, σε επίπεδο ποσοστών πληθωρισμού, επενδυτικής δραστηριότητας και συναλλαγματικών απωλειών. Η οικονομική πολιτική εστίασε στην ενθάρρυνση και ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας την οποία η κρατική πρωτοβουλία δεν ανταγωνίστηκε. Η ανάληψη επενδυτικής δραστηριότητας από το κράτος συμπλήρωνε μόνο την ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία σε κρίσιμους τομείς για την οικονομική ανάπτυξη

(Ι.Ε.Ε., 2000). Η δεκαετία του 1970 χαρακτηρίστηκε από οικονομική ύφεση και τεχνολογική εξέλιξη. Στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας σημειώθηκαν θεμελιώδεις αλλαγές, ενώ τα φαινόμενα ανεργίας και υποαπασχόλησης ήταν υπαρκτά, κυρίως στους νέους κάτω των 25 ετών. Υποστηρίζεται ότι «τα φαινόμενα αυτά της διεθνούς ύφεσης και των ανακατατάξεων στον διεθνή καταμερισμό εργασίας και παραγωγής ενισχύθηκαν και επιδεινώθηκαν» μεταξύ άλλων και από «την ανυπαρξία πολιτικής περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης» και «από μία έντονη τάση για δημοσιοϋπαλληλοποίηση του εργατικού δυναμικού» (Ευαγγελινίδου, 1985, 53). Το 1976, ο Σ.Ε.Π. καθιερώθηκε (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000α, 2) με τον Ν. 309/1976. Η κυρίαρχουσα αντίληψη, κυρίως του 1950, που ήθελε τον Ε.Π. αρμοδιότητα του ειδικού ψυχολόγου, αντικαταστάθηκε με τη μεθοδολογία της συμβουλευτικής. Ο Ε.Π. αντιμετωπίστηκε κυρίως ως θέμα παιδείας και αγωγής (Κασσωτάκης, 1986) με δύο διαστάσεις: την αυτογνωσία και την πληροφόρηση για τις νέες ειδικότητες που δημιουργήθηκαν από τους νέους οικονομικούς κλάδους, τις νέες τεχνολογίες και μεθόδους παραγωγής. Στην πολυπλοκότητα της επαγγελματικής επιλογής συντέλεσαν η έλλειψη μιας εθνικής αγοράς εργασίας και η ύπαρξη πολλών τοπικών με διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Ενώ παράλληλα, η ένταξη στην ΕΟΚ προσέθετε μια διευρυμένη διεθνή αγορά εργασίας (Ευστρατόπουλου, 1985). Ο Σ.Ε.Π. άρχισε να διδάσκεται το 1977-78 και το 1980 διδασκόταν στο 50% των μαθητών της Γ'

Γυμνασίου. Επιμορφώθηκαν περίπου 780 εκπαιδευτικοί με συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας, του Ο.Α.Ε.Δ. και του Βρετανικού Συμβουλίου. Παράλληλα, μικρός αριθμός εκπαιδευτικών μετεκπαιδεύτηκε στο εξωτερικό.

Στην περίοδο 1981-1986 ο Σ.Ε.Π. επεκτάθηκε στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, στην Α' τάξη (Γ.Λ., ΤΕΛ και ΕΠΑ) και στην Β' του Γ.Λ.. Για την επιμόρφωση 4.000 καθηγητών συνεργάστηκαν η ομάδα εργασίας Σ.Ε.Π. του ΚΕΜΕ και ο ΟΑΕΔ. Παράλληλα, 15 καθηγητές μετεκπαιδεύτηκαν στο εξωτερικό. Από το 1983-1984 λειτούργησε Σχολή Επιμόρφωσης Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης στον Σ.Ε.Π. με ευθύνη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.) και σε συνεργασία με τις ευρωπαϊκές κοινότητες. Υπεύθυνο κεντρικό όργανο, οργάνωσης και εποπτείας, ήταν η Ομάδα Εργασίας του Σ.Ε.Π. του Π.Ι.. Από το 1984 λειτούργησαν και οι συντονιστές Σ.Ε.Π.. Ο Ν. 1566/85 προέβλεψε έναν συντονιστή Σ.Ε.Π. σε κάθε νομό και την «παρουσία και λειτουργία του [Σ.Ε.Π.] σ' όλους τους βασικούς άξονες δομής και λειτουργίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» (Μαρκόπουλος, 1985, 50). Τη δεκαετία του 1980 η ελληνική οικονομία χαρακτηρίστηκε από μείωση των μεγάλων εταιρειών, αύξηση των εισαγωγών, δραματική υποχώρηση των ποσοστών ανάπτυξης, αύξηση του πληθωρισμού από τα ανερχόμενα ελλείμματα, την εκτεταμένη εθνικοποίηση και τους έλεγχους αγορών (Ι.Ε.Ε., 2000). Στα πλαίσια αυτά, ο Ε.Π. έπαιξε να επικουρεί απλά την επιλογή επαγγέλματος και εστίασε στην πρόληψη

και αντιμετώπιση της απειλητικά αυξανόμενης ανεργίας. Έγινε ομαδικός και ενεργός και η Τοπική Αυτοδιοίκηση απέκτησε έναν σημαντικό ρόλο στον Ενεργό Ε.Π.. Ήδη τα έτη 1976-1982 στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι φορείς κοινωνικής πολιτικής και ο Οργανισμός Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) στόχεψαν στη σχέση εκπαίδευσης και κοινωνικής πολιτικής και ασχολήθηκαν με μέτρα καταπολέμησης της αυξανόμενης ανεργίας. Από το 1982 δόθηκε έμφαση στον ρόλο της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα του Ε.Π. ως προς την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, τον κοινωνικο-οικονομικό εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη τοπικών επιχειρηματικών δράσεων. Έτσι, «από μία κοινωνική πολιτική επιδοτούμενης ανεργίας περάσαμε σε μία δυναμική αντιμετώπιση του προβλήματος, με την αξιοποίηση και παρέμβαση του εκπαιδευτικού συστήματος, του Ε.Π., και της κατάρτισης στο τρίπτυχο, εκσυγχρονισμού της οικονομίας και κοινωνίας, ανάπτυξης τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και αξιοποίησης των δυνατοτήτων των νέων τεχνολογιών» (Ευαγγελινίδου, 1985, 54). Στο πλαίσιο αυτό ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας, ο Σ.Ε.Π. συνδέθηκε με την ενημέρωση για τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα της απασχόλησης, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και ενός νέου εναλλακτικού μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης που στηρίζεται στην επιχειρηματικότητα. Συγχρόνως, η τοπική αυτοδιοίκηση δημιούργησε θεσμούς όπως «οι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι, οι προγραμματικές συμβάσεις, οι δημοτικές και δημο-

συνεταιριστικές επιχειρήσεις, τα ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα» (Ευαγγελινίδου, 1985, 55). Τα προγράμματα τοπικής οικονομικής ανάπτυξης στόχευαν στην αύξηση των θέσεων εργασίας παρέχοντας δυνατότητα συμμετοχής στην ίδρυση και διαχείριση τοπικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, το Υπουργείο Εσωτερικών καθιέρωσε συνεργασία με τα ΑΕΙ και ΤΕΙ για την εκπόνηση αξιόπιστων μελετών για την τοπική οικονομική ανάπτυξη. Ήδη από τη δεκαετία του 1980, η Τοπική Αυτοδιοίκηση ήταν ένας σημαντικός φορέας προώθησης του Ε.Π. και της οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα, τέθηκε η προβληματική της σύνδεσης του Ε.Π. και της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας (Ευαγγελινίδου, 1985). Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίχθηκε ότι δεν μπορεί «να υπάρξει και να εφαρμοστεί πολιτική ευρέσεως εργασίας, ούτε πολιτική βιομηχανικής ανάπτυξης και οικονομικής ανάκαμψης, χωρίς μια γερά θεσμοθετημένη πολιτική επαγγελματικής επιμόρφωσης. Πράγματι, πρέπει να εξασφαλίσει η πολιτεία τη θετική επαγγελματική κινητικότητα ή τον "θετικό επαγγελματικό επαναπροσανατολισμό" των εργαζομένων, των οποίων το αντικείμενο εργασίας αλλάζει από τις ακατάπαυστες τεχνολογικές μεταβολές». Οι προσπάθειες αυτές αναμένονταν να υλοποιηθούν μέσα σε πλαίσιο πολιτικών καταπολέμησης των κοινωνικών ανισοτήτων και να συντελέσουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (Καπρέλης, 1985).

Στην Ελλάδα, τη δεκαετία 1990-

2000, θεωρήθηκε ότι η επέκταση του δημοσίου τομέα σε βάρος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αποτέλεσε το κυριότερο αίτιο για τη στασιμότητα της οικονομίας. Έγιναν προσπάθειες συρρίκνωσης του δημοσίου τομέα, μείωσης μισθών, περικοπές επιδοτήσεων προβληματικών επιχειρήσεων και εκτεταμένες αποκρατικοποιήσεις. Εγκαινιάστηκε ένα οικονομικό πρόγραμμα που στόχευε στην ένταξη της Ελλάδας στη νομισματική ένωση του 2002. Η τύχη της οικονομίας της Ελλάδας συνδέθηκε με την τύχη της πολιτικής οικονομικής ευρωπαϊκής σύγκλισης και τη διαρθρωτική βοήθεια της Ε.Ε. προς τη χώρα (Ι.Ε.Ε., 2000). Στη στροφή του 20^{ου} προς τον 21^ο αιώνα, η επιχειρηματικότητα είχε ήδη συνδεθεί με τη σχολική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων και την «δια βίου εκπαίδευση» σε πολλές χώρες του κόσμου (Πετράκης, 2007). Στην Αμερική, η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής και θεωρήθηκε ότι χιτίζει δεξιότητες για τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων, που ενισχύουν την επιτυχία των αποφοίτων στην αγορά εργασίας (Charney & Libecap, 2000). Σήμερα, η τεράστια ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η παγκοσμιοποίηση, οι ραγδαίες αλλαγές στον χώρο της εργασίας και η εμφάνιση ενός έντονου προβλήματος ανεργίας προδικάζουν ότι η επαγγελματική ζωή δεν μπορεί να έχει μονοσήμαντο χαρακτήρα. Αναμένεται η ανάγκη αλλαγής επαγγελματικής δραστηριότητας κατά τη διάρκεια της ζωής με την άσκηση συναφών ή και τελείως διαφορετικών επαγγελμάτων για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Ενώ

παράλληλα, η εξαιρετικά μεγάλη ταχύτητα αύξησης των γνώσεων κάνει αναγκαία την «δια βίου εκπαίδευση» (Κασσωτάκης, 2006).

Σήμερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια του στρατηγικού πλαισίου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, διαμορφώθηκαν τέσσερις κοινοί στόχοι, ένας από αυτούς είναι και η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένης και της επιχειρηματικότητας, σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης (European Commission, 2014a). Συγκριτικά με άλλα μέρη του κόσμου, οι Ευρωπαίοι δεν έχουν ακόμη τη βέλτιστη δυνατή απόδοση ως προς το επιχειρηματικό πνεύμα. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δίνει μεγάλη έμφαση στην προώθηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα (European Commission, 2014c European Commission, 2014d). Ειδικότερα, η Ελλάδα παρουσιάζει διάσταση ανάμεσα στην επιχειρηματική της δραστηριότητα και στα χαρακτηριστικά των χωρών που παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ενώ, τα τελευταία χρόνια, η οικονομική κρίση συντέλεσε αρνητικά στην αυτοαπασχόληση και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων (Πετράκης, 2012).

3. Ερευνητική Μέθοδος

Το Π.Ι., ο ΟΑΕΔ (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1995) και το ΚΕΜΕ αποτέλεσαν φορείς εκπόνησης εγχειριδίων του Σ.Ε.Π. (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1979) που περιλαμβάνουν: α) διδακτι-

κά βιβλία μαθητών και καθηγητών, β) πληροφοριακές εκδόσεις (Οδηγούς σπουδών και επαγγελματιών), γ) βιβλία για γονείς, δ) εκθέσεις για την αγορά εργασίας, ε) έντυπα πορισμάτων ερευνών για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. (Μαρκόπουλος, 1985). Εφαρμόστηκε η ανάλυση περιεχομένου (Berelson 1952 Κυριαζή 2011 Howard & Sharp 1998) σε 14 βιβλία διδακτικά βιβλία του Σ.Ε.Π. για μαθητές και καθηγητές των ετών 1978-2014. Καταγράφηκαν οι άμεσες αναφορές στην επιχειρηματικότητα, που περιλαμβάνουν όλα τα ομόρριζα, και οι έμμεσες, που αναφέ-

ρονται σε διάφορους τύπους επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια, ομαδοποιήθηκαν τα είδη της επιχειρηματικότητας που αναφέρονται.

4. Ευρήματα

Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα κατά τύπο εκπαιδευτικού ιδρύματος. Καταγράφονται οι «λέξεις αναφοράς» στην επιχειρηματικότητα, διαχωρίζονται σε άμεσες και έμμεσες και παρουσιάζεται αριθμητικά η εμφάνισή τους ανά σελίδα.

Πίνακας 1. Εγχειρίδια Γυμνασίου

Βιβλία	Σελ.	Λέξεις Αναφοράς			
		Άμεσες	έμμεσες	σύνολο	ανά σελίδα
Βοήθημα για τους καθηγητές Ο Σ.Ε.Π. στο Γυμνάσιο (Α' έκδοση), 1978.	280	67	258	325	1,16
Αναλυτικό Πρόγραμμα για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην Γ' Γυμνασίου, 1984. Σελίδες βιβλίου 114, μελετήθηκε το κυρίως κείμενο του βιβλίου χωρίς το παράρτημα (σελίδες 77).	77	8	28	36	0,46
Αε έκδοση του Σ.Ε.Π. Γ' Τάξης Γυμνασίου, βιβλίο καθηγητή, 1987.	45	14	8	22	0,48
Βα έκδοση του Σ.Ε.Π. Α' Τάξης Γυμνασίου, βιβλίο καθηγητή, 1988.	19	1	11	12	0,63
Βα έκδοση του Ετοιμάζομαι για τη ζωή, Σ.Ε.Π., Για τους μαθητές της Γ' Τάξης Γυμνασίου, 2000.	185	57	76	133	0,71
Βιβλίο Σ.Ε.Π. Γ' Γυμνασίου Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον, 2010.	126	12	17	29	0,23

Πίνακας 2. Εγχειρίδια Γενικού Λυκείου

Βιβλία	Σελ.	Λέξεις Αναφοράς			
		Άμεσες	έμμεσες	σύνολο	ανά σελίδα
Τετράδιο Σ.Ε.Π. α' λυκείου (Α' έκδοση), 1985.	38	-	2	2	0,05
Τετράδιο Σ.Ε.Π. α' λυκείου (αναθεωρημένη-επανεκδοση ΙΓ'), 1996.	45	-	2	2	0,04

Πίνακας 3. Εγχειρίδια Ενιαίου Λυκείου

Βιβλία	Σελ.	Λέξεις Αναφοράς			
		Άμεσες	έμμεσες	σύνολο	ανά σελίδα
Σχεδιάζω το μέλλον μου Σ.Ε.Π Α' Τάξης Ενιαίου Λυκείου (Β' έκδοση), 2000.	135	41	77	118	0,87
Σχεδιάζω το μέλλον μου Σ.Ε.Π Α' Τάξης Ενιαίου Λυκείου (Στ' έκδοση), 2006.	122	41	77	118	0,96

Πίνακας 4. Εγχειρίδια ΕΠΑ

Βιβλία	Σελ.	Λέξεις Αναφοράς			
		Άμεσες	έμμεσες	σύνολο	ανά σελίδα
Ο Σ.Ε.Π. α' τάξη Ε.Π.Λ., Για τον μαθητή, (Γ' έκδοση), 1993.	69	9	43	52	0,75
Ο Σ.Ε.Π. α' τάξη Ε.Π.Λ., Για τον μαθητή, (Ζ' έκδοση), 1994.	92	9	43	52	0,56

Πίνακας 5. Εγχειρίδια ΤΕΛ

Βιβλία	Σελ.	Λέξεις Αναφοράς			
		Άμεσες	έμμεσες	σύνολο	ανά σελίδα
Αναλυτικό Πρόγραμμα για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην Α' τάξη των ΤΕΛ, 1984.	110	70	110	180	1,63
Βιβλίο καθηγητή Σ.Ε.Π. για την Α' τάξη των ΤΕΛ., 1993.	106	109	170	279	2,63

**Πίνακας 6. Λέξεις αναφοράς της επιχειρηματικότητας
ανά σελίδα σχολικού εγχειριδίου**

Τύπος σχολείου	Έτος έκδ. βιβλίου	Λέξεις αναφοράς ανά σελίδα			
		κατά βιβλίο	< 0,5	= ή > 0,5	= ή > 1
Γυμνασίου	1978	1,16			1,16
	1984	0,46		0,46	
	1987	0,48		0,48	
	1988	0,63		0,63	
	2000	0,71		0,71	
	2006	0,23	0,23		
Γενικού Λυκείου	1985	0,05	0,05		
	1996	0,04	0,04		
Ενιαίου Λυκείου	2000	0,87		0,87	
	2006	0,96			0,96
ΕΠΑ	1993	0,75		0,75	
	1994	0,56		0,56	
ΤΕΑ	1984	1,63			1,63
	1993	2,63			2,63

α) Η επιχειρηματικότητα αποτελεί-σε ένα από τα θέματα του Σ.Ε.Π.. Από τα 14 βιβλία του Σ.Ε.Π (Πίνακας 6) τα 11 έχουν «λέξεις αναφοράς» ανά σελίδα που πλησιάζουν και υπερβαίνουν το (0,5), δηλαδή μία λέξη ανά δύο σελίδες. Από τα 11 αυτά, ξεχωρίζουν 4 βιβλία για την αυξημένη αναλογία: ένα πλησιάζει τη μία λέξη (0,96), δύο ξεπερνούν τη μία λέξη (1,16 και 1,63) και ένα υπερβαίνει τις δύο «λέξεις αναφοράς» στην επιχειρηματικότητα ανά σελίδα (2,63).

β) Ο βαθμός έμφασης στην επιχειρηματικότητα βρίσκεται σε συνάρτηση με τον τύπο λυκείου. Στη δεκαετία του 1980 βλέπουμε έμφαση στην επιχειρηματικότητα στο ΤΕΑ (1,63) σε αντίθεση με το Γενικό Λύκειο (0,05). Στη δεκαετία του 1990 βλέπουμε ιδιαίτερη

έμφαση στο ΤΕΑ (2,63), λιγότερη στο ΕΠΑ (0,75 και 0,56) και σχεδόν καθόλου στο Γενικό Λύκειο (0,04).

γ) Οι τύποι επιχειρηματικότητας που αναφέρονται στα βιβλία συνάδουν με την οικονομική πραγματικότητα της Ελλάδας και κατηγοριοποιούνται: Σε καταστήματα. Στον κατασκευαστικό κλάδο. Στην παροχή υπηρεσιών (τουρισμός, ναυτιλιακές-εφοπλιστικές επιχειρήσεις, τράπεζες, ασφάλειες, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες). Στη μεταποίηση (βιοτεχνίες-βιομηχανίες χάρτου, καπνού, υφαντουργίας, χημικές, φαρμάκων, λιπασμάτων, μεταλλουργίας, υαλουργίας, τυποποίησης προϊόντων, τροφίμων, καλλυντικών, ενδυμάτων, οικιακών συσκευών, ζωοτροφών, υφαντουργίας, τύπου-εκδοτικές). Σε επιχειρήσεις που σχετίζονται με τον πρω-

τογενή τομέα: γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία. Συχνές είναι οι αναφορές σε συνεταιριστικές επιχειρήσεις. Στη δεκαετία του 1980 αποτυπώνεται η κοινωνικοποίηση εταιρειών: «οι επιχειρήσεις που κοινωνικοποιούνται είναι επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφελείας» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1984β, 93). Ενώ από το 2000 και μετά, γίνεται εντονότερη η αναφορά στις νέες τεχνολογίες παραγωγής, στις εταιρείες υπολογιστών και εισάγεται η έννοια του ηλεκτρονικού εμπορίου. Στα παραδείγματα αγγελιών απασχόλησης η γνώση προγραμμάτων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών κυριαρχεί. Το λεξιλόγιο ακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις και παράλληλα εμφανίζεται εξειδικευμένη επιχειρηματική ορολογία. Γενικά, η έννοια της επιχείρησης περιγράφεται ως οικογενειακή, βιοτεχνική, μικρομεσαία, ενώ δεν λείπουν και οι αναφορές σε πολυεθνικές, ομίλους, κοινοπραξίες, δίκτυα, υπεργολαβίες και στη διεθνή αγορά.

δ) Η προσπάθεια ανανέωσης και συμπλήρωσής του υλικού του Σ.Ε.Π άρχισε στο πλαίσιο του 1ου Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. την περίοδο 1997-2001. Στόχος ήταν η διεύρυνση και προσαρμογή του στις σύγχρονες εκπαιδευτικές και κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Ζαχαρίου, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, δόθηκε έμφαση στην επιχειρηματικότητα. Στα εγχειρίδια προστέθηκαν ορισμοί της επιχειρηματικότητας και δραστηριότητες όπως «Μπορώ να γίνω και... επιχειρηματίας» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000δ, 148-151). Παράλληλα, οχτώ βιβλία εκδόθηκαν από το Ίδρυμα Ευγενίδου και τον

ΣΕΒ, για πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος *Επιχειρηματικότητα Νέων*, με έγκριση του Π.Ι.. Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές Γυμνασίου, Ενιαίου Λυκείου και ΤΕΕ (Εκδόσεις σε συνεργασία με τον ΣΕΒ., 2014). Χαρακτηριστική είναι και η δράση του Σωματείου Επιχειρηματικότητας Νέων, που ιδρύθηκε το 2005 και, σε συνεργασία με το ΥΠ.Ε.Π.Θ. και άλλους φορείς, εκπονεί εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές 6 έως 18 ετών που υλοποιούνται εντός και εκτός του σχολικού προγράμματος. Έτσι, η επιχειρηματικότητα και ο Σ.Ε.Π. επεκτείνονται και σε προγράμματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων, 2014). Ενώ, εύστοχα υποστηρίζεται ότι η επαγγελματική διαπαιδαγώγηση πρέπει να αρχίζει από τις μικρές ηλικίες.

ε) Αίτημα υπήρξε η ένταξη της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης στα διάφορα μαθήματα που διδάσκονται, στις διάφορες σχολικές δραστηριότητες και στις ειδικές δραστηριότητες που αφορούν στην αγωγή σταδιοδρομίας (Κασσωτάκης, 2006). Η σχέση της επιχειρηματικότητας και του Σ.Ε.Π στη διδακτική πράξη προσδιορίστηκε από την διάχυση των λειτουργιών συμβουλευτικής και προσανατολισμού σε διδακτικές σχολικές και εξωδιδακτικές δραστηριότητες (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000β).

στ) Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης συντελεί στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Το μάθημα του Σ.Ε.Π., με την κατάλληλη διδακτική προσέγγιση, μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και γενικότερα στην ανάπτυξη δεξιοτήτων

ανάλυσης δεδομένων, κρίσης και αξιολόγησης (Μακρόγλου-Walsh, 1992).

ζ) Στη σύγχρονη εποχή, η ένταξη της επιχειρηματικότητας στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση στοχεύει στη διαμόρφωση μίας επιχειρηματικής κουλτούρας που βασίζεται στις απαραίτητες γνώσεις και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που διευκολύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα (Πετράκης, 2012 Παπαδόπουλος, 2008). Παράλληλα, η επιχειρηματικότητα έχει συνδεθεί με την ανάπτυξη, που έχει διάφορους στόχους, τους οποίους οφείλει να υπηρετεί: την προστασία του περιβάλλοντος, όπου ένας εκπαιδευτικός σκοπός είναι ο οικολογικός προσανατολισμός των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στην επιχειρηματική κουλτούρα (Χρηστάκης, 2003). Την καταπολέμηση της φτώχειας. Την πολιτιστική-πολιτισμική καλλιέργεια και πρόοδο. Την αναβάθμιση αδύναμων κοινωνικών ομάδων. Τη συμμετοχή στο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι όλων ανεξάρτητα από χρώμα και θρησκεία (Πετράκης, 2007). Εκπαιδευτική πολιτική που συμφωνεί με τα ανωτέρω φαίνεται να υπηρετούν βιβλία του Σ.Ε.Π., κυρίως από το 2000 και μετά (βλ. ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2010 ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000δ).

η) Ο Σ.Ε.Π. έχει ως στόχο να προσδιορίσει και να ισορροπήσει τα όρια κοινωνικής αλλαγής και κοινωνικού ελέγχου (βλ. ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1978, 38-39). Ο Σ.Ε.Π. παρέχει τη συμβουλευτική στήριξη ειδικών με στόχο να αποφασίζει για την επαγγελματική του σταδιοδρομία το ίδιο το άτομο (Κασσωτάκης,

2006). Ενώ παράλληλα, ήδη από την δεκαετία του 1970, διατυπώνεται η ανάγκη εναρμόνισης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας: «Ατυχώς τέτοιου είδους σχολές δεν υπήρχαν ως τώρα στο δημόσιο. Τώρα όμως με τις τεχνικές-επαγγελματικές σχολές και τα τεχνικά και επαγγελματικά λύκεια θα μπορούμε, πιστεύω, να καταρτίσουμε και εμποροϋπαλλήλους και στελέχη εμπορικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1978, 162). Και ο «Ε.Π. παίρνει μια άλλη διάσταση εάν τον θέσουμε σ' ένα κομβικό σημείο μεταξύ Σχεδιασμού Απασχόλησης, Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού και Προγράμματος Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης» (Δουκάκης, 1985, 42). Από τη δεκαετία του 1980, ο Σ.Ε.Π. στοχεύει στο να σκέπτονται οι μαθητές το επαγγελματικό τους μέλλον σύμφωνα με τα δεδομένα και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1987, 6). Βιβλίο του Σ.Ε.Π. της δεκαετίας του 1990, επισημαίνει ότι «στην Ελλάδα το εκπαιδευτικό σύστημα δεν συνδέεται άμεσα με την παραγωγική πραγματικότητα. Η εκπαίδευση, σ' όλες τις βαθμίδες της, δεν έχει την απαιτούμενη ευελιξία και προσαρμοστικότητα ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας». Ενώ, και στην έλλειψη προσαρμοστικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας αποδίδεται η ανεργία (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1993β, 38-39). Η αγροτική έξοδος του 1980 απασχόλησε τα βιβλία του Σ.Ε.Π.. Στην Ελλάδα το 1985 περίπου 15.000 άτομα ετησίως έβρισκαν εργασία στη

μεταποίηση και στις υπηρεσίες εγκαταλείποντας τον αγροτικό τομέα (Ευστρογάτογλου, 1985). Σε εγχειρίδιο του 2000, παρουσιάζεται ένα επιτυχημένο παράδειγμα γεωργικής επιχείρησης, που δείχνει την επιστροφή στη γεωργική παραγωγή στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας: «ήμουν υπάλληλος γραφείου σε μία ιδιωτική εταιρεία [...]. Τα σαββατοκύριακα άρχισα να καλλιεργώ, από χόμπι, ένα μικρό θερμοκήπιο που είχα στο χωριό μου. Η παραγωγή πήγε πολύ καλά, τα προϊόντα μου είχαν μεγάλη ζήτηση και έτσι σκέφτομαι να αφήσω τη δουλειά στην εταιρεία

και να ασχοληθώ επαγγελματικά με τις βιολογικές καλλιέργειες» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000γ, 10). Από το 2000, ο Σ.Ε.Π. έδωσε έμφαση στην επιχειρηματικότητα, ως μία ευεργετική για την οικονομία μορφή αυτοαπασχόλησης και ως παράγοντα δημιουργίας θέσεων εργασίας: «φαίνεται να υπάρχουν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα και στις επιχειρήσεις σε σχέση με τον δημόσιο τομέα» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000δ, 59). Ενώ σημειώνεται ότι «η στρόφη στην αυτοαπασχόληση αποτελεί διεξοδό στο αυξανόμενο πρόβλημα της ανεργίας» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2010, 27).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. NY, Free Press.
- Burgel G. (1976). *Αθήνα, Η Ανάπτυξη μιας Μεσογειακής Πρωτεύουσας*, Αθήνα, Εκδ. Εξάντας.
- Charney A. & Libecap G. (2000). *Impact of Entrepreneurship Education, Insights, A Kauffman Research Series*, Kansas City, Missouri, Ed. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership at the Ewing Marion Kauffman Foundation.
- Δουκάκης Α.-Ν. (1985). Σημεία Επαναπροσδιορισμού Ορισμένων Βασικών Αντιλήψεων γύρω από τον Ε.Π. στην Ελλάδα. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π., Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, ΟΑΕΔ, ΓΤΝΓ*, 33-45.
- Εκδόσεις σε συνεργασία με τον ΣΕΒ, Retrieved 28 November, 2014, from www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1995). *Ευρωπαϊκός Οδηγός για Συμβούλους Ε.Π., Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Νεότητα*, Βρυξέλλες-Λουξεμβούργο, Εκδ. Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Ευαγγελινίδου Μ. (1985). Σημεία Επαναπροσδιορισμού Ορισμένων Βασικών Αντιλήψεων γύρω από τον Ε.Π. στην Ελλάδα. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π., Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, ΟΑΕΔ, ΓΤΝΓ*, 53-58.
- Ευστρογάτογλου Κ. (1985). Συμπεράσματα της 1^{ης} ομάδας. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π., Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, ΟΑΕΔ, ΓΤΝΓ*, 151-155.
- European Commission, Education and Training (2014a) *What is the EU's role in education & training?* Retrieved 1 December, 2014, from http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm.
- European Commission, Education and Training (2014b). *Entrepreneurship in Education, What*

- is it about? Retrieved 1 December, 2014, from http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/entrepreneurship_en.htm.
- European Commission, Education and Training (2014c). *Entrepreneurship in Education, What has been done so far? Why Countries include Entrepreneurship in their Educational System*, Ana Carla Pereira, Retrieved from 1 December, 2014, http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/entrepreneurship_en.htm.
- European Commission, Education and Training & ICF GHK (2014d). *Expert Group on Indicators on Entrepreneurial Learning and Competence: Final Report, DG Education and Culture Framework Contract 02/10-Lot 1, 29 April 2014*, Brussels. Retrieved 1 December, 2014, from http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/entrepreneurship_en.htm.
- Ιακωβίδης Γ. (1985). Ο Ε.Π. μέχρι Σήμερα. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π.*, Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, Διοργάνωση ΟΑΕΔ, ΓΓΝΓ, 19-25.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Ι.Ε.Ε.) (2000). *Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 έως το Τέλος του Αιώνα*, Αθήνα, Εκδ. Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., τ ΙΣΤ'.
- Howard, K. and Sharp, J. (1998). *Η επιστημονική μελέτη, Οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών* (2^η ανατύπωση), Αθήνα, Gutenberg.
- Καπρέλης Θ. (1985). Επαναπροσανατολισμός στις Επιχειρήσεις. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π.*, Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, ΟΑΕΔ, ΓΓΝΓ, 83-89.
- Κασσωτάκης Μ. (1986). *Η Πληροφόρηση για τις Σπουδές και τα Επαγγέλματα, Μεθοδολογία του Σ.Ε.Π.*, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρη, 2η έκδοση.
- Κασσωτάκης Μ. (Επιμ.). (2004). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Εκδ. τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος.
- Κασσωτάκης Μ., & Φωτιάδου-Ζαχαρίου, Τ. (2004). Η εφαρμογή και η εξέλιξη του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα. Στο Κασσωτάκης, Μ. (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Θεωρία και Πράξη* (σσ. 73-98), Αθήνα, Εκδ. τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος.
- Κασσωτάκης Μ. (2006). *Παιδαγωγικά και Εκπαιδευτικά Ρεύματα από το 18^ο Αιώνα Μέχρι Σήμερα*, Αθήνα, Εκδ. Μιχάλης Κασσωτάκης.
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα, Εκδ. Πεδίο.
- Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας (2007). Αθήνα, Εκδ. Πάπυρος, τ 3^ο.
- Μακρόγλου-Walsh Μ. (1992). Ο Ε.Π. ως Εργαλείο Ανάπτυξης της Κριτικής Σκέψης. *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού, Ευρώπη 2000, Τάσεις και Προοπτικές στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό, ΕΛΕ.ΣΥ.Π.-Ο.Α.Ε.Δ.*, Αθήνα, 63-69.
- Μαρκόπουλος Κ. (1985). Ε.Π. και Δραστηριότητες του Υπουργείου Παιδείας. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Π.*, Αθήνα 28-29/11/1985, Ζάππειο Μέγαρο, Διοργάνωση ΟΑΕΔ, ΓΓΝΓ, 47-51.
- Μουρδουκούτας Π., Παπαδημητρίου, Σ. & Ιωαννίδης, Α. (2004). *Επιχειρηματικότητα, Θεσμοί και Πολιτικές*, Αθήνα, Εκδ. Κλειδάριθμος.
- Μυλωνάκη Α. (2008). *Δουλειές με «Φούντες», Η Ιστορία της Επιχειρηματικότητας μέσα από τον Ελληνικό Κινηματογράφο (1950-1970)*, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος.
- Παπαδόπουλος Δ. (2008). *Επιχειρηματικότητα και ΑΕΙ, Η Περίπτωση του Πανεπιστημίου Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

- Πετράκης Π. (2007). *Η επιχειρηματικότητα*, Αθήνα, Έκδ. Π. Ε. Πετράκης.
- Πετράκης Π. (2012). *Επιχειρηματικότητα και Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εκδ. Ευρασία.
- Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/Junior Achievement Greece (ΣΕΝ/JA Greece)
Retrieved 1 December, 2014, from <http://senja.gr/>
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Πρότυπον Κέντρον Επαγγελματικού Προσανατολισμού (1957). *Η Εισαγωγή του Ε.Π. εις τα Σχολεία μας*, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Τομέας Σ.Ε.Π. (2000α). *Σ.Ε.Π., Για τους γονείς με λίγα λόγια*, Αθήνα, Εκδ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΛΦΑ ΕΠΕ.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι. (2000β). *Σ.Ε.Π., Διάχυση λειτουργιών συμβουλευτικής και προσανατολισμού στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, Οδηγός για τον εκπαιδευτικό*, Αθήνα, Εκδ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΛΦΑ ΕΠΕ.
- Χρηστάκης Μ. (2003). *Περιβάλλον και Εκπαίδευση στην Επιχειρηματικότητα (Εκπαίδευση-Κατάρτιση-Επιμόρφωση)*, Αθήνα, Εκδ. Προπομπός.

Βιβλία Σ.Ε.Π που μελετήθηκαν

- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Κ.Ε.Μ.Ε. (1978). *Ο Σ.Ε.Π. στο Γυμνάσιο*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Α' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Κ.Ε.Μ.Ε., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1984α). *Αναλυτικό Πρόγραμμα για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Κ.Ε.Μ.Ε. (1984β). *Αναλυτικό Πρόγραμμα για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην Α' τάξη των ΤΕΛ*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Α' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1985). *Τετράδιο Σ.Ε.Π. α' λυκείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Α' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1987). *Σ.Ε.Π. Γ' Τάξης Γυμνασίου ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Α' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1988). *Σ.Ε.Π. α' Τάξης Γυμνασίου ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Β' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι. (1993α). *Σ.Ε.Π. α' τάξη Ε.Π.Λ. (Για το μαθητή)*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Γ' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1993β). *Σ.Ε.Π. για την Α' τάξη των Τ.Ε.Λ., ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι. (1994). *Σ.Ε.Π. α' τάξη Ε.Π.Λ. (Για το μαθητή)*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Ζ' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Ομάδα Εργασίας Σ.Ε.Π. (1996). *Τετράδιο Σ.Ε.Π. α' γενικού λυκείου, Για τον μαθητή*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, ΙΓ' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Τμήμα ΤΕΕ, Τομέας Σ.Ε.Π. (2000γ). *Σχεδιάζω το μέλλον μου, Σ.Ε.Π. Για τους μαθητές της Α' Τάξης Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Β' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Τμήμα ΤΕΕ, Τομέας Σ.Ε.Π. (2000δ). *Ετοιμάζομαι για τη ζωή, Σ.Ε.Π., Για τους μαθητές της Γ' Τάξης Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Β' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Τμήμα ΤΒΕ, Τομέας Σ.Ε.Π. (2006). *Σχεδιάζω το μέλλον μου, Σ.Ε.Π., Για τους μαθητές της Α' Τάξης Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, ΣΤ' έκδοση.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Τμήμα ΤΕΕ, Τομέας Σ.Ε.Π. (2010). *Σ.Ε.Π. Γ' Γυμνασίου Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.

*Τσαπουρνάς Κωνσταντίνος**

**ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ
(Υιοθετώ, Ηλεκτρονικό Αρχείο Εργασιακών χώρων, Υ.Π.ΑΙ.Θ.-Υ.ΟΙΚ.)**

Το θεσμικό πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων και ειδικά η Αγωγή Σταδιοδρομίας αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο εξωστρέφειας της σχολικής μονάδας προς την κοινωνία και ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.), το πλαίσιο της Αγωγής Σταδιοδρομίας με την υποστήριξη των Υπευθύνων Σ.Ε.Π. των ΚΕ.ΣΥ.Π., μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών/τριων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Λέξεις-κλειδιά: Αγωγή Σταδιοδρομίας, Αγορά Εργασίας.

**THEMATIC UNITS ENLARGEMENT OF EDUCATION
CAREER WITH THREE PROPOSALS DESIGN
AND IMPLEMENTATION IN LOCAL LABOR MARKET AND FOCUS
ON ENHANCING THE EARLY BUSINESS CONSCIENCE OF STUDENT**

The institutional framework of the educational activities and especially the Career Education are important tools of extroversion the school unit in society and particularly in crisis periods of the institution School Career Guidance (SEP), the framework of Career Education with the support of SEP counselors of KE.SYP may effectively assist in the guidance of students in Secondary Education.

Key words: Career Education, Labor Market.

*Ο Τ.Κ. είναι υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Λευκού Πύργου. Επικοινωνία: ΚΕ.ΣΥ.Π. Λευκού Πύργου, Εθνικής Αμύνης 8, Τ.Κ.54621, Θεσσαλονίκη, τηλ.2310230613, mail@1kesyp-a.thess.sch.gr

Εισαγωγή

Το θεσμικό πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων και ειδικά η Αγωγή Σταδιοδρομίας αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο εξωστρέφειας της σχολικής μονάδας προς την κοινωνία και ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.), το πλαίσιο της Αγωγής Σταδιοδρομίας με την υποστήριξη των Υπευθύνων Σ.Ε.Π. των ΚΕ.ΣΥ.Π., μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών/τριων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Για την υποστήριξη των σχολικών δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένου και της Αγωγής Σταδιοδρομίας, η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης, δημιούργησε και λειτουργεί στην ιστοσελίδα της, Ηλεκτρονική Πύλη Πληροφοριών με την ονομασία «Ερευνώ – Ανακαλύπτω – Μαθαίνω». Η επιστημονική υποστήριξη της Πύλης αυτής αποτελεί ευθύνη της επιτροπής που συστάθηκε με απόφαση της Διεύθυνσης (αριθμ. Πρωτ.: 7611/26.3-2013). Στόχος της Ηλεκτρονικής Πύλης Πληροφοριών «Ερευνώ – Ανακαλύπτω – Μαθαίνω» είναι η αξιοποίηση κάθε δυνατής και αξιόπιστης πηγής πληροφοριών από τις σχολικές μονάδες της Διεύθυνσής μας σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο του ωρολογίου προγράμματος και των σχολικών δραστηριοτήτων. Οι φορείς που συμπεριλαμβάνονται στην Πύλη παρέχουν τη δυνατότητα επίσκεψης σε μαθητές και μαθήτριες όπου θα εργαστούν ερευνητικά αξιοποιώντας κάθε

πηγή πληροφόρησης που ο φορέας καλύπτει και σύμφωνα με τη θεματική που αυτοί ενδιαφέρονται.

Η παρούσα εισήγηση οριοθετείται από 3 νέες προτάσεις σχεδιασμού προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας ευελπιστώντας να διευρυνθούν οι θεματικές ενότητες των Π.Α.Σ. εντός του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου Σχολικών Δραστηριοτήτων:

Α. «Υιοθετώ χώρο εργασίας, σύμφωνα με την ειδικότητά μου».

Πρόκειται για εφαρμογή Π.Α.Σ. που έχει υλοποιηθεί πιλοτικά με τη συνεργασία της Αντιδημαρχίας Σχολικής Μέριμνας Αθλητισμού και δια Βίου Μάθησης του Δήμου Θεσσαλονίκης σε 4 σχολικές μονάδες της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (1ο, 15ο, 6ο Εσπ. ΕΠΑ.Λ., 3η ΕΠΑ.Σ.) της Διεύθυνσης Δ.Ε. Ανατολικής Θεσσαλονίκης (αριθ. πρωτ. 11508/3-4-2014). Προτείνεται η εφαρμογή του προγράμματος στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως εξής:

- Στα Γενικά Λύκεια – Τίτλος: «Υιοθετώ χώρο εργασίας σύμφωνα με την Ομάδα Προσανατολισμού που σκέφτομαι να επιλέξω στη Β' τάξη (για την Α' Λυκείου) ή που σκέφτομαι να επιλέξω στη Γ' τάξη (για την Β' Λυκείου)»
- Στα Γυμνάσια – Τίτλος: «Υιοθετώ χώρο εργασίας σύμφωνα με το επάγγελμα που σκέφτομαι να ακολουθήσω (κυρίως για την Γ' Γυμνασίου)»
- Στα Επαγγελματικά Λύκεια – Τίτλος: «Υιοθετώ χώρο εργασίας σύμφωνα με τον Τομέα Ομάδας Προ-

σανατολισμού που σκέφτομαι να επιλέξω στη Β' τάξη (για την Α' Λυκείου) ή σύμφωνα με την Ειδικότητα που σκέφτομαι να επιλέξω στη Γ' τάξη (για την Β' Λυκείου)»

Τα αποτελέσματα που αναμένουμε από την υιοθεσία ενός εργασιακού χώρου μπορούν να είναι:

- Η θετική εξέλιξη των σπουδών των μαθητών και η ουσιαστική παρουσία τους στο σχολείο καθότι θα έχουν τη δυνατότητα να αναγνωρίσουν στην πράξη εφαρμογές των μαθημάτων των Ομάδων Προσανατολισμού που σκέφτονται να επιλέξουν στην επόμενη τάξη (Λύκεια).
- Η δυνατότητα στους μαθητές μας να αντιμετωπίσουν πραγματικές συνθήκες του επαγγέλματος και της ειδικότητας που ήδη σπουδάζουν (ΕΠΑΛ).
- Η πολλαπλάσια δεοντολογική και ηθική αξία της «Υιοθεσίας» καθότι οι σημερινοί μαθητές είναι αυριανοί πολίτες που θα πρέπει να εκτιμούν και να διατηρούν τη δημόσια και δημοτική περιουσία ως ενεργοί πολίτες, να αναλογίζονται τις δημόσιες και δημοτικές δαπάνες, να γνωρίζουν τον σκοπό των δημοτικών τελών, τη δημόσια και άμεση ευθύνη του Δήμου προς τους δημότες, αλλά και του κάθε πολίτη προς το κοινωνικό σύνολο (Γυμνάσια - Λύκεια).
- Η ευκαιρία στους μαθητές μας να έρθουν σε επικοινωνία με έμπειρα στελέχη του Δήμου και άλλων υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος που εφαρμόζουν τη γνώση καθημερινά στην πράξη (Γυμνάσια - Λύκεια).

- Τέλος, η διεύρυνση του προγράμματος υιοθέτησης ενός εργασιακού χώρου και η επιτυχής εξέλιξη του μελλοντικά, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό στόχο δράσης ενός σχολείου καθότι η δημιουργική και θετικά εξελισσόμενη σχέση υιοθεσίας συνεχώς θα ισχυροποιείται διαχρονικά και θα αναπροσαρμόζεται με θετικά αμοιβαία αποτελέσματα (Γυμνάσια - Λύκεια).

Β. «Βιωματική προσέγγιση μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην τοπική Αγορά Εργασίας - Δημιουργία ηλεκτρονικού μητρώου φορέων εργασίας κάθε μορφής και είδους απασχόλησης που παρουσιάζονται στην τοπική Αγορά Εργασίας σε κάθε Σχολική Μονάδα».

Η πρόταση που ακολουθεί αποτελεί πλαίσιο βιωματικής εφαρμογής του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) και αποσκοπεί στην οργανωμένη προσέγγιση του Μαθητή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας, ο οποίος με τη Συμβουλευτική στήριξη του υπευθύνου Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) θα καταστεί ικανός να προσχεδιάζει ο ίδιος το επαγγελματικό του προφίλ αξιοποιώντας τη προτεινόμενη ενεργό συμμετοχή του, ώστε με υπευθυνότητα να τοποθετηθεί αργότερα σε γνωστό και αποδεκτό αντικείμενο σπουδών (Λύκειο, Σ.Ε.Κ., Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Ι.Ε.Κ.) ή/και στη συνέχεια σε αντίστοιχο περιβάλλον εργασίας.

Πάγια οργάνωση και προετοιμασία του ηλεκτρονικού μητρώου για τη σταδιακή υλοποίηση της πρότασης εντός

του σχολικού έτους σε κάθε σχολική μονάδα:

1. Προτείνεται η δημιουργία ηλεκτρονικού μητρώου φορέων εργασίας κάθε μορφής και είδους απασχόλησης που παρουσιάζονται στην τοπική αγορά εργασίας διαμέσου των σχετικών επικοινωνιών (αλληλογραφία, τηλεφωνική/ηλεκτρονική επικοινωνία) που θα αναπτύξουν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου που αναλαμβάνουν και συμμετέχουν στο/α Π.Α.Σ., με τη συμβολή του υπευθύνου Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΚΕ.ΣΥ.Π. και τη διοικητική εποπτεία του διευθυντή κάθε σχολικής μονάδας. Συγκεκριμένα κατά την έναρξη του σχολικού έτους, δημιουργείται το ηλεκτρονικό μητρώο φορέων εργασίας, αρχικά διερευνώντας τη διάθεση συμμετοχής από τους επαγγελματίες γονείς των τοπικών συλλόγων γονέων και κηδεμόνων και στη συνέχεια διερευνώντας τη δυνατότητα συμμετοχής μεγάλων επιχειρήσεων (ιδιωτικών και δημοσίων) που να μπορούν να δεχθούν τον Μαθητή/τρια σύμφωνα με τη φιλοσοφία της πρότασης και τους θεσμικούς περιορισμούς των Π.Α.Σ. καθώς και να συμμετέχουν στο πρόγραμμα με γνώμονα την κοινωνική ευθύνη και ευαισθησία.
2. Το ηλεκτρονικό μητρώο που σχεδιάζεται να λειτουργεί σε κάθε Γυμνάσιο – Λύκειο, θα περιλαμβάνει στους συνεργάσιμους φορείς εργασίας της τοπικής αγοράς εργασίας, θα διαφοροποιείται ανάλογα με το προφίλ της κάθε σχολικής μονάδας

και θα εξειδικεύεται στα ΕΠΑ.Λ. και στα Σ.Ε.Κ. Συγκεκριμένα στο μητρώο του Γυμνασίου *μπορούν* να συμμετέχουν φορείς εργασίας γενικού ενδιαφέροντος καλύπτοντας τα διευρυμένα ενδιαφέροντα του Μαθητή/τριας Γυμνασίου χωρίς να χάνεται η δυνατότητα της ειδικής πληροφόρησης, όταν αυτή αναζητηθεί, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της αυτογνωσίας πριν την επιλογή διεξόδου μετά το Γυμνάσιο. Αντίστοιχα στο γενικό μητρώο του Γενικού Λυκείου (ΓΕ.Λ.) *προτείνεται* να δημιουργηθούν δύο ειδικά μητρώα σύμφωνα με τις ομάδες προσανατολισμού της Β' ή/και τρία ειδικά μητρώα σύμφωνα με τις ομάδες προσανατολισμού της Γ' τάξης και να συμμετέχουν φορείς εργασίας που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά σε αντίστοιχους χώρους με τις σπουδές που εμφανίζονται στα επιστημονικά πεδία του Μηχανογραφικού Δελτίου πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, με στόχο τη βιωματική ενίσχυση του Μαθητή για την επιλογή ομάδας προσανατολισμού και αργότερα τη συμπλήρωση του Μηχανογραφικού Δελτίου. Για παράδειγμα ένα Ιατρικό Κέντρο εκτός από τα ιατρικά επαγγέλματα του 3ου επιστημονικού πεδίου (Ε.Π.) παρουσιάζει πολυποίκιλες ανάγκες απορρόφησης επαγγελματιών για τη συντήρηση και τη λειτουργία του εξοπλισμού του (π.χ. πληροφορικούς & ηλεκτρολόγους του 2ου Ε.Π.) όπως και οικονομολόγους/διοικητικούς του 4ου Ε.Π., αλλά και νομικούς συμβούλους από

το 1ο Ε.Π. Γυμνάσια και Λύκεια όπως το Μουσικό, το Διαπολιτισμικό και το Ειδικό έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν φορείς εργασίας σύμφωνα με το εξειδικευμένο αντικείμενο σπουδών που υποστηρίζουν, τις ιδιαιτερότητες του αναλυτικού προγράμματος που ακολουθούν και τα χαρακτηριστικά των μαθητών/τριών τους. Στην Επαγγελματική Εκπαίδευση (Ε.Ε.), προτείνεται το μητρώο φορέων εργασίας στο ΕΠΑ.Λ. να λειτουργήσει σύμφωνα με τις ειδικότητες των μονάδων. Κάθε ειδικότητα δημιουργεί το δικό της μητρώο φορέων εργασίας με στόχο ο Μαθητής πριν πάρει το πτυχίο του, ήδη να γνωρίζει δύο ή τρεις διαφορετικές εξειδικεύσεις του επαγγέλματος που καλύπτει η ειδικότητά του. Ο Μαθητής που επιλέγει την ειδικότητα των Ηλεκτρολόγων κατά την τριετή εκπαιδευτική του πορεία στο ΕΠΑ.Λ. και αφού θα μετέχει σε 3 Π.Α.Σ., μπορεί να αποκτήσει εμπειρία σε τρία διαφορετικά εργασιακά περιβάλλοντα για παράδειγμα: σε μια κατασκευαστική εταιρία ακινήτων ως βοηθός ηλεκτρολόγου εγκαταστάτη, σε ένα ξενοδοχείο ως βοηθός ηλεκτρολόγου συντηρητή και σε μία βιοτεχνία κατασκευής ηλεκτρολογικού υλικού ως βοηθός κατασκευαστή, βελτιώνοντας ενεργά την εικόνα που έχει για την αγορά εργασίας και βιώνοντας παράλληλα τις πολυποίικλες μορφές επιχειρηματικότητας που μπορεί να προσφέρει η ειδικότητα του Ηλεκτρολόγου.

3. Το μητρώο που δημιουργείται σε

κάθε διαθέσιμη σχολική μονάδα συνεχώς αναπροσαρμόζεται παρέχοντας τη δυνατότητα συμμετοχής σε νέες μορφές απασχόλησης, με σκοπό τη βέλτιστη πολυποίικλη δυνατότητα επιλογών των μαθητών ως προς τα αντικείμενα της αγοράς εργασίας, ποσοτικά και ποιοτικά, προστατεύοντας συνάμα τη δημιουργική εξέλιξη του προγράμματος με τη δυνατότητα διαγραφής μιας επιχείρησης στο τέλος του σχολικού έτους, αν κατά τη κρίση της Διοίκησης του σχολείου, αυτή δραστηριοποιείται διαφορετικά από τις αρχές του προγράμματος και τις δεσμεύσεις της. Το μητρώο παραμένει στη διάθεση και τη διαχείριση του σχολείου, καθώς ανανεωμένο πλέον θα χρησιμοποιηθεί για τους νέους μαθητές του σχολείου την επόμενη χρονιά, αποτελώντας αυτοτελές και ουσιαστικό εργαλείο επαγγελματικού προσανατολισμού για το σχολείο.

4. Ουσιαστική εφαρμογή της πρότασης ως Αγωγή Σταδιοδρομίας και αξιοποίηση των θεσμικών εκπαιδευτικών επισκέψεων κατά τη διάρκεια της τελευταίας εβδομάδας του σχολικού έτους – Θεσμικοί περιορισμοί:

Σύμφωνα με την εγκύκλιο των Σχολικών Δραστηριοτήτων κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να υλοποιεί έως 2 Π.Α.Σ., εκ των οποίων το ένα ως αναλαμβάνων και το άλλο ως συμμετέχων. Κάθε Π.Α.Σ. μπορεί να υποστηρίζεται από ομάδα 1 - 4 εκπαιδευτικών και κάθε μαθητής/τρια μπορεί να συμμετέχει μέχρι και σε

2 Π.Α.Σ. Προτείνεται η υποβολή τουλάχιστον δύο ή περισσότερων Π.Α.Σ. που θα αξιοποιηθούν το μητρώο το οποίο θα λειτουργεί στο σχολείο. Έτσι ο Μαθητής/τρια που μετέχει σε δύο Π.Α.Σ. και σύμφωνα το θεσμικό πλαίσιο της Αγωγής Σταδιοδρομίας (Φ.Ε.Κ. 2769/2-12-2011) έχει τη δυνατότητα στα πλαίσια της αξιοποίησης των δύο εκπαιδευτικών επισκέψεων ανά πρόγραμμα, να επιλέξει μέσα από το μητρώο έως και τέσσερις εργασιακούς φορείς που επιθυμεί να γνωρίσει βιωματικά. Προτείνεται στην ομάδα των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν ή συμμετέχουν στο Π.Α.Σ. να δοθεί προτεραιότητα συμμετοχής σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία στον Σ.Ε.Π., στο εργασιακό περιβάλλον, στα Π.Α.Σ. και στους συνδέσμους των Λυκείων. Όσοι περισσότεροι εκπαιδευτικοί μετέχουν ενεργά, γνωρίζουν την λειτουργία του μητρώου και μπορούν να λειτουργήσουν ως εν δυνάμει αρχηγοί ή συνοδοί των μετακινήσεων των μαθητών τόσο πιο εύελικτος και δημιουργικός θα είναι ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών επισκέψεων σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο των Π.Α.Σ. και τις επιλογές των μαθητών από το μητρώο. Ο Μαθητής έχει προετοιμασθεί από τον υπεύθυνο Σ.Ε.Π. του ΚΕ.ΣΥ.Π. και την ομάδα εκπαιδευτικών Π.Α.Σ. καθόλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για τη λειτουργία του μητρώου, τη διαφορετικότητα των φορέων που εμφανίζονται σε αυτό, τον τρόπο επιλογής θέσης ερ-

γασίας καθώς και για τα οφέλη που θα αποκομίσει με την παρουσία του στο συγκεκριμένο φορέα εργασίας. Με τη συμμετοχή του σε δύο Π.Α.Σ. ανά σχολικό έτος, ο Μαθητής έχει τη δυνατότητα να επιλέξει έως και 4 διαφορετικά εργασιακά περιβάλλοντα στα πλαίσια των τεσσάρων εκπαιδευτικών επισκέψεων θεσμικά προβλεπομένων, κατά τη διάρκεια των οποίων ο Μαθητής συμπληρώνει αναλυτική έκθεση-ημερολόγιο με τις εμπειρίες και τις παρατηρήσεις του από τους αντίστοιχους εργασιακούς χώρους, αντίγραφο της οποίας προσκομίζει οικιοθελώς στον υπεύθυνο Σ.Ε.Π. κατά τη συνεδρία Ατομικής Συμβουλευτικής στο ΚΕ.ΣΥ.Π. για τις διεξόδους μετά το Γυμνάσιο ή αντίστοιχα μετά το Λύκειο. Ένα δεύτερο αντίγραφο καταθέτει στη βιβλιοθήκη Σ.Ε.Π. του σχολείου όπου δημιουργείται σχετικό αρχείο, προσβάσιμο στους νεότερους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.

5. Εκπαιδευτικά οφέλη του Μαθητή από τη συμμετοχή του στην πρόταση που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο σχέδιο υποβολής του Π.Α.Σ.:

- Η δυνατότητα που παρέχει στον Μαθητή να αρχίσει το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του Σταδιοδρομίας παράλληλα με την εκπαιδευτική του πορεία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη προσωπικές, βιωματικές παρατηρήσεις και εμπειρίες από το αναλυτικό πρόγραμμα του

σχολείου σε ρεαλιστικές εφαρμογές της αγοράς εργασίας.

- Η συμβουλευτική υποστήριξη του Μαθητή από τον υπεύθυνο Σ.Ε.Π. του ΚΕ.ΣΥ.Π. για την επιλογή, την προετοιμασία και την υλοποίηση της γνωριμίας με τη συγκεκριμένη θέση εργασίας της επιλογής του.
 - Η πρώτη, προστατευμένη εμπειρία του Μαθητή στο χώρο της αγοράς εργασίας και η πρώτη ευαισθητοποίηση του στην επιχειρηματική δραστηριότητα.
 - Η δυνατότητα γνωριμίας του Μαθητή με το εργασιακό περιβάλλον (ωράριο, συνθήκες εργασίας, εργαζόμενοι, διοικητική δομή, προοπτικές απασχόλησης, αμοιβές κ.α.).
 - Η συμβολή στην αυτογνωσία του Μαθητή (βελτίωση σε συγκεκριμένες ικανότητες-δεξιότητες ανάλογα με την προσωπική επιλογή).
 - Η αποκτηθείσα εμπειρία μπορεί να συμπεριληφθεί στο βιογραφικό του Μαθητή και στον ατομικό του φάκελο/portfolio και να τεκμηριώνεται από σχετική βεβαίωση συμμετοχής στο Π.Α.Σ. που θα υπογράφεται από τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης, το ΚΕ.ΣΥ.Π. και το φορέα εργασίας.
6. Άμεσες θετικές επιρροές της πρότασης εντός του σχολείου:
- Συνεργασία της διοίκησης του σχολείου, του συλλόγων καθηγητών, συλλόγου γονέων-κηδεμόνων και του συλλόγου αποφοί-

των με τη μαθητική κοινότητα.

- Βελτίωση της διεπιστημονικής συνεργασίας των εκπαιδευτικών και ειδικά του εκπαιδευτικού Σ.Ε.Π. της Γ' Γυμνασίου με τον εκπαιδευτικό της Τεχνολογίας και των Καλλιτεχνικών, του συνδέσμου επικοινωνίας του Γ.Ε.Λ. με τους εκπαιδευτικούς των μαθημάτων που περιλαμβάνονται στις ομάδες προσανατολισμού και του συνδέσμου επικοινωνίας του ΕΠΑ.Λ. ή/και του εκπαιδευτικού Σ.Ε.Π./Εργασιακού Περιβάλλοντος της Α' ΕΠΑ.Λ. με τους τομεάρχες και τους εκπαιδευτικούς των ειδικοτήτων.
- Δημιουργία παράδοσης και εμπειρικής γνώσης με τη μορφή της προστιθέμενης αξίας που αξιοποιείται από την επόμενη διοίκηση και τους επόμενους εκπαιδευτικούς και μαθητές.
- Εξωστρέφεια και γόνιμη επαφή με την κοινωνία αφού διενεργείται έμμεσα ένας δημιουργικός διάλογος σχολείου και κοινωνίας, διοίκησης και πολιτών, εκπαιδευτικών στρατηγικών και ευρύτερων κοινωνικών αναγκών.
- Θεσμοθέτηση εκδήλωσης στο τέλος της σχολικής χρονιάς ή στην αρχή της νέας, κατά τη διάρκεια της οποίας ο Μαθητής παρουσιάζει την εμπειρία του, αξιοποιώντας την ευκαιρία επικοινωνίας με νεότερους μαθητές, διαφορετικής ηλικίας, τάξης και επιπέδου γνώσεων, αλλά με κοινά ενδιαφέροντα, κοινές επαγγελματικές αναζητήσεις και εκπαιδευτικές προσ-

δοκίες. Τα χαρακτηριστικά της εκδήλωσης προσομοιάζουν με τις αρχές της Ημέρας Επαγγελμάτων σε ότι αφορά το αντικείμενο της παρουσίασης, αλλά διαφοροποιούνται στον τρόπο παρουσίασης και στα πρόσωπα που ενεργούν, αφού δεν μετέχουν οι ενήλικες επαγγελματίες που επισκέπτονται το σχολείο κατά τη διάρκεια της Ημέρας Επαγγελμάτων, αλλά πρωτοστατούν οι ανήλικοι μαθητές, γνωστοί στο ακροατήριο των συμμαθητών τους, όμως με διαφορετικό και πιο ουσιαστικό ρόλο, αυτόν του πολλαπλασιαστή της γνώσης και της εμπειρίας, χρησιμοποιώντας κοινούς κώδικες επικοινωνίας και αποδοχής της ηλικίας τους. Η πρόσκληση στην εκδήλωση των φορέων εργασίας που δέχθηκαν τους μαθητές και απονομή των βεβαιώσεων συμμετοχής των μαθητών.

7. Έμμεσες θετικές κοινωνικές επιρροές της πρότασης:

- Το σχολείο μπορεί να βελτιώσει τη δημόσια εικόνα του από τις σχέσεις που θα αναπτύξει με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς εντός των πλαισίων εφαρμογής της πρότασης.
- Δημιουργείται ένα ακόμη κανάλι επικοινωνίας σχολείου και τοπικής κοινωνίας, ώστε να γίνονται αντιληπτές οι ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και να εξελίσσονται οι πρακτικές της εκπαίδευσης, με τη γνήσια και άμεση ανατροφοδότηση που προσφέρει η πρόταση.

- Δημιουργείται κλίμα ευγενούς άμιλλας μεταξύ των φορέων εργασίας του μητρώου σε ότι αφορά την ενεργό και δημιουργική συμμετοχή τους στο Π.Α.Σ. και την αποδοχή τους από τη μαθητική κοινότητα, η οποία διαφαίνεται από τις επιλογές των μαθητών της επόμενης χρονιάς, που ενημερώθηκαν από τους παλαιούς έμπειρους συμμαθητές τους κατά τη διάρκεια της σχετικής εκδήλωσης ή από το αρχείο Σ.Ε.Π της βιβλιοθήκης του σχολείου.
- Ενισχύονται οι κοινωνικές δομές με τη συμβολή της εκπαίδευσης.

Γ. Πρόταση συνεργασίας ΥΠΑΙΘ και Υπουργείου Οικονομικών, ώστε να διαπλάθεται η φορολογική συνείδηση του μαθητή, πριν αυτός ενταχθεί ως επιχειρηματίας ή/και ως εργαζόμενος στη αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με τις οδηγίες (βλέπε πρόλογο-σελ. 1 & στο 1ο μέρος, 1η παράγραφος-σελ.4) για τη συμπλήρωση της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων οικονομικού έτους 2013 της Διεύθυνσης φορολογίας εισοδήματος του Υπουργείου Οικονομικών, υποχρέωση για την υποβολή φορολογικής δήλωσης (έντυπο Ε1) έχει κάθε φυσικό πρόσωπο, που έχει την κατοικία του στην Ελλάδα, έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του και δεν αποτελεί προστατευόμενο μέλος. Αφορά ειδικότερα τα Επαγγελματικά Αύκεια και στις Επαγγελματικές Σχολές, οι πτυχιούχοι των οποίων μπορούν άμεσα

να αναζητήσουν εργασία ως μισθωτοί ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες ασκώντας τις επιχειρηματικές δυνατότητες που το πτυχίο τους επιτρέπει.

Στην ιστοσελίδα της Ημερησίας (<http://www.imerisia.gr> / 19-6-2013) αναφέρεται ότι «στα 28 δισ. ευρώ υπολόγισε τη φοροδιαφυγή στην Ελλάδα το 2009 νέα ακαδημαϊκή μελέτη του Πανεπιστημίου του Σικάγου, συγκρίνοντας δηλωθέντα εισοδήματα και δόσεις δανείων. Το ποσό αυτό προέρχεται μόνο από εισοδήματα που δεν δηλώνονται από ελεύθερους επαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενους. Αν είχαν δηλωθεί τα εισοδήματα αυτά, τότε, σύμφωνα με τη μελέτη, τα φορολογικά έσοδα θα μειώναν κατά 31% το έλλειμμα του 2009 ή 48% εκείνο του 2010. Τα φορολογικά αυτά έσοδα αντιστοιχούν σε 11,2 δισ. ευρώ, όσα δηλαδή περίπου τα μέτρα του Μεσοπρόθεσμου για την επόμενη διετία, το οποίο προβλέπει περικοπές σε συντάξεις, επιδόματα κ.λπ.».

Με την πρόταση που ακολουθεί προτείνεται η συνεργασία ΥΠΑΙΘ και Υπουργείου Οικονομικών ώστε με οργανωμένες, σκόπιμες και συνεχείς παρεμβάσεις εντός των σχολικών μονάδων και κατά την διάρκεια των σπουδών των μαθητών/τριών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, να καταβληθεί η προσπάθεια αλλαγής της νοοτροπίας των νέων, ώστε εκτός από τα τυπικά προσόντα που αποκτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, να διαπλάθεται και η φορολογική συνείδηση του πολίτη, πριν αυτός ενταχθεί ως εργαζόμενος στην αγορά εργασίας. Συγκεκριμένα, προτείνεται η συνεργασία των

κατά τόπους υπευθύνων Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού που υπηρετούν στα ΚΕ.ΣΥ.Π. με τα στελέχη των οικονομικών εφοριών. Με την εθελοντική συνδρομή εφοριακών (αρκετοί εκ των οποίων προέρχονται από καθηγητικές ειδικότητες) σε δράσεις που ήδη δρομολογούνται από τα ΚΕ.ΣΥ.Π. σε ετήσια βάση, όπως για παράδειγμα τα Π.Α.Σ. ή και σε νέες προτάσεις που ενδέχεται να προκύψουν ως συνέχεια ή καλή πρακτική της παρούσας, μπορούμε να ενεργοποιήσουμε τη φορολογική συνείδηση των μαθητών μας, ώστε ως μελλοντικοί πολίτες να έχουν υπεύθυνη στάση ως προς τη φορολογική πολιτική και τη σημασία που αυτή διέπει για τη συνέχεια και την εξέλιξη του κράτους και των κοινωνικών δομών.

Επίλογος

Η υποχρεωτική φοίτηση στα Γυμνάσια για όλους τους πολίτες και η υποχρεωτική συμμετοχή στις πανελλαδικές εξετάσεις των αποφοίτων Λυκείων για την είσοδό τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση καθιστούν τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως απαραίτητο και σημαντικό φορέα σύνδεσης Παιδείας και Κοινωνίας. Με τη θεματική διεύρυνση των προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας παρέχεται η προοπτική ρεαλιστικής ενίσχυσης της αυτογνωσίας των μαθητών, η υποστήριξη της απομικής τους Σταδιοδρομίας, η θωράκιση της συνείδησης καθώς και η ισχυροποίηση της εμπιστοσύνης τους στο δημόσιο συμφέρον και στα ευρύτερα κοινωνικά και συλλογικά οφέλη.

*Παναγιώτης Σ.Μακρυγιάννης**, *Κωνσταντίνος Αλαφοδήμος***,
*Δημήτριος Τσελές***

**ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
ΩΣ ΑΝΑΠΟΣΠΑΣΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΠΑΛ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΤΩΝ ΙΕΚ - ΜΙΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΟΥ ΑΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ**

Η ΜΚΕ του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα σκοπεύει να διοργανώσει διαγωνισμό καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η συγκεκριμένη δράση στοχεύει σε μαθητές και σπουδαστές των περιοχών του Πειραιά και της Δυτικής Αθήνας. Οι μαθητές των ΕΠΑΛ αποτελούν πιθανούς εισακτέους στα ΑΕΙ Τεχνολογικής Κατεύθυνσης ενώ οι σπουδαστές ΙΕΚ πληθυσμό ενδιαφέροντος για τη ΜΚΕ. Η συμμετοχή στο διαγωνισμό θα τους προσφέρει επικοινωνιακή κριτική για την ιδέα τους και βοήθεια στην οργάνωση και τεκμηρίωσή της. Στόχος είναι κάθε ομάδα, με καινοτομική και/ή επιχειρηματική πρόταση, να καταλήξει στη σύνταξη επιχειρηματικού σχεδίου, που θα επιτρέπει την εκμετάλλευση της ιδέας είτε μέσω χρηματοδότησης και ίδρυσης επιχείρησης, είτε με την εκχώρησή της σε τρίτους.

Λέξεις κλειδιά: Διαγωνισμός Καινοτομίας, Σχολική Επιχειρηματικότητα, Αφομοιωτική Ικανότητα, Επιχειρηματικό Σχέδιο

**INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP CONTESTS IN
VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING AS AN INTEGRAL PART
OF VOCATIONAL GUIDANCE OF STUDENTS OF VOCATIONAL
LYCEUMS (EPAL) AND VOCATIONAL TRAINING INSTITUTES (IEK)-
AN INITIATIVE OF THE INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP
UNIT OF THE UNIVERSITY OF PIRAEUS TECHNOLOGICAL SECTOR**

The IEU of the University of Piraeus Technological Sector intends to organize an innovation and entrepreneurship competition in vocational education and training. This action is aimed at students from the areas of Piraeus and Western Athens. Students from VLs are potential

* Ο Π.Μ. είναι εκπαιδευτικός της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και εργάζεται ως Διευθυντής στο 4ο Εργαστηριακό Κέντρο Α' Πειραιά.

** Οι Κ.Α. και Δ. Τ. είναι Καθηγητές του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Τμήμα Αυτοματισμού.

entrants to Universities of Technological Sector while students from VTIs are part of the population of interest for the IEU. Participation in the competition will ensue constructive criticism of the idea and help in organization and documentation. Our aim is that every team's, innovative and / or business proposal, will conclude in drafting a business plan, which will allow the exploitation of the idea either through funding and startups, or by concession to third parties.

Keywords: Innovation Contest, School Entrepreneurship, Absorptive capacity, Business Plan

Εισαγωγή

Η ΜΚΕ του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα σκοπεύει να διοργανώσει διαγωνισμό καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η δράση αυτή έρχεται σε συνέχεια της αντίστοιχης δράσης «Διαγωνισμός Καινοτόμων Επιχειρηματικών Ιδεών» της ΜΚΕ που αφορά φοιτητές του ιδρύματος και ολοκληρώθηκε για το 2014 με την Ημερίδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του Οκτωβρίου 2014.

Σκοπός της δράσης είναι διττός: Αφενός η διευκόλυνση της εξέλιξης δυνητικών επιχειρηματιών, δηλαδή ατόμων με γνώσεις και ικανότητες, ανάμεσα στον πληθυσμό στόχο, σε επίδοξους επιχειρηματίες προκαλώντας τους να συλλάβουν μια ιδέα και μάλιστα καινοτόμο. Αφετέρου, τα ίδια αυτά άτομα, με την έφεση στην επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, μέσα από τη διευκόλυνση ανάπτυξης ενός επιχειρηματικού σχεδίου, να έρθουν ένα βήμα κοντύτερα στην πραγματική έναρξη ενός επιχειρήματος και άρα στη δημιουργία μιας επιχείρησης και την ολοκλήρωσή τους σε νέους επιχειρηματίες.

Συγκεκριμένα η δράση στοχεύει

στην ενθάρρυνση της ανάληψης καινοτομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας από μαθητές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και σπουδαστές Επαγγελματικής Κατάρτισης, καθώς και στην επιβράβευση των προσπαθειών τους. Για λόγους πρακτικούς περιορίζεται σε μαθητές και σπουδαστές των περιοχών που υπάγονται στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Πειραιά και Γ' Αθήνας, οι οποίες γειτνιάζουν με το Ίδρυμα.

Παράλληλα, η δράση στοχεύει στη δημιουργία ενός μηχανισμού αξιολόγησης, υποστήριξης και προετοιμασίας για επιχειρηματική αξιοποίηση καινοτόμων επιχειρηματικών σχεδίων από αποφοίτους τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και φορείς τις αγορές θα διευκολύνει την επιχειρηματική ολοκλήρωση των σχεδίων που θα υποβληθούν χωρίς αυτή, ειδικά για την περίπτωση των μαθητών, να είναι μοναδικός στόχος.

Πλαίσιο και σκοπιμότητα της δράσης

Το χάσμα ανάμεσα στην ερευνητική και επιχειρηματική κοινότητα στην

Ελλάδα επιδρά αρνητικά στην καινοτομική επιχειρηματικότητα (Ιωαννίδης & Τσακανίκας 2007). Η απορροφητική ικανότητα (Cohen & Levinthal 1990) γνώσης και τεχνολογίας από το προσωπικό και η δημιουργικότητα των φορέων της επιχειρηματικότητας, δυο βασικές προϋποθέσεις καινοτομικής δραστηριότητας, δεν εξυπηρετούνται ιδιαίτερα από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρά τις σχετικές προβλέψεις στα δύο τελευταία Επιχειρησιακά Προγράμματα για την Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα και την Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση. Παρόλα αυτά οι ποσοστώσεις σε χρήση νέων (νεότερες της πενταετίας) και πολύ νέων (κάτω του έτους) τεχνολογιών και διεργασιών σε επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων στη χώρα μας είναι συγκρίσιμες με τον μέσο όρο των θεωρούμενων ως χωρών καινοτομίας (Ιωαννίδης & Γιωτόπουλος 2014).

Υπάρχει σημαντική βελτίωση για τις πρωτοβουλίες σε αυτόν τον τομέα, όπως και στη σύνδεση με τους φορείς της αγοράς, οδηγεί η τριτοβάθμια εκπαίδευση (Σκαγιάννης κ.ά 2008) και ειδικότερα ο Τεχνολογικός Τομέας της. Δράσεις του ΣΕΒ, όπως η πρωτοβουλία «Μαζί στην εκκίνηση»¹ και η προθυμία των εμπορικών και βιομηχανικών επιμελητηρίων για ενεργή συνεργασία με τριτοβάθμια ιδρύματα δείχνουν την προθυμία από φορείς της αγοράς να γεφυρωθεί το χάσμα.

Οι νέοι έλληνες επιστήμονες και επιχειρηματίες διακρίνονται σε εθνι-

κούς και διεθνείς διαγωνισμούς καινοτομίας με εντυπωσιακά έργα (βλέπε π.χ. Καινοτομία, Έρευνα & Τεχνολογία τεύχος 87, 2012 σχετικό αφιέρωμα). Η εμπειρία μας στο ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα με βραβεύσεις έργων φοιτητών μας, όπως π.χ. το ηλιακό αυτοκίνητο του Τμήματος Μηχανολογίας, σε διαγωνισμούς όπου συμμετέχουν έργα με πολλαπλάσια χρηματοδότηση, αναδεικνύει τα αποτελέσματα των προσπαθειών σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Και δεν είναι ειδική περίπτωση αφού και το αυτοκίνητο τύπου φόρμουλα του αδελφού Ιδρύματος Θεσσαλίας, για να εστιάσουμε στον ίδιο τομέα, επίσης απέσπασε βραβεία.

Η σχετική δραστηριότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να είναι σε πορεία ανάπτυξης, με διαγωνισμούς καινοτομίας και σεμινάρια επιχειρηματικότητας να συμπληρώνουν το τυπικό πρόγραμμα. Στη δευτεροβάθμια αντίθετα, υπάρχουσες στο παρελθόν δραστηριότητες φαίνεται να υποχωρούν παρά τα θετικά τους αποτελέσματα (βλέπε π.χ., Στεργίου & Τσιώνης 2005).

Δράσεις όπως οι εκθέσεις καινοτομίας Δαίδαλος για έργα μαθητών από σχολεία της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, οι εικονικές επιχειρήσεις στην ΤΒΕ, τα θερινά σχολεία επιχειρηματικότητας, έπαψαν να υφίστανται όταν η αναγκαιότητά τους μεγιστοποιήθηκε. Αξιόλογες πρωτοβουλίες όπως αυτή του Σωματείου Επιχειρη-

1. Πληροφορίες στη θέση http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/SEV_MAZI_STIN_EKKINISH_4selido_A4_fin4.pdf

ματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece², με το δικό του βιωματικό πρόγραμμα εικονικών επιχειρήσεων, ή του Προγράμματος Σχολικής Καινοτομίας³ προσφέρουν εναλλακτικές μικρότερης κλίμακας και εστίασης που όμως δεν καλύπτουν πλήρως το κενό.

Ο Διαγωνισμός αναμένεται να συμβάλλει τόσο στην κάλυψη του σχετικού ελλείμματος δράσεων για τη δευτεροβάθμια και ειδικά για την Επαγγελματική Εκπαίδευση όσο και στην καλλιέργεια αντίληψης επιχειρηματικότητας ανάμεσα στους μαθητές και σπουδαστές του πληθυσμού στόχου. Η ανάπτυξη τέτοιας αντίληψης εκτιμάται ότι θα βοηθήσει σημαντικά στην ανάπτυξη απορροφητικής ικανότητας από πλευράς μαθητών και σπουδαστών, αλλά και θα ενισχύσει την ετοιμότητα των εισακτέων στα ΑΕΙ Τεχνολογικού Τομέα της Αττικής για ανάληψη αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Πέρα από τα προηγούμενα, η οικονομική κρίση ανέδειξε μερικά από τα πιο ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά της ελληνικής επιχειρηματικότητας, όπως το μεγάλο ποσοστό επιχειρηματικότητας, ανάγκης που σχετίζεται βέβαια και με το ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην ανάπτυξη στη χώρα μας (Μπουρλετίδης & Αλεξανδροπούλου 2005). Ένα ρόλο που φαίνεται να αυξάνεται, αφού με τις προοπτικές απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού (18 έως 64 ετών) σε νέα εγχειρήματα την επόμενη πενταετία να είναι λίγο πάνω από 4%, περισσότερο από το 3%

αναφέρεται σε εγχειρήματα με 0-4 θέσεις εργασίας (Ιωαννίδης & Γιωτόπουλος 2014).

Ταυτόχρονα, ανέδειξε ότι η υπάρχουσα επιχειρηματικότητα είναι ανθεκτική όσο και αναπτυξιακή, όπως αναδεικνύουν, για παράδειγμα, οι περιπτώσεις της κοινωνικής (Γεώργας 2014) και τουριστικής επιχειρηματικότητας (Μαλλή 2014) και η ανάπτυξή τους εν μέσω κρίσης. Με αυτή την έννοια η προαγωγή της καινοτομίας φαίνεται πιθανό να επεκτείνει τα χαρακτηριστικά αυτά στους τομείς τόσο της τεχνολογικής επιχειρηματικότητας όσο και της ηλεκτρονικής παροχής υπηρεσιών.

Τέλος, η μείωση των λειτουργούντων δομών σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού (ανενεργά ΓΡΑΣΕΠ και ΓΡΑΣΥ), αλλά και της συμμετοχής στα αναλυτικά προγράμματα τόσο του ευρύτερου αντικειμένου όσο και της ίδιας της επιχειρηματικότητας, σε περίοδο κρίσης, δεν ευνοεί φυσικά την ανάπτυξη κουλτούρας επιχειρηματικότητας στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και της μετα-δευτεροβάθμιας κατάρτισης ούτε μεταξύ των αποφοίτων τους.

Ο περιορισμός της τεχνολογικής/κατασκευαστικής διάστασης της εργαστηριακής πράξης, κυρίως στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας, λειτουργεί αρνητικά ως προς την καινοτομία προϊόντων αλλά και σε ένα βαθμό υπηρεσιών. Είναι κατά συνέπεια κρίσιμη μια προσπάθεια ενίσχυσης της σχετικής κουλτούρας.

2. ΥΠΑΙΘ 167127/Γ7/15-10-2014

3. Πληροφορίες στη θέση <http://www.innovation.edu.gr/>

Δομή του διαγωνισμού

Οι μαθητές των ΕΠΑΛ αποτελούν πιθανούς εισακτέους στα ΑΕΙ Τεχνολογικής Κατεύθυνσης, ενώ οι σπουδαστές ΙΕΚ πληθυσμό ενδιαφέροντος για τη ΜΚΕ. Η συμμετοχή στο διαγωνισμό είναι σημαντική για αυτούς, γιατί όλες οι ομάδες που θα συμμετάσχουν θα έχουν την ευκαιρία να λάβουν α) επικοινωνιακή κριτική για την ιδέα τους από έμπειρους ακαδημαϊκούς δασκάλους και επιχειρηματικά στελέχη και β) βοήθεια στην οργάνωση και τεκμηρίωση της πρότασής τους.

Το προσδοκώμενο αποτέλεσμα είναι κάθε ομάδα, με καινοτομική και/ή επιχειρηματική πρόταση, να καταλήξει στη σύνταξη ενός επιχειρηματικού σχεδίου, κατάλληλου για αξιολόγηση. Το επιχειρηματικό αυτό σχέδιο θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη διερεύνηση της εκμετάλλευσης της ιδέας μέσα είτε από την αναζήτηση πηγών χρηματοδότησης και την ίδρυση επιχείρησης, είτε την έναρξη σε υπάρχον (επιχειρηματικό) πλαίσιο συναφούς έργου και τη διαπραγμάτευση της εκχώρησης δικαιωμάτων στο τελικό προϊόν.

Τα προτεινόμενα επιχειρηματικά σχέδια θα εμπίπτουν στις εξής κατηγορίες:

- Σχεδιασμός και προώθηση καινοτόμων προϊόντων,
- Σχεδιασμός και προώθηση καινοτόμων υπηρεσιών,
- Ανάπτυξη συστημάτων για εξοικονόμηση ενέργειας και προστασίας του περιβάλλοντος,
- Καινοτόμα συστήματα οργάνωσης και λειτουργίας,

- Καινοτόμες χρήσεις υπάρχουσας τεχνολογίας/ σύνθεση λύσεων,
- Αξιοποίηση του ηλεκτρονικού επιχειρείν.

Κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού οι ομάδες σε πρώτη φάση θα ασχοληθούν με την ιδέα, καινοτόμα ή επιχειρηματική. Στη φάση αυτή θα γράψουν μια σύντομη, σαφή και τεκμηριωμένη περιγραφή της επιχειρηματικής ιδέας και θα αναπτύξουν το προϊόν ή θα σχεδιάσουν την υπηρεσία τους.

Η επιτροπή αξιολόγησης θα αξιολογήσει τις επιχειρηματικές προτάσεις με κριτήρια που περιλαμβάνουν την πρωτοτυπία και ανταγωνιστικότητα, τη βιωσιμότητα, την τεκμηρίωση, την πληρότητα αναφορικά με τις απαιτήσεις του διαγωνισμού και τον κοινωνικό αντίκτυπο, κυρίως για τις ιδέες με στοιχεία κοινωνικής ευθύνης. Στη συνέχεια, προκρίνονται στην επόμενη φάση του διαγωνισμού οι καλύτερες ιδέες.

Στη δεύτερη φάση οι μαθητές και σπουδαστές θα κληθούν να συντάξουν ολοκληρωμένο επιχειρηματικό σχέδιο για την ιδέα τους, υπό τη συμβουλευτική καθοδήγηση Μέντορα Επιχειρηματικότητας. Με την ολοκλήρωσή του το επιχειρηματικό σχέδιο θα υποβάλλεται, μαζί με ένα σύντομο βίντεο παρουσίασης, στην Επιτροπή Αξιολόγησης του διαγωνισμού που θα αποφασίζει για την κατάταξη και την επιλογή των νικητών.

Ο διαγωνισμός θα ολοκληρωθεί με οργάνωση ημερίδας όπου θα παρουσιαστούν οι προτάσεις που έφτασαν στην τελική φάση. Θα δοθούν βεβαιώσεις και θα βραβευτούν οι καλύτερες.

Η δομή αυτή είναι παρόμοια με αν-

τήν που χρησιμοποιήθηκε στον αντίστοιχο διαγωνισμό για τους φοιτητές του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα. Η εμπλοκή Μεντόρων Επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού σχεδίου κρίθηκε αναγκαία για να εξυπηρετηθεί το χαμηλότερο επίπεδο ετοιμότητας για δράσεις επιχειρηματικότητας του μαθητικού και σπουδαστικού πληθυσμού.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Ο διαγωνισμός αναμένεται να έχει αποτελέσματα σε παραπάνω από ένα πεδία που αναφέρονται στη συνέχεια με σειρά σπουδαιότητας. Στην κατηγορία Α και Β καταγράφονται τα αποτελέσματα ως προς την άμεση στοχοθεσία του διαγωνισμού, ενώ στις Γ και Δ καταγράφονται παράπλευρα οφέλη για το ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα και την αγορά. Έτσι έχουμε οφέλη:

Α. Στην ενίσχυση της επιχειρηματικής και καινοτομικής κουλτούρας μέσα από τη δημιουργία ενός μηχανισμού αξιολόγησης, υποστήριξης και προετοιμασίας για επιχειρηματική αξιοποίηση καινοτόμων επιχειρηματικών σχεδίων από αυτούς, αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στην καλλιέργεια αντίληψης επιχειρηματικότητας ανάμεσα στους μαθητές και σπουδαστές του πληθυσμού στόχου. Η εξοικείωση μαθητών και σπουδαστών με το επιχειρηματικό σχέδιο, αλλά και με την οπτική της καινοτομίας ως τελικού προϊόντος είναι άλλο ένα αναμενόμενο όφελος. Επίσης μπορεί να λειτουργήσει ως αντίβαρο στον περιορισμό της τεχνολογικής/ κα-

τασκευαστικής διάστασης της εργαστηριακής πράξης, στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας, που λειτουργεί αρνητικά ως προς την καινοτομία προϊόντων, αλλά και σε ένα βαθμό υπηρεσιών.

Β. Στην αναβάθμιση του σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού των μαθητών και σπουδαστών αναμένεται να συμβάλει μέσα από την πληρέστερη ένταξη της επιχειρηματικότητας στο εννοιολογικό τους πλαίσιο, αλλά και σε πρακτικότερο επίπεδο μέσω της γνωριμίας τους με το ΔΑΣΤΑ του ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα.

Γ. Στη διασύνδεση του Ιδρύματος με τη δευτεροβάθμια τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και τη μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση, αναμένεται να συμβάλει αφενός με την σύσφιξη των σχέσεων με σχολικές μονάδες και ινστιτούτα κατάρτισης της ευρύτερης περιοχής του και αφετέρου με την εξοικείωση των μαθητών και σπουδαστών τους με το ΑΕΙ Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα, τους χώρους του και μέσω των εμπλεκόμενων στη βελτιστοποίηση και κρίση εκπαιδευτικών, σε ένα βαθμό των συναφών με την ειδικότητά τους τμημάτων του.

Δ. Στην άμεση ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας μέσα από τη χρησιμοποίηση επιχειρηματικών σχεδίων που θα προκύψουν –στο βαθμό που αυτό αποδειχθεί εφικτό– τόσο για έναρξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μέσω χρηματοδότησης και ίδρυσης επιχείρησης, όσο και για ενίσχυση υπάρχουσας επιχειρηματικής δραστηριότητας μέσα από την εκχώρηση δικαιωμάτων στο τελικό προϊόν σε εταιρείες που τυχόν ενδιαφέρονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Cohen W., & Levinthal, D. (1990): Absorptive capacity: A new perspective on Learning and Innovation, *Administrative Science Quarterly*, 35, pp. 128-152).
- Γεώργιας, Κωνσταντίνος (2014) Το φαινόμενο Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα της κρίσης, στην *Εκδήλωση παρουσίασης Διαγωνισμού Βραβείων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας 2014*, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), 29-Μαΐου-2014.
- Ιωαννίδης, Σ. & Γωτόπουλος, Ι. (2014) *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2012-13: Ενδείξεις Ανάκαμψης της μικρής επιχειρηματικότητας*, IOBE, Φεβρουάριος
- Ιωαννίδης, Σ. & Τσακανίκας, Α. (2007) *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2006-2007*, IOBE, Νοέμβριος.
- Καινοτομία, Έρευνα & Τεχνολογία (2012). – Αφιέρωμα: Καινοτόμες λύσεις από νέους ερευνητές. Τεύχος 87, 3ος-5ος 2012, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ). Retrieved from <http://hdl.handle.net/10442/12192>.
- Καλογήρου, Γ. (2013) Κεντρική Ομιλία: Επιχειρηματικότητα και Παραγωγική Δυναμική στους Δημοιοργικούς Κλάδους στο Πλαίσιο ενός Σχεδίου Ευφυούς Ανάπτυξης, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), 30-Σεπτ.-2013.
- Μαλλή, Α. (2014) *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης: Η περίπτωση των τουριστικών επιχειρήσεων*, Διπλωματική Εργασία στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Πειραιά (επιβλέπων: Καλαντώνης Π.).
- Μπουρλετίδης, Κ. & Αλεξανδροπούλου, Δ. (2005) «Η επιχειρηματικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η συμβολή τους στην ανάπτυξη: η ελληνική πραγματικότητα», *ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ*, τ. 10, 2005, σ. 171-184.
- Πετράκης, Π. Ε. (2008) *Η επιχειρηματικότητα*, Αθήνα: εκδ. συγγρ., 2η έκδοση.
- Στεργίου, Α. και Τσιώνης, Κ. (2005) *Χρήση Εικονικών Επιχειρήσεων για εκπαιδευτικούς σκοπούς*, Διπλωματική Εργασία στη Σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του ΕΜΠ, (επιβλέπων: Ασκούνης Δ.).
- Σκάγιανης, Π., Ζουμπουλάκης, Μ., Σταμπούλης, Γ., Παπαδούλης, Α., Ζυγούρα, Α., Τζερεμές, Ν., Ροδακινιάς, Π., Καπαρός, Γ., Πασχάλη, Α., Κεσσοπούλου, Σ. (2008) *Μελέτη σύνδεσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας μέσω της προώθησης της επιχειρηματικότητας*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Εργαστήριο Υποδομών Τεχνολογικής Πολιτικής και Ανάπτυξης, Οκτώβριος.

Μαρία Θεοδορομανωλάκη, Κορηλάκη Έρρικα**, Αντωνίου Θεόδωρος***

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΑΣΕΩΝ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

Στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, αναδεικνύεται μια αναδυόμενη μορφή οικονομικής δραστηριότητας, που περιγράφεται με τον όρο «Πράσινη Επιχειρηματικότητα», η οποία ενσωματώνει την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος στην καθημερινή αντίληψη και λειτουργία κάθε οικονομικής δραστηριότητας. Για τη διερεύνηση των τάσεων της πράσινης επιχειρηματικότητας, πραγματοποιήθηκε εμπειρική έρευνα, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών των Επαγγελματικών Λυκείων του Ηρακλείου Κρήτης. Από τα αποτελέσματα διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές του δείγματος κατέχουν σε μεγάλο βαθμό χαρακτηριστικά επιτυχημένου επαγγελματία και η περιβαλλοντική τους συμπεριφορά γενικά είναι σε υψηλό βαθμό υπεύθυνη. Εκφράζεται σε μεγάλο ποσοστό η πρόθεση τους για μελλοντική ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς της πράσινης επιχειρηματικότητας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό και ενθαρρυντικό.

Λέξεις κλειδιά: Αειφόρος ανάπτυξη, Πράσινη ανάπτυξη, Επιχειρηματίας, Υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά, Πράσινη επιχειρηματικότητα.

In the frame of sustainable development, is elected a emerging form of economic activity, that is described with the term "Green Business entrepreneurship", which incorporates the rational management of environment in the daily perception and operation of each economic activity. For the investigation of tendencies of green business dexterity, was realized empiric research, in representative sample of students of Professional Lycea of Heraklion Crete. By the results it was realized that the students of sample possess to a large extent characteristically achieved professional and their environmental behavior generally are in high degree person in charge. Is expressed in big percentage their intention for future undertaking of enterprising activities in all sectors of green business dexterity, make particularly important and encouraging.

Words keys: Sustainable development, Green development, Businessman, Responsible environmental behavior, Green business entrepreneurship.

* Διευθύντρια 5ου ΕΠΑ.Λ. Ηρακλείου, Ηφαίστου 7 & Συμβρίτου 4 Καμίνια, Τ.Κ. 71303, 2810 318130, mail@5epal-iraklira.sch.gr.

** Υπεύθυνοι Σ.Ε.Π. του ΚΕ.ΣΥ.Π. Ηρακλείου, Μονοφατσίου 8, Τ.Κ. 712 01, 2810 333783-4, antoniouthodore@yahoo.gr.

Εισαγωγή

Οι έννοιες της αειφόρου και πράσινης ανάπτυξης δεν έχουν ακόμη αποκτήσει διεθνώς μια σαφώς καθορισμένη έννοια. Οποσδήποτε, όμως, χαρακτηρίζονται από κάποιες αναγκαίες και αλληλένδετες προϋποθέσεις, όπως είναι η εξοικονόμηση πόρων, η αξιοποίηση της τεχνολογίας, η δημιουργία απασχόλησης και η παρέμβαση με απώτερο σκοπό την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος. Αναγνωρίζεται σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο ότι η πράσινη επιχειρηματικότητα συμβάλλει στην προώθηση της αειφορίας. Είναι η κρίσιμη παράμετρος για το παρόν και το μέλλον της οικονομίας, καθώς συνδυάζει την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος και την οικονομική ανάπτυξη, αλλά και με την παράλληλη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Υποβοηθητικός παράγοντας για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας αποτελεί η νέα υψηλή πράσινη τεχνολογία που εισδύει σε όλους τους τομείς της ενέργειας, παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών και κάνει εφικτή την μετάβαση σε μια νέα οικονομία φιλική για το περιβάλλον. Σε μία εποχή, όπου το άνοιγμα των αγορών και η άρση των περιοριστικών όρων στις εμπορικές συναλλαγές διαμόρφωσαν μία νέα τάξη πραγμάτων, που στην καθημερινότητα ακούμε ως παγκοσμιοποίηση, η ικανότητα των ανθρώπων στο πεδίο της πράσινης επιχειρηματικότητας καθίσταται περισσότερο από ποτέ αναγκαία.

Η έννοια της επιχειρηματικότητας, όπως απορρέει και από την (Πράσινη

Βίβλο, 2003) για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, είναι πολύ πιο πλατιά από εκείνη του επιχειρηματία, διότι περιλαμβάνει και πολλά άλλα άτομα εκτός από τον επιχειρηματία. Είναι εκείνη η μορφή οικονομικής δραστηριότητας η οποία θέτει την προστασία του περιβάλλοντος και της φύσης γενικότερα στο επίκεντρο της στρατηγικής της. Συνίσταται στη θετική στάση της επιχείρησης απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος, με ουσιαστικό τρόπο, τόσο με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγει, όσο και με τις διαδικασίες παραγωγής (Χατζημπίρος, 2007). Σύμφωνα με την πράσινη επιχειρηματικότητα υιοθετούνται οι παρακάτω αντιλήψεις σύμφωνα με τον Χατζημπίρος, 2007:

- Το επιχειρηματικό περιβάλλον αποτελεί μέρος του φυσικού περιβάλλοντος και όλοι οι πόροι που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών προέρχονται από τη φύση με αποτέλεσμα τη μείωσή τους, η οποία απειλεί την περαιτέρω ανάπτυξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- Ορισμένες παλαιότερες παραγωγικές διαδικασίες σπαταλούν μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, αλλά οι νέες διαδικασίες εξοικονομούν πόρους.
- Η πράσινη επιχειρηματικότητα προσφέρει στον άνθρωπο καλύτερες ποιοτικά υπηρεσίες και προϊόντα που βελτιώνουν την καθημερινή του ζωή.

Η Πράσινη Επιχειρηματικότητα καλύπτει όλους τους τομείς της οικονομίας: πρωτογενή τομέα (βιολογική γεωργία, εναλλακτικές καλλιέργειες),

δευτερογενή τομέα (παραγωγή ενέργειας, πράσινες κατασκευές και εξοικονόμηση ενέργειας, ανακύκλωση), τριτογενή τομέα (εμπόριο πράσινων προϊόντων), και τεταρτογενή τομέα (επικοινωνία, προβολή, πιστοποίηση) (EOMMEX, 2009), ενισχύοντας έτσι τόσο την απασχόληση όσο και την ανταγωνιστικότητα.

Ο όρος «επιχειρηματίας» χρησιμοποιείται ευρύτατα, με διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με το πλαίσιο. Ο ρόλος του επιχειρηματία έχει κατά καιρούς προσδιορίζεται με κριτήρια οικονομικά, κοινωνικά, αλλά και ψυχολογικά. Στα μέσα του 20ού αιώνα εδραιώθηκε η έννοια του επιχειρηματία ως καινοτόμου που αναπτύσσει κάτι μοναδικό (Σαλαβού 2006:134). Παλαιότερα η ικανότητα στην επιχειρηματική επιτυχία καθοριζόνταν σε μεγάλο βαθμό από το κεφάλαιο, τις πρώτες ύλες ή την παραγωγικότητα, σήμερα αυτή καθορίζεται σε αντίστοιχο βαθμό από τις γνώσεις, τις προσωπικές δεξιότητες και ικανότητες. Ειδικότερα ο πράσινος επιχειρηματίας επιφέρει την αλλαγή μέσω καινοτομιών και νέων τεχνολογικών διαδικασιών ή προϊόντων. Αν και υπάρχουν χαρισματικά άτομα, τα οποία είναι γεννημένα για επιχειρηματίες. Έρευνες αποδεικνύουν ότι κι εκείνος που δεν έχει έμφυτο το ταλέντο της επιχειρηματικότητας, μπορεί να μάθει να είναι δημιουργικός, αποκτώντας και καλλιεργώντας όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα του επιτρέψουν να γίνει ένας καλός και επιτυχημένος επιχειρηματίας. Τα σημαντικότερα από αυτά που συναντούμε στις περισσότερες περιπτώσεις

είναι τα ακόλουθα: Εργατικότητα, Ζήλος για δημιουργία, Ικανότητα ρεαλιστικού προγραμματισμού και πνεύμα αισιοδοξίας, Ικανότητα στην οργάνωση και διοίκηση, Ικανότητα επικοινωνίας, Προσαρμοστικότητα, Αντικειμενικότητα, Υπευθυνότητα, Εντιμότητα, (Χασσίδ, Καραγιάννης, 1999:197-208). Επιπλέον η ανάληψη κινδύνων, η ηγεσία, η επίλυση προβλήματος, η παρακίνηση, κ.ά. Έρευνες των τελευταίων ετών για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, καταδεικνύουν ως κίνητρό της την αναγκαιότητα για εργασία. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει όλους τους πολίτες και πολύ περισσότερο τους νέους ως πιθανούς επιχειρηματίες στο άμεσο ή απώτερο μέλλον. Υπό την έννοια αυτή η ανάπτυξη δεξιοτήτων, μέσω όλων των μορφών εκπαίδευσης, θα πρέπει να αποτελεί εφόδιο όλων των πολιτών, τόσο εξαιτίας της μεγαλύτερης από ποτέ πιθανότητας να επιχειρήσουν, όσο και εξαιτίας της σημασίας της επιχειρηματικής γνώσης ακόμα και από τη θέση του υπαλλήλου, ως παράγοντα για την καλύτερη δυνατή συμβολή στην επιτυχία μιας επιχείρησης. Η έννοια του επιχειρηματία πλαισιώνεται και από «επιχειρηματικά κίνητρα», όπως η χρηματοδότηση, η γραφειοκρατία, η κατοχή αντίστοιχων γνώσεων και δεξιοτήτων, το οικονομικό περιβάλλον, κ.ά.

Κυρίαρχο ρόλο εκτός των κινήτρων, αποτελεί η «υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά», η οποία είναι πολυπαραγοντικό «κατασκευάσμα» και για το σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί αρκετά μοντέλα που επιχειρούν να την ερμηνεύσουν με βάση κοινωνι-

κούς, ψυχολογικούς, κ.ά. παράγοντες. Μέσα από τις καθημερινές επιρροές του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι μαθητές, είναι δυνατόν να διαμορφώσουν ένα σύστημα αξιών και κατ' επέκταση στάσεων και συμπεριφορών, που θα λειτουργούν ως σημεία αναφοράς της ανάληψης πράσινης επιχειρηματικότητας. Η συνεχής συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, μέσα από ατομικές –ομαδικές φιλικές πρακτικές & δράσεις για το περιβάλλον, συνεπάγεται μία ισχυρή βάση για την ανάπτυξη πράσινων δραστηριοτήτων (π.χ. Βιοκαλλιέργειες, ανακύκλωση υλικών, προϊόντα πράσινης χημείας, οικολογική δόμηση, πράσινες μεταφορές, πράσινος τουρισμός, κ.λπ.).

Η τυπική εκπαίδευση καλείται να αντιμετωπίσει μια πρόκληση που απορρέει από την παγκοσμιοποίηση, τη νέα οικονομία της γνώσης και το διεθνή ανταγωνισμό. Η αγορά εργασίας, είτε πρόκειται για αυτοαπασχολούμενους, είτε για υπαλλήλους, ζητά επιχειρηματικές δεξιότητες. Οι δεξιότητες αυτές συνδέονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, είτε αυτό αφορά στο οικογενειακό πλαίσιο, είτε στο πλαίσιο της κοινωνίας και του πολιτισμού μέσα στον οποίο ζει το άτομο. Ενδεικτικά η ευελιξία, η επίλυση προβλημάτων, η πρωτοβουλία, η δημιουργικότητα, η αυτοπεποίθηση, οι κοινωνικές και οι περιβαλλοντικές δεξιότητες θα υποβοηθήσουν τους νέους να ενταχθούν και να παραμείνουν ανταγωνιστικοί στο σύγχρονο, υψηλών απαιτήσεων, εργασια-

κό χώρο και να αντιμετωπίσουν την πρόκληση αυτή, (Σιδηροπούλου, 2008).

Η εμπειρία επιστημονικών φορέων και Μ.Κ.Ο. σύμφωνα με τους Αποστολίδη & Παπαστυρόπουλος, 2002 για την πράσινη επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής διαχείρισης θα είναι σημαντικής συμβολής για την τεκμηρίωση και προαγωγή της ανάπτυξης και υποστήριξης της αναδυόμενης αυτής επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Προβληματική – Στόχοι – Μεθοδολογία

Οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ. έχουν διαχθεί μεταξύ των άλλων και Οικονομικά μαθήματα, μαθήματα σχετικά με το Περιβάλλον και την Επιχειρηματικότητα. Επίσης αρκετοί έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που υλοποιούνται στα σχολεία της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου. Σε ποιο βαθμό όλα αυτά έχουν συμβάλει στη μελλοντική ανάληψη πράσινης επιχειρηματικότητας; Με βάση αυτά επιχειρείται η αποτύπωση του πλαισίου και των συνιστωσών μελλοντικής ανάληψης πράσινης επιχειρηματικότητας από τους νέους μαθητές των ΕΠΑ.Λ.

- Οι επί μέρους στόχοι της παρούσας εμπειρικής έρευνας είναι:
- Διερεύνηση ύπαρξης χαρακτηριστικών «επιχειρηματία».
- Εκτίμηση περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.
- Καταγραφή μελλοντικής ανάληψης πράσινης επιχειρηματικότητας.

- Διερεύνηση συσχετίσεων χαρακτηριστικών «επιχειρηματία» – περιβαλλοντικής συμπεριφοράς & μελλοντικής ανάληψης πράσινης επιχειρηματικότητας.

Το ερευνητικό εργαλείο αποτέλεσε ερωτηματολόγιο το οποίο περιείχε δυο κλίμακες για την αποτίμηση των χαρακτηριστικών επιχειρηματία και της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς και ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής για τους ενδυνάμει μελλοντικούς τομείς απασχόλησης πράσινης επιχειρηματικότητας και τα εμπόδια ανάληψης μελλοντικά επιχειρηματικότητας. Διανεμήθηκε τυχαία σε αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών των ΕΠΑ.Λ. της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης, κατά το σχολικό έτος 2014-2015 (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος). Απάντησαν συνολικά 220 μαθητές: 50,5% κορίτσια και 49,5% αγόρια. Η κατανομή του μαθητικού πληθυσμού των ΕΠΑ.Λ. στην πόλη του Ηρακλείου: Κορίτσια: 582 και Αγόρια: 1280, (Πηγή: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου). Στο πλαίσιο ανάλυσης των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν μέτρα περιγραφικής στατιστικής, *t tests* για ανεξάρτητα δείγματα, συσχετίσεις (*r*). Οι αναλύσεις έγιναν με το λογισμικό SPSS v.21 και υιοθετήθηκε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,05$. Περιορισμός για τη γενίκευση των αποτελεσμάτων αποτελεί το γεγονός ότι τα ευρήματα της μελέτης αντικατοπτρίζουν τις απόψεις των μαθητών των ΕΠΑ.Λ. της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης χωρίς απαραίτητα να αντικατοπτρίζουν τις απόψεις του συνόλου των μαθητών των ΕΠΑ.Λ. της Χώρας.

Αποτελέσματα

Με βάση τα αποτελέσματα οι μαθητές του δείγματος απάντησαν ότι επιθυμούν να αναλάβουν μελλοντικά δραστηριότητες πράσινης επιχειρηματικότητας 134 άτομα (60,9%), γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό και ενθαρρυντικό. Αναφορικά με τους τομείς πράσινης επιχειρηματικότητας το 41,7% των μαθητών δήλωσαν τη γεωργία, 37% τον τουρισμό και ακολουθούν οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας με 35,1% και άλλες Τεχνολογίες (30,5%) και οι Φυσικοί Πόροι (25%). Η μελλοντική ενασχόληση με τους διάφορους τομείς πράσινης επιχειρηματικότητας και τα αντικίνητρα για την ανάληψή τους δεν φαίνεται να επηρεάζονται από το φύλο.

Στον πίνακα 1 παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων των μαθητών για χαρακτηριστικά επιχειρηματία τα οποία θεωρούν ότι κατέχουν.

Από τα στοιχεία του πίνακα 1 φαίνεται ότι οι μαθητές του δείγματος κατέχουν σε μεγάλο βαθμό χαρακτηριστικά επιτυχημένου επαγγελματία με προτεραιότητα σε αυτά της δημιουργικότητας, της εργατικότητας, της οργανωτικότητας και της συνεργασίας.

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών και μαθητριών του δείγματος για καθένα από τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία θεωρούν ότι αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητάς τους και που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά των μέσων όρων.

Από τα στοιχεία του πίνακα 2 φαί-

Πίνακας 1. Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών όσον αφορά το βαθμό στον οποίο θεωρούν ότι αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητας τους τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά

Χαρακτηριστικά	Καθόλου		Λίγο		Αρκετά		Πολύ		Πάρα πολύ		Δείκτες	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	μ.ο.	ε.σ.
Αποφασιστικότητα	12	5,5	34	15,5	88	40,0	50	22,7	36	16,4	2,29	1,08
Εντιμότητα	6	2,7	24	10,9	74	33,6	46	20,9	70	31,8	2,68	1,11
Ευστροφία	10	4,5	32	14,5	90	40,9	48	21,8	40	18,2	2,35	1,08
Ενθουσιασμός	0	0	34	15,5	52	23,7	67	30,6	66	30,0	2,75	1,05
Ανάληψη Κινδύνων	12	5,5	38	17,3	86	39,1	50	22,7	34	15,5	2,25	1,08
Ύπαρξη οράματος	24	10,9	52	23,6	58	26,4	36	16,4	50	22,7	2,16	1,31
Ευελξία	8	3,6	58	26,4	80	36,4	56	25,5	18	8,2	2,08	0,99
Δημιουργικότητα	4	1,8	22	10,0	62	28,2	66	30,0	66	30,0	2,76	1,05
Ηγεσία	16	7,3	54	24,8	66	30,3	48	22,0	34	15,6	2,14	1,17
Αυτοέλεγχος	12	5,5	22	10,0	63	28,6	67	30,5	56	25,5	2,60	1,13
Αυτοπεποίθηση	18	8,2	42	19,1	66	30,0	50	22,7	44	20,0	2,27	1,22
Αναλυτική ικανότητα	6	2,7	38	17,3	109	49,5	43	19,5	24	10,9	2,19	0,94
Συνθετική ικανότητα	12	5,5	48	21,8	93	42,3	45	20,5	22	10,0	2,08	1,02
Επίλυση προβλήματος	8	3,6	38	17,3	95	43,2	55	25,0	24	10,9	2,22	0,98
Εξωστρέφεια	20	9,1	44	20,0	61	27,7	49	22,3	46	20,9	2,26	1,25
Προσαρμοστικότητα	6	2,7	32	14,5	65	29,5	65	29,5	52	23,6	2,57	1,09
Εργατικότητα	6	2,7	18	8,2	59	26,8	63	28,6	74	33,6	2,82	1,07
Οργανωτικότητα	8	3,6	26	11,8	64	29,1	54	24,5	68	30,9	2,67	1,14
Διορατικότητα	10	4,7	36	17,0	76	35,8	56	26,4	34	16,0	2,32	1,08
Έλεγχος	4	1,8	18	8,2	67	30,5	83	37,7	48	21,8	2,70	0,96
Παρακίνηση	14	6,4	56	25,5	74	33,6	46	20,9	30	13,6	2,10	1,12
Συνεργασία	6	2,7	16	7,3	43	19,5	71	32,3	84	38,2	2,96	1,06

Πίνακας 2. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών και μαθητριών του δείγματος για καθένα από τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία θεωρούν ότι αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητάς τους και που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά των μέσων όρων.

Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων

Χαρακτηριστικά	Μαθητές		Μαθήτριες		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο.	τ.α.	μ.ο.	τ.α.	t	P
Αποφασιστικότητα	2,44	1,06	2,14	1,08	2,041	,042
Εντιμότητα	2,96	,99	2,40	1,15	3,828	,000
Ευστροφία	2,55	1,10	2,14	1,01	2,844	,005
Ηγεσία	2,37	1,23	1,89	1,06	3,064	,002
Ευελιξία	2,27	1,02	1,89	,92	2,907	,004
Αυτοέλεγχος	2,87	1,10	2,34	1,09	3,558	,000
Αναλυτική	2,35	,90	2,01	,94	2,721	,007
Επίλυση	2,41	1,09	2,03	,80	2,893	,004
Εξωστρέφεια	2,44	1,32	2,07	1,14	2,257	,025
Εργατικότητα	3,06	1,08	2,58	1,01	3,387	,001
Οργανωτικότητα	2,88	1,20	2,46	1,03	2,722	,007
Διορατικότητα	2,56	1,00	2,07	1,10	3,387	,001
Έλεγχος	2,85	,89	2,54	1,00	2,438	,016
Παρακίνηση	2,27	1,10	1,92	1,11	2,318	,021

νεται τα αγόρια του δείγματος, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους υπερτερούν των κοριτσιών στα χαρακτηριστικά ευελιξία, ηγεσία, επίλυση προβλήματος, διορατικότητα, κ.ά.

Στον πίνακα 3 παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων των μαθητών όσον αφορά το βαθμό συμφωνίας /διαφωνίας σε ορισμένες προτάσεις για την καταγραφή της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς τους.

Με βάση τα αποτελέσματα του πίνακα 3 φαίνεται οι μαθητές του δείγματος να λειτουργούν φιλοπεριβαλλοντικά στην καθημερινότητά τους. Είναι

γενικά σε υψηλό βαθμό υπεύθυνη και διαφοροποιείται για ορισμένα χαρακτηριστικά, υπέρ εκείνων των μαθητών που προτίθενται να ασχοληθούν επιχειρηματικά, ενώ η συμπεριφορά δεν διαφοροποιείται με το φύλο.

Στον πίνακα 4 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος που προτίθενται και εκείνων που δεν προτίθενται να αναλάβουν επιχειρηματική δραστηριότητα για καθένα από τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία θεωρούν ότι αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητάς τους και που

Πίνακας 3. Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών όσον αφορά τον βαθμό συμφωνίας /διαφωνίας στις προτάσεις

Προτάσεις	Διαφωνώ απόλυτα		Διαφωνώ		Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ		Συμφωνώ		Συμφωνώ απόλυτα		Δείκτες	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	μ.ο.	τ.α.
Επιλέγω προϊόντα υγιεινά και φιλικά στο περιβάλλον	8	3,6	4	1,8	62	28,2	80	36,4	66	30,0	2,87	,98
Περιορίζω τη χρήση προϊόντων, που για να κατασκευασθούν, χρησιμοποιούνται μη ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι	14	6,4	20	9,1	93	42,3	69	31,4	24	10,9	2,31	1,00
Περιορίζω τη χρήση ενεργοβόρων οικιακών συσκευών	14	6,4	34	15,5	79	35,9	63	28,6	30	13,6	2,28	1,08
Περιορίζω τη χρήση προϊόντων σε μεγάλες συσκευασίες	20	9,1	52	23,6	70	31,8	58	26,4		9,1	2,03	1,11
Αξιοποιώ άχρηστα αντικείμενα	24	10,9	20	9,1	57	25,9	65	29,5	54	24,5	2,48	1,26
Ξοδεύω λιγότερο νερό όταν πλένω τα χέρια μου ή κάνω μπάνιο.	26	11,8	50	22,7	34	15,5	64	29,1	46	20,9	2,25	1,33
Χρησιμοποιώ περισσότερο το λεωφορείο ή το ποδήλατο για το σχολείο και περιπάτους στη φύση	34	15,5	18	8,2	38	17,3	62	28,2	68	30,9	2,51	1,40

Πίνακας 4. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος που προτίθενται και εκείνων που δεν προτίθενται να αναλάβουν επιχειρηματική δραστηριότητα για καθένα από τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία θεωρούν ότι αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητας τους και που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά των μέσων όρων.
Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων

Χαρακτηριστικά	Μαθητές με πρόθεση		Μαθητές χωρίς πρόθεση		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο.	τ.α.	μ.ο.	τ.α.	t	P
Αποφασιστικότητα	2,49	1,11	1,97	,95	-3,652	,000
Εντιμότητα	2,85	1,08	2,41	1,11	-2,853	,005
Ρίσκα	2,38	1,06	2,04	1,08	-2,301	,022
Δημιουργικότητα	2,91	,97	2,53	1,11	-2,633	,009
Ευελιξία	2,19	,99	1,90	,96	-2,106	,036
Αυτοέλεγχος	2,73	1,07	2,39	1,19	-2,216	,028
Εργατικότητα	2,94	1,06	2,62	1,06	-2,176	,031
Διορατικότητα	2,45	1,02	2,10	1,14	-2,341	,020
Παρακίνηση	2,27	1,10	1,82	1,09	-2,957	,003
Συνεργασία	2,84	1,10	3,13	,95	2,043	,042

παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά των μέσων όρων.

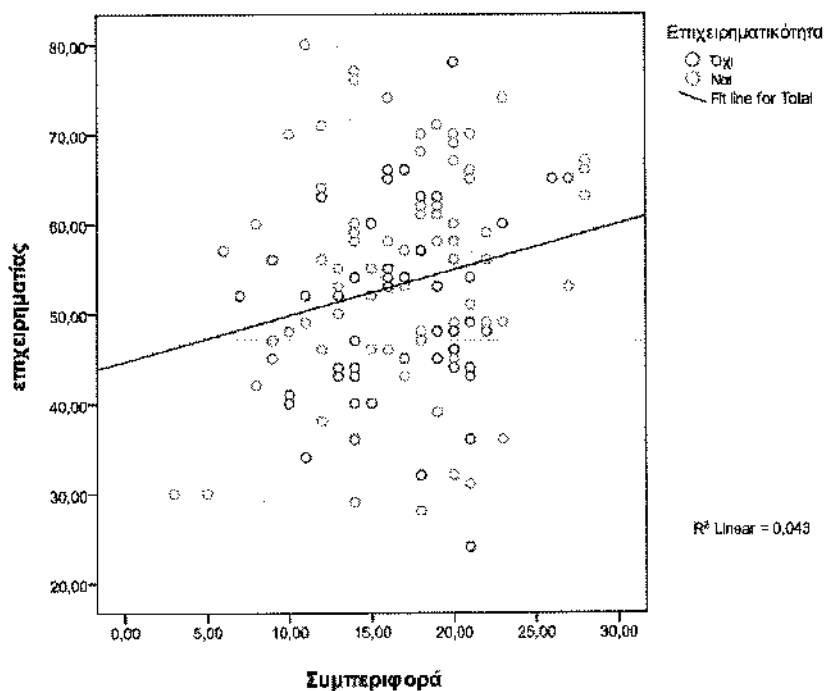
Με βάση τα αποτελέσματα του πίνακα 4 φαίνεται οι μαθητές του δείγματος οι οποίο προτίθενται να αναλάβουν δραστηριότητες πράσινης επιχειρηματικότητας υπερτερούν σε ορισμένα χαρακτηριστικά προσωπικότητας ενός επιχειρηματία. Ενώ Οι περιβαλλοντικές συμπεριφορές των μαθητών του δείγματος δεν διαφοροποιούνται μεταξύ εκείνων που προτίθενται και αυτών που δεν προτίθενται να αναλάβουν επιχειρηματική δραστηριότητα.

Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η

συσχέτιση χαρακτηριστικών επιχειρηματία –περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.

Από το διάγραμμα 1 φαίνεται ότι υπάρχει ασθενής συσχέτιση μεταξύ των χαρακτηριστικών επιχειρηματία τα οποία δηλώνουν ότι κατέχουν οι μαθητές και της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς τους. Η παρουσία της όμως υποδηλώνει την ύπαρξη κάποιας λειτουργικής διασύνδεσης ή συνάφειας η οποία μπορεί να συνεισφέρει, σε συνδυασμό με άλλες μεταβλητές στην εν μέρει ερμηνεία ή πρόβλεψη της πρόθεσης για ανάληψη μελλοντικής πράσινης επιχειρηματικότητας.

Διάγραμμα 1. Συσχέτιση χαρακτηριστικών επιχειρηματία - περιβαλλοντικής συμπεριφοράς

Πίνακας 5. Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος όσον αφορά τα αντικείμενα για μελλοντική επιχειρηματική δραστηριοποίηση

Αντικείμενα	Απαντήσεις		% μαθητών
	N	%	
Κόστος	17	8,2	21,8
Χρηματοδότηση	33	15,9	42,3
Πληροφόρηση	17	8,2	21,8
Γραφειοκρατία	31	14,9	39,7
Κρίση	38	18,3	48,7
Πλαίσιο	5	2,4	6,4
Επιδότησεις	11	5,3	14,1
Φορολογία	27	13,0	34,6
Ανταγωνισμός	10	4,8	12,8
Γνώσεις	19	9,1	24,4
Σύνολα	208	100,0	266,7

Στον πίνακα 5 παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος όσον αφορά τα αντικίνητρα για μελλοντική επιχειρηματική δραστηριοποίηση.

Από τα στοιχεία του πίνακα 5 φαίνεται ότι ως αντικίνητρα, για τους μαθητές οι οποίοι δήλωσαν ότι δεν είναι στην πρόθεσή τους να ασχοληθούν επιχειρηματικά, αναφέρουν πρωταρχικά την οικονομική κρίση, τη γραφειοκρατία και τη χρηματοδότηση, κ.ά.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Οι μαθητές του δείγματος φαίνεται να κατέχουν σε μεγάλο βαθμό «χαρακτηριστικά» επιτυχημένου επαγγελματία. Η προσωπικότητα του επιχειρηματία είναι σημαντικός παράγοντας προκειμένου να προσδιοριστεί η κατάλληλη επιχειρηματική δραστηριότητα που κάποιος θα εμπλακεί και θα διαχειρίζεται σε καθημερινή βάση. Όχι μόνο η έναρξη, αλλά και η ανάπτυξη της επιχείρησης, εξαρτώνται πάρα πολύ από τις γνώσεις και τις ικανότητες του ανθρώπου που τη διευθύνει. Οι Hayton, George & Zahra (2002) ανέπτυξαν ένα μοντέλο που περιγράφει πώς η επιχειρηματικότητα συνδέεται και επηρεάζεται από την κουλτούρα και τον πολιτισμό ενός τόπου. Οι διαφορετικές απόψεις που υπάρχουν στην παγκόσμια κοινότητα σχετικά με την επιχειρηματική δραστηριότητα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στη διαφορετική επικρατούσα κουλτούρα και πολιτισμική αντίληψη για τις επιχειρήσεις μέσα στην κάθε κοινωνία. Ωστόσο υπάρ-

χουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά επιχειρηματικής συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένης της ετοιμότητας για ανάληψη κινδύνων και της επιθυμίας για ανεξαρτησία και αυτοπραγμάτωση. Τα χαρακτηριστικά αυτά σύμφωνα με δηλώσεις τους φαίνεται να κατέχουν οι μαθητές του δείγματος οι οποίοι προτίθενται να αναλάβουν επιχειρηματικές δραστηριότητες κατά προτεραιότητα του τόπου τους, όπως η γεωργία και ο τουρισμός. Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Μεγάλη Βρετανία (Findings from the Household Survey, SBS Performance Analysis, 2002) προκύπτει ότι όσοι σκέπτονται σοβαρά το ενδεχόμενο να ιδρύσουν μία επιχείρηση θεωρούν τους εαυτούς τους πιο ευφάνταστους και δημιουργικούς από τους υπόλοιπους.

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των μαθητών του δείγματος φαίνεται να είναι γενικά σε υψηλό βαθμό υπεύθυνη. Η πράσινη επιχειρηματική αντίληψη αναγνωρίζει ότι το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι μέρος του φυσικού περιβάλλοντος και ένας ενδεχόμενος περιορισμός του φυσικού περιβάλλοντος θα περιόριζε αναπόφευκτα και το επιχειρηματικό περιβάλλον. Με βάση τα χαρακτηριστικά τους και την περιβαλλοντική συμπεριφορά τους φαίνεται λογικό –αναμενόμενο ότι το 60% των μαθητών του δείγματος είναι στην πρόθεση τους για τη μελλοντική ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε όλους τομείς της πράσινης επιχειρηματικότητας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό και ενθαρρυντικό. Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιχειρηματι-

κότητα η τελευταία αποτελεί κατά κύριο λόγο νοστροπία. Πρόκειται για τη δραστηριοποίηση και την ικανότητα που έχει ένα άτομο, μεμονωμένα ή στο πλαίσιο ενός οργανισμού, να αναγνωρίζει τις ευκαιρίες και να τις εκμεταλλεύεται προκειμένου να επιτύχει προσιθέμενη αξία ή να έχει οικονομικό όφελος (Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλες, 2003).

Οι μαθητές του δείγματος έχουν την πρόθεση στην πλειοψηφία τους στη μελλοντική ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς της πράσινης επιχειρηματικότητας. Η πράσινη επιχειρηματικότητα αναπτύσσει ευκαιρίες για αλλαγές στις υπηρεσίες και τα καταναλωτικά αγαθά που είναι περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον. Σήμερα, υπάρχουν πλέον όλο και περισσότεροι «πράσινοι καταναλωτές», οι οποίοι επιλέγουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον καθώς και επιχειρήσεις που απαιτούν να γνωρίζουν τι είδους υλικά χρησιμοποιούν οι προμηθευτές τους και πώς παράγουν τα προϊόντα με τα οποία τις προμηθεύουν (Ευθυμιόπουλος & Μοδινός, 2003). Αυτή η πρόκληση αναδεικνύεται στην αναζήτηση παραγωγής νέων προϊόντων και στον προσδιορισμό και κάλυψη μιας νέας καταναλωτικής ζήτησης, που θα μπορεί να εκπληρώνει τους όρους της αειφόρου ανάπτυξης Ζήσης Ι., 2003. Στην ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με την Greenpeace οι θέσεις απασχόλησης που εκτιμάται ότι θα υπάρξουν έως το 2020 αφορούν διάφορους το-

μείς, όπως Α.Π.Ε., εξοικονόμηση ενέργειας, ανακύκλωση, βιοκαλλιεργείες, κ.λπ. Επιπλέον η Οδηγία 91/2002 για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων επιβάλλει την ενεργειακή πιστοποίηση όλων των νέων κτιρίων, την εφαρμογή ελάχιστων ενεργειακών απαιτήσεων και την τακτική επιθεώρηση κτιρίων και λεβήτων. Βάσει της νέας οδηγίας δημιουργούνται μια σειρά από νέα υλικά, συμβουλευτικές υπηρεσίες και πιστοποιήσεις. Οι ευεργετικές επιπτώσεις των πράσινων επενδύσεων είναι κάτι παραπάνω από ορατές, αφού εκτιμάται από επίσημους φορείς ότι 500.000 νέες θέσεις εργασίας δημιουργούνται κάθε έτος, αριθμός που αντιστοιχεί στο 3% περίπου των ανέργων της Ε.Ε. (Τσαντίλης και Χατζημπίρος, 2007). Έρευνα του Ευρωβαρομέτρου κατέδειξε ότι το 37% των Ευρωπαίων εξετάζουν ή είχαν εξετάσει τη δυνατότητα ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας ενώ μόνο το 15% υλοποίησε τους στόχους του. Όσοι από εκείνους που συμμετείχαν στην έρευνα του Ευρωβαρομέτρου είχαν γονείς αυτοαπασχολούμενους έκλιναν περισσότερο προς την αυτοαπασχόληση παρά όσοι είχαν γονείς μισθωτούς. (Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, 2003). Επιπλέον η επιχειρηματικότητα απελευθερώνει το δυναμισμό και τις ικανότητες των ατόμων. Σχετική έρευνα αποκαλύπτει ότι το 33% των αυτοαπασχολούμενων χωρίς μισθωτούς υπαλλήλους (ατομική επιχείρηση χωρίς υπαλλήλους) και το 45% των αυτοαπασχολούμενων με μισθωτούς (ατομική επιχείρηση με μισθωτούς υπαλλήλους) αισθάνονται πο-

λύ ικανοποιημένοι από τις συνθήκες εργασίας τους έναντι μόνο 27% των μισθωτών υπαλλήλων σε μία επιχείρηση. (Third European survey on working conditions, Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για την Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, 2000). Η αειφόρος - πράσινη ανάπτυξη προβάλλει πλέον ως μία ασφαλιστική δικλείδα στη διασφάλιση των θέσεων εργασίας που απειλούνται ή και στη δημιουργία νέων, ώστε να ξεπεραστεί η τρέχουσα οικονομική κρίση. Η πράσινη απασχόληση θα αρχίσει να καταλαμβάνει ένα αυξανόμενο μερίδιο και σε άλλους παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας.

Υπάρχει αισθητά μικρότερος αριθμός γυναικών επιχειρηματιών στην Ευρώπη. (Ευρωβαρόμετρο, 2012). Αυτό επιβεβαιώνεται και από την υστέρηση στην πρόθεση των μαθητριών του δείγματος της παρούσας εμπειρικής έρευνας. Σύμφωνα με την Εκατομιάτη Δ. (2008) τα στερεότυπα που έχουν διαμορφωθεί και επικρατούν για τους άντρες και τις γυναίκες είναι διαμετρικά αντίθετα παίζουν το σημαντικότερο ρόλο. Οι άνδρες έχουν την τάση να ενδιαφέρονται περισσότερο για οικονομικές ανταμοιβές, ανεξαρτησία, κύρος και δυνατότητα εξέλιξης στη δουλειά τους. Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, φαίνεται να έχουν μικρότερες προσδοκίες και την τάση να ενδιαφέρονται περισσότερο για αναγνώριση στην εργασία, κοινωνική αποδοχή και καλές σχέσεις με τους συναδέλφους.

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, ιδίως όταν αφορά στην ίδρυση και τη λειτουργία μικρών και πολύ μικρών

επιχειρήσεων, συχνά αναστέλλεται εξαιτίας πλήθους δυσκολιών και εμποδίων, τα οποία είναι σε πολλές περιπτώσεις κοινά για τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλά από αυτά αξιολόγησαν ως σημαντικά και οι μαθητές του δείγματος. Οι Ευρωπαίοι εξακολουθούν να θεωρούν τους διοικητικούς φραγμούς ως τη βασική τροχοπέδη στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. (Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, 2003).

Επειδή τόσο η προσωπικότητα όσο και οι διοικητικές δεξιότητες αποτελούν βασικούς παράγοντες επιτυχίας, οι προσωπικές δεξιότητες που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα πρέπει να διδάσκονται από πολύ νωρίς και να συνεχίζονται ως το πανεπιστημιακό επίπεδο, στο οποίο πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα. Η επιχειρηματικότητα πρέπει να ενισχυθεί σε μεγάλο βαθμό και να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στις γυναίκες. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης καλείται να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και της καλλιέργειας σχετικών δεξιοτήτων. Έτσι η προώθηση μίας θετικής αντίληψης για την επιχειρηματικότητα θα συμβάλλει στην ενίσχυση της δημιουργίας πολλών νέων επιχειρήσεων ειδικότερα ανάμεσα στους νέους ως μέσο για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και καταπολέμησης της ανεργίας.

Προτάσεις

Γενικότερα η Ελλάδα σήμερα περισσότερο από ποτέ θα μπορούσε να αξιοποιήσει το πλούσιο και γόνιμο φυσικό και πολιτιστικό της περιβάλλον ως πεδίο ευκαιριών και προοπτικών στην πράσινη οικονομία και επιχειρηματικότητα. Τα χαρακτηριστικά της χώρας μας που της προσδίδουν αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων χωρών είναι τα εξής:

- Αποτελεί ισχυρό οικονομικό και οικολογικό πεδίο ενδιαφέροντος, διότι διαθέτει ένα από τα πλουσιότερα οικοσυστήματα, όχι μόνον της Ευρώπης, αλλά και παγκόσμια.
- Διαθέτει ένα πολύμορφο και ποικίλο γεωγραφικό ανάγλυφο.
- Η περιβαλλοντική κατάσταση της χώρας μας είναι σχετικά καλή.
- Δεν έχουν εκλείψει ακόμη το τοπικό χρώμα και η ελληνική παράδοση. Έτσι, συνεχίζουν να υπάρχουν οι απαραίτητες συνθήκες για την αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων με σύγχρονους όρους.
- Βρίσκεται σε κομβική τοποθεσία για την παγκόσμια αγορά.
- Υπάρχουν ακόμη χρηματοδοτικές ευκαιρίες, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για επιχειρηματικές κινήσεις προσανατολιζόμενες προς την προστασία του περιβάλλοντος.
- Ο τομέας του περιβάλλοντος και της αγροτικής παραγωγής με όρους οικολογικούς αναπτύσσονται όλο και περισσότερο. Ειδικότερα κατά την τρέχουσα περίοδο της οικονομικής κρίσης.

- Οι περιβαλλοντικές ανάγκες δημιουργούν νέους τομείς για την ανάκαμψη της βιομηχανίας με όρους οικολογικούς.
- Η χώρα είναι πεδίο υψηλού συγκριτικού πλεονεκτήματος για τις αειφορικές μορφές ενέργειας (αιολική, ηλιακή κτλ.). Έχουμε ακόμη κάποια διαθέσιμη τεχνογνωσία στον τομέα του υδρογόνου.
- Οδηγεί στην αύξηση της κοινωνικής συνείδησης απέναντι στους λιγοστούς φυσικούς πόρους. (Ζήσης, 2003).

Αισιόδοξη είναι και η εκτίμηση για το μέλλον της πράσινης απασχόλησης στην Ελλάδα, όπου αναμένεται αυξητική τάση (Τσαντίλης & Χατζημπίρος, 2007):

- Της ολοένα πιο απαιτητικής και αυστηρής κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας της συνεχιζόμενης ευρωπαϊκής χρηματοδότησης σε έργα έρευνας και περιβαλλοντικής υποδομής.
- Της τεχνολογικής εξέλιξης και των αυξανόμενων επενδύσεων στον τομέα των καθαρών τεχνολογιών και των εγκαταστάσεων αντιρρύπανσης, όπως είναι η χρησιμοποίηση της βιομάζας αντί του πετρελαίου, των φωτοβολταϊκών κλπ.
- Του γεγονότος ότι οι οικονομικές δραστηριότητες σε τομείς σχετικούς με την αειφορική διαχείριση, την προστασία και την ανάδειξη ευαίσθητων οικοσυστημάτων, τη βιολογική γεωργία, την παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας είναι επενδύσεις ένταξης εργασίας και δημιουργούν πολλαπλάσιες θέσεις.

Η «πράσινη επιχειρηματικότητα» φαίνεται να παρέχει ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καθώς συνδυάζει αρχές και αξίες με κοινωνικές,

πολιτιστικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις, αποτελώντας με αυτό τον τρόπο μία συνειδητή δέσμευση για την αειφόρο - πράσινη ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αποστολίδης Α. & Παπασιωρόπουλος Σ. (2002). *Το εθελοντικό κίνημα στην Ελλάδα και η κοινωνία των πολιτών*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Γεροντέλη, Α. Μιχαηλίδου, Ε. (2012), Διάσκεψη Κορυφής Rio+20 (UNCSD) «Το μέλλον που θέλουμε» (The future we want) Μετά είκοσι έτη, Αθήνα: Ε.Μ.Π.
- Εκατομάτη, Δ. (2008). *Στερεότυπα: Άραγε επιλέγουν κάποιοι πριν από εμάς για εμάς*. Λεπενού: ΥΠΕΠΘ, Σύμπραξη 653/2007-08.
- EOMMEX (2009). *Εγχειρίδιο πράσινης Επιχειρηματικότητας για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις*. http://observatory.eommex.gr/eommex/egxeiridio_prasinis-epixeirimatikititas.pdf [accessed 20/012/2014].
- Ευθυμιάδης, Η. και Μ. Μοδινός (επιμ.) (2003). *Οι δρόμοι της αειφορίας*. Αθήνα Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (Δ.Ι.Π.Ε.).
- Ζήσης Ι. (2003). *Πράσινο Επιχειρείν*. Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ. http://www.ekke.gr/estia/gr_pages/F_synerg/Pras_Epixeirein/Pras_Epexeirein.htm.
- Hayton, J.C, George, G. and Yahra, S. A. (2002). *National Culture and Entrepreneurship: A Review of Behavioural Research Entrepreneurship, Theory and Practice*, Volume 26, No. 4.
- Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη. (2003). Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Βρυξέλλες.
- Σαλαβού Ε. (2006). *Δρόμοι Εξέλιξης στο «επιχειρείν», Προβληματισμοί καινοτομίας-αλλαγής-επιχειρηματικότητας-μετασχηματισμών*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Σιδηροπούλου Δ., κ.ά. (2008). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής παιδείας & Θρησκευμάτων.
- Τσαντίλης, Δ. & Χατζημπόρος, Κ. (2007). *Η Περιβαλλοντική Πολιτική*. Στο Ν. Μαραβέγια και Μ. Τσινιζέλη (επιμ.): *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση. Οργάνωση και Πολιτικές*. 50 χρόνια. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Χασσίδ, Ι., Καραγιάννης, Α.Δ., (1999). *Η επιχειρηματικότητα στην Ελληνική Οικονομία: Οικονομική και Κοινωνική Προσέγγιση*. Αθήνα: Interbooks.
- Χατζημπόρος, Κ. (2007). *Περιβαλλοντικό έλλειμμα και μεταρρυθμιστικό αίτημα*. Στο: Χ. Τσούκας (επιμ.) *Για μια Προοδευτική Πολιτική*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- GEM (2011). *Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας*, «Δείκτης Διεθνούς Επιχειρηματικότητας».
- Green peace. (2009). *Πράσινη ανάπτυξη και νέες θέσεις εργασίας*. Αθήνα: Αυτοέκδοση
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, σ. 43.

Γεωργίου Στυλιανή*, Χατζημιχαήλ Κανέλλα**

**ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

Η επιχειρηματικότητα δεν υπήρξε ποτέ άλλοτε πιο σημαντική από ό,τι σήμερα. Το σημερινό πολύπλοκο και ανασφαλές οικονομικό περιβάλλον απαιτεί άτομα με ικανότητα επίλυσης νέων προβλημάτων μέσω ανεξάρτητης και υπεύθυνης δράσης. Το να βοηθηθούν τα άτομα να σκέφτονται δημιουργικά και να αποδέχονται την καινοτομία είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη του μελλοντικού εργατικού δυναμικού. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσουμε πως ένα πρότυπο εκπαιδευτικό σύστημα επιχειρηματικότητας που δημιουργήθηκε από τους ίδιους τους μαθητές του 2ου ΓΕΛ Ωραιοκαστρου Θεσσαλονίκης, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, μπορεί να εφαρμοστεί στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως πρότυπο εργαλείο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των μαθητών. Μέσα από αυτό το εκπαιδευτικό παιχνίδι οι μαθητές εξοικειώνονται και αναπτύσσουν με βιωματικό τρόπο επιχειρηματική νοοτροπία και δεξιότητες.

Λέξεις κλειδιά: επιχειρηματική εκπαίδευση, καινοτομία, πρότυπο σύστημα διδασκαλίας, επιχειρηματικές δεξιότητες, δημιουργική σκέψη.

**THE CREATION OF AN ENTREPRENEURSHIP PROTOTYPE EDUCATIONAL
SYSTEM BY STUDENTS DURING THE IMPLEMENTATION OF SCHOOL
GUIDANCE IN SCHOOL**

Nowadays, entrepreneurship has never been more important than ever before. In today's complex and uncertain economic environment, people with the ability to solve new problems through independent and responsible action, are required. To help people think creatively and accept innovation is something essential for the development of the future workforce. The purpose of this paper is to present how a prototype educational system for entrepreneurship, which was created by the students of the 2nd High School of Thessaloniki-Oreokastro, during the implementation of the School Guidance, can be applied in Secondary Education schools, as a prototype tool for the development of students' entrepreneurial skills and abilities. Through this educational game the students are being familiarized with entrepreneurship, and they will be able to develop, by an experiential way, entrepreneurial mindset and skills.

Keywords: business education, innovation, prototype teaching model, entrepreneurial skills, creative thinking.

* Η Γ.Σ. είναι Αρχιτέκτονας Μηχανικός - Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Υπεύθυνη Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, του Κέντρου Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης ΚΕ.ΣΥ.Π Λαγκαδά. Επικοινωνία: Δαβάκη 39, Κόλαμαριά, 55133 Θεσσαλονίκη, 6977542733, stlgeorgio@gmail.com

** Η Χ.Κ. είναι Φοιτήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας, τμήματος Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων. Επικοινωνία: Γραβιάς 52, Θεσσαλονίκη, 6985965161, kanellax@gmail.com

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον ΕΟΠΠΕΠ (2012), «Η παγκοσμιοποίηση πιέζει έντονα τις οικονομίες προς τον ανταγωνισμό και την καινοτομία, οδηγώντας στην ανάγνωση δημιουργίας μιας δραστήριας κοινωνότητας δημιουργικών και καινοτόμων επιχειρηματιών. Επιπροσθέτως, αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης και αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που προκύπτουν από αυτή, οι επιχειρηματικοί τύποι ανθρώπων μπορούν να λειτουργήσουν ως κινητήρια δύναμη ανάπτυξης και υποστηρίζοντας την ευημερία. Άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και της γήρανσης του πληθυσμού, απαιτούν επίσης καινοτόμο και επιχειρηματική αντιμετώπιση. Ταυτόχρονα, η στροφή προς τις οικονομίες υπηρεσιών και γνώσης έχει οδηγήσει σε ευκαιρίες για νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών». Το να βοηθηθούν τα άτομα να σκέφτονται δημιουργικά και να αποδέχονται την καινοτομία είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη του μελλοντικού εργατικού δυναμικού. Δε χρειάζεται να γίνουν όλοι επιχειρηματίες, όμως όλα τα μέλη της κοινωνίας θα πρέπει να γίνουν περισσότερο επιχειρηματικά. Το να διαμορφώσεις ανθρώπους που να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις και την αβεβαιότητα στον κόσμο της εργασίας με επιχειρηματικό πνεύμα θα εφοδιάσει την ευρωπαϊκή οικονομία με ανεξάρτητους και δημιουργικούς στοχαστές, που μπορεί να «σκέπτονται έξω

από το κουτί», να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις και να προσαρμόζονται στις αλλαγές.

Είναι σημαντικό λοιπόν να εξοικειωθούν τα παιδιά και οι νέοι με τις επιχειρηματικές συμπεριφορές και δεξιότητες, όσον το δυνατόν νωρίτερα.

Σύμφωνα με τον Χρηστάκη, Μ. (2003), «Το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να ενσωματώσει στα προγράμματα σπουδών του τόσο σε τριτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο, αλλά ακόμη και σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, την εκπαίδευση σε αντικείμενα επιχειρηματικότητας με στόχο την ενίσχυση του επιχειρηματικού πνεύματος των μαθητών/τριών και των φοιτητών/τριών, αλλά και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας, δηλαδή των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ίδρυση, λειτουργία και ανάπτυξη επιχειρήσεων».

Η εκπαίδευση στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

Σύμφωνα με τον Χρηστάκη, Μ. (2003), «Το 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας αναγνώρισε την επιχειρηματικότητα ως μια από τις «νέες βασικές δεξιότητες» για την οικονομία της γνώσης. Στα συμπεράσματα της Λισσαβόνας τονίστηκε ότι η επιχειρηματικότητα αποτελεί δεξιότητα, στην οποία η κοινωνία στο σύνολό της πρέπει να παρέχει ευκαιρίες ανάπτυξης των δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη δημιουργία και τη λειτουργία μιας επιχείρησης».

Από το Συμβούλιο της Λισσαβόνας

το 2000 μέχρι σήμερα, η επιχειρηματικότητα όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται ως μια ικανότητα που πρέπει να αποτιμηθεί και να καλλιεργηθεί μέσα σε ένα πλαίσιο εκπαίδευσης και κατάρτισης. Βρίσκεται στην καρδιά του στρατηγικού πλαισίου αναφοράς για το 2020 που αφορά στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, το οποίο αναφέρει την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικότητας, ως έναν από τους στρατηγικούς στόχους. Η ανάληψη πρωτοβουλίας και επιχειρηματικής δράσης αποτελούν επίσης μια από τις οκτώ βασικές δεξιότητες στη δια βίου μάθηση.

Ο ρόλος της Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣυΕΠ), στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων.

Σύμφωνα με τον ΕΟΠΠΕΠ(2012), «η επιχειρηματική μάθηση, υποστηριζόμενη από τη Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού(ΣυΕΠ), διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Η παροχή υποστήριξης από την ΣυΕΠ μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, ανεξάρτητα από το αν τα άτομα γίνουν τελικά επιχειρηματίες. Η ΣυΕΠ μπορεί να βοηθήσει τους σπουδαστές να θέσουν τις βάσεις της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και αυτοπεποίθησης και σε μια θετική στά-

ση «μπορώ να τα καταφέρω». Αυτό το είδος της υποστήριξης παρέχει μια γεύση του να είναι κάποιος επιχειρηματίας, χωρίς να υπεισέρχεται σε «μηχανισμούς επιχείρησης».

Χαρακτηριστικά του πρότυπου εκπαιδευτικού μοντέλου

Με την εφαρμογή της συστηματοποίησης στην διδακτική μεθοδολογία, ένα πρότυπο μοντέλο πολεοδομικής ανάπτυξης ως άσκηση-παιχνίδι-προσομοίωση, δημιουργήθηκε και εκτελέστηκε από τους ίδιους τους μαθητές της Δευτέρας Λυκείου του 2ου ΓΕΛ Ωραιοκάστρου, στα πλαίσια του μαθήματος της ερευνητικής εργασίας με θέμα την προετοιμασία των μαθητών για τη μετάβασή τους προς τον κόσμο της εργασίας στα πλαίσια του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Αυτό το μοντέλο μπορεί να εφαρμοστεί στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως πρότυπο εργαλείο ανάπτυξης επιχειρηματικής συμπεριφοράς των μαθητών, καθώς μέσα από αυτό το εκπαιδευτικό παιχνίδι οι μαθητές εξοικειώνονται και αναπτύσσουν με βιωματικό τρόπο επιχειρηματική νοοτροπία και δεξιότητες.

Οι μαθητές επιθυμούσαν να δημιουργήσουν έναν «ιδανικό-πρότυπο οικισμό». Η ανάπτυξη αυτού του οικισμού ήταν η καλύτερη επιλογή ως θέμα, διότι προϋποθέτει και ενσωματώνει τη σφαιρική γνώση και ύπαρξη πολλών επαγγελματιών από διάφορα επιστημονικά πεδία. Οι μαθητές καθώς συμμετέχουν σε αυτήν την άσκηση

– παιχνίδι, αναπτύσσουν προσωπικές δεξιότητες, όπως επίλυση νέων προβλημάτων μέσω ανεξάρτητης και υπεύθυνης δράσης, δημιουργική σκέψη, ανάληψη πρωτοβουλίας, επιδίωξη της καινοτομίας, συνεργασίας, κριτική σκέψη, ανάληψη ρόλων, ικανότητα επικοινωνίας, διαχείριση χρόνου, ευελιξία, υπευθυνότητα, αναγνώριση ευκαιριών, ενώ παράλληλα ανακαλύπτουν τα ενδιαφέροντά τους και τα διάφορα επαγγέλματα που ταιριάζουν στην προσωπικότητά τους.

Γίνεται προσπάθεια με αυτόν τον τρόπο να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά να εντοπίσουν όσο γίνεται πιο πολλά και διαφορετικά επαγγέλματα, όπου μπορούν να ικανοποιήσουν τις εργασιακές τους αξίες και να τις αναπτύξουν αξιοποιώντας τις ικανότητες – δεξιότητές τους, με σκοπό να εντοπίσουν πιθανές επαγγελματικές δραστηριότητες.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του πρότυπου μοντέλου πολεοδομικής ανάπτυξης ΣΕΠ που δημιουργήθηκε είναι ότι μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε περιοχή μελέτης, να τροποποιηθεί ανάλογα με τα δεδομένα και τις ανάγκες που ορίζονται στην κάθε περιοχή, να οδηγήσει σε διαφορετικά αποτελέσματα – λύσεις ανάλογα με τα δεδομένα που ορίζονται, να λειτουργεί ως εργαλείο ΣΕΠ με σκοπό να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικό που δεν έχει γνώσεις αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας, να τροποποιηθεί ανάλογα με τις ικανότητες-δεξιότητες των μαθητών και των εκπαιδευτικών που το χειρίζονται, και να χρησιμοποιηθεί με ευχάριστο και δη-

μιουργικό τρόπο από τους μαθητές ως άσκηση – παιχνίδι.

Προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της εργασίας

Αρχικά οι μαθητές συζήτησαν με ταξύ τους για το πώς ο οικισμός αυτός θα έπρεπε να είναι. Οι ιδέες και οι σκέψεις τους ήταν σημαντικές και εντυπωσιακές, αλλά οι περισσότερες από αυτές είχαν αναπτυχθεί σε μη ρεαλιστικά και φανταστικά στοιχεία πολεοδομικού σχεδιασμού, γιατί οι μαθητές δεν είχαν γνώσεις αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας. Επίσης οι γνώσεις που θα αποκόμιζαν οι μαθητές για θέματα αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας δεν θα είχαν επιστημονικό υπόβαθρο. Θα έπρεπε να διδάξω στους μαθητές πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, με σκοπό η εργασία τους να έχει ένα ρεαλιστικό αποτέλεσμα. Αυτό έμοιαζε αδύνατο να πραγματοποιηθεί γιατί υπήρχαν σοβαρά προβλήματα: η εργασία θα έπρεπε να ολοκληρωθεί σε τέσσερις μήνες (το μάθημα διαρκεί δύο ώρες την εβδομάδα), υπήρχαν πολλοί μαθητές στην τάξη (τριάντα μαθητές), γεγονός που δυσχέραινε τη συνεργασία τους, και οι μαθητές δεν ήξεραν να σχεδιάζουν.

Μεθοδολογία ανάπτυξης της εργασίας

Αρχικά οι μαθητές κατέγραφαν τις ιδέες τους και τις σκέψεις μέσα από την διαδικασία «καταιγισμού ιδεών»,

για το πώς η πρότυπη πόλη που θα δημιουργούσαν θα έπρεπε να είναι. Η κύρια σκέψη τους ήταν η πρότυπη πόλη να είναι μια πόλη φιλική με τους ανθρώπους, που να καλύπτει όλες τις ανάγκες για τη σωστή διαβίωση που απαιτεί η σύγχρονη ζωή, και ταυτόχρονα να προσφέρει ένα ήρεμο και άνετο περιβάλλον. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση αυτής της εργασίας είναι:

1. Η ιδανική πόλη σύμφωνα με τους μαθητές, θα έπρεπε να έχει πολλούς ανοιχτούς ελεύθερους χώρους για την ανάπτυξη πολιτιστικών, αθλητικών δραστηριοτήτων αναψυχής. Η κίνηση των αυτοκινήτων θα έπρεπε να είναι περιορισμένη με την κατασκευή δρόμων για πεζούς και ποδήλατα. Η στάθμευση των αυτοκινήτων να γίνεται υπόγεια κάτω από τα σπίτια και σε δημόσιους υπόγειους χώρους στάθμευσης.
2. Στη συνέχεια οργάνωσαν και χώρισαν σε κατηγορίες τις ιδέες που είχαν, ενσωματώνοντας ρεαλιστικά στοιχεία αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, με σκοπό να οργανώσουν την εργασία τους. Έτσι χώρισαν σε κατηγορίες όλες τις αρχιτεκτονικές λειτουργίες οι οποίες είναι απαραίτητο να υπάρχουν στην πρότυπη πόλη (ΠΙΝΑΚΑΣ 1). Οι κατηγορίες των αρχιτεκτονικών λειτουργιών είναι: πλατεία – ανοιχτοί χώροι αναψυχής, εμπορικό κέντρο, αθλητικές εγκαταστάσεις, χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων (βιβλιοθήκη, θέατρο – κινηματογράφος, μουσείο-εκθεσιακός χώρος, εκκλησία), δημόσια κτί-

ρια (Δημαρχείο, τράπεζα, νοσοκομείο, αστυνομία, πυροσβεστική. Οι τριάντα μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες, οι μαθητές της κάθε ομάδας μελέτησαν-σχεδίασαν μια αρχιτεκτονική λειτουργία. Στο τέλος οι ομάδες συνεργάστηκαν μεταξύ τους με σκοπό να ολοκληρώσουν την εργασία τους.

3. Οι μαθητές όρισαν τους όρους δόμησης των κτιρίων της πρότυπης πόλης. Οι κατοικίες θα μπορούσαν να έχουν δύο ορόφους με υπόγειο χώρο στάθμευσης και στέγη. Οι αυτοκινητόδρομοι θα είχαν τουλάχιστον δέκα μέτρα πλάτος και οι πεζόδρομοι πέντε μέτρα.
4. Ο γενικός πολεοδομικός σχεδιασμός αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε σε ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο «κάναβο» $10,00 \times 10,00$ μέτρα, ο οποίος καθόρισε το γενικό σχήμα των οικοπέδων-κατοικιών-οικοδομικών τετραγώνων – και γενικότερα όλου του οικισμού. Το πρότυπο οικόπεδο της κατοικίας έχει ορθογώνιο παραλληλόγραμμο σχήμα με εμβαδόν $450,00$ τετραγωνικά μέτρα ($15,00 \times 30,00$ μέτρα). Σε αυτό το οικόπεδο είναι χτισμένη η κατοικία με εμβαδόν σε κάθε όροφο το ανώτερο $150,00$ τετραγωνικά μέτρα ($10,00 \times 15,00$ μέτρα). Το βασικό πρότυπο – «κύτταρο» ανάπτυξης του πολεοδομικού σχεδιασμού, είναι το πρότυπο πολεοδομικό οικοδομικό τετράγωνο, το οποίο έχει σχήμα ορθογώνιου τετραγώνου ($60,00 \times 60,00$ μέτρα), καλύπτει επιφάνεια $3.600,00$ τετραγωνικών μέτρων και αποτελείται

τουλάχιστον από οχτώ οικοπέδα. Οι μαθητές έφτιαξαν δεκαπέντε διαφορετικά πρότυπα οικοδομικά τετράγωνα (ΠΙΝΑΚΑΣ 3).

5. Στη συνέχεια συνέθεσαν αυτά τα πρότυπα με σκοπό να φτιάξουν μεγαλύτερες περιοχές, τις πρότυπες γειτονιές (ΠΙΝΑΚΑΣ 4,5).
6. Μετά κατέγραψαν τις απαραίτητες αρχιτεκτονικές λειτουργίες που είναι απαραίτητο να υπάρχουν σε κάθε πρότυπη γειτονιά και στην κεντρική περιοχή του οικισμού (ΠΙΝΑΚΑΣ 1).
7. Στο τέλος δημιούργησαν την πρότυπη πόλη συνθέτοντας και ενσωματώνοντας τις αρχιτεκτονικές λειτουργίες με τις πρότυπες γειτονιές φτιάχνοντας ένα οργανισμό που θα λειτουργούσε ως ένα σύνολο αρμονικά.

Το τελικό αποτέλεσμα της εργασίας αποτυπώθηκε σε μια μακέτα που κατασκευάστηκε από τους μαθητές σε κλίμακα 1: 10.000 (ΕΙΚΟΝΑ 2).

Η σημασία της εφαρμογής της προτυποποίησης - Standartization κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του project.

Μέσω της εφαρμογής της προτυποποίησης - Standartization στη διαδικασία της διδασκαλίας - εργασίας, και στην ανάπτυξη του project, οι μαθητές ανέπτυξαν την εργασία τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο σύμφωνα με τις ικανότητές τους.

Με τον όρο τυποποίηση (Standardization, Normalization), αναφερόμα-

στε στις διαδικασίες καθορισμού κοινών τεχνικών κανόνων για το σχεδιασμό και την κατασκευή ενός προϊόντος (υπό την ευρεία έννοια), ώστε αυτό να ικανοποιεί κοινές απαιτήσεις (Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων <http://www.yme.gr>)

Η προτυποποίηση δημιουργεί πρότυπα και κανόνες ως ιδανικά, ως τέλεια στοιχεία προς μίμηση και όχι οπωσδήποτε προς αναπαραγωγή. Οι αρχές της παραμένουν σταθερές διότι πηγάζουν από την ανθρώπινη φύση και εξυπηρετούν κυρίως τις ανάγκες του ανθρώπου (ΕΝΕΠΡΟΤ www.eneprot.gr).

Κατά τη διάρκεια αυτής της εφαρμογής:

1. Οργανώθηκε η συνεργασία των μαθητών μεταξύ τους. Χωρίστηκαν σε ομάδες σύμφωνα με τις ικανότητές τους και κάθε ομάδα ανέλαβε να μελετήσει μία αρχιτεκτονική λειτουργία. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι ομάδες συνεργάζονταν μεταξύ τους, ανταλλάσσοντας γνώσεις και στοιχεία απαραίτητα για την ολοκλήρωση της εργασίας. Κατά αυτόν τον τρόπο οι μαθητές αυτονόητα αναλάμβαναν ενεργά και βιωματικά ο καθένας τους επαγγελματικούς ρόλους ανάλογα με τη λειτουργία που είχαν επιλέξει να ασχοληθούν, καθώς καλούνταν να εκφράσουν την άποψη τους και να αποφασίσουν για θέματα που αφορούν τα επαγγέλματα που ασχολούνταν.
2. Κατηγοριοποιήθηκε η επίβλεψη της εργασίας των μαθητών. Οι μαθητές της κάθε ομάδας είχαν αναλάβει ένα συγκεκριμένο ρόλο σύμφωνα

με τις ικανότητές τους, ως προς την εργασία που θα έπρεπε να εκτελέσουν, όπως πρόεδρος, γραμματέας, υπεύθυνος καταγραφής της εργασίας στον Η/Υ.

3. Οργανώθηκαν οι σκέψεις και οι ιδέες των μαθητών για το πώς φαντάζονται ότι θα έπρεπε να είναι ο ιδανικός οικισμός.
4. Κατηγοριοποιήθηκαν οι αρχιτεκτονικές λειτουργίες οι οποίες θα αναπτύσσονταν στην πρότυπη περιοχή.
5. Κατηγοριοποιήθηκε η σύνθεση των πρότυπων πολεοδομικών οικοδομικών τετραγώνων δημιουργώντας νέες πρότυπες μεγαλύτερες περιοχές, τις πρότυπες γειτονιές. Τελικά οι μαθητές συνέθεσαν τις περιοχές αυτές με τις αρχιτεκτονικές λειτουργίες.

Πως η συστηματοποιημένη διαδικασία διδασκαλίας λειτούργησε κατά τη διάρκεια της διδακτικής και εκπαιδευτικής μεθόδου εφαρμογής του ΣΕΠ.

1. Οι μαθητές ενεργοποιήθηκαν σε όλη την πορεία της εργασίας τους διότι τους ήταν ξεκάθαρο από την αρχή τι ακριβώς είχαν να κάνουν.
2. Η διδακτική διαδικασία και προσέγγιση εξατομικεύτηκε σε κάθε μαθητή ανάλογα με τις ικανότητες και δεξιότητές τους.
3. Αναπτύχθηκε η φαντασία και έκφραση των μαθητών.
4. Αυξήθηκε η θετική αυτοεκτίμηση τους καθώς κατά τη διάρκεια του μαθήματος ήταν περήφανοι για το αποτέλεσμα της εργασίας τους.

5. Οι μαθητές δούλεψαν και συνεργάστηκαν με μεγάλη διάθεση στοχεύοντας στο καλύτερο αποτέλεσμα της δουλειάς τους.
6. Οι μαθητές ενεπλάκησαν σε δραστηριότητες που απαιτούν προσπαθεία: ανάληψης ευθυνών και πρωτοβουλιών, ανάπτυξης κριτικής σκέψης και λήψης απόφασης, διαχείρισης χρόνου και επίλυσης προβλημάτων, αναζήτησης επεξεργασίας και επιλογής του πληροφοριακού υλικού.

Εκπαιδευτική προσέγγιση-μεθοδολογία

Σύμφωνα με τον Jaques D. (2001), υπάρχει ένα διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης για τα εκπαιδευτικά παιχνίδια και αυτό μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα της αναγνώρισης ότι με την αναπαράσταση των θεμάτων είναι δυνατόν ακόμα και η πιο πεζή ή ανιαρή γνώση να αφομοιωθεί στο σύστημα αξιών, πεποιθήσεων και συμπεριφορών των εκπαιδευομένων. Το εκπαιδευτικό σύστημα που δημιουργήθηκε έχει τα χαρακτηριστικά:

Του παιχνιδιού, διότι είναι μια ομαδική άσκηση κατά την οποία οι παίκτες(μαθητές), συνεργάζονται για ένα σκοπό μέσα σε ένα σύστημα ρητών κανόνων. Μόνο που στην προκειμένη περίπτωση το σύστημα των κανόνων το καθορίζουν οι ίδιοι οι μαθητές.

Της προσομοίωσης, διότι είναι μία λειτουργική αναπαράσταση της πραγματικότητας. Στη συγκεκριμένη περι-

πτωση δεν υπάρχει ο κίνδυνος της καθοδήγησης της συμπεριφοράς των μαθητών σύμφωνα με το πρότυπο πραγματικότητας του ανθρώπου που το σχεδίασε και τις αξίες που το συνοδεύουν, διότι οι ίδιοι οι μαθητές είναι αυτοί που το σχεδιάζουν.

Της άσκησης, διότι οι μαθητές εργάζονται ατομικά ή ομαδικά για την ολοκλήρωση της εργασίας. Στο σχεδιαστικό και κατασκευαστικό μέρος του προπλάσματος (μακέτας), οι μαθητές χρησιμοποιούν τα υλικά που χρειάζονται. Σε ασκήσεις που αφορούν τη διεκπεραίωση γραφειακών καθηκόντων, εργάζονται ατομικά εκτελώντας μια σειρά εργασιών, καθεμία από τις οποίες απαιτεί τη λήψη μιας απόφασης.

Τελικά συμπεράσματα της εφαρμογής του project

Η επίτευξη του αρχικού σκοπού του project υλοποιήθηκε με την απλοποίηση και συστηματοποίηση της διδασκαλίας ως προς την προσέγγιση των μαθητών για το θέμα (Αρχιτεκτονική και πολεοδομία) χωρίς να μειώνεται η επισημονικότητά του, και τον τρόπο εργασίας των μαθητών ώστε να μελετήσουν και να εργαστούν με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο αναπτύσσοντας επιχειρηματικές ικανότητες. Ο τρόπος ανάπτυξης της εργασίας θύμιζε ένα παιχνίδι (puzzle), το οποίο δημιουργήθηκε εξολοκλήρου από τους μαθητές. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι μαθητές έφτιαχναν το «παιχνίδι» με τους δικούς τους όρους και το εκτε-

λούσαν «έπαιζαν» ταυτόχρονα. Είναι ένα παιχνίδι που οι όροι του μπορούν να μεταβληθούν και να τροποποιηθούν σύμφωνα με τις επιθυμίες και ιδέες των μαθητών, καταλήγοντας έτσι ανάλογα με τους όρους που δίνονται σε διαφορετικό τελικό αποτέλεσμα. Οι μαθητές εκπαιδεύτηκαν με βιωματικό τρόπο στη δημιουργία και εφαρμογή της προτυποποίησης, προσεγγίζοντας με αυτό τον τρόπο κατά το μέγιστο δυνατό, πραγματικά δεδομένα πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής αναπτύσσοντας επιχειρηματικές ικανότητες. Κατανόησαν το όφελος που αποκομίζουν στη δουλειά τους λόγω της συστηματοποίησης μέσα από τη δημιουργία και εφαρμογή των προτύπων. Οι μαθητές στην αρχή ήταν διστακτικοί γιατί δεν είχαν ξαναδουλέψει με αντίστοιχο τρόπο. Γρήγορα όμως, όταν αντιλήφθηκαν πόσο συστηματικά θα εργάζονταν (σύμφωνα πάντα με τις ικανότητες του κάθε μαθητή) και τι ακριβώς θα έκαναν ενεργοποιήθηκαν. Τότε άρχισαν να δουλεύουν με ενθουσιασμό, διότι έβλεπαν ότι η μέθοδος της προτυποποίησης-συστηματοποίησης που εφαρμόζαν τους βοηθούσε να υλοποιήσουν αυτό που είχαν στο μυαλό τους, σύμφωνα με τις επιθυμίες τους και ταυτόχρονα να αναπτύξουν ικανότητες και δεξιότητες που έχουν. Τους έδινε επίσης τη δυνατότητα να αναπτύξουν τη φαντασία τους και τη δημιουργικότητά τους. Οι μαθητές επιθυμούσαν να δουλέψουν επιδιώκοντας το καλύτερο αποτέλεσμα, παροτρύνοντας ο ένας τον άλλον προς αυτόν τον σκοπό, χωρίς εγώ να χρειάζεται να τους το επισημαίνω.

Συνοπτικά, οι μαθητές μέσα από αυτήν την εργασία κατόρθωσαν να εκτιμήσουν: τα χαρακτηριστικά του εαυτού τους (αυτογνωσία), τις συνθήκες της ζωής τους που εκφράζεται μέσα από την ανάπτυξη του οικισμού που δημιούργησαν, τις δυνατότητες τους (δεξιότητες – ικανότητες) και τις προτιμήσεις τους. Επίσης, να γνωρίσουν τον κόσμο της εργασίας, να μάθουν πώς να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους αφορούν και τους ενδιαφέρουν, να ξεκαθαρίσουν και να θέσουν εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς στόχους και να μάθουν πώς να παίρνουν αποφάσεις, σχετικά με την εκπαιδευτική και κατά συνέπεια την επαγγελματική τους πορεία. Με βασικό στόχο τη μελλοντική επαγγελματική τους ικανοποίηση και επιτυχία.

Το αποτέλεσμα ήταν οι μαθητές να επιθυμούν επίμονα να δουλέψουν περισσότερες ώρες από αυτές που προβλεπόταν από το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, ακόμα και οι μαθητές που είχαν δείξει αδιαφορία και άρνηση στην αρχή του μαθήματος, και να δείχνουν ικανοποίηση, χαρά και υπερηφάνεια για το έργο τους.

Το σημαντικότερο ήταν ότι κέρδισα τους μαθητές μου, τους οποίους δεν γνώριζα, και νιώθω ότι κατάφερα να τους δείξω ένα διαφορετικό τρόπο σκέψης και εργασίας, ο οποίος θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα την ζωής τους, και τη ζωή τους γενικότερα, μέσα από μια διαφορετική «οπτική» αντίληψη, αναπτύσσοντας κριτική σκέψη και στοχεύοντας πρωτίτως στο κοινό όφελος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

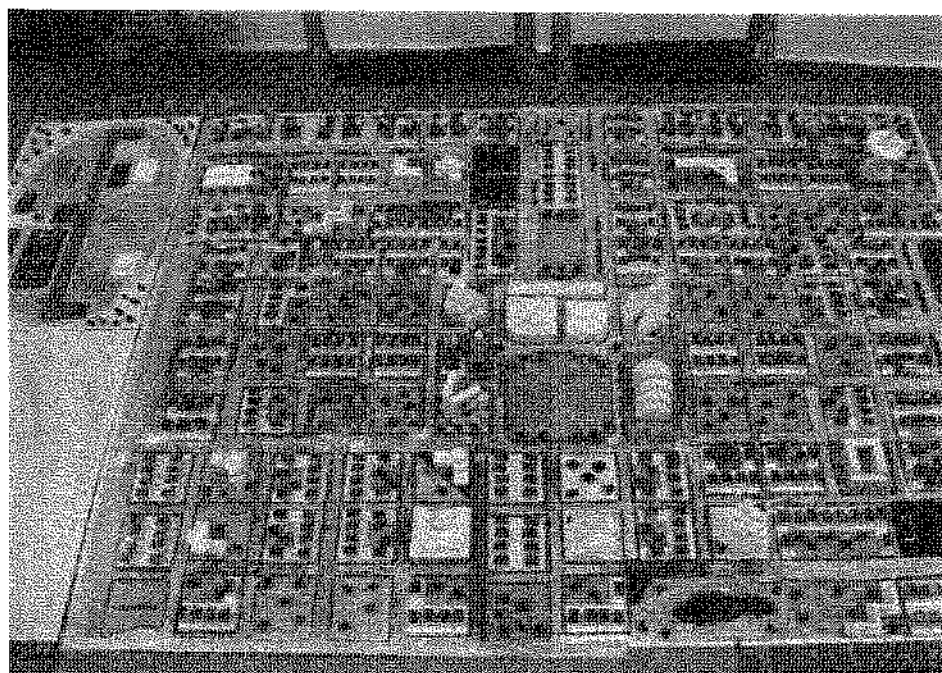
- ΕΟΠΠΕΠ, ΥΠΕΠΘ, (2012). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός για την υποστήριξη των επίδοξων επιχειρηματιών της Ευρώπης*, Αθήνα, ΚΑΜΠΥΛΗ.
- Ζαχαριάδης Α., (1989). *Συστηματοποίηση της δόμησης μέσω προτυποποίησης*, Θεσσαλονίκη, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων.
- Χρηστάκης Μ., (2003). *Περιβάλλον και εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα*, Αθήνα, ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.
- David J., (2001). *Μάθηση σε ομάδες*, Αθήνα, ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- www.eneprot.gr, Ένωση Ελλήνων Επιστημόνων για την Προτυποποίηση και Τυποποίηση (ΕΝΕΠΡΟΤ).
- <http://www.yme.gr>, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

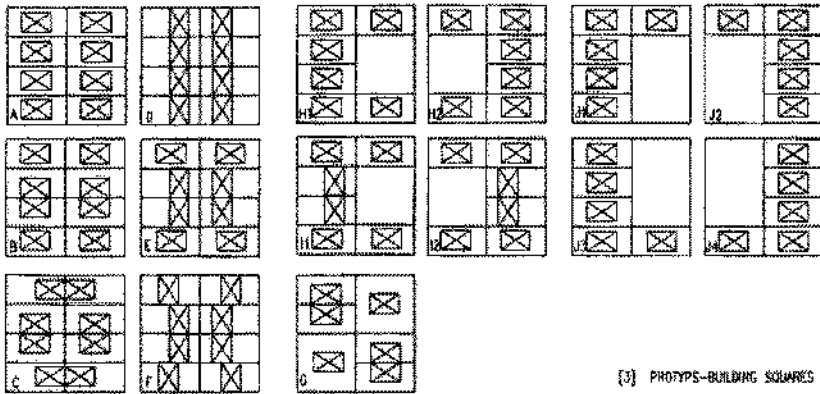
Πίνακας [1]

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΓΕΙΤΟΝΙΑ	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ	ΠΛΑΤΕΙΑ
ΜΙΚΡΗ ΑΓΟΡΑ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ: βιβλιοθήκη, θέατρο-κινηματογράφος, εκθεσιακός χώρος, εκκλησία.
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΗΡΙΑ: Δημαρχείο, τράπεζες, νοσοκομείο, αστυνομία, πυροσβεστική.
ΧΩΡΟΙ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ	ΧΩΡΟΙ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

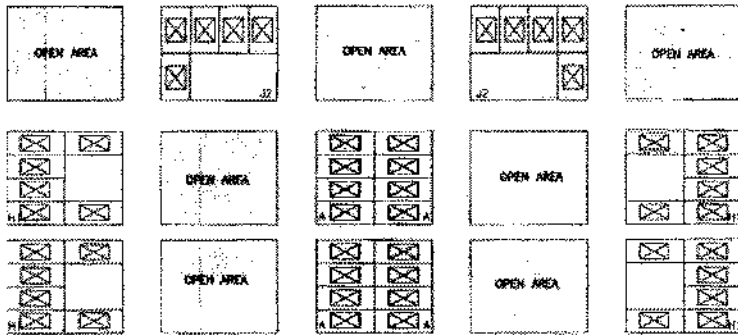
Εικόνα [2]

Πίνακας [3]

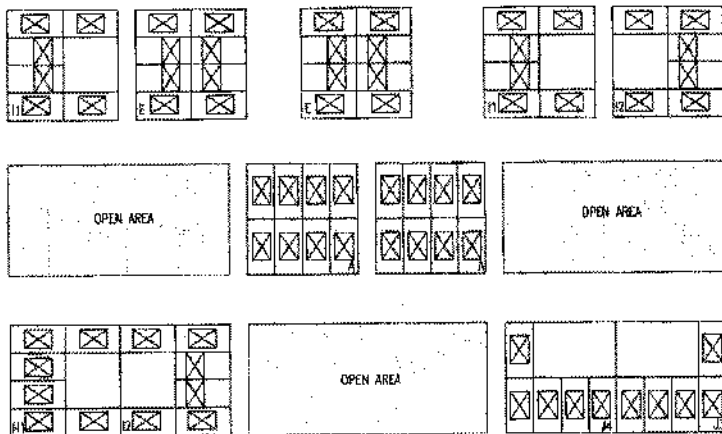

Πίνακας [4]

Πίνακας [5]

[5] PROTYPE-NEIGHBOURHOOD 2

Γ' Παράλληλη συνεδρίαση
ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

Προεδρείο: Έλενα Μαστοράκη, Κοινωνική Λειτουργός, Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος
Σταδιοδρομίας - Δημήτρης Γαϊτάνης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Προϊστάμενος
Τμήματος Επιστημονικής Στήριξης Στελεχών και Φορέων ΣΥΕΠ του ΕΟΠΠΕΠ

*Κοτσιαφίτου Αναστασία**
«ΓΝΩΣΕΙΣ - ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»
(ΡΟΛΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ)

Στην παρούσα εισήγηση προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε τον κύκλο ζωής ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος, από τη σύλληψη μίας ιδέας, μέχρι την εφαρμογή και την απόδοση καρπών. Συγκεκριμένα, επικεντρωθήκαμε στους παρακάτω άξονες: **Τι είναι επιχειρηματικότητα; Το Σχολείο του 21^{ου} αιώνα ποιες προσωπικότητες καλείται να διαμορφώσει;** Είναι αναγκαίο να οργανωθεί ένα πλάνο (καμβάς); **Ποιες ανάγκες** θα καλύψει; Πώς ένας Σύμβουλος Σταδιοδρομίας μπορεί να συμβάλει, ώστε οι νέοι να αποκτήσουν μία νέα προοπτική;

Λέξεις κλειδιά: επιχειρηματικότητα, δεξιότητες, καινοτόμος ιδέα, πλάνο, δικτύωση, υποστήριξη.

KNOWLEDGE - SKILLS AND ENTREPRENEURSHIP.
(The Role of a Career Counsellor)

In the present study we tried to approach the life cycle of a business venture, from the conception of an idea to its implementation and yield. Specifically, we focused on the following issues: What is entrepreneurship? What kind of personalities is the School of the 21st century called to mould? Is it necessary to organize a plan? What needs does it have to cover? How can a Career Counsellor ensure that young people can gain a new perspective?

Keywords: entrepreneurship, skills, innovative idea, plan, networking, support.

* Η Κ.Α. είναι Καθηγήτρια Θεολόγος και Φιλολόγος, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Υπεύθυνη ΚΕ.ΣΥ.Π. Πατησίων. MSc Συμβουλευτική & Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΕΚΠΑ) & Φιλοσοφίας. Επικοινωνία: Προμηθέως 27, Πατήσια, 112 54 Αθήνα, 210-8695049, anakotsia@gmail.com

Εισαγωγή

Από όλες τις ικανότητες του ανθρώπου, αυτή που ξεχωρίζει είναι η ικανότητα του να διακρίνει την «ευρύτερη εικόνα». η ικανότητα του να βλέπει το δάσος και όχι το δέντρο, η ευφυΐα του να διακρίνει το ουσιαστικό μήνυμα μέσα στη σύγχυση. Η «ευρύτερη εικόνα» (Πάνος Μουρδουνιώτας, 2003) είναι οι σημαντικοί στόχοι, τα μεγάλα όνειρα... Όμως πώς ζωγραφίζει κανείς την «ευρύτερη εικόνα»; Ο κάθε άνθρωπος καλείται να επιλέξει αν θα σπουδάσει, αν θα ξεκινήσει τη δική του επιχείρηση, αν θα κάνει παιδιά ή όχι και πώς θα διαθέσει τα χρήματά του. Για την **επιχειρηματική δραστηριότητα** θέτω σωστά τις προτεραιότητες σημαίνει κάνω **ξυπνες επιλογές**, χαράσω μια πορεία, ένα **σχέδιο δράσης**, ένα **όραμα**, **εισάγω καινοτομίες**. Αυτό απαιτεί **όραμα**, **προνοητικότητα**, την ικανότητα να βλέπουμε **μπροστά** και να προσδοκούμε το μέλλον.

1. Ιστορική Αναδρομή

Μεγάλοι ιστορικοί, φιλόσοφοι και στρατηγοί πριν από δυόμιση χιλιάδες χρόνια διαπραγματεύονται με ρεαλιστικό τρόπο θέματα επιχειρηματικότητας (Βολασίδης, 2008). Στην Αρχαία Αθήνα το ανθρώπινο δυναμικό αποτελούσε το σημαντικότερο κεφάλαιο με το οποίο μια πόλη με περιορισμένους πόρους κατόρθωσε να γίνει μια μεγάλη οικονομική και στρατιωτική δύναμη φτάνοντας στο Χρυσό Αιώνα του Περικλέους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον

παρουσιάζουν οι αφηγήσεις του Ξενοφώντα για τη διαχείριση κινδύνων, τη διοίκηση ανθρωπίνων πόρων, τη χάραξη στρατηγικών σχεδίων και για «**επιχειρηματική ηθική**». Ο όρος **επιχειρηματικότητα** χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον **Pich το 18ο αιώνα**, ενώ ο Γάλλος οικονομολόγος **S.B.Say** ήταν ένας από τους πρώτους συγγραφείς στις αρχές του 19ου αιώνα οι οποίοι προσδιόρισαν τον κεντρικό ρόλο του «**οργανωτή**» επιχειρηματία. Ο επιχειρηματικός ρόλος της ανάληψης κινδύνου στην παραγωγική διαδικασία αναδείχθηκε από τα κείμενα του Frank Knight στις αρχές του 20ού αιώνα.

2. Θεωρητική προσέγγιση

Οι περισσότερες οικονομικές, ψυχολογικές και κοινωνικές έρευνες υποστηρίζουν ότι η επιχειρηματικότητα είναι μία διαδικασία και όχι ένα στατικό φαινόμενο. Η επιχειρηματικότητα σχετίζεται με την αλλαγή και συνδέεται άμεσα με θέματα επιλογών. Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας θεωρείται σήμερα εξαιρετικά κρίσιμος. Το πώς εκπληρώνεται εξακολουθεί να είναι αντικείμενο συζητήσεων. Όλες οι επιτυχημένες επιχειρήσεις απαιτούν αποτελεσματική άσκηση της επιχειρηματικότητας. Η έννοια της επιχειρηματικότητας συχνά θεωρείται χαρακτηριστικό της προσωπικότητας. Κάποια άτομα πιστεύεται ότι έχουν ένα ορισμένο χάρισμα ή μια φυσική κλίση να αναπτύσσουν επιχειρηματική δράση. Τέτοια χαρακτηριστικά μπορεί

να είναι η ευρηματικότητα, η εγρήγορση, η απληστία, η εξυπνάδα ακόμη και η πονηριά. Από μια άλλη οπτική, η επιχειρηματικότητα συνδέεται με ένα συγκεκριμένο ρόλο και συχνά είναι αυτός του αυτοαπασχολούμενου επιχειρηματία που διοικεί μόνος του την επιχείρησή του. Η προσέγγιση αυτή ενσωματώνει το γεγονός ότι η επιχειρηματικότητα μπορεί να ασκηθεί από πολλές και διάφορες ομάδες και άτομα. Υπάρχουν διάφορες σχολές αναφορικά με την έννοια της «επιχειρηματικότητας». Μια από αυτές ισχυρίζεται ότι η επιχειρηματικότητα συνδέεται συνήθως με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών.

Μια άλλη ερμηνεία της επιχειρηματικότητας που συνδέεται με Αυστριακούς οικονομολόγους (Kirner και Leibenstein, 1979) της δεκαετίας 1970, έχει σχέση με το «*Αρμπιτράζ*». Εδώ ο επιχειρηματίας επιτυγχάνει την ισορροπία των αγορών, επειδή κατανοεί καλύτερα από κάθε άλλον τις ατέλειες των αγορών και αποκομίζει κάποιο κέρδος από την εκμετάλλευση αυτών των «*κενών της αγοράς*». Προσφέρει επίσης ένα κίνητρο για να καλυφθούν τα κενά της παραγωγής, τα οποία οφείλονται στην ατελή πληροφόρηση. Η λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων συνδέεται με το μακροχρόνιο σχεδιασμό. Η ζήτηση επιχειρηματικότητας συνδέεται συχνά με τα κύρια ερεθίσματα της οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα με τα κίνητρα της αγοράς και τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων. (Wilken, 1979). Οι επιχειρήσεις εξελίσσονται συνεχώς, οι γνώσεις μας για την ιστορική τους εξέλιξη μας βοηθά να κατα-

νοήσουμε και να ερμηνεύσουμε τις τρέχουσες και μελλοντικές εξελίξεις.

3. Γνώσεις, Δεξιότητες

Ένα όνειρο με ένα στόχο απαιτεί ένα **επιχειρηματικό πλάνο** στο οποίο βάζουμε προσπάθεια. Με μια πρόταση συνδέουμε όλη τη δυναμική που έχει το όνειρο, ο στόχος, το πλάνο και η προσπάθεια. Ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός. Είναι μια ξεχωριστή προσωπικότητα. Οι **δεξιότητες**, αντιπροσωπεύουν διαφορετικά στοιχεία των επιδόσεων των ατόμων. Όταν συνδυάζονται στο ίδιο άτομο τα ίδια αντικείμενα, αποτελούν αγαθό για αυτόν που γνωρίζει να τα διαχειρίζεται, ενώ δεν αποτελούν για εκείνον που δεν γνωρίζει να τα διαχειρίζεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ο βωξίτης ο οποίος είναι μια άχρηστη πέτρα μέχρι να αποτελέσει την πρώτη ύλη για το αλουμίνιο. Η **γνώση** είναι η βάση για να προχωρήσεις. Πάει χέρι – χέρι με τις δεξιότητες. Υπάρχουν δύο είδη γνώσεων: η **γνώση των γεγονότων**, πράγματα που γνωρίζεις και η **εμπειρική γνώση**, δηλαδή εμπειρίες που έχεις συλλέξει στη διαδρομή σου. Οι **δεξιότητες** είναι τα στοιχεία ενός ρόλου που δείχνουν **πώς να κάνεις κάτι**. Είναι ικανότητες που μπορούν να μεταδοθούν από ένα άτομο σε άλλο. Για τους λογιστές η αριθμητική είναι μια δεξιότητα. Αν για κάποιον λόγο δεν μπορεί να κάνει αριθμητικές πράξεις, μπορεί να τις διδαχθεί. Για τους πιλότους, οι λεπτομέρειες που απορρούν την αλλαγή πορείας, τη μείωση

του ύψους, αποτελούν δεξιότητα. Ο καλύτερος τρόπος να διδαχθείς μια δεξιότητα είναι η άσκηση.

4. Ρόλος Συμβούλου Σταδιοδρομίας

Ο ρόλος του Συμβούλου Σταδιοδρομίας είναι πάρα πολύ σημαντικός στο να καλλιεργήσει επιχειρηματικές δεξιότητες. Είναι στην ουσία ένας διευκολυντής ο οποίος μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να αναστοχαστούν πάνω στις «θεωρίες των δράσεων τους», με το **προσωπικό του παράδειγμα**, ως πρότυπο (Argyris C. & S., 1978) Ένα σημαντικό κομμάτι της δουλειάς του μπορεί να επικεντρωθεί στην ανάπτυξη του **κριτικού αναστοχασμού** (αυτό που περιγράφει ο Weick ως «**σκεπτόμενη πράξη**»). Συνδυάζοντας την ειδικευση με πολύπλευρη γνώση και με ειδική «**πιστοποίηση**» μπορεί να θεω-

ρηθεί ως **Κυρίαρχος της υποκίνησης για επιχειρηματικότητα**.

5. Επίλογος

Είναι γεγονός ότι πολλοί θεωρούν ξοφερές τις εργασιακές προοπτικές για το μέλλον. Στην παρούσα εισήγηση κρίνουμε σκόπιμο να τονίσουμε την ανάγκη δημιουργίας μιας **εναλλακτικής οπτικής** με βάση τη **δημιουργικότητα**. Ικανή προϋπόθεση είναι η ικανότητα να διακρίνουμε τα πράγματα που είναι σημαντικά σε κάθε στάδιο της ζωής μας, η δυνατότητα να **αξιολογήσουμε ενκαιρίες**, να έχουμε **εναλλακτικές λύσεις**, «**ανοιχτά παράθυρα**» για κάθε περίπτωση (ανάπτυξη νέων γνώσεων-δεξιοτήτων, **καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος**, μετεξέλιξη του επαγγέλματός μας, διά βίου εκπαίδευση, σύγχρονες τάσεις στην αγορά εργασίας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Argyris, C & Schon (1978). *Organizational learning*, Reading, MA Addison – Wesley.
Βαλασίδης Δημήτρης (2008). «Ξενοφώντος μάνατζμεντ». Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.
Batten Joe, Mark Victor (2006). «*Η Τέχνη της υποκίνησης*». Εκδόσεις Αλκυών. Αθήνα, 2006
Kipner και Leibenstein, IM (1979). *Perception, Opportunity and Profit*, Chicago University of Chicago Press.
Μουρδονκάτας Γιάννης (2003). «*Οι έξι κανόνες της επιτυχίας*». Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2003
Casson, MC (1991). *Economics of Business Cultural Come Theory*, Transaction Costs and Economic Performance (Oxford Charlendon Press)
Wilken, P. H.(1979). *Entrepreneurship a Comparative and Historical Study* (Notwood, NI:Albex)

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.lib.uwo.ca/business/argyris.html>
<http://www.actionscience.com>

*Ευγενία Κατσόγιαννη**

ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ ΩΣ ΓΕΦΥΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Περίληψη: Στο νέο τοπίο των μεγάλων τεχνολογικών αλλαγών αναδύονται οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα. Οι κατευθυντήριες γραμμές και τα πλαίσια των δεξιοτήτων αυτών ορίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο από οργανισμούς και φορείς που έχουν ως στόχο τη δημιουργία συνεργασιών μεταξύ της εκπαίδευσης, των επιχειρήσεων, της κοινωνίας και της πολιτικής. Σταδιακά σε όλο και περισσότερες χώρες του πλανήτη η βάση της οικονομίας μετατοπίζεται από τη βιομηχανία στη γνώση και στην πληροφορία. Η εκπαίδευση καλείται να προσαρμοστεί σε αυτή την αλλαγή και να χρησιμοποιήσει νέα εργαλεία και δεξιότητες προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των αποτελεσμάτων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των πολύπλευρων ικανοτήτων που απαιτούνται για την επιτυχή επαγγελματική και κοινωνική πορεία στη συνέχεια. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου θεωρείται πια προτεραιότητα παγκοσμίως στην οικονομική ανάπτυξη και νέα αξία. Η επένδυση στην παιδεία συνιστά επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τη νέα γνώση.

Λέξεις κλειδιά (keywords): Δεξιότητες 21ου αιώνα, συνεργασία εκπαίδευσης και επιχειρήσεων, δεξιότητες ζωής και καριέρας, ανθρώπινο κεφάλαιο.

Résumé: Dans le paysage actuel de l'ère numérique se relèvent les compétences du 21ème siècle, dont les lignes directrices sont élaborées par des organisations internationales (UNESCO, OCDE, Commission Européenne, P21, ATC21S). Ces organisations sont en collaboration avec les représentants des entreprises, de l'enseignement, de la politique et des communautés partout dans le monde. Actuellement l'économie mondiale se transforme d'une économie basée sur l'industrie en une économie du savoir et de l'information. Les systèmes éducatifs doivent s'y adapter et transformer leurs contenus, afin de combler le fossé existant entre l'éducation et les compétences nécessaires à la formation d'une personnalité accomplie. Investir à l'éducation et au capital humain est une valeur contemporaine, à laquelle on ne peut pas renoncer.

Mots-clés: compétences du 21ème siècle, collaboration entre enseignement et entreprises, compétences de vie et de carrière, capital humain.

* Η Ε.Κ. είναι εκπαιδευτικός, υπεύθυνη ΣΕΠ στο ΚΕΣΥΠ Λαμίας και απόφοιτη του Π.Ε.Σ.Υ.Π. της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Επικοινωνία: eukat@yahoo.com

1. Εισαγωγή

Θέλοντας να απαντήσει στο ερώτημα «Τι πρέπει να μαθαίνουν οι μαθητές τον 21ο αιώνα;» το Κέντρο Επανασχεδιασμού των Σπουδών (<http://curriculumredesign.org/>) ξεκινά με μια ανασκόπηση της σημερινής κατάστασης: η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες σε κοινωνικό, οικονομικό και προσωπικό επίπεδο. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας επιδεινώνει την κατάσταση με τον αυτοματισμό που καταργεί θέσεις εργασίας και με την ανάπτυξη ανεξέλεγκτης κερδοσκοπικής δραστηριότητας, που αποτελούν αιτίες μεγάλων κοινωνικών τριβών. Η εκπαίδευση δυσκολεύεται να πραγματοποιήσει βαθιές αλλαγές στα προγράμματά της, και η εικόνα αυτή έχει πολλές αναλογίες με την εικόνα του σχολείου στη μετάβαση από την προβιομηχανική στη βιομηχανική εποχή. Όπως εύστοχα παρατήρησε ο B. Wellman «Εφαρμόζουμε αναλυτικά προγράμματα του 19ου αιώνα σε κτίρια και οργανισμούς του 20ού αιώνα ενώ οι μαθητές μας, του 21ου αιώνα, είναι αντιμέτωποι με ένα απροσδιόριστο μέλλον».

Μέσα σ' αυτό το τοπίο, οργανισμοί, κρατικοί φορείς, επιχειρηματίες και ερευνητές απ' όλο τον κόσμο ξεκίνησαν προσπάθειες επαναπροσδιορισμού των στόχων της εκπαίδευσης με βάση τις νέες ανάγκες. Οι προσεγγίσεις τους συγκλίνουν ως προς τον προσδιορισμό των απαιτούμενων για τον νέο αιώνα δεξιοτήτων και προτείνουν μια ποικιλία μεθόδων για τους τρόπους που αυτές μπορούν να γίνουν

πράξη στη δια βίου εκπαίδευση.

Οι δεξιότητες που θα παρουσιάσουμε δεν είναι πρωτοφανέρες. Ήδη από το 1998 ο Δημητρόπουλος αναφέρθηκε στις δεξιότητες ζωής επισημαίνοντας ότι «κάποιες από τις δεξιότητες αυτές τις αποκτά [το άτομο] μέσα από θεσμοθετημένες λειτουργίες, όπως για παράδειγμα μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, μέσω της οικογένειας κοκ. Άλλες όμως, ιδίως αυτές της καθημερινής χρησιμότητας, το άτομο ή τις αποκτά τυχαία και αυστηματοποίηση, γι' αυτό και πολλάκις λανθασμένα, ή δεν τις αποκτά καθόλου». Επεσήμανε δε ότι τη Συμβουλευτική την ενδιαφέρουν κυρίως όσες δεξιότητες δεν έχουν σαφή θέση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. (Δημητρόπουλος, 1998). Σήμερα όμως, με τη μετάβασή μας στην κοινωνία της γνώσης και της πληθώρας της πληροφορίας, η καλλιέργειά τους είναι πιο επιτακτική παρά ποτέ.

Σύμφωνα με τη διευθύντρια του ΟΑΣΑ Barbara Ischinger, οι δεξιότητες αποτελούν το παγκόσμιο νόμισμα του 21ου αιώνα σε μια διεθνή αγορά όπου όλο και περισσότεροι νέοι είναι απόφοιτοι ανωτάτων Ιδρυμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ το 40% των εργοδοτών δηλώνει ότι δυσκολεύεται να βρει εργαζόμενους με τα προσόντα που χρειάζονται (Κλώντζα, 2013). Επίσης, όπως έδειξε ο Αυτομε σχετική έρευνά του, από το 1960 ως σήμερα έχουν σταθερά ανοδική πορεία οι αφηρημένες εργασίες (abstract tasks) και σταθερά καθοδική οι χειρωνακτικές δουλειές και οι δουλειές ρουτίνας (Autoretal., 2003).

2. Ποιοι χαράζουν τις κατευθυντήριες γραμμές παγκοσμίως; Τι στόχους έχουν;

Οι κατευθυντήριες γραμμές και τα πλαίσια δεξιοτήτων ορίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο από οργανισμούς και φορείς. Οι σημαντικότεροι εξ αυτών είναι οι εξής:

I. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προασπίζει τα συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως συνόλου. Υποβάλλει νομοσχέδια στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μεριμνά για την ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ από τα κράτη μέλη (http://ec.europa.eu/atwork/index_el.htm). Η πρωτοβουλία της «Νέες δεξιότητες για νέες θέσεις εργασίας» ξεκίνησε το 2008 με στόχο να βοηθήσει την ΕΕ να επιτύχει τον στόχο που έχει θέσει για την απασχόληση το 2020: να εργάζεται το 75% του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Στην κατεύθυνση αυτή διαμορφώνεται η ατζέντα της Επιτροπής με στόχο την αναβάθμιση και την καλύτερη πρόβλεψη των δεξιοτήτων καθώς και την καλύτερη αντιστοίχισή τους με τις ανάγκες της αγοράς. Παρά τις ομοιότητες με ανάλογες προηγούμενες πρωτοβουλίες η στρατηγική «Ευρώπη 2020» είναι πολύ ευρύτερη και περιλαμβάνει την «ευελιξία με ασφάλεια», την ποιότητα της απασχόλησης και την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών εργασίας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων αποτελεί έναν από τους τέσσερις βασικούς τομείς της πρωτοβουλίας

(<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=el&catId=958>).

Κάθε άνθρωπος στην κοινωνία της γνώσης πρέπει να αποκτήσει ένα συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων απαραίτητων για τα επαγγέλματα του σήμερα και του αύριο. Οι ικανότητες αυτές αποτελούν κύριο παράγοντα για την επίτευξη της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και του ανταγωνισμού και συμβάλλουν στην απόκτηση κινήτρων και στην εργασιακή ικανοποίηση των εργαζομένων (European Commission, 2012). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα παραπάνω εντάσσονται στο χώρο της δια βίου μάθησης, η οποία καλύπτει από την προσχολική ηλικία ως την ηλικία μετά τη συνταξιοδότηση (όπως ορίζεται στη Σύσταση του Ευρ. Κοινοβουλίου, 2006). Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο βασικών ικανοτήτων της δια βίου μάθησης περιγράφει τις οκτώ βασικές ικανότητες που πρέπει να έχει κάθε άνθρωπος σε μια κοινωνία της γνώσης:

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα
2. Επικοινωνία σε ξένες γλώσσες
3. Μαθηματική και στοιχειώδης επιστημονική και τεχνολογική ικανότητα
4. Ψηφιακή ικανότητα (κοινωνία της πληροφορίας)
5. Μεταγνωστική ικανότητα (μαθαίνω να μαθαίνω)
6. Διαπροσωπική και κοινωνική ικανότητα
7. Πνεύμα πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητα (entrepreneurship)
8. Πολιτιστική έκφραση

(http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm)

II. Η UNESCO:

Ο εκπαιδευτικός τομέας της UNESCO έχει ως αποστολή:

- Να δημιουργεί κοινωνίες γνώσης δίνοντας ευκαιρίες εκπαίδευσης σε όλους τους πληθυσμούς.
- Να προσφέρει εμπειρία και συνεργασία στις συνεργαζόμενες χώρες με σκοπό την ποιότητα της εκπαίδευσης σε όλους τους πολίτες.
- Να αναλάβει ηγετικό ρόλο τόσο στις χώρες όσο και στη διεθνή κοινότητα για την επιτάχυνση της προόδου ως προς την επίτευξη των παραπάνω στόχων.
- Να διευκολύνει την ανάπτυξη συνεργασιών και να επιβλέπει την πρόοδο τους εκδίδοντας μια ετήσια Αναφορά (Global Monitoring Report) που σημειώνει την πρόοδο κάθε χώρας ως προς τους 6 βασικούς στόχους της Εκπαίδευσης για όλους.
(<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/efa-goals/> και
(<http://www.unesco.org/new/en/education/about-us/how-we-work/mission/>)

Οι 4 πυλώνες της μάθησης σύμφωνα με την UNESCO για το μετασχηματισμό της εκπαίδευσης είναι οι παρακάτω:

1. Να μάθει το άτομο πώς να μαθαίνει: αποκτώντας τα γνωστικά εργαλεία εκείνα που θα το βοηθήσουν να καταλάβει καλύτερα τον κόσμο στην πολυπλοκότητά του και να θέσει τις σωστές βάσεις για τη μελλοντική του μάθηση.
2. Να μάθει το άτομο πώς να ενεργεί: αποκτώντας τις δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να συμμετέχει αποτελεσματικά στην παγκόσμια οικονομία και κοινωνία.
3. Να μάθει το άτομο πώς να ζει μαζί με τους άλλους: καθιστώντας το ικανό, μέσω των αξιών που ενυπάρχουν στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις δημοκρατικές αρχές, στη διαπολιτισμική κατανόηση και σεβασμό και στην ειρήνη, να ζει σε ειρήνη και αρμονία.
4. Να μάθει το άτομο πώς να υπάρχει: αποκτώντας αυτοαναλυτικές και κοινωνικές δεξιότητες που θα βοηθήσουν στην ενδυνάμωση και στην ψυχο-κοινωνική πληρότητα, ώστε να γίνει ένας ολοκληρωμένος άνθρωπος.
(<http://www.unesco.org/new/en/education/networks/global-networks/aspnet/about-us/strategy/the-four-pillars-of-learning/>)

III. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ):

Ο ΟΟΣΑ είναι διεθνής οργανισμός που απαρτίζεται από τις αναπτυγμένες χώρες που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Λειτουργεί ως συντονιστής στη διεθνή σκηνή και ως φόρουμ για τη βελτίωση των πολιτικών μέσω του «μαλακού νόμου» (<http://www.oecd.org/about/>).

Μέσα στα πλαίσια του Οργανισμού λειτουργεί το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Καινοτομίας (CERI), το οποίο ερευνά το μέλλον των σχολείων και των πανεπιστημίων και την εξέλιξη

της δια βίου εκπαίδευσης δίνοντας έμφαση σε στατιστικές αναλύσεις. Ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τις αναδυόμενες τάσεις επιδιώκοντας να δημιουργήσει μια «ατζέντα για το μέλλον» (<http://www.oecd.org/edu/cefi/>). Εξετάζει την εκπαιδευτική γνώση με όρους δεξιοτήτων που αποκτώνται και όχι με έτη σπουδών και ολοκλήρωση τυπικής εκπαίδευσης. Εργαλεία του είναι το Πρόγραμμα διεθνούς αξιολόγησης μαθητών (PISA), το νέο Πρόγραμμα διεθνούς αξιολόγησης ικανοτήτων ενηλίκων (PIAAC) και η σχεδιαζόμενη Αξιολόγηση αποτελεσμάτων μάθησης της ανώτατης εκπαίδευσης (AHELO) (Griffinetal., 2012).

Προσβέυοντας ότι η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να ωφελήσει τόσο τα άτομα όσο και τις κοινωνίες, ο ΟΟΣΑ ήδη από το 2003 προσδιόρισε τις τρεις ικανότητες – κλειδιά για μια επιτυχημένη ζωή στις σύγχρονες πολύπλοκες κοινωνίες. Οι ικανότητες αυτές εμπεριέχουν όχι μόνο τις δεξιότητες, αλλά και την κινητοποίηση της γνώσης λαμβάνοντας υπόψη τα νέα επιστημονικά δεδομένα (π.χ. στις νευροεπιστήμες), τις στάσεις, τα συναισθήματα, τις αξίες και τα κίνητρα των ατόμων. Οι τρεις αυτές ικανότητες είναι:

α. Η αλληλεπίδραση σε ετερογενείς ομάδες: η ικανότητα να σχετίζεται κανείς καλά με τους άλλους, να συνεργάζεται, να διαχειρίζεται και να επιλύει συγκρούσεις, είναι ικανότητες απαραίτητες στις σύγχρονες και πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Πρόκειται για τη δυνατότητα του ατόμου να λειτουργεί σε ομάδες

και κοινωνικά πλαίσια και να χειρίζεται τις αναπόφευκτες διαφορές των μελών.

β. Η αυτόνομη δράση: περιλαμβάνει ικανότητες που ενδυναμώνουν τα άτομα, ώστε να ζουν μια ζωή με νόημα και υπευθυνότητα ελέγχοντας τις συνθήκες ζωής και εργασίας. Η ικανότητα δράσης βλέποντας τη γενική εικόνα, ο σχεδιασμός πλάνων ζωής και προσωπικών στόχων, η υπεράσπιση δικαιωμάτων, ενδιαφερόντων, ορίων και αναγκών αποτελούν ικανότητες καίριες για τη συμμετοχή μας στο χώρο εργασίας, στην προσωπική και οικογενειακή ζωή, στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

γ. Η χρήση εργαλείων με αλληλεπίδραση: στα πλαίσια της σημερινής κοινωνίας της πληροφορίας απαιτείται από το άτομο έλεγχος των κοινωνικο-πολιτισμικών εργαλείων όπως η γλώσσα, η πληροφορία, η γνώση και η χρήση φυσικών εργαλείων όπως οι υπολογιστές. Υποδηλώνει όχι μόνο την εξοικείωση με τα ίδια τα εργαλεία, αλλά κυρίως τη διαδράση που αυτά μας βοηθούν να έχουμε με τον κόσμο (συνδεσιμότητα).

(<http://www.oecd.org/innovation/research/oecdpublicationidentifieskeycompetenciesforpersonalsocialandeconomicwell-being.htm>)

IV. Συνεργασία Partnership for 21st Century Skills (P21)

Η συνεργασία Partnership for 21st Century Skills (P21) ιδρύθηκε το 2002 με σκοπό να φέρει κοντά την εκπαι-

δευτική ηγεσία των ΗΠΑ, τους εκπαιδευτικούς, τις κοινότητες, τις επιχειρήσεις και τους εκπροσώπους της πολιτικής με σκοπό να ξεκινήσει έναν εθνικό διάλογο γύρω από τη σημασία των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα για τους μαθητές (<http://www.p21.org/about-us/our-history>). Ξεκινώντας από τη διαπίστωση ότι υπάρχει ένα μεγάλο κενό μεταξύ των γνώσεων και των δεξιοτήτων που μαθαίνονται στο σχολείο και όσων είναι χρήσιμες για τις κοινωνίες και τους χώρους εργασίας του 21ου αιώνα, πρότειναν την ένωση των 3R και 4C στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα. Ως 3R νοούνται η αγγλική γλώσσα, τα μαθηματικά, οι φυσικές επιστήμες, οι ξένες γλώσσες, η αγωγή του πολίτη, οι οικονομικές επιστήμες, οι τέχνες, η ιστορία και η γεωγραφία. Στα 4C περιλαμβάνονται η κριτική σκέψη και η επίλυση προβλήματος, η επικοινωνία, η συνεργασία, η δημιουργικότητα και η καινοτομία (<http://www.p21.org/about-us/our-mission>). Το πλαίσιο για τη μάθηση τον 21ο αιώνα αποδίδεται με τη μορφή αφίδας, όπου τα βασικά μαθήματα 3R υποστηρίζονται από τρεις μεγάλες κατηγορίες δεξιοτήτων:

- α. Δεξιότητες μάθησης και καινοτομίας (4C)
- β. Δεξιότητες πληροφόρησης, μέσων και τεχνολογίας: εδώ περιλαμβάνεται ο πληροφοριακός και ψηφιακός γραμματισμός και ο γραμματισμός στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.
- γ. Δεξιότητες ζωής και σταδιοδρομίας: πρόκειται για δεξιότητες όπως η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα, η αυτο-καθοδήγηση (ως αυτόνομος προσανατολισμός στη

ζωή), οι κοινωνικές και διαπολιτισμικές ικανότητες, η παραγωγικότητα και η ευθύνη, η ηγεσία και η υπευθυνότητα.

(<http://www.p21.org/about-us/p21-framework>)

V. Το σχέδιο **Assessment and Teaching of 21st Century Skills**:

Το σχέδιο «Αξιολόγηση και Διδασκαλία του 21ου αιώνα» (ATC21) δημιουργήθηκε το 2009 ως συνεργασία ερευνητών και κορυφαίων επιχειρησίων του πλανήτη. Ξεκίνησε ως πρωτοβουλία των εταιρειών Cisco, Intel και Microsoft, οι οποίες χρηματοδότησαν μια ερευνητική συνεργασία για την επιτάχυνση της παγκόσμιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης μέσω της κινητοποίησης εκπαιδευτικών, πολιτικών και επιχειρηματικών κύκλων. Στόχος των πέντε ομάδων εργασίας που δημιουργήθηκαν είναι ο καθορισμός των νέων δεξιοτήτων που απαιτεί η σύγχρονη πραγματικότητα και οι τρόποι εφαρμογής και μέτρησής τους στους παρακάτω τομείς:

1. Καθορισμός Δεξιοτήτων 21ου αιώνα
2. Μεθοδολογικά ζητήματα
3. Τεχνολογικά ζητήματα
4. Τάξεις και τυπική αξιολόγηση
5. Πλαίσια πολιτικής και νέες αξιολογήσεις

Οι χώρες που εμπλέκονται ως σήμερα είναι η Αυστραλία (με το Πανεπιστήμιο της Μελβούρνης), η Φινλανδία, η Σιγκαπούρη, οι ΗΠΑ, η Κόστα Ρίκα και η Ολλανδία (<http://www.atc21s.org/about.html>).

Το πλαίσιο δράσης του οργανισμού

περιλαμβάνει τέσσερις μεγάλες κατηγορίες δεξιοτήτων:

- α. Τρόποι σκέψης: περιέχει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, την κριτική σκέψη, την επίλυση προβλήματος, τη λήψη απόφασης και τη μεταγνώση (μαθαίνω να μαθαίνω).
- β. Τρόποι εργασίας: περιλαμβάνει την επικοινωνία και τη συνεργασία σε ομάδες.
- γ. Εργαλεία εργασίας: εδώ περιλαμβάνεται ο πληροφοριακός και ψηφιακός γραμματισμός.
- δ. Ζώντας στον κόσμο: η συμμετοχή στα κοινά, οι δεξιότητες ζωής και σταδιοδρομίας και η κοινωνική ευθύνη.

Τα περιεχόμενα των παραπάνω κατηγοριών συγκροτούνται από γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες και ηθική στάση (μοντέλο KSAVE). Ο στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι η υποστήριξη υπαρχόντων καινοτόμων εργασιών και η δημιουργία μοντέλων που μπορούν να εφαρμοστούν σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω του προγράμματος PISA ή του IEA - International Energy Agency (Laietal., 2012).

3. Οι Δεξιότητες του 21ου αιώνα ως γέφυρα μεταξύ εκπαίδευσης και εργασίας:

Από το προηγούμενο κεφάλαιο έγινε φανερό ότι πλέον ο όρος «δεξιότητα» είναι διευρυμένος και εμπεριέχει στάσεις, αξίες και ήθος ζωής, που δεν αφορούν μόνο την εργασία των υποκειμένων. Ως προς αυτό έρχεται να

συμφωνήσει με τις νέες κατευθύνσεις της Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας, όπου επίσης γίνεται προσπάθεια ανάπτυξης δεξιοτήτων για ομαλή μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, για επιτυχή διαχείριση των αλλαγών και των απροόπτων και τελικά για την ίδια τη νοηματοδότηση της ζωής (Σιδηροπούλου – Δημακάκου κ.ά., 2013)

Κοινές δεξιότητες-ζητούμενα στα πλαίσια όλων των παραπάνω συνεργασιών είναι η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων, η λήψη απόφασης, η μεταγνώση, η επικοινωνία και η συνεργασία στα πλαίσια μιας ομάδας, η ικανότητα χρήσης των τεχνολογικών εργαλείων για πληροφόρηση και επικοινωνία, η προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα σε έναν πολυπολιτισμικό κόσμο. (βλ. Πίνακα 1, όπως παρατίθεται στο Griffinetal., 2012).

Όλοι οι οργανισμοί που παρουσιάστηκαν προτείνουν αναφορές και υλικό, καλές πρακτικές και εκπαιδευτικά εργαλεία για κάθε ενδιαφερόμενο. Ενδεικτικά θα αναφερθούμε σε έναν από τους νέους τρόπους, όπως προτείνεται από το Σχέδιο ATC21S, όπου ακολουθείται το αναπτυξιακό μοντέλο μάθησης. Πρόκειται για άσκηση που εξασκεί ζευγάρια μαθητών στη συνεργατική επίλυση προβλήματος. Οι μαθητές εργάζονται χωριστά σε υπολογιστές και ο καθένας έχει στην οθόνη του διαφορετικά δεδομένα που στο σύνολό τους όμως οδηγούν στη λύση του προβλήματος. Πρέπει να επικοινωνήσουν μεταξύ τους γραπτώς και να συντονίσουν τις γνώσεις και τις προσπάθειές τους για να πετύχουν. Το νέο μοντέλο

Πίνακας 1.

Συγκρίσεις και ομοιότητες				
ATC21S	UNESCO	OECD	P21	Ευρ. Επιτροπή
Τρόποι σκέψης	Μαθαίνω να ξέρω		Μάθηση και καινοτομία	Μαθαίνω να μοθαίνω
δημιουργικότητα και καινοτομία, κριτική σκέψη, επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων, μαθαίνω να μαθαίνω, αετιγένεση			Δημιουργικότητα, κριτική σκέψη, επίλυση προβλημάτων	
Τρόποι εργασίας	Μαθαίνω να κάνω	Αλληλεπίδραση σε ετερογενείς ομάδες		
επικοινωνία, συνεργασία		σχηματίζονται καλά με τους άλλους, συνεργάζονται, εργάζονται σε ομάδες, διαχειρίζονται και επιλύει συγκρούσεις	επικοινωνία, συνεργασία	επικοινωνία σε μητρική γλώσσα και ξένες γλώσσες
Εργαλεία εργασίας	Μαθαίνω να κάνω	Χρήση εργαλείων με αλληλεπίδραση	Πληροφόρηση, μέσα και τεχνολογία	
εξοπλισμούς και ψηφιακός γραμματισμός		χρησιμοποιώ διαδραστικά τη γλώσσα, τα σύμβολα και τα κείμενα, τη γνώση και την πληροφορία, την τεχνολογία	επληροφορητικός γραμματισμός των μέσων και ψηφιακός γραμματισμός	Μαθηματική, επιστημονική και τεχνολογική ικανότητα, ψηφιακή ικανότητα
Ζώντας στον κόσμο	Μαθαίνω να υπάρχω και να ζω μαζί τους άλλους	Αυτόνομη δράση	Ζωή και σταδιοδρομία	
συμμετοχή στα κοινά, ζωή και καριέρα στον τόπο και τον κόσμο, προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα, πολιτιστική επίγνωση και ικανότητα		δράση βλάπτοντας τη συνολική ευρεία και δομημένη σχέση ζωής και προσωπικά ελπίδα, υπευθυνότητα και διεκδικώ δικαιώματα, ενδιαφέροντα, όρατα και ανάγκες	ευελέγξει και προσανατολιστικότητα, αυτό-καθοδήγηση, κοινωνικές και διαπολιτισμικές ικανότητες, παραγωγικότητα και ευδαιμονία, ηγεσία και υπευθυνότητα	διαπροσωπική και κοινωνική ικανότητα, πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα, καλλιπαιδεία, συνείδηση και έκφραση
Blackley et al.	Delors et al.	OECD 2005	www.p21.org	Gordon et al.

απαιτεί εκπαιδευτικούς με ανάλογες δεξιότητες με αυτές που καλείται να διδάξει: γνώση της τεχνολογίας, εξοικείωση με τα νέα αξιολογικά πρότυπα και κατανόηση των προτεινόμενων τρόπων μάθησης (Griffinetal., 2010).

Η συνεργασία και η μάθηση εξ αποστάσεως αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της εποχής που διανύουμε, επιτρέποντας στον χρήστη πρόσβαση στη νέα γνώση, αξιοποίηση και εξάσκηση των ικανοτήτων του και τελικά βελτίω-

ση της θέσης του (π.χ. Moocs, e-learning, openeducationEuropa).

Όπως σωστά επισημαίνει η Χριστοδούλου (2012) μιλώντας για τις κατευθυντήριες γραμμές της UNESCO, πυρήνας της νέας εκπαίδευσης είναι οι αξίες, καθώς ο στόχος πλέον είναι η επίλυση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών θεμάτων. Έτσι, ο εκπαιδευτικός κώδικας του σύγχρονου μοντέλου ανάπτυξης μετασχηματίζεται σε ένα κώδικα παιδείας.

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω είναι σαφές ότι η εκπαίδευση όχι μόνο αλλάζει στις τυπικές δομές της, αλλά εξοπλώνεται και μετασχηματίζεται σε δια βίου εκπαίδευση. Παράλληλα, η επιχειρηματικότητα συνδέεται στενά με την έρευνα, την καινοτομία και τον συνδυασμό ετερόκλητων επιστημών προς νέες κατευθύνσεις. Όπως σημειώνει ο Friedman στο άρθρο του «Χρειάζεσαι δουλειά; Ανακάλυψε την» που δημοσιεύτηκε το 2013 στους New York Times, το ζητούμενο για τα σημερινά παιδιά δεν είναι να βρουν μια δουλειά, αλλά να την εφεύρουν. Καθώς σήμερα η γνώση είναι διαθέσιμη παντού στο διαδίκτυο, αυτό που έχει πραγματική σημασία είναι το πώς κάποιος τη χρησιμοποιεί. Παραθέτει τη δήλωση στελέχους επιχείρησης που λέει «μπορούμε να διδάξουμε στους νεοδιόριστους το περιεχόμενο, και πρέπει να το κάνουμε γιατί συνέχεια αλλάζει, αλλά δεν μπορούμε να τους δείξουμε πώς να σκέφτονται, πώς να θέτουν τα σωστά ερωτήματα και να παίρνουν πρωτοβουλίες».

Ο Καθηγητής Wilson στην έκθεσή του «A Review of Business–University Collaboration» το 2012, ξεκινά με τη διαπίστωση ότι τα πανεπιστήμια αποτελούν για την οικονομία της γνώσης του 21ου αιώνα πηγή ισχύος όμοια με τα εργοστάσια κατά τη βιομηχανική εποχή. Επισημαίνει ότι τα πανεπιστήμια που συνδέονται με τις επιχειρήσεις αποκτούν πρόσβαση σε ιδιωτικά κονδύλια για έρευνα, αποκτούν εταίρους που κατανοούν τη δυνητική εμπορική αξία της έρευνας αυτής και βρίσκουν χορηγούς που μπορούν να στηρίξουν

τις πρώτες επιχειρηματικές προσπάθειες των φοιτητών. Σημειώνει ότι οι επιχειρήσεις που είναι «innovatively actives» απασχολούν περίπου διπλάσιους πτυχιούχους απ' όσες δεν είναι ενεργά καινοτόμες.

4. Η εποχή των μεγάλων αλλαγών: κίνδυνοι και ευκαιρίες

Σταδιακά σε όλο και περισσότερες χώρες του πλανήτη η βάση της οικονομίας μετατοπίζεται από τη βιομηχανία στη γνώση και στην πληροφορία. Ο ρόλος της πληροφορίας στην κοινωνία έχει αλλάξει και μαζί της αλλάζουν και οι απαιτήσεις για το εργατικό δυναμικό. Νέα επαγγέλματα αναδύονται και παλιά εξαφανίζονται. Αν η βιομηχανική οικονομία εξαρτιόταν από την παραγωγή, διανομή και κατανάλωση προϊόντων, η σημερινή οικονομία της γνώσης εξαρτάται από επαγγέλματα που ασχολούνται με την παραγωγή, διανομή και κατανάλωση της πληροφορίας. Η εκπαίδευση καλείται να προσαρμοστεί σε αυτή την αλλαγή και να χρησιμοποιήσει νέα εργαλεία και δεξιότητες προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των αποτελεσμάτων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των πολύπλευρων ικανοτήτων που απαιτούνται για την επιτυχή επαγγελματική και κοινωνική πορεία στη συνέχεια (Griffin et al., 2012).

Τα τελευταία χρόνια η εκπαίδευση έχει μπει στη διεθνή ατζέντα ενδιαφέροντος με πολιτικές, οδηγίες, προτάσεις, τάσεις και καινοτομίες και οι Διεθνείς Οργανισμοί διαμορφώνουν τη

διεθνή μεταρρυθμιστική ατζέντα της εκπαίδευσης, όχι χωρίς προβληματισμούς. Η γνώση, με τις μεγάλες ανατροπές που επιφέρει στην εργασία, οδηγεί προς μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Η μετατροπή της γνώσης σε παραγωγική δύναμη αναβαθμίζει την κοινωνική σημασία της εκπαίδευσης (Χριστοδούλου, 2012).

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου (και όχι του παραδοσιακού κεφαλαίου) θεωρείται πια προτεραιότητα παγκοσμίως στην οικονομική ανάπτυξη και νέα αξία. Ο όρος «ανθρώπινο κεφάλαιο», ήδη από τη δεκαετία του '60 άρχισε να χρησιμοποιείται για να ερμηνεύσει το ρόλο της εκπαίδευσης και της εξειδικευμένης γνώσης στην προαγωγή της ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης. Σήμερα οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζονται ως πηγή δημιουργίας, διατήρησης ή και επιβίωσης ενός οργανισμού και όχι ως «αναλώσιμα» στοιχεία ενός συστήματος (Νικολάου, 2006). Ο τρόπος μέτρησης του ανθρώπινου κεφαλαίου αντικαθιστά σταδιακά τα χρόνια σπουδών με το ατομικό επίπεδο γραμματισμού που διαθέτει κάποιος και με την ικανότητά του να αποκτά πρόσβαση, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί την πληροφορία και να λύνει προβλήματα (Griffinetal., 2012). Η επένδυση στην παιδεία επομένως συνιστά επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τη νέα γνώση, καθώς είναι αυτή που θα ενδυναμώσει τους σημερινούς νέους απέναντι στις εκθετικές αλλαγές που παρατηρούνται σε όλους τους τομείς.

Αναμφίβολα υπάρχουν νέα δεδομένα των οποίων την αργητική ή θε-

τική έκβαση δεν μπορούμε να προδικάσουμε: η τεχνητή νοημοσύνη, η βιοτεχνολογία, οι γονιδιακές θεραπείες, η ρομποτική, το ίντερνετ των πραγμάτων, η επαυξημένη πραγματικότητα, η τρισδιάστατη εκτύπωση, οι εφαρμογές της νευροεπιστήμης, η νανοτεχνολογία και οι κβαντικές εφαρμογές στην τεχνολογία. Όπως όμως παρατηρεί ο Vivek Wadhwa, επιχειρηματίας και πανεπιστημιακός, είναι μια ωραία εποχή για να ζεις και να σπουδάζεις: σήμερα οι επιχειρηματίες μπορούν να κάνουν ό,τι μόνο οι κυβερνήσεις και οι πολυεθνικές έκαναν παλιότερα. Έχουμε τη δυνατότητα να χαράξουμε οι ίδιοι το μέλλον μας ανάλογα με τις κατευθύνσεις που θα προκρίνουμε. Γι' αυτό χρειαζόμαστε ανθρώπους με αξίες και ήθος που θα ανοίξουν νέους δρόμους προσπαθώντας να ωφελήσουν την ανθρωπότητα και όχι τους εαυτούς τους (Wadhwa, 2014). Τέτοιοι μελλοντικοί πολίτες του κόσμου είναι δυνατό να δημιουργηθούν μέσα από τις νέες δεξιότητες του 21ου αιώνα, και η σύμπτωση στο σχεδιασμό τους από τους οργανισμούς χάραξης πολιτικής είναι αναμφίβολα ενθαρρυντικό σημάδι.

5. Συμπεράσματα

Ένα επάγγελμα μπορεί να εξαφανιστεί, αλλά ένα σύνολο ικανοτήτων-δεξιοτήτων μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός νέου, ανύπαρκτου σήμερα επαγγέλματος. Η καλλιέργεια δεξιοτήτων ζωής και καριέρας θα επιτρέψει στους σημερινούς μαθητές και αυριανούς πολίτες να αντιμετωπίσουν

με ετοιμότητα το τυχαίο χρησιμοποιώντας τα δημιουργικά στοιχεία του χαρακτήρα τους. Η αυτονομία πρόσβασης στη γνώση, στην πληροφορία και στην αναζήτηση εργασίας θα είναι απαραίτητο προσόν στη μελλοντική κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα όλοι θα εί-

μαστε άρρηκτα συνδεδεμένοι σε δίκτυα κάθε είδους. Η συνεργασία εκπαιδευσης και επιχειρηματικότητας έχει ήδη αρχίσει και οι καρποί αυτής της συνεργασίας θα αυξάνονται με εκθετικούς ρυθμούς και θα αλλάξουν τη μορφή και των δύο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Δημητρόπουλος Ε., (1998). Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας, Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός, τ.Β'. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Autor, D., Levy, F., & Murnane, R. (2003). The skill content of recent technological change: An empirical exploration. *The Quarterly Journal of Economics*, 118 (4), 1279-1333.
- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M. & Rumble, M. (2010). Defining 21st century skills. Melbourne.
- European Commission (2012). Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes. Strasbourg.
- Friedman, T. (2013). Need a Job? Invent It. The New York Times. Ανακτήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2014 από http://www.nytimes.com/2013/03/31/opinion/sunday/friedman-need-a-job-invent-it.html?_r=0
- Gordon, J., Halasz, G., Krawczyk, M., Leney, T., Michel, A., Pepper, D., et al. (2009). Key competences in Europe: Opening doors for lifelong learners across the school curriculum and teacher education. Warsaw.
- Griffin, P., Murray, L., Care, E., Thomas, A., & Perri, P. (2010). Developmental assessment: Lifting literacy through professional learning teams. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, 17 (4), 383-397.
- Griffin, P., Care, E. & McGaw B. (2012). The changing role of Education and schools. *Assessment and teaching of 21st century skills*, 1-15. Dordrecht: Springer.
- Κλώντζα, Ο. (2013). Η γνώση είναι το παγκόσμιο νόμισμα του 21ου αιώνα. Ανακτήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2014 από <http://www.tovima.gr/education/article/?aid=500644>
- Lai, E. & Viering, M. (2012). Assessing 21st Century Skills: Integrating Research Findings. National Council on Measurement in Education Vancouver, B.C. Pearson.
- Νικολάου, Ι. (2006). Διοικώντας το ανθρώπινο κεφάλαιο. Αθήνα: Σιδέρης.
- Σιδηροπούλου – Δημακάκου, Δ., Μπεξεβέγκης, Η., Αργυροπούλου, Α. & Δρόσος, Ν. (2013). Ανάπτυξη δεξιοτήτων δια βίου διαχείρισης της σταδιοδρομίας: Εγχειρίδιο πρακτικής εφαρμογής για Συμβούλους Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Αθήνα: ΕΟΠΠΕΠ.
- Wadhwa, V. (2014). It's a beautiful time to be alive and educated. The Washington post. Ανακτήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2014 από <http://www.washingtonpost.com/blogs/innovations/wp/2014/08/25/its-a-beautiful-time-to-be-alive-and-educated/>
- Wilson, T. (2012). A Review of Business–University Collaboration. Ανακτήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2014 από <https://www.gov.uk/government/publications/business-university-collaboration-the-wilson-review>
- Χριστοδούλου Α. (2012). Παιδεία, εκπαίδευση και Αξίες. Μια σημειωτική προσέγγιση. University Studio Press, Θεσσαλονίκη.

*Αννα Β. Ζαχαροπούλου**

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Λέξεις κλειδιά: νέοι επιχειρηματίες, ψυχολογικός χώρος και χρόνος, οριοθέτηση, διαχείριση χρόνου.

Εισαγωγή

Ο υποψήφιος επιχειρηματίας χρειάζεται μια σειρά από ψυχολογικές δεξιότητες για να αντεπεξέλθει στις ανάγκες της δημιουργίας μιας επιχείρησης, για να πετυχει τους επαγγελματικούς του στόχους και να τους διατηρήσει. Οι δεξιότητες αυτές αφορούν σε δύο ψυχολογικές διαστάσεις διαπλεκόμενες και αλληλοεξαρτώμενες, τον χώρο και τον χρόνο, το σημύόνι και το υπάδι πάνω στα οποία κεντάται η ανθρώπινη ψυχολογία. Αν αποδιοργανωθεί η μία διάσταση, το ίδιο συμβαίνει και στην άλλη.

Ο σύμβουλος σταδιοδρομίας ή επιχειρηματικότητας, έχοντας ως εργαλεία τις αρχές της συστημικής θεραπείας και του project management, οφείλει να εξετάσει την επάρκεια του υποψηφίου επιχειρηματία στις συγκεκριμένες δεξιότητες διαχείρισης του ψυχολογικού χώρου του και του χρόνου, να τον εκπαιδεύσει, εφόσον κατέχει το αντικείμενο, να τον προειδοποιήσει για επικίνδυνα επιχειρηματικά λάθη και να τον παραπέμψει σε άλλους επαγγελματίες αρμόδιους να αντιμετωπίσουν τις ιδιαίτερες δυσκολίες του και να παράσχουν την εξειδικευμένη συμβουλευτική υποστήριξη.

Ψυχολογικός χώρος

Θεμελιώδης έννοια για τον ψυχισμό του ανθρώπου είναι ο χώρος. Είναι η ιδέα που έχει κανείς για τις ιδιότητες που τον απαρτιώνουν, η υποκειμενική εμπειρία για την επίδραση που ο ίδιος έχει στο περιβάλλον, η αναπαράστασή του για το σώμα του, για τα όρια που τον χωρίζουν από τον περιβάλλοντα κόσμο και οι ρόλοι που έχει ενστερνιστεί σε σχέση με τους άλλους. Ο ψυχολογικός χώρος αναπτύσσεται, συρρικνώνεται, εκχωρείται, καταλαμβάνεται. Ο προσωπικός και ψυχολογικός χώρος είναι ένα πεδίο δράσης, διαφορετικής έκτασης για τον καθένα, ανάλογα με το μέγεθος της ανάγκης του να «αναπνεύσει» και της επιθυμίας του να βρίσκεται κοντά με τους άλλους. Ο χώρος είναι ταυτόχρονα και ένα προστατευτικό κέλυφος, μια μήτρα

* Η Α.Ζ. είναι Ψυχολόγος και Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού (M.Sc.). E-mail: annazacharopoulou@yahoo.gr

που γεννά, συντηρεί και διαχωρίζει την ταυτότητα του ανθρώπου από των άλλων.

Εφαρμόζοντας τις αρχές της συστημικής θεωρίας, ο σύμβουλος οφείλει να διακρίνει την ικανότητα και το βαθμό οριοθέτησης του συμβουλευόμενου στους στόχους του, στις επαγγελματικές του σχέσεις, στους ρόλους που αναλαμβάνει ως επιχειρηματίας, στα όρια της επιστημονικότητάς του ή της τέχνης του. Αυτές οι δεξιότητες περιλαμβάνουν το βαθμό στον οποίο μπορεί κάποιος να προστατεύσει το δικαίωμά του να εργάζεται σε ησυχία, απερίσπαστος από ενοχλητικά τηλεφωνήματα και περιττά email, να διοχετεύει την προσπάθειά του στην πώληση της συγκεκριμένης υπηρεσίας ή προϊόντος που είχε θέσει αρχικά ως στόχο και να μη χάνεται σε δευτερεύοντες στόχους που δεν του αποφέρουν κέρδη, να μένει πιστός στη δεοντολογία του επαγγέλματός του και να μην προσπαθεί να πουλήσει κάτι που δεν έχει, να διεκδικεί ισότιμες σχέσεις με άλλους επαγγελματίες, να οριοθετείται σωστά από τους συνεργάτες τους και από τα ξεσπάσματα κρίσεων στο χώρο της εργασίας, να μπορεί να τακτοποιήσει το χώρο εργασίας και να ταξινομήσει το υλικό του με τρόπο λειτουργικό και παραγωγικό, να αναβαθμίζει τις γνώσεις και τα προσόντα του.

Διαχείριση χρόνου

Βασίζόμενοι σε αρχές του project management και της διαχείρισης γνωστικών πόρων, αναφερόμαστε σε ένα

υποσύνολό τους, τη διαχείριση χρόνου (time management). Διαχείριση χρόνου είναι η μεταγνωστικού-εποπτικού χαρακτήρα πράξη ή η διαδικασία του σχεδιασμού ή της εφαρμογής συνειδητού ελέγχου πάνω στο χρόνο που δαπανάται σε δραστηριότητες, με ιδιαίτερο σκοπό της αύξηση ή και μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας, της επάρκειας και της παραγωγικότητας για το δεδομένο ποσό του χρόνου. Συνεπάγεται τη χρήση νοητικών εργαλείων, τεχνικών αλλά και στάσεων ζωής που μπορούν να διδαχθούν.

Η διαχείριση χρόνου είναι μια αναγκαιότητα για κάθε ανάπτυξη έργου, στην εργασία, στην προσωπική ζωή, στις σπουδές –μελέτη, στο νοικοκυριό. Είναι κάτι πολύ περισσότερο από το να σχεδιάζουμε κοντάκια για κάθε ώρα και να βρίσκουμε με ποιες δεξιότητες θα τα γεμίσουμε. Η διαχείριση χρόνου απαιτεί την καλλιέργεια επιμέρους δεξιοτήτων αναγνώρισης προτεραιοτήτων, αποκλεισμού έργων δαπανηρών σε χρόνο που δεν σχετίζονται με τις προτεραιότητες και διαμόρφωσης του χώρου εργασίας ώστε να γίνει πιο λειτουργικός για το έργο που έχει προτεραιότητα.

Διάσημες θεωρίες και στρατηγικές διαχείρισης χρόνου είναι: η ανάλυση ABC (ιεράρχηση επειγόντων και σημαντικών έργων), η μέθοδος Eisenhower, ο κανόνας 80-20 του Pareto, το σύστημα GTD (Getting Things Done) του David Allen, η τεχνική Pomodoro του Francesco Cirillo, η θεωρία POSEC (ακρώνυμο για Prioritize by Organizing, Streamlining, Economizing and Contributing) βασισμένη στη θε-

ωρία ιεράρχησης των αναγκών του Abraham Maslow, θεωρίες για την ανάθεση αρμοδιοτήτων, ηλεκτρονικές εφαρμογές (applications) για άτομα ή επιχειρήσεις.

Ο λόγος που αποτυγχάνουμε να διαχειριστούμε σωστά το χρόνο μας με πολλά συστήματα και ηλεκτρονικές εφαρμογές που κυκλοφορούν είναι γιατί αυτά είναι σχεδιασμένα να χειρίζονται τον ωρολογιακό χρόνο. Όμως ο χρόνος στον οποίο ζούμε και κινούμαστε βρίσκεται ανάμεσα στα δύο μας αυτά.

Παράδειγμα στρατηγικής διαχείρισης χρόνου με πολύ ευρύ πεδίο εφαρμογής σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και πολύ επιτυχημένης στη συμβουλευτική πράξη είναι η μέθοδος Eisenhower. Απαιτεί την καταγραφή των εκκρεμών εργασιών σε έναν πίνακα διπλής εισόδου με μεταβλητές τη σημαντικότητα και το επείγον. Βοηθά το άτομο να διακρίνει τις εργασίες που είναι και σημαντικές και επείγουσες και πρέπει να γίνουν τώρα από τις εργασίες που επιφανειακά επείγουν και τις οποίες το άτομο μπορεί να αποκλείσει, να αναθέσει σε άλλους πιο αρμόδιους ή να τις επαναπροσδιορίσει με τρόπο πιο λειτουργικό για την επιχείρησή του. Δίνει χώρο στο σχεδιασμό μακροπρόθεσμων έργων και εν τέλει βοηθά το άτομο να οριοθετη-

θεί στο στόχο του και στις σχέσεις του και να προστατεύσει τον ψυχολογικό του χώρο με τον τρόπο που αυτός αναφέρθηκε παραπάνω. Ο έμπειρος σύμβουλος διαχείρισης χρόνου μυεί τον συμβουλευόμενο στην τέχνη της ανάθεσης έργων σε πιο κατάλληλους συνεργάτες, τον βοηθά να ξεπεράσει την ανάγκη του συγκεντρωτισμού καθηκόντων, να αναθεωρήσει καθιερωμένα συστήματα και πολιτικές, να ελέγξει αν εξακολουθούν να είναι κατάλληλα, να εξαλείψει κακές συνήθειες σπατάλης χρόνου.

Πρόταση – Επίλογος

Για να αντιμετωπιστούν τα ποικίλα μέτωπα κατά την έναρξη επιχείρησης, χρειάζεται διεπιστημονική υποστήριξη και εκπαίδευση από πολλές ειδικότητες συμβούλων, λήψη υπηρεσιών mentoring, coaching ακόμη και προσωπική ψυχοθεραπεία. Για το λόγο αυτό ο σύμβουλος προσανατολισμού καλείται, αν χρειαστεί, να παραπέμψει τον υποψήφιο επιχειρηματία σε αρμόδιους φορείς σύμφωνα με την αρχαία προτροπή του Σωκράτη για τα θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, είναι σωστό να δεχόμαστε τη γνώμη μόνο των ειδικών.

*Εύη Γάτου**

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΓΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Η παρούσα εργασία παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Συνεδρίου της ΕΛΕΣΥΠ με θέμα την επιχειρηματικότητα και είναι, εν μέρει, αποτέλεσμα βιβλιογραφικής αναζήτησης που αποτέλεσε τμήμα της διπλωματικής εργασίας μου για το ΠΕΣΥΠ. Μεταφέρει, επίσης, εμπειρίες που προέκυψαν μέσα από συναντήσεις με επαγγελματίες του χώρου της επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, οι οποίες έλαβαν χώρα το τελευταίο διάστημα.

Σκοπός της παρουσίασης είναι να διερευνήσει τον ορισμό, το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας και τη διδασκαλία της και να παρουσιάσει ένα πρόγραμμα επιχειρηματικότητας που εφαρμόζεται στην Ολλανδία (Entreprenasium Program), το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει ενδιαφέρουσα βάση για την επεξεργασία αντίστοιχων προγράμματος στην Ελλάδα.

Λέξεις-κλειδιά: απασχολησιμότητα, επιχειρηματικότητα, αγορά εργασίας, δεξιότητες 21ου αιώνα, Entreprenasium Program

Evi Gatou

ENTREPRENEURSHIP: TO DETECT AND DEVELOP THE NECESSARY SKILLS INTO ADOLESCENTS

This work was presented during the ELLESYP Conference on Entrepreneurship in December 2014. Part of it concerns a bibliographic research that was included in my thesis for PESYP. It is also the result of numerous meetings with entrepreneurs, managers and professionals of vocational education.

The main purpose of the article is to examine the definition and the scope of entrepreneurship, to explore entrepreneurship as a learning subject, and to present an entrepreneurship program applied in the Netherlands (Entreprenasium Program), considering that the aforementioned program could be the key starting point for the development of an equivalent program in Greece.

Key-words: employability, entrepreneurship, job market, 21st century skills, Entreprenasium Program

* Η Εύη Γάτου, D.E.A, MSc, ΠΕΣΥΠ, είναι εκπαιδευτικός και ασχολείται με τη συμβουλευτική σπουδών και καριέρας. Έχει διδάξει σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και έχει εργαστεί για χρόνια στο χώρο των επιχειρήσεων, αλλά και ως αυτοαπασχολούμενη. Διατηρεί το blog <http://greekinter.net/knowhow/> όπου παρουσιάζει κυρίως θέματα σχετικά με την επαγγελματική συμβουλευτική. Επικοινωνία: Εμμανουήλ Αυκούδη 14-16, 11141 Αθήνα, τηλ. οικίας 0030-2130224318, evigatou@gmail.com.

Η ψηφιακή εποχή ορίζει το πλαίσιο

Κάποια πράγματα αλλάζουν ριζικά τον κόσμο. Το διαδίκτυο, για παράδειγμα, άλλαξε τον τρόπο που διαβάζουμε τον κόσμο, αγοράζουμε πράγματα, καταναλώνουμε ψυχαγωγία, ενημέρωση και εκπαίδευση.

Περίπου το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού διαθέτει σήμερα σύνδεση internet. Το 1995, το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο από το 1%. Ο αριθμός των χρηστών του διαδικτύου δεκαπλασιάστηκε από το 1990 έως το 2013. Έφτασε το πρώτο δισεκατομμύριο χρηστών το 2005. Το δεύτερο το 2010, και το τρίτο το 2014¹.

Η ανάπτυξη στην τεχνολογία για τα επόμενα 20 χρόνια προβλέπεται εκθετική, όπως περιγράφεται από το νόμο του Moore², που υπολογίζει διπλασιασμό της υπολογιστικής δύναμης κάθε 24 μήνες. Η ταχεία αύξηση της υπολογιστικής δύναμης επιφέρει, εξίσου, ταχείες μειώσεις των τιμών των υπολογιστικών προϊόντων προς τα κάτω.

Το υπολογιστικό νέφος (cloud computing) είναι, επίσης, πανταχού παρόν. Δουλεύει πλέον, όπως το ηλεκτρικό ρεύμα. Όπως και για το ρεύμα, δεν χρειάζεται να σου ανήκει η γεννήτρια, χρησιμοποιείς την πρίζα και πληρώνεις μόνο όσο καταναλώνεις! Σήμερα μέχρι και μεγάλες Τράπεζες δεν διατάζουν να διατηρούν τα δεδομένα τους στο νέφος.

Μερικά στοιχεία για την παγκόσμια οικονομία σήμερα

Οι προηγμένες οικονομίες, από βιομηχανικές-μεταποιητικές, μετατράπηκαν στα τέλη του 20ου αιώνα, σε οικονομίες υπηρεσιών. Μέχρι το ξεκίνημα του 21ου αιώνα, αυξήθηκαν σημαντικά μορφές εργασίας όπως η αυτό-απασχόληση, η μερική απασχόληση, η απασχόληση ορισμένου χρόνου, η τηλεργασία κ.α.

Ο σημερινός πληθυσμός εργαζόμενων φτάνει τα 3 δισεκατομμύρια. Το μεγαλύτερο μέρος του προέρχεται από τις αναδυόμενες οικονομίες της Κίνας, της Ινδίας, και της Ασίας γενικότερα.

Ταυτόχρονα, το εργατικό δυναμικό της Ευρώπης, της Ιαπωνίας, των ΗΠΑ, ακόμα και της Νότιας Αμερικής γερνάζει. Όσο περνούν τα χρόνια, η παραμονή των γηραιότερων ατόμων στην εργασία θα είναι δύσκολη, καθώς με την επιβράδυνση της αύξησης της οικονομίας αναμένεται να δημιουργηθούν λιγότερες θέσεις εργασίας στο μέλλον, ενώ αναμένεται οι περίοδοι ανεργίας να γίνουν μακρύτερες και πολλές εργασίες να εκτελούνται πλέον από μηχανές.

Σε ό,τι αφορά τα θέματα κινητικότητας, ο αριθμός των ατόμων που έχουν αναλάβει επαγγελματικούς ρόλους έξω από τη χώρα προέλευσής τους αυξήθηκε κατά 25% την περασμένη δεκαετία, και προβλέπεται μία αύξηση αυτού του αριθμού κατά 50%

1. Internet Users, <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

2. <http://www.moorelaw.org/> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

έως το 2020. Με απλά λόγια, οι άνθρωποι σχεδιάζουν να κινούνται όλο και περισσότερο³.

Υπάρχει και θα υπάρχει πιο αυξημένη ζήτηση ατόμων με υψηλές δεξιότητες, αλλά οι άνθρωποι με μεσαίες και χαμηλές δεξιότητες θα αρχίσουν να έχουν σημαντικές δυσκολίες απασχολησιμότητας, αντιμετωπίζοντας όλο και μεγαλύτερα διαστήματα ανεργίας.

Ένα ποσοστό, περίπου 40% ανεργίας στους νέους της Νότιας Ευρώπης, δείχνει ότι πολλοί άνθρωποι από τις νεότερες γενιές κινδυνεύουν να μην εργαστούν ποτέ.

Και φυσικά, στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο μας, οι κρίσεις είναι εξίσου παγκοσμιοποιημένες.

Απασχολησιμότητα

Οι έντονες μεταβολές που συμβαίνουν στο χώρο της επιστήμης, την κοινωνία και την οικονομία διατρέχουν όλους τους χώρους των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, επηρεάζοντας, μεταξύ άλλων, την εκπαίδευση, τη δια βίου επαγγελματική ανάπτυξη και, φυσικά, την αγορά εργασίας.

Οι κοινωνίες μας εξελίσσονται και αλλάζουν. Στη δεκαετία του '80 περάσαμε από τη «Βιομηχανική Κοινωνία», στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»,

καθώς κινητήρια δύναμη ήταν πλέον η Πληροφορία και όχι οι φυσικές πηγές και η βιομηχανία (Resnick, 2002). Στη δεκαετία του '90, η κοινωνία της γνώσης αναδείχτηκε σε κυρίαρχο αίτημα. Αρχίσαμε να μιλάμε για την «Κοινωνία της Γνώσης», κατανοώντας ότι η πληροφορία τον 21ο αιώνα δεν μπορεί να λειτουργήσει εάν δεν μετασχηματιστεί σε γνώση. Σήμερα, κατά τον Resnick προχωράμε προς την «Κοινωνία της Δημιουργικότητας», η οποία δεν αφορά απλά τη γνώση που σωρεύουμε, αλλά την ικανότητά μας να σκεπτόμαστε και να ενεργούμε δημιουργικά, δεξιότητα από την οποία θα κριθεί η επιτυχία μας στο μέλλον. Έτσι, η νέα κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα καταδεικνύει τον πρωτεύοντα ρόλο της δημιουργικής διαχείρισης της γνώσης ως βασικού συστατικού στοιχείου για προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη.

Αρχικά, όμως, ας ορίσουμε μερικές κομβικές έννοιες όπως αυτή της απασχολησιμότητας. Ορίζουμε ως απασχολησιμότητα την ικανότητα του ατόμου να δημιουργεί ή να βρίσκει εργασία, να παραμένει στο χώρο της απασχόλησης και να δημιουργεί καριέρα (Cedefop, 2011). Πρόκειται για μία ειδική ικανότητα των εργαζόμενων να εντοπίζουν και να χρησιμοποιούν τις ευκαιρίες για καριέρα. Η απασχολησιμότητα αντιπροσωπεύει μία μορφή

3. Για τις τάσεις στην παγκόσμια αγορά εργασίας βλ. International Labour Organization, <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>, PwC, Global megatrends, <http://www.pwc.com/gx/en/issues/megatrends/index.jhtml>, Deloitte, Global Human Capital Trends 2014, Engaging the 21st-century workforce, Deloitte University Press, 2014, Financial Times, Chinese Economy, Chinese labour pool begins to drain, January 18, 2013, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/ad1e00e6-6149-11e2-957e-00144feab49a.html#axzz3Tvb8aeFQ> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

προδραστικής εργασιακής προσαρμοστικότητας που συνταιριάζει τρεις διαστάσεις, την ταυτότητα της καριέρας, την προσωπική προσαρμοστικότητα και το κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο (Fugate, Kinicki & Ashoforth, 2004). Η απασχολησιμότητα είναι ένα κεντρικό εννοιολογικό οικοδόμημα στη σημερινή εργασία, όπου η ασφάλεια γίνεται όλο και σπανιότερη και το βάρος για τη δημιουργία της καριέρας πέφτει στο άτομο.

Πρόσφατα, οι δημιουργοί πολιτικών άρχισαν να δίνουν έμφαση στις «δεξιότητες απασχολησιμότητας» (Atkins, 1999; Yorke, 2004) που ορίζονται ως οι δεξιότητες που απαιτούνται για τη μεγιστοποίηση της απασχολησιμότητας. Σύμφωνα με το Cedefop, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης «Η απασχολησιμότητα είναι κεντρικής σημασίας για το μέλλον της Ένωσης και είναι αναγκαίο να διασφαλίσουμε ότι η οικονομική κρίση αντιμετωπίζεται μέσα από εργατικό δυναμικό με ασκημένα αντανakλαστικά και δεξιότητες⁴». Η πιο κοινή άποψη για τις δεξιότητες απασχολησιμότητας είναι οι μεταβιβάσιμες ή γενικές δεξιότητες που μπορεί να είναι χρήσιμες σε ένα ευρύ πλαίσιο καταστάσεων (όπως π.χ. ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός, η εργασία με τις ΤΠΕ, η γραπτή και προφορική επικοινωνία...), που σήμερα συμπλη-

ρώνονται από τις δεξιότητες του 21ου αιώνα.

Η απασχολησιμότητα συνδέεται στενά με την επαγγελματική προσαρμοστικότητα (career adaptability) «που περιγράφει την ετοιμότητα του ατόμου να ανταποκριθεί στη συνειδητή και διαρκή διερεύνηση του εαυτού και του περιβάλλοντος προκειμένου να αντιμετωπίσει, να ακολουθήσει ή να αποδεχτεί την αλλαγή των εργασιακών ρόλων στην καριέρα του και να χειριστεί με επιτυχία τις απρόβλεπτες προσαρμογές και μεταβάσεις που θα απαιτηθούν από τις αλλαγές στις εργασιακές συνθήκες και την αγορά εργασίας στη διάρκεια της ζωής του (Savickas, 2008, 2013)⁵».

Αυτοδιαχείριση καριέρας και επιχειρηματικότητα

Οι κοινωνίες μας έχουν μπει πλέον σε μία νέα ιστορική φάση που χαρακτηρίζεται από σταθερή και αναπόφευκτη μείωση εργασιών, μείωση πολυπαραγοντική που οφείλεται στην έκρηξη της τεχνολογίας, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την ανάνδυση των νέων οικονομιών, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Είτε το νέο αυτό μοντέλο αγοράς εργασίας και οικονομίας μας βρῖσκει σύμφωνους, είτε όχι, οφείλουμε να κρατήσουμε επα-

4. Cedefop at the interface of training, skills, qualifications and employability, <http://www.cedefop.europa.eu/node/9037> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

5. ΕΟΠΠΕΠ (2013), *Ανάπτυξη δεξιοτήτων δια βίου διαχείρισης σταδιοδρομίας, Εγχειρίδιο πρακτικής εφαρμογής για συμβούλους σταδιοδρομίας*, σ. 20.

φή με τον παλμό της νέας οικονομίας (Arthur, 2010)⁶ ώστε να είμαστε πάντα σε θέση να εντοπίσουμε τις εξόδους διαφυγής, να παίζουμε ενεργό ρόλο και να καθοδηγήσουμε τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις.

Στο νέο οικονομικό τοπίο, η επιχειρηματικότητα θα έρθει να καλύψει τη μείωση των θέσεων μισθωτής εργασίας, αλλά και να πραγματώσει τη δημιουργική εφαρμογή της γνώσης. Αποτελεί κοινή πεποίθηση, ότι η ευημερία και η ανάπτυξη βρίσκονται εκεί όπου η επιχειρηματικότητα συναντά τις επενδύσεις στην επιστήμη, την τεχνολογία, την έρευνα και ανάπτυξη και το σύγχρονο ανθρώπινο δυναμικό. Στον όρο επιχειρηματικότητα θα προσθέσουμε, επίσης, την κινητοποίηση των ταλέντων και των ικανοτήτων για δημιουργική έκφραση, για δημιουργικές ιδέες μετουσιωμένες σε καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες. Η διάσταση αυτή συνδέεται τόσο με την υιοθέτηση «νέας κουλτούρας» όσο και με την «ανάληψη κινδύνου» και την «απενοχοποίηση της αποτυχίας».

Η καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος και της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη της ανεργίας, και του κοινωνικού αποκλεισμού που αυτή συνεπάγεται, αλλά και στην προώθηση και ενθάρρυνση της αυτοπραγμάτωσης

των νέων, με την ανίχνευση και ενεργοποίηση των ταλέντων και των δυνατοτήτων τους για δημιουργική έκφραση, συστατικά του εγχειρήματος του *Entreprenasium*, που θα δούμε παρακάτω.

Δuo λόγια για την ελληνική οικονομία σήμερα

Το 2014 η ελληνική οικονομία⁷ είχε σμικρυνθεί κατά 25% σε σχέση με το 2008. Μία στις τέσσερις θέσεις εργασίας που προϋπήρχαν έχει χαθεί. Αν υποθέσουμε ότι η οικονομία θα αναπτύσσεται με ετήσιο ρυθμό της τάξης του 2% (μέσος όρος ΕΕ στη 10ετία προ κρίσης), θα χρειαστούν 13 χρόνια για να επανέλθει στη θέση που βρισκόταν πριν την κρίση.

Το ποσοστό ανεργίας έφτασε στο 27,9% το πρώτο τρίμηνο του 2014, από 7,2 % κατά το τρίτο τρίμηνο του 2008. Η ανεργία των νέων είναι η υψηλότερη στην ΕΕ και το πρώτο τρίμηνο του 2014 άγγιξε το 56,7%, από 21,3% το τρίτο τρίμηνο του 2008.

Το 20,6% των νέων 15-24 ετών βρίσκονταν εκτός εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης το 2013, από 11,7% το 2008 αποτελώντας το τρίτο υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ των 28, όπου ο μέσος όρος είναι 13%.

6. Arthur, M. B. (2010) "Promoting career studies in theory and practice", *Career Research and Development: the NICEC Journal*, Cambridge.

7. Οι αριθμοί που ακολουθούν έχουν αντληθεί από τη μελέτη: *Παραγωγικές θέσεις εργασίας για την Ελλάδα* [ελληνική έκδοση] / Διεθνές Γραφείο Εργασίας, Τμήμα Ερευνών. - Γενεύη: ΔΟΕ, 2014 http://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_322462/lang-en/index.htm (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

Εάν υποτεθεί ότι η απασχόληση θα αυξάνεται με ρυθμό 1,3 % ετησίως, που ήταν το μέσο ποσοστό αύξησης της απασχόλησης κατά τη δεκαετία πριν την ύφεση, η Ελλάδα δεν θα επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα απασχόλησης πριν το 2034!

Η δυσχέρεια της αγοράς εργασίας αντανακλάται στη διάρκεια της ανεργίας. Το 70% των ανέργων βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας για περισσότερο από 1 έτος, ενώ το 50% εξ αυτών για περισσότερα από 2 έτη, γεγονός που θέτει σημαντικά ζητήματα ως προς την απώλεια δεξιοτήτων και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Το ποσοστό των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας αυξήθηκε από περίπου 20% το 2008, σε άνω του 44% το 2011 – όριο της φτώχειας νοείται το 60% του διάμεσου εισοδήματος, με βάση τα επίπεδα εισοδήματος του 2008. Έχει, επίσης, ενταθεί η εισοδηματική ανισότητα.

Όπως γράφει η Α. Ιωαννίδου⁸ «Ποτέ μέχρι σήμερα στη σύγχρονη οικονομική ιστορία ένα κράτος του δυτικού κόσμου δεν απώλεσε, σε εποχή ειρήνης, σε τόσο μεγάλο βαθμό την οικονομική του δύναμη». Τα μέτρα, που προτείνονται⁹ για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων, αφορούν τα τρία πεδία άσκησης πολιτικής, Εκπαίδευση, Απασχόληση και Οικονομία, και πρέπει να στοχεύουν σε:

1. ευέλικτη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία,
2. μάθηση βασισμένη στην εργασία (δυναμική δομή στην επαγγελματική εκπαίδευση),
3. διασύνδεση του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης με τις απαιτήσεις της οικονομίας και της αγοράς εργασίας,
4. δυνατότητα διαπερατότητας μεταξύ των διαφόρων μορφών εκπαίδευσης,
5. αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης,
6. και καλύτερη συμβουλευτική και ενημέρωση για τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Σε επίπεδο πολιτικής για την αγορά εργασίας αναφέρονται, από τους ίδιους, τα εξής:

1. βιώσιμη απασχόληση των νέων με επιδότηση επιχειρήσεων,
2. εργασιακή εμπειρία με τη μορφή μάθησης βασισμένης στην εργασία,
3. ενεργοποίηση των νέων και προώθηση της αυτοαπασχόλησης και της σύστασης επιχειρήσεων από νέους,
4. βελτίωση των υπηρεσιών αντιστοίχισης της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας, (matching policies) ειδικά για νέους, από τον ΟΑΕΔ,
5. αποτελεσματικότερη δικτύωση των σχετικών φορέων,
6. προαγωγή της εργασιακής κινητι-

8. Ιωαννίδου Α. (2014), *Η κατάσταση των νέων στην ελληνική αγορά εργασίας. - Τι θα συμβεί, εάν δε συμβεί κάτι;*, Ομάδας Εργασίας «Εκπαίδευση και Απασχόληση» του Ιδρύματος Friedrich Ebert, Αθήνα, σελ. 5. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/11041.pdf> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

9. Ιωαννίδου Α., Σταύρου Στ. (2013), *Προοπτικές μεταρρύθμισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Αθήνα-Οκτώβριος <http://library.fes.de/pdf-files/id/10315.pdf> (πρόσβαση 25/3/2015)

κότητας στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Τι είναι επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα είναι αυτή η καινοτόμος πρακτική που προσδίδει σε υπάρχοντες πόρους νέες δυνατότητες παραγωγής πλούτου (Drucker, 1985).

Η βασική πρακτική της επιχειρηματικότητας είναι η νέα διείσδυση. Η νέα διείσδυση μπορεί να υπάρξει μέσα από την είσοδο σε εγκαταστημένες αγορές με νέα ή υπάρχοντα αγαθά ή υπηρεσίες. (Lumpkin and Dess, 1996). Ο επιχειρηματίας εισάγει καινοτόμο αλλαγή στις αγορές μέσα από την εισαγωγή νέων αγαθών ή αγαθών νέας ποιότητας, την εισαγωγή νέων μεθόδων παραγωγής, το άνοιγμα νέων αγορών, την κατάκτηση μιας νέας πηγής νέων υλικών ή ανταλλακτικών και τη δημιουργία νέας οργάνωσης σε οποιαδήποτε βιομηχανία (Schumpeter, 1934).

Το πεδίο της επιχειρηματικότητας προϋποθέτει τη μελέτη των ευκαιριών: τις διαδικασίες ανακάλυψης, αξιολόγησης και εκμετάλλευσης των ευκαιριών, καθώς και τα άτομα εκείνα που ανακαλύπτουν, αξιολογούν και εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες αυτές (Shane and Venkataraman, 2000).

Η επιχειρηματικότητα είναι αυτή η κοινωνική διαδικασία που εξαρτάται από το περιβάλλον και μέσα από την οποία άτομα και ομάδες δημιουργούν πλούτο μέσα από τη συνάντηση μοναδικών συνδυασμών πόρων που τους επιτρέπουν να εκμεταλλευτούν τις ευ-

καιρίες των αγορών (Ireland, Hitt and Sirmon, 2003).

Η επιχειρηματικότητα είναι νοοτροπία και τρόπος δημιουργίας και ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας μέσω του συνδυασμού της ανάλυσης κινδύνου, της δημιουργικότητας και/ή της καινοτομίας με τη χρηστή διαχείριση, στο πλαίσιο ενός νέου ή υφιστάμενου οργανισμού (Commission of the European Communities, 2003).

Γιατί η επιχειρηματικότητα είναι σημαντική σε οικονομικό επίπεδο

Διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν την επιλογή στην άσκηση επαγγέλματος όπως π.χ. η ασφάλεια, το επίπεδο ανεξαρτησίας, η ποικιλία καθηκόντων και το ενδιαφέρον που παρέχει η εργασία, αλλά και η αυτοπραγμάτωση - ελευθερία, ανεξαρτησία και πρόκληση, που κατ' εξοχήν παρέχει η επιχειρηματική δραστηριότητα. Η επαγγελματική ικανοποίηση μεταξύ επιχειρηματιών είναι υψηλότερη από ό,τι μεταξύ μισθωτών.

Η επιχειρηματικότητα φαίνεται να συμβάλλει στην ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας καθώς νέες μικρές επιχειρήσεις δημιουργούν όλο και περισσότερες θέσεις εργασίας, έναντι των μεγάλων επιχειρήσεων. Οι χώρες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αύξηση στα ποσοστά επιχειρηματικότητας, τείνουν να παρουσιάζουν και τη μεγαλύτερη μείωση των ποσοστών ανεργίας.

Η επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονο-

μικής και κοινωνικής συνοχής στις περιφέρειες που παρουσιάζουν υστέρηση στην ανάπτυξη, στην ενθάρρυνση της οικονομικής δραστηριότητας και στην ένταξη ανέργων ή μειονεκτούντων ατόμων στην ενεργό ζωή¹⁰.

Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα

Με δεδομένη τη μεγάλη σημασία της επιχειρηματικότητας στην οικονομική ζωή και στην ανάπτυξη, είναι φυσικό να αναζητήσουμε εάν και με ποιο τρόπο διδάσκεται. Αναζητώντας σχετικό υλικό εντοπίσαμε την προκήρυξη μελέτης για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στη Βθμία.

Το φυσικό αντικείμενο του έργου όπως περιγραφόταν στην προκήρυξη αφορούσε τη διενέργεια έρευνας και μελέτης για την καταγραφή των κρίσιμων αιτιών και παραμέτρων, που διευκολύνουν την επιτυχή εφαρμογή των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στη Βθμία Εκπαίδευση. Το έργο περιελάμβανε:

- προσδιορισμό των ζητημάτων που καθορίζουν την επιτυχία ή μη προγραμμάτων επιχειρηματικότητας.
- διενέργεια ποιοτικής έρευνας σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και στελέχη Παιδείας.
- ανάδειξη των χαρακτηριστικών κάθε ομάδας.

- κωδικοποίηση δεδομένων για ένταξη σε σύστημα διαχείρισης γνώσης.
- αποτίμηση δράσεων επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση.
- υποβολή νέων προτάσεων.

Η έρευνα ολοκληρώθηκε, αλλά δεν αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Τη συμβουλευτήκαμε στο χώρο της διαχειριστικής αρχής. Οι απαντήσεις στα αρχικά τεθέντα ερωτήματα μένει να εξεταστούν.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, τα πεδία εστίασης της επιχειρηματικότητας ανά βαθμίδα στο σημερινό σχολείο στην Ελλάδα είναι:

Δημοτικό

- ✓ **Καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος**, που συντίθεται από τις κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες που χαρακτηρίζουν τους επιχειρηματίες-δημιουργικότητα, αυτοπεποίθηση, υπευθυνότητα, συνεργασία και ομαδική εργασία, πρωτοβουλία, ηγεσία, εσωτερική κινητοποίηση, αντοχή, προσαρμοστικότητα (παιχνίδια ρόλων, ομαδικά παιχνίδια). Αυτόνομες και ενεργητικές μορφές μάθησης (παιχνίδια ρόλων, επισκέψεις σε τοπικές επιχειρήσεις, συμμετοχή σε σχέδια δράσης).
- ✓ **Στοιχειώδης κατανόηση λειτουργίας επιχειρήσεων και αγοράς** (γνωριμία με βασικές επιχειρησιακές έννοιες, επισκέψεις σε τοπικές επιχειρήσεις).

10. Βλέπε επίσης «Κοινή έκθεση για την κοινωνική ένταξη» Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 15223/01, 12.12.2001 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/15223/part1_en.pdf (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

Γυμνάσιο

- ✓ Εναισθητοποίηση για την αυτοαπασχόληση και την επιχειρηματικότητα (μαθήματα επαγγελματικού προσανατολισμού και επιχειρηματικότητας, γνωριμία και συζήτηση με επιχειρηματίες περιοχής)
- ✓ Χτίσιμο δεξιοτήτων συνεργασίας, αξιοποίηση δημιουργικότητας (συμμετοχή σε μαθητικούς διαγωνισμούς επιχειρηματικότητας)
- ✓ Γνωριμία με τις επιχειρηματικές ικανότητες/δυνατότητες –τεχνικές δεξιότητες management (θεωρητικά μαθήματα και προσομοίωση λειτουργίας επιχειρήσεων στην τάξη)

Λύκειο

- ✓ Απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων και εξοικείωση με τη λειτουργία των επιχειρήσεων και της αγοράς (μαθήματα οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων, μαθήματα Πολιτικής Οικονομίας, εργασίες)
- ✓ Μάθηση μέσω της πράξης (προγράμματα μαθητείας, συμμετοχή σε μαθητικούς διαγωνισμούς, λειτουργία εικονικών επιχειρήσεων, σχεδιασμός επιχειρηματικών πλάνων για την αντιμετώπιση των τοπικών κοινωνικών αναγκών)

Πανεπιστήμιο

- ✓ Όλα τα παραπάνω, αλλά κυρίως μάθηση μέσω της πράξης. Start-ups.

Η διδασκαλία, λοιπόν, της επιχειρηματικότητας φαίνεται να είναι δευτερογενής και αφορά την καλλιέργεια δεξιοτήτων με τρόπο μη υποχρεωτικό, στο πλαίσιο των αναλυτικών προγραμμάτων, κυρίως, του μαθήματος του ΣΕΠ.

Σε άλλη έρευνα που παρουσιάστηκε στο Διεθνές Συνέδριο Διοίκησης και Οικονομίας, το 2012¹¹, αναφέρεται ότι η κύρια δραστηριότητα για την εκμάθηση της επιχειρηματικότητας στην ΕΕ είναι η διδασκαλία επιχειρηματικών μαθημάτων που σιγά-σιγά εισάγεται στα Πανεπιστήμια των χωρών, καθώς και η διδασκαλία συναφών μαθημάτων. Κάποιες χώρες φαίνεται να ιδρύουν σχετικές έδρες, Τμήματα ή ανάλογα κέντρα, παρουσιάζοντας στο σύνολο, μία ετερογενή εικόνα ως προς την εκπαίδευση της επιχειρηματικότητας, η οποία, θεωρούν οι ερευνητές ότι οφείλεται στο διαφορετικό πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και στην ιστορικότητα των σχετικών εξελίξεων. Στον πίνακα που παρατίθεται στη σελίδα 8 της παρούσας έρευνας, όπου παρουσιάζονται τα στοιχεία για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στις διάφορες χώρες

11. Αντύπας, Γ. Αναγνώστου, Π., Μπατσολάκη, Μ. (2012) *Επιχειρηματικότητα - Ευρωπαϊκή πρακτική και δράσεις στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Διοίκησης και Οικονομίας στην ελληνική γλώσσα <http://esdo.teilar.gr/files/proceedings/2012/oral/Antypas-anagnostou-batsolaki.pdf> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

της ΕΕ, δεν περιλαμβάνονται τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην προηγούμενη έρευνα του Υπουργείου Παιδείας, η οποία ορθώς εντοπίζει στοιχεία διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας στη Βθμια, όπως, επίσης, δεν παρουσιάζεται το ολλανδικό παράδειγμα του *Entreprenasium Program* (<http://www.entreprenasium.com/>) στο οποίο αναφερόμαστε, εκτενέστερα, στη συνέχεια.

Η περίπτωση του Προγράμματος *Entreprenasium* στην Ολλανδία

Το πρόγραμμα του *Entreprenasium* ξεκίνησε το 2009, αρχικά με όλους τους μαθητές του *Hondsrug College* που συμμετείχαν στο πρόγραμμα επιχειρηματικότητας “*You are the boss*». Στο αρχικό αυτό σχέδιο δράσης, οι μαθητές της Βθμιας είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν και να επιδείξουν τις επιχειρηματικές τους δεξιότητες, συγκεντρώνοντας χρήματα για κοινωνικούς σκοπούς. Τα αποτελέσματα ήταν πολύ θετικά. Οι μαθητές έδειξαν αυξημένη δέσμευση και το σχολείο αποφάσισε ότι είχε ανάγκη να προσφέρει πραγματικά μαθήματα, τα οποία άρχισε να απεργάζεται κι να αναπτύσσει.

Η πρώτη αυτή προσέγγιση οδήγησε στο περιφερειακό βραβείο “*Education Award Drenthe 2010*”. Στη συνέχεια, το σχολείο οργάνωσε μια σειρά μαθημάτων, την οποία μοιράστηκε με άλλα σχολεία και όλα τα σχολεία μαζί δημιούργησαν το Ίδρυμα *Entreprenasium Foundation*. Το ίδρυμα βοηθά τα σχολεία στην εφαρμογή του προγράμματος

και ένας εξειδικευμένος φορέας έχει αναλάβει την κατάρτιση των δασκάλων.

Το πρόγραμμα, που εφαρμόζεται σε διάφορα σχολεία της Ολλανδίας, προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να διαμορφώνουν και να διαχειρίζονται, όπως αυτοί κρίνουν, το δικό τους αναλυτικό πρόγραμμα, διατηρώντας τους μαθησιακούς στόχους του σχολείου και διατηρώντας πάντα την υποχρέωση να περάσουν με επιτυχία τις εξετάσεις, όπως οι συμμαθητές τους σε όλη τη χώρα. Οι μαθητές του *Entreprenasium* αναλαμβάνουν τον έλεγχο του αναλυτικού προγράμματος και διαπραγματεύονται τις αλλαγές με τους δασκάλους τους. Η διαπραγμάτευση αυτή συμβάλλει στη συναίνεση των εμπλεκόμενων μερών.

Δεν ήταν εξαρχής όλοι οι εκπαιδευτικοί θετικοί. Ορισμένοι εξέφρασαν αντιρρήσεις, γιατί φοβήθηκαν ότι από το πρόγραμμα θα μπορούσε να προκύψει αυξημένος φόρτος εργασίας. Αντιθέτως, αυτό που προέκυψε στην πράξη, ήταν μαθητές με υψηλή κινητροδότηση, η οποία διευκόλυνε το εκπαιδευτικό έργο και έδωσε ικανοποίηση στους εκπαιδευτικούς.

Σχεδόν όλοι οι μαθητές του *Entreprenasium* διατηρούν το στόχο να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, δεν αφορά δηλαδή, μαθητές που σχετίζονται με σχολική εγκατάλειψη. Οι περισσότεροι, μάλιστα, φαίνεται να έχουν αποτελέσματα πάνω από το μέσο όρο. Τα θετικά αυτά αποτελέσματα αυτά μπορούν να ερμηνευτούν ως καλή αντιστοίχιση της εκπαίδευσης με τις πραγματικές ανάγκες τους.

Το *Entreprenasium* Program οργανώνεται και εποπτεύεται από τον οργανισμό *Entreprenasium Foundation*. Μία πρόσφατη μελέτη του *Entreprenasium Foundation* δείχνει ότι το 25% των μαθητών του Λυκείου διαθέτουν επιχειρηματικές δεξιότητες. Η πράξη επιβεβαιώνει ότι οι περισσότεροι από τους μαθητές του *Entreprenasium* ξεκινούν την επιχείρησή τους στη διάρκεια της Βθμιας.

Η περίπτωση μελέτης του *Entreprenasium*, δεν θα πρέπει να εξεταστεί πέρα από την ιστορικότητα, εν γένει, του καπιταλισμού στην Ολλανδία. Αυτό μας αναπέμπει στο έργο του Max Weber, ο οποίος ανέδειξε το ρόλο της θρησκείας και, ειδικότερα, της προτεσταντικής ηθικής ως αίτιο της ανάπτυξης του καπιταλισμού. Η Ολλανδία αποτελεί λαμπρό παράδειγμα της θεώρησης του Weber. Χώρα με φτωχούς πόρους και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, αναγκάστηκε να παλέψει με τη φύση και τελικά, να υπερισχύσει έναντι αυτής. Με σκληρή εργασία, εξελίχθηκε σε μεγάλη ναυτική και αποικιακή δύναμη και στη συνέχεια, σε πολύ σοβαρή παραγωγική και οικονομική δύναμη στη σύγχρονη Ευρώπη. Οι Ολλανδοί δίνουν, κατά παράδοση, έμφαση στη σκληρή δουλειά, στην απενοχοποιημένη συσσώρευση του πλούτου, ο οποίος όμως δεν εκτίθεται προκλητικά, στην ανοιχτή κοινωνία που δεν κρύβεται, στη δημοκρατία και την αποδοχή

της ετερότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να φανταστούμε ότι ένα εκπαιδευτικό εγχείρημα όπως το *Entreprenasium* δεν δυσκολεύτηκε να βρει χώρο να αναπτυχθεί.

Στις σύγχρονες, επίσης, αφηγήσεις υπάρχει το παράδειγμα του νεαρού εκατομμυριούχου Ben Woldring που ξεκίνησε την εταιρία του στα 15. Δεν έβρισκε ο ίδιος το σχολείο στηρική στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά του, έτσι το εγκατέλειψε για να γίνει επιχειρηματίας. Μία παρόμοια περίπτωση μαθητή, προβλήθηκε πρόσφατα από την επιχειρηματική θερμοκοιτίδα του Orange Grove. Πρόκειται για την περίπτωση του 18χρονου Bastiaan Zwanenburg, δημιουργού του Woodify, ενός site που πουλάει ξύλινους σκελετούς γυαλιών, τα οποία ο ιδρυτής του αγόρασε αρχικά στο AliBaba.com.

Το *Entreprenasium* προσφέρει ένα εξατομικευμένο μονοπάτι μάθησης, ενθαρρύνει τη δημιουργική και ανεξάρτητη σκέψη και στοχεύει στην ολοκλήρωση του δυναμικού των μαθητών με στόχο την απόκτηση των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Ο κεντρικός στόχος του *Entreprenasium* δεν είναι όλοι οι μαθητές να γίνουν επιχειρηματίες, παρά να μάθουν να φέρνουν εις πέρας σύνθετα εγχειρήματα που απαιτούν συντονισμό και αντενέργεια¹².

Εκτός σχολείου, στους γονείς, αν και παρατήρησαν ότι τα παιδιά συμμετείχαν με πολύ μεγαλύτερη διάθεση

12. «Μαθαίνουμε να διαχειριζόμαστε χρήματα, να επενδύουμε πριν να μπορέσουμε να κερδίσουμε. Μαθαίνουμε να συνεργαζόμαστε, να θέτουμε στόχους και να γινόμαστε πιο ανεξάρτητοι» λένε οι μαθητές που συμμετέχουν.

στο σχολείο δημιουργήθηκαν πολλά ερωτηματικά για το πρόγραμμα. Μήπως οι μαθητές του *Entrepreneurship* κινδυνεύουν να μείνουν πίσω ως προς τις απαιτήσεις του αναλυτικού προγράμματος; Μήπως κινδυνεύουν να μην αποκτήσουν τις απαραίτητες βασικές γνώσεις; Ωστόσο, τα αποτελέσματα των ερευνών δείχνουν ότι το *Entrepreneurship* έχει καλά αποτελέσματα, καθώς οι μαθητές πετυχαίνουν καλύτερες βαθμολογίες στα σχολικά εξεταζόμενα μαθήματα.

Η επιχειρηματικότητα και οι δεξιότητες του 21ου αιώνα

Το πρόγραμμα του *Entrepreneurship* καλλιεργεί τις δεξιότητες του 21ου αιώνα, παράλληλα με τα αναλυτικά προγράμματα.

Διάφοροι φορείς αποπειρώνται την περιγραφή του συνόλου των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα. Ανάμεσά τους, από τους σημαντικότερους, ο αμερικανικός οργανισμός *Partnership for 21st Century Skills* περιγράφει τη μεγάλη εικόνα των προϋποθέσεων για την επιτυχία των μαθητών στην εκπαίδευση στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Το Πλαίσιο που έχει διαμορφώσει περιγράφει τις δεξιότητες, τη γνώση, την τεχνογνωσία και τους εγγραμματισμούς, που οι μαθητές πρέπει να διαθέτουν για να πετύχουν στις σπουδές, τη ζωή και την εργασία τους.

Βασικά γνωστικά αντικείμενα παραμένουν η μητρική γλώσσα και οι ξένες γλώσσες, οι τέχνες, τα μαθηματικά, οι οικονομικές επιστήμες, η γεωγρα-

φία, η ιστορία, η διακυβέρνηση και η αγωγή του πολίτη.

Σε αυτά τα ακαδημαϊκά αντικείμενα, το σχολείο του 21ου αιώνα έρχεται να ενσωματώσει σημαντικά διαθεματικά στοιχεία, όπως τη γνωριμία με το παγκόσμιο περιβάλλον, τα χρηματοοικονομικά, τον επιχειρηματικό εγγραμματισμό, γνώσεις για την υγεία, και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Επίσης, μία σημαντική σειρά από μαθησιακές δεξιότητες και δεξιότητες καινοτομίας θα ξεχωρίσουν τα άτομα που θα είναι έτοιμα για μια πιο σύνθεση επαγγελματική ζωή όπως:

1. Δημιουργικότητα και Καινοτομία: δημιουργική σκέψη, επικοινωνημένη γνώση, δηλαδή γνώση που δομείται πάνω σε άλλη γνώση.
2. Επικοινωνία και συνεργασία: συνεργατική εργασία, περιλαμβανομένης της εξ αποστάσεως συνεργασίας, στήριξη της ατομικής μάθησης και συμμετοχή στη μάθηση των άλλων.
3. Έρευνα και πληροφόρηση: χρήση εργαλείων που επιτρέπουν τη συλλογή, την αξιολόγηση και την αξιοποίηση της πληροφορίας.
4. Κριτική σκέψη, επίλυση προβλήματος και λήψη απόφασης: κριτική σκέψη και δεξιότητες σχεδιασμού και διενέργειας έρευνας, διαχείρισης σχεδίων, επίλυσης προβλημάτων, και ενημερωμένων λύσεων με χρήση κατάλληλων πόρων και εργαλείων.
5. Πολιτείοτητα: κατανόηση και αξιολόγηση των πολιτισμικών και πολιτειακών ζητημάτων που σχετίζονται με την καθημερινή και κοινωνική

ζωή και υιοθέτηση νόμιμης και ηθικής συμπεριφοράς.

6. Λειτουργία της τεχνολογίας και σχετικών εννοιών: κατανόηση των τεχνολογικών εννοιών, συστημάτων και λειτουργιών.

Στις δεξιότητες ζωής και καριέρας, επειδή απαιτούν περισσότερα στοιχεία από σκέψη και γνώση, προστίθενται:

- Ευελιξία και προσαρμοστικότητα
- Πρωτοβουλία και αυτοκατευθυντικότητα
- Κοινωνικές και Διαπολιτισμικές δεξιότητες
- Παραγωγικότητα και Υπευθυνότητα
- Ηγεσία και Ευθύνη

Για να αντεπεξέλθουν στα μελλοντικά ανταγωνιστικά περιβάλλοντα, τα

άτομα θα πρέπει να διαθέτουν δεξιότητες όπως πειθώ, ικανότητα διαπραγμάτευσης, επικοινωνιακές και διαπολιτισμικές δεξιότητες, αλλά και επινοητικότητα, υπευθυνότητα και ανθεκτικότητα, επιχειρηματικές ικανότητες.

Κλείνοντας, να σημειώσουμε ότι η επιχειρηματικότητα συγκαταλέγεται ανάμεσα στις οκτώ βασικές ικανότητες που επισημαίνει η ΕΕ, ανάμεσα στην επικοινωνία στη μητρική και σε ξένες γλώσσες, στην ικανότητα στα μαθηματικά, τις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία, στον ψηφιακό εγγραμματισμό, στην ικανότητα να μαθαίνω να μαθαίνω, στη διαπροσωπική, διαπολιτισμική και κοινωνική ικανότητα, την πολιτειότητα και την πολιτισμική έκφραση (Cedefop, 2011).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Arthur, M. B. (2010) "Promoting career studies in theory and practice", *Career Research and Development: the NICEC Journal*, Cambridge.
- Atkins M. J., *Oven ready and Self basting: taking stock of employability skills*, published online: 23 Feb 2011, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1356251990040208> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- Cedefop, *Cedefop at the interface of training, skills, qualifications and employability*, <http://www.cedefop.europa.eu/node/9037> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- Cedefop, (2011) *Glossary: Quality in education and training*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Commission of the European Communities (COM) (2003), *Entrepreneurship in Europe*, Brussels: COM 2003/27 http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/entrepreneurship_europe.pdf (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- DeFillippi, R. J. & Arthur, M. B. (1996) "Boundaryless contexts and careers: a competency-based perspective" in M. B. Arthur & D. M. Rousseau (Eds.) *The Boundaryless Career*, Oxford: Oxford University Press, pp. 116-131.
- Deloitte, Global Human Capital Trends 2014, *Engaging the 21st-century workforce*, Deloitte University Press, 2014
- Drucker, P.F. (1985) "The Practice of Entrepreneurship", *Innovation and Entrepreneurship Practice and Principles*, Harper & Row, New York, pp. 141-188.

- Financial Times, Chinese Economy, Chinese labour pool begins to drain, January 18, 2013, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/ad1e00e6-6149-11e2-957e-00144feab49a.html#axzz3Tvb8aeFQ> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- Fugate M., Kinicki A. J. & Ashforth B. E. (2004) "Employability: A psycho-social construct, its dimensions, and applications", *Journal of Vocational Behavior*, vol. 65(1), pp. 14-38. <http://www.moorelaw.org/> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- In Ahmad, N. and R. G. Seymour (2008), "Defining Entrepreneurial Activity: Definitions Supporting Frameworks for Data Collection", *OECD Statistics Working Papers*, 2008/01, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/243164686763> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- International Labour Organization, <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>
- Internet Users, <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- Ireland, R. D., Hitt, M.A., and Sirmon, D. G. (2003) A model of strategic entrepreneurship: The construct and its dimensions, *Journal of Management*, 29 (6), 963-989.
- Jones, C. & DeFillippi, R.J. (1996) "Back to the future in film: combining industry and self-knowledge to meet career challenges of the 21st century", *Academy of Management Executive*, vol. 10(4), pp. 89-103.
- Lampkin, G.T., and Dess, G.G. 1996. Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of Management Review* 21(1):135-172.
- PwC, *Global megatrends*, <http://www.pwc.com/gx/en/issues/megatrends/index.jhtml>
- Resnick, M. (2002). Rethinking Learning in the Digital Age. Στο G. Kirkman (Ed.), *The Global Information Technology Report: Readiness for the Networked World* (pp. 32-37). Oxford: Oxford University Press
- Rifkin J. (1996) *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της*, επιμ. Νίκος Κοτζιάς, Αθήνα: Εκδ. Νέα Σύνορα-Αιβάνη.
- Shane, S.A. & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25 (1): 217-226 Jan.
- Yorke M. (2004) *Employability in higher education: what it is – what it is not*, The Higher Education Academy, York.
- Αντύπας, Γ. Αναγνώστου, Π., Μπατσολάκη, Μ. (2012) *Επιχειρηματικότητα - Ευρωπαϊκή πρακτική και δράσεις στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Διοίκησης και Οικονομίας στην ελληνική γλώσσα <http://esdo.teilar.gr/files/proceedings/2012/oral/Antypas-anagnostou-batsolaki.pdf> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- Βέμπερ Μ., (1905). *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*, μτφ. Δημοσθένης Κούρτοβικ, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, 2010
- Διεθνές Γραφείο Εργασίας, Τμήμα Ερευνών. - Γενετή: ΔΟΕ (2014) *Παραγωγικές θέσεις εργασίας για την Ελλάδα [ελληνική έκδοση]* http://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_322462/lang-en/index.htm (Πρόσβαση στις 25/3/2015)
- ΕΟΠΠΕΠ (2013), *Ανάπτυξη δεξιοτήτων δια βίου διαχείρισης σταδιοδρομίας, Εγχειρίδιο πρακτικής εφαρμογής για συμβούλους σταδιοδρομίας*, Αθήνα.
- Ιωαννίδου Α. (2014), *Η κατάσταση των νέων στην ελληνική αγορά εργασίας. -Τι θα συμβεί, εάν δε συμβεί κάτι-, Ομάδας Εργασίας «Εκπαίδευση και Απασχόληση» του Ιδρύματος Friedrich Ebert, Αθήνα.* <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/11041.pdf> (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

Ιωαννίδου Α., Σταύρου Στ. (2013), *Προοπτικές μεταρρύθμισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Αθήνα-Οκτώβριος <http://library.fes.de/pdf-files/id/10315.pdf> (πρόσβαση 25/3/2015)

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Κοινή έκθεση για την κοινωνική ένταξη*, 15223/01, 12.12.2001 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/15223/part1_en.pdf (Πρόσβαση στις 25/3/2015)

Παραστατίδης Κων/νος, Φωτίου Νικόλαος**,
Καζαντζίδης Σάββας***, Λούκα Μαριάννα*****

Η ΝΕΑΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ

Η νέα κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα σε μια εποχή δραματικών αλλαγών του οικονομικού μοντέλου της χώρας μας, απαιτεί από τους αυριανούς εργαζόμενους και σημερινούς μαθητές, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων: της επικοινωνίας, συνεργασίας, ανάληψης πρωτοβουλιών, λήψης αποφάσεων, για την πρόληψη της ανεργίας και της ελαχιστοποίησης του κινδύνου ενός μελλοντικού κοινωνικού τους αποκλεισμού.

Λέξεις – κλειδιά: Αγωγή Σταδιοδρομίας, Εικονικές επιχειρήσεις, Νεανική Επιχειρηματικότητα.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να ανταποκριθεί στις ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές ώστε να διασφαλίσει το μέλλον της νέας γενιάς.

Επιχειρηματικό πνεύμα μπορεί να αναπτυχθεί στο σύγχρονο σχολείο και με την εκπόνηση προγραμμάτων επιχειρηματικότητας σε ένα οργανωμένο πλαίσιο, με στόχο να ευαισθητοποιήσει και τελικά να μεταβάλλει ουσιαστικά τον τρόπο σκέψης και στάσης ζωής των μαθητών.

Η επαγγελματική αποκατάσταση των νέων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείται να επιλύσει η κοινωνία. Οι ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται στο οικονομικό μοντέλο της χώρας μας έχουν αναπόφευκτες συνέπειες και στις δυνατές επιλογές των μαθητών. Η επιδίωξη απόκτησης πτυχίου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που να οδηγεί σε πρόσληψη στο δημόσια τομέα, έπαψε πλέον να θεωρείται ασφαλής προοπτική. Η δραματική μείωση των προσλή-

* Ο Π.Κ. είναι Εκπαιδευτικός – Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Βέροιας, Επικοινωνία: ΚΕ-ΣΥΠ Βέροιας, Βελισαρίου 2, 59100 Βέροια, 23310 76730, kparas@sch.gr

** Ο Φ.Ν. είναι Εκπαιδευτικός – Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Κατερίνης, Επικοινωνία: ΚΕ-ΣΥΠ Κατερίνης, Ειρήνης 34, 60100 Κατερίνη, 23510 79264, nfiotou@sch.gr

*** Ο Κ.Σ. είναι Εκπαιδευτικός – Υπεύθυνος Σ.Ε.Π. στο ΚΕ.ΣΥ.Π. Νεάπολης, Επικοινωνία: ΚΕ-ΣΥΠ Νεάπολης, Αγ. Στεφάνου 26, 56727 Νεάπολη, 2310 550240, aetosaino@sch.gr

**** Η Λ.Μ είναι Εκπαιδευτικός – Διευθύντρια στο Γυμνάσιο Πλατέως, Επικοινωνία: Γυμνάσιο Πλατέως, Πλατύ Ημαθίας, 59300, 23330 63268 mariannpalou@yahoo.gr.

ψεων στο δημόσιο, οι συνεχείς μειώσεις των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς και η στασιμότητα της οικονομίας, ανάγκασε τους νέους να αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις.

Η μετάβαση σε χώρα του εξωτερικού θεωρείται ότι μπορεί να δώσει επαγγελματική αποκατάσταση και μάλιστα με αποδοχές πολλαπλάσιες των αποδοχών που μπορεί να έχει κανείς στην χώρα μας. Μια άλλη διεξοδος μπορεί να είναι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μέσω της καλλιέργειας επιχειρηματικής κουλτούρας στους μαθητές.

Η χώρα μας είναι εισαγωγέας σε έναν μεγάλο αριθμό προϊόντων που θα μπορούσαν να παραχθούν από εγχώριες επιχειρήσεις έτσι ώστε να δοθεί διεξοδος και στη διάθεση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα (φρούτα, ελιές, ψάρια, γάλα, κρέας, ορυκτά, κλπ), να δώσει θέσεις εργασίας στον δευτερογενή τομέα (με την μεταποίηση τους σε κομπόστες, λάδι, κατεψυγμένα τρόφιμα, κλπ), αλλά και στον τριτογενή τομέα (σχεδιασμός προϊόντος, έρευνα αγοράς, προβολή, marketing κλπ).

Η ευαισθητοποίηση των μαθητών και η καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος θα μπορούσε να δώσει μια εναλλακτική διεξοδος στις επαγγελματικές τους προοπτικές.

Στο πλαίσιο εφαρμογής των προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, είχαμε την ευκαιρία να εφαρμόσουμε μια σειρά προγραμμάτων επιχειρηματικότητας μέσω της δημιουργίας και λειτουργίας εικονικών επιχειρήσεων.

Οι εικονικές επιχειρήσεις που δημιουργήσαμε, στην παραγωγή: Ζυμαρικών, μανιταριών, παστελίων, σοκολατένιων γλυκισμάτων κλπ., ιδρύθηκαν, λειτούργησαν και λύθηκαν κατά τη διάρκεια των πέντε μηνών που εφαρμόστηκαν τα αντίστοιχα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας που υλοποιούνται σύμφωνα με τις παρακάτω Υ.Α.:

1. Η Υ.Α. Γ2/4867/28-8-1992, (ΦΕΚ 629 τ. Β'/ 23-10-1002), με θέμα «Σχολικές Δραστηριότητες»
2. Η Υ.Α. Γ2/455/7-2-2000, (ΦΕΚ 161 τ.Β'/16-2-2000), η οποία ορίζει την Αγωγή Σταδιοδρομίας ως διακριτή κατηγορία Σχολικών Δραστηριοτήτων και συμπληρώνει την βασική Υ.Α. Γ2/4867/28-8-1992
3. Η Υ.Α. Γ2/5088/1-10-01, (ΦΕΚ 1341 τ. Β'/16-10-2001), με θέμα «Οργάνωση Εκδηλώσεων με θέμα "Ημέρες Σταδιοδρομίας" στις σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»
4. Η Υ.Α. 92984/Γ7/10-8-2012, (ΦΕΚ 2316 τ. Β'/10-8-20122), με θέμα «Καθορισμός των οργάνων, των κριτηρίων και της διαδικασίας επιλογής και τοποθέτησης των Υπευθύνων Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) στα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π.) καθώς και των καθηκόντων και αρμοδιοτήτων τους».

Η δημιουργία και λειτουργία περισσότερων εικονικών επιχειρήσεων από τους μαθητές στο πλαίσιο προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας θα βοηθήσει σημαντικά στην καλλιέργεια επιχειρηματικής κουλτούρας.

Πιστεύουμε ότι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μπορεί να δώσει ελκυστική διέξοδο στην επαγγελματική αποκατάσταση των νέων. Μεταξύ των άλλων που μπορεί να κάνει η χώρα μας, και ειδικότερα οι μελλοντικοί εργαζόμενοι, για να ξεπεράσουν την οικονομική κρίση, είναι να αναπτύξουν τον τουριστικό και τον αγροτοδιατροφικό τομέα σε συνδυασμό με την προβολή του πολιτισμού και των παραδόσεων – συνηθειών μας.

Η διάδοση και η υιοθέτηση από τους κατοίκους άλλων χωρών της ιδέας της μεσογειακής διατροφής για παράδειγμα μπορεί να δώσει ώθηση:

- Στον τουρισμό, αφού περισσότεροι άνθρωποι από όλον τον κόσμο θα θελήσουν να επισκεφθούν και να δουν τον τόπο αλλά και τον τρόπο παραγωγής υγιεινών τροφών.
- Στη γεωργία όπου μπορούν οι γεωργοί μας να αναπτύξουν καλλιέργειες που δεν θα στοχεύουν στην ποσότητα (στόχος επίπονος, χαμηλά αμειβόμενος και πιότερα ταιριαστός με τις μηχανές) αλλά στην ποιότητα (ασχολία αρμόζουσα σε ελεύθερα – δημιουργικά άτομα).
- Στη ίδρυση επιχειρήσεων σχετικών με τη διατροφή (όπου τα παραγόμενα γεωργικά προϊόντα θα τυλοποιούνται και θα μεταποιούνται αυξάνοντας αντίστοιχα την προστιθέμενη αξία τους προς όφελος τόσο των γεωργών που τα παρήγαγαν όσο και αυτών που θα εργάζονται στις επιχειρήσεις αυτές, όπως, γεωπόνοι, χημικοί μηχανικοί, ηλεκτρολόγοι, μηχανολόγοι, υπεύθυνοι

marketing, οικονομολόγοι, πτυχιούχοι διοίκησης επιχειρήσεων κ.α.).

Υλοποιήσαμε τα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας ως εξής:

Σχεδιασμός: Με την έναρξη του σχολικού ως υπεύθυνοι των ΚΕΣΥΠ Βέροιας και Πιερίας, ενημερώσαμε τους Διευθυντές και τους Συλλόγους Διδασκόντων των σχολικών μονάδων, για τις δυνατότητες ανάπτυξης και τη μεθοδολογία εφαρμογής προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα αναλύσαμε τις εξής θεματικές:

- Ανάπτυξη δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας,
- Από τη σύλληψη μιας ιδέας μέχρι το στήσιμο μιας επιχείρησης,
- Ανάλυση των χαρακτηριστικών μιας επιχείρησης στην πόλη μου,
- Επιχειρήσεις που χάνονται,
- Βιωσιμότητα επιχειρήσεων στη σύγχρονη κοινωνία,
- Δομή και Οργάνωση Επιχειρήσεων.

Στη συνέχεια ο Διευθυντής, σε ειδική παιδαγωγική συνεδρίαση, ενημέρωσε σχετικά τους εκπαιδευτικούς. Οι ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί συγκρότησαν εθελοντική μαθητική ομάδα, η οποία αποτελούνταν:

- από κανονικό σχολικό τμήμα
- από ομάδα μαθητών /τριών διαφορετικών τμημάτων ή τάξεων
- από μαθητές του σχολείου σε συνεργασία με μαθητές άλλου σχολείου.

Αφού συγκροτήθηκε η ομάδα, ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους

μαθητές/τριες επέλεξαν τη δραστηριότητα της εικονικής επιχείρησης με γνώμονα τρεις άξονες:

1. Η διαδικασία παραγωγής να είναι ασφαλής
2. Το κόστος παραγωγής να μην είναι απαγορευτικό
3. Η παραγωγή του προϊόντος να είναι εφικτή με τα διαθέσιμα μέσα

Στη συνέχεια, συμπληρώθηκε το «Σχέδιο υποβολής προγράμματος Σχολικών Δραστηριοτήτων» και μετά από την έγκρισή του άρχισε η υλοποίησή του.

Υπάρχουν σχολεία που ασχολούνται με την παραγωγή ενός προϊόντος, στο πλαίσιο της επιχειρηματικότητας, από την αρχή μέχρι το τελικό του στάδιο που είναι η διάθεσή του στην αγορά.

Σχεδιάσαμε έτσι τα φετινά προγράμματα επιχειρηματικότητας με ομάδα σχολείων, ώστε:

- Το 1ο Γυμνάσιο Νάουσας να μελετήσει τις αρχαιότητες και τα αξιοθέατα της περιοχής και να φτιάξει έναν τουριστικό οδηγό.
- Το ΕΠΑΛ Βέροιας να μελετήσει τους λατρευτικούς χώρους της Βέροιας (Βυζαντινές εκκλησίες, Βήμα Αποστόλου Παύλου, Χάβρα των Ιουδαίων, Τζαμί κλπ) και να φτιάξει κι αυτό τουριστικό οδηγό.
- Το τμήμα πληροφορικής ΕΠΑΛ της Νάουσας να φτιάξει ηλεκτρονική σελίδα προβολής των οδηγών αυτών, αφήνοντας παράλληλα τη δυνατότητα εμπλουτισμού της τις επόμενες χρονιές με τα παραγόμενα από άλλα σχετικά προγράμματα.
- Το Μουσικό Γυμνάσιο Αμυνταίου

να παραγάγει και να εμπορεύεται κρασί.

- Το Γυμνάσιο Κοπανού, Ριζομάτων και Ειρηνούπολης να καλλιεργήσουν αρωματικά φυτά.
- Το 2ο ΓΕΛ Νάουσας να προμηθευτεί τα φυτά αυτά, να τα επεξεργαστεί και να παραγάγει αιθέριο έλαιο και να το «πουλήσει» στο ΕΕ-ΕΕΚ Νάουσας που θα κατασκευάσει αρωματικά κεριά, στο Γυμνάσιο Πλατέος που θα παραγάγει βιολογικά σαπούνια και κρέμες προσώπου και στο 1ο ΓΕΛ Νάουσας που θα ασχοληθεί με την παραδοσιακή κουζίνα παρασκευάζοντας φαγητά (και με τα αιθέρια έλαια) και θα τα διαθέτει στους επισκέπτες που θα φροντίσουν να προσελκύσουν οι μαθητές
- Τον τμήματος Οικονομίας του ΕΠΑΛ της Νάουσας που θα αναλάβει την ίδρυση και λειτουργία μιας τουριστικής επιχείρησης που θα ξεναγεί τους επισκέπτες τόσο σε χώρους πολιτιστικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος αλλά και σε χώρους παραγωγής και μεταποίησης των πρώτων υλών προσφέροντας παράλληλα την ευκαιρία να γευτούν τοπικές γεύσεις, αγοράζοντας υγιεινά προϊόντα που θα μεταφέρουν στην πατρίδα τους.

Συμπεράσματα

Με την υλοποίηση προγραμμάτων επιχειρηματικότητας ο μαθητής λαμβάνει την επιχειρηματική γνώση με βιωματικό τρόπο, αποκτά ενεργητικό-

τερη στάση, παίρνει πρωτοβουλίες χωρίς να φοβάται την ανάληψη του κινδύνου, σκέφτεται με ορθολογικά κριτήρια και λαμβάνει αποφάσεις.

Η επένδυση στην νεανική επιχειρηματικότητα, μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της οικονομίας μας. Η καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει ένα από τα βασικά στοιχεία μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής ενεργητικών οικονομικών πολιτικών για την πρόληψη της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων.

Οι μαθητές πήραν μέρος σε όλες τις δραστηριότητες του προγράμματος, επιλογή αγαθού, σχεδιασμός, επιλογή προσωπικού, αναζήτηση κεφαλαίων,

πρώτων υλών, γραμμή παραγωγής, μάρκετινγκ, παραστατικά πωλήσεων, ισολογισμός. Η κάλυψη των οικονομικών αναγκών έγινε με δάνειο από το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων. Μετά την εκκαθάριση της επιχείρησης τα χρήματα του δανείου επιστράφηκαν.

Στόχος είναι οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την αξία της συννεργασίας (ερχόμενοι κοντά μαθητές της Γενικής της Τεχνολογικής εκπαίδευσης με μαθητές του ΒΕΕΕΚ).
- να διερευνήσουν και να εκτιμήσουν δυνατότητες που υπάρχουν στον τόπο τους και που μένουν αναξιοποίητες και
- ο σημαντικότερος: να αναπτύξουν επιχειρηματική συνείδηση.

Ράνυ Καλούρη, Νικόλαος Τσέργας**, Αναστασία Μπότου****
**ΟΙ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ:
ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Η εργασία αυτή διερευνά τη χρήση των μεταφορών ως λογοτεχνικών - αφηγηματικών εργαλείων στη διαμόρφωση της σταδιοδρομίας και την προώθηση της επιχειρηματικότητας. Σε ένα γενικό πλαίσιο θεώρησης οι μεταφορές αποτελούν μέσα για την κατανόηση της σχέσης του ανθρώπου με τα κοινωνικά συστήματα. Στην εργασία αυτή εξετάζεται η προσέγγιση του Gareth Morgan για τους τύπους μεταφορών στην μελέτη των οργανισμών και η έρευνα του Kerr Inkson για τις μεταφορές στο πεδίο της σταδιοδρομίας. Στην νέα αυτή θεώρηση η σταδιοδρομία νοείται ως μεταφορά (career as metaphor) και οι θεωρητικοί χρησιμοποιούν τις μεταφορές για να εξετάσουν νέες όψεις της σταδιοδρομίας. Η έννοια της μεταφοράς μπορεί να αποτελέσει εργαλείο στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας για τη διερεύνηση και υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης.

Εισαγωγή

Η έννοια της μεταφοράς έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών θεωρητικών από ποικίλα επιστημονικά πεδία, ενώ έχει προκαλέσει συζητήσεις και σημαντικές διαφωνίες (Ortony, 1993). Οι μεταφορές δεν περιορίζονται μόνον για ποιητική χρήση, αλλά χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους στην καθημερινή ζωή και την επικοινωνία. Είναι μέσα για την κατανόηση της σχέσης του ανθρώπου με τα κοινωνικά ή άλλα συμβολικά συστήματα, που ρυθμίζουν την επικοινωνία (Blatt, Christianson, Sutcliffe & Rosenthal, 2006). Οι μεταφορές βοηθούν να εκφράσουμε τις σκέψεις και τις αντιλήψεις μας, αλλά και να κατανοήσουμε τους περιορισμούς και τα εμπόδια, ώστε να διαμορφώσουμε ένα όραμα και μια προσωπική για την πορεία και την κατεύθυνση της σταδιοδρομίας (McMahon, 2007).

* Η Ρ.Κ είναι Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, Επικοινωνία: Ομήρου 19, 15451 Ν. Ψυχικό, rkalouri@hotmail.com

** Ο Ν.Τ. είναι Λέκτορας του ΔΠΘ

*** Η Α.Μ είναι Σχολική Σύμβουλος, Επιστημονικός Συνεργάτης ΑΣΠΑΙΤΕ

Σε μια μεταμοντέρνα προοπτική, η σταδιοδρομία, αλλά και η ίδια η ζωή του ανθρώπου, γίνεται αντιληπτή ως μια αφηγηματική κατασκευή, δηλαδή κατανοούμε, διαμορφώνουμε και τροποποιούμε την πορεία της σταδιοδρομίας μέσα από την πράξη της αφήγησης. Στην προέκταση αυτών των θεωρητικών αρχών, οι Brian Bowdle και Dedre Gentner (2005) υποστηρίζουν ότι η σταδιοδρομία δομείται στη βάση της έννοιας της μεταφοράς ή γενικεύοντας νοείται ως μεταφορά (*career as metaphor*). Η δημιουργία και η χρήση των μεταφορών ενεργοποιεί τις δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου, συνδέεται με την παραγωγή καινοτομιών και την προώθηση της επιχειρηματικότητας.

Η χρήση των μεταφορών

Η ενασχόληση με την έννοια της μεταφοράς καταγράφεται ήδη από την εποχή του Αριστοτέλη, ο οποίος την εξετάζει σε δύο σημαντικά έργα του, την *Ποιητική* και τη *Ρητορική*. Στην *Ποιητική* (κεφ. 21, 1457b8-11) προσδιορίζει τη μεταφορά ως εξής: *μεταφορά δε εστί ονόματος αλλοτρίου επιφορά ή από του γένους επί είδος ή από του είδος επί το γένος, ή από του είδους επί το είδος ή κατά το ανάλογον* (βλ. έκδοση Fyfe, 1953). Στην *Ρητορική* ισχυρίζεται ότι η μεταφορά καθιστά ευχάριστη τη μάθηση και διερευνά τη χρήση της στο πλαίσιο της συγγραφής ρητορικών κειμένων ή λόγων (βλ. έκδοση D. Ross, 1959). Έκτοτε σημειώνεται μια προοδευτική αύξηση του εν-

διαφέροντος για την μελέτη των μεταφορών από διάφορες επιστήμες, όπως η ψυχολογία, η γλωσσολογία, η φιλοσοφία και η επιστημολογία, αλλά και γενικότερα οι κοινωνικές επιστήμες (Berlin, Olson, Cano & Engel, 1991).

Η έννοια της μεταφοράς νοείται ως η χρήση ενός περιγραφικού όρου ή φράσης σε ένα διαφορετικό αντικείμενο, έννοια, ή πράξη προκειμένου να προσφέρει μια εξήγηση ή για να προσδώσει ιδιαίτερη έμφαση, ένα ιδιαίτερο νόημα (Concise Oxford Dictionary, 1990). Η μεταφορά προσδιορίζεται ως ένας μηχανισμός για την κατανόηση μιας έννοιας μέσω της αξιοποίησης στοιχείων από ένα διαφορετικό εννοιολογικό πεδίο (Kovecses, 2010). Τόσο οι λογοτεχνικές όσο και οι μη λογοτεχνικές μεταφορές καλύπτουν το κενό ανάμεσα στην εμπειρία και τον λόγο (Fine, Pollio & Simpkinson, 1973), χάρη στη λειτουργία της φαντασίας. Η λειτουργία των γλωσσικών μεταφορών προσομοιάζει με την ονειρική διεργασία, δηλαδή με μια δημιουργική διαδικασία, η οποία εμπλέκει σε σημαντικό βαθμό τη φαντασία (Davidson, 1978).

Οι Lakoff και Johnson (1980) επιχειρούν μια διάκριση των μεταφορών σε δομικές (structural), οντολογικές (Ontological) και μεταφορές προσανατολισμού (Orientational). Οι οντολογικές μεταφορές έχουν ως πηγή το φυσικό κόσμο, οι δομικές αφορούν τη δημιουργία διαφορετικής δομής σε ήδη υπάρχουσες έννοιες, ενώ οι μεταφορές προσανατολισμού έχουν ως βάση τη διάσταση του χώρου και στηρίζονται επίσης στο φυσικό κόσμο. Αργότερα, οι Lakoff και Johnson (1999)

στη διάκριση αυτή προσέθεσαν τις οπτικές (image) και τις εννοιολογικές μεταφορές (conceptual metaphors). Οι οπτικές μεταφορές στηρίζονται στα οπτικά στοιχεία, τα χαρακτηριστικά και τη δομή μιας έννοιας (Ruiz de Mendoza Ib ez & Perez Hernandez, 2011). Η εννοιολογική μεταφορά (conceptual metaphor) καθιστά δυνατή τη σύλληψη αφηρημένων εννοιών, επειδή αντανακλά τον τρόπο οργάνωσής τους στο νου (Lakoff & Johnson, 1999).

Ο Paul Ricoeur (2003) αναπτύσσει μια ξεχωριστή θεωρία, στο έργο του *The Rule of Metaphor*, στην οποία διακρίνει τρία επίπεδα στις μεταφορές: α) το ρητορικό, β) το σημασιολογικό και γ) το ερμηνευτικό. Ο Ricoeur, αντιλαμβάνεται τη μεταφορά ως στυλιστικό εργαλείο στο επίπεδο της ρητορικής, ενώ υιοθετεί μια ερμηνευτική προσέγγιση για τη μεταφορά, η οποία εστιάζεται στο επίπεδο του λόγου (discourse). Σε αυτόν το θεωρητικό ορίζοντα, η μεταφορά συνιστά καινοτομία σε σημασιολογικό επίπεδο ή ακόμη και ένα είδος παιχνιδιού.

Εξαιτίας της μεγάλης αύξησης του αριθμού των επιστημονικών εργασιών για τις μεταφορές δημιουργήθηκε η ανάγκη για τη δημιουργία οδηγών καταγραφής της βιβλιογραφίας. Αρχικά, ο Warren Shibbes (1971) συγκέντρωσε την επιστημονική βιβλιογραφία και επιχείρησε τη συγγραφή μιας ιστορίας για τις μεταφορές, την οποία συμπλήρωσε αργότερα ο Jean-Pierre van Norpen (1985) σε μια προσπάθεια να συμπεριλάβει τη βιβλιογραφία για τις μεταφορές από το 1970 και έπειτα. Εν συνεχεία, οι Jean Paul van Norpen και

Edith Hols (1990) προβαίνουν σε μια συμπληρωματική έκδοση στην οποία επιχειρούν μια ταξινόμηση της βιβλιογραφίας από το 1985 μέχρι το 1990 και στην οποία συμπεριλαμβάνουν περίπου 4500 βιβλιογραφικές αναφορές. Επίσης, οι Sommer και Weiss (1996) δημοσιεύουν το Λεξικό των Μεταφορών (Metaphors dictionary).

Οι Brian Bowdle και Dedre Gentner (2005) θεωρούν ότι στην παραδοσιακή προοπτική της, η φιλολογική βάση μελέτης της μεταφοράς ως ενός στυλιστικού στοιχείου του λόγου και της καλλιτεχνικής έκφρασης έχει πλέον διευρυνθεί. Νέες μελέτες έχουν δείξει ότι οι μεταφορές είναι μορφές στοχασμού, τρόποι κατανόησης της εμπειρίας και εργαλεία παρέμβασης και επίτευξης της αλλαγής (Gibbs, 2008). Οι μεταφορές χρησιμεύουν ως γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ διαφόρων κοινωνικών πεδίων αλλά και μεταξύ ατόμων, συνιστούν δε ιδιαίτερο γνώρισμα της αποτελεσματικής επικοινωνίας (Steger, 2007).

Οι N. Kendall-Taylor, M. Erard και A. Haydon (2013) υποστηρίζουν ότι οι μεταφορές διευκολύνουν την επικοινωνία στο πεδίο της επιστήμης, αλλά και τη διερεύνηση κοινωνικών προβλημάτων. Χρησιμοποιούνται στη λογοτεχνία, αλλά και τις θετικές επιστήμες, επειδή βοηθούν την κατανόηση εννοιών και τη μελέτη των εννοιολογικών κατασκευών (constructs) (Leary, 1994). Πολλές θεωρίες εμπεριέχουν μεταφορές ή τις αξιοποιούν στο επίπεδο της εφαρμογής τους (Gentner & Grudin, 1985). Οι μεταφορές χρησιμοποιούνται εκτεταμένα στον καθημερι-

νό λόγο, αλλά και στα MME (Low, Todd, Deignan & Cameron, 2010). Σε μια έρευνα βρέθηκε ότι οι παρουσιαστές προγραμμάτων στην τηλεόραση χρησιμοποιούν μεταφορές κάθε 25 λέξεις (Ottati, Rhoads & Graesser, 1999, Graesser, Mio & Millis, 1989), ενώ στην καθημερινή επικοινωνία η χρήση μεταφορών από τον έναν ομιλητή, συνήθως προκαλεί και το συνομιλητή του να ανταποκριθεί με μεταφορές (MacArthur, Oncins-Mart nez, Sánchez-Garc a & Píquer-Píriz, 2012).

Ιδιαίτερη δε είναι η αξία των μεταφορών στην τέχνη, όπου γίνεται λόγος για οπτικές και μουσικές μεταφορές, αλλά και στο πεδίο των ανθρωπιστικών επιστημών (Goodman, 1976). Οι διάφοροι αυτοί τύποι καλλιτεχνικών μεταφορών, όπως και οι μεταφορές στον κινηματογράφο, χρησιμοποιούνται στη συμβουλευτική και τη θεραπεία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των πελατών (McMullen, 1985, 1996). Στην περίπτωση αυτή οι μεταφορές δεν είναι τίποτε άλλο από αφηγηματικές αναφορές, εικόνες και φράσεις που αναπαριστούν σε συμβολικό επίπεδο σχέσεις, ιδέες, καταστάσεις, ακόμη και πρόσωπα αντιμετώπια με μία πρόκληση (Heston & Kottman, 1997).

Ακόμη, η μεταφορά έχει αναδειχθεί σε σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο για τη διεξαγωγή έρευνας στο πεδίο των οργανισμών (Cornelissen, Oswick, Christensen & Phillips, 2008) και της διοίκησης (Gibson & Zellmer-Bruhn, 2002). Ειδικότερα, στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας η μεταφορά συνιστά το κλειδί για την προσωπική

και επαγγελματική ανάπτυξη. Ωστόσο, είναι πολύ περιορισμένος ο αριθμός των εμπειρικών μελετών που αφορούν τη χρήση κάποιων κυρίαρχων μεταφορών (dominant metaphors), όπως ο ανταγωνισμός, η σταδιοδρομία ως ταξίδι, καθώς και άλλες, στην έρευνα της σταδιοδρομίας. Είναι κοινή διαπίστωση ότι αρκετές σημαντικές κατηγορίες μεταφορών δεν έχουν ερευνηθεί, καθώς και οι πολιτικές διαστάσεις ή συνέπειές τους, όπως η άσκηση ελέγχου μέσω της χρήσης τους (El-Sawad, 2005).

Οι Μεταφορές στη Συμβουλευτική και την Έρευνα της Σταδιοδρομίας

Η εμφάνιση του κονστρουκτιβισμού στο πεδίο της συμβουλευτικής συνδέεται με τη στροφή προς τη χρήση της αφήγησης και την εστίαση στις δυνατότητες που παρέχει η γλώσσα και ορισμένα δομικά στοιχεία της, όπως είναι οι μεταφορές (Lyddon, Clay & Sparks, 2001). Η κονστρουκτιβιστική ψυχολογία ερευνά τη διαδικασία της δημιουργίας θεωρητικών συστημάτων και εννοιολογικών κατασκευών (Raskin, 2002), της οποίας κυρίαρχη εκδοχή αποτελεί η αφηγηματική προσέγγιση (Prawat, 1996, Chiari & Nuzzo, 1996). Η μεταφορά δεν είναι απλώς ένα γλωσσικό σχήμα απαραίτητο για τη λειτουργία της φαντασίας, αλλά και μια θεμελιώδης δομή για τις γνωστικές λειτουργίες, την κατανόηση του εαυτού μας και του κόσμου (Lakoff & Turner, 2009).

Στη συμβουλευτική, οι μεταφορές χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν

την προσωπική αλλαγή, την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση μεταξύ συμβούλου και συμβουλευμένου, αλλά και για να βοηθήσουν τον πελάτη να αναγνωρίσει τα προβλήματα και να σχεδιάσει τρόπους αντιμετώπισής τους. Αντίστοιχες εφαρμογές των μεταφορών καταγράφονται σε συναφή επιστημονικά πεδία, όπως είναι η ψυχιατρική και οι διάφορες μορφές ψυχοθεραπείας (Barker, 1992), η θεραπεία μέσω της ποίησης (Goldstein, 1983), η αφηγηματική θεραπεία και η θεραπεία οικογένειας (Combs & Freedman, 1990). Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικός στοχασμός αναπτύσσεται για τις μεταφορές στις επιστήμες της αγωγής σχετικά με τη χρήση τους στην κατανόηση και οργάνωση της εκπαιδευτικής πράξης (Ormell, 1996).

Στη συμβουλευτική και την έρευνα της σταδιοδρομίας οι M. J. Heppner, K. M. O'Brien, J. M. Hinkelman και C. F. Humphrey (1994) επισημαίνουν μια αλλαγή στο κυρίαρχο επιστημονικό παράδειγμα, υπογραμμίζοντας τη χρήση των δημιουργικών μεθόδων και τεχνικών μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η χρήση των μεταφορών. Οι νέες αυτές έννοιες χρησιμοποιούνται για να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η σταδιοδρομία διαμορφώνεται από τα ίδια τα άτομα και όχι από οργανισμούς ή άλλους κοινωνικούς θεσμούς (Poehnell & Amundson, 2002). Στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον νέες μορφές σταδιοδρομίας έχουν εμφανιστεί και αντίστοιχα νέες μεταφορές χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουν τις αλλαγές στο πεδίο της σταδιοδρομίας, όπως είναι η πρωτεύικη

σταδιοδρομία (protean career) (Hall & Moss, 1999), η χωρίς όρια σταδιοδρομία (boundaryless career) (DeFillippi & Arthur, 1994) και η σταδιοδρομία χαρτοφυλακίου (portfolio career) (Inkson & Amundson, 2002). Ο Kerr Inkson (2006a) υποστηρίζει ότι οι όροι πρωτεύικη και χωρίς όρια σταδιοδρομία είναι μεταφορές που έχουν επινοηθεί για να περιγράψουν διακριτούς τύπους σταδιοδρομίας. Επίσης, στη βιβλιογραφία έχουν προταθεί διάφορα μοντέλα προσέγγισης και κατανόησης αυτών των νέων μορφών σταδιοδρομίας (Savickas, 1993).

Η πρωτεύικη σταδιοδρομία ως όρος επινοήθηκε από τον Douglas Hall, περί το 1976, για να προσδιορισθεί μια μορφή σταδιοδρομίας η οποία καθοδηγείται από τις προσωπικές αξίες του ατόμου και υπηρετεί την ανάπτυξη του προσώπου και τους στόχους ζωής του. Το πρόσωπο και όχι η εργασία ή το πλαίσιο καθίσταται πλέον το επίκεντρο του ενδιαφέροντος (Lifton, 1999).

Η έννοια της χωρίς όρια σταδιοδρομίας είναι αντίθετη προς μορφές σταδιοδρομίας που αναπτύσσονται εντός διαφόρων οργανισμών και ανεξάρτητη προς τα καθιερωμένα πρότυπα εργασίας (Arthur, 1994). Πρόκειται για μια μορφή σταδιοδρομίας που δεν υπόκειται σε περιορισμούς όσον αφορά το χώρο πραγματοποίησής της και δεν έχει σαφή όρια (Inkson, 2006a). Οι Arthur και Rousseau (1996) θεωρούν ότι υπό τον όρο αυτό εννοείται η μετακίνηση σε διαφορετικούς εργοδότες, η ύπαρξη και λειτουργία εξωτερικών κοινωνικών δικτύων και η απόρριψη των παραδοσιακών προτύπων και ευ-

καιριών για σταδιοδρομία. Η έννοια της σταδιοδρομίας χαρτοφυλακίου (portfolio career) αναφέρεται σε μια ανεξάρτητη μορφή σταδιοδρομίας στην οποία το υποκείμενο εργάζεται ανεξάρτητα, παρέχοντας εργασία σε διάφορους πελάτες. Ως χαρτοφυλάκιο νοείται το σύνολο των διαφορετικών υπηρεσιών και έργων που παρέχονται σε διαφορετικούς κάθε φορά πελάτες (Mallon, 1998).

Ο Gareth Morgan και η μεταφορά ως θεωρητική βάση για τη μελέτη των οργανισμών και της σταδιοδρομίας

Ο Morgan θεμελίωσε μια πρωτοποριακή θεωρία για τη λειτουργία των οργανισμών, αξιοποιώντας τη δύναμη της φαντασίας και την έννοια της δημιουργικότητας. Εισάγει μια σημαντική καινοτομία στην ιστορία των επιστημονικών ιδεών σχετικά με τη χρήση της μεταφοράς ως μεθόδου για την μελέτη των οργανισμών, ως χώρων σταδιοδρομίας. Ο Morgan (1997) παρατηρεί ότι οι ιδέες που διαμορφώθηκαν για τους οργανισμούς είχαν πάντοτε στη βάση τους τις μεταφορές και απέβλεπαν στη διαμόρφωση μιας διαφορετικής αντίληψης για τη διοίκηση των οργανισμών. Ο Charles Handy (1994, 1996) επίσης, χρησιμοποίησε μερικά χρόνια αργότερα τις μεταφορές των Ελλήνων θεών, στο έργο του για να περιγράψει όψεις και στυλ στη διοίκηση των οργανισμών.

Σύμφωνα με τον Morgan, η μεταφορά προσδιορίζεται ως μια πρωτογενής δύναμη (primal force), της οποίας ο ρό-

λος έγκειται στη δημιουργία νόηματος, στην ερμηνεία και κατανόηση της εμπειρίας. Οι μεταφορές διανοίγουν νέες κατευθύνσεις προς τη δημιουργική δράση, την κατανόηση της εργασίας και της λειτουργίας των οργανισμών (Morgan, 1989). Η εργασία του Morgan, αν και αρχικά κινήθηκε στον χώρο της διοίκησης και της κοινωνιολογίας των οργανισμών, ωστόσο υιοθετεί θεωρητικές αρχές της ψυχολογίας, γεγονός το οποίο καταδεικνύεται και από την απλή επισκόπηση των όρων, αλλά και της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιεί. Ο Morgan διερευνά τη χρήση των μεταφορών στους οργανισμούς, στο περιώνυμο βιβλίο του *Images of Organization*, το οποίο εκδίδεται στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Στο βιβλίο αυτό μας δίνει τις ακόλουθες οκτώ διαφορετικές εικόνες, μεταφορές που περιγράφουν όψεις των οργανισμών και της λειτουργίας τους.

1. Οι Οργανισμοί ως Μηχανές: Η μεταφορά αυτή αναφέρεται στη μηχανιστική και γραφειοκρατική αντίληψη για τη λειτουργία των οργανισμών. Στην περίπτωση αυτή, η εργασία πραγματοποιείται μέσα από κατάλληλο σχεδιασμό και καταμερισμό, ενώ οι άνθρωποι αποτελούν μέρη αυτού του οργανισμού, αυτής της μηχανής.

2. Οι Οργανισμοί ως Ζωντανό Οργανισμοί (organisms): Σύμφωνα με αυτή τη μεταφορά ο οργανισμός, εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η εργασία, γίνεται αντιληπτός ως ζωντανός οργανισμός, ο οποίος επιδιώκει την επιβίωσή του. Στόχος στην περίπτωση αυτή είναι η εργασία να αποκτήσει νόημα για τους εργαζόμενους, ενώ η λειτουργία

γία του οργανισμού προσδιορίζεται σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με το περιβάλλον.

3. Οι οργανισμοί ως Εγκέφαλοι (brains) - Επεξεργαστές πληροφοριών (information processors): Η μεταφορά αυτή αναδεικνύει τις διαδικασίες επεξεργασίας των πληροφοριών και την ιδιαίτερη αξία της λήψης απόφασης και της επικοινωνίας εντός των οργανισμών. Η μεταφορά αυτή δίνει έμφαση στη μάθηση και τη δυνατότητα των οργανισμών για αυτοπροσδιορισμό και αυτό-οργάνωση. Ωστόσο οι οργανισμοί δεν λειτουργούν μόνον ή εξ ολοκλήρου με βάση λογικές διεργασίες, επειδή ποτέ κανείς δεν έχει πλήρη πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες. Για αυτό το λόγο εισάγονται ορισμένοι περιορισμοί στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

4. Οι Οργανισμοί ως Κουλτούρες (cultures): Αυτό το πρότυπο αντίληψης της λειτουργίας των οργανισμών εστιάζεται στη μελέτη των συμβολικών όψεων των οργανισμών, οι οποίες συνδέονται με τη δημιουργία νοημάτων και τη διαμόρφωση αρχών για την κατανόηση της συμπεριφοράς και την προβολή αξιών. Ο άνθρωπος περνά ένα μεγάλο μέρος της ζωής του σε οργανισμούς, οι οποίοι ασκούν σημαντική επίδραση στη ζωή, τη συμπεριφορά και τις πεποιθήσεις του. Υπό την έννοια αυτή ο οργανισμός ως χώρος εργασίας αποτελεί μικρογραφία του κοινωνικού περιβάλλοντος, της κοινωνίας και των αντίστοιχων μορφών κουλτούρας ή υποκουλτούρας. Κατά αυτό τον τρόπο οι οργανισμοί προσδιορίζονται ως κοινωνικές, συλλογικές κατασκευές.

5. Οι Οργανισμοί ως Πολιτικά συστήματα (political systems): Η μεταφορά αυτή φωτίζει και διερευνά τις σχέσεις και την κατανομή της εξουσίας στο εσωτερικό των οργανισμών. Οι οργανισμοί αναπτύσσονται και λειτουργούν με βάση πολιτικές αρχές και διαδικασίες. Με βάση αυτή τη θεώρηση, οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων θα πρέπει να επιλύονται μέσα από τη διαπραγμάτευση και τη διαβούλευση. Οι άνθρωποι έχουν δικαιώματα, απολαμβάνουν τη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους και να λαμβάνουν αποφάσεις στο βαθμό που οι οργανισμοί λειτουργούν δημοκρατικά. Αν ο οργανισμός λειτουργεί και διοικείται κατά τρόπο αυταρχικό οι εργαζόμενοι υφίστανται αντίστοιχους περιορισμούς.

6. Οι οργανισμοί ως ψυχολογικές φυλακές (psychic prisons): Συχνά οι άνθρωποι αισθάνονται εγκλωβισμένοι σε οργανισμούς που δυσλειτουργούν, ή έχουν περιορισμένη, διαστρεβλωμένη αντίληψη για την πραγματικότητα. Εν προκειμένω, ασυνείδητες διεργασίες συμβάλλουν στην παγίωση των εργαζομένων, ενώ η μελέτη τους οδηγεί στην κατανόηση των προβλημάτων σχετικά με την επίτευξη της αλλαγής στον οργανισμό.

7. Οι οργανισμοί ως συστήματα αλλαγής / μετασχηματισμού και ροής. Αυτή η μεταφορά είναι πολύ σημαντική γιατί προσεγγίζει τη δυνατότητα του οργανισμού για αλλαγή και προσαρμογή, που με τη σειρά της επιδρά στη διαμόρφωση των προτύπων εργασίας. Διερευνά τη φύση της αποτελεσματικής αλλαγής, αν και έχει θεωρηθεί ως

μια αρκετά ιδεαλιστική προσπάθεια κατανόησης των αλλαγών στο επίπεδο του οργανισμού.

8. Οι οργανισμοί ως εργαλεία κυριαρχίας / καταδυνάστευσης (*instruments of domination*). Η μεταφορά αυτή αναφέρεται στην τάση των ανθρώπων να προωθούν σε ορισμένες περιπτώσεις τους προσωπικούς στόχους και τα συμφέροντά τους, χωρίς να δεσμεύονται από ηθικές αξίες και αρχές. Επικεντρώνεται στον τρόπο διαμόρφωσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, υπό την επίδραση ορισμένων παραγόντων, όπως είναι η κοινωνική τάξη, οι πολιτικές που προωθούνται από κυβερνήσεις και αντίστοιχους κρατικούς και κοινωνικούς θεσμούς (Morgan, 1986).

Προφανώς ο κατάλογος αυτός δεν εξαντλεί τον πιθανό πλούτο των μεταφορών, αλλά συνιστά έναν οδηγό για τη διερεύνηση της λειτουργίας των οργανισμών ως χώρων εργασίας. Τις ιδέες του αυτές επεξεργάζεται περισσότερο ο Morgan (1997) στο έργο του *Imaginization: New Mindsets for Seeing, Thinking and Managing*, στο οποίο συνδέει άμεσα τη διοίκηση των οργανισμών με τη λειτουργία της φαντασίας. Στην εργασία αυτή αναζητά νέους δημιουργικούς τρόπους και πρότυπα σκέψης στη διοίκηση των οργανισμών.

Σύμφωνα με τον Kerr Inkson (2004), ο Morgan εισηγήθηκε ένα θεωρητικό μοντέλο πολλαπλών μεταφορών για την ανάδειξη ορισμένων λειτουργιών και χαρακτηριστικών των οργανισμών και της σταδιοδρομίας. Το εκλεκτικό αυτό μοντέλο έχει ιδιαίτερη αξία για τη μελέτη και έρευνα της σταδιοδρομίας, ενώ η θεωρία του άσκησε

σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση άλλων θεωριών και τη διεξαγωγή ερευνών.

Ορισμένες από τις μεταφορές που εξετάζει ο Morgan, έχουν αδυναμίες ή ενδέχεται να μην είναι εφαρμόσιμες σε κάποιες περιπτώσεις. Η χρήση των μεταφορών μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία προβλημάτων, σύγχυσης, ακόμησης και σε αδιέξοδο και όχι στην ανάδειξη προτύπων ή χαρακτηριστικών των οργανισμών και της σταδιοδρομίας (Inkson, 2004). Επίσης, προβάλλεται η θέση ότι η χρήση οκτώ μόνον μεταφορών, ενδεχομένως περιορίζει τις δυνατότητες για διερεύνηση εναλλακτικών μεταφορών, αλλά και την αξία αυτού του ίδιου του μεθοδολογικού εργαλείου, όσο χρήσιμο και αν είναι. Ο Morgan δέχεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι μεταφορές παρά τα πλεονεκτήματά τους, επιβάλλουν περιορισμούς και δημιουργούν εμπόδια στην κατανόηση της λειτουργίας οργανισμών. Όμως η αναγνώριση αυτών των προβλημάτων δεν πρέπει να οδηγήσει σε ενδεχόμενο περιορισμό της χρήσης των μεταφορών, επειδή αυτός ο περιορισμός μπορεί να αποβεί αντιπαραγωγικός τόσο στο επίπεδο της λειτουργίας των οργανισμών όσο και στη διατύπωση νέων θεωρητικών υποθέσεων (Lundmark & Westelius, 2014).

Kerr Inkson και οι μεταφορές για τη σταδιοδρομία

Ο Kerr Inkson θέλοντας να καταδείξει την αξία των μεταφορών για την κατανόηση και την μελέτη της σταδιο-

δρομίας επιλέγει και μελετά εννέα σημαντικές μεταφορές που έχουν χρησιμοποιηθεί στην σχετική βιβλιογραφία για τη σταδιοδρομία. Οι μεταφορές αυτές διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο για την έρευνα, καθώς εστιάζουν σε ορισμένες πλευρές, όψεις και φαινόμενα της σταδιοδρομίας. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθούν τόσο σε ατομικό επίπεδο οργάνωσης της συμβουλευτικής παρέμβαση, αλλά και σε ένα γενικό (generic) επίπεδο για τη μελέτη της σταδιοδρομίας (Inkson, 2004). Εν συνεχεία παρουσιάζονται συνοπτικά οι μεταφορές τις οποίες εξετάζει ο Inkson.

α. Η σταδιοδρομία ως κληρονομιά (career as inheritance): μια σταδιοδρομία μπορεί να συνεχίζεται από τις επόμενες γενιές, ή να ακολουθείται από τα μέλη μιας οικογένειας.

β. Η σταδιοδρομία ως κατασκευή (construction): τα άτομα μέσα από ψυχολογικές διεργασίες οργάνωνουν και διαμορφώνουν τη σταδιοδρομία τους. Οι μεταφορές βοηθούν στο σχεδιασμό της σταδιοδρομίας, τον προσδιορισμό και την αποσαφήνιση των επαγγελματικών στόχων και τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων.

γ. Η σταδιοδρομία ως κύκλος (cycle) των εποχών που επαναλαμβάνεται. Στους κύκλους αυτούς συνήθως παρηγορηθεί άνοδος και πτώση της ενεργητικότητας, της απόδοσης των ατόμων, που επαναλαμβάνεται σύμφωνα με τη μεταφορά του κύκλου των εποχών του έτους.

δ. Η σταδιοδρομία ως ταιριασμα (matching): η μεταφορά του ταιριασματος ανθρώπου και περιβάλλοντος

εργασίας, αποτελεί μια από τις πρώτες μεταφορές που εισήχθησαν στο θεωρητικό υπόβαθρο της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και συνεχίζει να απασχολεί τους ερευνητές. Περιγράφει τους όρους σύνδεσης και ένταξης του ατόμου στο περιβάλλον εργασίας.

ε. Η σταδιοδρομία ως ταξίδι (journey): η μεταφορά της σταδιοδρομίας ως ταξιδιού είναι αρκετά συχνή στη σύγχρονη εποχή και αναφέρεται στην κίνηση ή μετακίνηση των ανθρώπων σε ποικίλες γεωγραφικές περιοχές, επαγγελματικούς ρόλους, οργανισμούς και μορφές απασχόλησης κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

στ. Η σταδιοδρομία ως σύνολο σχέσεων και συναντήσεων: κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του το άτομο συναντά άλλους ανθρώπους, συνάπτει διαπροσωπικές σχέσεις, οι οποίες κάποιες φορές είναι μακροχρόνιες και επιδρούν καθοριστικά στην προσωπική και επαγγελματική του ανάπτυξη.

ζ. Η σταδιοδρομία ως σύνολο ρόλων: πρόκειται για μια κοινωνική μεταφορά η οποία αντιλαμβάνεται τη σταδιοδρομία ως ένα σύνολο επαγγελματικών ρόλων, τους οποίους το άτομο υιοθετεί κατά την πορεία επαγγελματικής ανάπτυξης του.

η. Η σταδιοδρομία ως σύνολο οικονομικών πόρων (resource): η εργασία και η σταδιοδρομία σχετίζεται με την αναζήτηση και εξεύρεση πόρων, οι οποίοι συμβάλλουν στην επίτευξη της ευημερίας.

θ. Η σταδιοδρομία ως ιστορία: οι άνθρωποι αφηγούνται ιστορίες για την προσωπική τους ιστορία, αλλά και για την εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους.

Συχνά αυτές οι αφηγήσεις είναι αντιφατικές, μη ολοκληρωμένες και αντικατοπτρίζουν την πολύπλοκη φύση της σταδιοδρομίας.

Οι μεταφορές αποτελούν οδηγούς στην πορεία για αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση και προσωπική ανάπτυξη, αντανακλούν και συστηματοποιούν την ποικιλομορφία στο επίπεδο της ανθρωπίνης εμπειρίας και της εργασίας (Arthur, Inkson & Pringle, 1999). Ο σύμβουλος ο οποίος εφαρμόζει αυτή την θεωρία, καλεί τον συμβουλευόμενο να εργαστεί με μεταφορές προκειμένου να λάβει επαγγελματικές αποφάσεις, να αντιμετωπίσει δυσκολίες και να επιχειρήσει αλλαγές στην κατεύθυνση του επιθυμητού. Η χρήση των μεταφορών κατά τον Kerr Inkson μπορεί να βοηθήσει στην παραγωγή νέων ιδεών και να οικοδομήσει κοινωνικούς όρους για μια αποτελεσματική επικοινωνία και επιτυχία σταδιοδρομία (Inkson, 2006b), ή ακόμη να συμβάλλει στην κοινωνική κατασκευή νέων διαδρομών στη σταδιοδρομία (career pathways).

Μεταφορές στην έρευνα και την προώθηση της Επιχειρηματικότητας

Οι μεταφορές και οι μεταφορικές εκφράσεις αποτελούν εργαλεία για τη δημιουργία νοημάτων και τη διατύπωση θεωρητικών υποθέσεων (Boxenbaum & Rouleau, 2011), στο πεδίο της έρευνας για την επιχειρηματικότητα και της οργανωσιακής θεωρίας. Εντάσσονται στο πλαίσιο ποικίλων ερευνητικών στρατηγικών, όπως είναι η ποιοτική μέθοδος

έρευνας και η ανάλυση λόγου (Hytsky, 1999). Οι George Lakoff και ο Mark Johnson (1980) έχουν αποδείξει ότι οι μεταφορές συμβάλλουν στην ανάπτυξη του στοχασμού και την παραγωγή νέων ιδεών. Διευρύνουν τις δυνατότητες του λόγου στο πεδίο της επιχειρηματικής δράσης, επιδρούν καταλυτικά στις συναισθηματικές, νοητικές και φυσιολογικές λειτουργίες του ανθρώπου ως ύπαρξης. Οι μεταφορές είναι πολύμορφα λογοτεχνικά εργαλεία (multi-faceted literary device) των οποίων η πραγματιστική αξία συγκεφαλαιώνεται στη χρήση της φαντασίας κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας με απώτερο σκοπό την παραγωγή σημαντικών καινοτομιών, τον σχεδιασμό νέων προϊόντων και υπηρεσιών και την καλλιέργεια επιχειρηματικής κουλτούρας (enterprise culture) (Van Engen, 2008).

Οι μεταφορές έχουν μεγάλο κύκλο ζωής, αλλά και μια ιδιότυπη περιγραφική αξία σχετικά με τη διαμόρφωση των στόχων και οραμάτων σε έναν οργανισμό (Weick, 2005). Υποστηρίζουν τη διαδικασία μάθησης και προσαρμογής, ανταποκρινόμενες στις ανάγκες για τη νοητική αναπαράσταση, αλλά και την πρόβλεψη αρνητικών συνεπειών από ενδεχόμενες επιχειρηματικές δράσεις. Πολλαπλές μεταφορές χρησιμοποιούνται στο πεδίο της επιχειρηματικότητας, για την ενίσχυση και την αξιολόγηση νέων επιχειρηματικών δράσεων (Cornelissen, Clarke & Cienki, 2012), επειδή καθιστούν κοινωνικά αποδεκτές τις επιχειρηματικές επιδιώξεις, οριοθετώντας τη επίδρασή τους (Claire, 2012).

Οι L. Nicholson και A. Anderson

(2005) θεωρούν ότι οι μεταφορές μπορούν να συμβάλλουν στην εξέταση των εγγενών προβλημάτων σχετικά με τα φαινόμενα που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα (entrepreneurial phenomena). Η χρήση των μεταφορών στο πεδίο της επιχειρηματικότητας συνδέεται με τη στροφή προς το αφηγηματικό επιστημονικό παράδειγμα (Hill & Levenhagen, 1995). Οι ιστορίες και οι αφηγήσεις βρίσκονται στη βάση της δημιουργίας των μεταφορών και αποτελούν έναν τρόπο συγκρότησης της γνώσης. Τα άτομα κατασκευάζουν ιστορίες και αφηγήσεις καθώς αλληλοεπιδρούν στο πεδίο της εργασίας τους και μοιράζονται, ανταλλάσσουν ιδέες, αφηγήσεις, αναλογίες, μεταφορές. Υπό το πρίσμα αυτό, διευρύνοντας τα όρια της αφήγησης και της χρήσης των μεταφορών μεγιστοποιούμε τις δυνατότητες της επιχειρηματικής δράσης (Nonaka, von Krogh & Voelpel, 2006). Με τις μεταφορές οι άνθρωποι μοιράζονται την εμπειρία και τη γνώση τους και βελτιώνουν την εργασία τους, επειδή οι μεταφορές ευνοούν την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης, προωθούν την ερμηνεία των κοινωνικών αναπαραστάσεων για τον οργανισμό, καθώς και τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών προτάσεων (Craig, 2007).

Η χρήση των μεταφορών άλλοτε είναι έκδηλη και ρητή, ενώ σε άλλες περιπτώσεις είναι άδηλη και υπονοούμενη (Lundmark & Westelius, 2014). Η δημιουργία μεταφορών καθιστά επιπλέον την πρόσβαση σε μια συλλογική ταυτότητα, η οποία υπό τους όρους μιας μεταμοντέρνας θεώρησης εκλαμ-

βάνεται ως μια κοινωνική κατασκευή (social construction) (Hatch & Schultz, 2002). Οι μεταφορές μπορεί να βοηθήσουν στην αναδιαμόρφωση του πλαισίου της επιχειρηματικότητας και να χρησιμοποιηθούν για την αποδέσμευση των δημιουργικών δυνατοτήτων των ατόμων και των ομάδων, την πληροφόρηση και την πρόκληση του ενδιαφέροντος για νέες υπηρεσίες ή προϊόντα.

Ιδιαίτερη είναι η αξία των ριζικών μεταφορών (root metaphors), οι οποίες ενσωματώνονται σε ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις και εννοιολογικές κατασκευές (Cornelissen, 2006). Οι θεμελιώδεις, ριζικές μεταφορές ασκούν σημαντική επίδραση στον τρόπο που οι άνθρωποι διαμορφώνουν τις αντιλήψεις τους και προβαίνουν στην εκπλήρωση των επαγγελματικών ρόλων.

Οι μεταφορές χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία ποικίλων μοντέλων επιχειρηματικής δράσης, αλλά και ως εργαλεία ανάλυσης και έρευνας (Dodd, 2002). Ο Donald McCloskey (1995) στο άρθρο του *Metaphors Economists Live By* εξηγεί πως οι οικονομικοί επιστήμονες χρησιμοποιούν πολύ συχνά μεταφορές, όπως η ανάπτυξη, η αγορά κ.λ.π., για να διατυπώσουν και να ενισχύσουν τα επιχειρήματά τους και όχι για να κάνουν απλά ελκυστικό το στυλ της γραφής τους. Ειδικότερα οι J. Clarke, R. Holt και R. Blundel (2014) εξετάζουν την πολυδιάστατη χρήση των μεταφορών και των μεταφορικών εκφράσεων, που αφορούν την έννοια της ανάπτυξης, προκειμένου να μελετήσουν σε βάθος τη διαδικασία της ανάπτυξης της επιχειρηματι-

κότητας. Οι συγγραφείς αυτοί θεωρούν ότι η χρήση της βιολογικής έννοιας της ανάπτυξης στο πεδίο της επιχειρηματικότητας και της οικονομίας επικεντρώνεται στη συνεξέλιξη (co-evolution) όλων των μελών της κοινότητας, δίνοντας έμφαση στην αξία της συλλογικότητας και τη σχεσιακή επιστημολογία (relational epistemology).

Η μεταφορά λειτουργεί ως επιχειρημα και ως μέσον νομιμοποίησης της επιχειρηματικής δράσης, παραπέμποντας σε λογικές διεργασίες (Johansson, 2004). Με άλλα λόγια, καταδεικνύει τα πλεονεκτήματα της επιλογής μιας επιχειρηματικής στρατηγικής και συμβάλλει στην εγκαθίδρυση της επιχειρηματικής ταυτότητας (Anderson & Warren, 2011). Ορισμένοι συγγραφείς τονίζουν τις θεατρικές διαστάσεις των μεταφορών, στις οποίες ο κόσμος γίνεται αντιληπτός ως σκηνή, για την εκπλήρωση της επιχειρηματικής δράσης και την αναζήτηση εναλλακτικών διαδρομών για την κατανόησή της (Anderson, 2005).

Ο Philippe Fontaine (1998) δέχεται ότι διαφορετικές μορφές του αφηγηματικού λόγου και τύποι μεταφορών προσδιορίζουν τη συγκρότηση του οικονομικού επιστημονικού λόγου και στοχασμού για την επιχειρηματικότητα. Επειδή η αξία και η δύναμη των μεταφορών είναι μεγάλη, ορισμένες μεταφορές ενισχύουν, ενώ άλλες αποδυναμώνουν την επιχειρηματική δράση (Herrera-Soler & White, 2012). Αν και κάποιοι τύποι μεταφορών ενισχύουν και αποσαφηνίζουν ορισμένες μορφές επιχειρηματικότητας, ωστόσο υπάρχουν μεταφορές που τις συσκοτίζουν ή

τις απομακρύνουν από το επίκεντρο του στοχασμού και της έρευνας. Παρά τα πλεονεκτήματά τους, προβλήματα και δυσκολίες, ακόμη και υπερβολές, παρατηρούνται κατά τη χρήση των μεταφορών. Επίσης, η χρήση των μεταφορών μπορεί να επιφέρει και ορισμένους περιορισμούς, καθώς ενδέχεται να αποκλείει την ταυτόχρονη εφαρμογή περισσότερων ιδεών ή προτύπων επιχειρηματικής δράσης και ανάπτυξης (Gaddefors, 2007). Αυτού του είδους οι μηχανιστικές μεταφορές (mechanistic metaphor) περιορίζουν τον ορίζοντα της επιχειρηματικής δράσης και δεν την τοποθετούν σε μια συνεκτική αφηγηματική κατασκευή (Co gel, 1996).

Συμπεράσματα

Οι μεταφορές αποτελούν δημιουργικά εργαλεία για να διερευνήσουμε ζητήματα σταδιοδρομίας σε ατομικό, ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο (Peiperl, Arthur & Anand, 2002). Οι μεταφορές διευκολύνουν τη συναισθηματική έκφραση (Barner, 2008), τις διεργασίες του στοχασμού, ενώ οι σύμβουλοι ενθαρρύνουν τους συμβουλευόμενους να χρησιμοποιούν μεταφορές κατά τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Lawley & Tompkins, 2003). Οι μεταφορές έχουν τη δυνατότητα να λειτουργούν ως συμβολικά συστήματα τα οποία διευκολύνουν τη δημιουργία συνεκτικών αφηγήσεων και τη διαμόρφωση στόχων κατά τον σχεδιασμό της σταδιοδρομίας και της ζωής (Baskinger & Nam, 2006).

Οι μεταφορές αξιοποιούνται στη

χαρτογράφηση νέων διαδρομών στην πορεία της προσωπικής ανάπτυξης και την αναζήτηση εναλλακτικών προσανατολισμών στη σταδιοδρομία (Smith-Ruig, 2008). Αποτελούν απάντηση στην απαίτηση που εγείρεται από το μεταμοντέρνο εργασιακό περιβάλλον, για εκδήλωση υψηλού βαθμού δημιουργικότητας από τους εργαζόμενους. Οι μεταφορές ενεργοποιούν νέες δυνατότητες, συμβάλλουν στη δημιουργία τάξης ή δομής, όταν υπάρχει σύγχυση και βοηθούν στην υποστήριξη των εξυπηρετούμενων υπό συνθήκες χάους, διαρκούς μεταβολής και αστάθειας (Pistole, 2003). Διανοίγουν νέες κατευθύνσεις στην έρευνα, βοηθώντας να μελετηθούν νέες μορφές σταδιοδρομίας και να προσδιορισθούν νέες ευκαιρίες στο πεδίο της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας (Fletcher, 2006).

Γίνεται κατανοητό πλέον ότι οι μεταφορές μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις, υπακούοντας σε διαφορετικές αρχές και θεωρητικούς-μεθοδολογικούς προσανατολισμούς (Mignot, 2000). Οι μεταφορές συγκροτούν ένα σύνθετο επιστημονικό παράδειγμα, καθώς η μελέτη τους δεν έχει περιορισθεί σε ένα επιστημονικό τομέα, αλλά διαχέεται και επεκτείνεται σε ποικίλους επιστημονικούς κλάδους (Urios-Aparisi & Forceville, 2009). Η μεταφορά ως ένα

λογοτεχνικό εργαλείο, αλλά και ο λόγος χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση των κοινωνικών κατασκευών σχετικά με την έννοια, το περιεχόμενο και τις διαστάσεις της επιχειρηματικότητας (Smith & Anderson, 2004). Οι μεταφορές χρησιμοποιούνται στην προώθηση καινοτομιών, την επιλογή και αξιολόγηση επιχειρηματικών δράσεων, αλλά και την κοινωνική νομιμοποίησή τους. Οι μεταφορές παρέχουν μια δυναμική περιγραφή των προβληματικών όψεων της επιχειρηματικότητας και δίνουν ώθηση στο σχεδιασμό νέων υπηρεσιών ή προϊόντων. Είναι πηγή έκφρασης, μηχανισμός της σκέψης, εργαλείο επικοινωνίας που δομεί εννοιολογικά συστήματα και καθοδηγεί τη δράση σε περίπλοκες και αντίξοες συνθήκες (Mellado, Bermejo & Mellado, 2012).

Η χρήση των μεταφορών εγγράφεται σε μια στροφή προς τον κριτικό στοχασμό (reflexive turn), η οποία προβάλλεται ως αναγκαία για την πρόληψη των κινδύνων και των αρνητικών συνεπειών από την άκριτη ή εσφαλμένη χρήση των μεταφορών, καθώς ορισμένοι τύποι μεταφορών στηρίζουν ψευδείς θεωρητικές παραδοχές ή προκαλούν σύγχυση (Johnson & Duberley, 2003). Για την αντιμετώπιση αυτών των δυσκολιών απαραίτητη είναι η επέκταση των ερευνών, καθώς και η αντίστοιχη εκπαίδευση των συμβούλων σταδιοδρομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Anderson, A. R. (2005). Enacted Metaphor the Theatricality of the Entrepreneurial Process. *International Small Business Journal*, 23(6), 587-603.

- Anderson, A. R. & Warren, L. (2011). The entrepreneur as hero and jester: Enacting the entrepreneurial discourse. *International Small Business Journal*, 29(6), 589-609.
- Aristotle (1959). *Ars Rhetorica*. Edited by W. D. Ross. Oxford: Oxford University Press.
- Arthur, M. B. (1994). The boundaryless career: A new perspective for organizational inquiry. *Journal of organizational Behavior*, 15(4), 295-306.
- Arthur, M., Inkson, K. & Pringle, J. (1999). *The new careers: Individual action and economic change*. London: Sage.
- Arthur, M. B. & Rousseau, D. M. (Eds.). (1996). *The boundaryless career: A new employment principle for a new organizational era*. Oxford: Oxford University Press.
- Barker, P. (1992). *Using metaphors in psychotherapy*. N.York: Brunner /Mazel.
- Barner, R. (2008). The dark tower: Using visual metaphors to facilitate emotional expression during organizational change. *Journal of Organizational Change Management*, 21, 120-137.
- Baskinger, M. & Nam, K. C. (2006). Visual narratives: the essential role of imagination in the visualization process. In *Proceedings of the 2006 Asia-Pacific Symposium on Information Visualization-Volume 60* (pp. 217-220). Australian Computer Society, Inc.
- Berlin, R. M., Olson, M. E., Cano, C. E. & Engel, S. (1991). Metaphor and psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, 45, 359-367.
- Blatt, R., Christianson, M. K., Sutcliffe, K. M. & Rosenthal, M. M. (2006). A sensemaking lens on reliability. *Journal of Organizational Behavior*, 27(7), 897-917.
- Bowdle, B. F. & Gentner, D. (2005). The career of metaphor. *Psychological review*, 112(1), 193-216.
- Boxenbaum, E. & Rouleau, L. (2011). New knowledge products as bricolage: Metaphors and scripts in organizational theory. *Academy of Management Review*, 36(2), 272-296.
- Chiari, G. & Nuzzo, M. L. (1996). Psychological constructivisms: A metatheoretical differentiation. *Journal of Constructivist Psychology*, 9(3), 163-184.
- Claire, L. (2012). Re-Storying the Entrepreneurial Ideal: Lifestyle Entrepreneurs as Hero?. *Tamara Journal For Critical Organization Inquiry*, 10 (1), 31-39.
- Clarke, J., Holt, R. & Blundel, R. (2014). Re-imagining the growth process: (co)-evolving metaphorical representations of entrepreneurial growth. *Entrepreneurship & Regional Development*, 26(3-4), 234-256.
- Combs, G. & Freedman, J. (1990). *Symbol, story, and ceremony: Using metaphor in individual and family therapy*. New York: W. W. Norton & Co.
- Concise Oxford Dictionary (1990). *The concise Oxford Dictionary* (8th ed.), R. E. Allen (Ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Cornelissen, J. P., Clarke, J. S. & Cienki, A. (2012). Sensegiving in entrepreneurial contexts: The use of metaphors in speech and gesture to gain and sustain support for novel business ventures. *International small business journal*, 30(3), 213-241.
- Cornelissen, J. P., Oswick, C., Christensen, L. T. & Phillips, N. (2008). Metaphor in organizational research: Context, modalities and implications for research – introduction. *Organization Studies*, 29(1), 7-22.
- Cornelissen, J.P. (2006). Making sense of theory construction: Metaphor and disciplined imagination. *Organization Studies*, 27(11), 1579-1597.
- Co gel, M. M. (1996). Metaphors, stories and the entrepreneur in economics. *History of Political Economy*, 28(1), 57-76.

- Craig, R. (2007). Pragmatism in the field of communication theory. *Communication Theory*, 17, 125-145.
- Davidson, D. (1978). What metaphors mean. *Critical inquiry*, 59(1), 31-47
- DeFillippi, R. J. & Arthur, M. B. (1994). The boundaryless career: A competency based perspective. *Journal of Organizational Behavior*, 15(4), 307-324.
- Dodd, S. D. (2002). Metaphors and meaning: A grounded cultural model of US entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 17(5), 519-535.
- El Sawad, A. (2005). Becoming a lifer? Unlocking career through metaphor. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(1), 23-41.
- Fine, H. J., Pollio, H. R. & Simpkinson, C. H. (1973). Figurative language, metaphor and psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 10(1), 87-91.
- Fletcher, D. E. (2006). Entrepreneurial processes and the social construction of opportunity. *Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal*, 18(5), 421-440.
- Fontaine, P. (1998). The Metaphoric Entrepreneur: A Comment on Co gel. *History of Political Economy*, 30(2), 277-283.
- Fyfe, W. H. (1953). *Aristotle Poetics*. Loeb Classical Library. London: William Heinemann Ltd.
- Gaddefors, J. (2007). Metaphor use in the entrepreneurial process. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 13(3), 173-193.
- Gentner, D. & Grudin, J. (1985). The evolution of mental metaphors in psychology: A 90-year retrospective. *American Psychologist*, 40(2), 181-192.
- Gibbs Jr, R. W. (Ed.). (2008). *The Cambridge handbook of metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibson, C. B. & Zellmer-Bruhn, M. E. (2002). Minding your metaphors: Applying the concept of teamwork metaphors to the management of teams in multicultural contexts. *Organizational Dynamics*, 31(2), 101-116.
- Goldstein, M. I. (1983). The production of metaphor in poetry therapy as a means of achieving insight. *The Arts in Psychotherapy*, 10(3), 167-173.
- Goodman, N. (1976). *Languages of art: An approach to a theory of symbols*. USA: Hackett publishing.
- Graesser, A. C, Mio, J. & Millis, K. (1989). Metaphors in persuasive communication. In D. Meutsch (Ed.), *Models of literary understanding* (pp. 131-154). Amsterdam: Elsevier.
- Hall, D. T. & Moss, J. E. (1999). The new protean career contract: Helping organizations and employees adapt. *Organizational dynamics*, 26(3), 22-37.
- Handy, C. (1994). *The Empty Raincoat: Making Sense of the Future*. London: Hutchinson.
- Handy, C. (1996). *Gods of management: The changing work of organizations*. Oxford: Oxford University Press.
- Hatch, M. J. & Schultz, M. (2002). The dynamics of organizational identity. *Human Relations*, 55(8), 989-1018.
- Heppner, M. J., O'Brien, K. M., Hinkelman, J. M. & Humphrey, C. F. (1994). Shifting the paradigm: The use of creativity in career counseling. *Journal of Career Development*, 21(2), 77-86.
- Herrera-Soler, H. & White, M. (Eds.). (2012). *Metaphor and mills: figurative language in business and economics*. Berlin: Walter de Gruyter.

- Heston, M. L. & Kottman, T. (1997). Movies as Metaphors: A Counseling Intervention. *The Journal of Humanistic Education and Development*, 36, 92-99.
- Hill, R. C. & Levenhagen, M. (1995). Metaphors and Mental Models: Sensemaking and Sensegiving in Innovative and Entrepreneurial Activities. *Journal of Management*, 21(6), 1057-1074.
- Hyrsky, K. (1999). Entrepreneurial Metaphors and Concepts: An Exploratory Study. *International Small Business Journal*, 18(1), 13-34.
- Inkson, K. (2004). Images of career: Nine key metaphors. *Journal of Vocational Behavior*, 65(1), 96-111.
- Inkson, K. (2006a). Protean and boundaryless careers as metaphors. *Journal of Vocational Behavior*, 69, 48-63.
- Inkson, K. (2006b). *Understanding careers: The metaphors of working lives*. London: Sage Publications.
- Inkson, K. & Amundson, N. E. (2002). Career metaphors and their application in theory and counseling practice. *Journal of Employment Counseling*, 39(3), 98-108.
- Johansson, A.W. (2004) Narrating the entrepreneur. *International Small Business Journal* 22(3), 273-293.
- Johnson, P. & Duberley, J. (2003). Reflexivity in Management Research. *Journal of Management Studies*, 40 (5), 1279-1303.
- Kendall-Taylor, N., Erard, M. & Haydon, A. (2013). The Use of Metaphor as a Science Communication Tool: Air Traffic Control for Your Brain. *Journal of Applied Communication Research*, 41(4), 412-433.
- Kovecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh*. New York, NY: Basic Books.
- Lakoff, G. & Turner, M. (2009). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lawley, J. & Tompkins, P. (2003). *Metaphors in mind: Transformation through symbolic modeling*. London: The Developing Company Press.
- Leary, D. E. (Ed.). (1994). *Metaphors in the history of psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lifton, R. J. (1999). *The protean self: Human resilience in an age of fragmentation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Low, G., Todd, Z., Deignan, A. & Cameron, L. (Eds.). (2010). *Researching and applying metaphor in the real world*. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Lundmark, E. & Westelius, A. (2014). Entrepreneurship as Elixir and Mutagen. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 38(3), 575-600.
- Lyddon, W. J., Clay, A. L. and Sparks, C. L. (2001). Metaphor and Change in Counseling. *Journal of Counseling & Development*, 79, 269-274.
- MacArthur, F., Oncins-Martinez, J.L., Sanchez-Garcia, M. & Piquer-Pvritz, A.M. (2012). *Metaphor in Use: Context, culture and communication*. Amsterdam: John Benjamins.
- Mallon, M. (1998). The portfolio career: pushed or pulled to it? *Personnel Review*, 27(5), 361-377.

- McCloskey, D. N. (1995). Metaphors Economists Live By. *Social Research*, 62(2), 215-237.
- McMahon, M. (2007). Career counseling and metaphor. In K. Inkson (Ed.), *Understanding Careers: The Metaphors of Working Lives* (pp. 270-294). Thousand Oaks: Sage.
- McMullen, L. M. (1996). Studying the use of figurative language in psychotherapy: The search for researchable questions. *Metaphor and Symbol*, 11(4), 241-255.
- McMullen, L. M. (1985). Methods for studying the use of novel figurative language in psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 22(3), 610-619.
- Mellado, L., Bermejo, M. L. & Mellado, V. (2012). Personal metaphors of prospective secondary economics and science teachers. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(4), 395-408.
- Mignot, P. (2000). Metaphor: a paradigm for practice-based research into 'career'. *British Journal of Guidance & Counselling*, 28(4), 515-531.
- Morgan, G. (1986). *Images of Organization*. Newbury Park, CA: Sage Publications Inc.
- Morgan, G. (1997). *Imaginization: New Mindsets for Seeing, Organizing, and Managing*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
- Morgan, G. (1989). *Creative Organization theory: a resource book*. London: Sage.
- Nicholson, L. & Anderson, A. R. (2005). News and nuances of the entrepreneurial myth and metaphor: linguistic games in entrepreneurial sensemaking and sensegiving. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(2), 153-172.
- Nonaka, I., Von Krogh, G. & Voelpel, S. (2006). Organizational knowledge creation theory: evolutionary paths and future advances. *Organization studies*, 27(8), 1179-1208.
- Noppen, J.-P. (1985). *Metaphor: A Bibliography of Post-1970 Publications*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Noppen, J.P. & Hols, E. (1990). *Metaphor II: A classified bibliography of publications from 1985 to 1990*. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Orme, C. (1996). Eight metaphors of education. *Educational Research*, 38(1), 67-75.
- Ortony, A. (Ed.). (1993). *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ottati, V., Rhoads, S. & Graesser, A. C. (1999). The effect of metaphor on processing style in a persuasion task: A motivational resonance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(4), 688-699.
- Peiperl, M., Arthur, M. B. & Anand, N. (Eds.). (2002). *Career creativity: Explorations in the remaking of work*. Oxford: Oxford University Press.
- Pistole, M. C. (2003). Dance as a metaphor: Complexities and extensions in psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 40, 232-241.
- Poehnell, G. & Amundson, N. (2002). Career craft. In M. Peiperl, M. B. Arthur, R. Goffee & N. Anand (Eds.), *Career creativity: Explorations in the re-making of work* (pp. 105-122). Oxford: Oxford University Press.
- Prawat, R. S. (1996). Constructivisms, modern and postmodern. *Educational Psychologist*, 31(3-4), 215-225.
- Raskin, J. D. (2002). Constructivism in psychology: Personal construct psychology, radical constructivism and social constructionism. *American communication journal*, 5(3), 1-25.
- Ricoeur, P. (2003). *The rule of metaphor: The creation of meaning in language*. London: Routledge

- Ruiz de Mendoza Ib ez, F. J. & Perez Hernandez, L. (2011). The contemporary theory of metaphor: Myths, developments and challenges. *Metaphor and Symbol*, 26(3), 161-185.
- Savickas, M. L. (1993). Career counseling in the postmodern era. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 7(3), 205-215.
- Shibles, W.A. (1971). *Metaphor: Annotated Bibliography and History*. Whitewater, WI: Language Press.
- Smith-Ruig, T. (2008). Making sense of careers through the lens of a path metaphor. *Career Development International*, 13(1), 20-32.
- Smith, R. & Anderson, A.R. (2004). The devil is in the e-tale: Forms and structures in the entrepreneurial narratives. In D. Hjorth and C. Steyaert (eds) *Narrative and Discursive Approaches in Entrepreneurship* (pp.125-143). Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.
- Sommer, E. & Weiss, D. (1996). *Metaphors dictionary*. Visible Ink Press.
- Steger, T. (2007). The stories metaphors tell: Metaphors as a tool to decipher tacit aspects in narratives. *Field Methods*, 19(1), 3-23.
- Urios-Aparisi, E. & Forceville, C. (2009). *Multimodal Metaphor*. Berlin: M. de Gruyter.
- Van Engen, R. B. (2008). Metaphor: a multifaceted literary device used by Morgan and Weick to describe organizations. *Emerging Leadership Journeys*, 1(1), 39-51.
- Weick, K. (2005). Organizing and failures of imagination. *International Public Management Journal* 8(3), 425-438.

*Ράνυ Χ. Καλούρη**
ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Η ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. συγχαίρει τους εισηγητές του Συνεδρίου και ευχαριστεί όλους τους συνέδρους που με τη συνεχή παρουσία τους συνέβαλαν στην αληθινά μεγάλη επιτυχία του, ιδιαίτερα δε θίγοντας ένα θέμα επίκαιρο μα και συνάμα δύσκολο για όλες τις πτυχές και τις οπτικές του.

Όπως και στο περυσινό μας επιτυχημένο συνέδριο, έτσι και φέτος, ευχαριστούμε από καρδιάς όλους και όλες για την ένθερμη συμμετοχή τους σε μια εποχή όπου η ανησυχία, η ένδεια και η ανασφάλεια κυριαρχούν. Ίσως αυτή να είναι και η απάντηση: όταν είμαστε όλοι μαζί μπορούμε να ενδυναμώσουμε τη φωνή που δεν εφησυχάζει, που αναλαμβάνει το ρίσκο να συμπρώξει στο να φέρει αλλαγή που, αν και ο καθένας μας επιθυμεί, όταν είμαστε πολλοί μαζί γινόμαστε τολμηρότεροι να πράξουμε και να διεκδικήσουμε.

* Πρόεδρος ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.
Απολογισμός απερχομένου Δ.Σ. Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014

Ράνυ Καλούρη
**Πρόεδρος ΕΛΕΣΥΠ, Απολογισμός Δράσης του ΔΣ,
Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014**

- Το ΔΣ που προέκυψε από τις εκλογές του Δεκεμβρίου του 2012, και με θητεία 2012-2014, ήταν: **Πρόεδρος:** Καλούρη Ουρανία, **Αντιπρόεδρος:** Κρίβας Σπύρος, **Γραμματέας:** Γαβριήλ Αρχάγγελος, **Ταμίας:** Κατσαμπούρη Φωτεινή, **Μέλος:** Μαστοράκη Έλενα. **Αναπληρωματικά μέλη:** Κατσανέβας Θεόδωρος, Κουτσαύτη Μαρία. **Ελεγκτική επιτροπή:** Δεμερτζής Νίκος, Βαγάκης Παναγιώτης, Παπαβασιλείου Ιωάννα.
Το ΔΣ ανέλαβε στις αρχές Φεβρουαρίου 2013 μετά την παράδοση από το παλαιό ΔΣ.
- Με την ανάληψη των καθηκόντων μας επιδιώξαμε συνάντηση με τον **Υπουργό Παιδείας**, κ.ο Αρβανιτόπουλο Κ. συναντηθήκαμε με τον Δ/ντή του, κ. Μιχαλολιάκο Μ. όπου του θέσαμε τα σχετικά με την αναβάθμιση του θεσμού θέματα και ζητήσαμε η ΕΛΕΣΥΠ να είναι επίσημος συνομιλητής του Υπουργείου για τα θέματα ΣυΕΠ.
- Το ΔΣ αναλαμβάνοντας καθήκοντα διαπίστωσε ότι δεν είχαν κατατεθεί **φορολογικές δηλώσεις** για την ΕΛΕΣΥΠ τα τελευταία χρόνια, και η ΕΛΕΣΥΠ ήταν υπόχρεη σε πρόστιμα. Ανέθεσε σε λογιστή το θέμα, όπου αφενός μας υπέδειξε να μη κάνουμε μεταφορά έδρας όσο υπάρχει η εκκρεμότητα και αφετέρου τακτοποίησε όλα τα φορολογικά θέματα για τα οικονομικά έτη της θητείας μας. Τα προηγούμενα έτη έχουν μείνει σε εκκρεμότητα. Παρόλα αυτά πληρώσαμε πρόστιμο στην εφορία για τη μη δήλωση του τελευταίου έτους του προηγούμενου ΔΣ. Από το ΔΣ αποφασίστηκε να γίνει εισήγηση προς τη ΓΣ για αλλαγή καταστατικού, όπου η έδρα της ΕΛΕΣΥΠ να ορίζεται η Αττική γενικότερα για να μην δημιουργούνται φορολογικές εμπλοκές.
- Αναθέσαμε σε **courier** την αποστολή του περιοδικού, με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση πόρων (το κόστος αποστολής ανά τεύχος ξεπερνούσε τα 2,80 ευρώ και τώρα είναι στο 1,80 ευρώ χωρίς ΦΠΑ).
- Αλλάξαμε **εκδοτικό οίκο** συνεργασίας για το περιοδικό. Αναθέσαμε την έκδοση, μετά από έρευνα στην αγορά και προσφορές, στον εκδοτικό οίκο «Πεδίο», όπου και η προσφορότερη τιμή κόστους έκδοσης.

- Σχεδιάσαμε νέα λειτουργική ιστοσελίδα όπου αναρτώνται όλες οι ανακοινώσεις –ομιλίες, παρουσιάσεις κλπ. και στην οποία στοχεύουμε να αναρτώνται ηλεκτρονικά τα τεύχη της Επιθεώρησης Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού μετά την παρέλευση 2 ετών από την αρχική έκδοση κάθε τεύχους. Η φιλοξενία της ιστοσελίδας έγινε στην creta force με 100 ευρώ +ΦΠΑ για δύο χρόνια. Την κατασκευή της ιστοσελίδας προσέφερε αφιλοκερδώς το μέλος της ΕΛΕΣΥΠ κα Αντωνοπούλου Αλίκη και το λογότυπο η κα Αντωνοπούλου Αναστασία-Θεοφανώ.
- Λαβαίνοντας υπόψη τα όσα είχαν επισημανθεί στην προηγούμενη ΓΣ προσπαθήσαμε να τονίσουμε την αναγκαιότητα του θεσμού και της επαναλειτουργίας των δομών ΣυΕΠ, να διεκδικήσουμε την θέση του επίσημου συνομιλητή στα τεκταινόμενα στο χώρο εφαρμογής του θεσμού, να συμμετέχουμε ενεργά σε όσα συμβαίνουν στο χώρο της εκπαίδευσης (διαθεσιμότητα, αξιολόγηση κλπ), να διοργανώσουμε επιστημονικές εκδηλώσεις, έτσι όπως πέτυχε –μετά από πρόταση της κας Χαλβατζή Μαργαρίτας– είχε γίνει από όλα τα μέλη αποδεκτό.
- Τον Μάιο 2013 σε συνεργασία με την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) το ΔΣ πραγματοποίησε με ιδιαίτερη επιτυχία ημερίδα με θέμα: **“Η συμπλήρωση του Μηχανογραφικού. Μυστικά και ψέματα”** και ομιλητές τους κκ. **Κατσαμπούρη Φωτεινή, ταμία** του ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ και **Μορφόπουλο Δημήτρη**. Το υλικό της ημερίδας, αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα της ΕΛΕΣΥΠ προκειμένου να είναι προσβάσιμο και να διευκολύνει όλους τους συναδέλφους. Καταφέραμε και είχαμε σύνδεση με όλη την Ελλάδα!!!
- Το Δ.Σ. της Εταιρείας επίσης προσπαθώντας να συμβάλλει στην επαγγελματική εξέλιξη των Συμβούλων των ΚΕΣΥΠ, αλλά και στη μεταξύ τους επικοινωνία, απηύθυνε πρόσκληση για συναντήσεις μεταξύ των συμβούλων με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών.
- Ολοκληρώσαμε την **αποδελτίωση των τευχών** της Επιθεώρησης Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού μέχρι και το τεύχος 98-99 και βρίσκεται σε εξέλιξη η αποδελτίωση των άλλων 5 τευχών. Η αποδελτίωση βρίσκεται αναρτημένη στο site της ΕΛΕΣΥΠ www.elesyp.gr
- Τον Ιούλιο 2013 το Δ.Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, απέστειλε επιστολή στους Υπουργούς: Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Κ. Αρβανιτόπουλο, Οικονομικών κ. Γ. Στουρνάρα, Διοικητικής Μεταρρύθμισης κ. Κ. Μητσοτάκη, εκφράζοντας την ανησυχία της *«για την κατάργηση, άκριτα και χωρίς επιστημονική επιχειρηματολογία, νευραλγικών τομέων και ειδικοτήτων της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και την απόφαση για διαθεσιμότητα και επικείμενη απόλυση εκπαιδευτικών λειτουργιών»* επισημαίνοντας *«την ανάγκη προετοιμασίας, έγκαιρης πληροφόρησης και κοινωνικής συναίνεσης για κάθε αλλαγή που αποφασίζεται και που θα έχει ως συνέπεια την αλλαγή εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού*

για μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου». Και στη βάση του υπομνήματός μας έγινε ερώτηση στη Βουλή από τον Απ. Κακλαμάνη.

- Τον Αύγουστο 2013 στείλαμε στον Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. τις απόψεις και θέσεις του Δ.Σ. της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας για τη δια βίου Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, που εκπόνησε ομάδα εργασίας του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. και «σφραγίσουμε» για μια ακόμη φορά την συνεργασία μας με τον ΕΟΠΠΕΠ.
- Τον Σεπτέμβριο του 2013 διοργανώσαμε στην ΑΣΠΑΙΤΕ το επιμορφωτικό σεμινάριο με θέμα «Αφηγηματική προσέγγιση στη Συμβουλευτική για τη σταδιοδρομία: Θεωρία και Πράξη» και ομιλητή τον κ. Σπύρο Κρίβα, αντιπρόεδρο του ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ με ιδιαίτερη επιτυχία.
- Το Νοέμβριο 2013 υλοποιήσαμε το ετήσιο συνέδριό μας, σε συνεργασία με τον ΕΟΠΠΕΠ, με θέμα «Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας στη μεταμοντέρνα εποχή: έρευνα και συμβουλευτική πρακτική» και συμμετέχοντες από τα πανεπιστήμια όλης της Ελλάδας και με σταθερή καθημερινή συμμετοχή 400 περίπου ατόμων. Είχε επίσης προσκληθεί και μετείχε ο καθηγητής Δρ Gerhart Rott από την Γερμανία. Το συνέδριο αφιερώθηκε μετά από απόφαση του ΔΣ στον καθηγητή κο Δημητρώπουλο Ε. για τη συμβολή του στην ανάπτυξη του θεσμού Συ.ΕΠ. Σημαντικό ήταν το γεγονός της υλοποίησης του συνεδρίου στους χώρους του ΕΟΠΠΕΠ κάτι το οποίο σηματοδότησε και ανέδειξε την συνεργασία της ΕΛΕΣΥΠ με τον φορέα.
- Την άνοιξη του 2014 πραγματοποιήσαμε με ιδιαίτερη επιτυχία επιμορφωτικό σεμινάριο με θέμα «Μαθησιακές δυσκολίες και η σχέση τους με την επιλογή σταδιοδρομίας» και ομιλήτριες την κα Δερέκα Μαρία και το μέλος του ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ κα Μαστοράκη Έλενα.
- Τον Ιούνιο 2014 πραγματοποιήσαμε εσπερίδα στην ΑΣΠΑΙΤΕ με ομιλήτρια την Αλεξάνδρα Ευθυμιάδου, και θέμα «Εφαρμογή του συστήματος NLP (Νευρογλωσσικός Προγραμματισμός) στη Συμβουλευτική & την Εκπαίδευση». Οι συμμετοχές πέρασαν τα 200 άτομα.
- Τον Δεκέμβριο του 2014 υλοποιούμε το 2^ο Συνέδριο με θέμα: «Η Επιχειρηματικότητα ως Επαγγελματική Επιλογή & η Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας», 6 & 7 Δεκεμβρίου 2014. Το Συνέδριό μας αφιερώνεται μετά από απόφαση του ΔΣ στον καθηγητή κο Κασσωτάκη Μ. του σημαντικού δάσκαλου και θεμελιωτή της Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού στην Ελλάδα. Θετικό στοιχείο είναι η συμμετοχή εκπροσώπων από πολλούς –δημόσιους και ιδιωτικούς- φορείς, που αποδεικνύει την θετική εικόνα και την ανταπόκριση που έχουν οι δράσεις της ΕΛΕΣΥΠ στον επιστημονικό αλλά και τον επαγγελματικό χώρο, ιδιωτικό και δημόσιο.
- Τέλος την περίοδο της θητείας του απερχόμενου ΔΣ γράφτηκαν περίπου 135 νέα μέλη στην ΕΛΕΣΥΠ και εκκρεμούν άλλες 10 περίπου αιτήσεις που θα εγκριθούν από την α' συνεδρίαση του νέου ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ.

Φωτεινή Κατσαμπούρη, Ταμίας ΕΛΕΣΥΠ
Οικονομικός Απολογισμός
Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014

Παρελήφθησαν από προηγούμενο ταμείο [2010-2012]: Alpha bank: 3133,14 + 393,08 από μεταφορά= 3526,22

Έσοδα 1/1/2013-1/12/2014: 7330

Έξοδα 1/1/2013-1/12/2014: 8593,19

Υπόλοιπο: 2263,03

Συνολικά: [3526 παραλαβή από το προηγούμενο ταμείο + 7330 έσοδα] – [8593,19 έξοδα + στην τράπεζα 2263,03] = 0

Στον απολογισμό δεν συμπεριλαμβάνονται έσοδα-έξοδα που ελαβαν χώρα για το συνέδριο, από 1-12-2014.

Έγκριση και απαλλαγή απερχομένου Δ.Σ.
Ιανουάριος 2013-Νοέμβριος 2014

Η Γενική Συνέλευση της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. ενέκρινε τον απολογισμό δράσεων και τον οικονομικό απολογισμό και απάλλαξε το Δ.Σ.

Εκλογές για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. και ελεγκτικής επιτροπής

Στη συνέχεια έγιναν εκλογές για ΔΣ της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Αποτελέσματα εκλογών

Στις αρχαιρεσίες για την ανάδειξη του νέου Δ.Σ., εκλέχτηκαν οι ακόλουθοι με την εξής σειρά:

Διοικητικό Συμβούλιο:

Καλούρη Ουρανία

Γαβριήλ Αρχάγγελος

Μαστοράκη Έλενα

Κατσαμπούρη Φωτεινή

Κατσόγιαννη Ευγενία (ισοψηφία με Χατζησταμάτης Κων/νος-Βίτωρ)

Χατζησταμάτης Κων/νος-Βίτωρ (ισοψηφία με Κατσόγιαννη Ευγενία)

Μπότου Αναστασία

Κουτσαύτη Μαρία

Μαζαράκη Μάρα

Γαρδικιώτης Γεώργιος(ισοψηφία με Λιάκο Αθανάσιο)

Λιάκος Αθανάσιος (ισοψηφία με Γαρδικιώτη Γεώργιο)

Ελεγκτική επιτροπή:
Τοροσιάδου Ευγενία
Κατσίδας Λεωνίδα
Βαγάκης Παναγιώτης

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. διαμορφώθηκε ως εξής (2014-2016):

- **Πρόεδρος:** Καλούρη Ουρανία
Καθηγήτρια Ανάπτυξης Σχολής Παιδαγωγικής & Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ)
- **Αντιπρόεδρος:** Κατσίδανη Ευγενία
Υπεύθυνη ΣΕΠ, ΚΕΣΥΠ Λαμίας (ΜΔΕ)
- **Γραμματέας:** Γαβριήλ Αρχάγγελος
π. Σχολικός Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
- **Ταμίας:** Κατσαμπούρη Φωτεινή
Δρ. Πανεπιστημίου Αθηνών, Σύμβουλος Προσανατολισμού
- **Μέλος:** Μαστοράκη Έλενα
Σύμβουλος Προσανατολισμού (MASW, PhDc)

Αναπληρωματικά μέλη:

- Χατζησταμάτης Κωνσταντίνος-Βίκτωρας (για το 2014-15). Αποφασίστηκε από τους ισοψηφίσαντες κκ. Κατσίδανη Ευγενία και Χατζησταμάτη Κων/νο-Βίκτωρα να «μοιράσουν» την θητεία: 2014-15 τακτικό μέλος η κα Κατσίδανη Ευγ., και 2015-16 τακτικό μέλος ο κος Χατζησταμάτης Κων/νο-Βίκτωρας
- Μπότου Αναστασία

2. The second part of the document is a list of the names of the people who were present at the meeting.

3. The third part of the document is a list of the names of the people who were present at the meeting.

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

 πεδίο

ISSN 1105-2449